

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในกลุ่มน้ำชี

โดย ดร.ชินศักดิ์ สุวรรณอัจฉริย

กันยายน 2546

คำนำ

การศึกษาวิจัยเรื่อง"เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี" เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคลี่คลายปรากฏการณ์เศรษฐกิจไม่เป็นทางการ และองค์การเครือข่ายทางสังคมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการว่า มีการวิวัฒนาการอย่างไร เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจ ความสามารถในการปรับตัวของคนในลุ่มน้ำชีในอดีตถึงปัจจุบัน ว่า ได้สร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาอย่างไร ในขณะที่เดียวกันทำไมเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ กลายเป็นยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของกลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำชี(หลง) โดยศึกษาเครือข่ายทางสังคมผ่านเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในอดีตและปัจจุบันว่า ได้สร้างความสามารถในการปรับตัวของคนต่อระบบพื้นที่ที่ท้าทายอย่างไร รวมทั้งความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง มีส่วนต่อการกำหนดระเบียบการของท้องถิ่นขึ้นมาอย่างไรจากอดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาการปรับตัวในรูปแบบใหม่คือ ความสัมพันธ์ระบบตลาดว่าได้สร้างความคิด จิตสำนึกและยุทธศาสตร์ของตนเองอย่างไร มีความสามารถรักษาสังคมวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างไร เพื่อเสนอเป็นแนวทางการกำหนดการตัดสินใจที่มีเหตุผลและข้อมูลที่ไม่มีความเสี่ยง แก่กลุ่มคนชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำชี ได้กำหนดอนาคตและเลือกเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจของตนเอง

การศึกษาวิจัยเรื่อง"เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี"ตามที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้ประกอบด้วยส่วนสำคัญ5ส่วนคือ

ส่วนที่1.แนะนำพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง): การกำหนดอาณาบริเวณการศึกษา ศูนย์กลางทางวัฒนธรรม และอาณาบริเวณจิตวิทยาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์

ส่วนที่2.การเกิดขึ้นมาของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ: ข้อจำกัดทางธรรมชาติของวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง) การปรับตัวในยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด ความสามารถในการกิจกรรมของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม การปรับตัวในระบบตลาด

ส่วนที่3. สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี:การจัดระบบองค์กรสังคมในพื้นที่ สังคมวัฒนธรรมบ้านทุ่ง เศรษฐกิจการให้+การแบ่งปัน+การระดมแรงงาน การพึ่งพาความสัมพันธ์ระบบตลาด การปรับตัวขององค์กรระบบสังคมกับสถาบันตลาด

ส่วนที่4. พื้นที่องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น: องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น การสนับสนุนช่องทางในการระดมทรัพยากร พื้นที่เครือข่ายเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบัน

ส่วนที่5. นัยและรูปแบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ:ทรัพยากรส่วนสำรองที่สองนอกกระบบตลาด โชนแรงงานการผลิตที่ไม่เป็นทางการ

การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนเป็นอย่างดี จากชาวบ้านทั้ง2พื้นที่(พื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มและบ้านขาว)ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านในแต่ละรุ่น(ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ และ เยาวชน) รวมทั้งครู และอบต. ตัวแทนชาวบ้านในเครือข่ายกลุ่มต่างๆที่ให้การ

สนับสนุน รวมทั้งองค์กรเครือข่ายชาวบ้านนอกพื้นที่การศึกษา เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รายงานผลวิจัยเป็นอย่างมาก รวมทั้งข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นมาจากเวทีชาวบ้านในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง ผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุงไปตาม ความคิดและจิตสำนึกของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 2 ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ดร.สีลาภรณ์ ชุ่มสายไให้คำปรึกษา และแนะแนวทางการศึกษา ตลอดจน ดร.ชยันต์ วรรธนนะภูติ ที่ให้เกียรติเป็นผู้วิจารณ์ ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ ในการประชุมสัมมนา เมื่อวันที่ 28-29 สิงหาคม 2546

นอกจากนี้ผู้วิจัย ยังได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนในการประสานงาน ให้การศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ประสบความสำเร็จและดำเนินงานได้ด้วยดี จาก ผศ.ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ ผู้ประสานงานโครงการ “การขยายตัวของชุมชนในลุ่มน้ำชี” และทีมงาน รวมทั้งสกว.ฝ่ายสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับชุมชน

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี” จะยังให้ประโยชน์และคุณค่าแก่องค์กรเครือข่ายทางสังคมในลุ่มน้ำชี(หลง)ต่อไป ในการไต่ตรองของการแสวงหาทางเลือกที่มีอนาคตสืบไป

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
แนะนำพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)	1
1.ศูนย์กลางโซ่วัฒนธรรม	6
2.ประวัติศาสตร์ความผูกพันของจิตวิญญาณผู้คนกับลุ่มน้ำชี	14
□ ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน	14
□ ความหมายของทำเลที่ตั้งบ้านของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว	18
บทที่ 1.การเกิดขึ้นมาของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี	24
ข้อจำกัดทางธรรมชาติของวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)	24
การปรับตัวในยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด	36
ความสามารถในกิจกรรมของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม	41
ยุคของการพึ่งพากระบบตลาด(2525-ปัจจุบัน)	50
การปรับตัวในระบบตลาด	51
บทที่2.สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี	73
1.การจัดระบบองค์กรสังคมในพื้นที่	74
□ ศูนย์กลางความเชื่อในจิตวิญญาณเดียวกัน	75
□ เครือข่ายทางสังคมแบบผีตัวเดียวกัน	85
□ เครือข่ายช่ง-เครือข่ายผีตระกูลประจำพื้นที่	87
□ เครือข่ายทางสังคมแบบไทเฮา	91
□ เครือข่ายช่ง	94
2.สังคมวัฒนธรรมบ้านท่ง=เศรษฐกิจการให้+การแบ่งปัน+การระดมแรงงาน	101
□ การแบ่งปันทรัพยากรกันและกัน	101
□ การให้คือพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อการอยู่รอด	103
□ การให้คือการระดมกำลังกายและกำลังใจ	106
□ การให้-ศีลธรรมและการสนับสนุนสังคม	112
□ การผลิตซ้ำทรัพยากรมนุษย์	117
3.ยุคของการพึ่งพาความสัมพันธ์ระบบตลาด	123

□ การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ	123
□ การลดลงเครือข่ายทางสังคมแบบเก่า	128
□ เครือข่ายทางสังคมใหม่ในพื้นที่	140
□ เครือข่ายการอพยพแรงงาน	140
□ เครือข่ายอาชีพแก่ขวด	141
4.การปรับตัวขององค์กรระบบสังคมกับระบบตลาด	143
□ เศรษฐกิจการให้คือการพยากรณ์และการสร้างกำลังใจ	143
□ การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนไป	148
□ ความสัมพันธ์ภายใน2ครอบครัว:จริยธรรมในการพึ่งพากัน	159
□ เครือข่ายทางสังคมในความสัมพันธ์ระบบตลาด	168
□ เครือข่ายธุรกิจ	173
บทที่3.พื้นที่องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น	192
1.องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น	192
เครือข่ายเสี้ยว	193
□ เสี้ยว-ทุนสำรองของครอบครัว	198
□ เสี้ยว-ผู้ส่งผ่าน+ผู้ค้าประกัน	200
□ เสี้ยว-ศูนย์กลางการกระจายทรัพยากรใหม่ระหว่างพื้นที่	204
□ การควบคุมแนวคิดของสถาบันเสี้ยว(การเอาตัวรอด)	207
2.การสนับสนุนช่องทางในการระดมทรัพยากร	214
□ เครือข่ายทางต่อท้อง	215
□ เครือข่ายหมอลำ	216
□ เครือข่ายต่อเรือ	220
□ เครือข่ายแก่ขวด	222
□ ตลาดของตนเองในท้องถิ่น(Bazaar economy)	226
-ยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด	
□ การเกิดขึ้นมาของตลาดคนในพื้นที่	227
3.พื้นที่เครือข่ายเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบัน	233
การพึ่งพาแรงงานที่ไม่เป็นทางการในครัวเรือน	233
การเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ	236
การประกอบกิจกรรมของตนเอง	240
ผู้ประกอบการที่ไม่เป็นทางการ	245

การอพยพแรงงาน	252
บทที่4.หนี้และรูปแบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ	263
□ เศรษฐกิจไม่เป็นทางการ:ยุทธศาสตร์เพื่อการเอาตัวรอดของท้องถิ่น	263
□ เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ=การกระจายทรัพยากรใหม่+ตลาดของคนในพื้นที่	266
□ ตลาดที่ไม่เป็นทางการของตนเองในปัจจุบัน	272
□ เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ:ความสัมพันธ์นอกระบบตลาด	275
□ เศรษฐกิจไม่เป็นทางการในความสัมพันธ์ของระบบตลาด	281

บทคัดย่อ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนในลุ่มน้ำชีซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนระดับรากหญ้า ที่ได้รับผลกระทบจากความสามารถเข้าถึงทรัพยากร เนื่องจากระบบธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปและกลไกของตลาดที่เข้ามามีอิทธิพลในชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน จึงได้จัดการให้เกิดการวิจัยในลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำชีกับสถาบัน เพื่อตอบคำถามว่าคนในพื้นที่มีการปรับตัวอย่างไรและได้สร้างวัฒนธรรมสังคมในวิถีชีวิตของตนเองอย่างไร และทำไมครัวเรือนในลุ่มน้ำชีได้เลือกเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่และกิจกรรมชีวิตของตนเองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีขอบเขตการวิจัยอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม อ.เมือง จ.ยโสธร และพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีศูนย์กลางโซนวัฒนธรรมของตนเองและกำหนดอาณาบริเวณทางจิตวิทยาทางสังคมร่วมกัน

โครงการมีกิจกรรมหลายกิจกรรมทั้งการทำวิจัยและการสร้างสำนึกร่วมกันของท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ (เช่น ตำราของท้องถิ่นในระดับโรงเรียน การใช้เครือข่ายทางสังคมในชีวิตประจำวัน การแนะนำตลาดท้องถิ่นของตนเอง) ได้มุ่งสนับสนุนการใช้บทบาทและหน้าที่ของเครือข่ายทางสังคมมาอธิบายและแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของพื้นที่เป้าหมายเพื่อให้เห็นพลังและธรรมเนียมปฏิบัติว่าเมื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันช่วยให้ครัวเรือนมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ผลจากการศึกษาพบว่าเศรษฐกิจไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี เป็นทรัพยากรส่วนที่สองที่อยู่นอกเหนือกลไกของระบบตลาด เป็นพื้นที่ค้นพบความสัมพันธ์ทางสังคมของตัวตนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ พยายามใช้ความเป็นเหตุผลบนพื้นฐานของเครือข่ายมากที่สุดเพื่อประหยัด เวลา เข้าถึงโอกาส และสร้างทรัพยากรให้เกิดขึ้นมาค้นพบตรรกะของตนเองเพื่อยุ่รอด เป็นเศรษฐกิจที่ขาดการวางแผน แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเป็นหลัก แต่พฤติกรรมทางเศรษฐกิจมีการปรับตัวที่ยืดหยุ่นมาก เป็นพฤติกรรมที่ใช้ความคิดอย่างมากต่อความพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการเอาตัวรอดในประจำวัน

เศรษฐกิจไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี เป็นเส้นทางหนึ่งที่กลายเป็นทางเลือกของการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน ได้พยายามใช้ประโยชน์และความได้เปรียบของสถาบันทางสังคมตนเองในการสนับสนุนให้ดำเนินกิจกรรมในชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเยาวชนในปัจจุบันเห็นว่าเป็นรูปแบบที่ไม่เหมาะสมกับคนที่มีการศึกษาและคนที่มีความรู้

คำหลัก .เครือข่ายทางสังคม,เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ, การบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจ,พื้นที่ทางวัฒนธรรม

แนะนำพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)

1. ศูนย์กลางโซ่วัฒนธรรม

2. ประวัติศาสตร์ความผูกพันของจิตวิญญาณผู้คนกับลุ่มน้ำชี

□ ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน

□ ความหมายของทำเลที่ตั้งบ้านของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์สาเหตุ เงื่อนไขการพัฒนาและการตีความเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชีในกรอบประวัติศาสตร์ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ในสภาพแวดล้อมของพื้นที่ทำกิน คนในพื้นที่มีการปรับตัวอย่างไรและได้สร้างสังคมวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของตนเองขึ้นมาอย่างไร และทำไมเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการเป็นรูปแบบสากล ซึ่งคนที่ตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำชีนิยมนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ดังนั้นงานในกรอบของการค้นคว้า ได้แบ่งออกมาเป็นประเด็นการศึกษา4ข้อในกรอบของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังนี้

1. การเกิดขึ้นมาของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี

2. สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี

(หลง)

3. พื้นที่องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น

4. นโยบายและรูปแบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลุ่มน้ำชี เราได้แบ่งออกมาเป็น2ช่วงของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมที่เกิดขึ้นมาตามวิถีคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจของกลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำชีคือ

ช่วง1. การพึ่งพาสายน้ำและธรรมชาติในลุ่มน้ำชี(ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน-ประมาณปี พ.ศ.2525-2530)

ช่วงที่2การพึ่งพาระบบตลาดประมาณปี2530ถึงปัจจุบัน

ดังนั้นการค้นคว้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนำเสนออยู่ในกรอบ2กรอบนี้ พื้นที่ของการค้นคว้าเป็นการศึกษาจิตวิทยาของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมชนิดเดียวกันในการกำหนดความหมายของพื้นที่ตนเอง ได้บ่งบอกความหมายเป็นไทเฮา(คนบ้านเรา) ข้าเจ้า(คนบ้านอื่น)หรือผีตัวเดียวกัน* การค้นคว้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของผู้เขียน เป็นการศึกษาชนิดของวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่เป็นไทเฮา ผีตัวเดียวกันในการปรับตนเองเข้ากับพื้นที่ที่ทำมาหากินในแต่ละช่วง จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งตามเวลาและสถานที่ของตนเอง ซึ่งกฎเกณฑ์นำไปสู่ความหมายคือ ชนิดการดำรงอยู่ของมนุษย์ในท้องถิ่นที่กำหนดชนิดของ

* ผีตัวเดียวกันหมายถึงเป็นเครือญาติเดียวกันซึ่งนับถือฝ่ายแม่เป็นความเชื่อเฉพาะถิ่น

การปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ เพื่อความอยู่รอดของตนเอง แสดงใน ความหมายที่บ่งบอกความเป็น “ไทเฮา” และ “ข้าเจ้า”

ความหมายของพื้นที่ทางวัฒนธรรม ได้บ่งบอกอาณาเขตของชนวัฒนธรรมกลุ่มคนในพื้นที่ ที่ไม่เหมือนกับคนอื่น ๆ โดยศึกษามาจากรูปแบบของการใช้ทรัพยากร จากแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่ เป็นรูปแบบการกระทำร่วมกันของคนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน หมายถึงการบ่งบอกวิธีการเอาตัวรอดและวิถีชีวิตในสภาพพื้นที่ที่ทำกินของตนเอง ที่ทุกคนต่างให้การยอมรับและเข้าใจในพื้นที่ของตนเองตามเวลาและสถานที่ ได้แสดงออกมาในจิตวิทยาทางสังคมของกลุ่มคน ณ ที่นั้น ดูจากเงื่อนไขการปรับตัวของคนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติดังนี้

1.ความสัมพันธ์ของคนกับสภาพธรรมชาติ ความเป็นเฉพาะของการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่อการทำมาหากินของตนเองและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ภูมิอากาศที่มีส่วนกำกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่

❖ มาจากการตั้งถิ่นฐานใช้ระบบธรรมชาติร่วมกันของคนภายในพื้นที่ในการทำมาหากินร่วมกันที่มีความหลากหลาย พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ่มมีสัญลักษณ์ความเป็นไทเฮา โดยมีบ้านดอนกลอยเป็นจุดที่เป็นศูนย์กลางในการใช้ธรรมชาติได้ ทั้งหมดในพื้นที่วัฒนธรรม และเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ ร่วมกันของคนในพื้นที่เช่น เหตุการณ์การตั้งยุ้งฉางข้าวของเจ็กคุน แล้วคนในพื้นที่นั้นเอาข้าวมาขาย หรือการตั้งบ้านเพื่อแก่วัด* ของเจ็กสอน ก็ตั้งที่บ้านดอนกลอย และบ้านอื่นมาใช้วัดใช้โรงเรียนร่วมกัน รวมถึงการย้ายไปอยู่บ้านต่างๆของคนบ้านดอนกลอย เช่น บ้านท่าเยี่ยม บ้านแจ้งน้อย บ้านกล้วย บ้านค้อ บ้านดอนกลาง บ้านสำโรง บ้านดอนยาง บ้านคำน้ำสร้าง ทำให้ภาพของการเป็นพื้นที่เดียวกันชัดเจนขึ้น จากการตั้งบ้านเรือนเป็นคณะพวกกัน บ้านดอนกลอยมาจากเผ่าเฮอะ อพยพมาจากบ้านบุงมะแลง บ้านท่าเยี่ยม และบ้านดอนกลางเป็นเชื้อสายของพระวอพระตา บ้านค้อและบ้านคำน้ำสร้างอยู่ที่นี้แต่เดิม ส่วนบ้านแจ้ง บ้านสำโรง บ้านดอนยาง บ้านกล้วยเป็นบ้านที่ตั้งขึ้นมาใหม่ เพื่อเข้าใกล้แหล่งพื้นที่ทำกิน แต่เพราะการใช้พื้นที่ทำกินร่วมกันทำให้เกิดการขยับขยายย้ายบ้าน ให้ไปใกล้กับแหล่งหากินมากยิ่งขึ้น พระธาตุคำบุ่ม จึงมีความหมายเป็น ศูนย์กลางของคนในพื้นที่วัฒนธรรมที่สลายความแตกต่าง เพื่อลดความขัดแย้งในการทำมาหากิน และเพื่อให้เกิดความเป็นไทเฮาโดยเขตแดนที่แสดงออกมาในประวัติศาสตร์ของพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ่ม หมายถึงจิตวิญญาณที่มีความผูกพันกับพื้นที่ทำกินตามธรรมชาติ ที่มีอาณาบริเวณในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่กลุ่มของตนเองสามารถนำมาใช้ในการบริโภค และปรับตัวได้ดีที่สุดกับพื้นที่ทำมาหากินมีดังนี้

* แก่วัดหมายถึงวิธีการหาปลาของคนเฉพาะถิ่นในอีสาน

□ ป่าที่ใช้หากินรอบพื้นที่วัฒนธรรมมีป่าช้าทางทิศตะวันออก ป่าโคกทางทิศตะวันออก ป่ายอดชีทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือและป่าดงมันทางทิศใต้

□ น้ำที่ใช้หากินน้ำชีหลงทางทิศใต้ ตะวันออกและตะวันตก ,น้ำยังและกุดห้วยต่างๆทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ดังนี้ กุดดอก กุดห้วยบาง กุดสีแก้ว กุดสา วังปลาแข้ง และหนองอึ่งทางทิศใต้ (ดูรูปภาพที่1.)

ภาพที่ 1.ระบบธรรมชาติ ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋

❖ การใช้พื้นที่ทำมาหากินตามระบบธรรมชาติร่วมกันของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวคือ บ้านหัน บ้านหนอง บ้านโนนยาง โนนแพง และบ้านทรายมูล เป็นเขตแดนที่แสดงออกมาในประวัติศาสตร์ของผีตัวเดียวกัน กล่าวคือเป็นพื้นที่ที่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบธรรมชาติที่ง่ายในการทำมาหากินของตนเอง สามารถสนับสนุนความเป็นอยู่ของกลุ่มคนในการอพยพครั้งนั้นได้เร็วและสะดวกซึ่งมีอาณาเขตในการบ่งบอกตนเองดังนี้

□ ทิศเหนือของบริเวณที่ตั้งบ้านเป็นป่าดอนล่ำ และทิศใต้เป็นดอนป่าฮัง* และทางทิศตะวันออกเป็น ปาดงค้อ ปาดอนล่ำ ปาดงยาง ปาดงทรายมูล ปาโนนหนามแท่ง และถัดไปเป็นดอนป่าจิก

□ ลำชีหลง ลำน้ำยัง หนองโพนแท่น หนองขุมดิน หนองอีเตา หนองคู หนองไผ่ หนองกุดตากล้า หนองนาแซง หนองบัวโค้ง หนองเหิงเหย หนองแซ่ น้ำซ่างใหญ่ น้ำซ่างเจ้าจอม (ดูภาพที่ 2.)

2.การให้ความหมายของระบบการยอมรับโดยตรงของผู้ส่งผ่านทาง วัฒนธรรมในพื้นที่ของตนเองที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วยระบบที่เป็นเส้นทางการกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในวิถีชีวิต นำมาสู่การแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนเอง โดยเป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่ง

● ประกันการดำเนินชีวิตที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ หมายถึงเขตแดนในพื้นที่ทำมาหากิน ของผีตัวเดียวกันไทเฮาและข้าเจ้า

❖ ในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม ได้แสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนของการรวมตัวกลุ่มกันของชุมชน* เป็นความสัมพันธ์ร่วมกันในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นระบบย่อยของไทเฮาที่คอยดูแลกำกับอำนาจในการกระจายทรัพยากรของสถาบันทางสังคมตนเอง(ดูรูปภาพที่ 1)

❖ ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว เป็นการจัดการผ่านโดยเครือข่ายของตนเองภายในเสี้ยวหรือผีตัวเดียวกันเช่นปาดงทรายมูล ,ปาโนนหนามแท่ง ,ปาดอนล่ำ.(ตามรูปภาพที่2)

ระบบไทเฮาที่เป็น(เพื่อนบ้าน)อยู่ใกล้ตนเอง เป็นความสัมพันธ์ในการผลิตซ้ำที่เป็นรูปธรรมของประวัติศาสตร์ไทเฮาในพื้นที่ หมายถึงระบบญาติพี่น้องที่มีบรรพตฐานหรือให้การยอมรับในแนวโน้มค่านิยมที่บ่งบอกว่าเป็นไทเฮา บอกถึงสิทธิการใช้ทรัพยากรของคนในพื้นที่ ตลอดทั้งความหมายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมหรือการสื่อสารด้วยกันภายในพื้นที่

❖ เป็นรูปธรรมในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มคือ

□ ป่าช้า, น้ำชีหลง,น้ำยัง,โคก,ดงมัน,ยอดชี,เหล่าเสือ

□ นาทาม,นาทุ่ง,ห้วยชัน,ปากชี,หนองอึ่ง ,วัดพระธาตุคำบุ๋ม (ดูรูปภาพที่ 1)

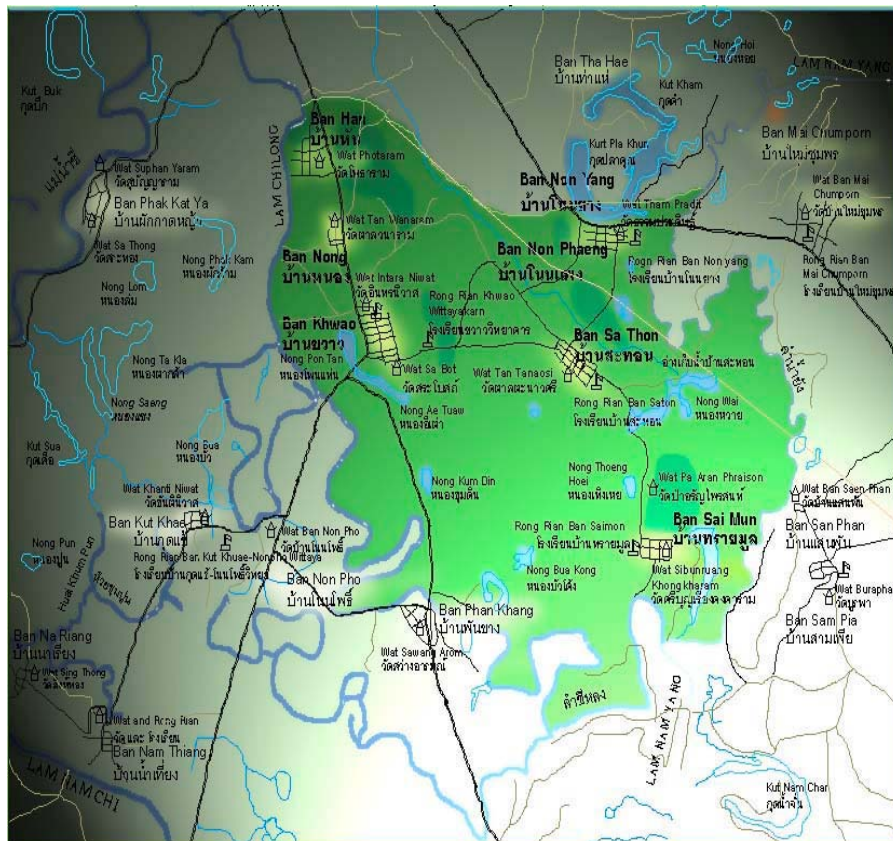
* ดอนป่าฮัง เป็นสถานที่ชาวบ้านขาวใช้เป็นที่ฝังศพและเผาศพ เรียกชื่ออีกอย่างว่าปาดอนบ้าน และนอกจากนั้นคุ่มที่อยู่ใกล้กับดอนป่าฮังเรียกแทนชื่อหมู่บ้านว่าคุ่มป่าฮัง

* ชุมหมายถึงกลุ่ม เครือญาติเดียวกัน

❖ ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว

ลำน้ำยัง, หนองโพนแพง, หนองชุมที่ดิน, หนองอีเตา, หนองคู, หนองไผ่, หนองกุดดากล้ำ, หนองนาแซง, หนองบัวโค้ง, หนองเหิงเหย, หนองแซ้

ภาพที่ 2.ระบบธรรมชาติในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว

□ ดอนเจ้าปู่บ้านขาว, ศาลเจ้าปู่มหัศจรรย์, ศาลเจ้าปู่วัดน้อย, ศาลหลวงปู่เกาะ, ศาลเผ่าความญ่ต้อฟ้า, ป่าดอนเต่าไห, ป่าดอนล้ำ, ป่าดงยาง, ป่าดงทรายมูล, ป่าโนนหนามแพง, วัดอินทรีนิवास, วัดสระโบสถ์, วัดธรรมประดิษฐ์, น้ำซ่างใหญ่, น้ำซ่างเจ้าจอม, น้ำซ่างวัด,

● การรับรู้ความเข้าใจทางจิตใจที่ผ่านระบบพิธีกรรมหรือการบวงสรวงที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหรือสถานที่ที่เป็นสุสานของไทยเขา หรือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หรือการแก้ไขปัญหาของตนเอง เพื่อการประกันการดำเนินชีวิตของตนเอง ให้สอดคล้องกับการปรับตัวกับพื้นที่ที่เข้ามาหากิน

❖ รูปธรรมของพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำปู่

- ดอนเจ้าปู่, วัดพระธาตุคำปู่
- น้ำยัง

❖ พื้นที่บ้านขาว

□ ดอนป่าฮัง , วัดสระโบสถ์, ดอนปู่ตา, ศาลปู่ตา, ศาลปู่ดน้อย, ศาลหลวงปู่เกาะ, ศาลเฒ่าควาญต่อฟ้า, หนองคู, หนองโพนแท่ง, หนองอีเตา, หนองชุมดิน, ลำชีหลง

ดังนั้นหน้าที่ของทุกคนได้นำไปสู่การสนับสนุนการผลิตซ้ำของชีวิตกลุ่มคนในพื้นที่เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ แสดงให้เห็นถึงว่าประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในอดีตของพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2 เป็นประวัติศาสตร์ของการปรับตัวทางจิตวิทยาของสังคมตามเวลาในแต่ละยุค ในการเอาตัวรอดของตนเองท่ามกลางสภาพแวดล้อมการตั้งถิ่นฐาน

ศูนย์กลางโซนวัฒนธรรม

ในแต่ละพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้มีตัวชี้วัดออกมาของศูนย์กลางทางวัฒนธรรมคือเป็นสถานที่ที่สมาชิกในท้องถิ่นให้การยอมรับในจิตใจและประกอบกิจกรรมของตนเองขึ้นตามความเชื่อและค่านิยมของตนเอง โดยมีท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในตัวของตนเองที่อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจ สถานภาพ การเมือง ระบบเครือญาติและสถาบันระบบสถาบันสังคม ได้กำหนดค่านิยมทางวัฒนธรรม ที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับครอบครัว เพื่อนบ้านและสถาบันทางสังคมที่ให้การยอมรับศูนย์กลางโซนวัฒนธรรมร่วมกันในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ยอมรับสัญลักษณ์ร่วมกันในท้องถิ่น

❖ จากการศึกษาค้นพบว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ เป็นรูปแบบจิตวิญญาณที่มีความผูกพันกับพื้นที่ใช้ชีวิตครอบครัว ซึ่งมีความรู้สึกสุขทุกข์ร้อนหนาวสิ่งที่เกิดขึ้นเหมือนกันรวมถึงการปรับตัวเข้ากับพื้นที่ได้อย่างเข้าใจในธรรมชาติและเอาตัวรอดของตนเอง เช่น เวลาที่น้ำเริ่มขึ้นคนบ้านดอนกลอยจะมีความรู้สึกเป็นห่วงและตรวจตราเตรียมพร้อมเครื่องมือหาปลาและเรือของตน ขณะที่ครูในโรงเรียนที่เป็นคนต่างถิ่นจะแสดงออกมาถึงความรู้สึกเป็นห่วงในสายน้ำจะขึ้นแคไหนจะท่วมเมื่อใด จะได้เตรียมมืออพยพออกไปทัน¹ นอกจากการปรับตัวความรู้สึกร้อนหนาวแล้วยังมีความแตกต่างจากคนอื่นอีกคือ มีความเชื่อในเรื่องของค่านิยมของตนเองว่า เวลาทำการค้าก็หวังที่จะคุ้มที่สุดเวลาหาเงินก็หวังที่จะหามา^{*} มากที่สุดเวลาเข้าวัดก็จะให้สิ่งที่ดีที่สุด ในแต่ละวันของคนให้มีทั้งการลงแรงเพื่อตนเอง ครอบครัว และสังคมซึ่งก็มีความแตกต่างไปตามตำแหน่งงานที่มีอยู่ เช่นการไปเก็บเห็ดเพื่อขายเป็นการทำงานเพื่อตนเองและครอบครัวซึ่งชาวบ้านจะเลือกส่วนที่ดีส่วนหนึ่งไปขาย และอีกส่วนหนึ่งเอาไปถวายพระซึ่งเป็นการทำเพื่อสังคมในการบำรุงศาสนา แต่ตนเองจะกินส่วนที่ไม่ดีหรือเอาเงินที่ได้ไปส่วนหนึ่งไปจัดหาปัจจัยถวายพระเวลาถึงงานประเพณี”²

^{*} หมายหมายถึงได้จำนวนมากๆ

❖ รูปแบบอัตลักษณ์ที่เป็นจิตวิญญาณของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว คือการ
 เชื้อผ้าหมี* มีความเชื่อว่าเป็นคนบ้านขาวต้องเชื้อผ้าหมีเป็น และบ้านขาวเป็นบ้านที่ตั้งก่อน
 บ้านอื่นในพื้นที่วัฒนธรรม คนจากบ้านขาวได้ขยับขยายไปตั้งบ้านหนอง บ้านสะท้อน บ้าน
 โนนแพง และสำหรับบ้านอื่นมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเครือข่ายญาติพี่น้องที่ไปแต่งงาน
 หรือเครือข่ายในรูปแบบเสี้ยว และใช้บริเวณวัดสระโบสถ์เป็น ศูนย์กลางของพื้นที่วัฒนธรรม โดย
 ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมในงานบุญบั้งไฟ และใช้หนองคูเป็นสถานที่จุดบั้งไฟร่วมกันในบ้านต่างๆ
 ในพื้นที่วัฒนธรรม ซึ่งแต่ละบ้านจะนำบั้งไฟของตนเองมา ประเพณีบุญบั้งไฟนี้ใช้บ้านขาวเป็น
 ศูนย์กลาง เนื่องจากได้รับการยอมรับว่าเป็นบ้านที่ใหญ่กว่าบ้านในพื้นที่ และมีความเป็นมาที่ยาว
 นานกว่าบ้านอื่นๆ ให้การยอมรับบทบาทของผู้นำหรือกลุ่มคนต่อการแก้ไขปัญหาอย่างกลายเป็น
 มาตรฐานที่แสดงออกมาของระบบสังคม และเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของการเตรียมเงื่อนไข
 ไขเข้าสู่โซนศูนย์กลางวัฒนธรรม

● การแก้ไขปัญหาวิกฤติต่างๆของคนในพื้นที่วัฒนธรรมคำบุ๋ม ไม่ว่าจะเป็นน้ำ
 ท่วม ฝนแล้ง คนในพื้นที่ จะใช้เครือข่ายในการแก้ไขปัญหา เช่น เครือข่ายญาติพี่น้อง เครือข่าย
 เสี้ยว* แต่มักจะแก้ปัญหาด้วยตนเอง คือ แต่ละคนในพื้นที่ ต่างแสวงหาเครือข่ายของตนเอง ไม่ได้
 พึ่งพาผู้ที่เป็นผู้นำมากนัก "อยู่เฉยๆปรกติก็ค่อยไปหากันเท่าไร แต่พอมีน้ำท่วมก็ค่อยเบียด
 ใครๆก็เตรียมเอาปลาไปแลกข้าวบ้านที่น้ำไม่ท่วม ตอนนั้นเสี้ยวจะมาก ไม่รู้ใครเป็นใคร ชาวบ้าน
 จะออกกันไปเป็นสาย ไปใครไปมัน"³

● การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว สามารถ แบ่งได้ 2
 แบบคือ 1. การแก้ไขปัญหา ในระดับครัวเรือน เช่นหากเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน จะให้แต่ละ
 ฝ่ายนำผู้ใหญ่(ผู้เฒ่า)มาเจรจากัน หากฝ่ายใดผิดก็จะต้องมาขอสมมา (ขอขมา) เช่นในเหตุ
 การณ์ที่เรียกว่าเขยโก่ง คือเขยที่ประพฤติผิดผี ของผู้ใหญ่ฝ่ายผู้หญิงจะต้อง แต่งขันหมาก มาแก้
 แล้วเรียกว่า กินไก่เขยโก่ง ●⁴

2. การแก้ปัญหาร่วมกันของสังคม เช่นในเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ ปี 2521 นาบ้าน
 ขาวเสียหายหมด คนบ้านขาวจะรวมกันขึ้นรถของพ่อใหญ่จารย์บุญในการเอาของไปแลก มีบ้าน
 ที่เป็นบ้านโคกน้ำท่วมไม่ถึง ได้เดินทางไปยัง บ้านนาคำ บ้านคำแดง บ้านเมืองไพรโดยพวกเขาให้
 ความหมาย **ต่ำ(ทอผ้า)ผ้าแพรไปแลก ปลาแดก ปลาไปแลกข้าว** ⁵ หรือในเหตุการณ์เดียวกันนี้
 ในบ้านทรายมูล ซึ่งเป็นบ้านที่ต่ำที่สุด(บ้านท่ง)เป็นที่บรรจบระหว่างลำชีหลงและน้ำยัง เป็นพื้นที่
 เป็นแอ่งรวมน้ำในบริเวณพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว จะมีน้ำท่วมบ่อยที่สุดการแก้ไขปัญหาจะใช้

* เชื้อผ้าหมีหมายถึงศิลปะการเชิดในงานบุญบั้งไฟของชาวบ้านขาว

* เสี้ยวหมายถึงเพื่อน

* กินไก่เขยโก่งหมายถึงเครื่องสมมาของเขยที่ผิดผีฝ่ายหญิง

ลักษณะเอา แดง ปลุกพริก ปลุกบักเขือ(มะเขือ) ปลาแดก ปลาย่าง คราวละ 9-10 ปีใส่เกียน (เกวียน)ขึ้นไปแลกพวกผู้ไทย(จังหวัดกาฬสินธุ์)⁶ และพวกเขาให้ความหมายปีที่เกิดเหตุการณ์อย่างนี้ว่า "ปีอืดปือยาก"^{*} ดังนั้นอุดมการณ์ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ คือ การเอาตัวรอดร่วมกันของคนในพื้นที่วัฒนธรรม โดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่

ปรากฏการณ์ที่แสดงออกมาชี้ให้เห็นระดับความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นของเหตุและผลที่ให้การยอมรับออกมา ถือว่าเป็นศูนย์กลางค่านิยมของระบบสังคมและให้ความเข้าใจ ในความเชื่อต่อสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์และความเกรงกลัว เป็นที่มาของการให้การยอมรับต่ออำนาจศูนย์กลางของโซ่ววัฒนธรรมที่ตอบสนองต่อการบริโภคของคนทั้งในด้านอุดมการณ์ และความต้องการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ กลายเป็นแหล่งที่มาของสัญลักษณ์และเป็นการสร้างระเบียบทางพิธีกรรมขึ้นมา

❖ ความเชื่อในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มแสดงออกมาอย่างชัดเจนที่สุดถึงความเป็นไทเฮา ในพื้นที่มีความรู้สึกที่เชื่อในเจ้าปู่ที่มีศาลอยู่ทางทิศใต้ริมแม่น้ำชีที่เป็นปากทางเข้าหมู่บ้านในสมัยที่ไม่มีถนนและ **ที่ไม่เหมือนคนบ้านอื่นคือ คนบ้านกลอย นับถือดอนเจ้าปู่ ที่หาอยู่หากินนั้นพวกบ้านอื่นเขาก็ใช้หากินกันอยู่เหมือนกันมันไม่ใช่ของเราคนเดียว...**⁷ ความเป็นคนบ้านดอนกลอย เริ่มชัดเจนจากคนบ้านดอนกลอยให้ความหมายกับสิ่งรอบตัวของเขา มีความแตกต่างจากความหมายของคนบ้านอื่น ดังนั้นการมีจิตวิญญาณของความเป็นคนบ้านดอนกลอย ก็คือ **การที่มีจิตใจนับถือในเจ้าปู่ และคิดว่าเวลาตายตนเองก็ต้องเข้าไปอยู่ในป่าช้ากับญาติพี่น้องบรรพบุรุษ** และรู้สึกหวงแหนร้อนหนาวต่อสิ่งเหล่านั้น

ดังนั้นคนบ้านดอนกลอยจึงนอบน้อมต่อดอนเจ้าปู่เพราะถือว่าเจ้าปู่ให้คุณ ให้โทษกับพวกตนได้ และไม่ได้มีความหวาดกลัวในดงป่าช้าอย่างคนคนนอก เพราะว่า ที่นี้คือที่ของโคตรเหง้าของเขาอยู่.บางครั้งไปแก่วดยามมืด ๆ ก็ร้องบอกเจ้าปู่ว่าให้หมาง ๆ หน่อยเด้อเจ้าปู่ ก็แปลกที่มันก็ได้เยอะจริง ๆ.และในกรณีป่าช้าก็ไม่อยากเข้าไปหรอก มันจะรบกวนเขา เขาก็นอนของเขาอยู่ คงเหมือนเรากำลังหลับก็ไม่อยากให้ใครรบกวน...เดี๋ยวนี้นี้เป็นวัดไม่ค่อยมีใครเข้าไปเก็บเห็ดหรอกแต่ถ้าไม่มีอาหารจริง ๆ หรือ ยากที่จะไปหากินที่อื่นก็เข้าไปหาได้ ไม่มีใครว่าแต่ เขาก็จะร้องขอก่อนเหมือนกัน..."⁸

"ปีนั้นในหมู่บ้านเกิดความไม่สงบขึ้นและคืนหนึ่งเดือนหงายกำลังนอนเล่นอยู่นอกชานก็เห็นเจ้าปู่เดินเข้ามาที่บ้าน คงเป็นเพราะท่านไม่สบายใจเมื่อลูกหลานไม่ยอมสามัคคีกันเลยต้องไปสงน้ำท่านแล้วเลิกเรื่องราวต่อกัน ไม่บาดหมางกันอีก"⁹

ดังนั้น"ดอนเจ้าปู่"ของคนดอนกลอยจึงเป็นพื้นที่ ที่คนบ้านดอนกลอยมีความเชื่อว่าเมื่อเขามาอยู่ ณ สถานที่นั้นเขาจะต้องทำตัวให้เจ้าปู่พอใจ นั่นก็คือเขาจะต้องมีความเป็น "เรา" ให้มากขึ้นและลดความเป็น "ฉัน" ให้น้อยลง **"จึงเป็นการให้ความหมายต่อพื้นที่ร่วมกันของพวกเขา"**

^{*} ปีอืดปือยากหมายถึงปีที่มีความยากลำบากในเรื่องอาหารการกิน

เดียวกันเพื่อดำรงชีวิตและอยู่รอดร่วมกัน ในการแก้ปัญหาต่างๆที่ไม่อาจแก้ไข หมู่บ้านกันเองได้” นอกจากนั้นดอนปู่ตายังเป็นเหมือนเครื่องเตือนภัยทางน้ำที่จะเกิดขึ้น โดยที่พวกคนแก่ในหมู่บ้านจะคาดการณ์ จากน้ำที่ขึ้นท่วมหอเจ้าปู่ คือถ้าปีไหนถึงแค่เสา ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่ถ้าขึ้นสูงถึงหอแสดงว่าน้ำกำลังจะท่วมหนัก คนเฒ่าคนแก่เหล่านี้สามารถรู้ระดับน้ำที่นาทามของพวกเขามาจากการดูที่ดอนหอเจ้าปู่(ดูรูปภาพที่ 3)ได้โดยไม่ต้องเดินทางไปทีนาเลย ซึ่งเป็นความรู้เชิงประสบการณ์และการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติของชาวบ้านในระบบสังคมของคนในระบบพื้นที่ทำกิน ที่เข้าใจเรียนรู้กับระบบธรรมชาติของตนเอง ทำให้สามารถกำหนดสัญลักษณ์ออกมาในทางกายภาพและในทางปฏิบัติ บอกตามชื่อ แรงขับเคลื่อนของการเรียกชื่อต่างๆในท้องถิ่นเช่น ชื่อหนองน้ำ ฯลฯ เป็นการแสดงถึงสัญลักษณ์ของพื้นที่ท้องถิ่นในอดีตที่นำไปสู่สำนึกร่วมกันของคนต่อสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ การเรียนรู้ธรรมชาติ และนำธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง โดยเวลาเข้าไปหาอาหารในที่นั้นๆแล้ว เขาจะบอกกล่าวขึ้นมาเพื่อขออาหารและขอภัยต่อบรรพบุรุษที่เขาเข้าไปรบกวน **นั่นคือการปรับตัวของของคนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่พระธาตุคำบุโดยเฉพาะทางพฤติกรรมและจิตวิทยาที่ได้แสดงออกมาในการบ่งบอกคุณลักษณะของความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างผู้คนในพื้นที่ ได้บอกถึง ความเป็นคนที่อาศัยในอาณาบริเวณและการบ่งบอกถึงเขตแดนที่ชัดเจนของท้องถิ่นนั้นออกมา**

รูปภาพที่ 3ศาลดอนเจ้าปู่บ้านดอนกลอย

❖ พิธีกรรมของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว มีพิธีกรรมของการรวมความเป็นคนบ้านขาวที่ร่วมกันทั้งหมดคือ ความเป็นผีตัวเดียวกันคือ พิธีบุญบังไฟซึ่งทุกบ้านที่อยู่ในอาณาเขตพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ต่างจะนำเอาบังไฟของตนเอง มารวมกันที่วัดสระโบสถ์ งานนี้จะจัดให้มีการแข่งผ้าห่มที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของคนบ้านขาว **คนบ้านขาวต้องแข่งผ้าห่มเป็น** งานบุญ

บั้งไฟยิ่งใหญ่มา ชาวบ้านชาววังต้องต้อนรับ แยกต่างบ้าน จะมีการทำข้าวหมก ข้าวหมาก เหล้ายาปลาบั้ง จัดเดือนมิถุนายน **ถือเป็นวันนัดพบญาติอยู่ที่ไหนก็ต้องกลับมาที่ห้องมารวมกัน คนให้ความสำคัญ ถือเป็นโลกของคนบ้านขาว**¹⁰ ทุกบ้าน จะเอาบั้งไฟมาจุดที่หนองคูชาวบ้าน เชื่อว่าจะต้องจุด(บั้งไฟตรงนี้) เป็นที่เจ้าปู่ได้มอบหมาย ต้องจุดตรงนี้

องค์ประกอบของศูนย์กลางทางวัฒนธรรมมาจากการเตรียมความพร้อมในวัฒนธรรมที่กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ประกอบด้วยแนวคิดที่สอดคล้องกับจิตสำนึกของสังคม แนวคิดเหล่านี้เกิดขึ้นมาจากแหล่งที่มาในอดีตที่ถูกสร้างมาจากโลกนิยายความเชื่อเกี่ยวกับสังคม และกลายเป็นตัวตนของคนในพื้นที่ ซึ่งไม่ได้บอกความหมายของเขตแดนทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นเขตแดนที่ให้อัตลักษณ์ทางจิตวิทยาร่วมกันของสมาชิกในพื้นที่นี้ดังเช่น

❖ พื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ มีอุดมการณ์ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของการสั่งสอนลูกหลาน **"ก็เป็นพี่น้องกันหมด ไปบ้านค้อ บ้านแจ้ง ยามบุญ ก็ป้อดที่อยู่ก็กินมีแต่บ้านพี่บ้านน้อง"**¹¹ มีความเป็นเครือญาติกันระหว่าง ท้องถิ่นต่างๆ (หมู่บ้านต่อหมู่บ้าน)ภายในพื้นที่วัฒนธรรม และนอกจากนั้นยังมุ่งที่จะให้ท้องถิ่นของตนมีการพัฒนา เห็นได้จากการเต็มใจช่วยเหลืองานต่างๆ ที่สั่งมาโดยรัฐ ที่คนในพื้นที่เห็นว่า จะนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นของตน เช่นการเสียค่าเสียหัว ที่แม้จะมีความยากลำบากแต่ก็พยายามหาเงินมาให้ เพื่อหวังการคุ้มครองจากรัฐ เห็นได้จาก **"นาบ้านเราขายไม่ได้เพราะเป็น นาขอบเหล็ก(มีการครอบครองที่ดินที่ชัดเจน) การขายบขขายก็บมี จะมีก็แต่การอยากพัฒนาทำตามรัฐเขาบอก อันไหนมันดีเราทำได้ อย่างปลูกป่า(ดงมัน)เราก็ไปช่วย"**¹²

❖ พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมีอุดมการณ์เกี่ยวกับ การมองตนเองเป็นคนบ้านนอกไม่สามารถทัดเทียมได้กับคนในเมือง และบ่งบอกให้คนบ้านขาวต้องอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ดังเห็นได้จากเรื่องเล่าในพื้นที่ เรื่อง**"กาในเมืองกับกาบ้านนอก "** กาในเมืองฉลาดกว่า กาบ้านนอก"มีใจความว่า "กาในเมืองกับกาบ้านนอกเป็นเสี่ยวกัน กาในเมืองยากคัก(ลำบาก)กว่าจะได้กิน กาบ้านนอกอยู่บ้านนอกยากคัก(ลำบาก)กว่าจะได้กินอยากกินปูกินปลาต้องไปหากิน อยู่ในเมืองก็ไปซื้อโลด(อยากกินอะไรก็ซื้อ) บัดนี้ที่ต่างคนต่างคิด(คิด)ตรงกัน อ้ายกาในเมืองก็สิมายาม(เยี่ยม)กาบ้านนอก อ้ายกาบ้านนอกก็สิมายามอ้ายกาในเมือง และมาพอกัน(เจอกัน) กลางทาง กาในเมืองถามกาบ้านนอกว่า "โตหัดดีแล้วบ่ โตคืด(คิด)จึงได้(อย่างไร)สิไปอยู่ในเมือง" กาบ้านนอกตอบว่า "เฮา(เรา)ก็หนึ่งในตองอูละ เฝิ่นก็บอกว่าเฮาก็ผู้หนึ่ง " พอดีหว่าง(ระหว่าง)ทางก็ผ่านลานเกี่ยวข้าว เห็น เฝิ่นไปยามลอบยามไซ(ก่อบุกไซ)บั้งปลาถ้ำ(รอ)ลูก บั้งอยู่กลางนา อ้ายกาในเมืองถามกาบ้านนอกว่า "ครั้นว่าโตหัดดีกว่าเฮา เฝิ่นนั้นบั้งปลาอยู่ไปเอามากินไป กาบ้านนอกว่าสิไปเอาจึงได้(จะไปเอาอย่างไรก็เฝิ่นนั้นเฝืออยู่ ก็ครั้นว่าไซหัดดีหนักหนา(ไหนว่าหัดดีหนักหนา) กาบ้านนอกได้ยินจึงซัน(อย่างนั้น) ก็บินไปตรงๆ เฝิ่นนั้นเห็นก็ตีก(คว่าง)ค้อนใส่กาบ้านนอกก็บินกลับมาเว้า(พูด)กับกาในเมืองว่า "เจ้าสิให้กูไปตาย เกือบกูบรอด(จะให้เราไปตาย เกือบ

ไม่รอด) กาในเมืองก็บอกว่า"มึงอยู่หม่องนี้(มึงรออยู่ที่นี่)กูจะไปเอามาให้กินเบิง(กูจะไปเอามาให้กินให้ดู)กาบ้านนอกพูดว่า "มึงไปเอาได้ครั้นจะไม่ถูกค้อน"(มึงไปเอาเลยถ้าไม่ถูกค้อนขวาง) กาในเมืองก็บินข้ามไปประมาณเส้นหนึ่ง เฝ้านั้นก็ติดกับค้อนเล่มหนึ่ง(คว้างค้อนไป1อัน) เฝ้านั้นก็รีบไปเก็บค้อน กาในเมืองก็กลับมาเลือกเอาปลาเอามาให้กาบ้านนอกกิน กาบ้านนอกจึงยอมรับว่ากาในเมืองหัวดีกว่ากาบ้านนอก ต่างคนต่างแยกกลับไปยังบ้านของตน¹³

นี่คือองค์ประกอบแรก ในขณะที่ยังองค์ประกอบที่สอง คือการให้การยอมรับในอำนาจ หมายถึงการกำกับความสัมพันธ์ร่วมกันภายในสังคม กลายเป็นระเบียบการในความคิดพื้นฐานของการให้บริการแก่สังคม ซึ่งมีสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มตามเขตแดนที่กำหนด มีความแตกต่างจากกลุ่มคนอื่นๆแสดงออกมาเป็น"ไทเฮา"และ"ผีตัวเดียวกัน"

❖ ประสพการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุได้เกิดจาก การปรับตัวทางจิตวิทยาของกลุ่มคนในพื้นที่ เพื่อเอาตัวรอดจากการหนีศึกและหนีเสือมาจากพื้นที่อื่นๆ มาอยู่ในพื้นที่พระธาตุคำบุ มีการปรับสภาพบ้านเรือนเป็นการตั้งบ้านเรือนที่ใกล้กันโดยใช้รั้วที่ทำจากไม้พาดๆ เพื่อบอกเขตแดนและกันวัวควายเข้าไปทำลายพืชที่ปลูกไว้บ้านแต่ละหลังค่อนข้างจะสูงจากพื้นและมีบันไดที่สามารถเก็บหรือผลักออกได้เมื่อคนไม่อยู่ รวมทั้งสมัยก่อนบ้านหลายๆ หลังมีรั้วเดียวกัน เพราะรั้วคือ การประกันความปลอดภัยจากสัตว์ป่าไม่ใช่แค่ความเป็นเจ้าของเขต(ดูตามภาพที่4)นอกจากนั้นชาวบ้านยังมีการดูแลกันสูงคือ มีเครือข่ายที่เหนียวแน่นในความ เป็นเครือญาติหรือคนในช่งเดียวกัน*

❖ ในขณะที่พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ได้เห็นการปรับตัวของกลุ่มคนทางจิตวิทยาสังคมตนเองเพื่อการเอาตัวรอดในช่วงของการสร้างพื้นที่ตนเอง การถางป่าเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับสร้างบ้านในระยะแรกที่พวกเขาให้ความหมายคือ **เป็นการสร้างกระท่อมน้อย** ต่อมาจึงขยับขยายมาสร้างบ้านรูปทรงที่เรียกว่าบ้านเรือนเกย* (ดูภาพที่5)สร้างวัดสระโบสถ์* ตั้งหลัก

*ซึ่งหมายความว่าบริเวณนั้นหรือแถบนั้นเช่นช่งวังมนคือบริเวณที่แม่น้ำเป็นวังวน หรือช่งพ้อมีคือบริเวณของกลุ่มคนที่บ้านใกล้บ้านพ้อมีที่มีการพึ่งพากันอย่างใกล้ชิด

* **บ้านเรือนเกย** คือบ้านที่มีลักษณะเป็นบ้าน 2 หลังมาเกยกัน โดยในระยะแรกสร้างเป็นเพิง ต่อมาจึงสร้างบ้านขนาดใหญ่มีลานกว้างพอประมาณเป็นพื้นที่ระหว่างเพิงที่กลายเป็นที่ทำกับข้าวกับตัวบ้านที่อยู่อาศัย

* **วัดสระโบสถ์** เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านให้การเคารพ ผู้นำชาวบ้านในการสร้างวัดคือ เฝ้าควายต่อฟ้า การสร้างวัดในครั้งนั้น มีการขุดสระเพื่อสร้างโบสถ์ โบสถ์ที่สร้างในเวลานั้นใหญ่และสวยงามมาก ประดับด้วยแก้ว สวยงามมาก สร้างด้วยอิฐดิน คือ คนสมัยก่อนไม่มีปูน แต่ใช้ขี้ดิน ผสมยางบงมาผสมกันแล้วเอามาเผา กลายเป็นอิฐ ซึ่งขี้ดินเอามาจากหนองขุมดินโบสถ์ในวัดสระโบสถ์นี้มีการพังลงและสร้างโบสถ์ใหม่มา 3 ครั้งแล้ว มีคนเคยพบพระดินเผาเรียกพระเหล่านั้นว่า พระบ้านขาวและนอกจากนั้นยังพบเครื่องเงินสมัยโบราณ แต่ปัจจุบันชาวบ้านได้นำไปขายหมดแล้ว

บ้าน (มเหศักดิ์) ศาลปู่ตา บทบาทใช้ความเป็นผีเดียวกันและในขณะเดียวกันใช้ **เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบตระกูล** จะเป็นรูปแบบตระกูลดั้งเดิมหรือที่เรียกว่า **"มีผีตัวเดียวกัน"** ของคนบ้านขวามีความเป็น ไทเฮา(คนบ้านเดียวกัน)สูง มีตระกูลใหญ่ดังนี้ ●ตระกูลนำบัณฑิตย ● ตระกูลพฤษชาติ ●ตระกูลวรรณพฤกษ ●ตระกูลโพธิจักร ●ตระกูลนามบุญลือ ●ตระกูลนามสง่า ●ตระกูลสาระพล ●ตระกูลภูมิฐาน ●ตระกูลสาระบิล

เนื่องจากคนบ้านขวามีตระกูลใหญ่หลายตระกูลเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นว่า บ้านขวาเป็นบ้านที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน จึงทำให้คนบ้านขวาในปัจจุบันจะมีนามสกุลส่วนใหญ่ เป็นคนสกุลต่างๆเหล่านี้ ทำให้เป็นเครือข่ายที่มีความเหนียวแน่นอย่างมาก และมีตระกูลอื่นนอกจากตระกูลเหล่านี้้น้อยมาก นอกจากนั้นคนในตระกูลต่างๆ เหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์ภายในซึ่งกันและกันโดยการแต่งงาน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบนี้ของบ้านขวาได้สร้างความเหนียวแน่นในเครือข่ายของตนเองสูง

ภาพที่ 4.สภาพการตั้งบ้านเรือนติดกันเพื่อป้องกันความปลอดภัย

นั่นคือจิตวิทยาทางสังคมของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีความเป็นเฉพาะไม่เหมือนกับคนอื่น เป็นข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในสังคมที่มีความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ได้สร้างกลไกทางสังคมและสำนึกร่วมกันต่อศูนย์กลางวัฒนธรรมเพื่ออยู่ร่วมกัน โดยได้กำหนดโลกทัศน์ นิสัยใจคอและความสามารถในการปรับตัวอันเป็นข้อตกลงในพื้นที่ดังเห็นได้จาก

❖ กฎเกณฑ์ของพื้นที่วัฒนธรรมพระราชดำปู้ คือ ไม่ลักขโมย แล้วยังมี ตัวอย่างที่ชัดเจนและมีความเป็นเฉพาะคือ การแก่วัด เป็นการลงแรงร่วมกันของคนในเครือข่าย นอกจากนี้การแก่วัดยังเป็นการให้สถานภาพทางสังคมตาม ตำแหน่งหน้าที่ ในการทำงาน คือประกอบด้วย

มีเจ้าของขวด มีคนกำ คนเตา คนลาก มีข้อตกลงในการแบ่ง กล่าวคือ เจ้าของขวดจะเป็นคนแบ่ง ปลา คนกำและคนเตา จะเป็นงานที่หนักและอาศัยประสบการณ์จึงได้ปลามากกว่าคนลาก นอกจากนี้กฎเกณฑ์ใหม่ที่เกิดขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ (ปลาหมด)จึงมีกฎเกณฑ์ตามมา คือ การกำหนดโซน ในการแก่งขวด ให้ไปทำบริเวณซีไหล ซึ่งเป็นกฎของคนในพื้นที่ ที่เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ

❖ กฎเกณฑ์ในการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติของคนบ้านขาวในการจับปลา ถ่ายทอดมาจากความเชื่อที่ว่า การกินปลาไม่บาป พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมีแหล่งน้ำในการจับปลามาก จึงทำให้คนบ้านขาวได้ถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับการกินปลาเป็นอาหาร ผ่านนิทานสำหรับเด็กดังนี้ "ครั้งพระยาแสนกับแม่ทอน(เมื่อพระยาแสนและแม่ทอน) สมัยสร้างโลก ได้ปั้นแม่หยิ่งกับผู้ชาย(ได้สร้างผู้หญิงผู้ชาย) ผู้ชายนั้นยากกว่า แม่หยิ่งนั้นง่ายกว่าผู้ชาย จึงทำให้มีผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ผู้ชายต้องบั่นแล้วใส่ในบักแต้(ผลไม้ที่มีผลคล้ายอวัยวะผู้ชาย) เมื่อบั่นมนุษย์เสร็จแล้วก็เรียกประชุมสังสารสัตว์ มาประชุมว่าจะเอาอะไรมาเลี้ยงมนุษย์ ถ้ามัวตัวใหญ่ที่สุด ก็ย่านบักปล้ำเลี้ยง มนุษย์กินหลาย กินวันละสามคาบ(ครึ่ง) ถ้ามัวตัวคย ก็ย่านบักปล้ำเลี้ยงแต่จะเลี้ยงให้บางครั้ง จะรับ(เลี้ยง)เป็นชั่วครั้งชั่วคราว แล้วปลาก็ตอบว่า ผมจะเลี้ยงเอง พญาแสนถามว่า แม่นเป็นเสียงผู้ใด ตัวเจ้าตัวเท่านี้จะเลี้ยงมนุษย์ได้หรือ ปลาก็ตอบว่าผมจะเอนหมูมาทั้งหมด ตามหนองตามน้ำ เดือนหนึ่งๆจะไขเดือนละแสนตัว บ่อดเลี้ยงมนุษย์"¹⁴

ภาพที่ 5.สภาพการตั้งถิ่นฐานของบ้านขาวในอดีต

การค้นพบตัวเองของคนที่อยู่อาศัยได้กำหนดความสัมพันธ์ตนเองออกมาเป็นไทเฮาหรือผีตัวเดียวกันที่มีความแตกต่างจากข้าเจ้าหรือกลุ่มอื่นๆในโลกทัศน์ของตนเองที่มีความเชื่อต่อระบบจักรวาล ได้กำหนดทิศทางในการประกันกิจกรรมทางชีวิตที่ขจัดความอันตรายอันเกิด

จากภายนอกและความกลมกลืนต่อการปรับตัวเข้ากับโลกภายนอกและอื่นๆ โดยมองปัญหาเกี่ยวข้องกับแหล่งที่มาของความดีและความเลวต่อการสนับสนุนกิจกรรมการกระทำให้ลุล่วง ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกจิตวิทยาของกลุ่มในการตีความออกมา ถึงแหล่งที่มาของความชั่วร้ายคือสิ่งที่ขัดขวางกิจกรรมของกลุ่มหรือตนเองออกมาผ่านการสื่อสารภายในกลุ่ม โดยยึดเหนี่ยวเป็นจิตสำนึกของคนในพื้นที่อย่างเคร่งครัด ที่ได้กำหนดกรอบของตำแหน่งความสัมพันธ์ระหว่างกันในพื้นที่เป็นความสัมพันธ์ของ“ข่อยกับหมู่เฮา” และ“หมู่เฮากับพวกเขา”กับ“ไทเฮากับข้าเจ้า”หรือ“ผีตัวเดียวกัน”

ประวัติศาสตร์ความผูกพันของจิตวิญญาณผู้คนกับลุ่มน้ำชี

ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ทางวัฒนธรรม มีความผูกพันกับการแสวงหาการเอาตัวรอดของกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่วัฒนธรรม ดังนั้นพื้นฐานของสัญลักษณ์ที่เกิดวัฒนธรรมตนเองมาจากผลประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มที่ได้เข้าไปในจิตสำนึกของตนเองว่าเป็นสิ่งที่ต้องใช้และบริโภคเป็นความจำเป็นที่ต้องอาศัยพื้นฐานมาจากผีตัวเดียวกันและไทเฮา ซึ่งได้แสดงออกมาในผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตอบสนองบนเส้นทางของการเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ ดังนั้นประวัติศาสตร์ของพื้นที่ทางวัฒนธรรมใน 2 พื้นที่ เกี่ยวข้องกับ วัฏธรรมในสภาพทางประวัติศาสตร์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน

❖ **พระธาตุคำบุ๋** การสร้างบ้านแปลงเมืองตามประวัติศาสตร์ความทรงจำของผู้อาวุโสในบ้านดอนกลอย¹⁵ เป็นส่วนสำคัญมากที่สุดในอดีตถึงปัจจุบันต่อแม่น้ำชี ได้ให้เราารู้ถึงปัจจัยทางด้านภูมิอากาศและภูมิศาสตร์ ที่มีผลต่อการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติตลอดจนพื้นที่ทำมาหากิน กฎ และความเชื่อประเพณีต่างๆที่สรรสร้าง**ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม**ขึ้นมา พ่อใหญ่ครูบัว กองคำ แห่งบ้านดอนกลอย อำเภอเมืองจังหวัดยโสธรได้เล่าให้เราฟังว่า ความเป็นมาของพื้นที่วัฒนธรรมนั้น ท่านรับฟังต่อมามากที่จากเจ้าอาวาสวัดบ้านดอนกลอยสมัยที่ท่านบวชเป็นพระเมื่อหนุ่มโดยใจความที่ระลึกย้อนกลับขึ้นมาได้เป็นดังนี้

บ้านดอนกลอยก่อตั้งโดย “**เฒ่าเฮอะ**”(ท้าวเฮอะ) ประมาณ200ปีได้นำพาพรรคพวกจำนวนประมาณสิบครอบครัว อพยพมาจากบ้านบึงมะแลง(พ่อใหญ่ครูบัวบอกว่าอยู่ในเขต อำเภอฟิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ในปัจจุบัน ท่านเคยไปที่บ้านบึงมะแลงนี้แต่คนที่นี่นั้นลึกลับหมดมีคนแก่ๆคนหนึ่งบอกว่าเคยมีพ่อเฒ่าให้ฟังถึงการอพยพหนีศึกหนีเสือของคนบ้านนี้อยู่แต่ก็ไม่ได้รายละเอียดมากนักเพราะแก่ๆมากจนแทบไม่มีแรงคุย)

การอพยพในครั้งนั้นได้ใช้น้ำเป็นเส้นทางในการเคลื่อนตัว เพราะสมัยนั้นไม่มีถนนที่จะใช้สัญจรได้เลย แม่น้ำชีในความหมายของผู้อพยพ คือความหวังที่จะรอดและโอกาสของชีวิตใหม่ เพราะนอกจากการประกันว่าถ้าเดินทางตามแม่น้ำนั้นต้องมีสัตว์น้ำให้กินแน่ๆ แล้วการเดินทางน้ำ

ยังรวดเร็วที่สุดอีกด้วย นั่นก็คือการอพยพครั้งนั้นไม่ใช่การเคลื่อนย้ายตามฝูงปลา(ที่มีอยู่มากมายเหมือน ทั่วทั้งหมด)หรือความบังเอิญใดทั้งสิ้น เพราะเป็นการย้ายที่ให้ความหมายว่าแม่น้ำชีคือทางรอด นี่คือจิต วิญญาณ บรรพบุรุษที่มีต่อแม่น้ำชีของชาวบ้านดอนกลอย“ก็มากันตามน้ำเรื่อย ๆ ปลาก็ไม่อดไม่อยากหิวเมื่อใดก็ได้กินเมื่อนั้นตามแต่พึงผู้เฒ่าเขาพูดมา”¹⁷

รูปภาพพ่อใหญ่ครูบัวผู้ให้ข้อมูล

เฒ่าเฮอะ ได้พาพรรคพวกเดินทางมาจนถึงที่บริเวณแห่งหนึ่ง เป็นที่ดอนสูงใหญ่ริมแม่น้ำชีที่แยกสายจากชีสายหลัก(ชีหลง) ที่ดอนแห่งนั้นมีหนองน้ำอยู่รายรอบ ที่ลุ่ม และป่าทึบที่เต็มไปด้วยมันและกลอย ด้วยภูมิประเทศที่ง่ายต่อการบรรลุถึงการปรับตัวของคนกับธรรมชาติ ทำให้เฒ่าเฮอะและพวกตัดสินใจเลือกที่แห่งนี้เป็นที่ลงหลักปักฐานในที่สุด หลังจากเดินทางเพื่อหาทางรอด ดังนั้น ท่าเลแห่งนี้ในความหมายของคนสมัยแรกตั้งถิ่นก็คือสถานที่ ที่พวกเขาสามารถมีชีวิตรอดและดำรงชีวิตอยู่ได้ หรือที่ ที่ปลอดภัยนั่นเอง

ในช่วงตั้งรกราก มีการรวมตัวโดยกำลังกายและกำลังใจของคนที่อพยพขึ้นมาในความหมาย “ไทเฮา”สูงมากในการที่จะสร้างหมู่บ้าน หรือหาและเก็บอาหาร เช่นจะมีการลงแรงกันสร้างวัด สร้างฉางข้าววัด(เป็นฉางข้าวกลางของหมู่บ้าน) บุกเบิกที่นาหรือช่วยกันสร้างบ้าน สร้างถนน ในช่วงนี้อธิบายได้เป็นขั้นตอนที่ทุกคนออกแรงกายแรงใจเพื่อสังคมและพื้นที่เป็นหลัก ถือว่ามีความเจริญของงานของกลุ่มคนในพื้นที่นั้น ซึ่งจิตวิญญาณของคนในพื้นที่นั้นจะมองเรื่องของสังคมและพื้นที่เป็นหลัก นั่นก็คือความเป็น เรา ,พวกเรา จะมีอยู่สูง...ความเป็นไทเฮา เป็นสิ่งที่จะทำให้คนในพื้นที่มีความมั่นคงปลอดภัย และอยู่รอดเพื่อที่จะทำการส่งผ่านวัฒนธรรม

ธรรมของตนต่อไป ปัจจัยทางภูมิอากาศสภาพพื้นที่ทำมาหากินได้กำหนดชนิดของมนุษย์ทางวัฒนธรรมเพื่อให้คนในพื้นที่ สามารถเอาตัวรอดได้และมีความผูกพันกับสายน้ำ

ทำเลใหม่นั้นมีตัวชี้วัดให้เห็นถึงทางรอดและเหตุผลในการตั้งถิ่นฐาน ดังนี้

- ทำเลริมน้ำหมายถึงความสะดวกในการหาอาหารจากน้ำ และการมีแหล่งอาหารให้ใช้แรงไปแลกเปลี่ยนมาบริโภคได้ตลอดเวลาที่ต้องการ
- ทำเลที่เป็นดอนยกตัวสูงแม้ว่าจะอยู่ริมน้ำแต่ก็มีปัญหาจากน้ำท่วมเพียงบางครั้งเท่านั้น ที่หนักจริง ๆ จึงจะท่วม
- การมีหนองน้ำและที่ลุ่ม หมายถึงโอกาสที่ง่ายในการควบคุมน้ำและใช้น้ำในการทำนาและพื้นที่หนองยังใช้ทำนาได้เป็นอย่างดีโดยไม่ต้องถางป่าทำนาเพิ่มมากนัก
- ทำเลที่ป่ามีต้นไม้กลอยอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวบ้านสามารถกระจายเวลาไปสู่การทำงานที่หนักและซับซ้อนมากกว่าการหาอยู่หากิน เช่นการบุกเบิก หรือการสร้างศูนย์กลางทางสังคมของเขา และเป็นการประกันว่าหากข้าวของเขาหมดไม่ว่าจะฝนแล้งหรือน้ำท่วม เขาก็สามารถเข้าดงไปหากลอมมากินแทนข้าวได้

ดังนั้นการกำหนดสถานที่ตั้งดอนเจ้าปู่เขาจึงเลือกที่ ๆ ใกล้น้ำที่สุดซึ่งน้ำท่วมไม่ถึงและป่าที่เต็มไปด้วยกลอยและมันต่าง ๆ ซึ่งนั่นก็คือให้สถานที่ ๆ ดีที่สุดสำหรับเป็นอาณาเขตที่ตั้งแก่งสิ่งที่น่าเชื่อถือ ซึ่งที่จริงก็คือ การสร้างจริยธรรมต่อการปรับตัวเข้าใช้ธรรมชาติ เพื่อการอยู่รอดร่วมกัน นั่นก็คือการรักษาพื้นที่ ที่ดีที่สุดไว้ โดยผ่านเรื่องราวของความศักดิ์สิทธิ์และสิ่งที่น่าเชื่อถือร่วมกัน นั่น จึงเป็นที่มาของคำว่า “ดอนกลอย” เป็นความหมายทั้งเชิงกายภาพและในเชิงสัญลักษณ์ต่อสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต เพราะเป็นสองสิ่งที่ให้อาณาเขตและประกันถึงการอยู่รอดของชีวิตของเขา และ เป็นสิ่งที่มีความหมายที่เข้มข้นลึกซึ้งแก่คนที่ใช้พื้นที่นี้มากที่สุด ดังนั้นที่นี้จึงได้ใช้ชื่อว่า “บ้านดอนกลอย” เป็นความหมายของเขตแดนพื้นที่ของตนเองที่มีอยู่บอกพื้นที่ทำมาหากิน

❖ ประวัติศาสตร์การบอกเล่าบ้านขาวใหญ่ของผู้อาวุโสในบ้านขาว¹⁷ ได้ทำให้เราคลี่คลายปัญหา ข้อแรกเกี่ยวกับว่ามีปัจจัยอะไรที่ตั้งถิ่นฐาน บรรพบุรุษของคนบ้านขาวเป็นใครอพยพมาจากไหน เนื่องจากความเป็นมาของบ้านขาวไม่มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรบันทึกเกี่ยวกับปีที่ตั้งบ้านหรือผู้ใดเป็นผู้นำในการตั้งบ้านบ้านขาวและการถักทอเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่

พ่อใหญ่พรมมา งามสง่า อดีตผู้ใหญ่บ้านขาวหมู่ที่ 15 ตำบลขาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดได้เล่าเกี่ยวความเป็นมาของบ้านขาวว่าท่านได้ฟังการเล่ามาจากบิดาคือ นายสีหา นามสง่า อดีตผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านขาว(หมู่ที่ 3) เล่าว่า บ้านขาวก่อตั้งโดยเฒ่า

ความถูกต้อง(เป็นความถูกต้อง)และอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ได้นำพรรคพวกประมาณ 20 คน อพยพมาจากเมืองยโสธร ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิจักร¹⁸ ที่บรรยายถึงเหตุผล ในการอพยพครั้งนั้นว่า**"พวกนั้นเข้ามีช้าง(ช้าง)ซึ่งสมัยก่อนคนนิยมช้าง(ช้าง)กันหลายทางฝั่งยโสธรมันอ่อน(แน่นมาก)กันมาก ไปป่าไคดงใดก็มีแต่คนเลี้ยงช้างและอังกั้นมันแย่งกันเลี้ยง และแม่ใหญ่มะลิ งาคอนทรง¹⁹ผู้รักษาเผ่าความถูกต้องพาเป็นทายาทรุ่นที่ 5 กล่าวว่าเผ่าความถูกต้องพาเป็นผู้สร้างอาฮาม(อาราม)ที่วัดสระโบสถ์ ต้องไปเช่นไหวในเดือนสี่ดับเดือนสิเพ็ง (แรม 14 ค่ำเดือน 9)มีของเช่นไหวคือ บักพร้าวซ่อม(มะพร้าว) ,กล้วยหอม,เหล้าไห,ไก่ตัว**

ความหมายของการอพยพในครั้งนี้คือ ไม่สามารถอาศัยในพื้นที่เดิมได้ต่อไป จึงเป็นปัจจัยที่ผลักดัน ให้ต้องอพยพออกจากพื้นที่เดิม แต่ขณะเดียวกันการอพยพไปยังพื้นที่ใหม่ต้องมีหลักประกันว่าอยู่รอดได้ คือระหว่างการอพยพได้แสวงหาพื้นที่ใหม่ พวกเขาต้องไม่อดตายในการอพยพครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายที่บ้านคำบักเว้ (อำเภอเสลภูมิ) ซึ่งอยู่ทางเหนือ สำหรับเส้นทางในการอพยพครั้งนี้ แต่ก่อนเป็นถนนดินเดินมาจากยโสธรมาตามถนนเลาะมาตามลำน้ำชี²⁰ ในการใช้เส้นทางตามลำน้ำชี นอกจากจะไม่อดตายระหว่างการเดินทางแล้ว พวกเขาสามารถพบปะแลกเปลี่ยนกับคนที่ตั้งบ้านอยู่ริมฝั่งน้ำด้วย หรืออาจพบทำเลใหม่ที่มีความสมบูรณ์ ความหมายของพวกเขา คือ มีป่าสำหรับเลี้ยงช้าง**การอพยพของคนบ้านขวาวครั้งนี้หมายถึงการอยู่รอดและความหวังที่จะมีชีวิตใหม่**²¹ บรรพบุรุษของพวกเขาเลือกที่จะเดินทาง²²ตามเส้นทางเลียบฝั่งแม่น้ำชีมาขึ้นทางเหนือ การที่เดินทางเลียบฝั่งแม่น้ำ มีนัยที่สำคัญคือ เป็นการประกันการมีชีวิตรอดของกลุ่มคนที่อพยพ คือในแม่น้ำชีมีสัตว์น้ำให้กินแน่ๆ พวกเขาให้ความหมายความอุดมสมบูรณ์ว่า **"ไปหม่อง(สถานที่)ใดก็มีปลา มีปลามาก"**²³ ดังนั้นแม่น้ำชีในความหมายของพวกเขา จึงเป็นความหมายของหนทางในการอยู่รอด **หากพวกเขาเดินทางเลียบไปตามน้ำชีจะไม่อดตาย แม่น้ำชีจึงเป็น ตัวกำกับจิตวิญญาณของความผูกพันบรรพบุรุษคนบ้านขวาว(ดูรูปภาพที่6)**

ในการอพยพเพื่อไปยังพื้นที่เป้าหมาย คือบ้านคำบักเว้ แต่ก่อนที่พวกเขาจะเดินทางถึงบ้านคำบักเว้ เผ่าความถูกต้องพาได้นำพรรคพวกแวะพักในดงๆหนึ่งติดกับลำชีหลง ดังนั้นเป็นป่าเต็มไปด้วยต้นขวาว **แต่ต้นขวาวต้นนั้นใหญ่กว่าหมู (ต้นใหญ่กว่าเพื่อน) จึงบั้ง(โค่น)ลงและนั่งกินข้าวลือมวงได้ 20 คน**²⁴ และพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ ดอนสูงน้ำท่วมไม่ถึง ลักษณะรอบๆดอนมีหนองน้ำคือ หนองโนนแท่น หนองคู หนองอีเต่า หนองดงกล่าวเหล่านี้มีร่องเสียวเป็นตัวเชื่อมกับลำชีหลง และเป็นพื้นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่สามารถถางป่าเป็นที่นาได้ จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิจักร อดีตผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับพื้นที่ในการทำนาของคนบ้านขวาวในอดีตว่า **"ที่เฮ็ดนาก็ฮีด"**(พื้นที่ทำนาหาได้ไม่ยาก)และยังมีพืชที่สามารถใช้ประโยชน์ในการสร้างบ้านเช่นมีต้นกก ที่เอามาเฮ็ดแซงกก (ใช้ทำฝาสำหรับสร้างบ้านในสมัยก่อน) นอกจากนั้นทางทิศเหนือ

ของบริเวณที่ตั้งบ้านเป็นป่าดอนลำ และทิศใต้เป็นดอนป่าฮัง * และทางทิศตะวันออกเป็น ป่าดงค้อ และถัดไปเป็นดอนป่าจิก ซึ่งเขาสามารถใช้พื้นที่ป่าเหล่านี้เป็นแหล่งหาอยู่หากินได้ ไม่ว่าจะเป็นเห็ดชนิดต่างๆ เช่น เห็ดน้ำหมาก เห็ดปลวก เห็ดระโงก เห็ดได้ เห็ดจิก โดยให้ความหมายของความอุดมสมบูรณ์ของป่าดังนี้ “ผู้ใดไปเก็บ(เห็ด)สวยก็ได้กินสวยผู้ใดไปเก็บแลงก็ได้กินแลง”²⁵ (ใครไปเก็บแลงก็ได้กินเห็ดแลง ไปเก็บเย็นก็ได้กินเย็น)

ภาพที่6.การเลือกตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำชี(หลง)

ความหมายของทำเลที่ตั้งบ้านของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว

คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว เลือกทำเลที่ตั้งบ้านอยู่ใกล้ลำชีหลงและถือว่าเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ และเป็นที่มาของน้ำส่วนใหญ่ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ลำชีหลงยังเป็นหลักประกันการยังชีพของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวหาก ไม่สามารถหาอาหารอย่างอื่นกินได้ หรือคนบ้านขาวสามารถใช้แรงงานของตนเองแลกเปลี่ยน²⁶ กับสภาพธรรมชาติเพื่อนำปลามาบริโภค นอกจากนั้นลำชีหลงจึงเป็นหลักประกันในการอยู่รอดของคนบ้านขาวในกิจกรรมการทำนา คือ **การใช้น้ำในลำชีหลงสำหรับการทำนาโดยใช้กะชั้สระน้ำ(วิดน้ำ)เข้านา**²⁷ หรือหากเกิดเหตุเภทภัยพิบัติน้ำท่วมไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตในฤดูกาลเก็บเกี่ยวได้ คนบ้านขาวจะหาวิธีการอยู่รอดร่วมกันของคนในพื้นที่ **สามารถจับปลาในลำชีหลงไปแลกกับหมู่บ้านที่น้ำไม่ท่วม**

* ดอนป่าฮัง เป็นสถานที่ชาวบ้านขาวใช้เป็นที่พักพิงและเผาศพ เรียกชื่ออีกอย่างว่าป่าดอนบ้าน และนอกจากนั้นคุ่มที่อยู่ใกล้กับดอนป่าฮังเรียกแทนชื่อหมู่บ้านว่าคุ่มป่าฮัง

คือบ้านห้วยทราย บ้านหนองแซง โดยมีคนที่เดินทางไปแลกในครั้งนั้น พร้อมกันมีอายจันทา อ้ายบุญมา ในตอนนั้นต้องเอาของไปแลกตลอด เอาปลาไปแลกกับเขา ตอนนั้นเอาตาง(อุปกรณ์จับปลา)หย่อนลงใส(ที่ไหน)ก็ได้ปลา²⁸

ความหมายนี้คือ เขาสามารถจับปลาอย่างเหลือเฟือเพื่อไปแลกกับบ้านอื่นที่ไม่ได้เผชิญชะตากรรมเดียวกัน นี่เป็นการยืนยันว่าลำชีหลงคือ หลักประกันการอยู่รอดของคนบ้านขาว เป็นเลือดเนื้อ ชีวิต และจิตวิญญาณ หากขาดชีหลงนั้นหมายความว่า ความเป็นคนบ้านขาวต้องตาย พวกเขาจึงรู้สึกหนาวร้อนต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำชีและพยายามรักษาแม่น้ำชีให้อยู่คู่กับบ้านขาวประกอบกับพื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง โดยเฉพาะบริเวณดอนวัดสระโบสถ์ เป็นบริเวณดอนใหญ่และสูงในบ้าน แม่น้ำจะท่วมหนักขนาดไหนน้ำก็ไม่ท่วม เช่นในประวัติความเป็นมาของบ้านขาวถือว่า วิกฤติการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่เกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2521 ว่าเป็นน้ำท่วมที่หนักที่สุดตั้งแต่ตั้งบ้านมาเลยก็ว่าได้ จากคำบอกเล่าของยายชี²⁹ ได้เล่าถึง เหตุการณ์ครั้งนั้นว่า“น้ำท่วมครั้นนั้นคนต้องไปอยู่ในดอนวัด มีคนอยู่เยอะทั้งคนบ้าน สะทอน กุดแซ่ กุดเรือ โพธิ์ชัน โพธิ์ตาก โนนยาง โนนแพง บ้านเลาะ(แถว)นี้ น้ำท่วมหมด บ้านอยู่ยบได้ไปอยู่ดอนวัดกันหมดทั้งวัน ทั้งควย(ควาย)เอาข้าวจากบ้านมารวมกันกิน ข้าว(นา)เสียหายหมด” จึงถือได้ว่าดอนวัดสระโบสถ์เป็นศูนย์รวมของคนบ้านขาว โบสถ์ของวัดสระโบสถ์ถือเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ของบ้าน เมื่อไปทำนาเมื่อหันกลับมาทางบ้านจะเห็นโบสถ์และได้ยินเสียงระฆังที่แขวนอยู่ที่ริมหลังคาโบสถ์³⁰ นอกจากนี้ คนบ้านขาวยังใช้วัดเป็นที่พูดคุยปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้าน บริเวณศาลาการเปรียญของวัดจึงสร้างอย่างใหญ่โตนอกจากใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้วยังใช้สถานที่ประชุมด้วย โดยจะมีการเคาะเกราะเพื่อเรียกคนบ้านขาวมาประชุม³¹

จากลักษณะดังกล่าวจึงทำให้พวกเขาตัดสินใจเลือก ลักษณะภูมิประเทศที่ว่านี้เหมาะสำหรับการเป็นพื้นที่ตั้งบ้าน ถือเป็นพื้นที่ในดวงใจ คือเป็นทำเลที่เขาอยู่แล้วไม่ตาย ง่ายต่อการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ ถือเป็นทำเลมีความปลอดภัย จากภัยพิบัติจากธรรมชาติที่พวกเขาไม่สามารถจะควบคุมได้ จึงตั้งบ้านขึ้นในบริเวณดังกล่าว และเรียกตนเองว่า“คนบ้านขาวใหญ่” นั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าคนในอดีตได้ปรับตัวให้เข้ากับระบบธรรมชาติของพื้นที่ในเวลานั้น โดยผ่านการเรียกชื่อหมู่บ้านตามชนิดของไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้กำหนดสัญลักษณ์ของพื้นที่ที่ตนเองอาศัยออกมา ดังนั้นจิตสำนึกโครงสร้างทางสังคมบ้านขาวในเวลานั้น เป็นการเรียนรู้ ทำความเข้าใจและปรับตัวเข้ากับธรรมชาติที่ตนเองอยู่อาศัย และสามารถนำธรรมชาติที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์กับการปรับตัวตนเองเข้ากับธรรมชาติ

ในช่วงแรกๆของการตั้งบ้านขาว มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานคนสูงมาก จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้คนในพื้นที่ ต้องร่วมแรงงานอย่างแนบแน่น เพื่อปรับตัวของคนเข้ากับสภาพธรรมชาติที่เป็นอยู่ ในช่วงเวลานั้น เช่น การถางป่าเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับสร้างบ้านในระยะ

แรกที่พวกเขาให้ความหมายคือ **เป็นการสร้างกระท่อมน้อย** ต่อมาจึงขยายมาสร้างบ้านรูปทรงที่เรียกว่าบ้านเรือนเกย สร้างวัดสระโบสถ์ ตั้งหลักบ้าน (มเหศักดิ์) ศาลปู่ตา ต่อมาหลังจากคนเพิ่มมากขึ้นจึงขยายออกไปทางเหนือไปจรดดอนปู่ตาและทางใต้ติดกับวัดสระโบสถ์ เป็น 3 ช่ง(คุ้ม³²บ้าน)คือ 1.ช่งกลางบ้าน(หมู่ที่4) 2. ช่งฮ้องหอ(ช่งใต้)(หมู่ที่3) 3.ช่งปู่ตา(ช่งเหนือ)³³ (หมู่ที่5)³⁴ ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการขยายตัวของบ้าน(ออกเรือน)ไปตั้งบ้านใหม่ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ในบริเวณดอนบ้าน เพิ่มมากขึ้นขยายเป็น ช่งบ้านน้อยหัวแมว และช่งวัดน้อย ช่งน้ำช้างใหญ่(ขยายตัวจากการรวมแรงงานในหมู่บ้านขุนน้ำสร้าง เนื่องจากเมื่อคนมากขึ้นน้ำไม่พอกินพอใช้จึงระดมแรงงานในหมู่บ้านบ้านละคน เพื่อขุดขึ้นช่งใหญ่อยู่กลางบ้านเป็นช่งสำหรับดื่มกิน(เป็นน้ำที่กินแซบ)

จึงเรียกบ้านแถวนี้ว่าช่งน้ำช้างใหญ่³⁵ ช่งหนองโนนแท่น ช่งหนองชีควย(เป็นหนองที่อยู่ใกล้กับหนองโพนแท่นเป็นสถานที่ชาวบ้านเอาควายมาเลี้ยงและมีหนองน้ำขนาดเล็กที่ควายลงนอน) และทางทิศใต้บ้านขยายตัวไปจนติดวัดสระโบสถ์เป็นช่งสีฐาน และประมาณปี 2521 ขยายตัวตั้งช่งโนนสวรรค์ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่พื้นที่สาธารณะชาวบ้านใช้ทำสวนปลูกพืชผักเช่น ปลูกยาสูบ,พริก หัวหอม กระเทียม,หอมหัวใหญ่ ปลูกไว้กินเอง(เอ็ดกิน)โดยจะปลูกในช่วงหลังหนานา คือ ช่วงเดือน 11-12 ช่วงหมดฝน โดยนำน้ำมาจากหนองอีเตา หนองคูปลูกผัก³⁷ บ้านขาวตั้งเป็นตำบลในปี พ.ศ. 2457 ประกอบด้วย

❖ บ้านโนนยาง

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ตำบล ขาว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านขาวระยะทาง 5 กิโลเมตร ติดกับบ้านสะทอนไป ประมาณ 2 กิโลเมตร

ประวัติ ผู้ก่อตั้งไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นใครทราบเพียงว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.2369 มีคนกลุ่มหนึ่งประมาณ 20 -30 ครวเรือนอพยพจากเขตยโสธร มาก่อตั้งหมู่บ้าน “หัวดงยาง” นี้ขึ้น เนื่องจากหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์จึงมีประชากรอพยพมา อยู่เป็นจำนวนมาก กลายเป็นหมู่บ้านใหญ่และเปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านโนนยาง” ในปัจจุบัน

สภาพพื้นที่ บ้านโนนยางมีบริเวณดังนี้ ทิศเหนือจดบึงใหญ่และกุดปลาคูณ ทิศใต้จดป่าละเมาะ(ป่าดงแฮด)ติดต่อกับบ้านสะทอน ทิศตะวันออก จดลำน้ำยัง ทิศตะวันตก จดทุ่งนาที่บ้านโนนแพงและนาบ้านสะทอน

❖ บ้านสะทอน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านขาว ห่างจากบ้านขาวประมาณ 3 กิโลเมตร ประวัติความเป็นมาของบ้านสะทอนผู้ก่อตั้งคือนางมี ริมไสย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2447 คนออกจากบ้านเขามาตั้งบ้านสะทอน³⁷ บ้านบริเวณป่าดอนคือ ได้ตั้งชื่อบ้านตามชื่อต้นไม้คือ ผักสะทอน ไปตั้งสาเหตุในการอพยพในครั้งนั้น เป็นการอพยพตามทีนา ในระยะแรกๆนั้นเป็นเพียงไปตั้งเถียงนาน้อยเผื่อนา

❖ บ้านโนนแพง

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนเส้นทางระหว่างบ้านขาว(ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตรตั้งอยู่บนเส้นทางเกวียนโบราณ)กับบ้านโนนยาง ทิศใต้ติดกับบ้านสะทอนและดอนค้อ ทิศตะวันออกติดกับบ้านสะทอนและบ้านโนนยาง ทิศตะวันตกติดกับบ้านขาว หมู่บ้านโนนแพงตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2417 โดยเป็นการขยายตัวตามพื้นที่ทำนาของคนบนขาว³⁸ เป็นเวลา 124 ปีมาแล้ว

❖ บ้านหัน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนเส้นทางสายเสลภูมิ-โพธิตาก ตั้งเมื่อราว พ.ศ. 2300 ผู้ก่อตั้งชื่อนายโง่น ซึ่งเป็นต้นตระกูล เนตรพนา โดยอพยพครอบครัวมาจาก บ้านกุดเขียว อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ บริเวณเวณริมชีหลงแห่งนี้เป็นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำการเกษตร และมีต้นหนามหันขึ้นอยู่ทั่วไป จึงเรียกชื่อบ้านนี้ว่า “บ้านดอนหัน” ต่อมาเรียกบ้านหันในเวลาต่อมาได้มีคนอพยพมาเพิ่มเรื่อยๆจนมีหลายครอบครัว

❖ บ้านหนอง

ที่ตั้งอยู่บนเส้นทางระหว่างบ้านหันและบ้านขาว บ้านหนองเกิดจากการขยายตัวของคนบ้านขาวไปตั้งอยู่อาศัยตามที่นา ผู้ก่อตั้งบ้านไม่สามารถระบุได้ แต่น่าจะตั้งประมาณปี 2440(ปีที่ไฟไหม้บ้านขาว)³⁹ เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นดอนที่มีต้นหนามหันจึงเรียกว่าบ้านหนอง และบริเวณพื้นที่ติดกับบริเวณป่าดอนลำ

❖ บ้านทรายมูล

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ตำบลขาวอำเภอสลภูมิ คนบ้านทรายมูลเดิมอยู่ที่บ้านคำแดง อพยพข้ามน้ำมายัง มาอยู่ตามที่นาคือบริเวณภูฮัง ในการอพยพครั้งนั้นมีมากัน 6-7 ครอบครัว ต่อมาเมื่อโจรมาปล้นประกอบกับบริเวณนั้นน้ำท่วมจึงย้ายมาอยู่บริเวณดอนที่มีลักษณะสันเนินและมีน้ำล้อมรอบและเนิน ที่ตั้งหมู่บ้านเป็นลักษณะที่มีลักษณะคล้ายกับทรายมูลจึงเรียกหมู่บ้านว่าบ้านทรายมูลผู้นำในการตั้งบ้านคือปู่ตาแสง (นายรู คาตะงา) ตั้งหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2331จากสภาพที่ตั้งบ้านเป็นบริเวณที่ลุ่มต่ำที่สุดเป็นที่ไหลมาบรรจบกันระหว่างน้ำชีหลงและน้ำยัง⁴⁰

ดังนั้นการใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรม2ที่ในกลุ่มน้ำชี(หลง)ในการศึกษาได้ให้ความหมายของการยึดถือศูนย์กลางวัฒนธรรมในความเชื่อและมีจิตวิญญาณเดียวกัน2พื้นที่ ไม่ได้เป็นกรณีศึกษาหรือเกิดขึ้นมาจากการแบ่งของคนในพื้นที่ หรือแบ่งตามตำบลหรือหมู่บ้าน แต่แบ่งมาจากอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนเองที่ไม่เหมือนกับของคนอื่นในท้องถิ่น เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระราชดำปู้ (อ.เมือง.จ.ยโสธร) และพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว(อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด)

บุคคลที่ให้สัมภาษณ์.

- 1.พ่อครูบัว กองคำ อายุ 82 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2544 .ที่บ้านเลขที่80 หมู่8.บ้านดอนกลอย.อ.เมือง.จ.ยโสธร.

- 2.อ้างแล้ว.
- 3.อ้างแล้ว.
- 4.ยายมะลิ งามคนทรง. อายุ 80 ปี วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่11 .หมู่11.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 5.หลวงปู่ หนู .วัดอินทรีนิवास .อายุ76 ปี. วันที่สัมภาษณ์. 10 สิงหาคม 2544.ที่วัดอินทรีนิवास. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 6.ยายทองนาค สาริแสน .อายุ 75 ปี.วันที่สัมภาษณ์. 1 กันยายน 2544.ที่บ้านเลขที่60 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 7.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.
- 8.นายบุญ กองคำ .บ้านดอนกลอย .วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2544.ที่บ้านเลขที่80 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 9.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.
- 10.กำนันสถาพร รอเสนา อายุ 45ปี.วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่60 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 11.นายสมพงษ์ กองคำ.อายุ31ปี . วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2544.ที่บ้านเลขที่77 หมู่13.บ้านหนองวัว. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 12.อ้างแล้ว.
- 13.อ้างแล้ว.หลวงปู่ วัดอินทรีนิवास.
- 14.นายใส งามคนทรง .อายุ35 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่11 .หมู่11.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 15.พ่อครูบัว กองคำ อายุ82ปี.วันที่สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม พ.ศ.2544. ที่บ้านเลขที่80 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 16.อ้างแล้ว.
- 17.พ่อใหญ่พรมมา งามสง่า .อดีตผู้ใหญ่บ้าน. อายุ 80 ปี . วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่43 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 18.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร อายุ82ปี.วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่15. ตำบลบ้านขาว อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
- 19.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่มะลิ งามคนทรง .
- 20.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว อดีตกำนันตำบลขาว.อายุ 73 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2544.ที่บ้านเลขที่78 .หมู่7.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 21.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
- 22.อ้างแล้ว.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว.

- 23.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
- 24.อ้างแล้ว.
- 25.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
- 26.อ้างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทรวาส.
- 27.ยายชี วรรณพฤติ .อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์.วันที่ 10 สิงหาคม 2544. ที่วัดอินทรวาส. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 28.อ้างแล้ว.หลวงปู่หนู วัดอินทรวาส.
- 29.อ้างแล้ว.ยายชี วรรณพฤติ.
- 30.นางหุ สุระพล .อายุ 53ปี .วันที่สัมภาษณ์. วันที่ 10 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่38 .หมู่9. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 31.อ้างแล้ว.กำนันสถาพร รอสณา.
- 32.อ้างแล้ว.นางหุ สุระพล.
- 33.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
- 34.อ้างแล้ว.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว.
- 35.อ้างแล้ว.
- 36.นายสิงห์ทอง สุระพล.(อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่9)อายุ73ปี.วันที่10 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่46 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 37.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
- 38.อ้างแล้ว.
- 39.อ้างแล้ว.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว.
- 40.นายองอาจ ฟองเนตร ผู้ใหญ่บ้านโนนแพง.อายุ 53ปี. วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2544.ที่ทำการอบต.บ้านโนนแพง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด

บทที่ 1.การเกิดขึ้นมาของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี

- ข้อจำกัดทางธรรมชาติของวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)
- การปรับตัวในยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด
- ความสามารถในการกิจกรรมของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม
- ยุคของการพึ่งพาระบบตลาด(2525-ปัจจุบัน)
- การปรับตัวในระบบตลาด

ข้อจำกัดทางธรรมชาติของวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)

ประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ได้พัฒนาตามเส้นทางของการปรับตัวทางจิตวิทยาสังคมและพฤติกรรมเศรษฐกิจ ผูกพันกับการพึ่งพาสายน้ำและท้องนา(ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน-ก่อนปี2525) ธรรมชาติของพื้นที่ทำกินในลุ่มน้ำชี(หลง)ได้สร้างอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวของคนในพื้นที่

ประวัติศาสตร์การพัฒนาของวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)เป็นประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาจากการปรับตัวของคนในพื้นที่ ต่อความไม่แน่นอนของธรรมชาติ และข้อจำกัดของระบบพื้นที่ทำกินในเงื่อนไขของการต่อสู้เพื่อเอาชนะธรรมชาติ ผ่านการคัดเลือกวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อและจิตสำนึกของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ วัฒนธรรมที่ผ่านการคัดเลือกเป็นสิ่งที่ดำเนินในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ สามารถเอามาใช้และปฏิบัติได้ เพราะเป็นวิธีที่ต้องประกันการอยู่รอดตามฤดูกาล(ในอดีต) ในขณะที่ในปัจจุบันเป็นการประกันการอยู่รอดประจำวันเป็นสำคัญ หมายถึงในกิจวัตรประจำวันต้องสร้างแหล่งที่มาในการหล่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวตนเองและคนอื่น ๆ ได้ด้วยหากเกิดความจำเป็นที่ต้องให้ความช่วยเหลือ เราสามารถดูได้จากข้อจำกัดของทรัพยากรในลุ่มน้ำชี(หลง)ส่งผลต่อการปรับตัวและค้นหาวิธีการสร้างหลักประกันทางสังคม กำกับสังคมของตนเองให้มีความปลอดภัยมากที่สุด

❖ เห็นได้จากข้อจำกัดของพื้นที่ทำกินในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขวาค้นพบว่าระบบพื้นที่ทำกินของมีกิจกรรมการทำนาเป็นสำคัญเพื่อประกันการบริโภคแก่ตนเอง แต่กิจกรรมการทำนา ได้เผชิญความยากลำบากในการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดของคนในพื้นที่คือ “**นาบ้านเฮามันบ่งาม บ่มีปุ๋ยคนบ่ใส่ปุ๋ย มันบ่มีปุ๋ย แต่ก็เพิ่นบ่เอาฝุ่บ่ใส่**นา แต่พ่อแต่แม่เพิ่น**บ่ใส่** ข้าวบ่อยากถอกมันเป็นน้ำสมัยเพิ่น**บ่ใส่** ดินที่บ้านเฮาเป็นดินส้ม ยามเกี่ยว มันเป็นนา**ดินส้ม** เป็นนา นาบ้านเฮาเฮ็ดหลายอยู่แต่ว่าได้น้อยมันบ่งาม ล้งไ้ก็บ่อยาก**ถอก** บ่ออกดอกบ่ออกฮวงเลย เพิ่นก็อยู่จ้งจ้งแล้วบ่เอาฝุ่บ่เอาฝอยไปใส่”¹ ลักษณะคุณภาพของที่ดินนำมาใช้ต่อการเพาะปลูกมีข้อจำกัดคือ ” **ดินเฮ็ดนาบ้านเฮามันเป็นดินแกลบ**

* **ดินส้ม**หมายถึงดินเป็นกรด

* **ถอก**หมายถึงข้าวออกรวง

* **ฝุ่**หมายถึงปุ๋ย(มูลของควาย วัว)

เป็นดินธรรมชาติเลย เล็บมือนี้ได้เสียเล็บ มันแก่นปักลงยาก พื้นต้องเห็ดนานำคันแทนหา ข้าวผู้อดก็อด ลังเทือกก็แลกกิน ข้าวบ่พอกก็หากินเอาเองตามพื้นห้อง บ่ได้ใส่ฝุ่น บ่ได้ปรุงได้แต่ตั้งคือสมัยเดียวนี้ ว่าแต่ฝนฟ้าอากาศดี ถ้าฝนดีก็อุดมสมบูรณ์ ข้าวก็งามธรรมชาติ เดียวนี้ใช้ปุ๋ยบำรุงที่ดินให้มันบำรุงข้าวหน้า ข้าวงาม ดินกลบมันดินแน่น ปักต้นข้าวลงไปดินหย่อนๆ ขึ้นมาดินบ่ดี คือสมัยเดียวนี้”² โดยคุณภาพและปริมาณผลผลิตที่เกิดขึ้นมาได้ยืนยันว่า “ข้าวได้เกี่ยวแต่น้ำแก ข้าวมันบ่งาม ดินบ้านเฮาจึงซึ่มมันกลบมันแน่น เฮาเอามือปักลงบ่ได้ มันแน่นมันแก่น ชุกมือนี้ไถแล้วบ่เห็นกลบ ข้าวก็บ่งามปุ๋ยก็บ่มีได้แต่ก็ เฮาบ่มีซี้ควยใส่หา แต่ก้ลีได้อีหยังก็ยกก็น้ำแก ใส่น้ำมันจึงงาม เลาะท่งเลาะหยัง โอยบ่ได้เกี่ยวดอกแล่นชุยไปโลด..แต่ก้บ่ได้ขายข้าวดอกมันบ่งาม ชั่งแต่นาก็ได้กลบนาหลายก็ได้เทื่อละ 50 ข้าวบ่พอร้อยจกเทื่อ ”³

ทำให้ในอดีตคนที่ตั้งถิ่นฐานได้ปรับตัวเป็นการใช้แปลงปลูกขนาดเล็กเพื่อการบริโภคกล่าวคือ “แต่ก้เขามีแต่ใส่น้อยๆ ถ้าใสใหญ่จ้งซี้ก็ไถตาย มันเอาควยไถแต่ก้ บ่ได้เฮ็ดใสใหญ่ เฮ็ดใสใหญ่บ่ได้มันดำบ่แล้ว มันกลบ ”⁴

วิธีการแก้ไขของคนในพื้นที่ ไม่ให้ความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของผลผลิตจากการทำนา เนื่องจากมีข้อจำกัดในการประกอบกิจกรรม คือน้ำท่วม ดังนั้นการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดของคนในอดีต จึงเลือกกิจกรรมการปลูกผักปลูกยา(ยาเส้น, ยาสูบ) เป็นเส้นทางในการเอาตัวรอด โดยเลือกปลูกยาสูบและผัก ถือว่าลดความเสี่ยงมากกว่าปลูกข้าว เนื่องจากการปลูกยาและผักสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาน้ำท่วมได้ เพราะการปลูกในบริเวณพื้นที่บ้านมีลักษณะเป็นที่ดอนโดยเห็นได้จากว่า “บ้านเฮาอดก็แม่นน้ำท่วมเด่ คันน้ำบ่ท่วมก็บ่อด ข้าวแต่ก้บ่ได้ใส่ปุ๋ย ซี้ฝุ่นมีก้บ่ใส่แพงเอาไวใส่ยากับผัก มันเฮ็ดมาจ้งช้นเฮาก็น้ำคองเก่า เหนาะแต่ก้พื้นเอาฝุ่นไปใส่ผัก ใส่ยากับใส่สวนมอน บ่เอาไปนาแพงไว ใส่ยาใส่ผัก พื้นพาใส่จ้งช้น อันบ่มีผู้ชนฝุ่นใส่หาแต่แต่ก้ ซี้ควยก็บ่เอาไปใส่หา บ้านเฮาแต่ก้ปลูกยาหลาย บ้านอื่นบ่ปลูกหลายช่าบ้านเฮา ปลูกไว้ถ้าคว่*บ้านจ้งซี้แหล้ว “⁵ แปลงปลูกที่เกิดขึ้นมาจากการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอด ทำให้พื้นที่ “บ้านเฮาแต่ก้ปลูกยาสูบแถวเลาะบ้านนี้แหล้ว นี้ก็เอิ้นปายาเด่ ออกมาอยู่ใหม่เด่ หม่องนี้แม่นเหม็ดปายาเหม็ด ไปฮอดโรงเรียน การปลูกว่านปลูกยาสมัยแต่ก่อนสู้บ้านเฮาบ่ได้ ต้นมัน สองสามลำมากก็ซี้ได้ บ่มีหักลำยา ปลูกกันแม่นปลูกอีหลี ฮอดยามชอยก็ตาก ใส่ฝ่าใส่หยังตากแดดไว้ นั้นแล้วใส่ให้ใส่หยังไว้ถ้าเอาไปแลกข้าวกิน”⁶

การจัดการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรเพื่อเอาตัวรอด ก่อให้เกิดรูปแบบการแลกเปลี่ยน ซึ่งเกิดจากผลรวมของธรรมชาติพื้นที่ทำกินว่า มีข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากร มีส่วนสำคัญต่อการกำกับเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจ ทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวต้องมีการติดต่อร่วมกันระหว่างพื้นที่ที่มีทรัพยากรที่แตกต่างกัน จากผลรวมของระบบ

* คั่วหมายถึงไปแลก ไปหา

ธรรมชาติในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขวามีลักษณะเป็นบ้านทรง ทรัพยากรที่สำคัญคือสัตว์น้ำ ซึ่งในความหมายของคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำชีคือ ปลาแดก เนื่องจากพื้นที่ทำกินเป็นพื้นที่ซึ่งมีจุดตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำคือ แม่น้ำชี(หลง) แต่ขณะเดียวกันธรรมชาติของพื้นที่ทำมาหากินมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถตอบสนองต่อการบริโภคของคนในพื้นที่ได้ ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรต่างๆขึ้น เห็นได้จาก “เกลือสำคัญบ้านเฮาบ่มี อยู่บ้านเฮาบ่มีเฮ็ดบ่ได้มันบ่มีนาเกลือ บ่มีดินเป็นเกลือต้องให้เค้าหามา เหาต้องเตรียมไว้ บ้านเฮาว่างอีกจักหน้อยหน้าเดือน 9 เดือน 10 ปลาลงได้ปลาหลาย ได้ปลาหลายเฮาต้องใช้เกลือหลายใช้เกลือหมักเฮ็ดปลาแดก เกลือเฮาต้องใช้หมักหลายหมักหลายทออยู่ นาผู้ได้ได้ปลาหลาย บ้านเฮาปลาบ่อืด ปลาแดกเอาใส่ไหไว้ ปลาแดกเอาไว้แลกเปลี่ยนก็ได้”

ความหมายของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขวามีได้ทราบถึงชะตากรรมการขาดแคลนเกลือดังกล่าว พวกเขาได้แก้ไขปัญหาโดยเลือกเส้นทางในการติดต่อระหว่างพื้นที่ ซึ่งมีทรัพยากรที่แตกต่างกัน คือลักษณะพื้นที่ทำกินแบบบ้านโคกที่มีทรัพยากรสำคัญในการดำรงชีพแตกต่างกันว่า “ทางอาจสามารถสืบเป็นบ้านโคกไปเลย มีโคกบ้านแวง บ้านหมื่นนี้แหละเป็นดินทรายแต่ แต่ก่อนโขงนี้หาบเกลือมาแลกข้าว บ้านหนองขาม โนนหนองฮาง บ้านแวงเพิ่นสืหาบเกลือมาหาข้าว นำบ้านเฮา เพิ่นก็แลกแล้วแต่สืให้เนา กระต่าหนึ่งได้ข้าวเปลือกไปกระต่าหนึ่งไปจ้งชัน เพิ่นก็มาหา เพิ่นก็เอ็นว่าเอาเกลือบ่ บ้านเพิ่นต้มเกลือเอง เขาต้มเกลือมาแลกเปลี่ยนเป็นข้าวไปกิน บ้านเขามีเกลือ ดินเขาทำเกลือได้ แลกเปลี่ยนเป็นข้าวไปต้มไปหุงกินจ้ง ชัน”⁸

❖ สภาพพื้นที่ทำกินของพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบู่ไม่มีความแตกต่างกันมากนักจากบ้านขวากล่าวคือ การดำเนินชีวิตในพื้นที่ยากที่จะคาดเดาและควบคุมได้

“บ้านเฮาบได้ปลูกข้าวมาสองปีแล้ว เว้นปีหนึ่งปีก่อนนี้ นอกนั้น น้ำท่วมเบิด”⁹ และ “ลำบากแต่ก่อนนี้ก็เคยมีน้ำท่วมติดต่อกันสิบปี ก็มี”¹⁰ สภาพไร้การคาดการณ์ของธรรมชาติเป็น “ยามมันท่วมมามันบได้บอกขึ้นมาหลายชื่อ ๆ เฮ็ดนากะบได้เฮ็ดกินกะบได้”¹¹

สถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้คนในพื้นที่ ตั้งแต่ยุคตั้งถิ่นฐานไม่อาจปรับตัวเข้าใช้ความอุดมสมบูรณ์จากแปลงปลูกของตน

“นามีอยู่แต่น้ำท่วมเบิดบได้เฮ็ด”¹² และ “ยามน้ำขึ้นกะบได้เฮ็ดแหล่นาไปก่อนกับทุกมือนักคือกันกับได้ดอกแสงน้ำมันหลาย”¹³

ความยากลำบาก ได้ก่อให้เกิดนิสัยของคนบ้านดอนกลอยที่เร่งรีบต่อดินฟ้าอากาศเพื่อทำการเกษตรของตน

“กะฟ้าวแหล่นาแต่ฝนแต่ฟ้ามากะอยากให้มันได้ฟ้าวเฮ็ดฟ้าวแล้วลูกหลานกะต้องเอาไปนาไปช้อยเฮ็ดน้ำเต็กน้อยแต่ก็เฮ็ดเวียกเป็นไว”¹⁴ และ “ฟ้าวหลายยามเฮ็ดเวียกเฮ็ดงาน เป็นมาแต่พ่อแต่แม่เพิ่นกะพาฟ้าวมาแต่น้อย ๆ ให้มันทันบ้านทันเมือง”¹⁵

อย่างไรก็ตามนิสัยเร่งรีบเพียงอย่างเดียว มิได้ทำให้คนบ้านดอนกลอยสามารถปรับตัวเข้าใช้ธรรมชาติรอบตัวได้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก สภาพของที่ตั้ง ที่ได้รับการอธิบายจากจิตสำนึกของคนบ้านดอนกลอยเองว่า เป็น “บ้านน้ำ” ซึ่งปัญหาน้ำท่วมก็เป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นแทบทุกปี

“คนบ้านเฮาบได้ซื้อครั้นแต่บ้านเฮาบ้ำน้ำ ดูใส่ปานใดก็เบิดแสไปซื้อๆ สู้ไปก็มีแต่น้ำท่วม แต่ก่อนก็ท่วมไล่กันสิบกว่าปี”¹⁶ และจากประสบการณ์การทำงานในแปลงปลูกที่ว่า “เฮ็ดนาทามยามได้มันกะงามแต่ส่วนหลายมันน้ำท่วม กะบ่อยากไปอยู่หม่องอื่นเพราะอยากอยู่น้ำพิน้ำนอง”¹⁷

พื้นที่วัฒนธรรมพระราชดำปู้ ประกอบด้วยหมู่บ้านต่างๆที่กระจายตัวตามจุดตั้งต่างๆ มีวิธีการเลือกที่ตั้งเหมือนกันคือ ต้องเป็นที่ดอนน้ำท่วมบ้านไม่ถึง ดังนั้นด้วยข้อจำกัดของพื้นที่แต่ละดอน ทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมต้องกระจายตัวกันไปเป็นหมู่บ้าน “แต่ละหมู่บ้านกะอยู่เทิงดอนมีแต่บ้านแจ้งอยู่ต่ำกว่าหมู่บ้านม่นบ่มีดอนใหญ่หลา ลางปีน้ำท่วมกะขึ้นไปดง ไทเฮาหมู่บ้านสิใหญ่สิน้อยขึ้นอยู่กับบ้านนั้นดอนใหญ่ปานใด บ้านค้อบ้านกอยใหญ่กว่าน้ำท่วมนาข้าวเป็นธรรมชาติของบ้านทั้งในฤดูกาลผลิต

หมู่บ้านเพราะว่าดอนเขากว้างน้ำท่วมคนอยู่กันได้อหลายแต่นาเขา ฮั่นอยู่ฟากซีก้านี้หลาย หมู่นี้มีแต่นาบ้านกอยเบิด”¹⁸

กระจายตัวไปตามสภาพพื้นที่ธรรมชาติที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ว่าแม้เป็นคนในพื้นที่เดียวกัน ในขณะเดียวกันก็มีเขตแดนของทรัพยากรหลักและความชำนาญเฉพาะอยู่ “คนคำสร้างหาหินเก่งเพราะใกล้ดง บ้านเขามีกุดที่ลุ่มปลูกผักกินได้ บ้านค้อเป็นโคกปลูกบักฮุ่งกะยาก บ้านแจ้งเฮาทำชันเพราะเป็นซีไหล ปลูกผักต้องขึ้นลงตักน้ำยาก บ้านกอย บ้านหนองหว้า บ้านน้ำหัน บ้านท่าเยี่ยมช้ำเป็นคนบ้านเดียวกัน เขาใกล้ซีหลง มีผัก

บ่อหลายขึ้นอยู่ริมน้ำ ปลาหลายหาง่ายเพราะคนเขาหลายแก่ชวดสบาย ไปดงกะง่าย บ้านกล้วยบ้านส้มโองดอนยางใกล้ยังปลาโตใหญ่ บ้านแจ้งน้อยเขาบ่ค่อยมีคน ยากกว่าเพิ่นอยู่ ง่ายแต่ใกล้ดงมันพอได้หาเห็ดหาขอน”¹⁹ ทำให้คนในพื้นที่ต้องสร้างความเป็นพวกเดียวกันเพื่อเคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ต่างกันมาใช้ “บ้านเขาบ่มีปลาเสี้ยวบ้านกอยกะเอามาให้ บได้ยาก อยากบักโมกะไปเอากับพี่น้องทางคำสร้าง”²⁰ ข้อจำกัดของทรัพยากรภายในพื้นที่ยังได้ส่งผลให้เกิดลักษณะนิสัยปลุกย่อยของคนในแต่ละหมู่บ้าน “บ้านคำสร้างบ่สนใจไผหาอยู่หากินได้ง่าย บ้านใหญ่ใจฮ้อนเพราะหาบ่ค่อยได้กิน บ้านค้อใจใหญ่เพราะนามีข้าว พี่น้องมาหาหลาย บ้านน้อยบ่ฟ้าวนำหยังเพราะติดซีติดดง”²¹ เห็นได้ว่าคนในบ้านท่งไม่สามารถเอาชนะปัญหาหน้าท่วมได้จากนิสัยที่ใจร้อน เพราะไม่มีผืนดินที่จะให้รับแรงไถหว่าน ทางรอดของคนบ้านดอนกลอยคือ การไป “หาข้าว” ซึ่งวิธีที่คนบ้านดอนกลอยในอดีตนิยมใช้ก็คือการ “ขั้ว” (ในวิถีชีวิตแบบในอดีตก่อนถึงปี2530) “ไปเปิดบ้านผือบ้านดู่ฮอดกุดเป้าดอนกะยอม ไปหาข้าวมากิน ”²² และ “ไปทางบ้านโคกที่เขามีข้าวแหล่ว หย่างไป ”²³ และประสบการณ์วิธีขั้วของพ่อผอง บุญสงค์ได้เล่าว่า “ไปหาพี่น้องให้เขาพาขั้วบ้านขั้วเมืองมันแจ่งไว”²⁴ “ขาย” (วิถีชีวิตในปัจจุบัน10ปีที่ผ่านมา)

“ไปเส้นทางเก่าที่เคยไปขั้วแต่ไปแบบใหม่คือขายเอา สบายใจกว่า คือว่าบ่รบกวนเขาละเงินกะขนง่ายกว่าข้าวเอามอเตอร์ไซค์ไปสองสามขั้วโมงกลับมาได้สองสามร้อยดีกว่าขนข้าวมาเที่ยวหนึ่งกะบ่ได้พอสามร้อยต้องเสียเวลาไปชนอีก เปลี่ยนมาขายได้สิบกว่าปีนี้ละทางบ้านโคกเขาขายข้าวหลายเขาแลกเป็นเงินไว้ดีกว่าข้าวถูกกว่าปลา”²⁵

ทั้งสองรูปแบบเป็นการอพยพไปตามจุดตั้งของทรัพยากรในพื้นที่ต่างๆที่เป็นพันธมิตรของตนเพื่อให้ตนเองอยู่รอด และจิตวิญญาณของการดำเนินชีวิตตนเองสืบไป

“บ่ไปกะบ่มีกิน ดินบ้านเขาเห็ดข้าวบ่ได้ ลูกกะหลายยังน้อยอยู่ ต้องไปหาข้าวให้ลูกได้กินได้อาก”²⁶

การไปหาข้าวของคนบ้านดอนกลอยก็คือ การแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่มีในพื้นที่ตนกับทรัพยากรในพื้นที่อื่นมี เนื่องจากการเป็นบ้านน้ำ ดังนั้นทรัพยากรหลักของบ้านดอนกลอยก็คือปลา

“บ้านเขาบ่ค่อยมีข้าวแต่ปลาหลายจับได้ทุกยาม บ้านโคกบ้านท่งบ่ได้มีปลากินทุกยามเขากะเอาไปหาข้าวนำเขา เขากะต้องแลกเพราะว่าเอาก็อยากได้ปลาแตกปลาส้มไว้กินคือกัน”²⁷ และประสบการณ์การเคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อการเอาตัวรอดร่วมกันระหว่างพื้นที่ **“แต่ก่อนพี่น้องหลายไปมาหาสู่กันบ่ได้ขาดฮอดบ้านโคกยาวทรายมูลพูน หาบของไปมากันอยู่”²⁸**

ระบบธรรมชาติเข้ามาบีบบังคับให้วิถีชีวิตคนบ้านดอนกลอย กลายเป็นนักเดินทางและนักแลกเปลี่ยน ได้ทำให้คนบ้านดอนกลอยพบว่า ปัญหาสำคัญของการระดมทรัพยากรคือ การที่คนบ้านดอนกลอยต้องเสียเวลามากในการเดินทาง ทำให้คนบ้านดอนกลอยไม่สามารถเสียเวลากับการเดินทางว่า

“ยากยามหย่างไปมานี้ห่วยต้องวางต้องปงมาสู่ทาง มันหนักหลาย ลางเทื่อชนมากะบ่เปิดต้องไปอีก เสียเวลาน่าหม่องนี้ที่สุด ยามหาของฝากกะเลยต้องฟ้า เพราะว่าเขาเสียเวลากับหย่างกับชนข้าหลาย”²⁹

นั่นเป็นสภาพของการขาดแคลนทรัพยากรภายในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันมีทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างได้ในพื้นที่มีผลโดยตรงต่อการจัดตั้ง หรือคิดค้นวิธีการได้มาในทรัพยากรตามเครือข่ายพื้นที่ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น(Local area network)[LAN]ซึ่งในแต่ละปีประวัติศาสตร์ของการพัฒนาบ้านทุ่งในลุ่มน้ำชี (หลง) ที่ผ่านมาแต่ละครอบครัวจะมีความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ หรือปลูกได้มีผลโดยตรงต่อการสร้างวิธีการปรับตัวทางจิตวิทยาของตนเองในการประกันการอยู่รอดของครอบครัว

การปรับตัวของเครื่องมือการผลิตในบ้านโคก

❖ ความยากลำบากที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว จากการไปแลกเปลี่ยนฝ้ายของตนเองที่ต้องไปตอนยังตั้งครุภักได้กล่าวว่า “แต่ก็เพิ่นดำฝ้ายปีละหูก มันบ่มีหลาย มันอึดมันอยากฝ้าย มันทุกซ์มันยากหลาย ดำผ้าแพรอีโป เอ็ดตาดำกับตาขาวหมายความว่าไม้หูกหนึ่งได้พอใช้อยู่ช้านั้น เพิ่นบ่ดำหลายมันเงินซื้อบ่หลาย ฝ้ายก็บ่มี ฝ้ายบ้านเขาปลูกก็บ่งาม บ่พอ เขาได้ออกไปหาฝ้ายอยู่ แม็กก็ไปคือกันได้ลูกสองสามบาทนี้ก็เอือนั้นก็มานลูก(ทอง)เอือนนี้ก็มานลูกทั้งสองคนเพิ่นก็ว่าโอ้นั้นเพิ่นมาบิณฑบาตร”³⁰ บ้านทุ่งได้สร้างเงื่อนไขเกี่ยวกับการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะสิ่งสำคัญคือมีฝ้ายซึ่งเป็น ทรัพยากรที่สำคัญในการนำมาใช้ในการทอผ้าของคนในพื้นที่ โดยลักษณะของพื้นที่นั้นไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝ้ายนี้ว่า “ฝ้ายบ้านเขา มันบ่มีหม่อง เอ็ดเพิ่นว่า ฝ้ายบ้านโคกบ้านดง บ้านเขามันบ่ใครปลูกชันแหล้ว คันมีโพนมียังพันลงก็ปลูกได้ ฝ้ายมันบ่มักน้ำ”³¹ ทำให้คนในพื้นที่หาฝ้ายโดยวิธี” หาแลกหาซื้อเอา ปลูกแล้วมันบ่งามคือข้าเจ้าดินบ่ดี เพิ่นก็มาว่าเอาฝ้ายทอหนึ่งหนักหมื่นหนึ่ง มาแลกข้าวได้สาม

หมื่น”³² โดยเอาทรัพยากรธรรมชาติของตนเองไปแลกเปลี่ยนกันระหว่างพื้นที่ “หาฝ้ายเพิ่นก็มาแลกข้าวแลกปลา เพิ่นแกเกียนแกหยั่งมาหาแลกฝ้าย เป็นดอกฝ้ายขาว ๆ เพิ่นแลกหมื่นละหมื่น เพิ่นมาแต่ทางภูทางผา แต่พุ้นทางบัวขาวทางพีหละ เฮาบู้จักเพิ่นดอกเพิ่นก็มาเรื่อย ๆ เพิ่นก็มาขายบ้านนั้น ขายบ้านนี้ มานอนคืนนอนวัน เพิ่นแกใส่เกียนมา เพิ่นมาแลก”³³

จากสภาพพื้นที่ทำกินของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวเป็นบ้านท่ง เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งในการผลิตวัตถุดิบที่สำคัญในการทอผ้าของคนในบ้านขาวในอดีต คือขาดความสามารถที่จะตอบสนองต่อการปลูกฝ้ายได้ เป็นผลให้พื้นที่ตนเองพึ่งพาพื้นที่อื่น ๆ มากขึ้นไปตามลำดับว่า “แต่ก็เฮาต้องชวนชวายเป็นใยฝ้ายมาเองฝ้ายที่เป็นดอกฝ้ายขาว ๆ อันเฮาต้องมาอ้วมาตีเองเฮาผลิตเอง สมัยพ.ศ. 2480-90 เขามีฝ้ายมาขายแล้ว แต่ก่อนอันเราต้องทำเอง ต้องซื้อฝ้ายจากทางโคกทางดงเพิ่นใส่เกียนมา เป็นเพราะเขามีแหล่งปลูกบ้านเฮาบมีแหล่งสีปลูก บ้านเฮาอีตฝ้ายบมีฝ้ายเฮาก็ต้องมาซื้อเขามาทำเอาเอง เขาอ้วเอาเอง”³⁴

นอกจากนั้นยังมีข้อจำกัดอย่างอื่นด้วยคือ การผลิตมอนซึ่งใช้เป็นอาหารสำหรับเอามาเลี้ยงหม่อนเป็นวัตถุดิบในการผลิตผ้าไหม การได้มาของวัตถุดิบในการทอผ้าไหมนั้นไม่เสมอไปที่สามารถมีวัตถุดิบในการทอผ้าได้โดยได้กล่าวว่า “เพิ่นดำหูกแต่ก็เพิ่นบดำกะด่อ บดำชยจั้งชี บาทอีตอยากมาจั้งจกไปแลก เอ็ดไว้ เพิ่นดำปีละหูก เลี้ยงมอนก็บได้คือชูกมือนี้ได้ 2 ปี 3 ปี ม้นบเลี้ยงหลายจั้งได้ไปหาอยู่ เลี้ยง 2 ชุด 3 ชุดคั่นมันบ่งามมันกับได้คั่นมันงามก็ได้ อันเฮาปลูกมอนนำสวนเฮาก็มีเหาะ”³⁵ ทำให้คนในพื้นที่ปรับตัวดังเช่น “แม่ให้ญ่ดำหูกเพื่อใช้ เฮาสีช่วยเหลือตัวเองเฮาเอ็ดเพื่อช่วยเหลือตัวเองพอเอ็ด ผ้าไหมนี้บได้ดำคือจั้งฝ้าย ฝ้ายไหมเอ็ดสีได้น้อย กว่าสีเลี้ยงไหมได้ทอก็ต้องเลี้ยงหลายเทื่ออยู่ฝ้ายเฮาปลูกเอาเอง ไหมนี้เฮาต้องเอาสิ่งที่มีชีวิตมาเลี้ยงมันเสี่ยงตายไปก็บได้ชำ ไหมนี้มันบแพร่หลายมันเสี่ยงสูง”³⁶

อีกประการหนึ่งการขยายตัวของประชากรมีผลทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวไม่สามารถรักษาพื้นที่ที่ใช้สำหรับการปลูกมอนได้ เมื่อคนขยายจำนวนมากขึ้นก็ได้ขยายพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยเข้าไปอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ในการปลูกมอนโดยคลี่คลายประเด็นนี้ว่า “ชุมมื่อบค้อยเลี้ยงไหมมันบมี คนอยู่ไปอยู่บมีสวนมอน ไหมบ้านเฮาบอีตแต่ว่าผ้าไหมแต่ก็บมีผ้าเจ็ก ผ้าไหมหลาย อยู่เพิ่นเลี้ยงหม่อนเลี้ยงไหมหลายอยู่คนบ้านขาว ชุมมื่อบค้อยเลี้ยงมันบมีคนอยู่บมีสวนมอน ทอผ้าทอมาโดนพวกเฮาสาวไหมสมัยแต่ก็ มันที่ก้วงแม่หมิดบาทนี้บ้านมันก็ขยายไปอยู่สวนมอน มันก็ถางสวนมอน แต่ที่บ้านขาวมีสามร้อยหลังมีสามหมูบ้าน ช่งดอนปู่ตามีแต่สวนมอน หมูเฮาช่งกลางบ้าน เอือนหนูเจย ช่งโนนฮีฮ้างเพิ่นปลูกยา ปลูกมาแต่โรงเรียน โขงเลาะวัดเหนือวัด เลาะบ้านไปจากบ้านพ่อใหญ่หยาด สิทธิบุรีปามอนหมิด บาทนี้เพิ่นมาเจาะอยู่ช่งฮ้องหอเลาะวัด หมิดสวนมอน สวนหยั่งก็ตายหมิด”³⁷ ผลที่เกิดขึ้นมาคนในพื้นที่ได้ปรับตัวต่อ

การบริโภคทรัพยากรที่มีอยู่โดยได้ให้ความหมายแก่ตนเองว่า” ผ้าฝ้ายบ่เอาไปแลกมีแต่เหง่ มีแต่เอ็ดเหง่เอ็ดฮ่มกัน แต่ผ้าไหมเอาไปแลกไปขายก็ได้ บ้านเฮาเลิกตำไหม ไหมมันน้อยเด่ มันแพงนำเฮาก็เอ็ดนำบ่ได้ แพงไหมราคามันแพงเฮาเลยบ่เอ็ด เส้นไหมมันแพง คั้นสีซื้อเขามาก็แพง”³⁸ นั้นเป็นข้อจำกัดอย่างมากของธรรมชาติกับการปรับตัวของคนในแต่ละรุ่นของการเอาตัวรอดมีผลทำให้เกิดการผลักดันหาวัตถุดิบมากยิ่งขึ้นตามจิตสำนึกของตนเองที่เคยมีอยู่ในอดีตที่ตนเองถนัด และนำมาใช้ในการประกันชีวิตของตนเอง

ปัญหาในเรื่องฝ้ายเป็นวัตถุดิบสำหรับการทอผ้าไม่ต่างกัน กับชะตากรรมการขาดแคลนน้ำ บ่อยครั้งที่พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวจะต้องประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติที่ไร้การกำกับของระบบธรรมชาติ ถือเป็นปัญหาสำคัญต่อการปรับตัวเพื่อการเอาตัวรอดเป็นสำคัญของคนบ้านขาว เห็นได้จากสภาพที่เกิดขึ้นว่า” แต่ก้มันท่วมซูกปี๊ดข้าวอีต่น้ำกะขอกันมากิน เพิ่นว่าบ้านเฮาน้ำท่วมข้าวก็บ่งาม ปีใดน้ำบ่ท่วมก็ไต่กินไป ค่อยอดค่อยทนมีแต่ฝนธรรมชาติฝนดีข้าวก็งามฝนบ่ดีข้าวก็บ่งามบาทนี้ฝนบ่ดีข้าว”³⁹ ได้สร้างให้การบริโภคมีขอบเขตแค่ “แต่ก้ข้าวพอกินกับอีต ข้าวที่เฮาเอ็ดเพียงแต่พอกินกับอีต”⁴⁰ อันเป็นผลเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของธรรมชาติว่า “คนแต่โบราณตั้งแต่สมัยนั้นมานี้ ว่ามันสืขาดบ่แม่นหยั่ง น้ำท่วมมันก็ได้เอ็ดอยู่่นา เอ็ดแล้วน้ำก็ท่วม”⁴¹

สภาพการขาดแคลนน้ำของคนในพื้นที่ทำให้เกิดการปรับตัวเองในการเอาตัวรอดว่า “เอาไม้ใส่สานกันขึ้นมา กะบ่องแตกเหมิดวิบวบเหมิดแหลมันดำกัน ปากวืบเหมิดละกะบ่องเอาไปแกจกว่าเชือกไฟต่อเชือกไฟมันเกี่ยวกัน ไปใช้น้ำช่วงใหญ่หลายอยู่แล้วแต่พ่อแต่แม่ ไปกินน้ำช่วงใหญ่ เอ็ดกินสืบมาอยู่เด่ ซูกมีอ้นมันมีน้ำ แต่ก้กะข่อนมา น้ำแอ่งหมู่ข่อยอาบกะโป้หนึ่งสองกระโป้หมู่ข่อยก็เซา คนแต่ก้กะตักน้ำมาใส่แอ่ง แอ่งหนึ่งกะ ตำข้าวตั้นขึ้นกะต่อมองบ่อง ทุกระดำข้าว หาบพินมาแต่นา เฮาเอามาพินหนึ่งข้าว เกณฑ์คนมาขุดช่วงแต่ก้ไปเอาน้ำบ้านดอน(โนน)แพง เพิ่นกันช่วงไว้ น้ำช่วงบ้านดอนแพงมันแซบ ไปแกมา”⁴² หรือไม่ก็สร้างพฤติกรรมของการเอาตัวรอดในการได้มาทรัพยากรว่า “น้ำมันก็แล้ง แต่ก้ก็ได้ บ่อยากดูปานได้ บ้านเฮาอีต่น้ำ ไปกันช่วงไปกันพุ้น กันเลาะบ้าน กันช่วงเอาไม้มาถายขึ้น บาทนี้เอาขอมากักระบ่อมลงตัก เอาสืวเป็นฮูเอาไม้มาปักเอาบักคู้สืตั้นมันเป็นคือกระต่าเฮาसानเองसानนำไม้ไผ่ เอาซี้ซี้ยางมาใส่ เอาน้ำตั้นยาง ตั้นจิกก็แม่นคือกัน ไปกันเอาจากตั้นยางบากแล้วก้เอาไฟสุมให้ยางมันออกมา ออกมาแล้วก้ใส่กระบอกไม้ไผ่ มาบ่นเสียก่อน ป่นแล้วก้มาฮอนกับผ้าขาว เฮาฝ้ายเช่นเฮาแต่ก้”⁴³

เป็นผลทำให้คนในพื้นที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรจากพื้นที่อื่นเพื่อนำมาใช้ในการกิจกรรมในชีวิตประจำวัน นั่นคือน้ำมันยางและซี้ซี้เพื่อจะนำมาใช้ในการทำอุปกรณ์ในการกักเก็บน้ำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องนำเข้ามาจากพื้นที่วัฒนธรรมอื่นโดยเล่าว่า” เวลาเฮาไปตัก(น้ำ)มันก็มีกะบ่อมมันก็ทากี้ยางใช้ไม้ไผ่ทำ น้ำมันยางกับซี้ซี้มาคลุกกันน้ำมันสืบไหลออก น้ำมันยางเอามาจากฝากยังทางฮั่นแหละ บ้านเชือก บ้านนาคำ คำแดง คำหาบมาเป็น 6 ปี

ชีชี เกิดจากต้นจิกต้นรัง บ้านเฮาบมีเอามาจากอำเภอหนองพอก อำเภอแวง ทางพูน
มันจึงมี บ้านเฮาถ้าชีชีต้องเอามาจากบ้านพูน เอามาทำให้มันหมุ่นชะก่อน ทำให้
ละเอียดแล้วก็เอาผ้ากรอง กรองเอาอันมันแข็งอันมันใหญ่ออกเอาแต่ที่มันละเอียด มัน
ได้หลายแล้วพอกะป้อมฮือว่ากะคุก็เอาน้ำมันยางลงใส่ เอามาทางในก่อนจึงสีมาทา
ทางนอก เพื่อว่าทางในมันสีเป็นตัวขังน้ำ ถ้าทางนอกมันสีออกออกไป แล้วมาตากให้
แห้งแล้วเอาใส่หีบมีฮั่ว”⁴⁴

นอกจากนั้นสภาพพื้นที่ทำกินยังมีข้อจำกัดหลายประการต่อการเอาตัวรอดใน
ชีวิตประจำวัน เห็นได้จากการพึ่งพาเพื่อนบ้านเรือนเคียงกับพื้นที่วัฒนธรรมอื่นว่า “แต่ก็ไป
เก็บเห็ดนำบ้านใหม่ชุมพร แต่ก็มีเป็นดงบ่มีบ้านคน สองชั่วโมง บ้านทรายมูลก็ไปคือ
กันดงบ้านทรายมูล ดงใหญ่เหาะดงทรายมูล ดงบ้านใหม่มีแต่ต้นไม้ บ้านคำแดง บ้านนา
คำ บ้านคำพันตาแดงคำพันตา ปาดงภูเงิน บ้านโพธิ์ตากไปหาบักพริกเข้าเจ้าเพิ่นมีป่าบัก
พริก เอ็ดข้าวไ้บ่ได้ใช้น้ำยามเดือน 8 เดือน 9 เพิ่นก็ซุดแล้วเอาข้าวไปหยอด โบราณแต่
ก็ ปลูกหลายไปปลูกบ้านใหม่ชุมพรเพิ่นจับจองที่ดินมันกว้างมันขวาง”⁴⁵ ลักษณะธรรมชาติ
ในพื้นที่อื่น ๆ ได้สร้างให้เกิดความเชื่อชาวยุโรปขึ้นมาว่า “เค้าเก่งทางด้านยาสมุนไพรบ้านคำพัน
ตา ยาถ่ายก็แม่นเขาของเขาดิฮลิ”⁴⁶ ในขณะเดียวกันเป็นสถานที่พึ่งพาทรัพยากรเช่นกลอย
และหัวมัน ในยามขาดแคลนอันเป็นผลมาจากระบบที่ไร้การกำกับของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว
โดยได้เล่าว่า “ตะกี้ท่วมกะได้ยินความเพิ่นว่ากะไปซุดกลอยซุดมันนำดงป่าแดงนำเขา
สร้างบ้านใหม่ชุมพร มาแซกอยแหล่วมาตาก มาสากตำหนึ่งตำใส่ข้าวเอามาใส่ข้าวมันจึง
ได้หลาย ปลากระบี่อัดแต่ก็ปลาหลายอยู่คนบ่หาซื้อหาขาย ขอกันกินผู้ได้มี ถ้าน้ำท่วม
ข้าวบ่หาซุดกลอยซุด”⁴⁷

จากข้อจำกัดดังกล่าวของสภาพพื้นที่ทำกินทำให้คนในพื้นที่ทราบดีถึงชะตา
กรรมของตนเองว่า เป็นไปไม่ได้ในการเอาตัวรอดหากพวกเขาไม่สามารถสร้างวัฒนธรรมของ
ตนเองขึ้นมาตาม LAN เพื่อที่พวกเขาสามารถอยู่ได้จึงจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกัน
ระหว่างพื้นที่ ในความหมายของการเคลื่อนย้ายทรัพยากรในแต่ละบ้านหนึ่งและอีกบ้านหนึ่งที่มี
และไม่มีจากสภาพของพื้นที่ทำมาหากิน

นั้นเป็นความหมายของการแบ่งแยกแรงงานตามระบบธรรมชาติที่เกื้อกูลให้พื้นที่
หนึ่งๆ ในลุ่มน้ำชีพึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยกำหนดออกมาในอาณาบริเวณของตนเองดังเรา
เห็นในความสัมพันธ์ของบ้านท่งและบ้านโคก เป็นยุทธศาสตร์ของการเอาตัวรอดระหว่างพื้นที่
มีเป้าหมายที่สำคัญคือค้นหาการสร้างพันธมิตรกับบ้านโคก เห็นได้จากคำบอกเล่าที่ได้กล่าวว่า
“มันอัดแต่บ้านเฮา แต่ก็ผ้าก็ได้เอาไปแลก ผ้าโสร่ง ผ้ายาวก็ได้เอาไปแลก บ้านม่วง บ้าน
แดงพูนเต บ้านมันบ่ท่วม มันเป็นบ้านโคก บ้านดง บ้านโคกมันก็เป็นโคกมันก็บ่เห็นน้ำ
จิกเทื่อนั้นแหล่ว บาทฝนตกมันจึงได้เอ็ดนา นั้นแหละเพิ่นว่าโคกว่าดง มันสูง บ้านเฮา
เพิ่นเอิ้นว่าบ้านท่งบ้านทาม”⁴⁸ อันเป็นจุดหมายที่คนบ้านท่งแสวงหาว่า “ข้าวกะหากิน ปลา
กะหากิน ไปหาข้าวฝ่ายทางดงทางโคกได้ปลาแดกปลาร้า ปลาอย่างพาไปหาแลกข้าว

หาไป 2 คืน 3 คืน หาบกระตักกันไป มาหุงมาต้มกันกิน ได้ปลาเอามาเอ็ดปลาแดก เมื่อไว้ไปแลกข้าวทางดง ทางกุดชุม ยโสธร บ้านคำแดงนาคำ ที่น้ำเขาไม่ท่วมข้าวไปแต่พ่อแต่แม่ ไปแลกกันกินเลี้ยงกันไปเลี้ยงกันมา”⁴⁹

คนบ้านท่งในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุได้ตระหนักข้อจำกัดของตนเองดีว่า“บ้านเฮาคอนบ้านทุ่งบ้านน้ำ น้ำท่วมนาตู้ถ้าบมีพี่น้องบ้านทางโคกก็อยู่ยากโลดแหล่ว บ้านโคกแถวนี้ก็ไล่ไปแต่ บ้านเหมียดบ้านผือ บ้านดู่”⁵⁰ สร้างการปรับตัวขึ้นมาว่า“อยู่บ้านเฮาหาปลาพอได้อยู่ แต่กระตังกินข้าวน้ำ บ้านเฮาช้อยกันดีกะเหม่นกะช้อยกันไปโลกยามช้อยกันได้ เอ็ดนาดี บาดมัน น้ำท่วมมา กะนั่งเหม่นหน้ากันชื้อ ๆ แหล่ว(นั่งมองหน้ากันเฉย)แนวมันท่วมน้ำกันเบิด บได้ฮอดข้าวสิกิน(น้ำท่วมด้วยกันหมด ไม่มีข้าวจะกิน)”⁵¹

ได้ชี้ให้เห็นในจิตสำนึกว่าบ้านท่งมีข้อจำกัดของพื้นที่ธรรมชาติในการทำมาหากินได้ผลักดันให้คนบ้านดอนกลอยแสวงหาทางรอดด้วยการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเหมือนกับคนในบ้านโคก ความเข้าใจในสภาพพื้นที่รอบบ้านของตนเองในการทำมาหากินได้ให้การยอมรับในข้อจำกัดในการได้มาทรัพยากรว่าต้องให้ความช่วยเหลือกันและกันของไทยเขา ทำให้ไทยเขาไม่สามารถปิดตัวโดดเดี่ยว เพราะว่า

“นาบ้านเฮามีหลายแต่นาตาม น้ำท่วมกับได้ข้าวน้ำกันเบิด จะต้องพากันไปหาพืหาน้อง หาเสียวทางบ้านโคกบ้านดงที่เขาไม้ข้าว ถ้าไม้มีเสียวก็ตามผู้มีไปให้เขาหาให้ ทางบ้านโคกเขากะอยากมีเสียวกันคือกันนั้นหละ บแม่่นำว่ามีข้าวหละสิบักในใส่กับเหนาะ กับข้าวบ้านเฮามันหลายไกลซี้ไกลยัง มีปลาकिनบ้อด แต่บมีข้าว บ้านโคกมีข้าวแต่บมีปลาแดกปล่าส้ม บมีไผ่กล่าลงอยู่ไผ่อยู่มันดอก ผู้กินมันกินพอฮาก(อาเจียน) ผู้อยากอยากพอดาย คือจั่งเฮามีปลาเฮากะกินส้มู่มือ(ทุกวัน) เฮากะว่ามันธรรมดาเหลือกะกล่าถิม(ทิ้ง) ให้หมาให้แมวกิน แต่บ้านบมีเพิ่นกะได้กินหยอกินยอม(กินที่ละเล็กละน้อย)กะว่าแซบหลาย”⁵²

เห็นได้ว่าสภาพพื้นที่ทำกินของพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ เป็นพื้นที่ ที่มีสภาพเป็นที่ลุ่มระหว่างแม่น้ำสองสายคือแม่น้ำชีและแม่น้ำยัง ทำให้คนในพื้นที่ต้องตั้งบ้านเรือนที่พื้นที่ที่เป็นดอนเพื่อให้พ้นจากภัยน้ำท่วม สภาพภูมิประเทศสร้างรูปแบบการปรับตัวของคนในพื้นที่ วัฒนธรรมพระธาตุคำบุว่า “ตั้งบ้านเทิงดอนเอ็ดน่านาตาม เอ็ดคือกันเบิด บ้านคือฮอดบ้านกอยบ้านท่าเยี่ยมบ้านคำสร้างบ้านส้มโองดอนยางมีนาตามเบิด”⁵³ และการใช้พื้นที่ ที่เป็นที่ทามและโคกเพื่อทำการเกษตร ซึ่งเป็นการปรับตัวที่ตรงกันของคนในพื้นที่ว่า “บ้านทุกบ้านเป็นดอนเป็นโคกเบิด เอ็ดนาอยู่ตามหากินน้ำชีน้ำยัง เป็นพีเป็นหนองไทเดียวกันั้นหละ”⁵⁴ มีความคล้ายคลึงกันของลักษณะพื้นที่ทำกินของตนเองส่งผล คนบ้านท่งในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุได้ตระหนักข้อจำกัดของตนเองดีว่า“บ้านเฮาคอนบ้านทุ่งบ้านน้ำ น้ำท่วมนาตู้ถ้าบมีพี่น้องบ้านทางโคกก็อยู่ยากโลดแหล่ว บ้านโคกแถวนี้ก็ไล่ไปแต่ บ้านเหมียดบ้านผือ บ้านดู่”⁵⁵ ได้สร้างการปรับตัวให้คนในพื้นที่เหมือนกันหลายกะเป็นโคกนั้น

เป็นไปเพื่อความอยู่รอดของคนในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกันที่มีวิธีแก้ปัญหาที่เหมือนกันและมีความร้อนหนาวต่อธรรมชาติรอบตัวเหมือนกัน ซึ่งมีวิธีการของระบบการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดที่ว่า “หาอยู่หากินน้ำกันช้อยเหลือกันไป”⁵⁷

ข้อจำกัดของพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2ได้ให้ความหมายต่อคนบ้านท่งว่า ไม่สามารถที่จะอยู่ได้โดยตัวเอง จำเป็นที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันกับบ้านโคกและพื้นที่อื่นๆตามความเหมาะสม ดังนั้นความเป็นเฉพาะของวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)ได้สร้างขึ้นมาจากข้อจำกัดทางธรรมชาติของการสร้างอาณาบริเวณของตนเองในยุทธศาสตร์ของการเอาตัวรอดระหว่างท้องถิ่น ซึ่งต่อมากลายเป็นระเบียบการของท้องถิ่นที่ทุกพื้นที่ต่างให้ความสนใจในการสร้างพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ของการอยู่ร่วมกัน ในแต่ละท้องถิ่นนั้นได้ปรับตัวเอง

ฤดูกาลผลิตในนาทามของบ้านท่งเผชิญกับน้ำหลากอย่างต่อเนื่อง

ฤดูกาลผลิตในนาท่งของบ้านโคกไม่เผชิญปัญหาน้ำท่วม

โดยจัดตั้งองค์กรทางสังคมของตนเองให้เกิดขึ้นมาในการเคลื่อนย้ายทรัพยากรร่วมกันตามฤดูกาลหรือในช่วงวิกฤติที่เผชิญปัญหา นับว่าเป็นความสามารถในการคัดเลือกวิถีชีวิตอย่างลงตัวของตนเอง ให้ทุกคนที่เป็นสมาชิกในศูนย์กลางความเชื่อในโซ่พันธกรรมอยู่รอดได้ และมีส่วนอย่างมากในการกำหนดสถาบันทางสังคมวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ ความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจที่เป็นแบบของตนเองขึ้นมา

การปรับตัวในยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด

ประวัติศาสตร์ในช่วงของการพึ่งพาสภาพแวดล้อมธรรมชาติทำให้เกิดความยากลำบากอย่างมากต่อการปรับตัวในการยังชีพของคนในพื้นที่ทั้ง 2 จากการศึกษาเราสามารถกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา นั้น เป็นเรื่องประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนในพื้นที่ ได้ต่อสู้กับระบบธรรมชาติ และเป็นเรื่องที่ยากมากในการคาดหวังว่าในปีหนึ่งของระบบการผลิตในพื้นที่แปลงปลูกของตนเองจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือมีความขาดแคลนอาหารอย่างไร นั้นเป็นชะตากรรมของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำชี ดังเช่นพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวและพระธาตุคำบุ๋ม ที่ต้องต่อสู้กับระบบธรรมชาติเพื่อให้ได้ความปลอดภัยในพื้นที่ของตนเอง

แม้ว่าก่อนหน้านี้คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวได้เข้าใจสภาพพื้นที่ทำมาหากินของตนเองอย่างดีว่า เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม นอกจากบริเวณดอนบ้านซึ่งเป็นที่ที่ใช้ในการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ที่มีลักษณะเป็นดอนสูง น้ำท่วมไม่ถึง ยังเป็นที่ลุ่ม พื้นที่รอบๆ อยู่ติดกับลำชีหลง และยังมีหนองน้ำ คือ หนองโพนแท่น หนองคู หนองอีเต่า หนองหัน กุดหวาย กุดปลาคูณ หนองหญ้าแห้ง หนองเหิงเหย ห้วยป่าโพง หนองเปือย จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวเรียกตนเองว่า “บ้านท่ง(ทุ่ง)”⁵⁸ จากลักษณะพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ มีน้ำท่วมตื้น(บ่อ) แต่ก็บก(ลด)เร็ว ข้าวบ่ทันตายข้าว(ข้าวไม่ทันตาย) บ่คือทุกมือนี่(ไม่เหมือนทุกวันนี้) ที่เฮ็ด(ทำ)ฝายเฮ็ด(ทำ)เขื่อนกันหลาย (น้ำ)บ่มีปล่องลง(ไม่มีทางลง) ท่วมโดน(นาน)เป็นเดือน ข้าวบ่(ไม่)ได้เกี่ยวจักตัน(สักตัน)”⁵⁹

อย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้น ได้ทำให้คนส่วนหนึ่งได้อพยพหนีออกจากพื้นที่ เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบธรรมชาติได้ คือ “ น้ำท่วมหลาย(บ่อ) ย้ายไปบ้านหนองแปง ไปทางเกวียน 4 เล่ม ผู้ไปนำกันมี(คนที่ไปด้วยกัน) นายดาว พกษชาติ (น้องชายแม่) นายหวาย พันธัง(ลูกเขย) นายไม้ พกษชาติ (น้องชายแม่) เข้าดงหมาหิว เอาเสื่อสาด หมอนมุ้ง ตอนนั้นอายุได้ 7 ปี พ่อแม่พาไปอยู่อำเภอบัจะ ไปอยู่พักได้ 11 เดือน เกิดแห้งเกิดแล้งบ่ได้เฮ็ดนาเลยกลับคืนมา”⁶⁰ และส่งผลให้เกิดการอพยพออกไปจากพื้นที่ “ หว่าง(ระหว่าง)ปี 2490 ถึงปี 2492 คนบ้านขาวย้ายบ้านหนีไปหลาย มีพ่อใหญ่ทองนาค แม่ใหญ่สะอาด ไปอยู่บ้านนาขาม น้ำท่วมข้าว อืดอยาก(อดอยาก) เพิ่นก็เลยไปอยู่บ้านนี้ ข้าวก็ดี นาก็ดี”⁶¹ ดังเช่นการอพยพที่เกิดขึ้นไปอยู่บ้านนาขามว่า ยายย้ายมาอยู่ที่นี่แต่ปี 2524 ยายมาเฮ็ดนาอยู่พี(มาทำนาอยู่ที่นี้) อยู่พูนน้ำมันท่วมตื้น(อยู่ที่นั้นน้ำท่วมบ่อ)⁶²

ปัญหาการปรับตัวของพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋กก็ไม่มีแตกต่างมากนัก แต่สภาพพื้นที่การทำมาหากิน ได้เอื้ออำนวยในการปรับตัวเองได้ดีกว่าพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวกล่าวคือ **“ผู้เฒ่าบอกให้ฟังว่า บ้านเรานั้นเขามาอยู่เพราะว่าแม่น้ำท่วมบ้านยาก อยู่ตามดงดอนก็มีมันเผือก กลอยเต็มไปหมด มันอยู่ปากชีทางโน้น แต่กลอยหลายอยู่ปากเรา แต่คราวมาสร้างบ้านแปลงเอือน(ตั้งแต่มาตั้งบ้าน) ชาวสวนชาวนา(สร้างสวนสร้างนา) ก็ได้กินกลอยสอย(กิน)มันไปก่อน บางทีปีใดน้ำท่วมก็ต้องกลับมาหนึ่งกลอยกินคือเก่า(เหมือนเดิม) เขาเลยเรียกว่าบ้านดอนกลอย”**⁶³ นั้นเป็นการเลือกพื้นที่ในความหมายที่ตนสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบพื้นที่ได้โดยสะดวกนั้น เป็นความคิดของคนบ้านดอนกลอยในช่วงเวลาของตั้งถิ่นฐาน ซึ่งบ่งบอกมาในความหมายของคำว่า บ้านดอนกลอย แสดงให้เห็นถึงการเลือกและให้ความหมายในสิ่งที่คิดว่าเป็นสิ่งสำคัญของพื้นที่ มีภูมิประเทศที่สูงน้ำท่วมหมู่บ้านยาก และป่าที่มีมันกลอยอยู่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นคลังอาหารหลักในช่วงตั้งถิ่นฐานแรกๆ และเป็นอาหารสำรองสำหรับคนในพื้นที่เมื่อเกิดภัยธรรมชาติขึ้น

การปรับตัวเข้ากับสภาพพื้นที่ทำกินหลายๆ ครั้งของคนในพื้นที่ต่างได้ประสบชะตากรรมต่อตนเอง บ้างก็ประสบความสำเร็จและบ้างก็ประสบความล้มเหลวในการประกันกิจกรรมชีวิตความเป็นอยู่ โดยเคลื่อนย้ายตนเองไปตามพื้นที่การประกอบกิจกรรมที่ตนเองมีความรู้สึกว่าจะสะดวกสบายหรืออ่อนหล้าดังเช่น การปรับตัวเองไปตามพื้นที่ของกลุ่มคนในพื้นที่ซึ่งโนนบกเกลือ เป็นต้น

เวลา	เหตุการณ์	คน
พ.ศ.2324	การย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน การเลือกดอนกลอย	เฒ่าเฮอะและเครือญาติ
พ.ศ.2439	การขยายตัวมาบริเวณบ้านโนนหัน ใช้พื้นที่ยอดชี	บรรพบุรุษของคนช่งโนนบกเกลือ
พ.ศ.2445	ความพยายามไปใช้บริเวณเหล่าเสือ พยายามใช้พื้นที่แถบน้ำยัง	บรรพบุรุษของคนช่งโนนบกเกลือ
พ.ศ.2472	การขยายตัวมาสร้างบ้านนอก ใช้หนองหว่า,หนองผือริมยังทำนา	เฒ่าสังกาและเครือญาติ
พ.ศ.2480	การไปทำนาที่ภาคกลาง หรือย้ายไปที่อื่นๆ	คนช่งโนนบกเกลือ เช่นนายพัน กองคำ นายลี กองคำ
พ.ศ.2493	การอพยพไป บ้านถาวร อ.ละหานทราย จ.บุรีรัมย์ บุกเบิกป่าเป็นไร่นา	คนช่งโนนบกเกลือ และช่งอื่นบางส่วน

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่า คนกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ไม่สามารถปรับตนเองเข้ากับสภาพพื้นที่ทำกินได้ ตลอดทั้งปัญหาการปรับตัว จำเป็นต้องปรับกิจกรรมในชีวิต และการยังชีพของตนเอง ซึ่งมีผลทั้งในแง่ของการใช้แรงงานตนเองเพื่อจะได้มาซึ่งอาหารและการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กร เพื่อระดมการประกันแรงงานต่อการแสวงหาอาหาร ในขณะที่หากไม่สามารถสร้างความชอบกันได้ มีผลทำให้ต้องไปตั้งถิ่นฐานขึ้นมาใหม่ ดังเช่น**ความพยายามในการอพยพย้ายถิ่นของคนชนงโหนบกเกื่อนั้น เป็นการตอกย้ำอย่างยิ่งที่แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติจะบีบบังคับและคัดเลือกลักษณะนิสัยของคนในพื้นที่นั้น ๆ** และเป็นเหตุเป็นผลที่ว่า การคัดเลือกความเป็นคนชนเดียวกัน ไทยเดียวกัน ตามพื้นที่อาศัยอยู่นั้นไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นเพราะ **“คนในความหมายของตนเองได้เลือกชนิดของคนที่ดินตนเองชอบและอยากอยู่อาศัย”** การบังคับหรือการคัดเลือกพื้นที่ตนเองอาศัยอยู่ ตามชุม ได้สร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายทางสังคม และตลอดทั้งอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมที่เคยชิน ประเพณีของภาษาและความเชื่อทางศาสนา ของกลุ่ม(ชน)ของตนขึ้นมา

ดังนั้นความสามารถในการปรับตัวของตนเอง หรือกลุ่มของตนเอง เป็นเรื่องของความเป็นความตาย ถ้าไทเฮาหรือผีตัวเดียวกันไม่สามารถทำได้ ก็ต้องอพยพออกไป ซึ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้งสอง การปรับตัวเข้าสู่ระบบพื้นที่ทำกิน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการอยู่รอดของตนเอง และเป็นการสร้างรูปแบบความสามารถของกิจกรรม เพื่อนำมาสู่ชัยชนะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะนั่นหมายถึงความต่อเนื่องของวัฒนธรรมในสังคมตนเอง **ดังเช่นคนบ้านทุ่งที่อาศัยอยู่ในแถบซีหลง สิ่งเราเห็นนั้นไม่ใช่ความหมายของคนที่อยู่อาศัยไปวัน ๆ แต่เป็นความหมายที่ว่า พวกเขาต้องสามารถครอบครองและได้รับชัยชนะต่อธรรมชาติในพื้นที่ด้วย** และเป็นสาเหตุการเกิดขึ้นมาของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ กลายเป็นศูนย์กลางในสำนึกร่วมของกลุ่มคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่มีกลไกของการปกป้องผีตัวเดียวกันและไทเฮา ได้ส่งไปในทิศทางที่ชี้ให้เห็นว่าภัยอันตรายที่สำคัญ คือจากระบบภัยธรรมชาติที่เข้ามา ในแต่ละปีของการผลิตจากสภาพในอดีตว่า

❖ คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว สามารถปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดจากสภาพดังกล่าวได้ โดยเบื้องต้นได้เลือกพื้นที่สำหรับการทำนาเป็นที่ดอน และเลือกที่จะทำนาในที่ดอน ไกลบ้านว่า **แต่ก็(ก่อน)แถวนี้เป็นนาดอนเหม็ด(หมด)**⁶⁴ และพันธุ์ข้าวที่ใช้ในพื้นที่นั้น ก็จะใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ คือ พันธุ์ข้าวที่ใช้ต้องมีอายุในการเก็บเกี่ยวที่สั้น คือสามารถเก็บเกี่ยวก่อนฤดูน้ำหลาก ดังนั้นคนในพื้นที่จึงคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่ใช้ใน กิจกรรมการทำนา คือ **ข้าวอินฮี ข้าวบักเขือ ข้าวอีปุมอีป้อมข้าวขี้ตม ข้าวดอบบุญมา**● ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ที่

● ข้าวดอบบุญมา เป็นพันธุ์ข้าวที่มีอายุสั้น ข้าวอินฮีเม็ดเล็ก ข้าวอีปุมอีป้อมเม็ดใหญ่ เป็นข้าวเหนียว ข้าวขี้ตมจะมันกว่าข้าวอื่น ข้าวบักเขือ เวลาสุกจะมีสีเหลืองมากกว่าพันธุ์อื่น เป็นข้าวเหนียว เวลาปลูกข้าวก็ผสมกันเลย

มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ คือ มีอายุสั้น และต้องปลูกในที่ดอน หากปลูกในที่ลุ่มจะได้เกี่ยวข้าวน้ำ (ถ้าน้ำมากนำท่วมในนา)⁶⁵ โดยได้อธิบายถึงการตัดสินใจในพฤติกรรมเช่นนี้ว่า **ปลูกข้าวครั้งแรก คือข้าวอินทรีย์ เหมือนข้าวธรรมดา แต่ข้าวที่อายุสั้นที่สุดคือข้าวดอก ข้าวดอกปลูกนาดอนได้กินเร็ว ข้าวปั้นแก้วทนน้ำ เวลานั้นน้ำจะลดยน้ำ น้ำขึ้นสูงจะลดยขึ้นสูง หยัด(ยึด) เหมือนสายบัว ทุกวันนี้ไม่มีแล้ว**⁶⁶

❖ สอดคล้องกับพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ่ที่พบว่า“ชีวิตคนบ้านเฮามันฝากไว้กับฝนกับฟ้า ปีใดฝนก็กินปลา กินกลอย ปีใดน้ำน้อยก็กินกลอยกินปลา น้ำพอดีถึงจะมีข้าวขึ้นเล่า พ่อแม่เพิ่นเลือกที่น้ำไม่ถึงบ้าน แต่นานนั้นมันคนละอย่าง เพราะว่าบ้านเฮาเวลาคนหลายแล้วนาหนองมันไม่พอทำ เลยต้องไปทำนาตามปีใดฝนดีก็งามหลาย บ้านเฮาเลยต้องรับน้ำฟ้านำฝนเลยพากันอยากออกใจร้อนหน่อยๆ เด็กบ้านอื่นเขาก็ล้อกันว่าบ้านใหญ่กินไก่ปลกชน(ไม่ถอนชน) ก็อาจเป็นเพราะนิสัยร้อนนี้แหละ คนที่ทำอะไรไม่ทันบ้านทันเมืองก็จะไม่มีพอกปากพอท้อง คนเขาก็ดูถูก และถือว่าเกียจคร้าน เครื่องไม้เครื่องมือก็ไม่มีเหมือนทุกวันนี้ ก็พี่น้องบ้านหนึ่งเมืองเดียวกันนั้นละดูแลกันไป อันใดบ่ตีบงามผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะบอกสอนเด็กน้อยก็ต้องเชื่อฟัง เพราะเพิ่นเกิดมาก่อนได้รู้ได้เห็นมาก่อน ถ้าเชื่อแล้วก็อยู่เย็นเป็นสุข”⁶⁷

คือสาเหตุที่สำคัญมากกว่า ได้สร้างความอ่อนแอให้เกิดขึ้นมาแก่พื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2 ไม่สามารถปกป้องตนเองได้จากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการต่อรองหรือ หลีกเลียงจากการถูกบังคับ ดังเช่นในเหตุการณ์ ของการเสียเงินค่าหัว ซึ่งเกิดขึ้นเหมือนกันในทั้ง 2 พื้นที่ โดยได้เผชิญชะตากรรมที่ยากลำบากช่วงนั้นว่า **“เรื่องการเสียหัว มาหารุ่นผม 2 บาท 2490-2491 รุ่นผมมันเป็นรุ่นสุดท้าย”**⁶⁸ ตอนเสียหัวคนก็ลำบาก แต่ก่อนไม่มีเงินเสียหัว เพิ่นให้ไปขุดบึงพลายชัยที่ร้อยเอ็ด บ้านเราไปหลายคน อีพ่อเพิ่นเป็นผู้ใหญ่บ้าน(พ่อของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ใหญ่)ได้จ่ายค่าเสียหัวให้หมู่เพิ่น(เพื่อนของพ่อ) และได้นามาจนถึงทุกวันนี้ 27 ไร่ เสียหัวให้ 4 บาทได้นา 27 ไร่ เสียหัวให้เพิ่นมา รุ่นผม 2 บาท เงินรัชชูประการ เพิ่นว่า ก็ พอมีให้เสียหัวถ้าใครไม่มีเงินให้ก็ขายไร่ขายนาไป ต่อมาก็ขายวัวขายควาย” ซึ่งได้สอดคล้องกับคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิจักรที่ได้บรรยายถึงประสบการณ์ดังกล่าวว่า **“ค่าเสียหัว เขาเอิ้น(เรียก)เงิน รัชชูประการ คั้นผูหนึ่ง(คน)เสีย 4 บาท 2 บาท ปีจ้งหนึ่ง 4 บาทคั้นอายุพอเสียเขาไล่ไปเสียโลด (อายุ 20 ปี) คนโบราณมันมีอยู่คนสักเลข เขาเอาให้เบิ่ง มันหมายไว้ชื่อ ๗ดอก(แสดงเครื่องหมาย) เพื่อกว่าเวลาเขาถามมันว่ามันได้เป็นอันนั้นอันนี้ ได้เสียค่าอันนั้นค่าอันนี้ (เมื่อเขาถามว่าเขาได้เป็นอะไรบ้าง ได้เสียค่านั้นค่านั้น)เอาไปเสียเขาจะมีหนังสือออกให้ เงินตะกั่วแพง(เงินเมื่อก่อนแพง) ผู้บ่มีเงินกะขายควายกะขายจัว(ใครไม่มีเงินก็ขายควายขายจัว) จัวควายมันบ่แพง(วัวควายมันไม่แพง) จัวคู่หนึ่งแพงที่สุดงามที่สุด ถึง 20 บาท 5 ตำลึง คั้นถ้าจะหาเงินไปเสีย พ่อใหญ่เอาจากเงินนี้มูลมั่ง(สมบัติของพ่อแม่)นำพ่อนำแม่ เพิ่น หามาได้เอาไปขายให้มันพอเสียค่าหัว แล้วแต่สิหามาขายได้ มันเป็นของเก่า ฮาจ้งหนึ่งขายผ้าไหมขึ้นเสื้อ ผ้าหมี เขาเอิ้นขึ้นหมี ขึ้นไหม บ่มีกะต้องหาไปเสีย(ไม่มีก็ไม่ต้องหาไปเสีย) มันจำเป็น ถ้าบ่(ไม่)มีเขาก็ปรับแสง(ยิง)ลำบากเข้าไปเรื่อย เขาเอาไปทำโทษไปทำงานให้แล้ว”**⁶⁹

และได้สร้างปัญหาอย่างมากจากการถูกบังคับของการได้มาทรัพยากรโดยรัฐว่า “เงินเสียหัว 2 บาทเอาไฮเอานา(เอาไร่เอานา)ไปจำ บ่มีเงินเสียหัว ได้จำไฮอานา เงินเสียหัวกะบ่มี ผู้เขาเว้าโบราณว่าเสียหัว บาทนี้กะ 4 บาท 2 บาทเขาเปลี่ยนการปกครองใหม่ พ.ศ. 75 ยังเสียหัวอยู่ แล้วตะกี้ ตอนเสียหัวลำบากมันบ่มีแล้วเงินค้ำมันบ่มี ไปหาปู่หาปาลามาได้กะบ่ได้ขาย แต่กะบ่ได้ซื้อบ่ได้ขายมีแต่ขอกันกิน มีประวัติการอยู่ว่าเงินเสียหัว มีแหล่เอานาไปจำ พ่อใหญ่บ้านเพิ่นมาเว้า ผู้ใดบ่ทันไปเสียหัวไปเสีย ครั้นเกินกำหนดเพิ่นลืปรับ บาทนี้บ่มี บังคับก็เลยได้เอาไฮเอานาไปจำ มีคนบ้านเขาไปขุดบึงผลาญชัยเมืองร้อยเอ็ดพ้นแล้ว สมัยหว่างฮั้นพ่อใหญ่ยังบ่ทันใหญ่ดอก ยังบ่ทันพอเขากะบ่ใช้ อายุ 20ปีเพิ่น(ผู้เป็นพ่อตาของผู้ให้สัมภาษณ์)กะเล่าให้ฟังสมัยพ่อตาพ่อใหญ่เพิ่นไปขุด แต่ก็เอาเคื่องมันถักเอ็ดแหล่ง(เครื่องมือ) ไม่เป็นลืบยาวๆ เอ็ดเป็นแหล่งขึ้นมาเอ็ดเป็นคัน 2 คันหาม 4 คน ขุดใส่ฮั้นเข้ากัน บ่มีบั้งก็คือซูกมือนี่⁷⁰

รูปภาพที่8ในอดีตของการเกณฑ์แรงงาน ไปขุดบึงผลาญชัยของคนบ้านขาวจากรัฐ

ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาของกลุ่มน้ำชี(หลง) เป็นการต่อสู้กับระบบชนชาติ เป็นของการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอด ซึ่งเป็นชะตากรรมของคนในกลุ่มน้ำชี ที่มีความคล้ายคลึงกัน และมีความแตกต่างกันในรูปแบบอย่างเห็นได้ชัด(การมีระบบเครือข่ายของตนเอง การจัดตั้งองค์กรของตนเองขึ้นมา) แต่ความสำคัญตรงนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าในจิตสำนึกของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้นไม่มีศัตรูจากท้องถิ่นอื่น ๆ อย่างชัดเจน

นั่นเป็นความหมายที่ว่าคนในพื้นที่ ไม่ได้มีการตระเตรียม การปกป้องตนเองในเรื่องของการใช้กำลัง จากการถูกบังคับทางการเมือง แต่เป็นเรื่องของการเตรียมกลไกในการปกป้องตนเองเป็นสำคัญในกิจกรรมที่มาเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการยังชีพเป็นหลักมากกว่า แน่หน่อนว่าการเกิดขึ้นมาของพลัษรรมชาติที่ไร้กำกับเกิดขึ้นมาเกือบทุกๆปี จากภาวะการณ์ทำให้คนในพื้นที่ต่างดิ้นรนในการแสวงหาแหล่งที่มา ในการประกันการยังชีพ ได้ส่งผลต่อ

ระบบพื้นที่ทำกินแก่ตนเอง ดังเช่นการสะท้อนออกมาจากจิตสำนึกในการปรับตัวที่ลำบากของพื้นที่ทำกิน เพื่อการประกันการบริโภคอาหารของพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว คนบ้านสะท้อนได้แก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านี้คือ " ไม่มีข้าว แต่ปลาเยอะ อยู่ได้ด้วยเอาปลาไปแลกข้าวทางโคกที่น้ำไม่ท่วม"⁷¹ เช่นกัน ธรรมชาติของคนบ้านขาว บ้านนี้มีลักษณะแตกต่างจากบ้านอื่นตรงที่ ทอผ้าเก่งกว่าบ้านหมู ยามแล้ง ยามน้ำท่วมก็เอาผ้าแพร ไปแลกข้าวบ้านอื่น ทางโคกทางดง⁷² หรือคนบ้านทรายมูล หาปลา เอาปลาแตกปลาอย่าง คราวละ 9-10 ปี ยามแล้งปลูก บักแตง ปลูกบักพริก ปลูกบักเขือ เอาไปแลกข้าวมากิน บ้านทรายมูลเป็นบ้านที่ปลาหลายเป็นหม่องซีหลง น้ำยังมาท่วม(รวม)กัน⁷³ (ดูแผนที่ 7 ประกอบ)

ดังนั้นการปรับตัวเองของกิจกรรมในชีวิตและการยังชีพของกลุ่มคนตามพื้นที่ทางวัฒนธรรมท่ามกลางความยุ่งยาก ได้สร้างกิจกรรมการประกันอาหารต่อกลุ่มคนในพื้นที่ที่เป็นไปได้ และในขณะเดียวกันได้จัดตั้งระบบองค์กรในสังคมขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาทางวัตถุและจิตใจในการตอบสนองต่อการบริโภคของกลุ่มคนในพื้นที่เป็นสำคัญ และแสดงให้เห็นแหล่งที่มาของการเคลื่อนไหวภายใน และการกระทำของระบบสังคมภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรม การปรับตัวได้สร้างรูปแบบของวัฒนธรรมตนเองขึ้นมา กลายเป็นเครื่องมือ สำหรับการช่วยเหลือเพื่อให้ผีตัวเดียวกันและไทเฮาสามารถปรับตัวสู่ภารกิจที่ได้เรียกร้องในการดำรงอยู่ของกลุ่มและความเป็นครอบครัวให้ลุล่วง และเป็นธรรมชาติของคุณสมบัติทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาจากกายภาพทางธรรมชาติ โครงสร้างของสังคมและที่สำคัญธรรมชาติการปรับตัวด้านจิตวิทยาของกลุ่มคนในพื้นที่ ด้านหนึ่ง

สิ่งที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงกำลังภายในและกำลังใจของความเป็น "เรา" อย่างมากในการสร้างความสุขของประเพณีจิตสำนึกของพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2 และกลายเป็นความสามารถของกิจกรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ ได้ผลิตเส้นทางชีวิตของตนเองขึ้นมา โดยได้ปรับยุทธศาสตร์ของตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีแหล่งที่มาจากระบบองค์กรสังคมตนเองที่ผลิตเส้นทางชีวิตในรูปแบบจริยธรรมของการอยู่รอดร่วมกันของกลุ่มที่ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

ความสามารถในกิจกรรมของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

ประวัติศาสตร์ความสามารถในกิจกรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในยุคการพึ่งพาสายน้ำและท้องนา คือความสามารถของการปรับตัวในรูปแบบพฤติกรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งได้ส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมดังกล่าว มีความสัมพันธ์โดยตรงกับกระบวนการยังชีพ หมายถึงการปรับตัวของไทเฮาและผีตัวเดียวกันกับระบบพื้นที่ทำมาหากิน ต่อการตอบสนองการใช้และการบริโภคทรัพยากรของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ

พื้นฐานของการปรับตัวที่เกิดขึ้นมาจากพฤติกรรมของคนในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพของการใช้แรงงานและกำลังใจของการได้อาหารจากระบบพื้นที่ทำมาหากิน กลายเป็นการสร้างยุทธศาสตร์ของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบ

ของการประกันอาหารแก่สมาชิกในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง นโยบายได้กลายเป็นยุทธศาสตร์ในการครอบครองการแสวงหาอาหารที่สอดคล้องกับมุมมองทางวัฒนธรรม คือให้ความสำคัญในกลไกการ ปกป้องและรูปแบบของพลังความดี ดังเช่น รูปแบบวิถีชีวิตของการอุปถัมภ์ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวว่า “คนโบราณบ่(ไม่)เคยแข่งขันกัน ต่างคนต่างหาได้หน่อย(น้อย)กะเอาหน่อยได้หลาย(มาก)กะเอามาหลาย แล้วชอกันกินก็ได้ คนตั้งแต่ก่อนบ่(ไม่)ได้ชื้อบ่(ไม่)ได้หากัน นาคั้ง(บางครั้ง)ได้หลายกะแบ่งกันแจกพีแจกน้องให้ได้อยู่ได้กินนากัน(แบ่งกันแจกกันให้พี่น้องได้อยู่กิน อยู่รอดร่วมกัน)”⁷⁴ หรือคนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ “เป็นบ้านเดียวกัน แต่อยู่แยกกัน ก็ไม่ไกลเท่าไร แต่ละซ่งก็เป็นพี่น้องกันไปอยู่ด้วยกัน เพราะออกมาสาวเอานาใกล้กัน เลยช่วยกันสร้างบ้าน กันรั้ว เป็นพวกไทเดียวกันมันเลยสนิทกันกว่าพวกบ้านเดียวกันที่อยู่อื่น เพราะมันได้ส่งข้าวส่งน้ำ ดูแลทุกข์สุขกัน”⁷⁵

อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพที่เกิดขึ้น สำหรับการประกันการยังชีพและการดำเนินกิจกรรมในชีวิตของกลุ่มคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์ในการจัดตั้งระบบองค์กรของสังคมตนเองเป็นสำคัญ คือคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่งเห็นความสามารถของตนเองในการยังชีพและการดำเนินกิจกรรมในชีวิตบนพื้นฐานของความได้เปรียบของการใช้แรงงานร่วมกันต่อการจัดการใช้ระบบพื้นที่ทำมาหากิน โดยการจับปลาหรือปลุกยาสูบ มอน ผักมากกว่าการปลูกข้าว ดังนั้นความสามารถของการปรับตัวในกิจกรรมเพื่อเข้าสู่ระบบพื้นที่ทำมาหากินกลายเป็นเส้นทางชีวิตของตนเอง

❖ ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาจนกลายเป็นค่านิยมในการบรรลุของการปรับตัวในการยังชีพคือ พฤติกรรมของคนในพื้นที่ได้เล่าว่า “พ่อผมบ่กินลาบจัวแต่ก็คั้นบ่กินเนื้อดิบซ้ำ กินปลาปลาหลาย ได้ปลากะอามาเอ็ดปลาแดก เพื่อไว้ไปแลกข้าวทางดง ทางกุดชุม ยโสธร บ้านคำแดงนาคำ ที่น้ำเขาบ่(ไม่)ท่วมข้าวไปแต่พ่อแต่แม่(ไปตั้งแต่พ่อแต่แม่) ไปแลกกันกิน เลี้ยงกันไปเลี้ยงกันมา เรี่ยไรกันกิน บ้านเฮาคณแก่นบ้านใหญ่เพราะว่าปลาหลาย(คนมาอยู่มากเพราะปลามาก)หลายเท่าซูกมือแล้วหนองปลามันหลาย 5 หนอง 6 หนอง 7 หนอง หนองใหญ่ๆ แต่ก็ทำนากะบ่มีการขายข้าว บ่มีไผ่ซื้อ เอ็ดกินกันซื้อๆ คั้นใครไม่มีข้าวมีปูมีปลาจะไปแลกข้าวกันกิน แบ่งกันกินเปลี่ยนกันกิน ไปหาข้าฝ่ายทางดงทางโคกได้ปลาแดกปลาร้า ปลาอย่างกะพาไปหาแลกข้าวเอามากิน”⁷⁶ กลายเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาในชีวิตประจำวันคือ “ปลามีจับกันหลาย ดึกแห่ ดึกช่อน ไปจับกันหลายอยู่ ไปทางซีหลงได้บ้านทรายมูลหมอนั้นปลาหลาย ปลาบ้านเฮากะเอาไปแลกอยู่ปลาเอียบปลาแดก”⁷⁷

ในขณะที่สภาพแวดล้อมดังกล่าว เป็นตัวกำกับความสามารถของกิจกรรมในการยังชีพและกิจกรรมในชีวิตของแต่ละครอบครัวในพื้นที่ต่างเผชิญปัญหาาร่วมกันในเรื่องต่างๆ จากลักษณะของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวที่มีธรรมชาติที่เป็นตัวไร้กำกับได้ควบคุมการปรับตัวในกิจกรรมเพื่อการยังชีพ ในอดีตคนในพื้นที่ได้ใช้รูปแบบที่หลากหลายเพื่อเอาตัวรอดสำหรับตนเอง ครอบครัวและกลุ่ม ได้สร้างเส้นทางชีวิตในการเอาตัวรอดของตนเองขึ้นมา ดังเห็นจาก

การเล่าถึงชะตากรรมในเรื่องดังกล่าวว่า “อยู่บ้านฮิดข้าวฮิดน้ำน้ำท่วมตู้ ข้าวกินฮิดแล้วบ่ได้เกี่ยว บ้านเฮาอยู่กลางเกาะ เป็นบ้านท่ง สมัยก่อนพ่อแม่ไปหาข้าว ไปกับเกียนมึงวไปหาฟุ้งกัน ไปหาข้าวไปหาอำเภอเวง บ้านผุไท บ้านบุง อีเลิศ ทางอำเภอบัวขาว บ้านเขาน้ำบ่ท่วม ไปไปหา ข้าวยามแล้งไปหาข้าว เทียว 15 คืน นอนไปเรื่อย หว่างเสลภูมิ นอนตามท่ง เกวียนล้อมรอบ เอาวัวไว้กลาง เอาเกวียนล้อม คนนอนใต้เกวียน ฮิดเป็นคอก”⁷⁸

ทำให้คนในพื้นที่สร้างเส้นทางชีวิตของตนเองขึ้นมาต่อการเอาชนะระบบธรรมชาติว่า “คนแต่โบราณตั้งแต่สมัยนั้นมานี้ ว่ามันลิขิตบ่แม่นหยั่ง น้ำท่วมมันก็ได้ฮิดอยู่หา ฮิดแล้วน้ำก็ท่วม แล้วกะบ่มีแนวสิไปหาข้าวมากิน กะทอดผ้าแพรไว้ผ้าไหมผ้าสรง ผ้ายาว ผ้าโพลฮิดไว้ เอาไปแลกเขาทางดงทางภูเพิ่น ทางเขาน้ำบ่ท่วม ของที่เอาไปแลก กะมีผ้ามีแพรหยั่งนี้แล้วอยู่บ้านเฮานี้แล้ว ปลาที่มีอยู่ครันหาปลาได้ก็เอาขึ้นไป ส่วนสำคัญอีหลีก็แม่นผ้าแผ่นผ้าแพรนี้แล้ว ครันปูปลาปลาแดก ปลาไร่ ครันมันมีกะเอาไปแต่ก่อนเป็นผ้าไหม แต่ก็ขึ้นไปทางบ้านเขื่องเก่าเขื่องใหม่ ผ้าสรงไหมแล้วที่เอาไปแลกเพิ่น”⁷⁹

เราได้เห็นการเคลื่อนไหวภายในสังคมผีตัวเดียวกันว่า เป็นการปรับตัวจากความจำเป็นเพื่อต้องการยังชีพ แน่แน่นอนว่าประสบความสำเร็จในการปรับตัว แม้จะถูกพลังที่ไร้จัดตั้งจากระบบธรรมชาติมีอิทธิพลต่อกิจกรรมชีวิต อย่างไรก็ตามกระบวนการปรับตัวที่เกิดขึ้นมาบ่อยครั้ง ได้กลายเป็นข้อมูลในการสะสมประสบการณ์ของตนเองขึ้นมา ใช้เป็นตัวตัดสินใจในช่วงที่เผชิญปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น เป็นการจับปลาขึ้นมาแทน นำมาแลกเปลี่ยนหรือนำไปถนอมอาหาร เพื่อการแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นที่ตนเองจำเป็น เช่นเอามาใช้ในช่วงของการขาดแคลนข้าวเหนียวของตนเองว่า “ปีใดปีใดกะหาข้าวยาก หาข้าวซุกปี พอได้กินอยู่ ข้าวกะหาากิน ปลากระหาากิน ไปหาข้าวฝ่ายทางดงทางโคก ได้ปลาแดกปลาไร่ ปลาอย่างพาไปหาแลกข้าว หาไป 2 คืน 3 คืน หาบกระตักกันไป”⁸⁰ ดังนั้นกิจกรรมการจับปลาจึงเป็นกิจกรรมในการเอาตัวรอดรูปแบบหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวให้ความสำคัญ จากเหตุการณ์นี้ได้ทำให้เห็นว่ากิจกรรมการจับปลา ถือเป็นวิธีการเอาตัวรอด เป็นทุนสำรองในพื้นที่ ทำให้คนในพื้นที่มีชีวิตรอดได้ท่ามกลางวิกฤติการณ์ ซึ่งเกิดจากระบบธรรมชาติที่ไร้การกำกับต่อพื้นที่

❖ ในขณะที่พื้นที่พระธาตุดอนคำบุญจิตสำนึกของคนรุ่นในอดีตได้ยืนยันว่าอยู่ได้ก็เพราะเรา “หาปลาบ่ได้ขึ้นจากน้ำ ปีน้น้ำท่วมหลาย พ่อแม่มีแต่นาทามบ่มีนาทุ่ง ลูกก็หลายข้าวบ่พอกินบางครั้งต้องลักหุงข้าวสุกกิน(อายุไม่ยากให้คนเห็นว่าไม่มีข้าวเหนียวกิน) พวกลูกผู้ชายที่พ่อแม่พออาศัยกินแรงได้ก็ต้องหาปลามาให้พวกพี่สาวน้องสาวมาเอือบ(หมัก)ไว้ พวกเอื้อยอายที่ใหญ่น้อย ก็หาบไปหาข้าวทางบ้านอื่นกับพ่อกับแม่ ตอนนั้นอายุได้เก้าปี บ่ได้ไปหาข้าวแต่ต้องอยู่บ้านหาปลา ต้องลงไปหาทุกวัน พวก

ตากปลาก็ต้องตากทุกวันเหมือนกัน พวกไปหาข้าวต้องพักสองสามวันให้ได้ปลามาก ๆ ถึงจะไปอีกครั้ง”⁸¹

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นตัวกำกับต่อความสามารถของการดำเนินกิจกรรมในการยังชีพและกิจกรรมในชีวิตของแต่ละครอบครัวในพื้นที่ ต่างเผชิญปัญหาเหมือนกันในเรื่องต่างๆ “ตอนนั้นข้าวเหนียวเหลือแค่สี่กระสอบแต่ข้าวเจ้ายังพอมีอยู่ ข้าวเหนียวพอกินกุ่มปี กว่าจะได้เกี่ยวข้าวอีก เลยปรึกษากับพ่อเห็นว่า สิวาลูกอดตายไหมพ่อ พี่เลยพาให้เจ้าไปหาข้าวนำห่มู่ม (กับเพื่อนบ้านเขา) ให้พี่เหาพี่หาน้องให้ ข้อยก็จะไปหาข้าวนำเสียว บางทีก็จะไปหาค้าขายหยาบมือเบิ่งลูทางว่าที่ไหนเขาวามีข้าวหลาย เราไม่เคยผิตบ้านพาลเมือง บ่มีใครปล่อยให้ออดตายดอก”⁸² มากไปกว่านั้น เป็นเรื่องของกิจกรรมในชีวิตเป็นตัวสร้างให้เกิดความมั่นใจกับจิตสำนึกที่ถูกพลังธรรมชาติควบคุม ทำให้เห็นวาระบบธรรมชาติของพื้นที่วัฒนธรรมมีผลต่อวิถีคิดและจิตสำนึกของคนในการอยู่อาศัยร่วมกันเพื่อเอาตัวรอดร่วมกันในพื้นที่

ความสามารถที่เกิดขึ้นแก่คนในพื้นที่ได้ความหมาย ไม่ใช่แค่การประกันการยังชีพอย่างเดียว(ในเรื่องเฉพาะวัตถุ) แต่ให้ความสำคัญเรื่องจิตใจด้วย ได้จัดตั้งจัดตั้งองค์กรขึ้นมาในระบบสังคมจากสภาพของพื้นที่ในระบบท่ามาหากินโดยเห็นได้จาก

❖ การจัดการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้แสดงออกมาในกิจกรรมที่พวกเขาไม่สามารถเอาชนะต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่ได้ เช่นในเหตุการณ์การทำนบกั้นห้วยป่าโพงในอดีต สมัยพ่อของผู้ใหญ่เงินแห่งบ้านสะทอนได้เล่าถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า “สมัยพ่อผมเกณฑ์เหมิดบ้านเลาะนี้ เอ็ดฝ่ายอัดกันน้ำยัง น้ำมาท่วมหัวปีไฟต์ มาเอ็ด 10-20 มื้อนี้แล้ว มาหนอห่อข้าวห่อน้ำมาเอ็ดฝ่ายกันน้ำยัง สมัยนั้นน้ำท่วมหลายมันมาท่วมกล่าหัวปีไฟต์ ต้นห้วยป่าโพงกั้นบให้น้ำยังเข้า มากันฮอดพันเลยพู้แล้ว ให้ผู้ใหญ่บ้านเว้าเพ้นบ่ขัดบ่เขิน ขอเอือนละ 3 หลา 4 หลา ปีมันน้อยกะทานได้ปีมันหลายกะทานบ่ได้เอาดินคันดินซื้อ ๆ แล้วมันแก่นมันแน่นเอง เขามาซอยมาเอ็ดฝ่ายมันเว้ากันง่าย”⁸³ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้ใหญ่พรมมา นามสง่าแห่งบ้านขาวที่กล่าวถึงประสบการณ์ครั้งนั้นว่า “เกณฑ์ไปเอ็ดห้วยป่าโพง สมัยแต่กัมันบ่มีอันนั้น ผู้ใหญ่บ้านก้านั้น แลหว่า น้ำยังไหลมาท่วมเอ็ดคูห้วยป่าโพงไปหาบ้านสะทอนไปบ้านทรายมูล มันบ่มีเครื่องทุ่นแรงได้บักจก บึงก็เสียมให้เอาผู้จักหลากะไปเอ็ด มีแต่บ้านขาวบ้านสะทอนไปเอ็ดพอพัน ได้ไปเอ็ดพ้อมน้ำยังมันมาท่วม ตั้งแต่เอ็ดนี้แล้วไคกว่าแต่กัคนมันต้องคนมันต้องซอยกันให้อยู่ได้ นายมันบ่มี แต่ก็มีแต่เฮา นี้แล้วซอยกันเอง ออกความคิดว่าชิบันฮันอยู่ฮัน จังว่ามันได้อีบออกอีก แต่กัของคณบ้นมันได้เอ็ดชันขึ้นชื่อ ดินบ่วางดินบ่ใหญ่ ไปบ้านทรายมูลมันลิมิทางไปหยั่งมันอยู่ในกลางเกาะเอ็ดถนนนี้แล้วจึงสิได้ไป คนเอ็ดกันน้ำนี้แล้วเลยเป็นถนนเข้าไปเลย แต่กัมันกะเป็นถนนดินซื้อ ๆ แต่กัชาวบ้านห่มูเฮาเอ็ดกันเองนายเข้าสิบหัวชา”⁸⁴ และจำเป็นที่ต้องระดมเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคว่า “ห้วยป่าโพงไหลมาจากเมืองเสลพู้แล้ว บ่ให้น้ำมันไหลมา ไปเอ็ดกันหลาย พ่อใหญ่ได้ไปเทือหนึ่ง พี่นมาเอิ้นมาซอยแสงซอยหยั่ง พวกไทบ้านนำกันมาเอิ้น มีไทบ้านโนนแพง สะทอน โนนยาง บ้านขาว มีแม่ญิงเพ้นไปเอ็ดกับข้าวส่งเพ้นไปชุกบ้าน”⁸⁵

❖ ในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำปู่ได้แสดงออกมาว่า“มีการช่วยเหลือกันในการช่วยกันทำถนนหนทางในหมู่บ้าน ให้มันเป็นระเบียบ คือว่าให้พวกหนามไหนดันอยู่เป็นรั้วอ้อมบ้านอ้อมสวนไว้ ทางในบ้านแต่ก่อนมันก็เป็นทรายต้องคอยถางหญ้าถางหนามออก พวกผู้เฒ่าเขาจะคุยกันก่อนอยู่วัด แล้วเขาก็บอกวันที่จะทำก็ต้องไปช่วยกัน”

86

ภาพที่9 ระบบธรรมชาติกับความสัมพันธ์ในกิจกรรมของคนในพื้นที่บ้านขาว

สภาพเช่นนี้เป็นเรื่องธรรมชาติในการปรับตัวของคนในพื้นที่ที่ต้องให้ความช่วยเหลือกันในชีวิตประจำวันซึ่งไม่สามารถปฏิเสธกันได้ เป็นสัญชาตญาณในการเอาตัวรอดร่วมกันของตนเองและกลุ่มเป็นหลัก พฤติกรรมที่แสดงออกมาในการปรับตัวในระบบธรรมชาติ คือ กิจกรรมที่มีความเป็นเฉพาะของพื้นที่ต่อกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างสังคมกับธรรมชาติ กลายเป็นการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นมาในช่องทางของแรงงานที่เป็นอิสระที่ใช้ไปกับผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในการประกันการยังชีพของตนเอง คือการปลูกข้าว การจับปลาและการปลูกพืชอื่นๆ ที่จำเป็นดังสะท้อนออกมาจากความทรงจำในจิตสำนึกว่า

❖ มีการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการปลูกพืชเพื่อการบริโภคประจำวันภายในครัวเรือนของคนบ้านขาวดังเห็นได้จากการบรรยายในอดีตว่า “แถวโนนสวรรค์ แถวคนออกไปอยู่แต่ก็มีบ้านคนเป็นสวนปลูกผักบัว ผักกาด ผักเหียม พวกหอม ปลูกต้นยา ปลูกมอน โดยมากปลูกเป็นประจำเป็นกิจวัตร มั่นงาม”⁸⁷ ในพื้นที่ที่เรียกว่าโนนสวรรค์คนที่ตั้งถิ่นฐานอธิบายว่า “แถวหมู่บ้าน แต่ก็(ในอดีต)คนบ้านเขาใช้ปลูกผักบัว(หัวหอม) บักเหียม ปลูกมอน”⁸⁸ และใช้เพื่อ

“แต่ก็ให้หมู่บ้าน(บริเวณช่งดอนปู่ตา) เพ็นไว้ปลูกมอน ปลูกผัก”⁸⁹ ในขณะเดียวกันพื้นที่ทำมาหากินส่วนหนึ่งสำหรับใช้ในการเลี้ยงไหม เพื่อใช้ในการทอผ้าเห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ละออ สาระพลว่า “แต่ก่อนทอผ้าไหมหลายตอนนี่ไม่ทำเพราะว่ามันเลี้ยงยาก ไม่มีที่เลี้ยงมอนเลี้ยงไหม แต่ก่อนต้นมอนเยอะ”⁹⁰ จากสภาพดังกล่าวกลายเป็นความจำเป็นสำหรับระเบียบการในชีวิตของสังคมและการจัดการไม่ให้องค์กรในสังคมของตนเองสูญสลายไป

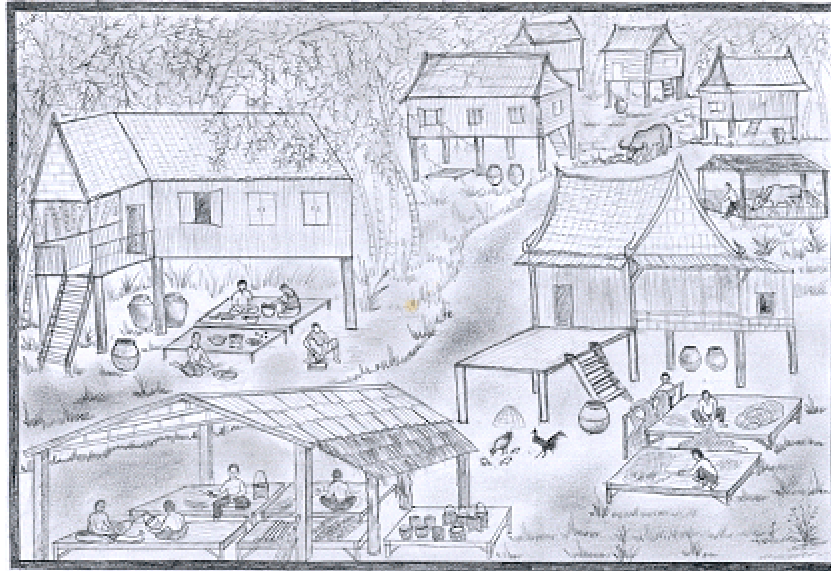
❖ วัฒนธรรมการผลิตในพื้นที่พระธาตุคำบุ้งเกิดจากเครื่องมือการผลิตในช่วงประมาณ 100-50 ปีลงมา จะเป็นเครื่องมือที่ใหญ่โตเช่นสะดึง ขววด ซึ่งจับปลาคราวละมากๆ เพราะความหมายของการจับปลาไม่ใช่แค่กินในครัวเรือน แต่จะเป็นการส่งออก เพื่อทำการแลกเปลี่ยน ดังนั้นจึงไปกำกับกิจกรรม และสร้างวิถีคิดใหม่ๆ คือเมื่อจับปลาได้มากและต้องการประกันว่าตนเองจะมีปลาไว้แลกข้าว ทุกเวลาชาวบ้านจึงนิยมทำปลาร้าเก็บไว้ในโอ่ง นอกจากนั้นชาวบ้านยังจับปลากันมากขึ้น เพราะสามารถมีวิธีการจัดการที่ดีกับปลาโดยไม่ต้องรอให้น้ำท่วมแล้วรอจับ “มันก็มีอยู่แต่ก็บ่หลายเหมือนปลา เพราะปลาคนนิยมกินกันหลาย เขาว่ากินอะไรก็ไม่เหมือนกินปลา แต่นอกจากปลาก็ได้ไปเก็บผักกระโดน ไปหาหน่อไม้ที่ยอดชี่ ไปหาเห็ดอยู่ดง ไปเอาครั่งอยู่นา เอาพวกนี้มาเตรียมไว้ พอปลาหลายพอกก็หาบไปนำกันเป็นของฝากของต้อนรับ”⁹¹ “มีหน่อไม้ ปิ่นนั้นเอาหน่อไม้ส้ม ไปให้แม่อ่อน บ้านคำฮี เพ็นมักหลายว่าหน่อไม้ส้มบ้านกลอยแซบหลาย ปลาที่แซบ แล้วเพ็นก็ให้ข้าวมาเต็มหาบ หน่อไม้ไปเอามาแต่ยอดชี่ มีหลายได้มาเป็นตระกร้า”⁹²

จากมุมมองนี้เราเห็นว่าระบบพื้นที่ทำกิน ได้ก่อให้เกิดการปรับตัวของกลุ่มคนในพื้นที่ให้มีความสามารถทางกิจกรรมเศรษฐกิจ ผ่านวัฒนธรรม กลายเป็นเครื่องมือในการจัดการให้ความสามารถของผีตัวเดียวกันให้ลุล่วงไปได้ ท่ามกลางสภาพเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติ ได้เรียนรู้ต่อระบบธรรมชาติในการประกันการดำเนินกิจกรรมของชีวิตและการยังชีพของตนเอง ดังที่เกิดขึ้นในบ้านขาวว่า “คนในช่งแต่ละช่งเข้าเจ้าเฮ็ดเวียกเฮ็ดงาน(ทำงาน) ข้าเจ้าจะรวมกลุ่มรวมหมู่พวก(เขาจะรวมกันเป็นกลุ่ม) มาเฮ็ดเวียกนำกัน(มาทำงานร่วมกัน) เอาเวียกของไผ่ของมันเอามาเฮ็ด (เอางานใครงานคนนั้นมาทำ) นั้งเป็นหมู่(กลุ่ม)ก็ คุยกัน เฮ็ดไปนำ(ทำไปด้วย) มีกอไผ่อยู่กอหนึ่งอยู่เอียน(บ้าน)พอใหญ่วันนา พอใหญ่หนู เอียนเพ็นอยู่นั้นมีกกไผ่ฮ่มเย็น เอียน(บ้าน)หลังนั้นก็ออกมา เอียน(บ้าน)นี้ก็ออกไป โฮมกันเฮ็ดเวียก(รวมกันทำงาน) มับมีแนวอื่นดอก ผู้ล่างคนกะसानแห(บางคนसानแห) ผู้ล่างคนก็เหลาไม้सानกระด้า(บางคนเหลาไม้सानตะกร้า)”⁹³

และเช่นเดียวกันที่พระธาตุดอนคำบุ้งสมัยต้องช่วยกันหลาย ต้องออกเหงื่อเพื่อแรงช่วยกัน อยู่ผู้เดียวไม่ได้ ทั้งกันก็ไม่ได้ พี่น้องกันทั้งนั้น พวกกันอยู่เฉยก็ไม่ได้ ผู้เฒ่าผู้แก่ต้องออกหัวคิดหลาย คนหนุ่มต้องออกแรงมันเลยเป็นบ้านเป็นเมืองมาได้”⁹⁴ ซึ่งในช่วงนั้นก็จะเป็นการรวมกลุ่มของคนในสังคมบ้านดอนกลอยเพื่อต่อสู้ในการบุกเบิกธรรมชาติ เพื่อสร้างบ้านแปลงเมืองของตน และเอาตัวรอดร่วมกันของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นการกระชับความเป็นไทเฮา อีก

ชั้น ซึ่งต่อเนื่องจากการที่เป็นญาติพี่น้องกัน นั่นคือชีวิตความเป็นอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และได้ช่วยเหลือกันมา ในขณะที่เครื่องมือที่ช่วยให้กิจการต่างๆ ในชีวิตประจำวันและการยังชีพนั้นลุล่วงไป

ภาพที่10.การใช้แรงงานร่วมกันในชีวิตประจำวันของช่ง

ได้ผ่านการกระจายและการบริโภคผลผลิตที่เกิดขึ้น โดยเป็นองค์ประกอบของการกำกับทางสังคมภายใต้ระบบวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่

วัฒนธรรมของคนบ้านขาวและพระธาตุคำบูเกิดขึ้นมาจากความสามารถของกิจกรรมต่อการปรับตัวของคนในพื้นที่ ให้เข้ากับระบบธรรมชาติที่ไร้จัดตั้งโดยมีความเป็นพิเศษอยู่ในกิจกรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ตั้งแต่การขับเคลื่อน เส้นทางชีวิต และการผลิตซ้ำของตนเองขึ้นมา ทุกอย่างเป็นความหมายที่เกิดขึ้นมาจากการสร้างโดยกลุ่มคนในพื้นที่ตั้งแต่อาหาร การกิน บ้านเรือน การใช้ทรัพยากร เครื่องมือการผลิต การจัดองค์กรในสังคม และอื่นๆ กลายเป็นระบบที่รวมตัวกันในโครงสร้างที่เป็นหนึ่งเดียวกัน **วัฒนธรรมกลายเป็นประวัติศาสตร์** ในความสามารถของกิจกรรมมนุษย์ เนื่องจากเหตุผลของการประกันการยังชีพและกิจกรรมในชีวิตและการประกันต่อการปรับตัวของกลุ่มคนในพื้นที่ **สู่เงื่อนไขของพื้นที่ทำกินและสภาพแวดล้อมทางสังคม** ดังนั้นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น เป็นเครื่องมือของกิจกรรมของคนในพื้นที่ให้คนสามารถปรับตัวได้จากระบบธรรมชาติ

ด้วยเหตุนี้พื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)ได้สร้างยุทธศาสตร์ของการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดที่ว่า“หาอยู่หากินนำกันช่วยเหลือกันไป”⁹⁵ เป็นตรรกะของการเอาตัวรอดในชีวิตประจำวันในสภาพที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักที่ผ่านมาจากคนทั้ง2พื้นที่ การเอาตัวรอดในอดีตให้ความหมายที่ว่าพึ่งพาแรงงานในการได้มา ทรัพยากรในพื้นที่โดยแลกเปลี่ยนสิ่งที่ขาดแคลนเพื่อการประกันการบริโภค ซึ่งพื้นฐานของการทำมาหากินมุ่งไปสู่การแลกเปลี่ยนกันตาม

ฤดูกาล จากการขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่ง ตามพื้นฐานของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของการเอาตัวรอดในรูปแบบการหาข้าวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมทั้ง 2 ทำให้เกิดการรวมตัวของชนแรงงานที่ไม่เป็นทางการขึ้นมาหมายถึง การใช้หรือหาวิธีการที่สร้างประสิทธิภาพในองค์กรกิจกรรมชีวิตที่ส่งไปในทิศทางของการประกันการอยู่รอด ซึ่งเป็นวิธีการปรับตัวของคนในพื้นที่โดยอิทธิพลของพลวัตรชาติ **คือการปรับตัวที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการดำเนินในกิจกรรมชีวิต และการยังชีพโดยเป็นการปรับตัวบนเส้นทางของผีตัวเดียวกับไทเฮา ที่ได้สร้างระบบสังคมวัฒนธรรมขึ้น บนเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกในพื้นที่ที่ท่ามาหินในลุ่มน้ำชีหลง**

❖ ดังเห็นได้จากการใช้แรงงานร่วมกันในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้ให้ความหมายการช่วยเหลือในพื้นที่ มากกว่าการทำงานร่วมกันในการแบ่งทรัพยากรร่วมกันและเป็นเจ้าของร่วมกัน แต่อาจมีการจัดกิจกรรมนโยบายภายในร่วมกันในพื้นที่แต่ต่างคนต่างทำ เช่นผลผลิตเป็นของกันคนนั้น ซึ่งไม่สามารถรับเข้าไปเป็นส่วนกลางได้ หรือหากเป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถทำได้โดยตนเองจำเป็นต้องอาศัยแรงงานในครัวเรือนของตนเองได้ ผีตัวเดียวกันหรืออาศัยเครือข่ายทางสังคมของตนเอง เช่นการเอาเพียก หรือ การสาปลา ถือเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการรวมแรงงานไม่สามารถใช้แรงงานในครัวเรือนได้ ดังนั้นคนในพื้นที่ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนี้ว่า **"พวกสาปลาต้องเอ็ดทำงานแข็ง"**⁹⁶

❖ หรือการช่วยเหลือกันในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุให้ความหมายเป็นค่านิยมของการช่วยเหลือกันที่ไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ของส่วนรวม แต่เป็นการช่วยเหลือที่คนๆหนึ่งในพื้นที่ไม่สามารถทำงานโดยตนเองได้ จึงเรียกร้องการร่วมมือในการบรรลุกิจกรรมของตนเองว่า "ที่จำได้ ตอนนั้นอยู่ป1 อายุเก้าปี พ่อใหญ่สังกา(ตอนนั้นกลับมาอยู่บ้านโนนหันเพื่อให้ใกล้ส่งป่นส่งแจ่วกับลูก) พ่อทิดคำ บ้านนอก ,หลวงอาต บ้านใหญ่ ซึ่งเป็นพวกผู้เฒ่าเสี้ยวที่สนิทกันพากันไปโค่นต้นยางใหญ่ซุดเรือที่กลางดงมัน เรือใหญ่หลาย หนาฝ่ามือหนึ่งท้องลึกท่วมหัวเลย ตอนนั้น(เมตรกว่า) กว้างหกศอก พอซุดเสร็จต้องให้คนทั้งหมู่บ้านไปช่วยกันลากเรือจากป่ามาลงน้ำ คนไปหลายทั้งผู้หญิงผู้ชาย ผู้ใหญ่เด็กน้อย พวกผู้เฒ่าทั้งสามก็ให้เด็กไปเอาไก่อมาต้มให้คนที่มาช่วยกิน หมดโกสับกว่าตัว ไปลากตั้งแต่เช้า เกือบเย็นจึงถึงน้ำ พ่อแค้นก็ได้ไปช่วย เพราะว่าการมีเรือใหญ่นั้นจะทำให้การขนข้าวจากนาทามรวดเร็วขึ้น เพราะเรือใหญ่ลำเดียวสามารถขนข้าวครั้งเดียว ได้เท่ากับเรือธรรมดา 10ลำ ขนข้าวไปกลับลำละ 2-3รอบ ทำให้คนในหมู่บ้านเต็มใจช่วยลากมา แม้ต้องเสียค่าบรรทุกให้ผู้เฒ่าทั้งสามในอัตราเที่ยวละสองหมื่น คือหัวหมื่นท้ายหมื่น แต่ก็คุ้มกว่าการเลี้ยงคน ในการลงแขกขนข้าวอยู่ดี ซึ่งการมีเรือใหญ่นี้ทำให้ชาวบ้านสบายมากขึ้น แต่เรือซุดนั้นก็อยู่ได้ไม่กี่ปี เนื่องจากเมื่อหมดหนานแล้วเรือจะถูกผู้เฒ่าทั้งสามล่มเรือเพื่อให้ปลาอยู่ แล้วทิ้งไว้ระยะหนึ่งเอาตาข่ายหรือใบไม้ไปคลุมเรือให้หนาแน่นแล้วลากขึ้นบกซึ่งปลาที่ได้พอกินกันทั้งหมู่บ้านซึ่งจะได้มากน้อยตามการออกแรงช่วยงานผู้เฒ่าทั้งสาม"⁹⁷

ดังนั้นความหมายของการปรับตัว เป็นเรื่องที่ไม่ใช้สัญลักษณ์ความเท่าเทียมกัน ที่แสดงออกมาในพื้นที่ระหว่างปัจเจกและผีตัวเดียวกันหรือไทเฮา แต่เป็นความสำเร็จและคล่องตัวต่อการปรับตัวในพื้นที่ทำกินเป็นสำคัญ เทคโนโลยีของการรับรู้ข้อมูลสร้างขึ้นมาเพื่อปรับตัวเองเข้าสู่สภาพพื้นที่ทำกินของผีตัวเดียวกันหรือไทเฮา มีวิธีการให้หลักประกันแก่คนในพื้นที่ทั้ง2อยู่รอดได้ เป็นการเรียนรู้การทำงานร่วมกันร่วมกันต่อการดำรงชีวิตมาใช้แก่กลุ่มหรือชนของตนเอง และนำเอาผลผลิตเหล่านี้มาบริโภคกันระหว่างครอบครัว ในขณะเดียวกันในช่วงที่เผชิญกับพลังธรรมชาติที่ไร้จัดตั้งได้สร้างอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของตนเองนั้นเป็นการสร้างการแลกเปลี่ยนกันระหว่างตัวแทนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม เช่น “บักหอยกับข้าว” “แตงกวาแลกกับข้าว” หรือ “ปลาร้าแลกกับข้าว” เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ตนเองจำเป็น โดย **หลักเหลียงค่าใช้จ่ายในรูปเงินตราและการให้มูลค่าในการแลกเปลี่ยนบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ของระบบตลาด** กลับเน้นเรื่องของการกระจายใหม่(ให้)ทรัพยากรผ่านเครือข่ายทางสังคมแบบเสียว ช่งหรือเครือข่ายองค์กรในพื้นที่ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมาของการให้ความหมาย การถ่ายเทพทรัพยากรระหว่างกันภายในครอบครัว(ที่ไม่เป็นทางการ)บนพื้นฐานของการให้“คุณค่า”มากกว่า”มูลค่า” เป็นสิ่งที่สำคัญที่แก้ไขปัญหของความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสืบมา

ภาพที่11การใช้แรงงานร่วมกันในการสาปลา

ยุทธศาสตร์ในการประกันชีวิตเพื่อการอยู่รอดของคนบ้านทุ่งในลุ่มน้ำชี(หลง) เกิดขึ้นเป็นกฎการพัฒนาทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นการเกิดขึ้นของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ มีเป้าหมายที่ทำให้สังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชีสามารถพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องได้ แม้จะมีการปรับตัวอยู่อย่างต่อเนื่อง เมื่อไปปฏิสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือมีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำกิน

ตั้งแต่รูปแบบของการเคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ในอดีต เป็นการให้หรือการช่วยเหลือฟรี หลังจากนั้น เปลี่ยนแปลงเป็นการกระจายใหม่ขึ้นมา หรือเกิดการถ่ายเททรัพยากรให้เกิดขึ้นมาระหว่าง LAN คือปรากฏการณ์เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการได้เกิดขึ้นมาอย่างแพร่หลายมาก่อนปี พ.ศ.2525บนพื้นฐานโซนแรงงานการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติและอยู่นอกระบบตลาด ซึ่งอาศัยความเป็นเฉพาะพื้นที่ของตนเอง ขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการกับพื้นที่อื่น ๆ ตามเครือข่ายของตนเอง มีเป้าหมายเพื่อการประกันสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต จึงเป็นไปได้ที่ความยากลำบากที่เกิดขึ้นของคนในลุ่มน้ำชี(หลง)จะนำมาสู่การต่อรองมูลค่ากัน เพราะเป็นเรื่องของการซื้อขายความเป็นความตายเรื่องการอยู่รอดของคน ประเพณีการซื้อขายอาหารหรือข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นจึงไม่เกิดขึ้นในพื้นที่ (ถ้าจะเกิดขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมของคนนอกพื้นที่ และให้ความหมายในช่วงเวลาที่จำกัด) แต่เป็นแค่การแลกเปลี่ยนกันที่มาจากรากฐานของการกระจายทรัพยากรใหม่เป็นสำคัญมากกว่าการยืมยืมแนว เพราะทุกคนในพื้นที่ต่างเผชิญชะตากรรมเดียวกัน จึงมีความหมายว่าต้องสร้างกลไกขึ้นมาในการกำกับกิจกรรมการถ่ายเททรัพยากรให้เกิดความไหลลื่น และมีความสะดวกระหว่างกันและเป็นไปตามจังหวะชีวิตที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ค่านิยมและจิตวิญญาณของการเคลื่อนย้ายทรัพยากร จำเป็นต้องมีความพร้อมทั้งภายในและภายนอกในการสนับสนุนการประกันการได้มาทรัพยากรเพื่อการบริโภคทั้งภายในและระหว่างพื้นที่

ยุคของการพึ่งพาตลาด(2525-ปัจจุบัน)

จิตสำนึกและความเข้าใจในพฤติกรรมของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านทุ่งให้ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ สามารถแบ่งประวัติศาสตร์การปรับตัวของตนเองว่า ตั้งแต่ปีพ.ศ.2525นั้น เป็นการเริ่มต้นยุคของการลดความสำคัญของสายน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ปัจจุบัน ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการไหลเวียนของกระแสเงินในลุ่มน้ำชีได้ส่งอิทธิพลโดยตรงแก่ทั้ง2พื้นที่คือ ลดการพึ่งพาของสายน้ำและท้องถิ่นมาเป็นการพึ่งพาแรงงานในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น

การปรับตัวในระบบตลาด

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในวิถีชีวิตของตนเองเกิดขึ้นมาพร้อมกับวัฒนธรรมของตลาด สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตราในชีวิตประจำวันและเงินตรามีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีพ ครอบครัวจะมีความพยายามหาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่เอาไปขายได้เพื่อได้เงินตรามาซื้อสิ่งที่จำเป็นต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ความสำคัญของเงินตราเป็นตัวบ่งบอกความมั่นคงในชีวิตและการอยู่รอดของครอบครัว เพราะว่าเด็กต้องเข้าไปโรงเรียนในแต่ละวัน ระบบการผลิตมีความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตราเป็นหลักในการแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนเองในระบบตลาดหรือผลผลิตเข้าสู่ระบบตลาด การผลิตเพื่อเข้าสู่ระบบตลาดหรือแลกเปลี่ยนนั้นมีผลโดยตรง ทำให้คนในพื้นที่ทั้ง2จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรเงินตรามากยิ่งขึ้น

ในเรื่องนี้ได้สะท้อนออกมาในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นมาในอดีตของการเข้าไปสู่วัฒนธรรมระบบตลาดว่า

❖ พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้ให้ความหมายของบทบาทและความจำเป็นแก่การใช้เงินตราในชีวิตประจำวันออกมาว่า "เงินนี้มีความสำคัญมีบทบาทมันสำคัญแหละนะ แต่หลายอย่างถ้าว่าเขาบ่มีกะจิกเฮาสีแล่นไปใส มันกะต้องช้อยเหลือเจ้าของเองนำแห่น ถ้าเขาบ่มีเงินเฮากะไปหาหมู่ฝูงได้ ชั่นสมมุติว่าบ่มีเงินเฮากะบ่กล้าอยากออกจากบ้าน กะเฮากะต้องได้ใช้เงินกะรายจ่ายหลาย เฮาขาดเงินบ่ได้ดอกกะถ้าว่าเฮาขาดเงิน แบบว่าบ่มีเงินสิอยู่จั่งได้ กะอยู่บ่ได้แหล่ เอ็นกินคืออดีตมันบ่ได้ดอกกะ มันใฝ่ใสมันกะต้องซื้อ แม่กะทั้ง ผงชูรส หมากพริก น้ำปรุงน้ำปลา ซื้อเม็ดชูอย่าง ชั่งมีเงินมันต้องซื้อได้ ชั่นว่าบ่มีเงินไปหาไผเขากะบ่ว่าฟี่ว่าน้องบ่มีเงินไป กะคิดว่าจั่งซื้อโลด สมัยก่อนเงินกะมีบทบาทอยู่กะ ถ้าเขามี 5 บาท เขาใช้แค่ 5 บาท เขากะซื้อเต้สมัยก่อน เฮากะกินคือกันกับสมัยก่อน(15ปีที่ผ่านมา) แต่ว่าเขาจ่ายอยู่แต่ว่ามันบ่จ่ายหลายคือจั่งชื้อมือนี้นวนเกาะชื้อมือนี้นเงินมันมีบทบาทหลาย แต่อดีตเฮาขาดเงินเฮาบ่มีเงินกะเป็นชุกมือนี้นขาดเงินไปใสกะบ่ได้คือ กันชั่นบ่มีเงินกะตายคือกันขาดเงินกะขาดบ่ได้เงินมีความสำคัญ กะตั้งแต่เฮาน้อยๆเฮาเกินขึ้นมากะว่าเงินโลดว่าเกาะไป กะช่วง 2 ปีนี้แหละที่ว่าเงินมีบทบาทหลากกะว่ารายจ่ายหลายมีบทบาทหลายกะแบบว่าเฮาซื้อของมาใช้หรือว่าเฮาซื้อของมาขายจั่งซื้อคือกัน รายจ่ายเฮากะหลายลูกมาจั่งซื้อกะต้องจางกะต้องเอาใส่ลูกจั่งซื้อกะต้องคิด มันกะสำคัญชั่นมีบาทหนึ่งสองบาทกะต้องเก็บไว้ได้"⁹⁸

ปรากฏการณ์ที่แสดงออกมาได้ชี้ให้เห็นว่า สำหรับคนที่มีอาชีพค้าขายการใช้เงินตราหรือหาเงินตราเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะว่าเงินทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานและสร้างโอกาสในการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงโดยตรง เกิดขึ้นมาจากการปรับตัวที่ยากลำบากจากระบบธรรมชาติ ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรมีผลโดยตรงต่อการลดความอุดมสมบูรณ์ที่คนในพื้นที่ในอดีตได้เคยใช้มาว่า " การอยู่การกินกะได้อยู่ส่วนมากกะสิได้กินอยู่ นำเฮาเอ็ดเพราะว่าเฮาขายของ มันกะแตกต่างจากอดีตอยู่เพราะว่าการอยู่การกินตั้งแต่อดีตสมัยอยู่กับพ่อแม่ สิบได้กินตั้งแต่ กุ้ง หอย ปู ปลา กะบ่ได้ซื้อปานได้มีตั้งแต่ไปหากินนำทุ่งนำท่า กะได้กิน แต่ว่าทุกมือนี้นการอยู่การกินอยากผืดเคือง เพราะว่าอิหยังกะหาอยู่หากินหยาก ถ้าบ่มีเงินซื้อกะสิบ่ได้กินเพราะว่าอยู่บ้านกะบ่ขอยมีอาหารเพราะว่าน้ำมันท่วมมันกะบกเหม็ดแล้วปลาน้ำกะพัดหนีเหม็ดอยู่บ้านแม่ น้ำปลากระเคยบ่มีแล้วคนกะหากินหลายมันกะเคยเหม็ดน้ำกะล้งคนไปหาปลา กะเอาระเบิดไประเบิด กะหลังคนกะใช้ยาเบี่ย ปลากระเคยบ่ขอยหยัง คนกะหากินหลายเพราะคนกะอีตอยากบ่รู้ว่าสิไปเอ็ดอิหยัง มันกะเป็นจิงสิมา 10 กว่าปีแล้ว"⁹⁹ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำชี เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีผลโดยตรงต่อความไม่มั่นคงในเรื่องอาหารภายในท้องถิ่นของตนเอง

นั่นเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นสำหรับคนในพื้นที่ต่อสถานการณ์ว่า ไม่สามารถใช้วิธีการปรับตัวแบบเก่าได้ในการเลี้ยงชีพกับตนเอง ความคิดที่ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระบบตลาด เป็นการสนับสนุนเส้นทางใหม่ให้เกิดขึ้น พร้อมกับลดความสำคัญการเลี้ยงชีพแบบ

ประเพณีเศรษฐกิจที่พึ่งพาระบบธรรมชาติและสายน้ำ เห็นได้จากคนที่ใช้แรงงานรับจ้างในพื้นที่ให้ความหมายต่อการรับจ้างประจำวันในการสร้างรายได้และบทบาท หน้าที่ของเงินตราแก่ชีวิตประจำวันว่า " ชู่มือนี้แหละว่าเงินมีบทบาทกะทั้งค่าไปโรงเรียนลูกชั้นบ่ได้เงินกะบ่ไป เงินนี้แหละว่ามีบทบาทกั้วทุกคนอยู่ในบ้าน กะว่าตื่นขึ้นว่าแม่เอาเงินร่ำหน้ากะต้องไปซื้อแนวกินมาไว้แล้วตื่นขึ้นกะมีบทบาทเลย เงินมามีบทบาทกะตั้งแต่มีลูก ถ้าว่าตั้งแต่กั้วสมัยเป็นสาวกะว่าใช้เงินบ่เป็นเต้ เสือมัยแต่สาวโตะละ 30 บาท เงินมีความสำคัญกะตั้งแต่ได้ลูกผู้แรกเลย 15 ปี แต่ว่าแต่กั้วซื้อเสื้อผ้ากะว่า 40-50 บาทแพงแล้ว แต่บัดมามีลูกกะว่า กะว่าย่านลูกบ่มีใส่เจ้าของสิเป็นจ้งได้กะอย่า แต่ว่าลูกกะต้องใส่ได้ดี แต่กั้วสมัยที่ว่ายบ่ทันมีครอบครัวกะว่าเงินนี้บ่ได้มีบทบาทเลย กะว่าบ่ได้ใช้เงินเลย บัดมีลูกมากะจ้งมีบทบาท แต่กั้วกะว่าบ่จำเป็นบ่ได้ดิ้นรนปานี้กะบ่ได้ขอพ่อขอแม่เลย ไปรับจ้างกะหาใช้กะบ่ได้ขอ กะออกมารับจ้างกะตั้งแต่ออกจากโรงเรียนมา ป.5-6 กะไปรับจ้างเลย กะประมาณ 30 ปี ตอนแต่กั้วช่วงแต่กั้วกะว่าบ่ทันได้คิดว่าเงินมีบทบาทเลย เงินนี้หาได้จุกะใส่แม่บ่ฮู้จักฝากฝังเป็น ทังว่าหัวโบราณพร้อมแต่ว่าแต่กั้วฮู้จักฝากฝังไว้กะคือสิบอียดเงิน เงินนี้กะมีความสำคัญกับลูกกะตอนที่เขาไปเรียนหนังสือนี้แหละ ถ้าว่าบ่มีเงินกะไปบ่ได้ได้ไปเรียนหนังสือ แล้วการซื้อกินซื้ออยู่กะต้องใช้เงินคือว่าตื่นขึ้นมาบ่ทันได้ล้างหน้ากะต้องใช้ลดเงินต้องซื้อแนวกินแนวกิน 20 บาท 3 คนกะจ้งอ้ม ค่ำรถไปโรงเรียนอีก 20 บาท อยู่บ้านบ่มีอาหารกลางวัน มือหนึ่ง ผู้ละ 5 บาทไขปิ้งกะ 4 หน่วย 10 บาทกะแบ่งผู้ละ 2 หน่วยไปเรียนผู้ที่ว่าเรียนอยู่บ้าน"¹⁰⁰

เงินตราเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันเข้ามาหลายปีแล้วประมาณ15-20ปีที่ผ่านมามีในสายตาของครอบครัวที่รับจ้าง และมีภารกิจที่พึ่งพาแรงงานตนเองในระบบตลาดเป็นหลัก ประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมระบบตลาดในพื้นที่ ไม่สามารถบ่งบอกระยะเวลาที่แม่นยำได้ขึ้นอยู่กับเส้นทางท่ามาหากินและภารกิจของครอบครัวที่ตนเองมีอยู่ ครอบครัวพยายามสร้างแนวคิดและยุทธศาสตร์ของตนเองออกมาในการเข้าสู่แผนปฏิบัติการการใช้ทรัพยากรมากยิ่งขึ้น คนได้อยู่เพื่อตนเองเพื่อครอบครัวเป็นสำคัญในช่วง15ปีที่ผ่านมามีได้เกิดวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนการค้าขายขึ้นมาแทนที่วัฒนธรรมของการขอ การกระจาย การแลกเปลี่ยนที่เคยเป็นคุณค่าและความหมายของระเบียบการในท้องถิ่น จนกลายเป็นการสร้างระเบียบการใหม่ของท้องถิ่นขึ้นมาสำหรับคนในพื้นที่และนอกพื้นที่(ยกเว้นเครือข่ายหรือเครือข่ายของครอบครัวของตนเองที่ยังใช้ระเบียบการท้องถิ่นเก่าอยู่)

❖ ในขณะที่พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบูให้ความสำคัญในเรื่องของวัฒนธรรมระบบตลาดไม่แตกต่างกันมาก ตามจิตสำนึกและแนวคิดของตนเองซึ่งไม่สามารถกำหนดออกมาเป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอนของช่วงเวลาที่เกิดขึ้น ชาวบ้านในพื้นที่ได้ชี้ให้เห็นว่า "เงินทองมีความจำเป็นถ้าบ่มีเอายังซื้อกิน แต่ว่าแต่กั้วมันกะบ่ปะนี้การกินการยังมันกะบ่แพงคือ ชู่มือนี้เป็นไก่เป็นหยังจ้งวีกะบ่ได้ซื้อ กะหากินได้ กะเปลี่ยนแปลงมาโนดแล้ว 14-15 ปีนี้แหละว่าเงินนี้มีค่า แต่ว่าเงินกะมีค่าอยู่แหละกะว่าแต่กั้วแม่ไปเฮ็ดถ่าน ชาว5บาท(25 บาท) แต่ว่าเดี๋ยวนี้อะ 350 แล้วแต่ถ่านไม้แกะกะนั้นแหละที่ว่าแม่ว่ามันสิบ่ยากปะได้กะว่าเดี๋ยวนี้อะหาง่ายกั้วเก่า

แต่ว่ามันกะต้องได้ใช้หลายกั้วเก่าจำเป็นกั้ว ถ้าว่ามีเงินกะตายหละเนาะ ถ้าว่าหากินกะได้อยู่กะปลาเต้ แต่ถ้าวายามจำเป็นเดี่ยวยามเจ็บเป็นเอนอ่อน ถ้าว่าพ่อหรือว่าลูก ได้เจ็บท้องหรือว่าเป็นไส้ติ่งจั้งซี่ถึงมือหมอกะเป็นเงิน 4,000-5,000 แล้วเต้”¹⁰¹ กลายเป็นวิธีการสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นมากับชีวิตของครอบครัวว่า ” ถ้ามีเงินกะต้องมีฐานะดีขึ้น ทุกมือนี่กะขาดเงินบ่ได้ ถ้าขาดเงินกะบ่ได้กินข้าว ตั้งแต่ก็มีพ่อกะบ่ลำบาก เพราะว่าพ่อเป็นคนไปหาเงินมาให้ครอบครัว แต่ว่าเดี๋ยวนีแม่กะต้องได้หาเองมันกะเลยลำบากกว่าเก่า ถ้าอันได้พอสิประหยัดได้พอกะสิประหยัด บ่ใช้จ่ายสรุ่ยสรุ่ย แม่กะคิดว่าเงินมีความสำคัญตั้งแต่แม่หาเงินเองจากอาชีพเย็บผ้า ประมาณ 22-23 ปีแล้ว”¹⁰² เราเห็นว่าระยะเวลาในช่วงประวัติศาสตร์ของการพัฒนาวัฒนธรรมตลาดมีความแตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้คำตอบเหมือนกันคือ ได้เกิดวัฒนธรรมการใช้เงินตราและให้ความหมายต่อการปรับตัวทางพฤติกรรมเศรษฐกิจของตนเองด้วย

แม้ว่าเกิดกระแสวัฒนธรรมระบบตลาดในพื้นที่ ไม่ได้หมายความว่าทุกคนให้ความหมายไปในทิศทางเดียวกัน ในเรื่องนี้ครอบครัวอื่นๆที่เคยมีจิตสำนึกของความมั่นคงแบบอดีตคิดเห็นว่า ” ถ้าได้ของในรูปเงินกับรูปสิ่งของ เช่น จั๋ว ข้าว ปลา อย่างได้สำคัญกว่ากัน พ่อกะว่าในรูปสิ่งของสิดีกว่า เพราะว่าเดี๋ยวนีจั๋วมันราคาแพงแล้วถ้าเฮาเลี้ยงไว้จัก 2-3 ปีกะได้ขายแล้วโตหนึ่งกะสิได้โตละ 20,000 กว่าบาท แล้วถ้าได้ในรูปเงินมันใช้คราวเดียวกะหมดบ่คือได้ในรูปสิ่งของจั่งอยู่กั้วยเฮาได้โดนแล้วยังขายได้ราคาดีต่อไปในภายภาคหน้าพ่อกะคิดจั่งสิมาเป็น 10 กว่าปีแล้ว”¹⁰³ ซึ่งได้รับการสนับสนุนแนวคิดแบบนี้เช่นเดียวกันว่า ” แม้ว่าถ้าได้สิ่งของ เช่น เป็น วัว กับเงินอันใดสิดีกว่ากัน แม่กะว่าได้เป็นรูปสิ่งของที่เป็นวัวสิดีกว่า ถ้ามันออกแม่แม่แม่ลูกมันกะสิได้หลายเพิ่มขึ้น จังบ้านเฮากะเลี้ยงหลายมีอยู่ 8 ครอบครัวที่เลี้ยงกะมี พ่อใหญ่สังข์ แม่เนียน แม่เป พ่อพอง แม่ไหล พ่อใหญ่จันทร์ แม่เตี้ย เขากะว่าได้อยู่ เพราะว่าเลี้ยงวัวควายเฮากะบ่ได้ลงทุนมีตั้งแต่พาไปหากินหญ้าแล้วค่ากะพามันกับมาบ้านแล้วกะพอบ่ต้องลงทุนคือแนวอื่น เพ็นเลี้ยง 2-3 ปีเพ็นกะได้กำไรโตละหมื่น”¹⁰⁴

ค่านิยมที่เกิดขึ้นมาในพฤติกรรมเศรษฐกิจเช่นนี้ ยังให้ความหมายของวัฒนธรรมระบบตลาดที่มีความขัดแย้งกันในพื้นที่ โดยเห็นว่าการเข้าสู่สถาบันระบบตลาดอย่างมีความมั่นคงได้ น่าจะผ่านไปในรูปทุนทางธรรมชาติมากกว่า ประสบการณ์เกิดขึ้นมาในพื้นที่ต่างๆได้รับการยืนยันในเรื่องนี้ ดังนั้นมีบางครอบครัวเกิดความคิดเช่นนี้ในพื้นที่ที่ไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมระบบตลาดได้ โดยเฉพาะการใช้พื้นฐานของวัฒนธรรมเศรษฐกิจแบบเก่าคือ การปลูกข้าวอย่างเดียว อย่างไรก็ตามแม้ว่าการคัดค้านในพฤติกรรมเศรษฐกิจแบบนี้ได้เกิดขึ้น สุดท้ายต้องการได้เงินตราที่มีความเสี่ยงที่ต่ำหรือเท่ากับศูนย์เป็นหลักมากกว่าการใช้เงินตราในการสร้างทุนและการจำหน่ายผลผลิตเหมือนกับครอบครัวอื่นๆ ได้ให้ความหมายประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความหมายอย่างเดี๋ยวยคือ ความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำชีในพื้นที่เข้าสู่จุดวิกฤติ ไม่สามารถสร้างทรัพยากรเหมือนเดิมในอดีตบีบบังคับให้คนในพื้นที่ต้องหาทรัพยากรในรูปแบบต่างๆมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงความคิดจากการพึ่งพาธรรมชาติมาสร้างทรัพยากรของตนเองให้เกิดขึ้น เห็นจากจิตสำนึกของการ

นางหนูพิน ชนะพันธ์ หนึ่งในหลายคนที่ให้การยืนยันว่าเงินมีความจำเป็นมากแม้ว่าทำ
นาหรือทอผ้าไหม

สร้างความปลอดภัยแก่ตนเองว่า” การอยู่การกินกะกินดีอยู่ดีอยู่ มันกะแตกต่างจากอยู่กับพ่อกับ
แม่อยู่สมัยตั้งแต่ก็กะบ่ได้ซื้อของกินมันกะหาได้นำทุ่งนา มีหยังกะได้กิน มีปูกะกินปลุก มีปลา
กะกินปลา หาเก็บผักเก็บหญ้ามากิน แต่ทุกมือนี่มันสิได้ซื้อกินหลายกว่าหา เพราะว่าหากะบ่พอ
ครอบครัวแม่นอ พิลาวุฒิหนึ่งในครอบครัวที่ปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดแม้ว่าขาดแคลน
แรงงานวัยทำงาน

แล้วแล้งแล้วง่าย กะได้ไปซื้อกับข้าวสำเร็จเขาเห็ดมาตั้งแต่ตลาด กะมีบั้งไก่ ต้มไก่ เนื้อ ไปจิ้งสัน หละใส่ห่อข้าวไปโรงเรียนของลูกตั้งแต่สมัยแม่กะได้ห่อกับกับปลาแดกไปโรงเรียน สมัยแม่เพิ่นบ่ได้ซื้อมีปลาแดกเพิ่นกะห่อไปเลย แต่ทุกมือนี่เขากะบ่เอาได้ ถ้าเขาไปตลาดเขากะไปซื้อข้าว พัดกินอยู่ตลาดมันเปลี่ยนแปลงมันกะเจริญมาเป็น 10 กว่าปีแล้ว มันกะเจริญมาไฟฟ้ามามีปี 2519 บาทนี้ปี 2521 น้ำกะมาท่วม แต่ว่าตอนนั้นแม่บ่ทันได้แต่งงานบ้านกะบ่ทันได้สร้าง แล้วแม่กะไปเลี้ยงวัว ควาย นำทุ่งนำท่า พอดอนกับกะเก็บฝิ่นมานำแต่เดี๋ยวนี๋กะบ่มีแล้วลูกเต๋ากะไปเอาบ่เป็นซ้ำ มีตั้งแต่เห็ดแก๊สไต่ยามเขายากกะทอดไข่ ผัดกิน กับใช้ถ่านซื้อส่วนหุง ข้าวกะใช้หม้อไฟฟ้าโสด”¹⁰⁵

การเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมระบบตลาด ไม่เพียงให้คนในพื้นที่ใช้ความหมายของเงินตราในการติดต่อกันมากยิ่งขึ้น แต่ได้กลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกใช้ไปในทิศทางที่คุกคามในความมั่นคงของท้องถิ่นโดยตรง หมายถึงว่าการเอาทรัพยากรที่เคยบริโภคหรือแลกเปลี่ยนภายในกลุ่มหรือชุมชนของตนเองมาเป็นการสร้างรายได้ อย่างหนึ่ง โดยเฉพาะคนที่มีอาชีพจับปลาและการเร่งการจับปลาเพื่อป้อนเข้าไปสู่ระบบตลาดมีผลโดยตรงต่อการทำให้ห่วงโซ่ของลดจำนวนลงและนำไปสู่การผลักดันชาวบ้านจำนวนหนึ่งออกนอกพื้นที่ เพราะทรัพยากรที่มีอยู่ไม่สามารถตอบสนองความเป็นอยู่ และการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ความเข้าใจพื้นที่ของตนเองของคนบ้านดอนกลอยได้ผ่านประสบการณ์ของช่วงชีวิตที่ยากลำบากเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา เมื่อปลาที่แม่น้ำชีได้ลดจำนวนลง ดังเห็นได้จากการอธิบายสาเหตุที่ปลาลดน้อยลงคือ “ขุดมีหลาย 15 วง แย่งกันขายปลาให้เจ๊กมันพายเหื่อมารับซื้อเลย ได้ราคาบ่ดีดอกฮั้นขายเพราะอยากได้เงิน”¹⁰⁶ ละ “ขุดลงแปนเบ็ดมีแต่คนจับ เพราะคิดว่าบ่มีไผเป็นเจ้าของปลาบ่มีผู้เลี้ยง มันเลยสูญเร็ว”¹⁰⁷

การเกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในพื้นที่มาจากการยึดครองของวัฒนธรรมตลาดที่ต้องการเงินขนาดใหญ่ ที่ไม่สามารถหาได้จากพื้นที่ เงินจำนวนนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต “พ่อวันพ่อเหลาไปเห็ดงานเมืองนอกกลับมา กะมาออกรถแล่นรับคนไปเมืองสบายกว่าเก่า”¹⁰⁸ “ลางคนไปบ่ทันพอโดนกะมีเงินมีค่ามาเห็ดบ้าน มาซื้อรถไถ ลางคนกะได้เงินมาค้าขาย”¹⁰⁹ มีประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่ไปก่อน เช่นพ่อวันพ่อเหลาเป็นตัวอย่างให้เกิดขบวนการแรงงานรุ่นต่อมา “กะเห็นคนไปก่อนเพิ่นมีเงินกะเลยอยากไป น้องเฮากะไปขับรถอยู่หนองแขม มีเงินหลายอยู่”¹¹⁰ ตรงกับความรู้สึกของคนที่เคยไปทำงานข้างนอกคือ “อยู่บ้านเฮาบ่ค่อยมีเงินใช้ ไปกรุงเทพมหานครสบายกว่าได้เงินหลายนำ กะเลยไปนำหมู”¹¹¹

กระบวนการส่งออกแรงงาน สามารถแก้ไขปัญหาทางการเงินของคนที่ไม่ได้จึงเกิดอพยพไปอย่างต่อเนื่อง “ตอนเป็นบ่าวกะไปนำเขา ไปขับตุ๊กตุ๊กอยู่กรุงเทพ ไปนำหมูได้เงินหลายกะส่งให้ลูกเมีย เขากะค้าขายอยู่บ้าน”¹¹²

กระบวนการแรงงานเริ่มอพยพไปนอกพื้นที่มากที่สุดเมื่อประมาณสามสิบถึงสี่สิบปีที่ผ่านมา “ไปหลายหว่างสี่สิบสิเข้าสามสิบกว่าปีมานี้ละ ลำบากหลายข้าวบ่พอกินน้ำท่วมเห็ดนาบ่ได้สิบกว่าปีติดกัน ไปหาข้าวกะลำบากหย่างไกลชนได้น้อย ต้องهامไปปง

ไปสู่ทางกว่าสิบอดบ้าน”¹¹³ และเพราะความยากลำบากของคนในพื้นที่ประสบปัญหาความยากไร้ในทรัพยากรที่เคยมีอยู่ เนื่องจากเกิดการจับปลาเพื่อขายทำให้เมื่อปลาลดลงแล้วชาวตึกพบว่าไม่สามารถผลิตซ้ำคนรุ่นต่อไปได้ วิฤตการณ์นี้ทำให้วังแกวตลดลงและส่งผ่านกันในกลุ่มเครือญาติของวงที่มีแรงงานเครือญาติเท่านั้นที่อยู่ได้ “ปลาน้อยตอนนั้นพ่อกะสิบสี่สิบห้าปีเหลือบักว วังที่หายไปเพราะว่าเขาเฒ่าตายเลยเขายังอยู่แจ่งพ่อใหญ่มอนเพราะว่าเลาบตาย เลายีนละกะมีพี่น้องลูกหลานไปแก่นำเลาอยู่”¹¹⁴ ผู้หญิงเริ่มเคลื่อนย้ายตนเองออกไปนอกพื้นที่ในฐานะที่เป็นผู้หญิงรุ่นแรกเมื่อประมาณ สิบปีที่ผ่านมา ที่ไปทำงานกรุงเทพ “อยู่บ้านเขาบได้มันน้อดอยาก ตอนนั้นกะเป็นสาวอยู่ กะเลยไปเย็บผ้า ได้เงินกะส่งให้พ่อแม่อยู่บ้านให้หาซื้อข้าวกินเพราะเพื่อนเฒ่าไปหาข้าวบไหว”¹¹⁵

นอกจากนี้ในอดีตบ้านดอนกลอยยังมีการอพยพไปยังพื้นที่อื่นเช่น บ้านถาวร อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ “บ้านเฮามันน้อดอยากเฮ็ดนาบได้มีแต่หาปลาแลกข้าวกินเขาทนบได้เลยพากันไป”¹¹⁶ และจังหวัดเชียงราย “พ่อของแม่นี้ละไป เขามีนายทุนออกเงินให้ไปเฮ็ดไร่สงเขา ที่แรกกะสบายอยู่แต่ไป ๆ มา ๆ ดอกมันหลายกะเลยยาก ต้องใช้เงินจ้างคนเฮ็ดเอาได้เงินหลายกะบคุ้ม ลิกกลับมากะบได้ ที่ทางทางพี่กะขายเบ็ดแล้ว”¹¹⁷

นั่นคือความแตกต่างระหว่างกระบวนการแรงงานแบบแรกกับแบบที่สองที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ แต่มุ่งหาเงินเพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงชีวิตหรือไม่ก็ออกนอกพื้นที่ไปเลย “ที่ไปได้เมียทางอื่นกะมี อ้ายบิไปอยู่โคราชได้เมียรวยเลยสบาย มีที่ไร่ที่นาบต้องมาลำบากอยู่บ้านเฮา แต่ว่าบ้านเฮากะอยู่ได้อยู่แต่ต้องเฮ็ดงานสู้มื่อ อยู่พื้นที่บต้องกะได้”¹¹⁸

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ในช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมาทำให้เกิดคนจำนวนหนึ่งอพยพออกนอกพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงในเส้นทางชีวิตและการประกันการดำเนินกิจกรรมชีวิต ไม่สามารถพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียวได้ท่ามกลางวัฒนธรรมเงินตราทรัพยากรที่เอามาใช้อย่างเดียวเอามาแลกเปลี่ยนด้วย ไม่สามารถประกันรายได้ที่เป็นจริงได้ ความคิดและพฤติกรรมของคนให้ความสำคัญในการปรับตัวที่พึ่งพาเงินตรามากยิ่งขึ้นและเป็นหลักประกันที่มั่นคงต่อการคงอยู่ของครอบครัว เกิดคลื่นการอพยพครั้งแล้วครั้งเล่าตามความจำเป็นของแต่ละครอบครัว แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า คนที่อยู่แบบวิถีชีวิตแบบเดิมอยู่ไม่ได้หรือไม่อยู่ในพื้นที่เช่นกัน ก็ยังอยู่ในพื้นที่พร้อมกับปรับตัวเองในรูปต่างๆ โดยคนที่ไม่สามารถปรับตัวเองได้ก็ยังยึดอาชีพของตนเองที่เคยได้ขัดเกลามาแบบฉบับของท้องถิ่นประเพณีทางเศรษฐกิจ

ความสำคัญของสายน้ำและท้องนาได้ลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัดในประวัติศาสตร์การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในพื้นที่ทั้งคนบ้านทุ่งและคนบ้านโคก เพราะว่าความคิดและจิตสำนึกเมื่อเข้าไปสู่ระบบตลาดมุ่งตอบสนองความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีอยู่ไปแลกเปลี่ยนเชิงมูลค่าที่เกิดขึ้นมากกว่าการคิดค้นหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น ตราบใดหากยังไม่เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นมาก่อน ในขณะที่สภาพธรรมชาติที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำชี มีการเปลี่ยนแปลง

อย่างมากส่งผลต่อความไม่มั่นคงและทำให้คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2 เผชิญชะตากรรมที่ยากจะแก้ไขได้กล่าวคือ ในอดีตแม้ว่าเกิดการกั้นผนังกำแพงภายหลังปี 2521 เกิดการปรับตัวครั้งแรกที่เผชิญน้ำท่วม แต่นั่นเป็นการเกิดขึ้นมาที่เกี่ยวข้องกับภัยธรรมชาติส่วนหนึ่งและการคาดหวังในผลผลิตที่เกิดขึ้นมาว่าปีหนึ่งได้และปีต่อไปอาจไม่ได้ผลผลิตทำให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในความมั่นคงของการประกันพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่รุนแรงอย่างที่คิด เพราะสามารถปรับตัวได้คือมีข้าวกินปีหนึ่งอีกปีหนึ่งจับปลาคนในวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี (หลง) ทั้ง 2 สามารถปรับตัวได้ระดับหนึ่ง ดังการยืนยันในจิตสำนึกที่แสดงออกมากว่า "วิกฤติในชีวิตจะมีอยู่แต่ว่าจะปะหลาดกะปะถึงกับลำบากอีกหรือยังกะพออยู่พอกินอยู่ ครั้นว่าน้ำท่วมกะพอได้กินอยู่ ครั้นถึงว่าถูกกะปะถูกว่ากะพออยู่ได้แต่ว่าบางปีกะได้ซื้ออยู่แต่ว่าปีนั้นปีที่ 21 ปีนั้นจึงยังมีหยังเลยน้ำท่วมไป เม็ดถั่วไปฮอดเม็ด

การอพยพแรงงานไปต่างประเทศเป็นวิธีการหารายได้ของคนหนุ่มสาว บ.ทรายมูล
(ภาพนส.สาธิตา ชุมชุม เย็นผ้าที่สวิสเซอร์แลนด์)

บางทีเยกะหาแล่นหาซื้อกิน บางทีเอกะไปหาเยี่ยมญาติพี่น้องกะคือว่าแต่ก็หละครับ กะบ่ถึงว่าลำบากสุดๆ ถ้าว่ายามแล้งมากะมาปลูกอันนั้นปลูกอันนี้ กะได้พอซื้อกิน"¹¹⁹ โดยความคิดในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเป็นดังนี้"ข่อย เอ็ดนามาตั้งแต่ออกมาอยู่เป็นครอบครัว 16-17 ปีแล้วหละกะได้เอ็ดจั่งซี่มาตลอด ข้าวนาปีมันสิบได้เอ็ดเต็มหละไปย เอ็ด 5 ปีกะสิได้อีหลีอยู่ดอกปีหนึ่ง ถ้าว่าน้ำบ่ท่วม สิเป็นมาตลอดจั่งซี่ ระยะเฮามาอยู่นี้หละ 17-18 ปีระยะนี้หละสิเป็นปีได้ปีเสีย แล้วกะเอ็ดกินอย่างเดียวบ่ได้เอ็ดขายตอนนี่ปีเอ็ดบ่ได้กะสิขายข้าวนาปรังข้าวจ้าวซื้อข้าวเหนียวกิน กะว่าขายข้าวซื้อข้าวกินกะแม่น ถ้าว่าบ่พอซื้อบ่พอแลกกะแนวอื่นมาซื้อมาแลกอีก

แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่คือ การกั้นผนังกันน้ำ โดยเฉพาะเขื่อนยางบ้านหนองหอยที่สร้างขึ้นในปี 2537 มีผลต่อการปรับตัวที่ยากลำบากของชาวบ้านกล่าวคือ ในฤดูน้ำหลากในอดีตก่อนกั้นเขื่อนนี้ที่ผ่านมาพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว และพระธาตุคำปู่จะเผชิญน้ำท่วมประมาณ 3-4 วันก็สามารถอยู่ได้ แต่หลังจากกั้นเขื่อนบ้านหนองหอยที่เกิดขึ้นมาของระบายน้ำสามารถทำงานได้แค่ 6 ชั่วโมงอีก 2 ชั่วโมงชำรุด ในขณะเดียวกันระบบการปล่อยน้ำ กรมชลประทานได้กักเก็บน้ำไว้ตลอดปี"แล้วมาปล่อยในช่วงฤดูน้ำหลากจากการกั้นน้ำของเขื่อน ถึงฤดูฝนน้ำมามันกะอั่งกันหลายแล้วกะมาเปิดออกเทือเดียวมันกะมาท่วมนาพ่อหมด เขื่อนที่ปล่อยออกมากะคือเขื่อนลำปาว เขื่อนอุบลรัตน์ เขากะปล่อยมา 3 ปีแล้วกะท่วมทุกปีเลย คั่นเฮ็ดจั่งขึ้นน้ำมันกะท่วมตลอดเพราะว่ามาปล่อยตั้งแต่ช่วงหน้าฝน หน้าอื่นบ่ได้ปล่อยจักเทือมันกะเลยท่วม"¹²¹

ทำให้เมื่อเกิดการปล่อยน้ำออกไปมีผลต่อการเอื้อของน้ำที่เกิดขึ้นจากลำน้ำยัง และน้ำที่เขื่อนปากมูลเช่นเดียวกันในฤดูน้ำหลาก ไม่สามารถปล่อยน้ำได้อย่างเต็มที่ทำให้น้ำโขงนั้นหนุนขึ้นมาส่งผลทำให้เกิดน้ำท่วมจาก 3 วันไปถึง 3 เดือนเกิดขึ้นมา และการขาดท่อระบายน้ำขนาดใหญ่จากการสร้างถนนไปกั้นน้ำ มีผลทำให้ลำน้ำยังเอ่อท่วมขึ้นมาหนุนด้วย คนในพื้นที่ทั้ง 2 ต้องเผชิญปัญหามากยิ่งขึ้นกล่าวคือ ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำปู่(บ้านสำโรง บ้านแจ้งน้อย บ้านท่าเยี่ยม บ้านกล้วย บ้านค้อใต้ บ้านค้อเหนือ บ้านดอนกลาง คำน้ำสร้าง)น้ำท่วมประมาณ 3 เดือนในขณะที่บ้านขาว(บ้านทรายมูล สะทอน หัน หนอง ขาว) ใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือนเช่นกัน ยกเว้นบ้านโนนยางที่อยู่บนดอนประมาณ 1 เดือนตามลำดับ ผลที่เกิดขึ้นน้ำท่วมได้สร้างความเสียหายอย่างมาก มีผลต่อการสร้างความมั่นคงต่อวิถีชีวิตของตนเองจากการเล่าของพ่อบัวผันว่า "ได้นากะเฮ็ดอยู่ครึ่งเฮ็ดอยู่ 20 ไร่ปลูกข้าวเม็ดกะส่วนมากปลูกข้าวมะลิ ข้าวเหนียวกะปลูกอยู่แต่ว่าบ่หลายปีนี้กะปลูกอยู่ 3 ไร่แล้วน้ำกะมาท่วมกะท่วมไปเม็ด 10 ไร่กะปลูกได้กะว่าปลูกข้าวเหนียวน้ำบ่ท่วมกะเหลืออยู่ 7 ไร่ปลูกข้าวเจ้าท่วมได้กะ 3 ปีแล้วปีกายเม็ดกะท่วมเม็ดกะขาดทุนกะลงทุนไป 20,000 กั๊วบาท ขาดทุนมา 2 ปีแล้วแต่ว่าปีนี้คือสิบได้ขาดทุนดอกกะว่ากะสิอยู่ได้นากะเฮ็ดมาแต่น้อยกะพ่อแม่สอนพ่อเพิ่นกะชื่อว่า ศรี เพิ่นกะตายตั้งแต่ผมอายุ น้อยๆตั้งแต่ผมได้ 7 ปีกว๋อย่างเฮอย่างไปนำท่งนำทักกะเห็นหมู่เขาเฮ็ดกะฮู้จักเขาเฮ็ดแบบได้กะเฮ็ดนากะเลยเฮ็ดเป็น ข้าวนี้ถ้าว่านำบ่ท่วมกะได้ปีหนึ่ง 10,000-20,000 กะแล้งแต่ราคาบางเทือกกะ 40-50 บาทกะมีตอหมื่นข้าว กะลงทุน 10,000 กั๊วบาทชื้อมือนี้มันลงทุนหลายแต่ว่าปีนี้ยังบ่ได้ขายๆกะสิขายข้าวเจ้ากะว่าสิขาย 2-3 ตันกะบ่ทันได้ขายกะว่ารอราคาอยู่ แต่ว่าเฮ็ดนากะได้จ้างอยู่กะจ้างเขาดำ มือละ 120 บาทต่อคน จ้างเกือบพอเดือน จ้างคนกะ 4-5 คน แต่ว่านาจานกะบ่ทันได้ลงเบ็ง"¹²² ความหมายของการบรรลukurทำมาหากินในลุ่มน้ำชีปัจจุบันเป็นเรื่องที่ยากมาก ได้รับการยืนยันจากคนที่มื่ออาชีพเดียวกันว่าซึ่งให้ความหมายเหมือนกับคนอื่น ๆว่า" ตั้งแต่ก่อนพ่อกะเฮ็ดนาปรังอยู่แต่เดี๋ยวนี้อะเฮ็ดเพราะว่าอายุหลายแล้วเมื่อยเฮ็ดกะบ่พอสิได้มีตั้งแต่ขาดทุนกะเลยเขาเฮ็ดเฮ็ดกะบ่พอสิได้มีตั้งแต่ขาดทุนกะเลยเขาเฮ็ด นาปีพ่อกะเฮ็ดอยู่ เฮ็ดหมดทุกไร่แต่กะบ่ได้ข้าวหลายเพราะว่าน้ำท่วม หนึ่งส่วนกะสิเหลืออยู่ 2 ส่วนได้ข้าว

ประมาณ 400-500 หมื่น หมื่นละ 12 กิโลเป็น 6 ตัน พ่อกะจ่งข้าวจ้าวไว้ขายอยู่แต่ว่ากะบ่ทันได้ขาย เพราะว่าข้าวบ่มีราคาข้าวจ้าวได้ 3 ตัน แล้วพ่อกะลงทุน 40,000 บาททุกปีต่อการทำนา พ่อกะซื้อ ปุ๋ย ชีอน้ำมันเครื่อง แล้วกะจ้างคนมาซอยเกี่ยว ซอยสีข้าว ส่วนมองน้ำท่วมกะท่วมมาแล้ว 3 ปีได้กินข้าวจักเม็ดเสนาเหตุจากน้ำท่วมกะเกิดจากการกั้นน้ำของเขื่อน ถึงฤดูฝนน้ำมามันกะอั่งกันหลายแล้วกะมาเปิดออกเท่อเดียวมันกะมาท่วมนาพ่อหมด เขื่อนที่ปล่อยออกมากะคือเขื่อนลำปาว เขื่อนอุบลรัตน์ เขากะปล่อยมา 3 ปีแล้วกะท่วมทุกปีเลย คั้นเฮ็ดจ้งชีน้ำมันกะท่วมตลอดเพราะว่ามาปล่อย ตั้งแต่ช่วงหน้าฝน หน้าอื่นบ่ได้ปล่อยจักเท่อมันกะเลยท่วมอาชีพที่จุดที่น้ำท่วมอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบู(3ปีซ้อน)

ลำน้ำยังที่ไหลไปหนุนน้ำท่วมบ้านทรายมูลอย่างต่อเนื่อง(3ปี)

กะเลยท่วมอาชีพที่แยกคือเห็ดนา เพราะว่าลงทุนหลาย ชื่อปุ๋ย ชื่อน้ำมัน จ้างเกี่ยวข้าว จ้างดำนา จ้างสีข้าวแล้วข้าวกะบ่เป็นราคา กิโลละ 5 บาท บางคนน้ำกะท่วมฮอดบ่ได้กินข้าวจักเม็ดกะมี เขากะเลยต้องดิ้นรนไปเห็ดงานทางอื่น ส่วนมากกะไปเห็ดงานอยู่กรุงเทพฯ ถ้าราคาข้าวดี ชาวนากะคือสิบเดือนรอนปานนี้กับน้ำท่วม พ่อกะคิดจั่งสิมา 5-6 ปีแล้วตั้งแต่ราคาข้าวมันต่ำ”
123

ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีผลต่อการลดการพึ่งพาสายน้ำและ
ท้องนาโดยตรงในสภาพการณ์ปัจจุบัน นอกจากไม่สามารถสร้างความมั่นคงได้แล้วในฤดูกาล
การใช้เชื้อเพลิงในการสูบน้ำเข้าสู่พื้นที่นาปรังในช่วงฤดูร้อน

ผลิตในขณะเดียวกันในฤดูการผลิตข้าวนาปรัง ข้าวนาปรังที่สามารถสร้างรายได้นั้นในสถานการณ์ปัจจุบันไม่มีความมั่นคงได้แล้วในฤดูกาลผลิต เพราะขาดระบบการดึงลากน้ำและมีปัญหากรรมสิทธิจากการจัดการระบบน้ำมาใช้ในท้องถิ่นของตนเอง เช่นในกรณีอ่างปลาคุณ ถึงแม้ว่าเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถสนับสนุนน้ำใช้แก่นาปรังต่อพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวและท้องถิ่นอื่น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมา แต่ละชุมชนต่างอ้างสิทธิกันและกันมีผลทำให้ไม่สามารถเอาน้ำที่มีอยู่มาใช้ได้แม้ว่าเป็นอ่างน้ำสาธารณะ ดังนั้นการใช้น้ำในช่วงนาปรังนั้นจำเป็นต้องใช้เครื่องสูบน้ำขึ้นมาแทน แทนที่จะปล่อยจากท่อระบายที่ไม่ต้องจ่ายค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและการคาดหวังในการได้ผลผลิต ขึ้นอยู่กับราคาข้าวนาปรังที่สร้างความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นมา”หลังจากน้ำท่วมแล้วกะบ่ได้เห็ดยังกะไปหาเงินอยู่กรุงเทพฯกับแฟนเพิ่งขึ้นมาเห็ดนี้ละอย่างอื่นกะบ่ได้ปลูกปล่อยทิ้งเลย ปีกลายให้ผู้อื่นเช่าเห็ดกะเป็นพี่น้องนาอยู่ใกล้กันเพิ่นกะชื่อว่าพ่อใหญ่พอง เพิ่นกะเช่าเห็ดนาบั้งปีเดียวส่วนที่ได้มาคือข้าวกะแบ่งครึ่งกัน แม่นี้เป็นผู้ลงทุนข้าวปลูก ปุ๋ย บัดนี้ได้มาทอได้กะแบ่งครึ่งกันผู้เห็ดให้เพิ่นลงแต่แรงเฮาเป็นเงินพอแบ่งแล้วกะได้เงินผู้ละ 17,000 บาท ส่วนปีนี้จะเห็ดเองลงทุนจั่งรถไถแต่จั่งรถไถของเจ้าของจั่งแต่คนขับมือละ 100 บาทอียังจั่งเหม็ดเพราะว่าพ่อเพิ่นไปกรุงเทพฯถ้ามือได้กับมาแล้วว่างกะให้เพิ่นละไปไถให้แต่ค่าไถกะจั่งเห

มิดแล้ว 1,300 บาทจากนั้นกะมาจ้างรถไถใหญ่อีกอันนี้หมิด 4,000 บาท พอไถแล้วหมิดแล้วกะ
สูบน้ำใส่แม่กะคาคเอาเองรวมหมิดตั้งแต่แรกๆแต่บั้นแล้วเหลืออีก 2 ไร่ หมิด หมิ่นกว่าบาท
แล้ว ปัญหาการเห็ดนาบึงกะหนูกินนกกะกินข้าว ปุ้กะคือกิน ข้าวเฮาแล้วข้าวกะราคาบ่ดีลงทุน
หลายซื้อปุ๋ย น้ำมัน พอได้ขายข้าวกะได้ถึกมันกิโลกรัมละ 3 บาทหนึ่งมันกะได้ตั้งแต่ทุนกำไรกะ
บ่ได้สำเห็ดเล่นถ้าราคาดีกว่านี้สิด้อยู่ได้จักกิโลกรัมละ 8 บาทเท่าที่เบิ่งปัญหามันเป็นจั่งสิมาได้5-
6ปีแล้ว”¹²⁴

การปรับตัวแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่คือ ความพยายามทำนาปรังเพื่อขาย
เอาเงินไปซื้อข้าวมากินนั้นมีข้อจำกัดอย่างมาก นอกจากต้นทุนการผลิตจะสูงแล้วที่สำคัญราคา
ข้าวนาปรังไม่มีท่าที่ที่ขึ้นด้วย ผลที่เกิดขึ้นแรงงานจำนวนหนึ่งที่ต้องการความมั่นคงในอาชีพ
ของตนเองโดยเฉพาะการสร้างหลักประกันแก่ครอบครัว เริ่มอพยพออกนอกพื้นที่ทั้งในพื้นที่
บ้านขาวและพระธาตุคำบู่อย่างต่อเนื่อง สำหรับคนที่ไม่ต้องการความเสี่ยงในการลงทุนในการ
ผลิตข้าวนาปรังหรือมีทุนทรัพย์น้อย และคนที่ต้องการได้รายได้ในรูปเงินตราอย่างแน่นอนอาศัย
การขายแรงงานหรือใช้ ความสามารถของแรงงานตนเองและผลักต้นตนเองในการสร้าง
ทรัพยากรใหม่ที่ถาวรมากยิ่งขึ้นกลุ่ม ดังเช่นการให้ความหมายของคนในพื้นที่ทางวัฒน
ธรรมพระธาตุคำบู่ที่สนใจในเรื่องนี้ว่า”คนที่อพยพออกนอกพื้นที่สาเหตุกะเกิดจากความหยาก
จนบ่มีอยู่มีกินเพราะเห็ดนาบู่ได้นำกะท่วมข้าวกะบ่ได้กิน แล้วถ้ามาเห็ดข้าวนาบึงหวังสิแก้ไข
ความหยากจนกะบ่ได้ข้าวบ่เป็นราคาแห่งเห็ดแห่งขาดทุนแล้วนำบ้านเฮากะบ่มีโรงงานพอสิได้
เห็ดกะเลยต้องแก้ปัญหาไปหาทำงานหม่องอื่นที่แม่เห็นกะมี น้ำดา พอลา เพ็นไปตัดยางอยู่บัก
ใต้เพ็นกะไปได้ 3-4 ปีแล้ว เพ็นกะว่ารายได้ดีอยู่ปีหนึ่งหลักค่าใช้จ่ายออกเพ็นกะมีเงินเก็บอยู่
40,000-50,000 บาทที่เพ็นกับมาบ้าน แล้วกะเห็นแม่แดง ไปทำงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯเพ็นกะ
ไปได้ 2-3 ปีแล้วเพ็นกะว่ารายได้กะบ่ดีปานใดกะดีกว่าอยู่บ้านเฮาอยู่ เพราะอยู่บ้านบรู๊วสิเห็ดอ
หยัง ที่แม่เห็นไปขับรถแท็กซี่ กะมีพอพร พอบุญเพ็นกะไปขับรถอยู่กรุงเทพฯเพ็นกะไปๆมาๆ
เทื่อละ2-3 เดือนกะมาพักเพ็นกะว่าดีกว่าอยู่บ้านซื้อๆอยู่ แต่กะบ่ข่อยดีปานใดเพราะว่าถ่มมัน
หลายกะพอได้อยู่ได้กินซื้อๆ”¹²⁵

นั่นคือทางออกที่เกิดขึ้นในอดีตและดำเนินมาอย่างต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันที่ให้
ความสนใจต่อการบรรลุกิจกรรมของตนเองในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น โดยมีพฤติกรรมและจิต
สำนึกที่แสดงออกมาคือ ” ส่วนมากกะสิไปทำงานต่างจังหวัด พอฮอดเวลามาเขากะมายามเวลา
เทศกาล งานต่างๆ ที่พอเห็นกะสิไปทำงานในกรุงเทพฯเป็นส่วนหลายกะไปหาเห็ดงานตาม
โรงงาน ไปจั่งสิละคนที่ในหมู่บ้านเฮาสเหตุที่ไปกะย่อนอยู่ย่านเอามันฮีดหยากหลายหากินบ่
กลุ่มปากแล้วแถวบ้านเฮากะบ่มีงานเห็ดหลังจากหมิดหนานาแล้วกะบรู๊วสิไปเห็ดอหยังกะต้อง
เลยไปหาทำงานหม่องใดที่มีงาน ส่วนมากเขากะลงกรุงเทพฯส่วนหลายได้คนอยู่บ้าน”¹²⁶ สิ่ง
ที่เลวร้ายบางครอบครัวเกิดความไม่มั่นใจในการใช้ชีวิตอยู่ในลุ่มน้ำชี ต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนเอง
คือการประกาศขายที่อยู่อาศัยของตนเองในราคาต่ำเพื่อต้องการสร้างปัจจัยในชีวิตมากกว่านี้
หรือการปล่อยให้พื้นที่ขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม ในขณะที่เดียวกันการใช้แรงงานใน

วัฒนธรรมตลาดของการสร้างรายได้ใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดอย่างเต็มที่ของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง 2

อ่วงเก็บน้ำปากคุณกรรมสิทธิ์ที่ไร่เจ้าของและขาดการจัดการทรัพยากร

เครื่องช่ายตัดเย็บผ้าแบบสัญญาย่อย-อาชีพหลักเข้ามาแทนการทำนาของคนบ้านหัน

วัฒนธรรมเงินตราทำให้คนพึ่งพาเงินตรามากยิ่งขึ้นในกิจกรรมที่สำคัญแก่ชีวิตก่อให้เกิดการปรับตัวเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดในรูปแบบของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการดำเนินไปในอีกรูปแบบหนึ่งไม่ว่าจะเป็นรูปแบบสัญญาย่อย(Sub contract)ที่ไม่เป็นทางการ โดยเน้นแรงงานภายในครัวเรือนทั้งในบ้านและนอกบ้านมาแลกเปลี่ยนเป็นมูลค่าเงินตรา อยู่ในรูปของการประกอบกิจกรรมแบบเครื่องช่าย ซึ่งเป็นผลมาจากความสำเร็จที่เข้าสู่ระบบตลาดที่จำ

เป็นที่ต้องจ้างงานขึ้นมา ในการประกอบกิจกรรมของตนเองหรือการส่งแรงงานอพยพออกนอกพื้นที่ หรือการประกอบกิจกรรมส่วนตัวของตนเองในรูปการใช้แรงงานต่อการบริการของตนเองที่ไม่เป็นทางการในระบบตลาด เนื่องจากว่าข้อจำกัดของตลาดแรงงานไม่มีในพื้นที่ทั้ง 2 หรือไม่สามารถเข้าสู่ระบบตลาดได้ในแง่ของการแข่งขันในทุนมนุษย์ ได้ปรับตัวใช้วิธีการกิจกรรมนอกโซนแรงงานที่เป็นทางการในความสัมพันธ์ของระบบตลาด ซึ่งทำได้ง่ายกว่าและคล่องตัวสูงกว่า มียุทธศาสตร์ของตนเองในความหมายของการเอาตัวรอดในชีวิตประจำวัน คือได้ใช้มูลค่าแรงงานแลกเปลี่ยนกับระบบตลาดในโซนที่ไร้การกำกับควบคุมโดยรัฐ โดยอยู่บนพื้นฐานการใช้แรงงานในครัวเรือนของตนเอง

แม้ว่ามีบางกลุ่มที่มีความสามารถปรับเข้าไปสู่ระบบตลาดได้ แต่ก็ไม่นิยมเป็นเศรษฐกิจที่เป็นทางการ เพราะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ทำอยู่ สามารถให้ผลตอบแทนและไม่มี ความยุ่งยากโดยอาศัยแรงงานในครัวเรือน เงินตราและความรู้ของตนเองที่มีอยู่ ได้สร้างให้เกิดรายได้ขึ้นมา ประเพณีในการปรับตัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)ได้ใช้พื้นฐานครัวเรือนในการเอาตัวรอด และแหล่งที่มาในรูปของเงินตราสามารถประกันตนเองได้เป็น การใช้แรงงานในครัวเรือนสำหรับภาคเกษตรกรรมที่ไม่เป็นทางการคือ ทำงานในครัวเรือนของตนเองในรูปของการยังชีพ และการแลกเปลี่ยนในรูปเงินตราในการสร้างรายได้โดยเป็นการกระจายแรงงานที่ล้นเหลืออยู่ในครัวเรือนเข้าสู่ตลาดที่ไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการระดมทรัพยากรแรงงานในการสร้างรายได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาและอาศัยการขัดเกลาแรงงานจากท้องถิ่นของตนเองเป็นหลักทั้งในและนอกพื้นที่ตนเอง ดังนั้นปรากฏการณ์เศรษฐกิจครัวเรือนในช่วงปัจจุบันจึงอยู่นอกโซนแรงงานการผลิตที่เป็นทางการและเป็นตรรกะของการหารายได้สู่ครอบครัว เพื่อการประกันการอยู่รอดโดยพึ่งพาแรงงานและความสามารถของตนเองเป็นหลักจากความสัมพันธ์ในระบบตลาดที่มีตำแหน่งของตนเองในความสัมพันธ์ระบบตลาด วัฒนธรรมของระบบตลาด ได้สร้างให้รูปแบบการปรับตัวของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ไม่เน้นและพึ่งพาความสำคัญของธรรมชาติเหมือนเมื่อก่อนได้สร้างให้คนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับความสามารถของแรงงานตนเองและเน้นความเป็น**"ฉันเพื่อฉัน"** โดยเป็นไปในระดับปัจเจกของครอบครัวไปในที่สุด ซึ่งแตกต่างจากยุคที่พึ่งพาสายน้ำและท้องนาในอดีตที่ผ่านมาหลายร้อยปีที่เป็นกำลังกายกำลังใจโดยไทเฮาและผีตัวเดียวกัน

ในขณะที่ปัจจุบันการส่งผ่านวิธีการปรับตัวของคนรุ่นปัจจุบัน โดยเฉพาะเยาวชนและเด็กให้ความหมายว่าในอาชีพและการปรับตัวที่ขัดแย้งในการบูรณาการค่านิยมของท้องถิ่น เป็นความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดกับบรรพบุรุษรุ่นแรกภายใต้การสนับสนุนนโยบายการผลิตทุนมนุษย์และการสร้างอาชีพให้แก่บุตรโดยคนรุ่นที่ 2 (พ่อแม่) ความคิดของเยาวชนแสดงออกมาว่าเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นมาในลุ่มน้ำชี(หลง)ในปัจจุบัน เป็นทางออกของคนที่ไม่ได้รับการศึกษาและคนที่ไม่สามารถหางานได้ในตลาดที่เป็นทางการทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เห็นได้จากค่านิยมไม่ได้สนับสนุนการบูรณาการในท้องถิ่นของการปรับตัวเหมือนในอดีต

เรือได้รับใช้ชาติและเป็นหน้าที่ของลูกผู้ชาย¹²⁷ ... อาชีพที่ชอบคือรับราชการตำรวจ ทหาร เพราะเห็นเขาเป็นแล้วก็ว่าอาชีพที่มีเกียรติ¹²⁸ ได้รับการสนับสนุนค่านิยมที่เป็นแนว โนม์เหมือนกันว่า”ไม่สามารถทำอย่างพ่อแม่ได้เพราะว่าพ่อแม่ทำมาแล้วก็ไม่ชอบอาชีพทำนา อยากทำงานอาชีพเกี่ยวกับรับราชการ เพราะเป็นอาชีพที่ว่ามันคง “¹²⁹ สำหรับเยาวชนใน ปัจจุบัน ให้ความหมายในค่านิยมของความมั่นคงในชีวิตและความเป็นอิสระของตนเองตาม ลำดับ ให้ความคิดเห็นว่าการปรับตัวของตนเองปัจจุบันว่า”สิ่งที่สำคัญในชีวิตคือความ สามารถในการแก้ไขปัญหาให้ถูกต้อง ความสามารถในการคลี่คลายปัญหาในทางปฏิบัติ ที่เป็นจริงและการค้นหาสิ่งใหม่ในชีวิตมากกว่าอยู่อย่างซ้ำซากโดยเห็นว่าค่านิยมที่ สำคัญที่สุดแก่ชีวิตคือชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองต้องดีขึ้น”¹³⁰

คนรุ่นใหม่เห็นความมั่นคงกับชีวิตบนเส้นทางเศรษฐกิจที่เป็นทางการ

นั้นเป็นกระแสแนวโน้มของเยาวชนในกลุ่มน้ำชี(หลง)มากกว่า65%ที่คิดเช่นนั้น เห็นว่าควรเข้าสู่เศรษฐกิจที่เป็นทางการในส่วนของภาครัฐเช่น การเรียนไปเพื่อประกอบอาชีพ การทำงานราชการในรูปแบบที่สร้างความมั่นคงให้กับตนเองไม่ว่าจะเป็นตำรวจ พยาบาล ทหาร หรืออาชีพรับราชการอื่นๆ เพราะเห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของพ่อแม่ของตนเองนั้นเป็นไปอย่างยากลำบาก ในขณะที่เยาวชนหญิงให้ความหมายของการเป็นตำรวจหญิง พยาบาล ครูที่สามารถรับใช้บริการในท้องถิ่นของตนเองเป็นการสร้างอำนาจและการให้ยอมรับ เป็นสำคัญ และเยาวชนประมาณ 7%เห็นว่าควรทำงานที่เป็นอิสระที่เป็นตัวของตนเองโดย เฉพาะการทำงานภาคธุรกิจส่วนตัวอยู่ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เพราะสามารถสร้างรายได้ที่ ดี สดุดท้ายเยาวชนที่ไม่ได้รับการศึกษา ยังให้ความสำคัญแก่อาชีพและวิธีการหาเงินปรับตัวแบบ ดั้งเดิมอยู่ประมาณ2-3%สามารถทำงานเหมือนพ่อแม่ได้เพราะว่าทำนามันง่าย อาชีพที่ชอบคือ ทำนาเพราะชอบแล้วก็มันทำง่ายกว่าทำอย่างอื่น “¹³¹

ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวในอนาคตเห็นถึงความพยายามของการเข้าสู่เศรษฐกิจที่เป็นทางการนั้นมีสูงอยู่ แต่ระบบตลาดที่เกิดขึ้นมาได้คัดเลือกกว่าใครสามารถปรับตัวเข้าไปได้ ในขณะที่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาคือ การปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดของตนเองในรูปแบบที่เป็นไปได้มากที่สุด และรูปแบบหนึ่งคือเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการเป็นแรงงานที่อยู่นอกระบบตลาดที่แข่งขันเป็นทางการนั่นเอง นั่นคืออนาคตของเยาวชนส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากการคัดเลือกของระบบตลาดแล้ว ได้ยืนยันว่าเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ เป็นรูปแบบการปรับตัวของข้อจำกัดตลาดแรงงานที่เป็นทางการและเป็นทางเลือกในชีวิตของการปรับตัวของคนบ้านทุ่งต่อไป

บุคคลที่ให้สัมภาษณ์.

- 1.พ่อใหญ่สิงห์ สิงห์สุโว. อายุ 74 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่78 หมู่7.
ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด
2. แม่ใหญ่สุด นามบุญลือ. อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่32 หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 3.แม่ใหญ่หนา พฤษชาติ.อายุ 66 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่35 หมู่15ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 4.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่149 หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
5. ยาลิ งามทรง.อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.บ้านเลขที่11 หมู่11.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 6.พ่อใหญ่หนู วรรณพฤษ. อายุ 75 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.ที่ บ้านเลขที่207 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 7.พ่อใหญ่วิฑูรย์ โพธิจักร.อายุ 60 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่118 หมู่7.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
8. อ่างแล้ว.
- 9.พ่อสิน ภูสิงห์ .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่105 หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 10.พ่อตา เปล่งปลื้ม .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่105 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 11.พ่อทองดี กองศรี. วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่52 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 12.พ่อหนูน ชัยภูมิ. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่123 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.

- 13.แม่หา กองศรี วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่52 หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 14.พ่อหนอม ไครชม วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่89 หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 15.พ่อทองลา คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่29 หมู่8.บ้านดอน
กลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 16.แม่ใหญ่ศรี คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่30 หมู่8.บ้านดอน
กลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 17.แม่ผอง คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่124 หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 18.แม่ไท นิลชัย อายุ 53 ปี บ้านท่าเยี่ยม วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545. ที่บ้านเลขที่
46 หมู่10.บ้านท่าเยี่ยม. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 19.แม่ใหญ่บัวพา ชันขวา อายุ 67 ปี บ้านแจ้งน้อย วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่
บ้านเลขที่22 หมู่12.บ้านแจ้งน้อย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
20. แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้าน
เลขที่24 หมู่2.บ้านค้อใต้. ตำบลค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 21.แม่ใหญ่เครือวัลย์ อุ่นคำ อายุ 73 ปี บ้านแจ้งน้อย วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่
บ้านเลขที่17 หมู่12.บ้านแจ้งน้อย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 22.พ่อบัวไล เนาวราช .วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่62 หมู่8.บ้านดอน
กลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 23 พ่อทองดี กองศรี .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่62 หมู่8.บ้านดอน
กลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 24.พ่อผอง บุญสงค์ .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่20 หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
25. อ้างแล้ว.
- 26.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่55 หมู่8.บ้านดอน
กลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 27.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์.
- 28.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร. วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545
- 29.แม่ใหญ่ศรี คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่30 หมู่8.บ้านดอน
กลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 30.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ หมุนลี. อายุ 72 ปี.
- 31.อ้างแล้ว.ยาลิ งามนทรง.อายุ 81 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.
- 32.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สิงห์ สิงห์สุโว.

- 33.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่หนา พฤษชาติ.
- 34.พ่อใหญ่หลัน สีแสนตอ.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่107 .หมู่7.
ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 35.อ้างแล้ว.ยาลิ งามทรง.
- 36.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่หลัน สีแสนตอ.
- 37.ปู่สุด ชาระ. 78 ปี.วันที่สัมภาษณ์29สิงหาคม. ที่บ้านเลขที่40 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสล
ภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด
- 38.พระครูโสภณ เสดคุณ.เจ้าอาวาสวัดอินทรวาส .อายุ76 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 17
สิงหาคม.2544.
- 39.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80ปี.วันที่สัมภาษณ์ 18 มิถุนายน 2545.
- 40.พระครูโสภณ เสดคุณเจ้าอาวาสวัดอินทรวาส .อายุ76 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม
2544.
- 41.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.
- 42.อ้างแล้ว.ยาลิ งามทรง.
- 43.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.
- 44.อ้างแล้ว.พระครูโสภณ เสดคุณเจ้าอาวาสวัดอินทรวาส.
- 45.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.
- 46.อ้างแล้ว.พระครูโสภณ เสดคุณเจ้าอาวาสวัดอินทรวาส.
- 47.อ้างแล้ว.ยาลิ งามทรง.
48. อ้างแล้ว.
- 49.แม่ใหญ่หมอน สุขา.บ้านสะทอน.อายุ 73 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลข
ที่127 .หมู่3.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 50.อ้างแล้ว.นายสมพงษ์ กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2545.
51. นางนงค์ กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่108 หมู่9.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 52.นายพล กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545. ที่บ้านเลขที่108 หมู่9.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 53.แม่ใหญ่บุน พุ่มปะหมัน.อายุ 93 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่ บ้านเลขที่44
หมู่2.บ้านค้อใต้. ตำบลค้อเหนือ อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 54.แม่บัวไล ขอมเดช. อายุ 47 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่96 หมู่
15.บ้านคำน้ำสร้าง. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 55.พ่อใหญ่สา ชันขาว. อายุ 63 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่76 หมู่
12.บ้านแจ้งน้อย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 56.อ้างแล้ว.

- 57.อ้างแล้ว.แม่ไท นิลชัย. อายุ 53 ปี .บ้านท่าเยี่ยม. วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545
- 58.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรหมมา นามสง่า.บ้านขวาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.
- 59.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร .บ้านขวาว.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 27 มกราคม 2545.
- 60.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรหมมา นามสง่า.
- 61.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ เกษร โพธิจักร.
- 62.ยายรวง (ไม่ทราบนามสกุล) ได้ย้ายบ้านจากบ้านกุดเรือ ไปอยู่บ้านนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด กาฬสินธุ์.วันที่สัมภาษณ์ 27 มกราคม 2545.
- 63.พ่อใหญ่มอน อินคะเน. อายุ 85 ปี ให้สัมภาษณ์ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ. วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่22 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร
- 64.นายทองดี บัวชะระ.บ้านหัน.วันที่สัมภาษณ์ 26 มกราคม 2545. บ้านเลขที่15 .หมู่13. บ้านหัน.ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 65.อ้างแล้ว.
- 66.พ่อใหญ่จิ้น สุขา .บ้านสะทอน.อายุ73ปี.วันที่สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2545.ที่บ้านเลขที่127 .หมู่ 3.ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 67.พ่อครูบัว กองคำ. อายุ 80 ปี ให้สัมภาษณ์ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ. วันอาทิตย์ที่17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
- 68.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จิ้น สุขา.
- 69.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.บ้านขวาว.อายุ 82 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 26 มกราคม 2545.
- 70.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรหมมา นามสง่า.บ้านขวาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.
- 71.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จิ้น สุขา.
- 72.หลวงปู่หนู โฆสโก.บ้านขวาว.วันที่สัมภาษณ์วันที่ 8 มีนาคม 2545.
- 73.แม่ใหญ่ทองนาค บัวแดง.บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2544.ที่วัดอินทรวาส. ตำบล.บ้านขวาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 74.อ้างแล้ว พ่อใหญ่บัว.โพธิจักร.
- 75.ยายอ่อน นิลชัย อายุ84ปี ให้สัมภาษณ์ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545. บ้านเลขที่23 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 76.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จิ้น สุขา.
- 77.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรหมมา นามสง่า.บ้านขวาว.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.
- 78.พ่อใหญ่บุดดี พุกษชาติ.บ้านขวาว.อายุ 70 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 มกราคม 2545. บ้านเลขที่20 .หมู่9.ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 79.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรหมมา นามสง่า.
80. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จิ้น สุขา.
- 81.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.

- 82.อ้างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ .วันที่สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
- 83.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จิ้น สุขา.
- 84.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรหมา นามสง่า.
- 85.พ่อใหญ่บุญมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 56 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่11 .ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 86.อ้างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ.
- 87.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.บ้านขาว.อายุ 82 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2544.ที่บ้านเลขที่28 .หมู่15ตำบล.บ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 88.แม่ใหญ่ละออ สาระพล.บ้านขาว.อายุ 52 ปี.สัมภาษณ์วันที่ 30 มกราคม 2545.ที่บ้านเลขที่ 204 .หมู่9.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 89.พ่อใหญ่ทองดี หมุนลี.บ้านขาว.อายุ80 ปี.สัมภาษณ์วันที่ 16 สิงหาคม 2544.ที่ บ้านเลขที่ 42 .หมู่8.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ .จ.ร้อยเอ็ด.
- 90.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ละออ สาระพล.
- 91.อ้างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ.
- 92.อ้างแล้ว. ยายอ่อน นิลชัย. 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
- 93.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร. บ้านขาว.อายุ 82 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 29 มกราคม 2545.
- 94.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ.
- 95.แม่ไท นิลชัย. อายุ 53 ปี .บ้านท่าเยี่ยม. วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่ 46 หมู่10.บ้านท่าเยี่ยม.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
96. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที หมุนลี.
- 97.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
98. นางระเบียบ เพียนชนะ.อายุ53ปี อาชีพค้าขาย.บ้านทรายมูล .วันที่สัมภาษณ์16 ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่149 หมู่ 4.บ้านทรายมูล.ตำบลบ้านขาว. .อ.เสลภูมิ จ. ร้อยเอ็ด.
- 99.นางสมนึก สะเดา อายุ 33 ปี บ้านสะทอน อาชีพค้าขาย. วันที่สัมภาษณ์18 มกราคม 2546.ที่ บ้านเลขที่171 บ้านสะทอน หมู่3. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด.
100. นางเต็มดวง พรหมชาติ อายุ36ปี บ้านโนนยาง อาชีพ รับจ้าง.วันที่สัมภาษณ์17 ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่93 หมู่ที่ 1. บ้านโนนยาง ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด.
101. นางบุญถิ่น พันธะ.อายุ 45ปี อาชีพทำนา.บ้านกล้วย .วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่36 หมู่5. บ้านกล้วย. ตำบลค้อเหนือ. อ.เมือง จ.ยโสธร.
102. แม่อุทัย อินทนนท์. อายุ 46 ปี. อาชีพทำนาทำสวนกล้วยและเย็บผ้า.บ้านค้อเหนือ.วันที่ สัมภาษณ์22 ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่36/4 หมู่ที่ 5บ้านกล้วย ต.ค้อเหนือ .อ. เมือง.จ.ยโสธร.

- 103.พ่อทองใบ ศาลาสุข.อายุ 42ปี.อาชีพเลี้ยงกุ้งและทำนา.บ้านค้อใต้.วันที่สัมภาษณ์26 ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่2 หมู่2 บ้านค้อใต้ .ตำบลค้อเหนือ.อ. เมือง จ. ยโสธร.
104. แม่ณอ พิลาวุฒิ.อายุ67ปี.อาชีพค้าขาย.บ้านสำโรง.วันที่สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่6.หมู่3.บ้านสำโรง. ตำบลค้อเหนือ.อ. เมือง.จ.ยโสธร.
105. แม่ทองลา แทนกุดเรือ.อายุ40ปี.อาชีพการทำนาและขับรถรับจ้างทั่วไป.บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม2545.ที่บ้านเลขที่94 ม.5 บ้านกล้วย. ตำบลค้อเหนือ อ. เมือง.จ.ยโสธร.
- 106.อ้งแล้ว.พ่อบัวไล เนาวราช .วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.1
- 107.พ่อใหญ่สม คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่35 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
108. แม่สัง พิลาวุฒิ .วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่7 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 109.อ้งแล้ว.พ่อสมพงษ์ กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.
- 110.นายรอด คำหอม.วันที่สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2545.ที่บ้านเลขที่29 หมู่8.บ้านดอนกลอย ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 111.นายปรกรณ์ อินทนนท์ .วันที่สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่67 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 112.พ่อบุญ กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545. ที่บ้านเลขที่80 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 113.ยายทองสุข กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่80 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 114.แม่ใหญ่ศรี คำหอม.วันที่สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่30 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 115.อ้งแล้ว.ยายทองสุข กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2545.
- 116.แม่ใหญ่จันทร์ อินทะเน.วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่33 หมู่8.บ้านดอนกลอย. ตำบลค้อเหนือ อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 117.แม่ใหญ่ ทองใบ เนตรวงศ์ .วันที่สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่31 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 118.นายเดี่ยว คำหอม .วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่88 หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 119.อ้งแล้ว.นายบัวผัน ศรีวิเศษ.

- 120.นาย สมบัติ ประเสริฐสังค์ อายุ 39 ปี.อาชีพทำนา และ ทำเฟอร์นิเจอร์.บ้านทรายมูล.วันที่
สัมภาษณ์18 มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่30.บ้านทรายมูล .หมู่4.ตำบลบ้านขาว.
อ.เสลภูมิ.จ.ยโสธร.
- 121.เวทีชาวบ้าน."ปัญหาการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำและอาชีพ" วันที่ 15 มีนาคม 2546.
ที่ร.บ้านค้อเหนือ.ตำบลค้อเหนือ อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 122.อ้างแล้ว.นายบัวผัน ศรีวิเศษ .
- 123.นายประสิทธิ์ โพธิ์ทอง.อายุ55ปี อาชีพ ค้าขายและทำนาผสมผสาน.บ้านดอนกลาง. วันที่
สัมภาษณ์12 มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่15 หมู่4.ตำบลค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.
ยโสธร.
- 124.นางเตือนจิตร์ ภูซารี.อายุ36ปี.อาชีพทำนา ขั้บรถตู้.บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์ 18
มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่7.ม.4.บ้านทรายมูล .ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.
ร้อยเอ็ด.
- 125.นางกนกวรรณ เพียงตา .อายุ38ปี.อาชีพช่างเสริมสวย บ้านค้อเหนือ. วันที่สัมภาษณ์26
ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่2 .หมู่1.บ้านค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 126.นายคำอ้าย โพธิจักร.อายุ 47 ปี.อาชีพทำนาและเย็บจักร.วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม
2545.ที่บ้านเลขที่135.หมู่ที่10. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 127.นายเฉลิมเกียรติ เอี่ยมในเมือง. อายุ16ปี.บ้านค้อเหนือ .เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้าน
ท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7พฤษภาคม 2546.ที่บ้านเลขที่
146.หมู่.1ตำบลค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 128.นางสาวอุษา ศรีไธศา. อายุ16ปี.บ้านค้อเหนือ.เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพ
และการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7พฤษภาคม 2546.ที่บ้านเลขที่128.หมู่.1
ตำบลค้อเหนือ.อ .เมือง.จ.ยโสธร.
- 129.นางสาวนภาพรณั แสนสุข.อายุ16ปี.บ้านค้อเหนือ.เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"
อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7พฤษภาคม 2546. ที่บ้านเลขที่7.หมู่.1
ตำบลค้อเหนือ. อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 130.เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7
พฤษภาคม 2546. ที่บ้านเลขที่85.หมู่.1ตำบลค้อเหนือ อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 131.นายวิโรจน์ มากมูล.อายุ16ปี. บ้านค้อเหนือ เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพ
และการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7พฤษภาคม 2546. ที่บ้านเลขที่126.หมู่.1
ตำบลค้อเหนือ อ.เมือง.จ.ยโสธร.

บทที่2.สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี

1.การจัดระบบองค์กรสังคมในพื้นที่

- ❑ ศูนย์กลางความเชื่อในจิตวิญญาณเดียวกัน
- ❑ เครือข่ายทางสังคมแบบผีตัวเดียวกัน
- ❑ เครือข่ายช่ง-เครือข่ายผีตระกูลประจำพื้นที่
- ❑ เครือข่ายทางสังคมแบบไทเฮา
- ❑ เครือข่ายช่ง

2.สังคมวัฒนธรรมบ้านท่ง=เศรษฐกิจการให้+การแบ่งปัน+การระดมแรงงาน

- ❑ การแบ่งปันทรัพยากรกันและกัน
- ❑ การให้คือพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อการอยู่รอด
- ❑ การให้คือการระดมกำลังกายและกำลังใจ
- ❑ การให้-ศีลธรรมและการสนับสนุนสังคม
- ❑ การผลิตซ้ำทรัพยากรมนุษย์

3.ยุคของการพึ่งพาความสัมพันธ์ระบบตลาด

- ❑ การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ
- ❑ การลดลงเครือข่ายทางสังคมแบบเก่า
- ❑ เครือข่ายทางสังคมใหม่ในพื้นที่
- ❑ เครือข่ายการอพยพแรงงาน
- ❑ เครือข่ายอาชีพแก่วด

4.การปรับตัวขององค์กรระบบสังคมกับสถาบันตลาด

- ❑ เศรษฐกิจการให้คือการพยากรณ์และการสร้างกำลังใจ
- ❑ การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนไป
- ❑ ความสัมพันธ์ภายใน2ครอบครัว:จริยธรรมในการพึ่งพากัน
- ❑ เครือข่ายทางสังคมในความสัมพันธ์ระบบตลาด
- ❑ เครือข่ายธุรกิจ

สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี เกิดขึ้นมาจากการปรับตัวของคนในพื้นที่ต่อระบบธรรมชาติว่า มีวิธีการแก้ไขและสร้างเส้นทางชีวิตของตนเองขึ้นมาได้อย่างไร และมีการพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องอย่างไรในปัจจุบัน เมื่อเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด ประวัติศาสตร์ของสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ให้ความสำคัญในการปรับตัวของคน2ช่วงของการเอาตัวรอดที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันตามความคิดและจิตสำนึกของไทเฮาและผีตัวเดียวกัน

การจัดระบบองค์กรสังคมในพื้นที่

ในช่วงของการพึ่งพาสายน้ำและท้องนาในลุ่มน้ำชี(ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน-ก่อนปี 2525)คนในพื้นที่รู้อย่างดีว่า คนๆเดียวในข้อเท็จจริงท่ามกลางความไร้จัดตั้งของธรรมชาติ ไม่สามารถดึงเอาประโยชน์มาจากธรรมชาติมาใช้ได้ให้ทันตามเวลา ดังนั้นคนในพื้นที่ได้สร้างระบบการจัดการองค์กรทางสังคมขึ้น เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของตนเองและกลุ่มให้บรรลุในพื้นที่ รูปแบบในกิจกรรมได้สะท้อนออกมาจากกระบวนการปรับตัวที่ต้องสอดคล้องกับระบบพื้นที่ทำกิน หมายถึง ค่านิยมที่ยึดเหนี่ยวทางจิตสำนึกในประวัติศาสตร์ของยุคตนเอง ต่อการนำมาใช้ในรูปแบบกิจกรรมของผีตัวเดียวกันและไทเฮา ดังนั้นการศึกษาสังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ทำให้เราเห็นถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ทางวัฒนธรรม เป็นความเข้าใจและการรับรู้โลก(ท้องถิ่น)ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง เป็นหลักการที่สำคัญ ทำให้กิจกรรมของตนเองบรรลุไปได้ หมายถึงกิจกรรมใดๆที่เกิดขึ้นมาจำเป็นต้องสอดคล้องกับจิตวิทยาของกลุ่มคนในพื้นที่ คือให้การยอมรับต่อการปรับตัวเองได้ เช่นเดียวกับองค์กรที่ได้จัดตั้งขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่

❖ คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวได้กำหนดเครือข่ายทางสังคมเป็นเสมือนกับทรัพยากรพื้นฐาน ใช้เครือข่ายทางสังคมที่มีพื้นฐานความสัมพันธ์ญาติพี่น้อง ในรูปแบบนี้ว่า “**เฮา(เรา)บ่มีเงิน(ไม่มีเงิน)ก็ไปยืมเงินนำปู่ย่า(กับปู่กับย่า) ถ้าเฮา(เรา) บ่มีอิหยัง(ไม่มีอะไร) เฮาขาดเฮาเขิน(ขาดเหลืออะไร) ก็ไปขอนำปู่ย่า ขอเพิ่มมากขึ้น เพิ่นให้เฮาจึงได้กิน**”¹ หรือเมื่อมีการออกเรือนใหม่ของสมาชิกภายในเครือข่ายทางสังคมรูปแบบเครือญาติตระกูลเดียวกัน ได้ส่งผ่านทรัพยากรส่วนตัวไปตามรูปแบบของความจำเป็นในการช่วยเหลือทางสังคม เศรษฐกิจแก่ครอบครัวใหม่ ได้ให้ทรัพยากร สิ่งของ ผลผลิต เครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการเอาตัวรอดของสมาชิกที่ออกไปตั้งครอบครัวใหม่ ดังเช่นเมื่อ แม่ใหญ่ละออ สาระพลได้เล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์เมื่อได้ออกเรือนว่า “**เพิ่นก็ให้จ้าวให้ควยอย่างละโต(ให้วัวควายอย่างละตัว) ไปลงไร่ลงนา เพิ่นก็ให้เฮามาเป็นทุนเป็นฮอน(เป็นทุนรอน) เพิ่นให้บ้านหลังหนึ่ง นา20 ไร่ ได้โอง ฝาง้วย ขาม หม้อไห ข้าวสารกระสอบ ยามเฮามีพอกินพอใช้ก็เอาไปให้เพิ่น ฮอด(ถึง)หน้าสงกรานต์ไปส่งค่น้ำเพิ่น ยามเพิ่นสิไปเอาบุญก็ให้เพิ่นไป**”

❖ ในขณะที่พื้นที่พระธาตุคำปู่ความหมายของพลังเหนือธรรมชาติกลายเป็นตำนานและความเชื่อที่มีส่วนในการสร้างชนิดนิสัยของความเป็นคนบ้านดอนกลอยให้ชัดเจนขึ้น โดยความเชื่อในการนับถือเจ้าปู่ ซึ่งคนบ้านดอนกลอยจะเชื่อว่าถ้าวันใดพวกเขาขัดแย้งกัน เจ้าปู่จะบันดาลให้เกิดภัยพิบัติขึ้น ดังนั้นคนบ้านดอนกลอยจะต้อง ไม่ฝ่าฝืนผู้ใหญ่ ไม่เห็นแก่ตัวทอดทิ้งพี่

* ปู่ย่า ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวหมายถึง พ่อแม่ของสามี

น้อง ไม่ฝ่าฝืนประเพณีต่างๆ จะมีคำที่มีความหมายในทางสว่างบอกไว้ เช่น **ฮู้ฮ้อยฮู้ใหญ่ ต้มพี่ ต้มน้อง(ช่วยพี่ช่วยน้อง) ถูกฮึดถูกฮอย(อยู่ในจาริตประเพณี)**

“ดอนเจ้าปู่”ของคนดอนกลอยจึงเป็นพื้นที่ๆคนบ้านดอนกลอยมีความเชื่อว่ามี ความศักดิ์สิทธิ์จริง และเมื่อเขาเป็นคนบ้านดอนกลอย จะต้องทำตัวให้เจ้าปู่พอใจ นั่นก็คือเขาจะ ต้องมีความเป็น เรา ที่มากขึ้นและลดความเป็น ฉัน ให้น้อยลง **ได้ให้ความหมายต่อพื้นที่ร่วมกัน เพื่อดำรงชีวิตและอยู่รอดร่วมกัน ในการแก้ปัญหาต่าง ๆที่ไม่อาจแก้ในหมู่บ้านกันเองได้**

ดังนั้นความเป็นปัจเจกจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ในความคิดของคนบ้านดอนกลอย เพราะนอกจากความผูกพันทางสายเลือด การพึ่งพากันมา การอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และกฎความ เชื่อที่สนับสนุนให้อยู่กันเป็นกลุ่ม เพื่อการอยู่รอดร่วมกันอย่างสันติ ไม่มีความขัดแย้งท่ามกลาง ระบบธรรมชาติที่ยากแก่การควบคุม สิ่งเหล่านี้ทำให้ทำให้คนบ้านดอนกลอยได้ออกแบบ ความหมายจะติดต่อพึ่งพาอาศัยกันได้และช่วยเพิ่มเติมความขาดแคลนทางเทคโนโลยีและแรงงานของ คราวเรือน นั่นก็คือ ไทบ้านเฮา “แต่ก่อนนี้มีรถไถไม่มีคลอง บ่มีไฟฟ้าประปา ก็ได้ไฟได้น้องบ้าน เดียวกันนี้ละ พอได้พึ่งได้พา ให้อยู่คราวหนึ่งเดือนเดียวมันก็อยู่กันบ่ได้ เช่นว่าจะสร้างเถียงสร้างเล่าก็ ต้องเหล่าพี่เหล่าน้องเหล่าไทบ้านเฮามาช่วย ไม่อย่างนั้นก็ยากที่จะเสร็จได้”²

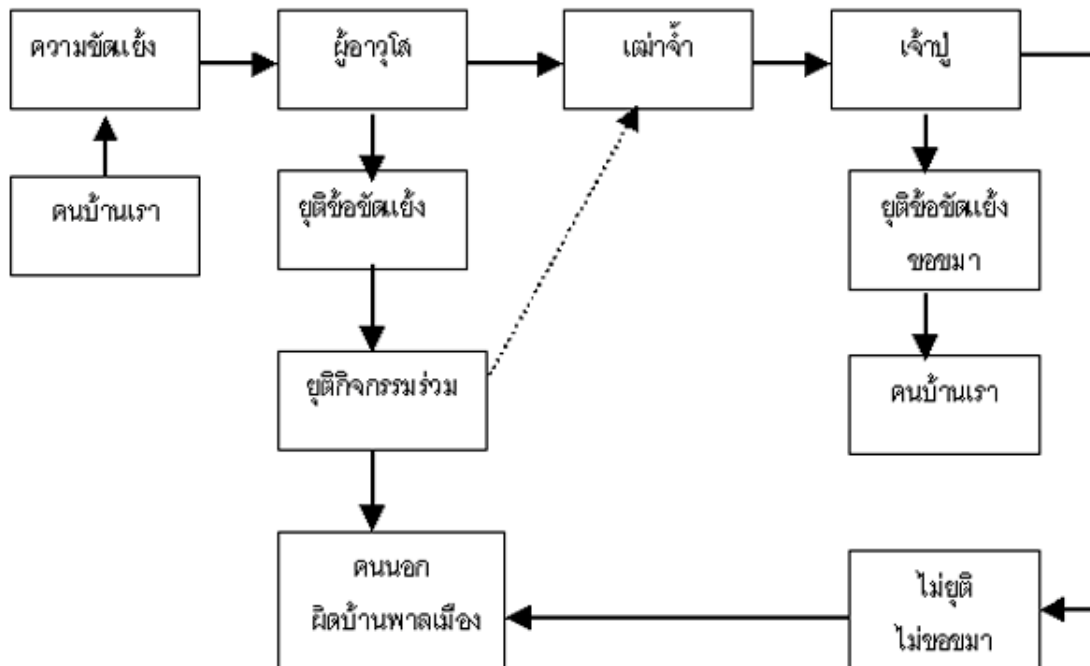
ความคิดที่เกิดขึ้นมาในรูปแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของพื้นที่ทางวัฒนธรรมใน กลุ่มน้ำชี(หลง) ได้เห็นเป็นรูปธรรมในประวัติศาสตร์จากอดีตเข้าสู่ปัจจุบันว่า กลุ่มคนในพื้นที่ต้อง อาศัยอยู่ร่วมกัน มากกว่าจะอยู่กันแยกจากปัจเจกมาจากการประสบการณ์ของการเรียนรู้ การตั้งถิ่นฐาน อาศัยวิธีพื้นฐานสร้างให้เกิดวัฒนธรรมดังที่เราเห็นในกลุ่มน้ำชี(หลง)ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ถึงกระบวนการปรับตัวของกลุ่มคนเพื่อเข้าสู่ระบบธรรมชาติในพื้นที่ และเงื่อนไขประวัติศาสตร์ของ การคงอยู่ของสังคม เป็นผลลัพธ์มาจากการจัดองค์กรทางสังคมที่เป็นของตนเอง

ศูนย์กลางความเชื่อในจิตวิญญาณเดียวกัน

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ที่จัดตั้งเป็นองค์กรทางสังคมขึ้นมาได้ ไม่ได้ขึ้นมาจาก ใดดๆ แต่เกิดขึ้นมาจากศูนย์กลางทางจิตวิญญาณขององค์กรในพื้นที่ มาจากความเชื่อต่อศูนย์ กลางโซนวัฒนธรรม เช่น คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมาจากรากเหง้าเดียวกัน กลุ่มตระกูล เดียวกัน จึงทำให้คนในหมู่บ้านมีลักษณะเป็นญาติพี่น้องกันหมด³ เช่น บ้านขาวจากคำบอก เล่าของกำนันสิงห์ สิงห์สุโว (อดีตกำนัน) จะมีกลุ่มตระกูลดั้งเดิม หรือที่เรียกว่า”มีผีตัวเดียวกัน”⁴

จากพื้นฐานเครือข่ายทางสังคมของครอบครัวเป็นความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น ได้ รักษา อัตลักษณ์ของความเป็นผีตัวเดียวกันอย่างเข้มข้น กล่าวคือ **“ผีตัวเดียวกันมี แม่พัน สาระ ฤกษ์ ช่งหนองชีด้วย แม่เพ็ง สาระฤกษ์ (เรากะตายไปแล้ว) พ่อใหญ่คุณแหล่ พ่อไพล พ่อ ใหญ่จัน สาระฤกษ์เป็นน้องอ้ายกัน แม่ใหญ่ดี งามสง่า พ่อใหญ่ทองกลาง เป็นน้องเขยเมีย เพี้ยนตายแล้ว(แม่ใหญ่เพ็ง) เมียเพี้ยนเป็นผีตัวเดียวกัน แต่กะฮักกันอยู่มีลูกมีหลานต่อกันอยู่ ลูกน้องสาว กะเลยเป็นผีตัวเดียวกัน พ่อใหญ่จารย์สา พ่อใหญ่นวล เชื้อสายนายดิงกัน**

แม่เป็นน้องเป็นเอื้อยกันแล้วบาทนี้ลูกเกิดมากจะเป็นเชื้อเป็นสายกันพื้นเลยเอ็นว่าเชื้อสาย
นายตั้ง อ้ายแม่พ่อใหญ่อ่อน มี 8 คน บ่เคยไปค้าไปเกี้ยว ครันมีแม่กับแม่เป็นหมู่เดียวกัน
แล้วลูกกะสืขาดกันกะบ่ได้ ลูกกะสัมพันธ์กันอยู่คือเก่า มันแม่เชื้อแม่สายกันเป็นเชื้อโย
สายผีตัวเดียวกันอยู่ในวงศ์นี้ เป็นน้องเป็นเอื้อยกันคล้าหัวกันออก ผีตัวเดียวกัน พ่อใหญ่
บุตร พ่อใหญ่อ่อน แม่(ผู้ให้สัมภาษณ์)แม่พัน แม่เพ็ง พ่อใหญ่จัน แม่ใหญ่ปลี

ได้ใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ของผีตัวเดียวกันว่า “ผีตัวเดียวกันกะชอยกันแม่่นการ
แม่่นงาน มีหยังกะมีเฮ็ดแนวอื่น แต่ก็ปลุกเฮือนปลุกخانจังซี แต่ก็บ่ได้มีช่างจังซุกมือนี้ดอก เอ็นพี
น้องไทบ้านนี้แล้ว ผู้ผีตัวเดียวผู้อยู่ใกล้กะเอ็นมาชอยกัน แต่ก็มันแม่่นเฮือนมุงหญ้ามุงแฝก บาทนี้กะ
ไปหากันไปเอากลอน(กลอนไม้มามุงหญ้า ไม้อยู่ดงป่าแดง ใกล้บ้านใหม่ชุมพรแบกไผแบกมันผู้ 9 ลำ
10 ลำ)ความสัมพันธ์ในบ้านเป็นผีตัวเดียวกัน ครันถ้าแย่งที่ดินที่ดอนกะหาเผ่าหาแกไปเว้ากัน ผู้เคย
อยู่ผู้เคยรู้จักไปเว้ากันฝักหลักฝักแดนเท่านั้นแล้ว”⁶ เครือข่ายที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความหมายของ
ความสัมพันธ์ที่เป็นแบบหุ่นส่วน แต่เป็นความหมายของความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถตัด
ขาดจากสายเลือดได้ ดังนั้นการช่วยเหลือทางเครือข่ายถือว่า เป็นหน้าที่ที่ต้องทำมาก
กว่าความรู้สึกในความผูกพันกันในความสัมพันธ์ทั่วไป ถ้าไม่ให้ความช่วยเหลือในสาย
เลือดเดียวกันแล้ว อาจจะถูกลูกหลานของตนเองไม่ให้ความนับถือในอนาคต ในขณะที่
เดียวกันขาดจิตวิญญาณของผีตัวเดียวกันด้วย จากจุดนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการใช้เครือข่ายทาง

สังคม เสมือนเป็นการพยุให้ผีตัวเดียวกันคงอยู่ ให้มีการปรับตัวได้ในพื้นที่มากกว่าความหมายของการช่วยเหลือปกติ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน เป็นกิจกรรมตัวคนเดียวไม่สามารถทำได้ ดังนั้นมีความจำเป็นที่ต้องเรียกร้องให้คนอื่นเข้าร่วมในกิจกรรม

นอกจากนั้นมีการใช้เครือข่ายในรูปแบบเจ้าโคตรเจ้าตา ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในพื้นที่ เป็นผู้ควบคุมแนวคิดของคนในสถาบันผีตัวเดียวกัน ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิ์จักรที่กล่าวว่า **ฉันผู้ใดผู้เฒ่า(อายุมาก)คนเขาถือเขา เกรงกลัว เขาก็เอ็น(เรียก)พ่อใหญ่ประจำช่ง ฉันพ่อเจ้าโคตรมันเป็นญาติใกล้ชิดติดกันมันเป็นลูกเป็นหลานกัน เขาเลยเอ็นเจ้าโคตรเจ้าตา เจ้าโคตรหมายถึงผู้ใหญ่ในช่ง ตาก็หลายอยู่(ในอดีตมีอยู่มาก)แหล่วตายหมด แต่ก็ พ่อหนูอยู่ช่งหนองขี้ควย พ่อวันหา พ่อเคน มีผู้เฒ่าหมดคูเอียนแล้วแต่ก็เจ้าโคตรมีหน้าที่ในการดูแลสมาชิกที่อยู่ในช่ง หากเกิดเภทภัยในหมู่สมาชิกผีตัวเดียวกัน เป็นพ่อใหญ่แม่ใหญ่จั้งซี่แหละ(ผู้ให้สัมภาษณ์)เอ็นมาเว้าผีสงเพิ่น(เรียกผี) ฉันหาว่าผู้เฒ่าผู้เฒ่ามาบอกมาสอนมาเว้า(พูด)มาจาเขาบ่ฮู้จักถ้อยจักความกะยำ(อย่า)ถือสาหาผิดเขา(หากเขาทำผิดอะไร มาบอกมาสอน เขาไม่รู้เรื่อง) แล้วกะให้ผู้เจ็บไข้ได้ป่วยให้มัน ชวงมันเซาเซะ(ก็ให้ผู้ที่เจ็บป่วยหาย) ผีตัวเดียวเป็นพี่เป็นน้อง เป็นญาติกัน⁸**

ในขณะที่ตำนานความเชื่อของพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุญเกิดขึ้นมาจาก"ไทเฮา"ได้สร้างตำนานร่วมกันขึ้นมาและนับถือร่วมกันเพื่อเป็นการขัดเกลาและเป็นความหมายร่วมกันของไทเฮาให้เป็นพวกเดียวกัน คือ

□ ตำนานพระธาตุคำบุญ**“ผู้เฒ่าผู้แก่เขารวบรวมว่า ท่านปู่(พูด)ขึ้นมาจากใต้ดิน เคยมีคนจะขโมยของ ๆท่านไปแล้วก็โดนสาปให้ตายเดี๋ยวนั้นเลย ไทเฮาเดียวกันนี้ก็เชื่อท่านมากกว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ถือว่าพวกเฮานั้นเป็นลูกหลานของยาพ่อใหญ่ธาตุด้วยกัน สมัยก่อนนั้นเราจึงต้องทำทาง ต่อท้องทุกปี เพราะต้องทอดกฐินด้วยกันและต้องไปสรงธาตุทุกปี การไปสรงธาตุที่วัดธาตุในสมัยนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะมาคุยมาสนทนากันกับเพื่อนรุ่นเดียวกันได้ ฟังหมอลำเขาบอกบาปบุญคุณโทษผลอาณิสต์ พวกผู้บ่าวผู้สาวก็จีบก็เล่นกัน พวกผู้บ่าวถ้ามีภรรยาบ้านไหนก็จะหาเสียบ้านนั้นให้ขึ้นสาวให้ บางทีก็กินเหล้ากันแล้วก็ตีกันแต่ก็ไม่ได้ถึงกับฆ่าฟันเอาชีวิตกัน พอหายเมาแล้วก็ไปเพื่อนกันเหมือนเดิม ส่วนเด็กเล็กเด็กน้อย พ่อแม่ก็จะพาไปให้รู้จักพี่น้องบ้านอื่นแล้วมันก็ได้วิ่งเล่นด้วยกัน สมัยนั้นคนมากันมากจริง ๆ เห็นหน้าพี่น้องทุกบ้าน ในงานสรงธาตุนี้ละ”⁹**

□ ตำนานความเชื่อต่อเจ้าปู่ที่มีศาลอยู่ทางทิศใต้ริมแม่น้ำชีที่คิดว่าตายไปแล้วตนเองต้องไปอยู่ในป่าช้ากับญาติพี่น้องบรรพบุรุษ ทำให้คนที่อยู่ในพื้นที่ ต้องมีความสามัคคีกันพื้นที่วัดพระธาตุเก่า ใช้ในเรื่องความเชื่ออันเดียวกัน หรือดงมันใช้ในความหมายของเป้าหมายทางธรรมชาติที่มีรูปแบบของระบบพื้นที่ทำกินแบบประชาธิปไตย ที่ไทเฮาใช้ทำมาหากินในความหมายเดียวกัน

□ ประวัติศาสตร์ของความเป็นไทเฮา เริ่มต้นที่การอพยพโดยกลุ่มเครือญาติที่นำโดยผู้ที่อาวุโสของกลุ่มนั้นก็คือเผ่าเฮอะ จากบ้านบุงมะแลง จังหวัดอุบลราชธานี ได้พาญาติพี่น้องเดินทางมาตามน้ำชี เพื่อหาที่ตั้งบ้านเรือนและที่ทำกินที่เหมาะสม

บ้านดอนกลอย ในความหมายของการเลือกทำเล เพื่อการตั้งถิ่นฐานในช่วงสมัยของพ่อเผ่าเฮอะนั้น เป็นการเลือกพื้นที่ ที่กลุ่มและเครือญาติของตนที่อพยพด้วยกันมา สามารถที่จะใช้แรงงานของกลุ่มตนที่มีไม่มาก(มีไม่กี่ครัวเรือน) ใช้เครื่องมือที่เป็นแบบดกทอดกันมาแต่เก่า(จอบเสียมแห) แต่พวกเขาสามารถคงอยู่ได้

“เผ่าพวกกันมา ทางน้ำว้าวควายก็ไม่มี มีแต่บักจก(จอบ)เสียม ทางน้ำก็มีเรือมีแห ตอนที่บ้าน หลวงพ่อก็ได้เล่าให้ฟังว่า มาตั้งบ้านเพราะน้ำท่วมไม่ถึง แต่ว่ามีน้ำมีหนองหลาย”¹⁰

ด้วยสภาพของพื้นที่ทำกินของบ้านดอนกลอย ถึงแม้ว่าที่ตั้งของหมู่บ้านในเวลาเริ่มแรก จะเลือกที่ดอนสูงน้ำท่วมไม่ถึง แต่เนื่องจากความต้องการพื้นที่ทำมาหากิน ซึ่งเป็น พื้นที่ลุ่มน้ำ เพราะข้อจำกัดด้านความสามารถในการปรับตัวและจำนวนประชากรที่มากขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวของคนบ้านดอนกลอย ก่อให้เกิดเป็น ช่งต่างๆ ซึ่งเป็นการอพยพไปให้ไกลที่ทำนาของเครือญาติ ซึ่งมีช่วงการอพยพดังนี้

ในการอพยพเคลื่อนย้าย เป็นการขยายพื้นที่ทำกินของคนบ้านดอนกลอยไปในพื้นที่ ที่ง่ายต่อการป้องกันตัวจากสัตว์ป่าหรือภัยธรรมชาติ คนบ้านดอนกลอยจึงมักเลือกที่ตั้งบ้านเป็นดอนแล้วกระจุกตัวอยู่ในรั้วเดียวกันโดยยกได้สูง ทำให้เกิดการกระจุกตัวกระจายกันอยู่ตาม ที่ดอนต่างๆ ของครัวเรือน ซึ่งคนบ้านดอนกลอยเรียกว่า “ช่ง”

ช่งเป็นการรวมกลุ่มกันของครัวเรือนโดยมีความเป็นญาติพี่น้องและความเป็นคนบ้านดอนกลอยเป็นทุน แต่เมื่อผ่านช่วงเวลา การทำมาหากิน การใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้ช่งต่างๆเกิดความ เป็นเฉพาะของตนขึ้น เช่นความชำนาญในการหากิน ตลอดจนศูนย์กลางของช่งต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มย่อยที่เป็นไทเดียวกันขึ้นมา

“สมัยเป็นเด็กน้อยสิบกว่าปีจำความได้ ก็เห็นว่าบ้านดอนกลอยมีขนาดเท่าๆกับปัจจุบัน เพียงแต่ว่าบ้านเรือนมันอยู่ใกล้กัน บ่หนาแน่นเท่าทุกวันนี้ คนสมัยนั้นอยู่กันเป็นช่ง แต่ละช่งก็แทบมองบ่เห็นกันเพราะมีสวนกัน...ช่งในสมัยนั้นมี อยู่สี่ช่ง มีช่งโนนบักเกลือ ช่งหนองไผ่ ช่งกกขามหวาน ช่งทำสร้างจัน(สร้างจันคือบ่อน้ำซึมริมน้ำชี ที่คนสมัยก่อน เอามือขุดเล็กน้อยรอให้น้ำซึมเข้าแล้วจึงเอามาดื่ม อธิบายโดยยายเบ้า เศษสุวรรณ)”¹¹นอกจากนั้น คำบอกเล่าของพ่อครูบัวทองคำ ยังให้ภาพของช่งในสมัยนั้นดังนี้(ดูในตารางที่1)

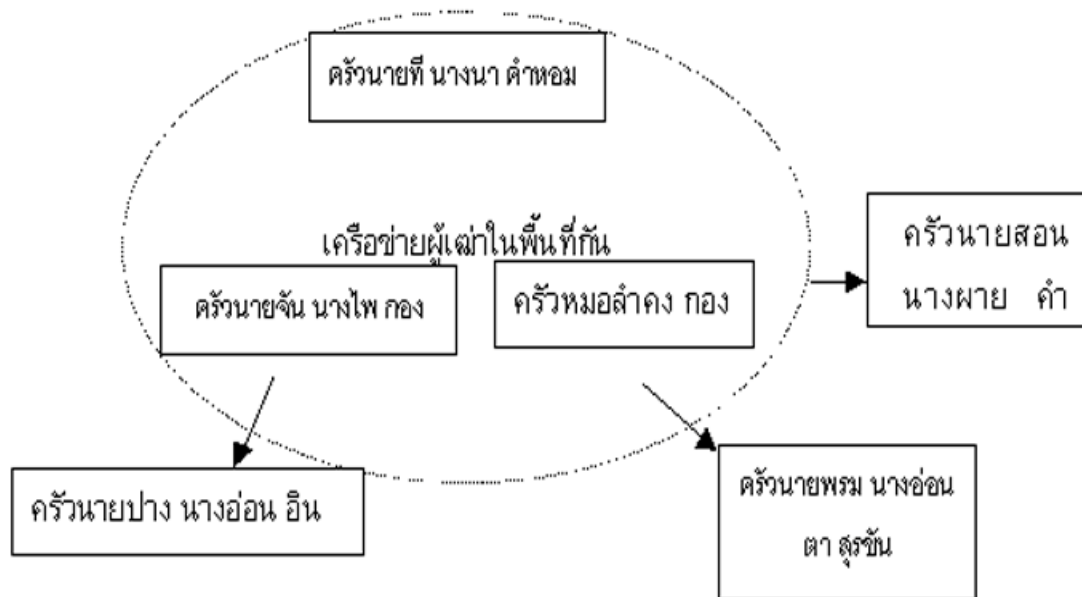
ภาพที่ได้คือ การรวมตัวกันเป็นช่งนั้นเป็นการรวมกลุ่มกันโดยมีพื้นฐานของความ เป็น ญาติพี่น้อง ทำให้มีที่ทำกินที่ใกล้กัน เมื่อประสบกับสภาพพื้นที่รอบตัวเหมือนกัน จึงก่อให้เกิดบ้านดอนกลอยเกิดจิตวิญญาณที่คล้ายคลึงกัน คือต้องการแสวงหาทางรอดร่วมกัน ขอบช่วยคนอื่น

ขยันไม่ชอบคนกินแรง และช่งก็คือ คำตอบที่เป็นรูปธรรมการเอาตัวรอดร่วมกันของญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ถือว่าเป็นหน่วยย่อยของไทยเขา คือ คนบ้านเดียวกันแรกเริ่มของพื้นที่วัฒนธรรม “คนบ้านเขา เป็นลูกหลานของเจ้าปู่ด้วยกัน ก็เลยต้องพึ่งพาอาศัยกัน ถ้าบ่เชื่อบ่เฮ็ดน้ำ ก็อยู่บ้านนี้แต่บ่ถือว่าเป็นพวกเดียวกัน”¹²

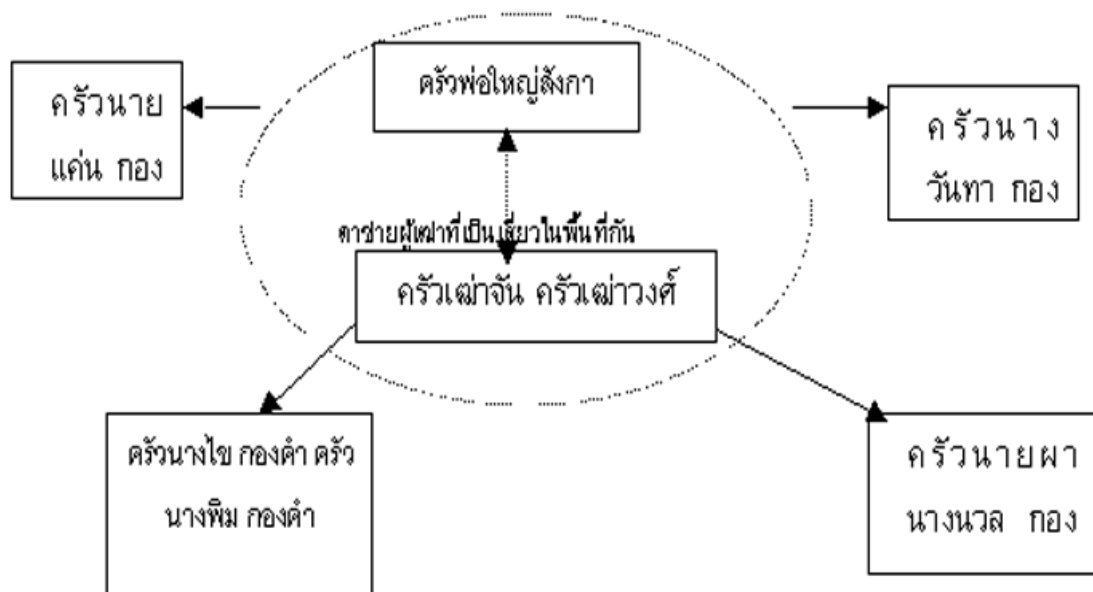
ตารางที่ 1 การเกิดขึ้นมาของช่ง

ช่งก๊กขามหวาน ตั้งอยู่บ้านนอกในปัจจุบัน เป็นช่งของพวกตระกูล กองคำ มีสมาชิกในช่ง คือ คร้วนายจำปา นางลา กองคำ (ผู้เฒ่าของช่ง) คร้วนายจัน นางมา เนาวบุตร (มาอยู่บ้านเมี่ยง) คร้วนายลา นางถ่อน กองคำ คร้วนายผาง นางตา สมนึก (มาอยู่บ้านเมี่ยง) คร้วนางบาง กองคำ ช่งนี้นิยมหากิน โดยการ ทอดแหหาปลาที่น้ำยัง	ช่งท่าสร้างจัน ตั้งอยู่ที่บ้านใหญ่ในปัจจุบัน เป็นช่งของพวก ตระกูล คำหอม และอินตะเน มีสมาชิกดังนี้ คร้วนายที่ นางนา คำหอม(ผู้เฒ่าของช่ง) คร้วนายสอน นางผาย คำหอม คร้วนายจัน นางไพ กองคำ(มาอยู่บ้านเมี่ยง) (ผู้เฒ่าของช่ง) หมอลำคง กองคำ คร้วนายพรม นางอ่อนตา สุรขัน(มาอยู่บ้านเมี่ยง) คร้วนายปาง นางอ่อน อินตะเน ช่งนี้หากินที่น้ำชี โดยลงเรือที่ท่าวัดเก่า
ช่งโนนบกเกลื้อ เป็นช่งของพวกตระกูล กองคำ ตั้งอยู่ที่บ้านโนน หันและบ้านนอกในปัจจุบัน มีสมาชิกดังนี้ คร้วเฒ่าสังกา ต้นตระกูลกองคำ คร้วเฒ่าจัน คร้วเฒ่าวงศ์ ผู้เฒ่ารุ่นเฒ่าสังกา นายแคน กองคำ บิดาพ่อครูบัว คร้วนางไข กองคำ คร้วนางพิม กองคำ คร้วนางวันทา กองคำ คร้วนางท่ามา กองคำ คร้วนายผานางนวล กองคำ ช่งนี้มีฝีมือทางช่างต่อเรือ สร้างบ้าน หากินทั้งน้ำชีและน้ำยัง ลงซี ที่ทำกอกไซ ทำหนองอ้อ ทำกอกเปลือย	ช่งหนองไผ่ เป็นช่งของตระกูล เนาวบุตร อยู่บริเวณหนองไผ่ ในปัจจุบัน มีสมาชิกดังนี้ คร้วนายแก้ว นางจัน เนาวบุตร(ผู้เฒ่าของช่ง) คร้วนายมัน นางพัน เนาวบุตร คร้วนางพัน เนาวบุตร คร้วนายแฮด นางสีดา กองคำ ช่งนี้ หากินที่น้ำชี ลงเรือที่ท่าวัดเก่า

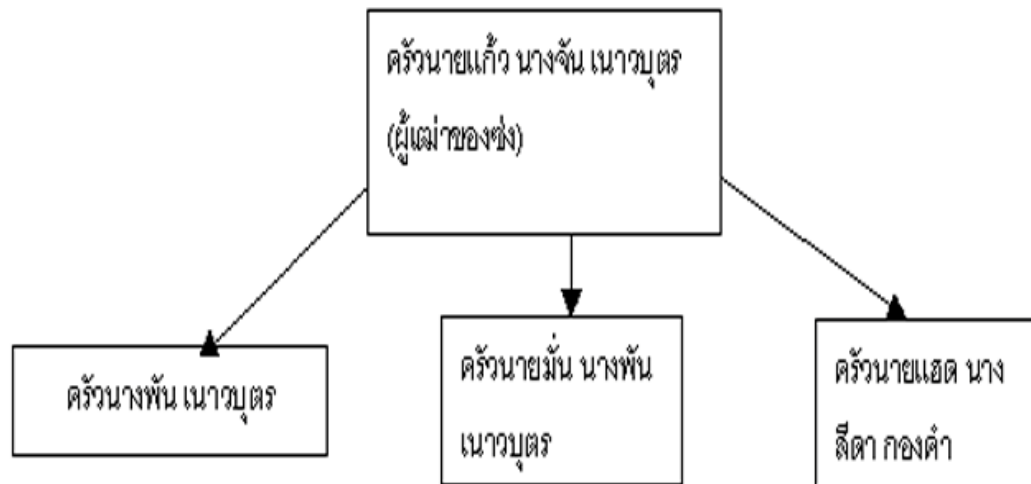
รูปแบบแกนกลางและการส่งผ่านของช่งต่าง ๆ ในสมัยนั้น จึงมีรูปแบบ ดังนี้
ช่งโนนบกเกลื้อ

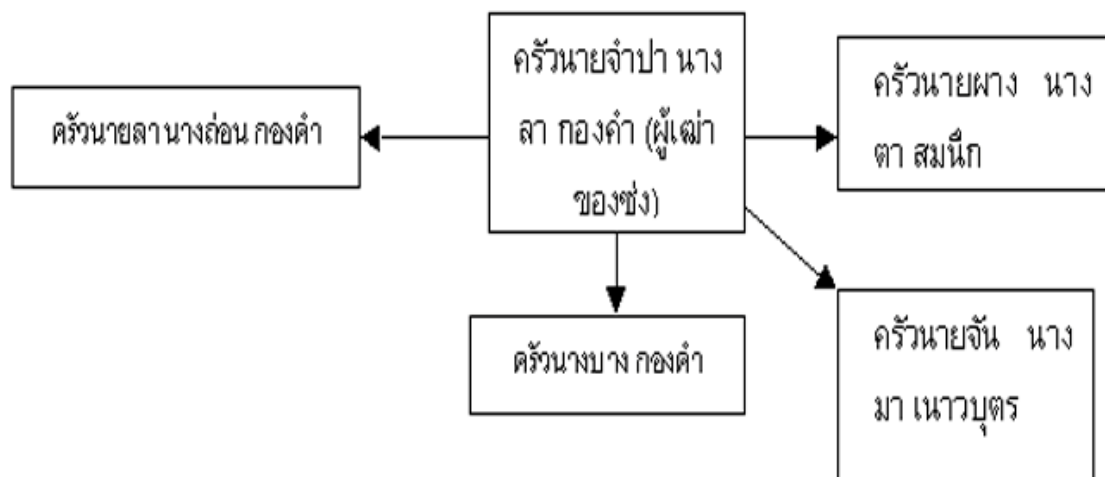
ซึ่งทำสร้างจัน

ช่งหนองไผ่

ช่งกขามหวาน

ทางต่อท้องระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋กับพื้นที่อื่น

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในความหมายไทเฮา กลายเป็นความหมายของพวกเดียวกันที่ไม่เหมือนกับคนอื่นและคนอื่นที่ไม่เหมือนกับเรา อย่างไรก็ตามความหมายไทเฮาได้ให้เราเห็นเป็นเครือข่ายทางสังคมอีกรูปแบบ และระดับหนึ่งที่มีความแตกต่างจากไทบ้านเฮาและไทเดียวกันดังภาพที่ปรากฏออกมา

ในขณะที่บ้านเฮาหรือสมาชิกที่สมาชิกที่อยู่หมู่บ้านเดียวกัน (ไต่บ้านเฮา) ก็เป็นไต่เฮาอีกรูปแบบหนึ่งเช่นกัน ซึ่งในอดีตนั้นจะให้ความแตกต่างกันเป็นเรื่องระยะทางและนิสัยเฉพาะกลุ่มบางส่วนเท่านั้น ที่มักจะมากำหนดกิจกรรมการช่วยเหลือกัน

จากคำบอกเล่าของยายเบ้า เศษสุวรรณ¹³ ทำให้เราเห็นอาณาเขตที่บ่งบอกระยะทางความสัมพันธ์นั้นได้ชี้ให้เห็นระยะทางของความสัมพันธ์ในเครือข่ายที่สมาชิกในพื้นที่มีอยู่ดังในรูป

จากประวัติศาสตร์การเล่าผ่านประสบการณ์ของเครือข่ายคนอายุ80ปียืนยันว่า ไต่เฮาเป็นเสมือนตัวที่ยืนยันตัวเอง เมื่อมีแล้วก็จะง่ายต่อการมีโอกาส ที่จะเข้าร่วมในกิจการต่างๆรวมถึง

สิทธิในการเข้าไปใช้พื้นที่ต่าง ๆ ว่าไปแล้วเป็นบัตรประชาชนในพื้นที่สมัยนั้น ช่วยให้กิจกรรมของตนเองมีความลื่นไหลได้สะดวกและบรรลุกิจกรรมได้ง่าย **ดังนั้นบทบาทของไทยเขาในฐานะเป็นเพื่อนบ้านหรือหุ้นส่วนในกิจกรรมของการดำเนินชีวิตมีความเหนียวแน่นมากดังสะท้อนออกมา** โดยไทยเขาจึงเคร่งครัดในการที่จะไม่ทำตัวเป็นปัจเจกที่ปฏิเสธการเรียกร้องของไทยเขา ซึ่งแสดงออกมาในจิตสำนึกที่ว่า **“คนบ้านเขาต้องช่วยเหลือกัน”¹⁴ และ “ต้องอาศัยกันไปกันมาไม่มีเผ่ล้าอยู่ผู้เดียว”¹⁵**

เครือข่ายภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

จากพื้นฐานของรากเหง้าทางจิตวิญญาณเดียวกัน ได้จัดระบบองค์กรภายในขึ้นมาใช้เพื่อก่อให้เกิดการสนับสนุนกิจกรรมกัน เป็นการประกันการเอาตัวรอดของคนในพื้นที่ทั้ง 2 ดังนั้นเครือข่ายต่าง ๆ เป็นไปตามความจำเป็นและความถนัดภายในพื้นที่ ในประวัติศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายองค์กรทางสังคมแบ่งออกได้ดังนี้

- ❖ พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว(เครือข่ายของคนอายุ 80 ปี เครือข่ายชั่ง เครือข่ายความสัมพันธ์รูปแบบเสี้ยว เครือข่ายหมอลำ เครือข่ายส่งออกแรงงาน เครือข่ายทอผ้า)
- ❖ พื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม(เครือข่ายกำพร้ากำพลอย ต่อเรือ หมอลำ แก้วขาว ไทบ้านเฮา ฉางข้าววัด)

เครือข่ายทางสังคมแบบผีตัวเดียวกัน

การเกิดเครือข่ายเป็นการจัดองค์กรขึ้นมาตามธรรมชาติของรากเหง้าทางวัฒนธรรมและความชอบของตนเองที่จะเลือกใช้ชีวิตอยู่กันภายในพื้นที่ของตนเอง

□ เครือข่ายทางสังคมของคน 80 ปี

เป็นเครือข่ายจากความเป็นผีตัวเดียวกัน โดยประกอบกิจกรรมร่วมกันว่า” หมู่เดียวกัน มีแม่ใหญ่ลือลือฮัน พื้นแก่กว่าเคยไปฮวมกันอยู่วัด เคยมาฮักมาแค้นกันอยู่นี้แหละ ซอยนั้นซอยนี้กะเป็นหมู่เดียวกันแหละ ยายสุด นามบุญลือ พื้นหมู่ลงช่วงนำกันพอกันอยู่วัด แม่ใหญ่วรรณ นามสง่า(เมียพ่อใหญ่เพี้ยก) แม่ยอด หมุนลี แม่หนา แม่ฟัก แม่ แม่ใหญ่ฝ้าย แม่ใหญ่กุ่มพา แม่บุด รอสณา(แม่กำนัน) แม่พุทธา แม่บุญพ่อเอ็ง แม่ติ่ม เขาเป็นน้องเป็นนุ่กะไปฮวมกัน เป็นหมู่เดียวกันไปวัดนำกันกะเลยมาพ้อ หมู่แม่หนู พ่อใหญ่หนู หมู่นี้ไปฮวมกันบ่แม่นเป็นญาติแต่ไปฮวมกัน คันเอาบุญเอาหยิ่งพื้นกะมาซอย มาเป็นหมู่กันมาเป็นเพื่อนกัน เข้าโรงเรียนนำกันโรงเรียนชุมชน”¹⁶

ความสัมพันธ์ของคนในเครือข่าย 80 ปีส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ในรูปแบบการทำงานร่วมกัน การขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ของตนเองและวิธีการที่ตนเองมาใช้ เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ ใช้วิธีการการขยายเครือข่ายทางสังคมของตนเองว่า **อียังกะซอยกัน พื้นมีบุญอียังกะซอยพื้น หมู่ที่ไปวัดนำกันได้ช่วยในงานบุญ ฮวมกันไปยามเฮามีงานบุญงานหยิ่งกะไปเหล่าพื้น ถ้าไปเอาเพี้ยกก็ไปเอาเฮอะเอาเหาะ เจ้าของเอาเฮอะไปวางไว้ ตัดลงซี**

หลง บัดนี้แล้วกะเอ็นหมูไปเอา เจ้าของกะได้ทอกัน บให้ลีนให้เหลือกัน¹⁷ และเป็นลักษณะ
แต่ก็ปั่นกันกินขึ้นได้มาจึงมาแลกกันเพิ่นกะมายืมคือกันกะไปยืมเพิ่นคือกัน “ข้าวบ่ฮอด
มันบ่มีปากกบปากอึ้งยืม นำเพิ่นมา หลายอยู่ให้ยืมเป็นชาว¹⁸ถือเป็นการช่วยเหลือในกิจ
กรรมของการยังชีพของสมาชิกภายในเครือข่ายของคนในอายุ 80 ปี ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือ
ถือ เป็นการลงทุนในเครือข่ายและการขยายเครือข่ายของตนเองในกิจกรรมของชีวิต ความสัมพันธ์
ของเครือข่ายทางสังคมของคนอายุ 80 ปี จึงเป็นไปในรูปของกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน โดย
แสดงออกมาในรูปแบบเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และในขณะเดียวกันถือเป็นการขยายเครือ
ข่ายของตนเองด้วย

คนในรุ่น 80 มองชะตากรรมของการปรับตัวของคนในปัจจุบันของพื้นที่ได้เล่าถึง
การปรับตัวของคนในพื้นที่บ้านขาวในรุ่นปัจจุบันด้วยการวิตกกังวลว่า “คนคู่มือนี้บ่มีดอกผีสาง
ผีหลอก เขาบ่หนีถือกัน(คนไม่หนีถือผี)คู่มือนี้ขอกันกินกะบ่ได้(คนปัจจุบันของกันกินก็ไม่ได้) ได้
มากกะไปขาย(ได้มากกะขาย) คนหาเงิน คนมันเจริญขึ้นมาจำป็นต้องหารายได้รายดี แข่งขันกัน (คน
เจริญขึ้นกะต้องแข่งกันหารายได้)¹⁹ ซึ่งก็ได้รับการยืนยันถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในรุ่น 80 ปีที่
แล้ว จากพ่อใหญ่จิ้น ที่เล่าว่า”แต่ก็เวลาทำนาใช้ควายไถ ลูกหลานก็ช่วยทำนา ลูกหลานไม่ไป
กรุงเทพฯ มีเท่าไรจะอยู่กับพ่อแม่หมด ไม่มีที่ไปทำนาช่วยพ่อช่วยแม่ แสดงให้เห็นว่าคนใน
สมัย 80 ปีที่แล้ว เป็นคนที่ปรับตัวตนเองเข้ากับระบบธรรมชาติตามฤดูกาลเป็นหลัก มีวิถีชีวิตใน
การพึ่งพาธรรมชาติ ไม่ได้เอาตัวรอดเพื่อเอาชนะธรรมชาติ แต่เป็นการเอาตัวรอดโดยการพึ่งพา
ธรรมชาติ และในปัจจุบันสมาชิกในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ได้รับการขัดเกลาผ่านวิถีชีวิตที่ขัด
แย้งกับวิถีชีวิตของคนในรุ่น 80 ปีที่แล้ว

ความหมายของเครือข่าย 80 ปีนั้นในอดีตให้เราเข้าใจว่า

□ เป็นทุนสำรองของเครือญาติในการปรับตัวเองเพื่อเอาตัวรอด เห็นได้จากเครือ
ข่าย 80 ปี มีสัญชาตญาณต่อการให้ความช่วยเหลือสมาชิก หากมีปัญหาโดยไม่ต้องร้องขอจะให้
ความช่วยเหลือทันที เพราะมีพื้นฐานเป็นเครือญาติ

□ การสื่อสารส่งผ่านสัญญาณร่วมกันในการปรับตัวเองในชีวิตประจำวัน การร่วม
กิจกรรมการจับปลา หากสมาชิกในเครือข่ายไม่สามารถเอาชนะต่อระบบธรรมชาติได้ในการ
ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะให้ความร่วมมือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ให้ความช่วยเหลือ ใน
ความหมายของคนในพื้นที่ว่า **พอได้กิน** เช่น ตัวอย่างการประกอบกิจกรรมการจับปลาของพ่อ
ใหญ่พ่อใหญ่พรมมา นามสง่าแห่งบ้านขาวที่ได้เล่าประสบการณ์ครั้งนั้นว่า “**ปลาจับกันหลาย
ตึกแห่ ตึกช้อน ไปจับกันหลายอยู่ ไปทางซีหลงใต้บ้านทรายมูล ผู้ไปนำกะ ตายหมดแล้ว
เฒ่าจารย์ครูลี นามบุญลือ นายบุ่น โพธิจักร เฒ่าไหว นามบุญลือพี่ชายเฒ่าจารย์ครูลีการไป
ตึกแห่กัน เรา บ่ได้แบ่งแล้วกะเอาไผเอามัน บ่แม่นไปตึกเข้ากัน(รวม)เต่ ตึกใส่ข้องไผ่
ข้องมันแหไผ่หมั่น ครั้นเบิ่งไปผู้บ่ได้กินแลงกะมีลังเทื่อ ผู้บ่หมาน พ่อเฒ่าไหวนี้ แม่นพี่**

ชายเฒ่าจารย์ครูลีแบ่งให้ชุกมือ เฒ่าจารย์ครูลีเราหว่านบ่เซาผู้้นั้นจอบบ่อนถ้าบ่อนจ้งเอา
แล้วบ่ได้ คำมามันก็ข้องแห้ง(ไม่ได้ปลา) เฒ่าจารย์ครูลีนั้นแหละเป็นผู้แบ่งให้พอได้กินแลงโต
สองโต”²⁰

□ ความหมายของเครือข่ายเป็นไปในระดับการพัฒนา ระดับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของเครือญาติ คือ คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวใช้เครือข่ายทางสังคม เพื่อบริหารจัดการให้ลุล่วงในกิจกรรมของตนเองเนื่องจากปมและความสัมพันธ์ที่มีอยู่ได้แปรเปลี่ยน ปมที่ว่าเป็นทุนครอบครัวและได้ขยายไปในความหมายของสังคมในพื้นที่ไปมากที่สุด ซึ่งเครือข่ายทางสังคม ให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นจุดศูนย์กลางสูงสุด เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัว เป็นเครือข่ายที่คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวให้ความสำคัญ เป็นเสมือนปมที่ต้องมีการกระทำร่วมกันในพื้นที่ต่อการช่วยเหลือ อันเป็นการปกป้องทางจิตวิทยาที่ติดตัวมาของผีตัวเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันเป็นทุนสำรองของชีวิตเศรษฐกิจครัวเรือน หากปราศจากเครือข่ายทางสังคม เป็นไปไม่ได้ที่พวกเขาจะสามารถเอาตัวรอดประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นการสาปลา การเหล้าข้าว การสร้างบ้านที่เกิดขึ้นมาในชีวิตประจำวันของครอบครัวภายในพื้นที่

เครือข่ายช่ง-เครือข่ายผีตระกูลประจำพื้นที่

เกิดขึ้นมาจากการตั้งถิ่นฐานตามตระกูลภายในพื้นที่ตนเองที่เรียกว่า“ช่ง” เครือข่ายช่งเป็นเครือข่ายทางสังคม มาจากพื้นฐานความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นของครอบครัว เครือข่ายทางสังคมแบบช่ง เกิดจากลักษณะพื้นที่ของการตั้งบ้านเรือนของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวที่มีการตั้งติดกันเป็นกลุ่มๆ²¹คือช่งในบ้านขาวว่า “ช่งบ้านน้อยหัวแมว คือว่าตะกี้บ้านคนบ่มีมันเป็นป่าเป็นสวน เขาออกไปอยู่ผู้้นั้นกะออกไปผู้้นั้นกะออกไป 9-10เฮือน เขากะเอิญว่าบ้านน้อย บ้านน้อยใส่ บ้านน้อยหัวแมวอยู่หัวบ้าน โดยความสัมพันธ์ของช่งในอดีตคือ คนในช่งสมัยแต่กี้ช่งเดียวกันจ้งแม่นพี่น้องกันอยู่น่าใกล้ๆกัน แต่กี้แม่อยู่ช่งหนองขี้ควย (บ้านที่อยู่ติดกันในช่ง)บ้านแม่ใหญ่สาย วรรณพุดี เพ็นตายไปแล้วเดละ พ่อใหญ่หนู วรรณพุดีเพ็นก็เพ็นเจ้าโคตรนำเป็นลูกพี่หญิงแม่ อยู่ติดกันก็พ่อใหญ่กำนันแก้ว แม่ใหญ่มน แม่ใหญ่บุญนั้นแล้ว จ้งแม่นผีตัวเดียวกัน มาอ้อมมาอ้อมกันอยู่ท่อนั้น พอจื่อได้แต่เป็นเด็กน้อย”²²หรือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลของคนในพื้นที่ว่า “แต่กี้เพ็นบ่มีนามสกุล มีนามสกุล 2455 ลูก4คน 10 ชาย 5 หญิง 5 สิบคนกะต้องมีนามสกุลเดียวกัน ผู้ใหญ่บ้านเพ็นดีเกราะเคาะไม้ ว่ามีอันนี้ทางการอำเภอ เพ็นมาสำรวจว่าผู้ใดจะเอานามสกุลไหนบ้าง ให้ทุกครอบครัวมาของแต่งตั้งแต่กี้เพ็นช่เกียนขี้ม้า มาแต่งตั้งนามสกุล นามสกุลจะเป็นญาติกันได้ฮู้จักง่ายสบาย อย่างพ่อผมนี่ใช้นามสกุลปู่ นามสกุลปู่ผมเป็นพระเต้ ปู่ผมเป็นพระเทพสุชา ฉายาเพ็น แต่กี้บ่มีนามสกุล เพ็นกะเอิ้นชื่อเมียกับชื่อผัว น้องอ้ายกันกะไล่กัน เอาน้องอ้ายกุมมาเหมิดกะใช้สุชา 20 คน เอาพี่น้องหมู่นี้กำหอม เอามาเอามาคุ้มนี้เอานามสกุลชื่อหยั่ง โพนสะทอนดอก คำสะทอนกะมี เราลูกแม่หญิงหลายลูกแม่หญิงเพ็นทึมนามสกุลเต้ กำหอมหลาย นามสกุลสุชา กะหลาย ผู้ชายหลายสมเสกกัน”²³ ความหมายของช่ง

คาบเกี่ยวกันระหว่างเครือข่ายความสัมพันธ์ผีตัวเดียวกันกับความสัมพันธ์รูปแบบตระกูลว่าแต่ก็ตระกูลเดียวกันเป็นผีตัวเดียวกัน พอคนหลายขึ้น ผีตัวเดียวกันกะแม่นบ่แม่นผีตัวเดียวกันกะมี²⁴ จากจุดนี้จึงเห็นได้ว่าความสัมพันธ์รูปแบบตระกูลของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวว่า มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์อันแข็งแกร่งที่มาจากความสัมพันธ์ทางสายเลือดของคนในพื้นที่ในอดีตจะมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน แต่เมื่อมีการขยายจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้ความเป็นผีตัวเดียวกันไม่จำเป็นต้องเป็นตระกูลเดียวกัน การเป็นผีตัวเดียวกันของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว จะถือตามกันตามสายเลือดของทางแม่ ตามความหมายของคนในพื้นที่ว่า ผีตัวเดียวกันถือผีทางแม่หญิง²⁵

ความเป็นผีตัวเดียวกันกับช่ง ให้ความเข้าใจว่า ในช่งหนองขี้ควยบ่แม่นเป็นญาติกันเหม็ด คนละผีคนละโตอยู่ดอก เอาตัวอย่างมาเปรียบเทียบเป็นรูปธรรมเช่นในความเป็นผีตัวเดียวกันของแม่ใหญ่ที่ซึ่งได้อยู่ในช่งฮ่องหอ มีสมาชิกดังนี้ สายกันเป็นเยื่อใยสายผีตัวเดียวกันอยู่ในวงศ์นี้

เป็นน้องเป็นเอื้อยกันคลำหัวกันออก ผีตัวเดียวกัน

- 1.พ่อใหญ่บุตร สาระฤกษ์
- 2.พ่อใหญ่อ่อน สาระฤกษ์
- 3.แม่ที สาระฤกษ์
- 4.แม่พัน สาระฤกษ์
- 5.แม่เพ็ง สาระฤกษ์
- 6.พ่อใหญ่จัน สาระฤกษ์
- 7.แม่ใหญ่ปลี สาระฤกษ์

สมาชิกในความป็นผีตัวเดียวกันไปแต่งงานความเป็นผีตัวเดียวกันก็ยังคงเหมือนเดิม ดังเช่นในกรณีแม่เพ็ง สาระฤกษ์ได้ไปแต่งงานกับพ่อใหญ่ทองหลางก็ไม่ได้หมายความว่าพ่อใหญ่ทองหลาง จะมาเป็นสมาชิกผีตัวเดียวกันกับแม่ใหญ่เพ็ง แต่พ่อใหญ่ทองหลางมาเป็นน้องเขยก็จะมีกลุ่มผีตัวเดียวกันของตนเองอยู่ แต่ลูกที่เกิดระหว่างแม่ใหญ่เพ็ง กับพ่อใหญ่ทองหลางก็จะเป็นผีตัวเดียวกันกับแม่ใหญ่ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ในลักษณะนี้คนในพื้นที่ให้ความหมายว่า เมียเพ็งเป็นผีตัวเดียวกัน แต่กะฮักกันอยู่มีลูกมีหลานต่อกันอยู่ลูกน้องสาว กะเลยเป็นผีตัวเดียวกัน²⁶

เครือข่ายช่งมีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์แบบตระกูลมาก่อน คนร่วมช่งกัน มันใกล้ชิดติดกันถือว่าเป็นยาย(พี่)เป็นน้องกัน มีงานการกระฮู้ชวยกัน²⁷ มีหน้าที่ต่อการให้การสนับสนุนคือ"การเอ็ดเวียกเอ็ดงานนากัน จังพ่อใหญ่นี้แหล้วออกไปสานติบอยู่พุ้นกับหมู่ อยู่หน้าบ้านอันนั้นบุญสงค์ มีฮ้านอยู่ฮั่นแต่ก็ฮ้อมยมมีอยู่ ไปสานอยู่พุ้นแล้วผู้ใดสานเป็นกะมาสานผู้ใดมาหัดเอียนเขากะมาหา มาหัดเอ็ดนำอยู่ ชุกมือนี้มันบ่มีฮ้อม พ่อใหญ่กะเลยบ่ออกไปเอ็ดอยู่ผู้เดียว มันหลายอยู่ฮั่นช่งเดียวกันกะมาเอ็ดผู้หนึ่งเอ็ดลอบ ผู้หนึ่งเอ็ดไซ อยู่ฮั่นบ้านมันอยู่นี้ที่บุญสงค์ มาตะ

วงศ์ นั้งเฮ็ดลอบ นายวันชัย นามบุญลือ เฮ็ดลอบคือกัน นายถา น่ำบัณฑิตย์ มาเฮ็ดลอบ นายกุศล แก้วไวยุทธ มาเฮ็ดลอบ นายมาชาวทะเล อยู่ช่งเดียวกันกะมาเฮ็ดอยู่หน้ากัน นายสงกา จำนามสกุลบ่ได้ เว้าพื้นมาเฮ็ดลอบนะเพิ่นบ่เฮียนดอก เว้าพื้นมาเฮ็ดดิบนี้มีบุญทัน นามบุญลือ นายบุญล้อม นาค นทรง ลูกเฒ่ายาลิ้นแหละ เอ็นพ่อใหญ่นี้ปู่ แม่มาสานดิบ นายตา นายสิงห์ทอง สาระพล เพิ่นมาเฮ็ดดิบ เดียวนี้มันเป็นแล้วแหละ ช่งเดียวกันมาหัดเฮ็ดมาเฮียนหน้ากัน”²⁸

จากสภาพดังกล่าวเป็นตัวกำกับให้คนที่เป็สมาชิกภายในช่ง ต้องมีบทบาทให้ความช่วยเหลือกันภายในเครือข่ายของตนเองค่อนข้างสูงอย่างมาก **นอกจากสภาพการตั้งบ้านเรือนที่ติดกันแล้ว ที่นาคนภายในช่งเดียวกันส่วนมาก จะมีที่นาที่ติดกันเนื่องจาก คนภายในช่งมากคนภายในช่งเดียวกันนั้นมาจากรากเดียวกันหน่อเดียวกัน เนื่องจากเวลาออกเรือนก็จะแบ่งที่นาของพ่อของแม่**²⁹ ทำให้สามารถระดมแรงงานได้ง่ายระหว่างคนในเครือข่ายช่งเดียวกันไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการทำนา หรือกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมรูปแบบช่ง มีความรู้สึกเข้มงวดในตัวเองในการลงทุนในเครือข่ายช่งที่ตนเองสังกัดอยู่ เป็นการให้สิ่งของ ผลผลิต แรงงาน ตลอดจนเงินตรา เมื่อได้รับการร้องขอความช่วยเหลือกันในกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานบวช ซึ่งให้ความหมายว่า **“งานสำคัญมีคนตาย กะมาหมด ช่งได้ ๆ อ้ายกันน้องกันเขากะมา หมด ค่า (หาก)ได้อินข้าวมีงานตาย งานบวชคือกัน(ก็เหมือนกัน)มาชอยกันมาเพาะเงินเพาะทอง มีสาตมีหมอนกะธรรมดา เพาะหมอน ข้าวสารกะเอาใส่ถุงหิ้ว เงินมาเพาะน้ำ เงินกะผูละ 100 ผูละ 50 บาท”**³⁰

นอกจากนั้น เครือข่ายช่งยังเป็นรูปแบบของการร่วมมือในแรงงานร่วมกันของคนในพื้นที่ฐานของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อเอาตัวรอดร่วมกันของครัวเรือน ใช้การบริหารจัดการให้ลุล่วงในการแปลงทุนทางสังคมเป็นชนิดทุนทางเศรษฐกิจ มีเป้าหมายเพื่อประกันการอยู่รอดร่วมกันของเครือญาติตนเอง และกลุ่มของตนเอง พ่อใหญ่ใหญ่ สาระบิลได้บรรยายประสบการณ์การใช้เครือข่ายรูปแบบช่งในการลงแขก กล่าวว่า **“แขกข้าวก็เว้าที่เว้าน้องเฮือนอยู่เลาะกัน ช่งเดียวกัน แต่ละเฮือนก็ส่งตัวแทนมา 1-2 คน เลี้ยงเหล้ายาพื้น อาหาร ลาบจัว ข้าวไก่ เหล้าโทก็เฮ็ดเอาเอง เอาแบ่งใส่ เดียวนี้เฮ็ดบ่ได้ตำรวจจับ”** สมาชิกในเครือข่ายทางสังคมรูปแบบช่งของพ่อใหญ่ใหญ่ สาระบิล มีดังนี้

- 1.เรือนพ่อสมาน โพธิจักร ช่งน้ำซ่างใหญ่
- 2.เรือนพ่อมานิตย์ พฤษชาติ ช่งน้ำซ่างใหญ่
- 3.เรือนพ่อมา โพธิจักร ช่งน้ำซ่างใหญ่
- 4.เรือนพ่อสงบ โพธิจักร ช่งน้ำซ่างใหญ่
- 5.เรือนนางมูล ภูมิฐาน ช่งน้ำซ่างใหญ่
- 6.เรือนนางใบ ภูมิฐาน ช่งน้ำซ่างใหญ่

7.เรือนพ่อตัด สุวรรณ ช่งน้ำช่างใหญ่

8.เรือนแม่นวล พันธัง ช่งน้ำช่างใหญ่

นอกจากนั้น เครือข่ายซึ่งมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกโดยรับหน้าที่กำหนดนโยบายของเศรษฐกิจระหว่างตระกูลภายในพื้นที่ แม้ว่าอยู่ในโลกของตนเองเป็นโลกของผีตัวเดียวกัน จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ที่ เล่าความสัมพันธ์กับภายนอกว่า **ความสัมพันธ์กับคนบ้านอื่นเป็นเสี่ยวเป็นหยั่งกันนั้นแล้ว แต่ก็มิแต่พ่อเป็นผู้ไปหามากิน แต่ก็มิเกียน อีพ่อเพิ่นมิเกียน ไปแกเกียนไปแกข้าวแกน้ำ** มีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกันคือ ได้ปลาเอามาเอ็ดปลาแดก เพื่อไว้ไปแลกข้าวทางดง ทางกุดชุม ยโสธร บ้านคำแดงนาคำ ที่น้ำเขาไม่ท่วมข้าวไปแต่พ่อแต่แม่(ไปตั้งแต่สมัยพ่อแม่) ไปหาข้าว บ้านนาคำ คำแดง คำพันตา โคกก่อง ดงมะไฟ บ้านกอก โคกยาว บ้านดู่ บ้านศรีสุข บ้านเนินใหญ่ บ้านหนองแคน บ้านหนองหมี่ บ้านศรีสุข บ้านแจ้ง บ้านหนองศาลา บ้านหนองวัว ครบ รู้จักกันไปหมด หมายความว่าไปหาข้าวไปผูกพันผูกเสี่ยวนำเพิ่น สหายเกลอกันจึ่งซีแหละ เสี่ยวเกิดจากการไปแลกข้าว เกิดเขามาหาเข้า ข้าวของเขาจะบ่ได้ขาย เขาจะอยากเอาข้าวเก่าหนีไป แลกข้าวแลกปลา เพิ่นขอเขาจะให้ ข้าวใหม่เขามา เขาเอาข้าวเก่าหนี มาแลกข้าวแลกปลา แลกปลาร้า เพิ่นกะหวังว่าสิเอาปลาร้าทางนี้ เขาจะเอาปลาร้า บ้านสะทอนบ้านขาวสิ เอาปลาร้ามาให้เอาข้าวให้กะพอ เขาจะบ่ได้หาปลา บ่มีข้าวมีน้ำกะต่างคนต่างหากิน

จากคำบอกเล่าของคนในพื้นที่จึงเห็นได้ว่าบ้านที่เป็นพันธมิตรในการแลกข้าวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวในอดีต(ดูในรูปภาพที่13) ●กุดชุม ยโสธร ●บ้านคำแดง นาคำ ●คำพันตา ●โคกก่อง ●ดงมะไฟ ●บ้านกอก ●บ้านโคกยาว ●บ้านดู่ ●บ้านศรีสุข ●บ้านเนินใหญ่ ●บ้านหนองแคน ●บ้านหนองหมี่ ●บ้านแจ้ง ●บ้านหนองศาลา ●บ้านหนองวัว ●บ้านขาว บ้านภูไท อำเภอมะยงต์ ●บ้านหนองอีเล็ค ●บ้านโป่ง ●หนองแขวงแห อำเภอกุฉินารายณ์ ●ทางบ้านดงอีเล็ค อำเภโพนทอง

ตรงนี้ ได้เห็นภารกิจของเครือข่ายทางสังคมรูปแบบช่ง เป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีพื้นฐานอยู่กับการเป็นการใช้เศรษฐกิจแบบของตระกูลในพื้นที่ตนเองเป็นหลัก ให้นัยที่มีความแตกต่าง ดังที่เราเห็นทั่วไป คือ ทรัพยากรพื้นฐานช่วยให้แต่ละช่งนั้นอยู่ได้ ความเป็นญาติพี่น้องถือว่าเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญที่ช่วยให้การอยู่รอดของตนเองในครัวเรือนไม่มีปัญหา ในขณะเดียวกันให้การช่วยเหลือ ถือว่าเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากและมีความแข็งแกร่งในความสัมพันธ์ระหว่างตระกูล สามารถกำหนดชนิดรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ บทบาทความ ช่วยเหลือในภาพรวมทำให้ผีที่อยู่ในช่งอยู่รอด และเน้นความสัมพันธ์ส่วนตัวในตระกูลในบทบาทต่างๆที่เกิดขึ้นในการกระชับความสัมพันธ์ของเครือข่ายระหว่างตระกูล

แสดงถึงการปรับตัวทางจิตวิทยาของกลุ่มเพื่อเอาตัวรอดมากกว่า บทบาทของตระกูลที่ขึ้นในช่งนั้นเป็นสำคัญมากกว่า ดังนั้นกิจกรรมที่แสดงออกมาเป็นความหมายของการอยู่

รอดของผีประจำช่อง มากกว่าบทบาทของปัจเจกหรือครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกัน การเสริมเติมหน้าที่ของตนเองภายในช่องผีประจำพื้นที่ตนเอง ได้สร้างความยั่งยืนให้ผีประจำช่องอยู่รอดได้ และมีแนวคิดต่อการเคลื่อนย้ายทรัพยากรรอบๆคนที่ใกล้ชิดตระกูลตนเอง มากกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบแนวราบ หลักการของความสัมพันธ์เครือข่ายซึ่งไม่ใช่หลักการของ “วันนี้ฉันช่วยคุณ พรุ่งนี้คุณช่วยฉัน” แต่เป็นหลักการที่เรียกว่า “สัญลักษณ์ของกฎหมายแห่งเครือญาติ”

เครือข่ายทอผ้า

เป็นเครือข่ายอาชีพที่มีความสัมพันธ์ทางแรงงาน การทอผ้าเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้ให้ เป็นช่องทางในการเอาตัวรอด หากเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ขึ้นในพื้นที่ สามารถนำผ้าแพรไปแลกข้าวเพื่อกิน เพื่อการเอาตัวรอดของตนและครอบครัว

การทอผ้าของคนบ้านขาวในอดีตจะมีการทอผ้า 2 ชนิดคือ ผ้าไหมและผ้าฝ้าย โดยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทอผ้าของคนบ้านขาวได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบไป เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น และเมื่อคนได้ปรับเปลี่ยนจากมนุษย์ที่ปรับตัวตามฤดูกาลมาเป็น มนุษย์ที่หากินแบบประจำวัน ได้ส่งให้คนกลายเป็นคนฟ้าว(คนรีบ) แข่งขันกันในการใช้ทรัพยากรเพื่อเอาตัวรอดของตนเอง จึงมีผลต่อรูปแบบการทอผ้าของคนในพื้นที่ คือ เมื่อคนไม่มีเวลามากในการลงช่วงเชื้อม้ายของคนในอดีตได้หายไป แต่ก้(ก่อน)ทอผ้าฝ้าย(ก่อนปี2504)ต้องใช้เวลาหลาย³²และเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นก็ได้ขยายบ้านไปในพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกมอน จึงทำให้ต้องปรับตัวในการไปซื้อผ้าไหมมาทอ

การรวมสมาชิกในเครือข่ายทอผ้าของคนในพื้นที่เพื่อเอาตัวรอด ภายในเครือข่ายซึ่งเป็นการปรับตัวในอดีต ที่มีการรวมกลุ่มในการลงช่วงเชื้อม้าย เมื่อฝ้ายไม่มีจึงปรับตัวมาเป็นการทอผ้าดิ่ง เห็นได้จากการเริ่มเอาผ้าดิ่งจากโรงงานที่กรุงเทพมหานครกระจายภายในหมู่บ้าน ซึ่งต่อมาการปรับตัวในรูปแบบดังกล่าวได้รับการคัดเลือกจากคนในพื้นที่ เนื่องจากสะดวกและก็เร็วกว่า ความหมายว่า “มันง่าย บ่ยาก”³³ ผ้าแพรของคนในพื้นที่เป็นเสมือนสิ่งที่ช่วยให้เอาตัวรอดเมื่อเกิดวิกฤติจากเหตุการณ์น้ำท่วม ในปีพ.ศ. 2544 ทำให้คนในพื้นที่ได้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจคือการทอผ้าเพื่อเอาไปแลกข้าว เพื่อเอาตัวรอด ดังเห็นได้จากแม่ใหญ่แถวซึ่งมีเครือข่ายความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายทอผ้าของแม่ใหญ่ละออ และมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติได้มายืมผ้าแพรอู่โปของแม่ใหญ่ละออ เพื่อไปแลกข้าว หรือแม่ใหญ่เกษร โพธิจักรได้ไปเอาผ้าแพรจากแม่ใหญ่หุ่ยและแม่ใหญ่वास ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นพี่สะใภ้ ฝากผ้าแพรไปแลกข้าวกับแม่ใหญ่เกษร ได้ให้ความหมายว่า“เอาผ้าแพรผูกแห่ ภูสิไปหาข้าว”³⁴

เครือข่ายทางสังคมแบบไทเฮา

มาจากพื้นฐานของความเป็นคนบ้านเดียวกัน (ไทเฮา) ซึ่งมีประวัติศาสตร์การเติบโตร่วมกันมา ทำให้ก่อตัวเป็นเครือข่ายของคนรุ่นเดียวกันในที่สุด

เวลาพระท่านมาแต่ละคุ้มก็จะมีที่ๆใช้ตักบาตรด้วยกัน เรียกว่าช่วง ตักบาตร เราเป็นเด็กน้อยเราก็ไปเล่นกันกับเด็กคุ้มเดียวกัน พอสายหน่อยก็ตามพ่อแม่ไปเล่นวัด เด็กน้อยทั้งบ้านก็จะพากันมาเล่นอยู่ที่นั่น พอร้อนก็ลงเล่นที่ท่าซี้ ก็ไปอยู่แทบทุกวัน ได้รู้จักกันก็เพราะแบบนี้ละ”³⁵

ความสัมพันธ์กันภายในได้สร้างกิจกรรมขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่แนะนำและผลิตซ้ำเครือข่ายต่อการเอามาใช้บริการอย่างเต็มที่ ในระยะเวลาที่ตนต้องออกรื้อน เพราะไทเฮาจะติดต่อกันเวลาพึ่งพาในลักษณะครอบครัวต่อครอบครัว โดยที่หัวหน้าครอบครัวติดต่อกันผ่านหัวหน้าครอบครัว เช่น การที่พ่อแม่ให้พ่อแม่ช่วยสร้างบ้าน ก็หมายความว่านายบ่าวที่เป็นลูกพ่อแม่ต้องไปช่วยด้วย แต่ตราบใดที่นายบ่าวยังอยู่ในบ้านของพ่อแม่(ยังไม่ออกรื้อน)ก็จะไม่สามารถไปขอระดมเครือข่ายของพ่อแม่ของตนได้ถ้าไม่เอาพ่อแม่ของตนออกหน้า แต่เมื่อออกรื้อนไปแล้ว ก็สามารถจัดการระดมเครือข่ายด้วยตนเองได้

“ยามจะเหล่กันผู้ใหญ่เขาก็มาบอกกันว่าวันนั้นวันนี้เราเป็นลูกก็ต้องไปด้วย เพราะเขามาเหล่พ่อแม่ก็ได้ลูกได้เมียไปด้วย เพราะถือเป็นเฮือนหนึ่ง”³⁶ ดังนั้นช่วงเวลาที่เป็นหนุ่มสาวเต็มตัวจึงเป็นเวลาที่ตนต้องทำการคัดเลือกและสะสมเครือข่ายของตนทั้งผู้ชายผู้หญิงโดยผ่าน การ”ลงช่วง”ของหนุ่มสาว

“ยามคำพวกผู้สาวจะพากันไปนั่งลงช่วงขึ้นฝ้าย ก่อไฟกองใหญ่ไว้ใกล้ๆ แต่ละช่วงก็มีช่วงของใครของมัน บ่ไกลกันหลายพอมองเห็นกันอยู่ พวกผู้ชายบ้านเฮาบ้านอื่นก็จะพากันเป่าแคนดีดซุงมา แล้วก็พากันขึ้นช่วงบนบ้าน ตอนเป็นสาวก็ได้ไปลงช่วงบั้นใหม่อยู่ เรียกว่าช่วงยายนาง ผู้บ่าวที่มาก็มีจารห้า จารทา จารบัว บ้านดอนยาง พ่อสิงเส พ่อรอด พ่อสีวัน พ่อทอง พ่อทอง บ้านกล้วย จารดา จารทอง พ่อห้า ทิดไล พ่อจัน บ้านค้อ ส่วนบ้านเฮาก็มีจารห้า จารมอน พ่อบาง พ่อบัว เขาพากันมาทุกคืน บางคืนผู้บาวก็มาชนกัน ผู้มาที่หลังบ่ได้ขึ้นสาวก็ชะเง้อมอง น่าสงสารอยู่ พอคืนต่อมาเขาก็จะถามยายว่า เจ้ามักเขาบ่หรือมักช้อย ยายก็บอกว่าเขามาก็ว่าน่าเขาเฉยๆบ่ได้มักดอก แต่ว่าสมัยก่อนมาเล่นสาวยังไ้บ่ได้ไ้ไม่ชากัน เพราะว่าเขาได้ไ้ไ้ต่ต่อยกันมาแต่น้อยจนรู้จักกันแล้ว เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เขาก็ไ้ไ้ว่ากัน บ่เหมือนสมัยนี้วัยรุ่นน่มาตีกันเร็วขนาดไท่เดียวกันยังตีกันเพราะว่ามันบ่ได้ไ้ไ้ได้พากันคือคนสมัยก่อน เลยกล้ำฆ่าก้ำล้าตีกัน ม่วนมากสมัยก่อนนี้ ลำบากอยู่แต่ม่วน สมัยก่อนยามตีพ่อแม่ผู้ใหญ่มอนลงมาแต่ช่วงเป่าแคนลายใหญ่ยามกลับบ้านโคก(เศร้า)หลายน้ำตาได้ไ้ไหลทุกคืน”³⁷

หลังจากผ่านการ ลงช่วงจนมีการออกรื้อนแล้ว เครือข่าย80ปีได้มีการพึ่งพากันในรูปแบบของการช่วยกันจัดการดูแลแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันเพื่อการเอาตัวรอดร่วมกัน ซึ่งเป็นกิจกรรมเช่น การขนข้าว เกี่ยวข้าว สร้างบ้านสร้างเล่า งานแต่งงานตาย ออกรื้อน หาปลา หาข้าว หาเสี้ยว ซึ่งเป็นการระดมพลังของเครือข่ายมาใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิก จะเป็นการพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามฤดูกาลของแต่ละครัวเรือน ซึ่งจะมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ เพื่อแก้ปัญหาในการระดมแรงงานในเครือข่ายที่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งมีเหตุการณ์รูปธรรมดังนี้

“ปีนั้นไปช่วยยายเบ้าเกี่ยวข้าว ก่อนวันเกี่ยวเรามาเหล่า(ขอแรง)ให้ไปช่วย
หน้อยพรงนี้ก็จะเกี่ยวแล้ว ยายก็เลยยกครวไปช่วย ให้ลูกชายไปหาปลาไปช่วยยายเบ้าด้วย
ยายเบ้าบอกว่าให้รีบเกี่ยวจะได้ไปช่วยยายอ่อนขนข้าวขึ้นแล้ว แล้วจึงมาขนข้าวช้อย ได้ข้าว
ขึ้นแล้วหมดทุกคนแล้ว พวกเราไปหาปลาทำปลา ร้าปลา ส้มปลาแห้งไว้ไปหาข้าวด้วยกันมัน
ก็จะทันบ้านทันเมือง”³⁸

แสดงให้เห็นถึง การร่วมมือกันในองค์กรของเครือข่าย80ปีที่ต้องอุทิศกำลังกาย
กำลังใจส่วนหนึ่งให้กับเพื่อนบ้าน แต่มีความหมายแค่เพียงสิ่งที่สามารถช่วยได้ทางการเสียสละ
แรงงานและอารมณ์ความรู้สึกที่ผูกพัน ไม่มีความเสี่ยงใดๆจึงทำให้เครือข่ายอยู่ได้ คือการที่ไม่มี
คำว่าบิตพลัวเกิดขึ้นในฤดูกาลของครวเรือนเพื่อนในเครือข่าย แต่ถ้ามีการบิตพลัวก็เป็นการตัดตน
เองออกจากเครือข่ายทันที

“พวกที่ฟังพากันมานี้ ต้องถือว่าเราเป็นบ้านหนึ่งเมืองเดียวกัน มีอะไรก็ต้องดูแล
ช่วยเหลือกัน พวกเราไม่ชอบคนที่บ่ช่วยพี่ช่วยน้อง แล้วก็บ่ชอบคนที่ซื้อคนอื่นหลายเพราะว่าเขา
อยู่ด้วยกันเขาก็มีแต่ทุกยากเท่าๆกันบ่ค่อยมีค่อยจนกว่ากันหลาย อันใดที่เป็นเหวี่ยงเป็นแรงเราต้อง
ช่วยกันแต่ถ้าเป็นเงินเป็นคำก็ต้องหาเอากันเองอยู่” ³⁹ กลุ่มเครือข่ายอายุ80ปีที่ผ่านมาการฟังพากันใน
ระดับของครวเรือน คนในเครือข่ายจะมีความรู้สึกที่เป็นอันเดียวกัน ซึ่งเกิดมาจากการที่อาศัยอยู่ใน
พื้นที่เดียวกัน และผ่านเหตุการณ์ความยากลำบากมาด้วยกัน

ในอดีตบทบาทของเครือข่าย80ปีที่บ้านดอนกลอยจะแสดงออกตาม
จิตวิญญาณและสัญชาตญาณของกลุ่มที่มีอยู่ จิตวิญญาณของคนกลุ่มนี้จะเป็นพวกที่อยู่ได้ด้วยเครือ
ข่ายทางสังคมของตนเป็นหลัก ระบบธรรมชาติบังคับให้คนในเครือข่ายทำตามกฎที่ต้องให้ความ
ช่วยเหลือตอบแทนกัน “เขาบ่ช่วยกันบ่ได้ดอก เพราะว่ายามใครก็ยามมันบ่ต้องถึงเดือดถึง
ร้อนก็ช่วยกันประจำอยู่แล้ว” ⁴⁰ ดังนั้นองค์กรทางสังคมที่เครือข่าย80ปีสร้างขึ้นจึงถือเป็นทุนในการ
ใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติที่ไร้การควบคุมและคาดหวัง

เครือข่ายช่ง

เป็นความหมายของเครือข่ายทางสังคมในระดับการฟังพากันช่วยเหลือกัน ของคน
ที่เป็นไทบ้านเดียวกัน อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาตินิสัย ของคนบ้านดอนกลอยที่ชอบช่วยเหลือพวก
เดียวกัน อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือไทบ้านเดียวกัน จะเป็นเรื่องของการออกแรงระดมแรงงาน
กันเป็นหลัก เช่นการเฝ้าระวังภัยแก่กัน การช่วยในแนวทางอาชีพ การดูแลทุกข์ การแบ่งปัน
อาหาร โดยมีธรรมชาติเป็นตัวบังคับให้เกิดกิจกรรมที่เป็นเครือข่ายทางสังคมชนิดต่างๆ ตั้งแต่ การ
ที่คนบ้านดอนกลอยช่วยเหลือตนเองและครอบครัวไม่ได้ เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของการปรับตัว
เข้าสู่ระบบการผลิตที่ถูกกำกับโดยพลังธรรมชาติ เช่นไม่สามารถขนข้าวได้หมดก่อนที่จะฝนจะมา
นอกจากนั้นในความเป็นคนบ้านเดียวกันนั้น คนบ้านดอนกลอยมีระบบเครือญาติจากการอพยพ

ร่วมกันมากำกับอยู่ จึงถือเป็นภารกิจที่ต้องออกไปช่วย “ตอนมีโจรมาทวงคนในช่องเดียวกันก็จะช่วยกันดูแล้วยช่วยกัน ช่วยกันดูแล้วยกับแพรรอบช่องตัวเอง ต้องช่วยกัน ถ้าอยู่ใครอยู่มัน เขาจะไม่เหลืออะไร”⁴¹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ระบบธรรมชาติที่ซึ่งตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกันกับการปรับตัวเข้าสู่ระบบธรรมชาติ ทำให้เกิดจิตสำนึกกับพฤติกรรมของการปรับตัวที่แตกต่างกันและนำไปสู่ความเข้าใจนิสัยใจคอด้วยของแต่ละช่อง

นิสัยใจคอของแต่ละช่องจะไม่เหมือนกัน ตามแต่ละความเป็นเฉพาะของกลุ่มของตน แต่ขณะเดียวกันก็มีนิสัยหลักของคนบ้านดอนกลอยอยู่ด้วย เช่น ช่องโนนบกเกลือจะเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนมาก คือมีผู้เฒ่าสังกาที่เป็นช่างเป็นศูนย์กลางและแบบอย่างช่องนี้จะชอบออกไปทำการค้าขายรับจ้างทางช่าง ชอบบุกเบิกแสวงหาที่ทำกินใหม่ แต่ก็เชื่อในเจ้าปู่เหมือนคนบ้านดอนกลอยทั่วไป ซึ่งคนในช่องโนนบกเกลือก็จะมีนิสัยที่คล้ายกันนี้ ซึ่งเฒ่ามอนที่เป็นคนช่องอื่นได้ทำการยืนยันดังนี้

“ข้าเจ้า เป็นพวกอยู่เฉยๆ บ่เป็น พวกผู้ชายมีฝีมือทางช่างกันทุกคน พวกนี้ มักค้ามักขาย มักสาวไร่ไถนา โดยเฉพาะเฒ่าสังกา มีคนหนุ่มไปช่วยเราเห็ดเหี้ยกเห็ดงานหลายเพราะเราเป็นช่าง พวกนั้นก็เลยอยากติดนิสัยคือกันมา คือเป็นพวกเด็ดขาด ว่าไม่ก็ไม่ว่าดีก็ดี คนที่อยู่หน้าเราได้ต้องเป็นแบบนั้น ถ้าไม่เป็นคนแบบนั้นก็เสียงานช่างเขา”

ยายบัว เศษสุวรรณได้ให้ความเห็นที่ชัดเจนถึงนิสัยใจคอของคนช่องโนนบกเกลือยิ่งขึ้น ดังนี้

“เขาอยู่บ้านเฮาบ่ได้ดอก เพราะว่าเขาถือว่าเขามีฝีมือ ไปอยู่ไหน ก็มีคนอยากให้อยู่หน้า พวกนี้ บ่มีการพาฝนแล้วก็บ่ทนร้อนหน้า(ด้วย) ข้าเจ้าเลยพากันสาวที่สาวทาง(หาที่ทำกิน) เพราะถือว่าจะมีแรงมีฝีมือ จนได้มีบ้านนอก แต่พอบ้านเฮาหมดที่จะขยาย เขาก็เลยพากันอพยพไปอยู่ที่ยื่น ไปสาวไร่สาวนาเอาใหม่ทางบุรีรัมย์โน้น ปีนั้น บ้านนอกไปกันเกือบหมด บ้านโนนหันก็ไปหลาย แต่ยายบ่กล้าไปเพราะไม่กล้าขายนาขายไร่ไปหาเอาใหม่เหมือนเขา ”

การบอกเล่าของพ่อครูบัวได้ชี้ชัดถึงนิสัยของช่องโนนบกเกลือที่มีความเคลื่อนไหวตามนิสัยใจคอคือ เป็นคนนิสัยที่ค่อนข้างที่จะมั่นใจในตนเองอยู่สูงมีลักษณะการพูดที่เรียกว่า “เว้าใหญ่” คือพูดหนักเลงดังเหตุการณ์ที่พ่อครูบัวเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งบัลลิกคนช่องน้ำสร้างจัน ถือว่าตัวเองเป็นพวกบ้านใหญ่ เลยไปเว้าฮ่ม(พูดข่ม)เฒ่าผาว่าเป็นพวกชอบอยู่ป่าอยู่ดง เฒ่าผาเลยเว้ากลับคืนว่า ก็อยู่ป่าอยู่แต่เรือก็ต่อเอง เล้าก็ว่าใหญ่แล้วแต่ข้าวก็เต็มอยู่เพราะนาที่หลายทุ่ง จะลงซีก็มีหลายท่า ซีครั้นเดินไกลข้อยจะทำเรือไว้ทุกท่า เรือเจ้าก็ก๊วแล้วคือสิหาอยู่หากินยาก เอาเรือเก่าข้อยชักลำใหม่⁴² การปรับตัวในระบบพื้นที่ทำมาหากิน ถ้าไม่สามารถปรับตัวได้ทั้งการดำเนินกิจกรรมชีวิตและการยังชีพและที่สำคัญ นิสัยใจคอมีส่วนอย่างมากต่อการอพยพออกไปตั้งช่องโนนบกเกลือ ได้สร้างความสัมพันธ์ในการดำรงอยู่ในเครือข่ายทางสังคมและ

ตลอดทั้งอยู่ในกรอบของความเคยชิน ประเพณีของภาษาและความเชื่อทางศาสนา ของกลุ่ม(ช่ง) ของตนขึ้น

ความรู้สึกระหว่างช่งต่างๆจะมีความแตกต่างกันอยู่ เช่นคนที่อยู่ช่งแถบบ้านใหญ่คือ ช่งหนองไผ่ และช่งทำสร้างจั้น จะมองพวกช่งก๊กขามหวานและช่งโนนบกเกลื่อว่า เป็นพวกทุกข์ ยาก ต้องส่วนาส่วไร่ ขอบบอยพพาที่ทำกิน ผิดหมู่ผิดพวก เว้าใหญ่ บ่ค่อยรู้จักความเพระบาง ครั่งก็พูดไม่รู้จักผู้ใหญ่เด็กน้อย และคนช่งแถบบ้านโนนหันและบ้านนอกเองก็รับรู้บ้านใหญ่คิด เช่นนั้น “เขา เว้าใหญ่ แรกๆพากันไปก็ไปกันเล่ๆไปอยู่ฮอดเหล่าเสือ ทีนี้เสือมันมากินไก่ก็เลยหนี กลับมาอยู่นำหมูคือเก่า ไปบ่รอด ปีนั้นเขาบ่ได้เฮ็ดนาเพราะคาแต่ส่วใหม่ ก็กลับมาเอาข้าวนำฟีนำน้องนำพ่อนำแม่ ก็แบ่งให้เขาไปกินแล้วก็บอกว่านี่ละบ้านเมืองพ่แม่พายุไหนดมาก่อนบ่พากันอยากอยู่มากไปอยู่ป่าหาเสือ เขาเว้าใหญ่แต่เฮ็ดงานหนักและตีมีฝีมือบ่เป็นอะไรเราบ่รังเกียจเท่าพวกปากเป็น”⁴³

ยายเบ้า เศษสุวรรณในฐานะของอดีตคนบ้านโนนหันได้ให้ความเห็นที่ต่างไปอีกว่า ถึงอย่างไรเราก็มีความคิดว่าเป็นบ้านหนึ่งเมืองเดียวกันคือเก่า แต่พวกบ้านใหญ่ต่างหากที่ไม่ค่อยเข้าใจว่า คนบ้านโนนหันบ้านนอกนั้นใจร้อนจนบ่ถ่าฝนฟ้า เราบ่ได้มักอยู่ป่าหรือเป็นคนป่า แต่สมัยนั้นชีวิตมันอยู่กับฟ้าฝนกันไป เราบ่มักถ่า(รอ)ฟ้าฝนคือคนบ้านใหญ่ อีกทั้งบ้านเฮาก็ไม่ได้มีนักร้องนักล่าเหมือนบ้านใหญ่ไปไหนก็เอาแรงเข้าว่าจนได้เสียวได้พวก ไม่ใช่จะเว้าเอาเฉยๆเหมือนพวกบ้านใหญ่ได้ คนที่อยู่บ้านนอกบ้านโนนหันสมัยนั้นได้ ต้องขยันหลายเพราะนาส่วใหม่มันยังขาดยังเขิน เช่นว่ามีหินมีตอหลาย บางอย่างมันฮู้เห็นซ้ำกัน(เท่ากัน)ลีให้เชื่อผู้เฒ่าหมดก็ไม่ได้ เพราะผู้เฒ่าบางคนก็ไม่เคยส่วไร่ส่วนาใหม่ ก็มีแต่ปากเป็นดินนั้นดินนี้ไปเฉยๆ

ส่วนนิสัยของคนแถบช่งบ้านใหญ่นั้น เฒ่ามอน อินคะเนบอว่า สมัยนั้นคนบ้านใหญ่นี้ชอบช่วยเหลือเผื่อแผ่เห็นได้จากการทำบุญทำทาน หรือการให้คำแนะนำปรึกษาพวกที่อยู่บ้านนอกบ้านโนนหัน ที่ส่วไร่ส่วนาใหม่ให้เขาอยู่ได้ บางครั้งเขาไปบ่ไหว เราก็ได้แบ่งข้าวแบ่งน้ำให้

พ่อครูบัวในฐานะของคนนอกช่งแถบบ้านใหญ่ในเวลานั้น ได้บอกถึงนิสัยของคนบ้านใหญ่ว่า **เป็นพวกรักสงบบ่ค่อยมักสู้มักชน ผู้เฒ่าบ้านใหญ่สมัยนั้นถ้าชมเขาสักหน่อยก็ให้กินเหล้ากินไก่แล้ว แต่เสียตรงที่พูดมาก**

ส่วนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างช่ง จะมีวัดเป็นตัวกลางในการลดความแตกต่าง และยืนยันถึงความเป็นไทบ้านเดียวกัน โดยที่คนในช่งต่างๆ ผู้เฒ่าผู้แก่จะไปพูดคุยนัดหมาย หรือแก้ปัญหาต่างๆกันที่วัด โดยใช้เวลาที่กินข้าวด้วยกันหลังพระฉันเพลเสร็จ และมีพระคอยให้คำปรึกษาและเป็นคนกลาง

“สมัยก่อนผู้เฒ่าเฒ่ามาคุยกันที่วัด คุยไปนำกินข้าวกันไปนำ หลวงพ่อเฒ่าก็จะบอกเรียกบ้านงานวัด เช่นว่า ปีนี้จะทอดกฐินแล้ว ตอนไหนที่จะพากันไปทางทางต่อท้อง พ่อใหญ่สังกาก็บอกว่าช่วงข้อไปมื่อไหนก็ได้ แล้วทางบ้านใหญ่พร้อมตอนไหน ก็ไปบอกบ้านกล้วยเขาโลด”⁴⁴

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น ได้แสดงถึงกลุ่มย่อยของไทยเดียวกันที่อยู่ในความเป็นคนบ้านเดียวกันไต่บ้านเฮา ซึ่งไทยเดียวกันนั้นก็คือ เครือข่ายการช่วยเหลือกันของเพื่อน บ้าน(ช่ง)ที่มีข้อผูกพันที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีสัญญาลับที่ว่าด้วยสายเลือด(เครือญาติ)และประวัติศาสตร์ร่วมกัน

“คนช่งเดียวกันต้องช่วยกันตามที่แรงของตนจะช่วยได้ เพราะว่าทรัพย์สินเงินคำ ก็ไม่ค่อยมีเหมือนกัน ดังนั้นออกแรงให้กันจึงดีที่สุด เพราะว่าพ่อแม่ก็พาทำแบบนี้มาตั้งแต่เราเป็นเด็ก”⁴⁵

ช่งเป็นรูปธรรมที่เป็นกรณีหนึ่ง ซึ่งให้เห็นว่ากลุ่มทางสังคมเป็นองค์กรที่มีภารกิจและมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม มีผลอย่างมากต่อการกำกับพฤติกรรมของคนในช่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้กิจกรรมของคนในเครือข่ายบรรลุได้ เป็นตัวที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อจิตสำนึกของคนในพื้นที่ พยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติ ได้สร้างความสามารถเพื่อเปลี่ยนระบบการผลิตอย่างเช่น ช่งโนนบกเกลือโดยการขยายแปลงปลูกของตนไปทั้งที่ลุ่มและที่ดอน“เห็นนาพอสีได้เกี่ยวได้ข้าว ก็น้ำไหลมาท่วมหมดเห็นกับตาเลยมันขึ้นเร็วหลาย ไหลน้ำกล้วมาก ฝนตกทั้งวันทั้งคืน พอถึงเข้าม้นท่วมหมด เขาเลยพากันคุยกันว่าอยู่บ่ไหวแล้ว ที่มันแรงเกินไป ไปอยู่ทางบ้านถาวรนำพวกบ้านคำสร้างใหม่ วันก่อนเห็นมันกลับมาส่งข้าว มันว่าอยู่ที่นั่นสบายหลาย แค่ว่าป่าเป็นบ้านเป็นน่าน้ำท่าสมบูรณ์ไม่ท่วมไม่แล้ง ปีต่อมาเขาก็พากันไปอยู่บ้านถาวรกัน”⁴⁶ ในที่สุดก็ต้องจบลงด้วยการละทิ้งถิ่นฐานไป

ดังนั้น ประสิทธิภาพขององค์กรทางสังคมได้ถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ของเทคโนโลยีการเรียนรู้ภายในพื้นที่ของตนเองคือ การสร้างเครือข่ายทางสังคม จึงเป็นทางออกเดียวในการสร้างภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตในพื้นที่บ้านดอนกลอย ภายใต้บรรทัดฐานของการยอมรับร่วมกันของกลุ่มคนสูงอายุว่า คนบ้านดอนกลอยสมัยก่อนไม่สามารถที่จะมีชีวิตเป็นอิสระและมั่นคงจากการทำนาได้

“แต่คราวเป็นเด็กน้อย ปีนั้นมีโจรมาลักวัวลักควาย ช่งต่าง ๆ เลยพากันมาทำกำแพงรอบหมู่บ้าน เพิ่มจากรั้วของแต่ละช่งที่มีอยู่แล้ว บ้านเราตอนนั้นเลยมีรั้วสองชั้นคือกำแพงบ้าน และรั้วของช่ง รั้วตอนนั้นเอาไม้ไผ่ทั้งลำทำ มีประตูเลื่อนให้คนเข้าออกไปหาอยู่หากิน ช่วยกันทำทั้งหมู่บ้าน ตอนกลางคืนก็มีการจัดเวรยามเฝ้าประตูหมู่บ้าน ผู้ว่าบ้านอื่นมาเฝ้าสาวก็นับจำนวนก่อนเข้าแล้วให้ออกไปก่อนเที่ยงคืน ป้องกันช่วยกันเพราะว่าเป็นบ้านหนึ่งเมืองเดียวกัน”⁴⁷

นั่นเป็นการเตรียมจิตวิทยาและอุดมการณ์ในกิจกรรมของคนในพื้นที่โดยเฉพาะพวกไทเฮาด้วย ได้สร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น เป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการสิ้นไหลและบรรลุในกิจ

กรรมต่างๆที่สมาชิกในพื้นที่มีความจำเป็น และเป็นความสามารถในกิจกรรมอย่างหนึ่งของไทเฮา ที่มีเทคโนโลยีทางสังคมของตนเองขึ้น ได้เข้าร่วมสนับสนุนและผลิตซ้ำโครงสร้างสังคมวัฒนธรรม ต่อมา

3. เครือข่ายช่วยเหลือกันในวงศ์ตระกูล

เป็นเครือข่ายกำพร้ากำพลอย คือ เครือข่ายที่ให้เด็กเป็นกำพลอย(พ่อแม่ตาย) ไปอยู่กับญาติที่สนิท หรือถ้าไม่มีก็ไปอยู่กับพระในวัด ถือเป็นเรื่องของพื้นฐานจิตใจที่อยู่บนความมีศีลธรรม เขาบอกว่าคนไทยบ้านเดียวกันตักทุกได้ยาก อยากให้พี่ให้น้องเขาช่วยกันดูแล เขาปมี้เขาก็ช่วยเท่าปมี้ มันก็ปดคือญาติพี่น้อง ที่เคยคุ้นเคยได้กินได้อยากมาก่อน มันจึงจะกล้าว่ากล้าวานกัน⁴⁸ และการดูแลรักษาเด็กผ่านวงศ์ตระกูลและ ไทเฮา ที่เป็นพวกเดียวกัน ซึ่งถือเป็นหนึ่งในความเป็นคนในพื้นที่เดียวกันที่ต้องรับผิดชอบดูแลให้ญาติของเด็กปฏิบัติตามประเพณี โดยที่ผู้เฒ่าผู้แก่จะซักถามว่าใครจะเป็นคนดูแลเด็กที่ไม่มีพ่อแม่

เด็กจะต้องทำงานให้คนที่ตนไปอาศัยอยู่เป็นการตอบแทน และญาติจะเป็นผู้ดูแลชีวิตและทรัพย์สินให้แก่เด็ก “พวกไทบ้านผู้เฒ่าผู้แก่ ก็จะมีพูดจะบอกพวกญาติพี่น้องว่าอย่าทิ้งอย่าปล่อยต้องอบรมสั่งสอน กลัวว่าโตขึ้นแล้วมันจะเป็นโจรเป็นเสือลักอยู่ลักกิน อีกทั้งให้กินถึง คราวพ่อแม่มันที่ได้ช่วยเหลือกันมาอยู่ที่เคยเห็นมา ก็มีบักหนูตาล หลานเฒ่าผุย ที่แรกพ่อแม่มันตายเลยไปอยู่กับเฒ่าผุย พ่อเฒ่าผุยตาย ชาวบ้านเลยให้ไปอยู่กับวัด พ่อบวชเรียนได้ระยะหนึ่งมันก็ไปทำงานที่อื่น ที่ญาติต้องดูแลก็เพราะเป็นญาติกัน ถ้าเพิกเฉยชาวบ้านก็จะนิทว่าร้ายเอา โดยที่การเลือกที่จะอยู่นั้นเด็กจะเลือกจากญาติที่สนิทที่สุดที่พอจะเลี้ยงได้ บางทีก็แล้วแต่ญาติผู้ใหญ่เขาจะตกลงกัน”⁴⁹

เป็นการแก้ปัญหาของเด็กที่ไม่มีคนคอยคุ้มครองดูแลของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จากขาดการขัดเกลาให้เป็นคนที่มีชนิดความคิดจิตวิญญาณเดียวกัน

“มันใหญ่มันรอดเองได้ มันสืบเชื้อฟังใคร เพราะว่าถ้าว้าบมีใครที่มีบุญคุณบ่มีใครเป็นญาติพี่น้อง เหมือนพวกที่ไปอยู่นำเฒ่าสังกาสองสามคนแต่คราวโน้น มันกล้าว่าฮอดว่า(กล้าพูดขนาดที่ว่า) ทั้งบ้านนั้นนอกจากเฒ่าสังกา แล้วบ่เชื้อฟังหน้าไหนทั้งนั้น เพราะพวกผู้เฒ่ามีแต่ว่า ฮอดยามก็มีแต่พวกหมู่ซ้อยนี้ละออกแรงเฮ็ดเวียกการงานบ้าน ทางต่อท้องหรือเล้าวัดก็มีแต่หมู่ซ้อยเฮ็ด แต่เดี๋ยวนี๋เขาก็พากันไปอยู่ทางอื่นแล้วละบ่ไหวพวกนี้ว่าบ่ฟังความใคร(ไม่ฟังใคร)เฒ่าบ่เฒ่าบ่ฮู้ฮ้อยฮู้ใหญ่ คิดว่าตัวเองถูกอยากเว้าก็เว้าโลด(อยากพูดก็พูด)มันวุ่นวายหลาย ถ้าปล่อยให้มันหาหม่องอยู่หม่องกินเอง มันไปอยู่กับใครมันก็จะแบบนั้น ถ้ามีเด็กกำพร้าก็เลยบ่ให้ปล่อยกันไว้”⁵⁰

การชักจูงให้เครือข่ายนี้คงอยู่คือ กฎศีลธรรมและความเป็นญาติพี่น้อง โดยที่ญาติจะมีความกลัวว่าจะถูกชาวบ้านดูถูกและรังเกียจหากไม่ดูแลเด็กที่เป็นญาติของตน “พี่น้องกันมันยัง

บ่ช่วยแล้วมันสิกล้ำช่วยใคร แค่เลี้ยงให้พื๋น่องหวิดตาย(รอดตาย)มันก็ทุกคือเก่านั้นละ(เลี้ยงก็จนเท่าเดิมไม่เลี้ยงก็จนเหมือนเดิม)บ่ทุกหลายกว่าเก๋าดอก”⁵¹

ภาพของเครือข่ายกำพร้ากำพลอยนี้ เป็นเครือข่ายเฉพาะกิจคือ เกิดเป็นกรณีๆไป ดังนั้นจึงปรากฏเครือข่ายอย่างนี้บ้างและในขณะเดียวกันก็หายไปเป็นบางครั้ง

4. เครือข่ายช่วยเหลือกันในอาชีพ เช่น ต่อเรือ หมอลำ แก้ววด โดยที่ไทเฮาจะช่วยเหลือกันในทางด้านการงานอาชีพ เช่นการถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่คนของตนที่ต้องการ ซึ่งเป็นการให้ความเป็นอิสระ แก่พวกพ้องของตน

“สมัยก่อนนี้ไม่มีโรงเรียนให้เรียน การงานต่างๆจะสอนกันไปกับยามทำงาน ให้ลูกหลานบ้านหนึ่งเมืองเดียวกันนี้ละ สมัยนั้นอยากอู้ยากเป็นอะไรก็ไปช่วยเขาหยิบจับ นานไปแล้วก็เป็นเอง”⁵²

5. เครือข่ายที่เกิดเพื่อพิธีกรรมทางศาสนา ฉางข้าววัด

“ถือเป็นการเอ็ดเพื่อบุชาคุณพระศาสนา ถ้าเอ็ดแล้วถือว่าบ้านนั้นๆจะมีความสุข ความเจริญ ที่จริงแล้วมันก็ได้ทั้งอ้อมเอมใจแล้วก็ได้ประโยชน์อย่างอื่นด้วย เช่นช่วยคนบ้านเดียวกันให้มีข้าวราคาถูกไปกิน ถ้าคนบ้านเขาเอาบ่หมด ก็ขายใส่เล้าเจ๊กไว้ แล้ววัดก็ได้มีเงิน”⁵³“เป็นการหาปัจจัยเข้าวัด ให้วัดบ้านเขาพัฒนามีโบสถะมีวิหารที่แข็งแรงสวยงาม พอพวกเขาไปกินไปทาน ก็รู้สึกสบายอกสบายใจว่า ชาตินี้ได้สร้างวัดวาอาราม ผลาอันสงค์ จะช่วยให้ไปเกิดที่ ที่สนุกสุขสบาย บ่ลำบากเป็นชวานาหน้าดำคือชาตินี้ ก็ได้อ้อมอ้อมใจแบบนี้ละ หวังนำชาติหน้าโน้น”⁵⁴

6. ความสัมพันธ์กับรัฐ คือ ไทกินปี คือมุมมองความหมายที่คนในพื้นที่สมัยนั้น มองรัฐ ว่าเป็นพวกที่ดุร้าย และพวกเขาต้องทำตามหรือต่อรองโดยผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ตนสังกัดอยู่

“หลวงบอกให้ทำอะไร เช่นเกณฑ์แรงหรือเก็บค่าเสียหัวเขาก็สั่งผู้ใหญ่บ้านกำนันมา พอผู้ใหญ่บ้านมาบอกเขาก็ต้องทำตามถ้าไม่ทำตามก็อยู่ไม่ได้ สมัยก่อนนั้นคนเลยพากันไปเที่ยวกันเยอะ ปีไหนมีโจรมีเสือก็ได้กำนันผู้ใหญ่บ้านนั้นแหละที่แจ้งตำรวจมาจับ”⁵⁵

“ข้อยเองก็ได้ไปเที่ยว(ทำงาน)ทางร้อยเอ็ดสารคามเพราะบ่มีเงินเสียหัวนี้ละ อยู่บ้านมีพื๋น่องหลาย มีพี่ชายชื้อบักหมาเคยไปเอ็ดทาง มันบอกว่าหนักหลาย บ่อยากไปเลยบ่อยู่บ้าน”⁵⁶

7. ความสัมพันธ์ส่วนตัวซึ่งในแต่ละครัวเรือน มีอยู่ตามความบังเอิญและการปรับตัวทางจิตวิทยาในการปกป้องกลไกจากการคุกคามจากภายนอก เราสามารถแบ่งเครือข่ายนี้ตามเส้นทางการเกิดขึ้นมาในรูปของเครือข่ายที่เกิดจากการเอาบุญ เช่นการไปเอาบุญธาตุพนม ซึ่งเป็นงานที่คนอีสานนิยมไปร่วมทั้งไทเฮาด้วย เครือข่ายที่เกิดจากการเดินทาง ค้าขาย “คนค้าสมัยก่อนถ้าเปลี่ยนเอาสิได้คืออยู่ เขากะแลกเต็มที เพราะเห็นว่าตกทุกได้ยากบ่ได้นอนบ้านนอนเมืองเขา

สงสาร แต่ถ้าจะค้าเป็นเงินก็ไม่ค่อยมีใครมี ต้องเปลี่ยนเป็นของที่คิดว่ามีราคาดีที่สุดแล้วจึงเอาลงยโสธร”⁵⁷ เครือข่ายที่เกิดจากการไปเที่ยว(ทำงาน) เป็นเครือข่ายที่เกิดจากพื้นฐานความรู้สึก แบบไทกินบี นั่นคือการอพยพไปทำงานชั่วคราวของเด็กหนุ่ม เพื่อหนีจากค่าเสียหัวและการไปเสียแรงที่เสี่ยงต่อการล้มตาย การไปเที่ยวนั้นจะไปกับคู่หูที่โตมาด้วยกันที่เรียกกันว่าเป็นเพื่อนตายได้ การไปเที่ยวมีทั้งแบบไปเรื่อย ๆ ตามทางต่อท้องและแบบมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะไปไหนไปหาใคร ซึ่งก็จะแตกต่างกันไปตามความต้องการของคนที่เป็นไปเที่ยวเอง การไปเที่ยวนั้นสร้างโอกาสให้เกิดเสี้ยวระหว่างพื้นที่หรือการแต่งงานขึ้น “เคยไปเที่ยวกันกับพ่อใหญ่ทวย ไปเรื่อย ๆ ทางร้อยเอ็ดสารคามจนถึงเมืองขอนแก่น ไปถึงไหนก็รับจ้างตัดไม้ไผ่จนทำไร่ไถนาไปเรื่อยอยู่สองสามปี พอเบื่อและได้เงินผู้ละยี่สิบบาท เห็นว่าพอเสียหัวได้หลายปีก็เลยกลับ ต่อมาอีกหลายปี ก็ได้ไปเที่ยวหาพี่ชายที่ทำนาอยู่ที่อยุธยา ก็ได้ไปอยู่ไปกินกับเขาสองปีแล้วก็ไปอยู่สระบุรี แล้วก็กลับ การไปเที่ยวนั้นได้ประโยชน์คือว่า ได้เสียหลาย และไม่ต้องไปเสียแรงเพราะว่ากลัว ไทกินบี แต่พอถึงตอนที่เป็นศึกเป็นเสีย เช่นตอนไปสร้างเมืองเพชรบูรณ์ตอนสงครามโลก ก็สมัครใจไปกับเขาอยู่ ก็คืออยู่ว่าเสีย ชื่อทหารทองศรีก็ให้ความช่วยเหลือหลายอย่าง”⁵⁸ เครือข่ายที่เกิดจากการไปเสียแรง เป็นเครือข่ายของคนที่ไม่มียศเสียหัวและไม่ยอมไปเที่ยวเลยต้อง ไปเสียแรงทำงานให้ หลวง เป็นเวลาปีละ สิบห้าวันทำให้ได้เจอคนที่ เป็นรุ่นเดียวกันและได้มีความสัมพันธ์ช่วยเหลือกันมา พอเสร็จจากการทำงานแล้วจึงไปมาหาสู่กัน “พ.ศ.2465 นี้ละพี่ชายอีกคนหนึ่งชื่อว่า บักหมาไปเสียแรงทำทางสาย เห็นว่าไปไกลคือกัน มันไปแล้วได้เสียทางบ้านบัว อ.กุฉินทรม รักกันมาก เพราะว่าหลบจากค่ายไปเล่นสาวด้วยกัน แล้วถูกผู้บ่าวบ้านเขาไล่มาด้วยกัน เลยสาบานเป็นเสี้ยวกัน ปีไหนน้ำท่วมบักหมาก็เอาปลาไปหาข้าวกับเสี้ยวบางที่เขาเอาใส่เกวียนเขามาส่ง เพราะว่ารักกันหลาย”⁵⁹

8. เครือข่ายที่เกิดจากการอพยพ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการอพยพของครัวเรือน ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายของญาติพี่น้องระหว่างพื้นที่ขึ้น “คนบ้านเราที่มีการอพยพครั้งที่ เห็นว่าไปหลาย ก็ตอน พ.ศ.2493 มีครอบครัวของนายอ้อย นางแดง,นายเรียง นางทอง,นายบุญจัน นางทองน้อย ซึ่งเป็นพวกซ่งเดียวกัน ได้อพยพไปอยู่บ้านถาวร อ.ละหานทราย จ.บุรีรัมย์ โดยตามไทเดียวกันที่อยู่บ้านคำน้ำสร้างกับบ้านกล้วยไป จริงๆแล้ว ผู้ที่ไปคนแรกนั้น คือเฒ่าหาคนบ้านบากเรือ ทางคำเขื่อนแก้ว ได้เดินทางไปค้าขายวัวควายแล้วเห็นว่าแถวนั้นอุดมสมบูรณ์ไม่มีคนจับจอง ก็เลยพาคนซ่งเดียวกันไปอยู่ก่อนใน พ.ศ.2482 ต่อมาคนบ้านบากเรือมีพี่น้องมาเอาเมียอยู่บ้านคำน้ำสร้าง เห็นว่าแถวนี้ น้ำท่วมบ่อยหากินยาก ก็เลยอพยพลงไปสมทบใน พ.ศ.2488 เมื่อไปแล้วได้ผลดีก็เลยมาส่งข่าวให้เสี้ยวที่บ้านกล้วย เสี้ยวที่บ้านกล้วยก็เลยมาชวนเสี้ยวทางบ้านดอนกลอย เสี้ยวทางบ้านดอนกลอยก็ตกลงไปด้วย โดยมีคนซ่งเดียวกันขอตามลงไปอีกเพราะไม่อยากอยู่ลำบากฝนฟ้าทางบ้านนี้อีกแล้ว สู้ไปเจาะป่าอยู่ใหม่ดีกว่าทำให้เกิดการอพยพของคนบ้านดอนกลอยในที่สุด พอไปแล้วเขาก็กลับมาเยี่ยมเขาพากันรวยมาก เช่นพ่อต้อง หลานยายเข่าก็มีวัวควายหลายเชือกยนต์มาเยี่ยมบ้านเก่าเมื่อปีกลายนี้”⁶⁰

เราได้เห็นแนวคิดของการผลิตและค่านิยมของเครือข่าย ได้สร้างความสุขงามในแง่อุดมการณ์ ความคิดในกิจกรรมของการดำเนินชีวิตและการปรับตัวการยังชีพภายในพื้นที่ ถือว่าเป็นเครื่องมือของการปรับตัวทางจิตวิทยา พยายามปกป้องผีตัวเดียวกันและไทเฮานำไปสู่สำนักร่วมในจิตวิญญาณเดียวกัน ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นสำนักร่วมกลุ่มเป็นไปได้ว่า สามารถปรับตัวเองให้เข้าสู่กิจกรรมได้ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดเทคโนโลยีทางสังคมของการเอาตัวรอดของคนในพื้นที่ เป็นสัญลักษณ์ของกฎหมายแห่งเครือญาติ และหุ่นส่วนภายในพื้นที่ของตนเอง ได้หล่อหลอมสร้างขึ้นมาในที่สุดต่อการกำหนดแบบแผนที่สุดคล้องกับเป้าหมายของสมาชิกผีตัวเดียวกันและไทเฮา

ได้ให้ความหมายที่สำคัญมากในแง่ยุทธศาสตร์ของการปรับตัว ความเข้าใจที่แสดงออกมาได้ให้ความหมายการพัฒนาเทคโนโลยี ประเพณี ค่านิยมของจิตวิญญาณของกลุ่มคนในพื้นที่เป็นสำคัญต่อความเป็นเฉพาะของพื้นที่ตนเอง เราได้เห็นวาทะภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวและพระธาตุดอนคำบุ ให้ความสำคัญอย่างมากในการใช้ผีตัวเดียวกันและไทเฮา มีอิทธิพลในการก่อรูปการปรับตัวทางยุทธศาสตร์ที่แสดงออกมาในความหมายการตอบสนองความต้องการทางกายภาพและทางจิตใจ ต่อการประกันการดำเนินกิจกรรมและการยังชีพของคน ให้ประวัติศาสตร์ที่แสดงออกมาถึงความต่อเนื่องของพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ผ่านมาคือ

□ **พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ใช้ยุทธศาสตร์การปรับตัว = ผีตัวเดียว:**
พื้นฐานของทรัพยากร+สัญลักษณ์ทางกฎหมายเครือญาติ

□ **พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ ยุทธศาสตร์ของการปรับตัว = พันธมิตร:จริยธรรม+การให้เพื่ออยู่รอดร่วมกัน**

นั้นเป็นความหมายของสังคมวัฒนธรรมในมุมมองของเศรษฐกิจครัวเรือนที่ไม่เป็นทางการ ได้เกิดขึ้นมาในกลุ่มน้ำชีในช่วงของการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสายน้ำที่ผ่านมา พื้นฐานเส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2ให้เราได้เห็นความชัดเจนที่เกิดขึ้นมาในรากฐานของมนุษย์เศรษฐกิจในท้องถิ่นตนเองดังต่อไปนี้

สังคมวัฒนธรรมบ้านท่ง=เศรษฐกิจการให้+การแบ่งปัน+การระดมแรงงาน

เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในกลุ่มน้ำชีในยุคแรก ได้ถูกสร้างขึ้นมาจากหลักการปรับตัวของไทเฮาและผีตัวเดียวกันในพื้นที่ในการสนับสนุนการเอาตัวรอด ดังนั้นด้วยความสามารถในการคัดเลือกและสร้างเส้นทางชีวิตของตนเอง ได้ออกแบบวัฒนธรรมของมนุษย์ทางเศรษฐกิจดังหลักการต่อไปนี้

การแบ่งปันทรัพยากรกันและกัน

พื้นฐานเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ยืนอยู่บนความสัมพันธ์ในความคิดที่ว่าใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวร่วมกันของครอบครัวกับเพื่อนบ้าน ช่วยลดความเสี่ยงที่ต่ำที่สุดในการบรรลุกิจกรรมเส้นทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการของตนเอง ให้คุณลักษณะความสัมพันธ์กับคู่

สัญญา โดยชีวิตความเป็นอยู่มีความคิดและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เหมือนกัน คือการเข้าร่วมด้วยกันหรือพึ่งพากันในกิจกรรมการทำงานร่วมกันหรือจำเป็นต้องใช้เครื่องมือของคนอื่นๆ หรือกิจกรรมการสาปปลาในอดีต

เช่นเมื่อพ่อใหญ่ไพบูลย์ได้ทำการสาปปลาเสร็จแล้ว มีการใช้เศรษฐกิจแบบการแบ่งปันการให้โดยเขาให้ความหมายว่า

1.เอาปลาไปให้อาเส 2 กิโลกรัม ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นพี่น้องกับพ่อใหญ่ไพบูลย์
สาระพล **ไปส่ง(ไปให้)เฮือนอาเส น้องสาวพ่อใหญ่แท้ 2 โล**

2.เอาปลาไปให้แม่วา 2 กิโลกรัม ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นพี่น้องกับพ่อใหญ่ไพบูลย์
เฮือนแม่วา 2 โล น้องพ่อใหญ่แท้

3.เอาปลาไปให้แม่ใหญ่หนา แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่ไพบูลย์ **ส่งเฮือนแม่ใหญ่หนา ปั้นหนึ่ง(แกงหนึ่ง) เพื่อนบ้าน**

4.เอาปลาไปให้พี่แหลม แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่ไพบูลย์ **ส่งเฮือนอ้ายแหลมปั้นหนึ่ง เพื่อนบ้าน**

5.เอาปลาไปให้แม่ไก่ แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่ไพบูลย์ **ส่งเฮือนแม่ไก่ ปั้นหนึ่งแกงหนึ่ง เพื่อนบ้าน**

6.เอาปลาไปให้แม่แดง แกงหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนบ้านกับพ่อใหญ่ไพบูลย์ **ส่งแม่แดงปั้นหนึ่ง เพื่อนบ้าน**

7.เอาปลาไปให้แม่ใหญ่สอน พี่สาวของภรรยา **เอาปลาค้อ(ซ็อน)ส่งแม่ใหญ่สอน เอื้อยสาว 2 โต ปลาค้อใหญ่**

ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน เป็นแบบการให้และการแบ่งปัน มาจากค่านิยมบรรทัดฐาน กำหนดให้มีกิจกรรมดังกล่าวคือ **ปันกันกินส่งพี่ส่งน้อง (แบ่งกันกินให้พี่ให้น้อง) ยามเพิ่นมีปูมีปลาเพิ่นก็นำมาให้เฮา(เมื่อเพื่อนมีปูมีปลาเพิ่นก็ให้เรา) ยามเฮามีเฮาก็เอาไปส่งเพิ่น(เมื่อเรามีก็เอาไปให้เพื่อน) หากบ่ได้ไปส่งหย่านเพิ่นสิว่า(ถ้าไม่ได้ให้กลัวเพื่อนจะว่า) ไปสาปปลาแล้ว บ่ปันเพิ่นกิน(ไปสาปปลาในบ่อแล้วไม่แบ่งปันเพื่อนกินซึ่งถือว่าใจดำ) บ่มีพี่มีน้อง(ไม่มีพี่น้อง) คนเฮาอยู่ผู้เดียวบ่ได้(คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้) ,ยามเฮายากก็มาใช้ได้(เมื่อเราต้องการความช่วยเหลือเราสามารถขอความช่วยเหลือได้)**

จุดนี้เองได้ชี้ให้เห็นว่า พื้นฐานของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือน มีพื้นฐานเป็นการใช้เศรษฐกิจแบบการให้ การแบ่งปันในความสัมพันธ์ของระดับที่มีความใกล้ชิดและสร้างความคล่องตัวสำหรับคนๆหนึ่ง ไม่มีความหมายของการอยู่รอดร่วมกันของกลุ่มเป็นสำคัญวิธีการที่นำมาใช้นี้ เป็นเสมือนกับการใช้แนวความคิดในการควบคุมพฤติกรรมของการให้ความหมายของศีลธรรมนำหน้าเป็นสำคัญ ให้ความหมายของคำว่า**“ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า”**สำหรับระดับความผูกพันที่ใกล้ชิด โดยบ่งบอกประเพณีความเป็นพี่น้องและตระกูล แสดงถึงการรวมตัวในความ

หมายของหัวหน้าตระกูล การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันของระบบการแบ่งปัน สามารถแบ่งความหมายออกมาเป็นความเข้าใจ 2 อย่างชัดเจนคือ เรื่องของจริยธรรมต่อการอยู่รอดร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากรระหว่างครัวเรือน มีค่านิยมบรรทัดฐานจากกิจกรรมของผีตัวเดียวกัน กล่าวคือ **บันกันกินส่งพี่ส่งน้อง (แบ่งกันกินให้พี่ให้น้อง) ยามเพิ่นมีปูมีปลาเพิ่นก็นำมาให้เฮา(เมื่อเพื่อนมีปูมีปลาเพิ่นก็ให้เรา) ยามเฮามีเฮาก็เอาไปส่งเพิ่น(เมื่อเรามีก็เอาไปให้เพื่อน) หากบ่ได้ไปส่งหย่าเพิ่นสิว่า(ถ้าไม่ได้ให้กลัวเพื่อนจะว่า) ไปล่าปลาแล้ว บ่บันเพิ่นกิน(ไปสุบปลาในบ่อแล้วไม่แบ่งปันเพื่อนกินซึ่งถือว่าใจดำ) บ่มีพี่มีน้อง(ไม่มีพี่น้อง) คนเฮาอยู่ผู้เดียวบ่ได้(คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้) ,ยามเฮายากก็มาใช้ได้(เมื่อเราต้องการความช่วยเหลือเราสามารถขอความช่วยเหลือได้)**

จากจุดนี้เองได้ชี้ให้เห็นถึง พื้นฐานของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนที่เกิดขึ้นในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว มีพื้นฐานเป็นการใช้เศรษฐกิจแบบการแบ่งปันตามสัญชาตญาณ เป็นวิธีการป้องกันการเอาตัวรอดร่วมกันของผีตัวเดียวกัน ถือว่าเป็นพื้นฐานของการจัดองค์กรในระบบสังคมตนเอง จากกิจกรรมดังกล่าวได้ให้กำเนิดรูปแบบการผึกกำลังช่วยกันผ่านเครือข่ายหรือผีตัวเดียวกันในรูปแบบ “**สัญชาตญาณในจิตสำนึกของการยังชีพ**”(ขาดเหลืออะไรกันใช้กันได้หรือขอกันได้) สำหรับการบรรลุกิจกรรมในการดำเนินชีวิตและการยังชีพร่วมกันภายในเครือข่ายทางสังคมของตนเอง ในเงื่อนไขที่สนับสนุนความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้ยั่งยืนในปัจจุบันถือว่าเป็นทุนของครอบครัว

การให้คือพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อการอยู่รอด

ในอดีตการให้แบบการระดมแรงงาน กลายเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมในการประกันการอยู่รอด ได้จัดองค์กรทางสังคมของตนเองเพื่อการอยู่รอด แสดงให้เห็นถึงความสามารถของมนุษย์ในการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ ต่อการนำมารวมชาติมาใช้ว่ามีข้อจำกัด ทำให้กลุ่มคนที่อาศัยในวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง) ต้องใช้ความคิดในการเรียนรู้เอาตัวรอดอย่างมากของการได้มาและใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะพฤติกรรมการเรียกร้องของการประกันการอยู่รอด ทำให้ต้องเรียกร้องจิตสำนึกร่วมกันทางวัฒนธรรม ที่เป็นเสมือนกับการแสดงออกมาในพฤติกรรมที่เหมาะสมที่คนในพื้นที่ ต่างได้คัดเลือกการเอาตัวรอดให้ได้ และเช่นเดียวกันเพื่อนบ้านหรือรากเหง้าของคนที่มีพื้นเพเดียวกันเอาตัวรอดเช่นเดียวกัน เป็นความสามารถของการเรียนรู้เอาตัวรอดที่สะท้อนออกมาอย่างมากในชีวิตประจำวันของคนที่ย้ายอยู่ที่นี้ตราวจนถึงปัจจุบัน (แม้ว่าจะไม่แพร่หลายเหมือนในอดีตเกิดขึ้นเฉพาะชุมชนตนเอง)

❖ กิจกรรมทางเศรษฐกิจในการเก็บเกี่ยวผลผลิตของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว เป็นกิจกรรมที่เรียกร้องแรงงานด้วยมือจำนวนมาก มาช่วยกันในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ได้มีการยืมหรือช่วยเหลือกันภายใน เช่นในเรื่องการเก็บเกี่ยวข้าว เป็นการปรับตัวต่อกันและกันโดยเฉพาะในช่วงของการเก็บเกี่ยว เมื่อเกิดวิกฤติปัญหาการขาดแรงงานนำไปสู่การขอร้องกันไป

ช่วยเหลือในการเก็บเกี่ยว ว่า “**คันไปแขกข้าวเขาก็ไปหาเหล่านั่น* ขึ้นไปเอือนนั้นเอือนนี้ “ขอแสงแดด มีอิ่นขอแสงเกี่ยวข้าว”** กะว่าท่อนั้นกะลงไปขึ้นเอือนอื่น เหล่าประมาณจัก 100 หลั่งคา”⁶¹ เป็นการระดมแรงงานด้วยกันว่า “**แขกข้าวต้องใช้หลายคนมันอยากแล้วมีอเดียว เขาก็ว่า 30 40เอือน คันแม่่นข้าวหลายเป็น 50 เอือน 60 เอือน**”⁶² แต่การระดมแรงงานของคนในพื้นที่ มาจากแรงงานกลุ่มของครัวเรือนตนเองที่ได้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของคนใกล้เคียงสนิทกันว่า “**ในที่ใน้องมีแต่แล้วแล้วก็ไปดำนาคอยกัน** แขกข้าวก็ไปว่าว่า **ขอแสงไปเกี่ยวข้าวขอยมีอิ่น เอือนพ่อใหญ่เรียนแขกชุกปี** ฆ่าจปีละโต นามันหลายเหม็ดบ้าน **ไปเหล่าชุกเอือน เหล่า 2 –3 ร้อยคนปานกินดอง**”⁶³ ดังนั้น การแขกข้าวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ได้สะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนทางเศรษฐกิจโดยครอบครัว ได้ให้ความช่วยเหลือจากความผูกพันความเป็นคนในพื้นที่ แรกเริ่มที่เกิดขึ้นมาของความสัมพันธ์ร่วมกันของอาชีพและโครงสร้างของสถาบันสังคม เป็นสำนึกร่วมที่เกิดขึ้นมาจากความรู้สึกร่อนหนาวของเพื่อนบ้านในการเอาใจใส่ดูแลเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง ซึ่งขอร้องในการระดมแรงงานของเพื่อนบ้านต่อการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ใครอยู่ใกล้กันก็ไปช่วยเหลือกันตามวิธีการของสังคมว่า “**เวียกงานแต่ก็มีแต่ดำไฮดำนาค เกี่ยวข้าวแขกข้าวก็เอิ้นกันไปขอยกันชื่อ ๆ ก็เอิ้นได้ทุกเอือน ไปขอยแน่ เอือนอยู่ใกล้กันก็ไปขอยกัน ผิดตัวเดียวกันกะไปขอยนิสัยการทำงานผู้ใดบ่แล้วกะขอยกัน บ่ได้ว่าจ้างว่าหา เพิ่นขอย แสงขอยดำนาค ดำนาคบ่แล้วกะขอยกัน**”⁶⁴

จากจุดนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการแขกข้าว ไม่ได้เรียกร้องความเป็นมืออาชีพขั้นใดอะไร แต่ใครทำอะไรได้ที่สามารถช่วยเหลือคนอื่นก็ทำไป กิจกรรมการแขกข้าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขที่ว่าสมาชิกที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ได้เผชิญปัญหาการขาดแคลนแรงงานอยู่ตลอดเวลาในฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อเข้ามาช่วยให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองไหลลื่นโดยขอแรงงานจากช่งเดียวกันมาช่วยเหลือในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว “**แขกข้าวของยายแต่ก็ก็ไปหาว่าเอือนแม่โพท เอือนแม่สาย เอือนแม่ปรัก เอือนแม่หนา ไปว่าชุกเอือนช่งเดียวกัน ขอแสงไปเกี่ยวข้าวขอยแน่ มันสิลอกมันบ่มีผู้เกี่ยวขอย**”⁶⁵

ในขณะที่ งานในท้องไร่ท้องนา เป็นการช่วยเหลือภายนอกและอยู่ในขั้นตอนของการแปรรูปผลผลิตเพื่อตนเอง เป็นงานบ่อยครั้งที่ได้พบเห็น การกระจายการช่วยเหลือแรงงานในพื้นที่ แสดงถึงการช่วยเหลือให้งานเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อไหร่หัวหน้าครอบครัวได้เชื่อเชิญ เมื่อนั้นสมาชิกหรือคนในพื้นที่ ต้องให้การสนับสนุนกิจกรรมเห็นได้จากคำบอกเล่าว่า “**คันว่าเหล่าร้อยคนก็ร้อยเอือน หกสิบเอือน ก็เอิ้นเพิ่นไปเกี่ยวข้าวขอยแน่เด้อเป็นเพื่อนบ้าน เพื่อนบ้านในช่งเฮา กะว่าสิเหล่าหกสิบก็เหล่าหกสิบ**”⁶⁶ ได้สร้างความหนักแน่นของรูปแบบการดำเนินชีวิตที่

* เหล่ากันหมายถึงการขอแรงงานให้ไปช่วยในการทำงาน

กำหนดระยะเวลาที่ต้องทำให้สำเร็จ มีการกำหนดตารางเวลาที่แจ่มชัดในรายการของการช่วยเหลือ เป็นกิจกรรมอย่างชัดเจน ตลอดทั้งรายการอาหารและการพักผ่อนร่วมกันว่า “ตื่นมือเข้าไปโอดนา เขาอยู่ใส่กะโปโลด แยกข้าวตะกั่วเป็นจ้งใด คั้นไปฮอดนาเขาจะยามมือเขาผู้คนยังบ่ทันมา พร้อมเพรียงกันเสียงแฉกกัน ผู้ใดไปก่อนก็ลงไปก่อนก็ลงไปเกี่ยวให้เกี่ยวเล่นท่าซามหมู่มา บัดนี้เขาจะเอิ้นมากินข้าววาย แล้วข้าววายก็มาพร้อมกันลงไปเกี่ยวพร้อม ๆ กัน เกี่ยวไปฮอด ยามเมื่อสวามันพอขึ้น เขาก็เอิ้นขึ้นมาผู้มาเอ็ดแนวกินก็เอ็ดไว้ ขึ้นมาก็มีเหล่ายากินกัน กิน ข้าวแล้วก็เท่านั้นบ่เอ็ดอีกมาเลย ผู้นำหลายกะหลายผู้บ่หลายกะอยากให้มันแล้ว เขาก็หา หมู่พวกกวาเขามี บ่มีอียังหมู่เฮาก็เตรียมแนวกินไว้ มีเป็ด มีไก่ บ่มีข่าจ้ว ข่าหมูแต่ก็ มีแต่ ไก่ แต่เป็ด ผู้เขามีฐานะดีแฉกเขาก็ข่าจ้ว ข่าหมู พ่อใหญ่ข่าเป็ดข่าไก่ท่อนั้นแหละ”⁶⁷

ได้ให้ความหมายความสัมพันธ์แบบนี้ว่า “เพิ่นกะชอยโตโตกะชอยเพิ่น”⁶⁸ ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่แสดงออกมาของคนในบ้านเดียวกันในพิธีกรรมทางประเพณี เช่นเดียวกัน มีการช่วยแรงงานและแบ่งปันอาหารกัน เป็นเรื่องปกติในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็น ประเพณีที่ยึดถือกันมาช้านาน และเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รูปแบบ การแยกข้าวจึงมีแรงขับเคลื่อนเป็นไปในลักษณะเครือข่ายทางสังคม ได้ทดแทนสิ่งที่ขาดหายไป หรือเป็นช่องโหว่ และได้ให้กำเนิดรูปแบบการผนึกกำลังช่วยกันแบบพึ่งพากันและกัน

❖ ในขณะที่ความหมายของการให้ในจิตสำนึกของคนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุ คำบู้ เป็นจิตสำนึกที่เกิดขึ้นมาจากสภาพธรรมชาติรอบตัว ได้บีบบังคับให้คนต้องเกาะกลุ่มกันเพื่อ เอาตัวรอด “บ้านเฮาเป็นพี่น้องกันบ่มีใผ่อยู่ผู้เดียวได้”⁶⁹ และสายใยที่เชื่อมโยงหล่อเลี้ยงกลุ่ม หรือชุมต่าง ๆ ให้คงอยู่ได้ ก็คือ การให้ หรือการอาศัยภัยพึ่ง “คนบ้านชอยเหลือกันไปกันมาเอิ้น ว่าอาศัยภัยพึ่งกันมันจ้งอยู่น่ากันได้”⁷⁰ ซึ่งในนัยนี้การให้และการรับจึงเป็นธรรมชาติของกลุ่มคน ในพื้นที่ ที่ใช้อยู่ตลอดเวลา จนอธิบายว่าเป็นประเพณีมาแต่บรรพบุรุษ “ชอยกันมาแต่พ่อแต่แม่บ่ ฐ่เริ่มมาตอนได้ เป็นประเพณีที่ต้องชอยกันมีหยังกะให้กัน”⁷¹

การให้มีอย่างสม่ำเสมอในเครือข่าย ซึ่งเรียกว่า “ชุมเดียวกัน” ซึ่งสมาชิกในกลุ่มให้ ความหมายของการให้ว่าเป็นการประกันความมั่นคงในชีวิต แม้ในวันที่ยากลำบากจะมีอยู่ตามฤดูกาล แต่ชุมเดียวกันจะไม่มีคินหนาวที่ไร้ญาติขาดมิตรเด็ดขาด “อดอยากกะอดอยู่ทุกปี เพราะน้ำท่วม แต่ถ้ามีหมู่มีชุมเดียวกันกะชอยกันแคะชอยกันม่าง ชอยเบ็งแรงกัน บอกทางรอดกัน พากันเอ็ดพากันสร้าง เราอยู่บ้านเราได้ ถึงสืออดยากลำบากกะอยู่ได้”⁷² การเป็นชุมเดียวกันนี้ ไม่ได้จำกัดกันภายในวงญาติเท่านั้น แต่เป็นการขอบพอ ที่เคยได้ทำงานหรือได้รู้จักกันมาตั้งแต่เด็ก “เป็นชุมเดียวกัน เพราะบ้านใกล้กัน บางทีไปหากินนำกันถ้าคนหนึ่งบ่ได้กะเอาไปส่งกัน ชุม

* เพิ่นกะชอยโตโตกะชอยเพิ่นหมายถึงความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

พ่อกะมี พ่อลา พ่อตา พ่อทองดี ไปหากินนำกันตู้ ส่งอาหารกันประจำ”⁷³ นอกจากนี้การให้ ยังเป็นการใช้ทรัพยากรทุกหยาดหยดอย่างมีค่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารหรือกำลังกายกำลังใจ “ส่ง แผนกกันกัน อันใดมีหลายย่านกินบ่เปิด ปันกันกินตู้กะพ่อฮาบ แม่ผา พ่อทอง”⁷⁴ และ “ปันกัน อยากกันกินบ้านอยู่ใกล้กันเบ็งแรงกัน เฮาซ่อยเขาเขาซ่อยเฮา ซ่อยเหลือกันกะ พ่อหนอม แม่ผา พ่อทอง ชุมบ้านใกล้กันนี้หละ”⁷⁵

เราเห็นว่าพฤติกรรม ที่สะท้อนออกมาในจิตสำนึกของการให้ในชีวิตประจำวันแบบนี้ต่าง ๆ ยืนยันออกมาว่า เป็นพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในการประกันการอยู่รอดของคนในพื้นที่ทั้ง 2 หากรากฐานทางสังคม ขาดหลักการให้ดังกล่าว คงเป็นเรื่องที่ยากมากที่ท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำชี มีความสามารถคงทนได้ดังที่เราเห็นปัจจุบัน เพราะการให้ในความหมายนี้ เป็นหลัก การของประกันการอยู่รอดของสมาชิกทั้งหมดในพื้นที่

การให้คือการระดมกำลังกายและกำลังใจ

วันเทศกาลที่สำคัญเช่นวันของพื้นที่, สงกรานต์, วันบุญเป็นต้นซึ่งเกิดขึ้นมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรม เป็นประเพณีการช่วยกันในการนำเอาของควาหวานมากินกันและบริจาคให้กับวัดเป็นสำคัญ แต่การให้เป็นของที่มีค่ามาก ส่วนใหญ่เป็นวันสำคัญครั้งเดียวในชีวิต เช่นวันแต่งงาน หรือการฉลองครอบรอบต่าง ๆ ในชีวิตเช่นวันเกิด, งานแต่งงาน, หรือการอยู่ร่วมกันมารวมทั้งการให้ในวันโศกนาฏกรรมของครอบครัวด้วยเช่น การเสียชีวิตของผู้ปกครองหรืองานศพซึ่งในแต่ละวันที่สำคัญ สามารถกำหนดออกมาในชนิดของการให้ในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับวันแต่งงาน เป็นการให้ที่มีความหมายอย่างมากในมูลค่าบางพื้นที่เป็นงานศพ โดยเฉพาะญาติสนิทที่ซิดเชือกกันรับเป็นเจ้าภาพหลายวันหรือมีการบริจาคในการให้ความช่วยเหลือต่อบุตรที่ไร้ญาติ เป็นพื้นฐานสำคัญของความคิดและค่านิยมของพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี

❖ เราสามารถจำแนกการให้ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวออกมาในชนิดและสิ่งของที่ให้ว่าเป็นแหล่งที่มาในความสุขความรัก และความเสียใจในเรื่องเหตุการณ์บางอย่างในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่

การให้เป็นแหล่งที่มาของพลังความดีของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้บ่งบอกออกมาของในเหตุการณ์ชีวิตประจำวันในวงจรชีวิตตนเอง คือ การจัดงานศพของคนในพื้นที่วัฒนธรรมเป็นกิจกรรมที่คนในพื้นที่ให้ความหมายแตกต่างไปจากพื้นที่อื่น โดยความหมายของการจัดกิจกรรมงานศพของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ถือเป็นหน้าที่ ซึ่งต้องปฏิการในการให้การช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนว่า “งานศพบ้านเฮาบ่ต้องเหล้าคือบ้านกุดเหือ บ้านโนนโพธิ์เหล้าคือกันใกล้ ๆ นี้ มีแต่ประเพณีอยู่บ้านเฮาบได้เหล้ามาโลด เพ็งมีสัญญาณตัว จังคนตายเพ็งซิด บ้องกะโทก สามเทือ มันเป็นดังคือเสียงปิ่น คนในบ้านเฮาก็สิู้ อ้อผู้นั้นผู้นี้ตายมาโลด”⁷⁶ ซึ่งกลายเป็นสัญญาณที่เกิดขึ้นมาว่า “งานศพบได้เหล้ากันดอกไปโลด บ้านอื่นได้เหล้าแต่ คันฮู้จักว่าแม่นพีแม่นน้องตาย เขาก็ไปโลด บ้านอื่นตายแล้วก็ตายโลดแต่คันบไปเหล้าเพ็ง

บ้ไปใกล้เคียง”⁷⁷ และเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนในพื้นที่ไปแล้วว่า “บุญคนตายจึงชี้พื้นจ้งบได้เหล่า ครั้นมีคนตายพื้นกะมาชอยเอง พื้นกะมาชอยผู้หนึ่งตายผู้หนึ่งตาย บ้านเฮาหนีบได้เหล่ากัน อยู่บ้านอื่นพื้นเหล่า แต่ว่าอยู่บ้านนี้บ้เหล่หากันอยู่บ้านไต่บ้านไต่พื้นก็มาชอยกันเลย งานศพแต่ก็พื้นเอากระบองไปเพาะห้อยาไป บังสกุลห้อย่อย ๆ”

การแลกเปลี่ยนข้อมูลในการปรับตัวช่วงน้ำท่วมของชุมชนในบ้านกล้วย

ในช่วงนั้น คนในพื้นที่ต่างมีการสื่อสารกันไปช่วยเหลือเพื่อระดมแรงงานและให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆที่มีความจำเป็นว่า “งานศพพื้นบ้ได้เหล่าพื้นมาเองมาชอยพื้นเฮ็ด ได้ยินว่าผู้หนึ่งตายแล้วก็ไป ช่อยก็ได้ยินน้ำกันบอกกันเอาบอกกันปากต่อปาก ผู้หนึ่งก็ได้ยินข่าวก็บอกกันไป มาชอยเฮ็ดชอยกิน เฮ็ดอันนั้นเฮ็ดอันนี้ชอย มัดดอกไม้มันเทียนมัด อีหยั่งไป”⁷⁸ การสื่อสาร ได้ให้ภาพที่กว้างไกลในความหมายของพื้นที่ทางวัฒนธรรมตนเอง รวมไปถึงถึงเครือข่ายที่ตนเองเคยใช้ด้วยในพื้นที่ทางวัฒนธรรมอื่นๆเช่นเคยอยู่บ้านขาวได้อพยพไปอยู่พื้นที่อื่นนั้นคือบ้านห้วยผา อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ แต่ยังคงมีความผูกพันกับพื้นที่อยู่ได้เล่าว่า “คราวอันแม่ใหญ่ก็ไปงานศพพื้นตายสองคน ที่ห้วยผาญาติของแม่ใหญ่ พื้นส่งข่าวมาพื้นโทรศัพท์มา ว่าพ่อใหญ่กันหาตายแล้วเด้อ พื้น้องเฮาบ้านขาวสิมาก็มีมืออื่นพื้นสิเอาศพไปป่า ยายก็ไปแต่ตื่นขึ้น คันคนทางบ้านเฮาตายเราก้เหล่าพื้นคือกัน”⁷⁹

ดังนั้นการจัดกิจกรรมงานศพของคนในพื้นที่ จึงเป็นการระดมการช่วยเหลือจากสมาชิกในกลุ่มทางสังคมของคนในพื้นที่ ในความรู้สึกร่อนหนาวของสมาชิกในกลุ่มทางสังคมของ

ตนเองเห็นได้จากคำบอกเล่าว่า” คนตายในหมู่บ้านกะไปชอยกัน งานศพเปล่าจักเทือบ้านนี้
 เพ็นไปเอาเอง บ้านนี้บ่ได้เหล่าคือบ้านอื่น ไปเอาเอง ไปชอยกันไปเบ็งกันเป็นหยังกะเบ็ง
 กันกะชอยกัน ชอยกันหยาบหาบกันดิง ดิงกันไป คือจ้งถือซุ่มน้ำ น้ำเหล้าซุมตาล ถือซุ่มน้ำ
 น้ำเหล้าซุ่มส้ม ถือซุ่มลมเฮาจ้งบ่บ่งลงพื้น ชอยกันบ่ได้เคียดบ่ได้แยงกันไปหากันเอง ใคร
 ทุกข์ใกล้กันแนกะไป ”⁸⁰ โดยมีรูปธรรมต่อการให้ความช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมงานศพคือ “ผู้
 นั้นตายผู้นี้ตาย คนมาหลายมาชอยกันเหม็ดบ้าน แต่ก็เพ็นเฮ็ดกะโลงเอง หมู่นั้นหมู่นี้กะหา
 ไม่หาเผ่พื้น หมู่นี้กะเฮ็ดกะโลง มันบ่มีกะโลงสำเร็จ”⁸¹

สำหรับสิ่งของ ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมงานศพของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้าน
 ขาวคือ ให้สิ่งของเพื่อช่วยเหลือให้บรรลুকิจกรรมอย่างเร่งด่วน และไม่มีควมยากลำบากในการ
 หาทรัพยากรมาเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมดังกล่าว กิจกรรมการจัดงานศพได้แสดงให้เห็นถึง การให้
 เพื่อรวมทรัพยากรในการจัดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาในเส้นทางการดำเนินชีวิตประจำวัน
 เนื่องจากคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างรู้ถึงปัญหาของแต่ละคนในพื้นที่ ซึ่งได้เผชิญกับปัญหาการขาด
 แคลนทรัพยากรดังกล่าวร่วมกัน และเป็นไปไม่ได้ที่จะสามารถเอาตัวรอดจากสถานการณ์นี้ได้หาก
 ไม่มีการเกาะกลุ่มทางสังคม เห็นได้จากการให้ความหมายของทรัพยากรที่ต้องนำมาใช้ในการจัด
 กิจกรรมงานศพว่า “งานตายมันสิมีดิบข้าวกับห้อยยาไปจ้งชัน ผ้าขาว ผ้าขาวไปเพาะ* ชอย
 ข้าวเป็นประเพณี ข้าวพอตายบับมันกระทันหัน มันบ่มีข้าวกินต้องเอาข้าวสารไปชอยกัน
 ได้ข้าวสารนำพิน้ำห้อยผู้ละดูง แล้วก็ห่มห่มแล้วก็หึ่งให้พี่น้องกิน สมัยก่อนมันบ่มีโรงสี
 ต้องตำครกมอง⁸²ซึ่งเป็นปัจจัยต่างๆที่นำมาใช้โดยตรงแก่คนที่มาร่วมพิธีคือ” ข้าวสารเอาไปนำ
 พ้อม คันถ้ำเหือนนั้นบ่ได้สี ก็ช้อยเอาไปเจ้าเอาไปได้หลายจ้งได้หามาไว้เลี้ยงคน เหือนผู้เพ็น
 ตายล้งเทือเพ็นบ่ได้สี ว่าบ่ทันตายก็เลยบ่ทันได้ไปสีข้าว แต่ก็ตำเอาก็ว่าบ่ทันแล้วจ้งได้เผ่
 แต่ก็ เพ็นเอาเผ่เหือนละโอสองโอ เป็นขันแม่เว้าให้ฟังแต่กิจงานศพ สมัยตำข้าวแต่ก็ ได้เผ่
 ข้าวเหือนละขันชอยข้าวแน่เพ็นเฮ็ดบ่ทัน ตาบ่ทันเพ็นก็เอาให้ ยามมือแลงจ้งมาแขกตำข้าว
 ครกมองขอแสง แม่ใหญ่เฮาเล่าให้ฟัง”⁸³

สิ่งของที่เอามาให้กันในการจัดกิจกรรมงานศพของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว
 นอกจากการนำมาใช้งานแล้วสิ่งของเหล่านั้น ยังสื่อความหมายและนัยของสิ่งของนั้นๆว่า “คัน
 แม่เหือนตาย พ่อเหือนตาย ก็แม่เลิกเอาแป้นเหือนแหละ บ่เอาพอเหม็ดก็เอาเผ่นหนึ่ง ยาม
 สีเอาไปป่าเอา คันว่าเหือนมุงหญ้ามุงแฝกก็เอาหญ้ามุงแฝก คันมุงสักกะสีกะแคะอาเผ่นหนึ่ง
 โบราณเพ็นว่าเอาให้ผู้ตายนั้นแหละเอาไปเผาพิน้ำกัน ข้าวเปลือกเพ็นเอาไปต้ข้าวตอกแตก
 เพ็นว่ามันจ้งบ่ งอก เค้าสีให้ความกระจ่างในนี้ว่า ตายแล้วมันกับได้เกิด ข้าวสารก็เอาไป
 เพาะบ่ได้ ข้าวตอกแตกเอาไปหว่านมันกับบ่ออก เป็นการจบสิ้นไปลงให้มันเป็นไปจ้งชันตัว

* ไปเพาะหมายถึงการเอาสีของไปช่วยในงานกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในไทเฮาเดียวกันเช่นงานศพ

ขอมเบิ่งความคิดพ้อใหญ่ดอกหว่า แม่นสิเป็นจ้งจ้งประเพณีเฮ็ดจ้งจ้งมา มาคิดเบิ่งมันก็เป็นจ้งจ้ง”⁸⁴

การให้สิ่งของเกิดขึ้นมาเช่นกันในพิธีกรรมการมีงานบุญต่างๆของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว มาจากข้อจำกัดในเรื่องการได้มาของทรัพยากร ดังนั้นการให้เป็นการระดมทรัพยากรที่มีอยู่หรือหาได้จากพื้นที่ทำกินในระบบธรรมชาติของตนเอง ได้บ่งบอกให้เห็นถึงความคล่องตัวในการจัดกิจกรรม หรือเพื่อการบรรลุกิจกรรมในพิธีกรรมว่า “งานกินดอง ก็บ่มีแนวมา ซอยดอกอย่างหมาเนาะก็ปลา แต่ก๊ีบได้ขำงัวขำมอ พ้อใหญ่แต่งงานบ่ได้หาว่าเพาะเงิน เพาะทองคือซุ่มมือนี้ดอก แต่ก๊ีบได้เพาะอีหย่ง บ่มีแนวกินดองกินแจ่งกันดอก เอาท้องข้าว ก่องหย่งมา ปลานั้นเอาไปหามาไว้ หาพื้หาน้องมาหาไว้คือบุญกฐินนี้แหละ หามาย่างไว้ถ้าแกงกินมือแต่งงาน แยกก็พายก่องข้าวมาพ้อมมากินข้าวนำกัน เหล้าก็แม่นเหล้าโท มีแต่มาผูกแขนผูกหย่ง เครื่องสมบัติสมมาก็ทางแม่หยิงเพิ่นก็เฮ็ดมา แม่หยิงก็เอามาให้เจ้าโคตรทางผู้ชาย สมัยแต่ก๊ีบมี มาแต่งงานบ่ได้มีผู้เพาะ เพาะบาทเพาะเบียดดอก มีแต่เหล้ากันมามากินซื่อ ๆ”⁸⁵ เป็นการยืนยันเกี่ยวกับความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม ได้ทดแทนสิ่งที่ขาดหายไปหรือเป็นช่องโหว่ และได้ให้กำเนิดรูปแบบการผนึกกำลังช่วยกัน เกิดขึ้นในจิตสำนึกของคน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว กิจกรรมนี้เป็นการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากครอบครัว

❖ **ในขณะที่พื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋** การจำแนกชนิดและสิ่งของที่ทำให้เห็นถึงพลังความดีที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน จะเป็นการมองในเรื่องของน้ำใจของไทยเฮาที่ได้แสดงความเป็นพวกเดียวกันผ่านพิธีกรรมและงานต่างๆเช่นงานแต่ง “แต่ก๊ีบเอากันง่ายบ่ได้ยาก ยามมีงานแต่งกะเหล้ากันเขียนใส่เกียน้อยๆฝากกันไปหาผู้หนึ่งผู้นี้ ฮอดมีงานคนบ้านฝ่ายหญิงกะช้อยกันเฮ็ดกับข้าวพวกผู้บ่าวกะจัดที่จัดทางผู้เฒ่ากะแต่งขัน ไว้ถ้าพวกเจ้าบ่าว ฮอดยามกะสู่ขวัญผูกข้อต่อแขน บ่มีเงินเลี้ยงคนกะผูกแขนเอาซื่อๆสู่ขวัญเอาไปเป็นลูกแก้วเมียขวัญ ก่อนสิเอากันกลางเทื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงกะไปเบิ่งบ้านฝ่ายชายก่อนว่าเป็นแนวใดสิเลี้ยงลูกเขากุ่มบ่ มีพี่น้องเป็นแจ่งใดหลายบ่ เป็นพงเป้าเหล้าบอบบ่ ทางฝ่ายหญิงกลางเทื่อกะเอาปลาแดกไปหาข้าวหาของฝากกะมี ให้แม่ต้องพาไปซัว ถ้าบ่ค่อยได้กะมาถามลูกสาวว่ามันสิคือบ่บ้านเขาคือบ่มีพี่น้องแท้ พี่น้องเขาคืออิดคืออยากแท้ ถ้าได้ซื่อของฝากหลายกะแม่นอยู่กันกุ่มอยู่ดอกคืออยู่”⁸⁶ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่มานานแล้วดังเช่น ในงานบวชที่ให้ความยินดี “บุญบวชอ้ายมีกับอ้ายชัย แม่เนา แม่แดงมาช้อยบุญบวช ไทบ้านไทเมืองกะเอาหมอนมาเพาะกันเพื่อทำบุญร่วมกัน คนบ้านเดียวกัน บ่ແหม່ນบ่ฮู้จักกันแล้วมาหย่างแจกของแบบนั้นบ่มีใผ่ไปดอก แต่นี้ถือว่าเป็นเจ้าภาพนำกัน”⁸⁷

ไม่ว่าโอกาสในการให้ จะเป็นช่วงเวลาที่ดีหรือเลวร้าย แต่การให้ของไทยเฮาก็จะเป็นพลังความดีเสมอ คืออยู่เคียงข้างเมื่อเศร้าหมองและร่วมยินดีเมื่อมีสุขสำหรับคนที่ยังอยู่ด้วยกัน

ซึ่งต้องตอบแทนกันทันทีที่ถึงเวลา(ตายหรือมีเรื่องให้ช่วยแต่ไม่มีเวลาตายตัว) “กะให้น้ำจืดน้ำใจกันไปให้ยามได้มันกะดีเบิด บ้านเฮากะมีช้านี้ เกิดแก่เจ็บตาย มือเกิดกะเบ็งกันมือตายกะเบ็งกัน มันอุ้นใจผู้ยู่หน้ากันพุ้นดอก”⁸⁸ ทเฮายังได้แสดงความเป็นพวกเดียวกันผ่านพิธีกรรมและงานต่างๆ

การให้ที่มีความสัมพันธ์กับวันในเหตุการณ์ของคนในพื้นที่เป็นเรื่องของโอกาสที่สร้างให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมนำมาสู่การให้ที่เกิดขึ้น คนในพื้นที่จะมีจิตสำนึกต่อวันพิเศษต่างๆเหล่านี้ และให้ความสำคัญการแสดงถึงความแตกต่างไปตามโอกาสของการให้ คือเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับจะมีความเป็นธรรมชาติ กล่าวคือ ปฏิบัติไปตามความเคยชินที่เคยๆทำมาก่อน ซึ่งจะเป็นโอกาสของ งานบวช งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานเลี้ยงบ้าน หากทำตามนั้นผลที่ได้รับก็ค่อนข้างจะชัดเจนในเรื่องของการแสดงความเป็นพวกเดียวกัน “ก่อนเข้าพรรษามีบุญบวชคนบ้านเฮาแง่มนี้กะเตรียมตำสาดยัดหมอนถั่วไว้ ยามฮอดมือเฮากะเอาไป“เพาะ”

แม่ใหญ่น้อย จารุนคร เป็นผู้สนับสนุนกิจกรรมการให้ในบ้านท่ง

นำเฟิ่นถื้อว่าเอาบุญนำกัน”⁸⁹ ตรงกันกับ “บุญบวชกะไปช้อยกันโลดถื้อเป็นกำลังใจให้ผู้บวชกับบ้านงาน เอาหมอนเอาเงินไปเพาะส่วนมากเขากะให้พ่อแม่ผู้บวชแล้วกะเอาให้วัดไว้แจกยามผ้าป่าวัดกะเอาหมอนเอาสาตให้พวกกรุงเทพฯที่มานำผ้าป่าเอ็นว่า สิ่งศรัทธา”⁹⁰

ซึ่งจะแตกต่างกับงานศพที่ “ยามมีคนตายในบ้านบ่ต้องเอิ้นกันบ่ต้องให้บ้านคนตายเว้าหลายความเขาเสียใจกะพอแสง ไฟนัดช่างกะเฮ็ดโลงไว้เลย ผู้ยู่กะเข้าครัวเฮ็ดกับข้าวบ้านงานขาดเหลือหยั่งเฮากะกลับมาเอาอยู่บ้านเฮาไปให้”⁹¹ “คนทุกคนต้องออกเงินคนละ20บาทให้บ้านงานเอ็นว่าเงินฉาปนกิจศพ ถื้อว่าบ้านเดียวกันต้องช้อยกัน”⁹² และการให้กำลังใจหลังจากเสร็จสิ้นการจัดการกับศพแล้ว “ยามมีคนตายกะไปช้อยงานจนฝังหรือเผา

แล้ว ตายโหง้นนั้นฝังก่อนแจ้งเผาตายธรรมดาเผาได้เลย พอแล้วจะต้องอยู่กับเพื่อนคนตาย ก่อนสามมือห้ามือจะว่ากันไปให้คนในเรือนมีกำลังใจ เอ็นว่า “จันเฮือนดี” มีการเลี้ยงกัน กินเหล้า เล่นไฟเล่นโบกให้เจ้าของบ้านบ่เศร้าโศก”⁹³ และงานแต่งงานจะมีความแตกต่างออกไป คือแยกไปช่วยตามฝ่ายญาติ “ถ้าคนในบ้านเอากันเองไฟฟ้ห้องฝ่ายได้กะไปเฮือนคนตาย

การสร้างและกระชับกลุ่มทางสังคมของตนเองในงานบุญของคนบ้านทุ่ง

ก่อนสามมือห้ามือจะว่ากันไปให้คนในเรือนมีกำลังใจ เอ็นว่า “จันเฮือนดี” มีการเลี้ยงกัน กินเหล้า เล่นไฟเล่นโบกให้เจ้าของบ้านบ่เศร้าโศก”⁹³ และงานแต่งงานจะมีความแตกต่างออกไปคือแยกไปช่วยตามฝ่ายญาติ “ถ้าคนในบ้านเอากันเองไฟฟ้ห้องฝ่ายได้กะไปช่วยจัดของเตรียมงาน”⁹⁴ ส่วนงานขึ้นบ้านใหม่จะเป็นการเข้าร่วมแสดงความยินดี คือ “ขึ้นบ้านใหม่เพิ่นสิมาเหล่าเอา กะไปกินไปเลี้ยงนำเพิ่นให้อยู่มั่นอยู่เย็น”⁹⁶ และงานเลี้ยงบ้านเวลาเอาบุญบ้านหลังจากเลี้ยงเจ้าปู่ เสร็จคนบ้านดอนกลอยจะทำการกระชับกลุ่มทางสังคมของตนเอง และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารดังนี้ “ยามบุญบ้านกะมีเสี้ยวมีหมูบ้านนี้บ้านอื่นมาเล่นมากิน กะถามความเป็นอยู่กันไป ถามา ถามน้ำไปทั่ว”⁹⁷ “ก่อนมีบุญแต่ก็ทุกเฮือนต้องมีข้าวปุ้นข้าวปาดไว้ต้อนรับแขก ยามแลลง ช่วงตำข้าว ไม่แบ่งบิบข้าวปุ้นม่วนคือหยัง”⁹⁸

งานและหน้าที่ที่เกิดจากน้ำใจนี้ จะประกันถึงผลตอบแทนเมื่อตนหรือลูกหลาน ตนมีโอกาสนั้น ไทเฮาหรือซุมเดียวกันก็จะกระทำตามที่ตนเคยให้ไป ไม่เคยมีความคิดเรื่องการบิดพลิ้ว ซึ่งแสดงออกมาในจิตสำนึก ที่ว่า“เฮาเคยเฮ็ดเคยช่วยผู้อื่นจ้งได้ยามฮอดมือเฮา เขากะบ่ทิ้ง”⁹⁹ ซึ่งสอดคล้องกับ “คนเคยอาศัยกันฮอดยาม กะต้องตอบแทนกัน”¹⁰⁰ และชัด

เจนยิ่งขึ้น คือ “เฮ็ดนำพีน้องนำบ้านนำเมืองกะสำเฮ็ดไว้ให้จะของ คนบ้านเดียวกันเห็นกันอยู่ เฮาเฮ็ดนำเขาจึงได้เขาจะตอบแทนแบบนั้น”¹⁰¹

พฤติกรรมและจิตสำนึกที่เกิดจากการให้ ได้ชี้ให้เห็นว่าคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทั้ง 2 ของลุ่มน้ำชี(หลง) ได้สร้างและออกแบบคัดเลือกวิธีการในเส้นทางชีวิตของตนเองขึ้นมาในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจและการประกันหน้าที่ของตนเอง สมาชิกมีความเชื่อเดียวกันต่อศูนย์กลางในจิตวิญญาณของพื้นที่ ต้องปฏิบัติโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในจิตสำนึก ได้รับรู้เป็นจิตสำนึกอย่างอัตโนมัติของตนเองที่ต้องปฏิบัติหน้าที่และระดมกำลังกายและใจในเวลา เพื่อให้งานต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่น การให้ที่เกิดขึ้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับการให้ผลตอบแทนทางวัตถุ แต่เหตุการณ์ที่ว่านี้ชี้ให้เห็นว่า สามารถประสมขึ้นได้กับทุกคนในพื้นที่

การให้-ศีลธรรมและการสนับสนุนสังคม

การให้เป็นรูปแบบที่มีการกำกับในการลงทุนต่อการสนับสนุนเครือข่ายทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ที่ให้อัตลักษณ์ว่าเป็นเจ้าของกลุ่มทางสังคม การเตรียมการสนับสนุนในการลงทุนเครือข่ายทางสังคมที่เราเห็น เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับคือ

- 1) การให้เป็นความทรงจำเกี่ยวกับผู้ให้และผู้รับที่เป็นเจ้าของกลุ่มทางสังคมนั้น
- 2) การให้เป็นการลงทุนทางวัตถุ มนุษย์หมายถึง ช่องว่างของค่านิยมทางทรัพยากรทางวัตถุและทรัพยากรมนุษย์

การให้ที่นิยมกันเป็นความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่โดยปรากฏออกมาให้เห็นเป็นความรัก ความรู้สึกในคุณค่า และการมีอะไรค้างคาใจอยู่ที่ต้องทำให้ได้ให้ความหมายที่เป็นอย่างอื่น ๆ ได้ แสดงตัวตนในความเป็นมนุษย์ ความเป็นคนใจบุญสุนทาน เห็นความเดือดร้อนของคนอื่น พยายามให้การช่วยเหลือ เมื่อการช่วยเหลือเกิดขึ้นมา เมื่อนั้นรู้สึกว่าคุณเองมีความพอใจในสิ่งที่ตนเองได้กระทำ ความหมายนี้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาโดยเฉพาะภายในครอบครัวในความหมายของ “แม่ทำอะไรได้ทุกอย่างเพื่อลูก” คนเหล่านี้สามารถที่จะทำงานและให้การสนับสนุนเพื่อบุตรหรือคนที่มีความใกล้ชิดสนิทมากขึ้น ไม่มีความความอิจฉาหรือการมองคนอื่นเป็นศัตรู และมีความพยายามที่จะเสียสละเพื่อคนอื่น ๆ ให้มีชีวิตที่ปลอดภัยและมีความมั่นคง แม้ว่าตนเองต้องอยู่อย่างลำบาก การช่วยเหลือที่เกิดขึ้นเช่น ในบทบาทของพ่อแม่หรือปู่ย่าตายาย เป็นบทบาทของการช่วยเหลือที่ไม่ได้ทำการคาดหวังในสิ่งที่ให้การช่วยเหลือที่จะได้รับผลตอบแทนกลับคืนมา แต่เป็นเรื่องธรรมชาติที่ตนเองต้องกระทำในฐานะผู้ให้แก่ครอบครัว บทบาทที่สำคัญคือ ไม่มีใครสามารถหยุดยั้งในความต้องการปรารถนาที่หยุดการให้ได้ เพราะคนเหล่านี้มีจิตวิญญาณที่จะให้อยู่ตลอดเวลาในสมาชิกของครอบครัว การยุติสิ่งที่ว่านี้ได้คือ ความตาย การให้ในความหมายนี้ เป็นวิธีการได้รับความพอใจและความปิติ ดังเกิดขึ้นมาในพฤติกรรมของคนบ้านท่ง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของคนที่นี่ สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน

❖ การช่วยเหลืออย่างเดียวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวไม่ได้คาดหวังจะได้สิ่งอื่นใดนอกจากความเป็นคนใกล้ชิด คนที่รู้จักกันและคนบ้านใกล้เคียง เห็นได้จากพฤติกรรมการไปช่วยทำกับข้าวที่วัดของตนเองว่า “แม่แดงได้ไปชอยเฮ็ดกับข้าวกับน้ำ ไปกับแม่ปริกไปพักบกั๋นไปดำไปหยั่งตลอดแหละแม่ไปก็ไปชอยพื๋นองฮ่วมบ้าน ชาวบ้านเนาะบ่ชอยได้จั่งได้ เพิ่นก็ประกาศให้ไปชอยเนาะแต่ละเฮือนเอาบกั๋นไปพักเอาจากเฮือนเฮาจั่งซีแหละเอาบกั๋น บักหยั่งปลาแดก บักพริกเฮาก็เก็บจากเฮือนเฮาไปชอยทุกครัวเฮือน”

การอาศัยอยู่ในบ้านกับพ่อแม่ บิดามารดาเป็นผู้ประกันความเป็นอยู่ในแต่ละเรื่องของตนเองว่า “เฮาอยู่หน้าลูกเฮาได้ชอยแน่ไปจั้งจั้น ค่าไฟค่าน้ำก็เฮา มีอันได้ก็ต้องใช้ในครอบครัว คือว่าการให้ลูกมีงานทำก็พอได้กิน เหมือนลูกเข้าโรงเรียนพ่อแม่ก็หาเงินหาทองพ่อแม่ใหญ่เคยเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงครั่งอยู่ในทุ่งโนนา ให้ลูกได้เขียนหนังสือบุรีรัมย์ ก็พยายามชุกอันชุกแนวด้วยลำแข้งเฮาซีแหละให้ลูกได้อยู่ได้กิน”¹⁰¹ ซึ่งเหมือนกับการให้ความช่วยเหลือแก่คนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ว่า “เครื่องมือรถไถนา มันเป็นรถของพ่อตาแม่ยายก็ไม่ได้ให้คือผมก็อยู่กับเขา ตอนนั้นผมก็อยู่กับเขาบ้านแม่ยาย เราก็กินข้าวหวดเดียวกัน แต่นอนบ้านคนละหลัง กินข้าวหวดเดียวกันคือว่าเราอยู่บ้านแม่ยายก็อยู่อีกหลังหนึ่ง คือแม่ยายเป็นคนหนึ่งข้าว ทำกับข้าวเราก็เป็นแค่คนนอนอยู่กินทำมาค้าขาย กินข้าวฮ่วมเดียวกัน หรือเล่าเดียวกันหรือหวดเดียวกัน คือคิดแล้วเป็นบ้านสองหลังอยู่ด้วยกันเราก็ พ่อตาแม่ยายก็เอาลูกของผมไปอยู่บ้านช่วยเลี้ยงช่วยดูให้ พ่อแม่ก็ยุ่งกับการงานการค้าขาย เพิ่นได้ช่วยเลี้ยงหลานชื้อกับข้าวกับน้ำ มีเวลาเขาก็เป็นคนเฮ็ด บ่มีก็ซื้อตลาด”¹⁰²

การให้เป็นความทรงจำ เกิดมาจากผู้ให้และผู้รับ เป็นเจ้าของกลุ่มทางสังคมและได้ใช้อย่างต่อเนื่องในอดีตของชีวิต หรือการให้ความช่วยเหลือที่เกิดขึ้น ตั้งแต่พ่อแม่เสียชีวิตแต่เด็กต้องอยู่กับพี่สาวที่ได้กล่าวว่า “แม่ใหญ่ แม่พอบม่ได้ไปยุ่นาเอื้อยเพิ่นชื้อยายสตรี เพิ่นก็ฮ้ายแหละถ้าเฮาบ่อยากเฮ็ดเพิ่นอยากให้เฮาเป็น ก็ฮ้ายว่ามิงบ่เฮ็ดมิงสิเป็นจักเทื่อบ่ บาทลีเอาลูกเอาผัวสิเฮ็ดจั่งได้ ผู้สาวบ้านเฮาดำหูกบ่เป็นเพิ่นบ่ให้เอาผัวแล้ว คั้นเพิ่นเอิ้นไปชอยหยั่งก็ได้ไปชอยเพิ่นคั้นเพิ่นดำนาบ่แล้วก็ได้ไปชอยเพิ่นเกี่ยวข้าวบ่แล้วก็ได้ไปชอยเพิ่นเพิ่นเคยเลี้ยงเฮามาซาเป็นพ่อแม่ผู้หนึ่ง”¹⁰³

การให้ที่เกิดขึ้นมาในความหมายของศีลธรรม เกี่ยวกับความรักที่พ่อแม่หรือปู่ย่าตายายมีต่อลูกหลานที่ยอมเสียสละเพื่อคนอื่น ๆ เป็นค่านิยมที่คนอื่นทำกันในครอบครัว เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ทองดี ที่ต้องทำงานหนักเพื่อแบ่งเบาระการส่งเงินมาให้ของลูกจนเอวหักได้เล่าให้ฟังว่า “แต่ก็ยายนะแข็งแรง ยายมาเอวลั่นมันหลุดนี้ แต่ก็แข็งแรงรับจ้างลกกล้ามัดละบาท ๆ มือนี่ยายลีเอาสามร้อยมัดบ่ ยายก็ได้ 300 บ่ได้ไปลกกล้ายายก็ไปดำนารับจ้างเวลาไปเกี่ยวข้าวยายก็ไปเกี่ยวข้าวรับจ้าง ลูกก็บ่ได้รับการหนักปานได้ บ่ได้ฝากเงินมาให้

หรือเกิดขึ้นในกรณี การให้เกี่ยวกับว่าการลงทุนไปในความหมายของทุนมนุษย์ คือ ความหมายของการสร้างเผ่าพันธุ์เดียวกันเพื่อการเกาะกลุ่มเอาตัวรอดร่วมกัน เป็นสิ่งที่ยังคงอยู่ในพื้นที่พระธาตุคำบุ๋ม “เขาเคยให้เขา เขาก็จะให้เขาคืน บ่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะว่าอยู่หน้ากัน อยู่บ้านเดียวกันเป็นพี่เป็นน้องกัน นับถือพ่อใหญ่ธาตุ เจ้าปู่หน้ากัน มันต้องเห็นกัน ถ้าบ่ตอบแทนกันก็อยากอาย อายนี้ก็อายชาวบ้านชาวเมือง แล้วก็บ่ค่อยมีไผ่อยากคบค้าหน้า เพราะ เขาก็ถือว่าเป็นคนบ่เอาหมู่อะพวง เพราะว่ามันต้องเห็นหน้ากัน แล้วก็ก็เป็นชาวนาด้วยกัน นีละที่มันโกงกันยาก โกงมือนีมือนี้ฮู้เหม็ดบ้าน คนก็ว่าให้เพราะว่าเขาช่งกันเบ็ดบ้าน ส่วนมากก็เลยบ่ค่อยเฉยยามต้องช่วยกัน เพราะว่าป็นเรื่องใช้แรงช่วยกัน บ่แม่นเงินทอง เช่นเรื่องขดสาผ้าเรือ พันไม้ไผ่ขอน ให้นักนี้ดีเพราะว่าเขาจะมีคนมาช่วยบ่ขาด”¹⁰⁶

ในขณะที่แม่ทองจันทร์ บุญจิต ได้เล่าสิ่งที่พ่อแม่ได้ถ่ายทอดความสามารถในการยังชีพให้ คือ“เฟิ่นสอนให้หาอยู่หากินเลยเฮ็ดเป็นหมด ไถนาก็เป็น แก่ขวิดหาปลา ก็เป็น ที่แรกเฟิ่นก็พาไป ไปๆมาๆก็เป็นเลย”¹⁰⁷ และเหตุการณ์คือ การที่พ่อใหญ่มอนอนุญาตให้หลานชายคือ นายไชยาไปแก่ขวิดด้วยได้ เพราะต้องการให้หลานชาย มีช่องทางทำกิน เพราะพ่อแม่ของนายไชยาตายไปหมดแล้ว สิ่งที่พ่อใหญ่มอนได้รับคือการประกันถึงแรงงานที่มีฝีมือในอนาคตที่จะมาร่วมงานแก่ขวิดในวงขอของพ่อใหญ่มอน “พ่อใหญ่ก็ให้ไปด้วย เฟิ่นพาเฮ็ดก็เฮ็ดเป็นนำเฟิ่น เฟิ่นอยากให้เฮ็ดน่าจะได้มีกิน พอเขาเคยไปหลายครั้งแล้วก็บ่ย่านเมื่อยบ่ขี้คร้าน ถ้าบ่เคยไปก็ย่านเมื่อยไปที่แรกก็เฮ็ดบ่เป็นอาศัยว่าเฟิ่นให้เฮ็ดยังก็เฮ็ด พ่อใหญ่เฟิ่นว่าถ้าเป็นแล้วจะได้มากับเฟิ่นประจำ”¹⁰⁸ ซึ่งสะท้อนจิตสำนึกถึงความจำเป็นของการสร้างคนสายพันธุ์เดียวกันของพ่อใหญ่มอนมาว่า “ให้มันได้มีแนวหาอยู่หากิน มันแจ่งบ่ไปเป็นโจรเป็นขโมย เป็นพวกอันธพาลสูบผีนกินชา”¹⁰⁹

และกรณีของครอบครัวนางเล็ก ที่สอนให้ลูกหาอยู่หากินเป็นเพื่อที่ตนและสามีจะได้มีเวลาทำงานด้านอื่นได้เต็มที่ “ให้บักหนุ่มไปหากินกับพ่อกับแม่มาแต่น้อย ทั้งลงซีทั้งไปโคก ลูกหากินเป็นเฮากะมีเวลาไปหาเงินแนวอื่น ไปหาขายปูขายปลา”¹¹⁰

การให้เพื่อแสดงออกมาถึงน้ำใจ เช่นการตอบแทนครูบาอาจารย์หรือคนอื่นๆในหมู่บ้านของคนบ้านดอนกลอย ได้แสดงถึงจิตสำนึกของความเป็นพวกเดียวกันของตนโดยผ่านการให้ ซึ่งแนวคิดเรื่องความเหมาะสมจะเป็นเรื่องของ “มีอียังหลายกะให้อันนั้นเป็นการรับน้ำใจกัน มีอหน้าถ้าเฮาบมีอียังเห็นเพิ่นมีหลายกะกล้าไปขอ”¹¹¹ แสดงถึงการให้จากจิตสำนึกที่เป็นเรื่องของสัจน้ำใจ เพื่อความต้องการที่อาจเกิดหรือไม่เกิดขึ้นในวันข้างหน้าก็ได้ ดังนั้นการให้จึงเป็นเรื่องความพร้อมของผู้ให้มากกว่า จะเป็นการมองดูความขาดแคลนของผู้รับ (ไม่ให้ถ้าเราไม่มี) เช่น “ยามไปหาปลาขึ้นมาแต่ซี ถ้าได้หลายกะให้ไต่บ้านไทเมืองนำแบ่งกันกิน”¹¹² และชัดเจนในเรื่องการให้ที่เป็นน้ำใจต่อความเชื่อในศาสนา “ได้แนวอยากแนวกินแซบกะอยากเอาไปวัดไปให้หลวงพ่”¹¹³ ดังนั้นจิตสำนึกต่อคำว่าน้ำใจก็คือ การลงทุนโดยการให้เพื่อสร้างกลุ่มตนชุมชนขึ้นมาเพื่อประกันความมั่นคงในชีวิตของตน

การช่วยเหลือกันภายในครัวเรือนซึ่งเป็นธรรมชาติของคนบ้านท่ง

การให้ที่เกิดขึ้นมาในบ้านท่ง มาจากการให้ความเข้าใจชีวิตทางศีลธรรมและทางวัตถุ หน้าที่ของการแลกเปลี่ยนไม่ได้คาดหวังที่ได้รับประโยชน์กลับคืนมา ในขณะที่เป็นรูปแบบของหน้าที่ที่ต้องทำไป ที่มากไปกว่านั้น เป็นหน้าที่ได้แสดงออกมาในวิธีการที่อยู่รอดร่วมกันของกลุ่ม คือเป็นรูปแบบของผลประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนทางสิ่งของ การแลกเปลี่ยนนี้ไม่ได้แยกให้

ผู้เข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนแยกออกจากกัน กิจกรรมที่แสดงออกมานี้ได้ทำให้เกิดสัญลักษณ์ในชีวิตของสังคมคือการสะท้อนในวิธีการดำรงชีวิตอยู่โดยตรงที่อยู่ภายใต้กลุ่มที่มีความเป็นเฉพาะในสังคม การให้ที่เพิ่มขึ้น เป็นความหมายคำตอบที่ได้ให้ความหมายล่วงหน้าในค่าใช้จ่ายเกี่ยวข้อง ถึงระดับและการผูกพันในความใกล้ชิดที่บ่งบอกความเป็นพี่น้อง ประเพณีของความเป็นพี่น้องและตระกูล เป็นการรวมตัวในความหมายของหัวหน้าตระกูล ให้ความหมายเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องของการให้และการรับ การให้เป็นระบบ เกิดขึ้นมาจากการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ให้ความเข้าใจ2อย่างคือ ความเข้าใจในเครดิตและในความซื่อสัตย์

ระบบเศรษฐกิจแบบการให้ได้ ให้ความหมายยืนอยู่บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรม เป็นประเพณีของเครือข่ายทางสังคมที่เป็นรูปแบบของการเอาตัวรอดคือ**"เหมือนกับทรัพยากรพื้นฐานในความสัมพันธ์ญาติพี่น้องและความสัมพันธ์ของไทยเรา ผิดตัวเดียวกันในบ้านทั้ง"** รวมทั้งมีในหน้าที่และการคาดหวังของช่องทางทางข้อมูลและบรรทัดฐานทางสังคม

เศรษฐกิจการให้ เกิดขึ้นมาจากเครดิตทรัพยากร ซึ่งครอบคลุมในบ้านทั้งต่างมีประวัติศาสตร์ของตนเอง เป็นการช่วยเหลือเพื่อนบ้านกันระหว่างครอบครัวผ่านการรับปาก การดูแลพึ่งพาอาศัยหากได้รับปฏิบัติในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือถ้าการช่วยเหลือเกิดขึ้นมาของฝ่ายหนึ่งการให้สิ่งของกลับคืนมาพร้อมกับการเพิ่มมูลค่าการให้มากกว่าการให้ครั้งแรก ระบบสังคมในเส้นทางเศรษฐกิจแบบนี้ ในอดีตสมาชิกไม่ได้มีความรู้ในหนังสือดังที่เป็นอยู่อย่างในปัจจุบัน วิธีการจัดการควบคุมแนวคิดในการบรรลุเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจคือ การรับปาก มีหลักประกัน ข้อตกลงกันด้วย**"สัญญาหัวใจ"** การได้รับเครดิต ด้านหนึ่งแสดงออกมาเป็นการจ่ายหนี้กลับคืนมา แต่อีกด้านหนึ่ง เป็นเรื่องการค้าในจิตใจที่เป็นหนี้ หรือหน้าที่ที่ต้องทำในอนาคตหากฝ่ายที่เคยให้ขอรับการช่วยเหลือ นี่คือ พื้นฐานทางวัฒนธรรมเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมาหลายร้อยปีและท่ามกลางการวิวัฒนาการไปสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)ได้ให้ความหมาย คุณค่าของผิวดินเดียวกันหรือไทยเรา มากกว่ามูลค่าของกรรมสิทธิในความเป็นปัจเจก ซึ่งจิตสำนึกของตนเอง อยู่บนพื้นฐานของการกระจายทรัพยากรใหม่เป็นสำคัญให้กับตนเองและคนที่ใกล้ชิด มากกว่าเน้นความมีเหตุผลและประโยชน์ส่วนตัว โดยเฉพาะการรักตนเองสูงสุด

จากประสบการณ์ชีวิตของการให้ ให้ความหมายคือ **"ให้เขาเพื่อเรามั่นคง"** **"ให้เขาเราก็ได้"** ซึ่ง ความหมายในการให้ของไทยเราคือ นโยบายความมั่นคงของชีวิต นั่นเอง

ซึ่งจากวงโสกัน ทำให้เราสามารถเปรียบเทียบ ได้กับความเปลี่ยนแปลงเมื่อคนเริ่มปลูกเพื่อจำหน่าย ซึ่งเป็นจุดที่เปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในความคิดของไทยเราที่ยืนยันว่า เริ่มมีความแตกต่างเพิ่มจากสมัยก่อนบางเรื่องแต่หลายๆเรื่องยังเป็นแบบเดิมอยู่ ดังนี้

"บ้านเขาไฟไปไหนก็ถามบ้านใกล้ๆได้ เดียวนี้ก็เป็นแบบนี้เพราะยามจะไปไหนก็บอกฝากบ้านกับเพื่อนบ้านไว้ ยามแขกไปไหนมาเขาก็ตามได้ เวลาแม่จะไปหาไฟก็ตามได้ หรือฝากให้ตามได้ บ่ยาก"¹¹⁴

นอกจากนั้น เราสามารถเห็นถึงการเกาะกลุ่มกันและการช่วยเหลือกันตามกลุ่มของกลุ่มชนิตต่างๆ ของไทเฮา ดังนี้

ความหมายของการให้ในความหมายของไทเฮา จึงไม่มีความเป็นปัจเจกในความหมาย แต่จะเป็นเรื่องที่เป็นเรื่องเดียว กับการสร้างการประกันชีวิตให้แก่ตน ซึ่งการให้คือ นโยบายความมั่นคงในชีวิต เพราะเป็นสิ่งที่แสดงออกมาในจิตวิญญาณว่า เราให้เขา เพื่อให้เขารับรู้ถึงความมั่นคงในชีวิต และเกิดหนทางใจขึ้นว่า วันหนึ่งวันใดจากนี้ ถ้าเราเดือดร้อน เราก็จะไม่ได้เดือดร้อนอย่างโดดเดี่ยวแต่เราจะมีพันธมิตร ที่เราสร้างมาจากการที่เราให้เขามาช่วย ดังนั้น ไทเฮาจะไม่มีความคิดที่ว่า วันนั้นฉันให้แรงในการสร้างบ้านแก่คุณ แล้วคุณต้องมาตอบแทนทันที แต่ไทเฮามองไปที่คุณค่าที่ให้แก่กัน

การสร้างคนให้มีความรู้ในอาชีพ ความรู้ในการเอาตัวรอดและการให้ทรัพยากรที่ไม่ได้คาดหวังผลอะไร เกิดขึ้นมาจากการเรียกร้องแรงงานในอนาคตและธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างแรงงาน พื้นฐานของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการของคนในพื้นที่ เห็นความจำเป็นต้องมีแรงงาน เสมือนกับว่าเป็นทรัพยากรตัวหนึ่งของพื้นที่ และเป็นระบบของสังคมที่ได้สร้างขึ้นมาในการลงทุน โดยพิจารณาจากทรัพยากรมนุษย์ ไม่ใช่แค่ความหมายของการสร้างให้เศรษฐกิจและเส้นทางชีวิตอย่างต่อเนื่อง แต่รวมทั้งความหมายที่เกี่ยวกับการสร้างค่านิยมและจิตสำนึกของคนให้ผลิตซ้ำวัฒนธรรมของตนเอง สร้างสังคมตนเองที่มีอนาคตในการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมวัฒนธรรมและพื้นที่ที่ท้าทายเป็นสำคัญ ดังนั้นการส่งผ่านทางวัฒนธรรมและค่านิยมทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง) ผ่านกิจกรรมของการให้เป็นสำคัญคือ การให้อาชีพและทรัพยากร(เครื่องมือที่สำคัญในการผลิต) อันเป็นภารกิจที่สำคัญข้อหนึ่งในหน้าที่ของวัฒนธรรมของสังคมในลุ่มน้ำชี

การผลิตซ้ำทรัพยากรมนุษย์

การลงทุนสร้างคนเป็นเรื่องที่สำคัญมากของคนบ้านทุ่ง คือเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้คนบ้านทุ่งอยู่ได้ ผ่านการสร้างแรงงาน เป็นกำลังในการผลิตให้กับสังคมของตนเอง แต่สิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าแรงงานมนุษย์คือ **การสร้างจิตวิญญาณและวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับความต้องการของรากเหง้าในพื้นที่ทางวัฒนธรรมต่างหาก** เพราะว่าได้คิดคล้ายๆกันในการทำงานและประกอบอาชีพในพื้นที่ ย่อมสร้างให้กิจกรรมต่างๆ มีความไหลลื่นสะดวกและมีการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ง่ายขึ้น ในขณะเดียวกัน การถ่ายทอดทรัพยากรหรือการส่งผ่านทรัพยากรระหว่างกันจะสะดวกมากยิ่งขึ้น ดังนั้นความหมายของการลงทุนทางมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญส่วนหนึ่ง มีความหมายเท่ากับการสร้างกลไกที่มีความยั่งยืนให้กับสังคมตนเอง ซึ่งการสร้างหรือลงทุนทรัพยากร มีความเกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับสภาพพื้นที่ที่ท้าทายเป็นสำคัญดังตัวอย่างในการค้นคว้าที่เราพบเห็น

❖ พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ต่างยึดมั่นในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านทอผ้า อันเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้มือเป็นหลักและต้องใช้ระยะเวลานานในการแปรรูปมาเป็นผ้าได้ ต้องผ่านกรรมวิธีการผลิตที่หลายขั้นตอน เห็นได้จากการเล่าในประสบการณ์ด้วยตนเองว่า “ความลำบากมันลำบากหลายกว่าสมัยเดียวนี้ กว่าสีได้มาเป็นผ้าต้องมาอ้าว มาเชียว มาดัด มาตำ กว่าสีได้เป็นผ้า บ่เอ็ดหุ่งเอ็ดฮ่มกั๊บได้ ชุกมือนี่เฮาอยากซื้อของเจ๊กมาหุ่งเฮาก็ซื้อได้”¹¹⁵ ซึ่งมีกระบวนการปฏิบัติคือ “ผู้สาวตำหูก ไปดั่งไฟอยู่กลางฮั่นเฮือนแม่หญ่ก็เอาไปสามดุ้น เฮือนแม่หญ่ก็เอาไปสามดุ้น แม่โพทสีลงก็เอามา แม่ใหญ่หนาก็เอามา เอาไม้พินนี้แหละกอไม้ไผ่เพิ่นเอิ้นว่าหลัว ล้งเทื่อไปเอากกตาลนำหัวหนองเอามาตั้งไฟ มีแม่ใหญ่ผ่อง แม่ใหญ่แผน แม่ใหญ่หนู แม่ใหญ่โพท แม่सान แม่แก้วแม่จันทร์ แม่ศรี แม่แดง มีเก้าคน ช่งเลาะวัดแต่ก็เฮาก็ไปหัดเข่นนำเพิ่น หมู่แม่ใหญ่ผ่องแม่ใหญ่บ้ำแม่ใหญ่ ผา เพิ่นก็บอกว่าเข่นจ้งซี เวลาอ้าวก็อ้าว ดิดฝ้ายฝ้ายก็แตกออก”¹¹⁶ โดยมีกรรมวิธีการผลิตและปริมาณของการบริโภคตามกิจกรรมในชีวิตประจำวันว่า “แต่ก็เพิ่นทอผ้าปีละ ถ้าหากว่าเราสีใช้ในเฮือนเฮาก็ปีละหูกนี้แหละหมายความว่าเฮาสิตัดเสื้อเฮาก็ต้องทอเป็นผ้าขาว ถ้าเฮาสีเอาผ้าขึ้นเฮาก็ทอผ้าขึ้น ก็ต้องใช้อย่างละหูก เพราะว่าฝ้ายเฮาเฮาต้องเข่นเอาเค้ เข่นเป็นเส้น ของเราเอง”¹¹⁷

หลังจากทอผ้าแล้ว ไม่ได้หมายความว่า เป็นการสิ้นสุดกระบวนการในการแปรรูปผ้า เนื่องจากในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ไม่ได้มีความต้องการใช้ผ้าที่มีสีขาวอย่างเดียว ดังนั้นหลังจากบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจในการทอผ้า ผ้าส่วนหนึ่งที่จะเลือกจะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อใช้ในชีวิตโดยเสื่อผ้าเอามาสวมใส่ในการทำงานในท้องทุ่ง เสื่อผ้าของพวกเขาต้องผ่านกรรมวิธีการย้อมผ้า กรรมวิธีการย้อมผ้าได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของพวกเขาว่า “คามแต่ก็ปลุกเองน่านา นำโพน ยามนี้แหละไปเอามาแช่กำลังสีออกดอก ปีหนึ่ง ๆ ถ้าน้ำท่วมก็ไปตัดเอาไปเกี่ยวเอา มันแก่ก็ไปเอามาแช่ น้ำบ่ท่วมก็ไปเอา เอามาแช่มาทวนข้าเจ้าเอ็ดพวกแม่ญิง เพิ่นเขาเอามาทวนในหม้อในหยั่งแช่ไว้สองสามคืน ตำผ้าฝ้ายผ้าหยั่งผ้าสีขาวแล้วก็เอามาย้อม”¹¹⁸

ในขณะที่ผู้ชายฝึก“สานลอบสานไซก็สานนำผู้เฒ่าแต่พ่อแต่แม่ รุ่นลูกรุ่นเต้าก็เขียนนำพ่อนำแม่แต่ว่าต่อไปนี้คอสีเอ็ดบ่เป็น พ่อใหญ่แม่ใหญ่เบิ่งนำกันเอ็ดจ้งได้อันนี้บอกกันแล้วก็เอ็ดไป โลด เฮาก็ไปถามปู่เพียก ถามเพิ่นพ่อใหญ่ข่อยว่าสีสานซ้องเอ็ดจ้งได้ เอ็ดอันนี้ เพิ่นก็บอกว่าเอ็ดจ้งซันจ้งซี ผู้ชายบ้านเฮาเอ็ดงานเกี่ยวกับไม้ แม่ญิงเอ็ดงานเกี่ยวกับฝ้ายกับไหมตำหูก แต่ก็เพิ่นบ่ตำหลายปานนี้แต่ก็มันเข่นตัวฝ้ายมันเข่นมาทอเอา มาดิดมาเอ็ดหยั่งกว่าสีได้ตำมันสีบได้หลายปีละหูกสองหูกพอได้ตัดหุ่งไปไฮ้ไปนา คามธรรมชาติสีคามมาจุ่มพอได้ไปไฮ้ไปนา ตำปีละหูกสองหูกพอได้ตำหุ่งพอได้ไปนา ชุกมือนี่มันเอ็ดขายเด่บาทนี้”¹¹⁹

ในขณะที่ผู้หญิงเช่นกัน ผ่านการฝึกฝนด้วยตนเอง ถือว่าเป็นหลักประกันในการเอาตัวรอดว่า“ทอผ้าตำผ้าก็แม่แหละเพิ่นสอนให้ตำ เพิ่นพาเฮาเฮ็ด ถ้าตำขาดเฮาก็ว่าอืแม่มันขาดแล้วแม่เฮาก็บอกว่ามาเบ็งกูสิบอกวิธีใส่ไปดิงจากหม่องที่มันขาดใส่ฮื้อนี้เด้อมันจับเบ่เคียงกัน มันจึงขัดกันจึงขึ้น มึงจำไว้ จำได้บ่อ เฮาก็บอกจำได้อยู่ ใส่ทางหน้าคันทางหน้าขาด คันทางหลังขาดก็ใส่จากทางหลังมา เค้าก็บอกจั่งซี้ลูกก็ตำไว้ ทอผ้าแม่อยู่ตำเป็นแต่แม่หญิง อืแม่ว่าถ้าตำผ้าเบ่เป็นเพิ่นบ่ให้เอาผ้า ได้ทอให้ลูกให้เต้าได้ทอให้ลูกให้ผัวนุ่ง สมัยก่อนมันเป็นจั่งซี้ มันบ่มีเสื้อเจ๊กขายเด”¹²⁰ หน้าที่ของสตรีสำหรับครัวเรือนมีหลักพื้นฐานดังนี้ “เป็นแม่หญิงเพิ่นให้หนึ่งข้าว กวาดเหือน ไปเอาฟืนมาให้เพิ่น ตักน้ำใส่แอ่ง ผู้ชายเพิ่นก็สอนให้เหลาเบ็ดเหลาหยั่งให้หาอยู่หากินจนแหล้ว แม่หญิงก็บ่ได้ไปหา หัดทอผ้าอายุ 15 –16เพิ่นตีมือ แม่ใหญ่ตีมือฟาดเพียแต่ก็ตอนตำหูก เพิ่นว่าบ่ฮู้จักบ่จื้อ เพิ่นว่าตำผ้าเบ่เป็นบ่ให้เอาผ้าเฮ็ดให้เป็นเวลาออกเหือนออกชานก็ได้ ตำให้ผัวนุ่ง ตำปีละหูกสองหูก ผ้าขาวกับผ้าดำ ผ้าขาวเอาไว้มายมตีตาย ฟืน้องตาย หลังจากออกโรงเรียน”¹²¹

❖ เครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม มีวงจรการผลิตข้าวอยู่ อาศัยอยู่ในรูปของการรวมกลุ่มทางสังคมในอาชีพพร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถเผชิญกับภาพแม่ใหญ่หนาทอผ้า และพ่อใหญ่คำดีसानลอบเป็นชีวิตประจำวันของคนบ้านขาว

ดินฟ้าอากาศได้เพียงลำพัง “บ้านเฮาซอยเหลือเผื่อแสงกัน เพื่อบให้ลำบากไปกว่านี้ แต่ก็แห่งคักสิบกว่าปีที่น่าท่วม เลยต้องไปหาพืหาน้อง เลยต้องไปแก่ขวดนำหมู่เพิ่น”¹²²

ซึ่งการแก่งจะอยู่รอดได้ก็ต้องผ่านการลงทุนในการสร้างพวกพ้องของตนขึ้นมา “ไปแก่งจะต้องใช้คนหลาย แปะเก้าคนขึ้นไปฮอดชาวพุ้นนะ ถ้าคนบ่หลายกะเฮ็ดบ่ได้”¹²³ และจากแนวคิดของกลุ่มเจ้าของวงงวดที่ว่า “ต้องชวนเด็กน้อยผู้บ่าวไปแก่งนำเขาแจ่งสิเฮ็ดเป็นแจ่งสิมีคนเฮ็ดนำต่อไป”¹²⁴ และ “ถ้าเด็กน้อยรุ่นใหม่พวกผู้บ่าวผู้แพ้วมาเฮ็ดเขาจะสิแก่เป็นพอแก่เป็นเขาจะสิมีกิน ถ้าเหลือกินกะขาย ถ้าขายเขาจะมีเงิน ถ้ามีเงินอยากได้หยั่งเขาจะได้ ถ้าเป็นจ้งซี่ เขาจะอยู่บ้านเฮาได้ ถ้าเขาอยู่บ้านเฮาได้ เฮากะมีคนช่วยแก่งวอด ถ้าบ่มีคนช่วยแก่เฮากะแก่ได้บ่หลายเที่ยวกะบ่พอกินพอขาย ที่ลงทุนมากะบ่ได้ทุน”¹²⁵

ในขณะเดียวกันการก้าวเข้ามาเป็นแรงงานหน้าใหม่ ต้องมีประสบการณ์ความสำเร็จในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นอยู่ นอกจากนั้นวงแก่งยังเป็นเสมือนสถาบันที่เป็นแหล่งจัดงานในพื้นที่แก่งไทเฮาที่ไม่สามารถทำงานอย่างอื่นได้ เป็นแรงงานที่ได้มาจากรุ่นสู่รุ่นของวงงวดนั้น ก็มาจากสภาพของธรรมชาติในพื้นที่ทำมาหากินที่ไม่ได้มีพร้อมทุกอย่าง และทรัพยากรหลักของไทเฮาคือปลาจากน้ำชีหลง ทำให้การแก่งวอดสามารถเป็นแบบแผนการเอาตัวรอดจากรุ่นหนึ่งสามารถส่งผ่านไปยังอีกรุ่นหนึ่งได้ “บ้านเฮามีปลาอยู่แล้วบ่หากินนำปลากะจักสิไปหากินทางใด”¹²⁶ และ “เบ็งแล้วกะบ่มีแนวอื่นเฮ็ด กะเลยไปแก่งวอดนำหมู่เพิ่น เมื่อยกะอดเอา บ่เฮ็ดเฮากะบ่มีกิน”¹²⁷

ภาพพ่อบุญตา หนึ่งในสมาชิกชุมแก่งวอด เล่าประสบการณ์ในอาชีพ

ชุมต่อเรือ หรือที่บ้านดอนกลอยเรียก ดิดเรือ ในอดีตมีความหมายของการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิต จากเรือซุดที่หนักและไม่คล่องตัว มาเป็นเรือต่อที่บรรทุกได้มากกว่า “แต่ก็บ่มีช่างเฮ็ดเฮือคือทุกมือนี้ เพราะว่าเขาซุดเอา ใช้ขวานซุดใช้ไปไหม้เอา ยามลงน้ำ หนัก

หลายเท็งเสียกะหลาย ใส่คนใส่ปลาได้น้อย”¹²⁸ อย่างไรก็ตาม การต่อเรือนี้ก็มิได้กระจายส่งผ่านไปไหนไต่หาอย่างโดยตรงเหมือนชุมแกขวด แต่จะเป็นการส่งผ่านไปชุมเดียวกัน และไต่หาที่สนใจจริงๆ “เฮ็ดเป็นเพราะว่าไปหัดนำพื้นไปเบ่งพื้นเฮ็ด กะเลยเป็น”¹²⁹ และ “เห็นพ่อพื้นเฮ็ดมากะเลยเฮ็ดเป็นหน้า”¹³⁰

ซึ่งการต่อเรือนี้ ก็เริ่มมีการชะงักตัวเมื่อห้ามตัดไม้ในดง เพราะไม้ใหญ่เหลือน้อยแต่ก็ยังคงเหลือการต่อตามโอกาสที่มีผู้ว่าจ้างให้ต่อเรือให้ซึ่งก็ต้องหาไม้มาเอง “ไผ่มีไผ่อยู่หน้ากะไปจ้างเขาต่อให้ แต่ตัดไม้ในดงคือแต่ก็บ่ได้ ช่างเฮ็ดเฮือกะเลยมีแต่ยามมีไผ่”¹³¹

ปัจจัยของเวลาและอาณาบริเวณของการเคลื่อนไหวในการผลิตซ้ำของชุมต่างๆ ในบ้านดอนกลอยขึ้นอยู่กับ ระบบพื้นที่ทำกินที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแนวคิดของคน และธรรมชาติของแต่ละชุมว่ามีการต้องการแรงงานมากเพียงใด เช่นการแกขวดที่ต้องการแรงงานที่ทำงานหนักจำนวนมากจึงมีอาณาของการผลิตซ้ำที่กว้างกว่าที่จะเป็นเรื่องของเฉพาะไทเอือนเดียวกัน “แกขวดงานหนักต้องใช้คนหลายคนบ้านเฮาอยากแก่นำเขา ขอแต่มีแสงกะไปโลด”¹³² และ “ถ้าคนเขาบ่พอเขาจะมาหาเอิ้นเอา ลางเทื่อเด็กน้อยพอเป็นบ่าวแห่นเขากะชวนมาหัดนำ”¹³³ และประสบการณ์ตรงของแรงงานแกขวดหน้าใหม่ที่สอดคล้องกันคือ “เพิ่นอยากให้ไปนำเพราะว่าแจ้ง สิมิเด็กน้อยแรงใหม่ไปช้อย”¹³⁴

ซึ่งต่างจากชุมช่างชุมต่อเรือที่ต้องการแรงงานฝีมือ ทำให้มีข้อจำกัดในการสร้างสมาชิกหน้าใหม่ “ต่อเรือต้องเป็นช่างไม้ ไม้มีค่าบ่แม่นถูก ๆ เฮ็ดพลาดกะเสียหาย ต่อบ่ดีเฮือกะบ่เที่ยง คนที่จะต่อเป็นต้องมาเบ่ง มาช้อยอยู่โดนแจ้งสิเป็นบ่แม่นใช้แสงอย่างเดียว”¹³⁵

การเกิดขึ้นมาของการผลิตซ้ำแรงงานมนุษย์ ถือว่าเป็นทุนวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง โดยการเรียนรู้ในการเข้าไปสู่การเปลี่ยนแรงงาน ต้องสอดคล้องกับสภาพทางวัฒนธรรมของตนเอง เพราะเป็นเรื่องการพัฒนาความเป็นเฉพาะของรูปแบบวิถีชีวิตของตนเอง นั้นหมายถึงความรู้ อาชีพ เป็นแหล่งที่มาในการพัฒนาการเริ่มต้นเส้นทางชีวิตของตนเอง อิทธิพลของพ่อแม่หรือเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน มีส่วนอย่างมากในการสร้างการได้มาในอาชีพ กลายเป็นทุนมนุษย์ในพื้นที่ เราเห็นการเคลื่อนไหวทางสังคมในท้องถิ่นอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตในเส้นทางในการทำมาหากินและความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์และค่านิยมที่สถาบันทางสังคมในบ้านท่งให้การยอมรับว่าการผลิตซ้ำทุนมนุษย์มีความสำคัญอยู่ การบรรลุการได้มาแรงงานในแต่ละอาชีพ ถือว่าเป็นการให้และการบ่งบอกสภาพการผลิตซ้ำทางทุนวัฒนธรรมของคนที่อยู่บ้านท่งออกมาในเชิงสัญลักษณ์และค่านิยมโดยตรง

พื้นฐานของจิตวิญญาณเดียวกัน ก่อให้เกิดกิจกรรมการส่งผ่าน การขัดเกลา การสร้างทรัพยากรแรงงานขึ้นมาเป็นทุนทางวัฒนธรรม ในขณะที่กิจกรรมที่เกิดขึ้น มาจากทุนมนุษย์เป็นผลการลงทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ทุนของมนุษย์เกิดขึ้นมาจากการสร้างให้คนสามารถเปลี่ยน

แปลงเป็นแรงงานได้ ในความหมายของการอบรมและการส่งผ่านการเรียนรู้เทคโนโลยีในการเอาตัวรอดและความรู้ใหม่ตลอดเวลา รวมทั้งความสามารถต่อการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดของคนในพื้นที่ ซึ่งแรงงานได้แสดงออกมาเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการแรงงานกลายเป็นกรอบที่มีข้อจำกัด โดยผ่านการรวมกลุ่มกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ และมีความสัมพันธ์กับการผั่นกำลัง โดยเฉพาะการมียุทธศาสตร์ร่วมกัน ประเพณีคนบ้านทุ่งได้สร้างระเบียบการ,กฎเกณฑ์ขึ้นมาและกลายเป็นเป้าหมายในการสังเกตการควบคุมและวินัยที่ส่งอิทธิพล การเปลี่ยนผ่านแรงงานไม่ได้ให้ความหมายแก่บทบาทของอาชีพ แรงงานได้รู้ความหมายของหัวหน้า หรือลูกน้อง หรือคนนอก สหายหรือผู้ร่วมงาน เพื่อนบ้าน คนนำทางด้วย เป็นต้น

หากเราพิจารณาประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการในกลุ่มน้ำชี(หลง)ค้นพบว่า เป็นทุนทางสังคม ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ของการได้แรงงานและโครงสร้างขององค์กรทุนทางสังคมมีอยู่ในรูปของรากเหง้าของคนในพื้นที่(ไทเฮา ผีตัวเดียวกัน) การประกันกิจกรรมในการดำเนินชีวิตและการอยู่รอด(แก่วัด ต่อเรือ ทอผ้า แรงงานรับจ้างหมอลำ) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและระหว่างครัวครอบ(เสี้ยว ผีตัวเดียวกัน)และองค์กรศาสนาและองค์กรสังคม(นางข้าววัด กำพร้าว กำพลอย ทางต่อห้อง) ในความหมายแรกๆที่แสดงออกมาคือค่านิยม การให้การยอมรับนับถือ พฤติกรรมและบรรทัดฐานทางสังคม ธรรมชาติของสมาชิกที่เกิดขึ้นมาจากพื้นฐานของความเชื่อถือการยอมรับกัน การผั่นกำลัง และการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันกัน การเกิดขึ้นของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในบ้านทุ่ง ได้สร้างเงื่อนไขให้คนเข้าร่วมในกิจกรรมการทำงานในท้องถิ่นของตนเองตามความรักและความถนัดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ฐานของการได้ผลผลิตหรือทรัพยากร เพื่อนำมาสู่การบริโภคแก่ตนเองหรือครอบครัว

ทุนทางสังคมทำผ่านสถาบันสังคมในพื้นที่ เป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง ตรงนี้เครือข่ายทางสังคมชนิดต่างๆ ได้ให้กระบวนการเรียนรู้ การทำงานร่วมกันและการสร้างเส้นทางในเปิดช่องทางการได้มาทรัพยากรในรูปต่างๆ มีส่วนต่อการสร้างให้เกิดความไหลลื่นในกิจกรรมที่คาดหวังของสมาชิกในพื้นที่ กิจกรรมที่เป็นของสังคมและความสัมพันธ์ที่ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งโครงสร้างขององค์กรในสังคม อยู่ในรูปเครือข่ายที่จะให้ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ร่วมกันภายในกลุ่มหรือพื้นที่ของตนเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของสังคมที่มีความสัมพันธ์ในแนวราบในฐานะเพื่อนบ้านหรือเครือญาติ โดยความสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงเป็นความไว้วางใจและการให้การยอมรับนับถือ แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาจากความไว้วางใจ จะไม่เกิดความเสี่ยง ส่วนใหญ่แล้วสร้างให้เกิดการไหลลื่นของกิจกรรมต่างๆได้

ทุนทางสังคมเกิดขึ้นมาจากวัฒนธรรมของคนบ้านทุ่งในกลุ่มน้ำชี(หลง)ให้ความหมายว่าหน้าที่พื้นฐานอยู่2ชนิด หน้าที่แรก เป็นหน้าที่ในการกำกับโดยผ่านการช่วยเหลือในการยอมรับในบรรทัดฐานทั่วไป และรูปแบบที่สองให้การยอมรับการตกลงในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการยอมรับในประเพณีทางศาสนาและสัญลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะ

หน้าที่ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้จัดการผ่านความรู้ การปฏิบัติและวิธีการถ่ายทอดข้อมูล การแบ่งเขตแดนของบทบาทและการกำหนดสถานการณ์ไปล่วงหน้าในพฤติกรรมเศรษฐกิจที่สะท้อนออกมาในวัฒนธรรมเศรษฐกิจของตนเอง

ดังนั้นการบริหารจัดการภายในเครือข่ายทางสังคมของตนเอง มีบทบาทเป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรมทางอุดมการไปในที่สุด เช่นวัฒนธรรมของคนบ้านทุ่งให้การช่วยเหลือกันในภาวะวิกฤติเป็นที่ยอมรับในสังคม บรรทัดฐานที่สร้างขึ้นมากลายเป็นค่านิยมที่สูงมากคือค่านิยมในสังคม สัญลักษณ์ที่แสดงออกมา เป็นรูปแบบที่มีความหลากหลายโดยอาศัยความช่วยเหลือต่อกันได้กำหนดตำแหน่งของตนเองในกระบวนการทางเศรษฐกิจ

กลายเป็นกฎเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานในการให้คุณค่าของอำนาจในการกระจายและการควบคุมทรัพยากร เป็นการบ่งบอกคุณลักษณะทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสถาบันของสังคมของคนบ้านทุ่งไปในที่สุด ในช่วงของการพึ่งพาสายน้ำและธรรมชาติ ชนิดของมนุษย์ทางเศรษฐกิจของการปรับตัว ได้ให้ความหมาย**ของเราเพื่อเรา**เป็นหลักและมีความหมายในนัยของการให้และการแบ่งปันเป็นสำคัญทำให้สังคมวัฒนธรรมที่ผ่านมาดำรงอยู่ได้

ยุคของการพึ่งพาความสัมพันธ์ระบบตลาด

เริ่มต้นเกี่ยวข้องกับปรับตัวของคนในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในลุ่มน้ำชี(หลง)

การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2 มีผลอย่างมากต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะจุดเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ได้สร้างความยากลำบากอย่างมากต่อการปรับตัวในความหมายของจิตสำนึกเก่า

ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติครั้งยิ่งใหญ่ ครั้งหนึ่งของไทเฮา ได้เกิดขึ้นมาในช่วง70-80ปีที่ผ่านมาคือ การบุกเบิกที่ทำกินใหม่เนื่องจากจำนวนประชากรที่มากขึ้น ทำให้พื้นที่ทำนาที่หนองไผ่นั้น เริ่มไม่พอเพียง จึงมีการขยายไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดเพื่อไปทำนาในที่ลุ่มริมน้ำชีหรือที่เรียกว่า หนองซี(ดูในรูปที่1) นับเป็นการเปลี่ยนจากการทำนาในหนองไปเป็นทำนาในที่ลุ่ม ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีในการ จัดการน้ำที่ซับซ้อนกว่าเดิม ถือว่าเป็นการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดของสมาชิกพร้อมกับเหตุผลหนึ่งที่สำคัญ คือการเร่งให้เกิดการบุกเบิกพื้นที่อย่างรวดเร็ว ก็คือการที่ชาวบ้านต้องเสีย **"ค่าเสียหัว"** รายปีให้แก่หลวง จากคนอายุ 20-60 ปี ซึ่งในแต่ละปีมีอัตราที่สูง(4บาท6บาท15บาท)เมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินและความจำเป็นในการใช้เงินของชาวบ้านที่มีอยู่น้อยมาก

ทางออกของปัญหานี้ก็คือ ชาวบ้านต้องขายข้าวให้แก่คนข้างนอกท้องถิ่น คือ **"เจ้าคุณ "** แห่งบ้านท่าโพธิ์ ที่มาสร้างฉางข้าวไว้ที่ใกล้วัดแล้วรับซื้อข้าวในพื้นที่นั้นแล้ว เมื่อน้ำหลากก็จะใช้เรือไฟลากเรือสนอม มาขนข้าวที่ท่าวัด โดยให้ชาวบ้านขนข้าวในราคาหาบละสตางค์ หรือใน

ภาษาของชาวบ้านคือ **"หาบสตางค์"** ซึ่งในวันหนึ่งๆ ทำได้มากที่สุดก็ไม่เกินหนึ่งสลึง เพราะชาวบ้านต้องแก่งแย่งกันที่จะขนข้าวเพื่อที่จะได้เงินครบ หมายถึงว่าชาวบ้านไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานที่อื่น

การกำหนดราคาข้าว พวกพ่อค้าจะเป็นคนกำหนด ตามราคาที่เขาบอกว่าตามเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ และขนาดที่ใช้ตวงนั้นชาวบ้านเป็นคนสานขึ้น* แต่มีการให้เพิ่มเติมหรือลดราคาให้พ่อค้าที่สนิทกัน สรุปก็คือพ่อค้าสามารถกดราคาได้อย่างเด็ดขาดด้วยความจำเป็นที่อยู่นอกเหนือความจำเป็นในชีวิตของชาวบ้าน นับเป็นการปรับตัวครั้งใหม่ที่สำคัญจากการผลิตเพื่อดูแลตนเองในพื้นที่ผลิตเพื่อทำการแลกเปลี่ยน โดยถูกกอบโกยและควบคุมจากข้างนอกจุดที่เปลี่ยนแปลงครั้งแรก นอกจากชาวบ้านต้องจ่าย**"ค่าเสียหัว"**คือหนี้ที่ชาวบ้านต้องจ่ายทุกปี ถ้าไม่จ่ายต้องหนีไปอยู่ที่อื่น หรือบุกเบิกที่ใหม่ซึ่งแหล่งที่มาของความชั่วร้ายกับผู้กอบโกย คือความเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นอันเป็นโคกนาฏกรรม ซึ่งชาวบ้านได้แสดงออกมาในคำที่ว่า**"บ่มีมูลหมาบขี้ บ่มีหนี้เขาบ่ถาม"**●¹³⁶

การปรับตัวของชาวบ้านเป็นการขยายพื้นที่ใหม่ขึ้นมาและบุกเบิกพื้นที่ใหม่เพื่อปลดปล่อยหนี้ โดยพื้นที่ภายในของตนเองมีข้อจำกัดอย่างมากในการขยายตัว เนื่องจากนาที่น้ำท่วมไม่ถึงหรือนาทุ่ง เพราะประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในกรณีที่อยู่ไกลจากหนองมากๆ ชาวบ้านทั้งสามหมู่บ้านจึงหันไปบุกเบิกที่นาที่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำชี(นาทาม)มากขึ้น ได้ให้ผลผลิตที่พอเกินกว่าในการกระจายเวลาหนึ่งฤดูฝน จนทำให้นาทุ่งแทบจะเป็นนาร้างและบางครั้งรอบครวัก็เลิกทำนาทุ่งไปเลย

การหันไปทำนาทามมากๆทำให้เกิดปัญหาคือ เมื่อเกิดวิกฤติน้ำท่วมชาวบ้านก็จะไม่ได้ข้าวในปีนั้นเลย ทางแก้ของชาวบ้านก็คือ หาปลาไปแลกข้าวจากบ้านที่ไม่ค่อยมีที่นาปลาเช่นบ้านค้อ ทำให้ความหมายของการประกันการมีอาหารกินเปลี่ยนไปจากกลอยมาเป็นปลาที่ส่งผ่านไปตามทางต่อท้อง ทำให้แม่ไม่ได้ทำนาแต่ก็สามารถมีข้าวกินโดยไม่ต้องกินกลอยแทนข้าว เป็นมนุษย์ปรับตัวตามสภาพดินฟ้าอากาศได้อย่างกลมกลืน คือน้ำขึ้นปลามาก คนดอนกลอยใช้ความสามารถจับมาเพื่อเลี้ยงปากท้อง

จุดเปลี่ยนแปลงครั้งที่สอง ถึงแม้ว่าหลัง พ.ศ.2475 ไทเฮาไม่ต้องถูกรีดไถจากค่าเสียหัวที่ทำให้ต้องขายข้าวและแรงงานให้คนจีนอย่างยากลำบากอีก แต่คลื่นของการรีดใช้ทรัพยากรอย่างบ้าคลั่งกว่าเดิมของไทเฮากลับเริ่มก่อตัวขึ้นอีกครั้งเมื่อราวพ.ศ.2485 ซึ่ง **"เจ็กสอน"**คนจีนจากยโสธรมาตั้งบ้านพัก เพื่อแก่ขวาด (ลากอวน) เพื่อเอาปลาไปขายโดยจ้างชาวบ้านเป็นคนลากแล้วแบ่งปลาให้ เจ็กสอนเป็นเจ้าของเครื่องมือในการผลิตแล้ว ใช้กรรมวิธีเดิมคือการ(เหล่า)ขอแรง แต่มี

* เป็นตะกร้าที่พ่อครูบัวบอกว่าเด็กโตเข้าไปนอนในนั้นได้

● **บ่มีมูลหมาบขี้ บ่มีหนี้เขาบ่ถาม**หมายถึงคนที่คดโกงและคนที่เป็นหนี้ จะเป็นบุคคลที่มีปัญหาในการดำรงชีวิต

จุดหมายใหม่ คือ“ไม่ใช่เพื่อการกินแต่เพื่อการขาย” เป็นหลัก นั่นเป็นการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์
 ต่อหน้าชีวิตครั้งใหญ่ของคนบ้านดอนกลอยคือ จากการยังชีพและพักผ่อนสื่อสารมาเป็นความหมายใหม่
 คือ เพื่อการค้าอีกด้วย คนในพื้นที่ได้เรียนรู้เทคโนโลยีภายในพื้นที่ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต
 ประจำวันของตนเอง “ที่แรกคนบ้านเราก็กินหาหนองกัน แต่คราวตั้งหมู่บ้าน มันเลยพากันอยู่ได้ พอ
 คนหลายขึ้นก็ขยายไปตามหนองต่างๆ เกิดการแบ่งเป็นช่วงขึ้น ตอนนั้นก็มีการตั้งเกิดมาแล้ว ต่อมาเพิ่ม
 ว่าเป็นว่า พากันไปทำนาริมน้ำดีกว่ามันงาม เลยพากันขยายไปทางตามหลาย ที่นี้น้ำท่วมติดต่อกันหลาย
 เลยมียพวกรักที่ขยายนาทุ่งและก็ทำนาตามด้วย แต่ก็ทุกคนที่ทำได้เพราะที่มีจำกัด ในที่สุดมันก็ติดขัด
 หมด ไม่รู้จะอย่างไร ก็เลยพากันจับปลาไปหาข้าว พอดีใจก็สอนพาแกวชด ก็พากันว่ามันดีมันได้
 หลายก็เลยพากันแกวชด ต่อมาก็พากันซื้อขวิดกันเองเพราะอยากได้ปลาหลาย ๆ กว่าที่เขาแบ่งให้
 พอมีขวิด บ่ได้ทำนาก็พออยู่ได้ เพราะว่ามันได้ปลาหลาย อย่างเช่นฝัวแกวชดเมียหาข้าว แต่ว่าคนที่
 ไปแกวชดนั้นเห็นแกตัวบ่ได้ ถ้าเขาไม่ให้ไปแกด้วยก็จะลำบาก ไม่มีปลาไปหาข้าว”³⁷

ต่อมาเมื่อเจ็กสอนตายไป ชาวบ้านจึงเริ่มซื้อวนตาจากในเมืองมาลากบ้างโดยมี
 การแข่งขันกับหมู่บ้านใกล้เคียง ในช่วงนี้มีการระดมหาปลากันทั้งวันทั้งคืน จนเมื่อ พ.ศ.2500
 ชาวบ้านเริ่มสังเกตเห็นว่าปลาหายไป จนไม่มีความคุ้มค่าในการล่าเพื่อค้าขายทำให้คนบ้านอื่นไม่
 ค่อยมาลากวนอีกและเลือกที่จะส่งแรงงานออกนอกพื้นที่มากกว่า

**“ ปลาพอเคยได้มันก็ไม่ได้อออยากมากพวกคนหนุ่มก็ลงไปกรุงเทพกันหมด
 หมดก็เคยไปขัรบถที่นั่น สองสามปี...”³⁸ นั่นคือผลจากการเร่งใช้ทรัพยากรอย่างบ้าคลั่ง จน
 พื้นที่ทำมาหากินไม่อาจตอบสนองได้ จึงจำเป็นต้องส่งผ่านแรงงานออกนอกพื้นที่**

ไม่เฉพาะปลาเท่านั้นที่มีการล่าในช่วงนี้ ป่า หนองไม้ หีด หรือสัตว์ต่างๆก็ถูกล่าเพื่อ
 การค้า พร้อมกับการขยายตัวไปเรื่อยๆของพื้นที่นาเพื่อการปลูกข้าวเพื่อค้าขาย

พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋นขาดความสามารถในการควบคุมทรัพยากรในลุ่ม
 น้ำชี(หลง)เป็นผลมาจากการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองต่อการค้า เพื่อส่งผ่านและแลกเปลี่ยนจาก
 นอกท้องถิ่นกินเวลาประมาณ40ปีจนเข้าสู่ยุคของการหาทางรอดกับตนเองคือ การฟื้นฟูทรัพยากร
 ขึ้นมาในปี พ.ศ.2540เป็นต้นมา

ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติของผืนดินเดียวกัน ไม่มีความ
 แตกต่างกันมากนัก เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการของการกัน
 ผนักรอบข้างชีหลง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านชาวที่ดำเนินมา
 อย่างช้านาน คือในปี พ.ศ. 2521 ถือเป็นปีที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ความ
 เป็นมาของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว จากเหตุการณ์นี้ได้ทำให้คนในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงรูป
 แบบการพึ่งพาธรรมชาติ คือ การเปลี่ยนวิถีการทำนาจากแบบเดิมมาเป็น **"การทำนา
 ปราง"** แต่การเปลี่ยนแปลงของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวก็ได้เปลี่ยนแปลงพร้อมกันหมด ตาม
 แต่ปัจจัยอื่นที่เป็นตัวกำหนดด้วยเช่น การที่จะทำนาปรางได้ ต้องมีทุนที่ใหญ่กว่า การทำนาในรูปแบบ

แบบตามบรรพบุรุษตนเองเคยทำมาในอดีต ถือเป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของการทำนาจากการประกันการอยู่รอดของตนเองและเครือข่ายของตนเอง มาเป็นการทำนาเพื่อขายแลกเปลี่ยนเป็นเงิน มาใช้ในการอยู่รอดของตนเอง ซึ่งได้ส่งผลต่อ การดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ให้เปลี่ยนแปลงไป จากกิจกรรมต่างๆในพื้นที่เพื่อยังชีพปรับตัวจากมนุษย์ตามฤดูกาล เปลี่ยนเป็นมนุษย์แบบวันต่อวัน ที่พยายามบังคับต่อระบบธรรมชาติที่ตนเองเคยใช้อยู่ และระบบนี้ได้ทำให้ได้คัดเลือก ประเพณีหรือการปฏิบัติใดบ้างที่สามารถดำรงอยู่ได้หรือต้องสูญหายไปหรือต้องปรับเปลี่ยนหน้าที่และบทบาทไปเพื่อตอบสนองจากการปรับเปลี่ยนเวลาในการใช้ระบบธรรมชาติของคนในพื้นที่ จากกิจกรรมต่างๆเพื่อยังชีพ มาเป็นการแลกเปลี่ยนในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ เป็นการพึ่งพาจากข้างนอกมากยิ่งขึ้นและความสำคัญของธรรมชาติ ความมีเสถียรภาพของตนเองที่เคยเป็นมา ค่อยๆลดความสำคัญลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยที่เคยนำมาใช้และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจิตวิทยาทางสังคมครั้งใหญ่ของผีตัวเดียวกัน กลายเป็นเพื่อตนเองมากกว่าเพื่อชนหรือผีตัวเดียวกัน

ในขณะเดียวกัน การผลิตที่เป็นแบบประเพณีค่อยถูกคัดเลือกรออกไปในเส้นทางของวัฒนธรรมเป็นการผลิตเพื่อคนอื่น เป็นการเคลื่อนย้ายจิตสำนึกทางสังคมของตนเองและนอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ ที่มีแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยตามสภาพแวดล้อมที่ทำมาหากินที่เปลี่ยนแปลงไปดังเช่น (ดูภาพที่ 2 ประกอบ)

1.หนองโพนแท่น ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาว เป็นหนองบ้านโดยมีร่องเสี้ยวต่อมาจากลำชีหลงบริเวณนี้ใช้เป็นแหล่งน้ำในการทำนา ,การจับปลา เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการดับไฟไหม้หมู่บ้านขาว ในปี พ.ศ. 2441 นอกจากนั้นยังใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวงในอดีตหนองโพนแท่นจะตอดติดกันกับหนองอีเตา และหนองคู ปัจจุบันได้ตัด ถนน รพช.สายเสลภูมิ -โพธิตากผ่าน เมื่อปี พ.ศ. 2510 ปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์ ทำเป็นสวนสาธารณะที่ตั้งอนุสาวรีย์ขุนขาว

2.หนองคู ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาว เป็นหนองกว้างและยาวล้อมบ้าน ในอดีตใช้เป็นแหล่งน้ำในการปลูกผัก ปลูกยาสูบ คนบ้านขาวสามารถลงไปจับปลาและสัตว์น้ำได้ ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวง บริเวณรอบใช้เป็นที่เลี้ยงวัวและควาย และบริเวณริมน้ำมีต้นแก ใช้เป็นไม้ฟืนและเผาถ่าน และเป็นต้นไม้ที่ใช้ในการปลูกครั้งในอดีต เป็นสถานที่สวยที่สุดในบ้านขาวใช้เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นสถานที่ใช้ในการจุดบั้งไฟ แต่ปัจจุบันใช้ประโยชน์ได้น้อยลง เนื่องจากการขุดลอกโดย ร.พ.ช. เมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ทำให้ลึกและแคบ ไม่สามารถลงไปได้ ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ ทำเลหนองเปลี่ยนแปลงไป มีผักตบชวา เนื่องจากกลายเป็นหนองน้ำที่ไม่ไหล

3.หนองอีเตา ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาวอดีตเป็นหนองกว้างระหว่างหนองโนแท่นและหนองคู ใช้ประโยชน์เป็นแหล่งน้ำในการปลูกผัก ปลูกยาสูบ คนบ้านขาวสามารถลงไปจับปลาและสัตว์น้ำได้ ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือสรวง บริเวณรอบใช้เป็นที่เลี้ยงวัวและควาย และบริเวณริมน้ำมี

ต้นแก ใช้เป็นไม้ฟืนและเผาถ่าน ปัจจุบันถูกถมเมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อสร้างบั้งน้ำมัน และสร้างถนน ทำให้น้ำไม่ไหล และเหลือเนื้อที่เป็นหนองน้อยลงเกือบจะไม่มี

4.ฮ้องเสียว ตั้งอยู่ในเขตบ้านขาว ในอดีตใช้เป็นแหล่งน้ำในการทำนาโดยสระ(ตัก) น้ำเข้านาโดยใช้กระโช้ (อุปกรณ์ในการสระน้ำ เอาไม้ 3 อันมาผูกเป็น สามเหลี่ยมแล้วใช้ไม้ไผ่สาน เป็นกะปอมสระน้ำเข้านา) นอกจากนั้นยังใช้เป็นที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควายของคนบ้านขาว เมื่อมีการขุดลอกฮ้องเสียวเมื่อ ปี พ.ศ. 2538(ทำฝายน้ำล้นกันลำชีหลงที่บริเวณท่าดินทราย) เพื่อทำเป็นคลองส่งน้ำทำให้ร่องเสียวมีความลึกมากไม่สามารถลงน้ำได้

5.หนองล่อม(อ่างเก็บน้ำบ้านสะทอน) เป็นสถานที่จับสัตว์น้ำและใช้น้ำในการทำนา และเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย บริเวณทางทิศเหนือเป็นพื้นที่ป่าหรือที่เรียกว่าป่าดอนแฮดใช้เป็นป่าช้าของคนบ้านสะทอน

หากเมื่อเปรียบเทียบการใช้พื้นที่ในอดีตที่ผ่านมา เห็นว่าพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชีหลงได้ใช้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในพื้นที่ ทั้งในยามปกติและเมื่อเกิดวิกฤติขึ้นภายในพื้นที่“ไปหม่อง (สถานที่)ไหนก็มีปลา มีปลาบ้อด(มาก)”³⁹ หรือนำมาใช้ในต่อการประกอบกิจกรรมประจำวันของคนในอดีตว่า“ที่ดินเลาะชีหลงสาเป็นเดินไว้ เป็นป่าไว้ถ้าเลี้ยงวัวเลี้ยงควายใช้ปลูกผักปลูกหญ้า ปลูกยาปลูกบักพริก ปลูกบักแตง” รวมทั้งสร้างหลักประกันของอาหารในช่วงวิกฤติว่า“แต่ก็พอใหญ่พิน เคยเล่าให้ฟังว่า แต่ก็มีบ้อดป่อยากเขาพากันไปขุดมันแซงเลาะชีหลงมากินกับข้าว”¹⁴⁰ และจัดพิธีกรรมความเชื่อว่า ทำดินทรายแต่ก่อนเขาเอาพระมาสรงน้ำที่นั่นพระก็ไปฉนข้าวที่นั่น ทำดินทรายตกปะทายที่นั่น ทำกองปะทายขึ้นแล้วก็ไปสรงพระ พระก็ไปสวดทำกองแหลมเหมือนกุ่มข้าว เอาผ้าเหลืองเสียบไม้ไปเสียบรอบกองทรายก็สรงที่นั่นมันเป็นประเพณี ทุกวันนี้ไปทางห้วยปาก ทางห้วยปากน้ำมันลตทีละครั้งเขาสร้างฝายแล้วฝั่งเราก้อบ้นปะทายทางเก่าน้ำเยอะไม่มีที่ไป”¹⁴¹ หรือใช้เป็นสถานที่ของการติดต่อพบปะของเครือข่าย หรือชุมชนเอง”ไปกินข้าวป่า อาหารที่บ้านใครไปตบประทายช่วงสงกรานต์ เพราะว่าตบประทายเสร็จแล้วเอาพระขึ้น สงกรานต์ก็ต้องเอาพระสงฆ์น้ำปีละครั้งเอาพระสงฆ์น้ำเดือน 5 ถึงเดือน 6 ก็เอาขึ้น ก่อนเอาขึ้นต้องตบประทายก่อน ก่อเจดีย์ทรายแล้วก็ไปแห่ดอกไม้ แห่ดอกไม้แห่เสร็จก็เอาดอกไม้มาปักที่เจดีย์ทราย ถึงวันที่เอาพระขึ้นสรงน้ำเสร็จก็เอาไปไว้ที่เดิม สวดมนต์ 3 คีน เอาพระขึ้นแล้วจึงค่อยเลี้ยงบ้าน เลี้ยงเจ้าปู่ ก่อนลงทำนา”¹⁴² นอกจากนั้น ยังได้เล่าถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่บริเวณชีหลงของคนบ้านหันว่า “บ้านหันก็บ้นโองปากพันที่ใช้แลกข้าวเหมือนโองมังกรเหมือนกัน เอาดินจากชี(ดินเหนียว)มีบ้านหันและบ้านแห่ที่ทำ ขุดเอาดินเหนียวมาตำเอาไม้มาทำสากทำใช้สากนวดตีๆ (ใช้ดินอย่างเดียว)บ้นเสร็จแล้วก็เอาเข้าเตา เรียงแถวใช้ฟืนดังเอาไปแลกทางกาฬสินธุ์ ใส่แพล่องมาตามน้ำชี เตาของบ้านแห่อยู่ใกล้ชี ก็เอาขึ้นบ้านหันเตาไม่ใหญ่เท่าบ้านแห่ ตอนนี้อย่าครก โอง ถ้วยแล้วเพราะ น้ำชีไม่ลตสูงอยู่ตลอด

ตั้งแต่มีเขื่อนน้ำชีไม่ลดซักครั้ง เจ้าของที่ดินที่ต่อกับฝั่งชีเขาไม่ให้ เพราะถ้าขุดแล้วน้ำมา มันจะเซาะดินพัง ตอนนี้อยู่ใกล้หมดแล้ว¹⁴³

การเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่ทำกิน ได้มีส่วนกำหนดเงื่อนไขการคงอยู่ของวัฒนธรรมผีตัวเดียวกันกลายเป็นประเพณีได้สูญหายไปจากพื้นที่รวมทั้งการสร้างการลงทุนในเครือข่ายที่เกิดขึ้นมาในแต่ละปีก็สูญหายไปด้วย เพราะขาดสถานที่และพิธีกรรม

การลดลงเครือข่ายทางสังคมแบบเก่า

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำมาหากินได้มีส่วนอย่างมากต่อการปรับตัวทางจิตวิทยาสังคมของไทเฮาและผีตัวเดียวกันเพื่อเอาตัวรอด การใช้บริการในเครือข่ายทางสังคมแบบเก่ามีข้อจำกัด ที่สำคัญเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจร่วมกันในท้องถิ่นโดยเกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามเครือข่ายที่เคยนำมาใช้ มีภารกิจอยู่คือความหมายของชุมชนแก่วัด ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีความหมายเป็นเครือข่ายเพื่อเอาตัวรอดร่วมกัน ซึ่งการแก่วัดจะอยู่รอดได้ ต้องผ่านการลงทุนในการสร้างพวกพ้องของตนขึ้นมา “ไปแก่วัดต้องใช้คนหลาย แแปดเก้าคนขึ้นไปฮอดชาวพุ้นนะ ถ้าคนบ่หลายกะเฮ็ดบ่ได้”¹⁴⁴ และจากแนวคิดของกลุ่มเจ้าของวงชวดที่ว่า “ต้องชวนเด็กน้อยผู้บ่าวไปแก่นำเขาแจ่งฮีตเป็น แจ่งฮีตมีคนเฮ็ดนำต่อไป”¹⁴⁵ และ “ถ้าเด็กน้อยรุ่นใหม่พวกผู้บ่าวผู้แพ้วมาเฮ็ดเขากะสิแก่เป็น พอแก่เป็นเขากะสิมีกิน ถ้าเหลือกินกะขาย ถ้าขายเขากะมีเงิน ถ้ามีเงินอยากได้หยั่งเขากะได้ ถ้าเป็นจิ้งซี เขาจะอยู่บ้านเฮาได้ ถ้าเขาอยู่บ้านเฮาได้ เขากะมีคนช้อยแก่วัด ถ้าบ่มีคนช้อยแก่เฮาจะแก่ได้ บ่หลายเที่ยวกะบ่พอกินพอขาย ที่ลงทุนมากะบ่ได้ทุน”¹⁴⁶ และในขณะเดียวกันการก้าวเข้ามาเป็นแรงงานหน้าใหม่ ก็ต้องมีประสบการณ์ความสำเร็จในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็น ประกันอยู่ “เห็นเพื่อนไปแก่วัดแล้วมีเงินขายปลา กะเลยไปแก่นำเพื่อน ดีกว่า ไปเรียนอย่างเดียว เฮาหาเงินใช้เงินเรียนเอง ได้มามีอะสามสี่ร้อย บ่ต้องเอานำพ่อแม่ เฮาอยากได้หยั่งกะกล้าซื้อกล้าใช้”¹⁴⁷ และนอกจากนั้น วงแก่วัดยังเป็นเหมือนสถาบันที่เป็นแหล่งจัดหางานในพื้นที่แก่วัดที่ไม่สามารถทำงานอย่างอื่นได้ “พ่อแม่เพื่อนตายตอนช้อยอยู่ ป.6 เลยต้องออกโรงเรียน เอื้อยเลยไปเฮ็ดงานอยู่โฮ่ น้องกะไปอยู่นำเอื้อย ช้อยกะเคยไปกรุงเทพแล้วกะไปติดยาม้าฆ่า เลยมาอยู่บ้านบ่มีงานเฮ็ด นากะบ่ได้เฮ็ด ช้อยกะมีแต่บ้านบ่มีความไถนาบ่มีเรือไปหาปลา เฮ็ดแนวอื่นบ่ได้นอกจากแก่วัด เห็นบักอู๋มันแก่แล้วมีเงินไปโรงเรียน ช้อยกะเลยขอไปกับพ่อผองพ่อใหญ่มอน เพื่อนกะว่าไปนำได้ เพื่อนสิมาเอิ้นเอา กะพอได้ส่งจะของเรียนนอกโรงเรียนได้อยู่”¹⁴⁸ ซึ่งแรงงานที่ได้มาจากฐานสู้รบนองวงชวดนั้น ก็มาจากสภาพของธรรมชาติในพื้นที่ทำกินที่ไม่ได้มีพร้อมทุกอย่าง และทรัพยากรหลักของบ้านดอนกลอยก็คือปลาจากน้ำชีหลง ทำให้การแก่วัดสามารถเป็นแบบแผนการเอาตัวรอดจากฐานหนึ่งสามารถส่งผ่านไปยังอีกฐานหนึ่งได้

แต่อย่างไรก็ตามการแก่ววดในอดีตนั้น ก็ได้ทำให้ปริมาณปลาลดลงไปเป็นอันมาก “ลงกันหลายไผ่กะอยากเอาปลา เจ้าของขวดกะหลาย คนแก่มากหลาย ปลาเบิดกะหนีไผ่หนีมัน ลงไปพุ้นกรุงเทพกรุงไท ไปเรือ ตายไปกะบ่อืด มาตายอยู่บ้านกะหลาย เดียวนี้มันเลยอยากกลับคืนมาแหง”¹⁴⁹ ดังนั้น ในช่วงสิบปีที่ผ่านมาแก่ววดจึงลดลง เพราะมีความสามารถในการส่งผ่านที่น้อยลง ทั้งนี้เป็นเพราะความสามารถในการระดมทรัพยากรที่ต่ำลงไปด้วย “ปลาเบิดคนเคยได้กินพอบได้กินกะทนบ่ได้ พากันหนีไปเฮ็ดงานเมืองไทพุ้น”¹⁵⁰ นำไปสู่การใช้กฎอนุรักษ์อันเดียวกันซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่เกิดขึ้นมาใหม่ หลังจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา “แก่ววดบาดนี้ต้องแก่ววดเป็นเขตเพราะว่าขวดมันกวาดเอาหลาย เฮาเฮ็ดคือเก่าบ่ได้เพราะปลามันสิเบิด”¹⁵¹

ชุมต่อเรือ เริ่มมีการชะงักตัวเมื่อห้ามตัดไม้ในดง เพราะไม้ใหญ่เหลือน้อยแต่ก็ยังคงเหลือการต่อตามโอกาสที่มีผู้ว่าจ้างให้ต่อเรือให้ซึ่งก็ต้องหาไม้มาเอง “ไผ่มีไผ่อยู่นากะไปจ้างเขาต่อให้ แต่ตัดไม้ในดงคือแต่กับได้ ช่างเฮ็ดเฮือกะเลยมีแต่ยามมีไม้”¹⁵² การลดลงของป่าไม้ทำให้ความต้องการช่างต่อเรือคงที่ “บ่มีไผ่กะบ่มีคนมาจ้างเฮ็ดเรือยามมีไม้เท่านั้น ผู้บ่าวเขากะเลยบ่ค่อยมักมาเบ็ง ช่างมีชำได้กะชำนั้น หลายแหงกะช่างไม้แต่ต้องไปเฮ็ดงานทางอื่น บ่ได้มาหัดเฮ็ดเฮือ”¹⁵³ และการหมดภารกิจของการเปิดพื้นที่ เกิดจากความสูงงอมของการเคลื่อนย้ายทรัพยากร และความรวดเร็วในการเดินทาง รวมถึงระบบการขั้ว ทำให้คนธรรมดาจะระดมทรัพยากรระหว่างพื้นที่ได้รวดเร็วดังความทรงจำในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า “หนทางกะดีกว่าเก่าเฮากะไปขั้ว* หม่องเคยไป ไปกะได้มาทุกเทื่อ”¹⁵⁴ การเกิดขึ้นมาของเส้นทางคมนาคมแบบใหม่และสภาพของธรรมชาติโดยปามีจำกัด และมีประชากรเพิ่มขึ้น มีผลโดยตรงต่อการลดความสำคัญของการใช้เรือ ทำให้เครือข่ายเหล่านี้ไม่มีการขยายมีสภาพเป็นกลุ่มเล็กๆที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มแก่วดยังจำเป็นในเรื่องการต่อเรืออยู่

ชุมหมอลำคู่ที่อยู่ในการหายใจของรุ่นสุดท้ายที่ไม่อาจผลิตซ้ำต่อได้ เพราะความหมายของหมอลำเปลี่ยนจากคำสั่งสอน เป็นการพักผ่อนอย่างเดียว(หมอลำชิง,หมอลำหมู่) ซึ่งรูปแบบการผลิตซ้ำของชุมหมอลำพบทางต้นในช่องทางของความเชื่อขวัญ “ทุกมือนี่หมอลำกะมีแต่เต็นเอาเบ็งแสงสีชื่อ ่พอได้หัว บ่แม่นสิลำสั่งลำสอนคือแต่ก็”¹⁵⁵ และคำยืนยันถึงความจำกัดในการผลิตซ้ำของหมอลำ “แต่ก็หมอลำเอาแต่คนดีมาเรียน ทางบ้านต้องมีเงินให้ลูกไปอยู่เฮือนครูได้บ่ต้องหวังกินแสงนำ ทุกมือนี่ลำคู่บ่ได้เงิน บ่มีไผ่อยากเป็นดอก”¹⁵⁶

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำกินในบ้านดอนกลอย ได้ส่งผลต่อการผลิตซ้ำโดยตรง เช่น การลดลงของปลาทำให้การผลิตซ้ำของวงแก่วดลดลง “สามสิบกว่าปีก่อนปลาเบิดพวกผู้

* ขั้วหมายถึงไปแลก ,ไปหา

แต่ที่ที่เคยเจ็ดตายแล้วกะบมีไผ่เจ็ดต่อคนลงกรุงเทพกรุงเทพเปิด วงวดเลยเหลือน้อยลง”¹⁵⁷ กลุ่มหมอลำคู่เหลือเพียงบทบาทของคำสั่งสอน ซึ่งไม่สามารถแข่งขันกับ ความทะลึ่งของหมอลำซึ่ง และความยิ่งใหญ่โอ้อวดของหมอลำหมู่ที่เป็นเครื่องบอกถึงฐานะของหมู่บ้าน ทำให้การผลิตซ้ำของ หมอลำคู่หยุดลงไป “ทุกมื้อมีไผ่อยากฟังหมอลำคู่เพราะบได้มาฟังเอาอานิสงค์หยั่งคือแต่ เก่า ยามบุญจะอยากม่วนอย่างเดียว”¹⁵⁸ และ “มักหมอลำซึ่ง มันแจ่งเด่นดีได้หน้าได้ หลัง”¹⁵⁹ และ “บ้านใดถ้ายามบุญจ้างหมอลำหมู่แสดงว่าคนบ้านนั้นรวยหลายผู้ใหญ่บ้านมีความสามารถ คนบ้านอื่นไทอื่นกะสิมาหลาย”¹⁶⁰

แต่หมอลำได้สูญหายไป เพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนหน้าใหม่ ได้ “เสียเวลาแหม่นเฮียนมาสิได้ลำปีละพอสามเที๋บ”¹⁶¹ ทำให้คนบ้านดอนกลอยนิยม ไปทำการผลิตทุนมนุษย์นอกพื้นที่มากกว่า เพราะสามารถหาเงินได้สบายกว่า “เสียแต่ค่ารถไปกินอยู่น้ำพื๋อง ไปหัดขับรถนำเขา เสียค่าน้ำมันให้เขาพาไปเบิ่งเส้นทาง พอเป็นแล้วกะสบาย”¹⁶² สถานภาพในปัจจุบันของการผลิตซ้ำทุนมนุษย์มีปัญหาจากระบบพื้นที่ทำกินที่เปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ในการดำรงชีวิตมีเส้นทางที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมีการทับซ้อนจากวิถีชีวิตแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมา คือมีการใช้ทั้งวิถีชีวิตเก่าและใหม่ ซึ่งวิถีชีวิตใหม่นั้นคือการที่พ่อแม่บางคนหยุดยั้งการให้ลูกทำงานอย่างที่ตนเคยผ่านมา แล้วผลักดันเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเดียว “ให้ลูกเรียนหนังสือเปิดทุกคน บ่อยากให้เขาเจ็ดนา เขาเคยเจ็ดมามันลำบากหลายแล้ว ตอนนี่เขาเจ็ดงานอยู่การบิไทยอยู่กรุงเทพมีบ้านมีรถมีเงินเดือนละสามหมื่น”¹⁶³

นอกจากนั้น พวกวัยรุ่นในวิถีชีวิตแบบปัจจุบันยังนำปัญหาเสพติด เข้ามายังพื้นที่ด้วย “กะพวกไปเรียนในเมืองแล้วเอามาก่อน แต่ก่อนไผ่เขาสิมีพวกบักโอบักจ๋อยแหล่ว สิบยามาก่อนหมู่ ผู้อื่นเขาบ่สูบมีแต่พวกนักเรียนนั้นแหละสูบ พวกเจ็ดงานหนักเห็นแต่เขากินเหล้า กินกระทิ้งแดงเอา”¹⁶⁴

แต่อย่างไรก็ตาม มีความสำเร็จของพวกยึดแนวทางวิถีชีวิตแบบปัจจุบันหลายคน ที่หลุดพ้นจากความเป็นคนบ้านดอนกลอยไปได้และมีชีวิตที่ดีกว่ามาสู่ตนเองและพ่อแม่พี่น้องก็เป็นสิ่งที่มีให้เห็นอยู่ “เห็นเขาได้ดีกะหลายคน ลูกพ่อครูบัว ลูกแม่ใหญ่บัว ลูกแม่จัน ลูกแม่พุต ลูกแม่เนา ลูกเขาได้เป็นราชการพ่อแม่พี่น้องเขาจะสบายอย่างน้อย ะกะบ่ต้องไปหาอีมีเงินทางอื่น”¹⁶⁵ “แต่ก่อนบ้านเขาถูกเขาเอาเปรียบพวกตำรวจอยากมาจับกะมา หาอยู่หากินกะมาจับ พอคนบ้านเขาได้เป็นราชการหลายเขาจะบ่มา คนบ้านเขาเป็นตำรวจกะมี ชื่อว่า ตำรวจอู้ด มีเรื่องหยั่งกะไปคุยกับเขา ให้เขาเว้าให้”¹⁶⁶

ปัจจุบันนี้ เป็นช่วงของการข้ามผ่านและต่อสูระหว่างสองวิถีชีวิตในจิตสำนึกของไทย เขา ทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงอีกแบบหนึ่งขึ้นมา คือการให้ลูกเรียนไปด้วยและทำงาน

ให้เป็นด้วย “บังคับมันเลยว่าถ้าสิเรียนต้องเอ็ดงานหาอยู่หากินเป็น มันแจ่งสิรู้ว่าหาเงินมันลำบาก”¹⁶⁷ และ “บั๊กอู้ยนี้ต้องลงแกขวดน้ำฟ่อ แล้วกะไปขายปลาหน้าแม่ เรียนภาคค่าเอา ตอนเช้าต้องเอ็ดงาน ให้เรียนอย่างเดียวยบได้มันสิบก่แก่ความลำบาก”¹⁶⁸ ดังนั้นมีการพึ่งพาเครือข่ายทางสังคมตามความสามารถของการปรับตัวในระบบตลาดไป แม้ว่าบางเครือข่ายได้สูญเสียไปคงเหลือแต่ความทรงจำของคนรุ่นเก่าในพื้นที่การสร้างถนนเกิดขึ้น ทำให้การใช้ทางต่อท้องที่เคยทำมาไม่มีความจำเป็น และในขณะเดียวกันเมื่อก่อนหน้าที่และกิจกรรมที่เป็นการระดมแรงงานกันระหว่างหมู่บ้าน ได้เปลี่ยนแปลงเป็นหน้าที่ของอดีตหน่วยงานเร่งรัดชนบทและอยู่ภายใต้อำนาจขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นแทนที่ กลายเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาของเครือข่ายที่เคยมีมาก่อนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

เหตุผลที่สำคัญอีกสาเหตุหนึ่งคือ การให้ความสำคัญของเงินตราแทนผลผลิตในรูปธรรมชาติ มีผลโดยตรงต่อการสร้างพฤติกรรมของให้คนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การให้เป็นเงิน(ฉางข้าววัด) เช่น การให้เงินแทนข้าวทำให้เครือข่ายฉางข้าววัดต้องสลายตัวลง หรือการส่งเด็กกำพร้าเข้าโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สถาบันเครือข่ายทางสังคมในโลกของไทเฮา ยังประสบกับปัญหาเมื่อเผชิญกับการจัดการที่ดีกว่าในการได้มา ซึ่งผลประโยชน์ในการได้มาของทรัพยากร เช่น เครือข่ายฉางข้าววัด ทางต่อท้อง เสี้ยว และไทเฮา เมื่อถูกทำลายกับระบบการซื้อขายโดยมีเงินตราเป็นศูนย์กลาง ทำให้รูปแบบของเครือข่ายเกิดบิดเบี้ยวและเปลี่ยนรูปไปในที่สุด ดังที่เครือข่ายฉางข้าววัดจะมีความชัดเจนมาก กล่าวคือเมื่อ ความนิยมในการให้เปลี่ยนจากการให้ข้าวเป็นเงิน ในที่สุดก็ไม่มีที่ตั้งฉางข้าววัดขึ้น เพราะพระสามารถนำเงินไปทำประโยชน์ได้ตรงและรวดเร็วกว่าการได้ข้าวเป็นต้น

ในขณะที่พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว เคยใช้เครือข่ายอาชีพทอผ้าในการแลกเปลี่ยนหรือช่วยเหลือกันได้ลดลงการใช้เครือข่าย เนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนวัตถุดิบที่นำมาแทนฝ้ายจากธรรมชาติไปโดยได้แล้วว่า” ฝ้ายดิ่งเป็นเทคโนโลยีอย่างหนึ่ง คือเขาเอาทิมแล้วเอาเอามาเอ็ด มันกว่าฝ้าย ฝ้ายดิ่งนี้มันมันกว่าฝ้ายเฮามันสิโยสังเคราะห์นักวิทยาศาสตร์เขา ฝ้ายดิ่งบ่แม่นเทคโนโลยีของบ้านเฮา แต่ว่าการกระทำของเฮามันแม่นอยู่ คือว่าการผลิตเป็นของเขา คือว่าของที่เขาบ่ใช้แล้วเป็นเศษผ้าเฮาเอามาผลิตขึ้นใหม่ได้เอามาใช้ใหม่ได้ ฝ้ายดิ่งที่เขาเอามาเป็นผ้าเศษของเขาแล้ว เขาบ่เอาแล้ว เขาบ่พึ่งประสงค์แล้ว เฮาเอามาตั้งโยออกมาเอ็ดเอาใหม่หมายความว่าเอาของทิมเขามาประตบประแต่งใหม่ได้”¹⁶⁹ซึ่งมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวกว่าว่า ” ฝ้ายหายก็ฝ้ายดิ่งนี้แหล้วมา มันก็ซำบาย บ่ได้เข่นบ่ได้ดีดฝ้ายดิ่ง อี้วก็บ่ได้อี้ว เข่นกับบ่ได้เข่น สิบก็ต้องย้อมด้ายสีดำ สีขาวก็มีคามต้องเอามาย้อมแต่ชี้ร้านย้อมมันเปื้อนมือแนวฝ้ายดิ่งมันบ่ได้ย้อมสี แดงก็เป็นแผ่นแดงดำก็ดำมาเลย มันก็บ่ออกกินกันพ้อมสีเหลืองมันกินสีขาวสิมันบ่ตก”¹⁷⁰

เกิดการปรับตัวที่เอาเศษผ้ามาทำเป็น “ผ้าดิ่ง” โดยการใช้ผ้าดิ่งดังกล่าว ได้มีบทบาทภารกิจใหม่ขึ้นมาคือ การให้ความหมายเป็นรูปแบบของการเอาตัวรอดใหม่หากเผชิญกับภัยธรรมชาติที่ไร้การกำกับว่า “แต่มีผ้าดิ่งปกเสื้อมา เอ็ดขายกันสนั่น เค้าเอ็นปกเสื้อ เฮาบมีอาชีพแนวอื่น เฮาก็ต้องทอผ้าขาย ทอผ้ามีมาตั้งแต่พ่อแต่แม่ แต่พ่อแต่มาเอ็ดบ่หลายลูก เต้ามาเอ็ดหลาย รุ่นนี้ดำหูกใช้เป็นอาซำได้เด่ ใช้เป็นอาชีพเสริม หุกละ 15 ผืนแม่บ่หละ จังของแม่ปริกสิขาย สามผืนร้อยหุกละได้ ห้าร้อย ผ้าแพรของแม่แลกข้าวได้ 3 เล้า”¹⁷¹ นอกจากนั้น การประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบการทอผ้าที่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในการทอใหม่ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ชนิดนี้สามารถทำให้วงจรการผลิตการผลิตผ้าเป็นสินค้าออกที่สามารถต่อสู้กับการผลิตในระบบตลาดได้

ภารกิจที่สำคัญของการทอผ้าแพรอีโป ได้ให้ความหมายที่มากไปกว่านั้น เนื่องจากผ้าแพรอีโปที่คนบ้านขาวได้ใช้ มีความสำคัญในการเอาตัวรอดในวันที่ขาดแคลนเงินได้ เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่เกษรที่ได้อธิบายว่า “ดำหูกซูกมือนี๋ ตำไว้หลายเต็มตุ๋เอาไว้พ้อผ้าดิ่งมาเพิ่นก็ตำเอาไว้หลายเอาไว้ถ้าขายถ้าแลกบ้านอื่น เอาไปหาข้าว”¹⁷² โดยอาศัยเครือข่ายของตนเองที่มีตามท้องถิ่นต่างๆมาใช้ในการสร้างการแลกเปลี่ยนและตลาดว่า “บ้านซีโหล่น พ่อใหญ่โส หมูซ้อจัวน้ำกัน บ้านซ่อง ซ่อยมีเสี่ยวอยู่หั้น หมูซ้อหมูซายก็มีพ่อใหญ่ไพ พ่อใหญ่ออ แม่ใหญ่ออเสี่ยว เราก็อไปคั่วเราก็อไปแบบไปหาพืหาน้องข้าเจ้าก็ไปดำนาชอยเพิ่นค้ำมา จังเข้าบ้านเพิ่นก็เอ็นพีเอ็นน้องเอ็นไกลๆกัน ซายก็หาขอข้าวเพิ่นมากิน น้ำท่วมเนาะเพิ่นก็ฮายข้าวให้ผู้ละสอบซอกก็เอาผ้าแพรอีโปให้ผู้ละสองผืนโลด ให้เพิ่นปาดเอาเองโลดอยากได้ลายไตสีได้ ก็ปาดเอาโลดได้ข้าวมา 11 สอบ ซ่อยไปหว่างเดือนก่อนหว่างเดือนสิงหาสิเหมิด เฮาไปก็เพราะข้าวซ่อยสิเหมิด ซ่อยบ่ได้หามาขายเด่ เฮามากินพ้อม หามาได้ท่อใดก็เอามาไว้ในเล้า ยามสิงหา กันยายามมันเหมิดยามฮอด ยามหิว ผู้ล้งคนก็ยืมกันกิน ของเฮาไปหาเสี่ยว ผ้าแพรก็หาขายได้แหละเนาะ ซ่อยไปหาขายมาได้ใช้ ได้พ้อให้ลูกให้เต้าขอใช้ซ้อๆดอก”¹⁷³ ซึ่งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมการแบ่งปันคงอยู่

เครือข่ายทางสังคมได้นำมาใช้ในช่วงของการเผชิญปัญหาจากภัยธรรมชาติ ดังเช่นที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับสภาพในปัจจุบันที่ผู้ตัวเดียวกันได้เผชิญปัญหาวิกฤติการณ์น้ำท่วม ในปี 2544 ซึ่งน้ำท่วมนานกว่า 4 เดือนนั้นได้ทำคนในพื้นที่ต้องแก้ไขปัญหามาของพวกเขามากัน ผู้ตัวเดียวกันได้คัดเลือกใช้วิธีการในเอาตัวรอดตามแบบฉบับของตนเองที่บรรพบุรุษเคยใช้คือเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ตนเองมีอยู่

สิ่งที่คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวจะเอาไปเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน เป็นสิ่งที่สามารถหาได้ในพื้นที่จะเอา “เอาผ้าแพร ผ้าขาว บักหอย ปลาแดก ปลาเป็น ปลาเอียบผ้าแพรตำเองไปแลก”¹⁷⁴ โดยเป็นทรัพยากรในพื้นที่ท้องถิ่นตนเองที่หาได้ “ของฝากที่เอาไป มีปลา ผ้าแพร บักหอย ไปซัว(ซุด)เอา ” สิ่งแลกเปลี่ยนเหล่านี้คนในพื้นที่ให้ความหมายว่า “ของฝาก” เป็นสื่อกลางใน

การแลกเปลี่ยนและได้กลายเป็นบรรทัดฐานของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ได้ให้ความหมายว่า “**ไปหาพื้นที่ต้องมีของฝากพื้นที่**”¹⁷⁵ เป็นการเอาตัวรอดที่เคยปฏิบัติกันมา

รูปภาพ ผ้าดัดวัตถุที่นำมาใช้ในการประกอบกิจกรรมการทอผ้า

คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว นิยมเอาผ้าแพร(ผ้าอีโปหรือผ้าขาวม้า)และผ้าขาวไปแลก เพราะว่า **ผ้าขาวไว้เอ็ดเอือน เอ็ดซาน ห่อนาค ห่อศพ ผ้าแพร เอาไปหุงเอาไว้ใช้เป็นเครื่องรับไหว้ยามแต่งงาน ให้ญาติ ๆ ถักรับไหว้บูชายามมีงานมงคล เอาไว้ใช้เป็นเครื่องสมมติที่นอน ผ้าแพร(ขาวม้า) ผ่าสโรงให้ปู่ให้ย่าพื้นให้เอื้อยหญิง**¹⁷⁶

ในขณะที่เครื่องขายซ่ง ยังได้นำมาใช้กันอยู่ในการดูแลเอาใจใส่หรือแบ่งปันการพึ่งพา กันและกันของคนในชีวิตประจำวันหรือการช่วยเหลือต่างๆไป กิจกรรมที่เกิดขึ้นมาได้ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ให้แก้ไขอุปสรรคเรื่องต่างๆ ในขณะที่เดียวกันคนที่ให้ความช่วยเหลือหรือให้ต่างก็ได้รับตอบแทนออกมาในเรื่องอื่นๆที่ตนไม่สามารถทำได้ ในหลักการนี้ในพื้นที่ของตนเองก็ต่างพึ่งพาแรงงาน ให้การตอบแทนตามความถนัดที่ตนเองมีอยู่เห็นได้จากเช่นเป็นช่างซ่อมหรือช่างต่อเติมบ้าน เห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่พรมมาที่ได้เรียกร้องการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านของตนเอง ซึ่งการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจในการสร้างบ้านของตนเอง ได้ให้ความหมายปรากฏการณ์นี้ว่า **“เป็นช่างบ้านเฮาไปได้เอ็ด ไปเอ็ดแถวอำเภอแวง ไปทางเวียงทางหยั่งบ่ออยู่บ้าน บ้านเจ้าของขอแองนำพวกชาวบ้านคนบ้านเฮานี้แหละเอ็ด คนที่เคยไปเอ็ดนำกันคนอยู่บ้านนี้แหละ มันเคยได้ใช้กัน มันเลยมีประโยชน์นำกันก็เลยไปหาเขา เคยเอ็ดอยู่นั้นแหละ ไอ้ศักดิ์ มีลูกชายชื่อแหลม ไอ้รงค์แม่หนหลาน บุญสวย อาศัยใช้แองมีลูกมี**

หลานเป็นช่างไม้คือกันเฮ็ดเป็นไปจากพ่อใหญ่นี้แหละ เขาก็มาเฮ็ดนำ มันทนาก็มีอยู่กตั้งเสา หลายคนจึงได้ เสา 21 ต้น เป็นไต่บ้านเฮาเหม็ด หากันก็บ่หาแต่ว่ามายกช้อยช้อย งามนั้หาก ไต่บ้านเฮา บ่แม่นที่แม่นน้องไต่บ้านอยู่ใกล้กัน ได้เหม็ดมายกเสาช้อยแน่ ก็มาหาเลี้ยงเขา เหม็ดมื่อ มีเหล้ามียา ให้กินจกัว่าเหล้ามาชอยงานช้อย”¹⁷⁷ โดยได้เรียกร้องความถนัดพิเศษจากเครือข่ายทางสังคมของตนเองในการสร้างบ้าน ได้ให้ความหมายว่า การเข้าไปหาคนบ้านเดียวกันเป็นลดต้นทุนในการบรรลุนิกรรมทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกันในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มเช่นเดียวกัน ในปัจจุบันมีการแลกเปลี่ยนในการให้บริการการช่วยเหลือฟรี ยังเป็นสิ่งที่มิให้เห็นอยู่ จะเป็นการช่วยเหลือของผู้ที่มีความสามารถพิเศษ ให้การช่วยเหลือคนที่ไม่มีความสามารถ เช่นเรื่องของการเป็นช่างไฟฟ้า เป็นต้น

”แม่ให้เชียงพรมมาเฮ็ดแผงทีวีให้เพิ่นก็บ่เอาหน้าจกับาท แม่เลยบอกว่า ถ้ามื่อนี้เจ้าบ่เอา มื่อหน้าช้อยก็คงบ่กล้าไ้วานเจ้า เชียงพรมเราก็อว่า บ่เป็นหยังดอก เฮาคนบ้านเดียวกัน เดียวมื่อใดมื่อหนึ่งก็จะได้พึ่งพากันอยู่ ช้อยบ่คิดเอาเงินนำเจ้าดอก”¹⁷⁸

ความหมายของการให้ ยังเป็นการกระจายความสามารถเฉพาะทางของแต่ละคน เพื่อชุมชนเดียวกันและไทเฮา โดยมีเหตุการณ์ของพ่อลี เนาวราชที่เป็นช่างต่อเรือได้ต่อเรือให้ชุมชนเดียวกันและไทเฮา “เพิ่นจ้งให้ต่อ เฮากะเอาแต่ค่าแสม เป็นคนบ้านเดียวกันเอาบ่แพง”¹⁷⁹ ซึ่งมีคนที่ได้รับการกระจายความสามารถเฉพาะทางของพ่อลี ในการต่อเรือ ดังนี้¹⁸⁰

กระจายให้	ความสัมพันธ์	การกระจายกลับ
พ่อใหญ่มอน อินคะเน	ชุมชนเดียวกัน	เป็นเจ้าของขวดได้กินปลาด้วย ได้ไปแก่ววดด้วย
พ่อเรียบ คำหอม	ไทเฮา	ช่วยทางแรงงาน
พ่อพิณ คำหอม	ไทเฮา	ช่วยทางแรงงาน
พ่อเหมียน คำหอม	ไทเฮา	ช่วยทางแรงงาน
พ่อไหว เทพวาทิ	ไทเฮา	ช่วยทางแรงงาน
พ่อใหญ่พุทธา อินทนนท์	ชุมชนเดียวกัน	ช่วยทางแรงงาน .อาหาร
พ่อวัง นิลชัย	ไทเฮา	ช่วยทางแรงงาน
พ่อทองดี หลอดคำ	ไทเฮา	ช่วยทางแรงงาน

เราเห็นว่าพฤติกรรมที่สะท้อนออกมาในจิตสำนึกของการให้ในชีวิตประจำวันแบบนี้ต่างได้ยืนยันออกมาว่า เป็นพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในการประกันการอยู่รอดของการอาศัยของคนในพื้นที่ทั้ง 2 หากรากฐานทางสังคมขาดหลักการให้ดังกล่าว คงเป็นเรื่องที่ยากมากที่ท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำชี มีความสามารถงทนต์ได้ดังที่เราเห็นปัจจุบัน เพราะการให้ในความ

หมายนี้ เป็นหลักการของประกันการอยู่รอดของสมาชิกทั้งหมดในพื้นที่ ดังนั้นวัฒนธรรมในเส้นทางนี้ จึงเป็นวัฒนธรรมของสถาบันทางสังคมที่สำคัญข้อหนึ่งในลุ่มน้ำชี(หลง)ที่ชนิดของมนุษย์ที่มีเหตุผลและมีค่านิยมในวิถีชีวิตของตนเอง

การปรับตัวของการนำเอาเครือข่ายทางสังคมแบบเดิมมาใช้ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2โดยเฉพาะคนที่ยังพึ่งพาสายน้ำและท้องนาอยู่ ได้นำมาใช้้อย่างต่อเนื่องในช่วงของการเผชิญปัญหาน้ำท่วมที่ผ่านมา ในขณะที่การให้ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในโซชนวัฒนธรรมทั้ง2ก็ยังคงดำรงอยู่ สำหรับคนที่มีการปรับตัวในพฤติกรรมที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เห็นได้จากการสืบทอดวัฒนธรรมของการขอกำลังกายและกำลังใจในพื้นที่อยู่ เกิดพฤติกรรมการให้และรับสิ่งของจากเครือข่ายทางสังคม เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าคนบ้านทุ่งอยู่กันเป็นชุมชนและกำหนดกลุ่มของตนเองขึ้นมาเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดูแลกันและกันของสมาชิกของแต่ละชุมชน การปฏิบัติของชุมชนมีความแตกต่างกันในความเป็นเฉพาะของกลุ่มตนเองที่แสดงออกมาในการให้ทางปฏิบัติ สามารถจำแนกออกมาเป็นชั้นๆคนที่เป็ชุมชนเดียวกัน จะเป็นกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เช่นจะมีการส่งอาหารกันบ่อยๆ “คนเป็นชุมชนเดียวกัน กินข้าวนำกันดูส่วนมากเป็นคนเอื้อนใกล้กัน กินข้าวนำกันมันแซมมีแนวกินหลาย มีหยังกะได้โสกัน กินข้าวแล้วกะออกปากคุยกัน”¹⁸¹

ธรรมชาติในชีวิตประจำวันในรูปแบบชุมชนของคนบ้านทุ่ง

ซึ่งตรงกันกับ “บ้านใกล้กันเอ็ดหยังนำกันกะกินนำกัน แจ่งดำข้าวเม่ากะเอาข้าวมาเพาะกัน แล้วกะเอาไปวัดแห่นกินแห่น บิบข้าวปุ้นกะกินนำกัน ไปหาปูหาปลาแกะแกงสุกกันกิน ฮอดเด็กน้อยมันไปยิงหนูยิงกะปอมมันกะยังชั่วสุกกันกิน แจ่งไป5 คนได้มา3-4โตกิน

นำกันกะได้อิม แต่งแบ่งกันบ่พอกินอิมจักคน”หรือการให้ที่เป็นความหมายทั่วไปโดยไม่ได้หวังอะไร“ซุ่มเดียวกันบ้านใกล้เคียงมีหยั่งกะช้อยกัน หานำกันกินนำกันใช้นำกัน แจ่งยายกะให้ให้แม่แดงพ่อสิน ภูสิงห์ ต่ำสาดที่ได้บ้าน บ้านเพิ่นบ่มีที่ต่ำ มันฮ้อนเลยให้เพิ่นมาใช้ตะล่งบ้านยาย ยามไปวัดแล้วกะได้คุยกันไปมีหยั่งกะได้ปันกันกิน บ่ช้อยผู้อื่นเลยเขาจะซังคนซังหลายผะกะบ่เอาเป็นพวกมันกะลำบาก บ่ม่วนนำ แหวบ่ค่อยมีคนมาเว้าเรื่องนั้นเรื่องนี้ เรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยเรื่องโลกภายนอก มันสิบฮู้หยั่ง ลางเทื่อผู้เฒ่าแจ่งยายเบิ่งทีวีมันกะบ่ฮู้เรื่องกะได้โสกันไปว่ามันเป็นจังได มันเป็นอิหยั่งนอ”¹⁸²

ตรงนี้ เราเห็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เป็นการลงทุนในการสร้างหรือสนับสนุนชุมชนของตนเอง ซึ่งมีตัวเลขของงบประมาณการให้อยู่ ได้ชี้ให้เห็นระดับความสัมพันธ์ภายในของกลุ่มที่ว่าการลงทุนในรูปแบบการเกาะกลุ่มทางสังคมที่มีการลงทุนอย่างเข้มข้น(ซุ่ม)

❖ เช่นในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวในรายจ่ายประจำปีในเศรษฐกิจการให้ของครอบครัวพ่อใหญ่ไพบูลย์ สาระพล

เกี่ยวกับ	มูลค่า(บาท)
● ไปบ้านสะท้อนไปงานพ่อสน เที้ยหนึ่ง*	200
● เพาะ 100 หนึ่งผูกแขนเพื่อน 100 หนึ่ง	
● ไอ่รงค์เอาผ้าก็ต้องเพาะแม่ใหญ่	1,000
● ไปเพาะเอือนอานีเพิ่นกินดอง ก็ 500	500
● ให้ของแบน(ลูกฮัก)มีข้าวสารเหนียว 5 โล	
● หน่อไม้ 3 หน่อ หวด 1 ลูก ปลาแดกบ้อง 1	350
● กล่อง ปลาเอียบ 1 ถุง	
● จังแต่ปีนี้งานไอ่คุณเที้ยหนึ่ง ผูกแขนเขาไป	
● 200 หมูของแอน เพาะ 100 หนึ่ง	300
● งานปู่บ๊วเที้ยหนึ่ง เพาะ 100 หนึ่งผูกแขน	
● เพื่อน 100	200
● งานพ่อใหญ่พุทธ ผูกแขนเพื่อน 300 เพาะ	
● เพื่อน 200 แม่ยาย	500
● ไปงานศพ บ้านโนนยาง เพาะเพิ่น 200	
● ไปงานศพบ้านโพธิ์ตากเพาะเพิ่น 100	200

* เที้ยหนึ่งหมายถึงครั้งหนึ่ง

● งานศพบุญ เพาะพันธ์กับผ้าแพรอู่ไปวา	100
หนึ่ง	100+70
● ไปงานศพบ้านพันขวาง	2,500
● ไปงานวิวาทย์อ้ายโป่งที่เพชรบูรณ์เพาะพันธ์ 1000 หนึ่ง ผูกแขนผู้ละ 500 ใหญ่แหล่ 500 แขน 500	100
	2,000

หรือเศรษฐกิจการให้ของครอบครัวแม่ใหญ่เกษร โพธิ์จักร

เกี่ยวกับ	มูลค่า(บาท)
● ไปเพาะเหื่อนน้ำรวยเห็ดบุญกฐิน	500
● ให้หลานอึ้งอ้อมมายาม	100
● อีแม่พันธ์แม่โลดตายเฮาเพาะแม่ใหญ่หนู	500
● เหื่อนย่าหมายเอาบุญบวช	100 หนึ่งกับหมอนหน่วยหนึ่ง(50 บาท)
● เหื่อนแม่ใหญ่หนูบวช	100 หนึ่งกับหมอนหน่วยหนึ่ง(50 บาท)
● เหื่อนแม่ศรีบวช	
● เหื่อนแม่ใหญ่พุทกิดอง	100
● งานศพย่าพันธ์	เพาะ 500 ผูกแขน 500
	เพาะณานกิจ 20 บาทกับผ้าขาวาวาหนึ่ง (100)

❖ ในขณะที่พื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ ได้ชี้ให้เห็นความช่วยเหลือของไทเฮา จากอดีตถึงปัจจุบันยังมีความเหมือนกันอยู่ เกิดขึ้นมาในรูปแบบของการช่วยเหลือในตารางรายรับ รายจ่ายที่ได้รับการยืนยันว่าไม่แตกต่างกับการช่วยเหลือกันในอดีต ดังนี้

ตารางบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวัน ของครอบครัว นางทองลา ธิมาชัย		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรมที่ช่วยเหลือกัน และกัน	คิดเป็นมูลค่า(ราคาตลาด)
12 กค.45	ชวนเพื่อนไปกินข้าวบ้าน	15 บาท

	แล้วซื้อกับข้าวไปด้วย	
13 กค.45	ไปกินข้าวบ้านป้า	10 บาท
14 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านป้า	20บาท
15 กค. 45	ชวนเพื่อนไปกินข้าวบ้าน และซื้อกับข้าว	20 บาท
17 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	15บาท
18 กค. 45	ชวนเพื่อนไปกินข้าวที่บ้าน	25บาท
19 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	35 บาท
20 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	20 บาท
21 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	20บาท
22 กค. 45	ชวนเพื่อนไปกินข้าวที่บ้าน	15 บาท
23 กค. 45	ชวนเพื่อนไปกินข้าวที่บ้าน	20 บาท
24 กค. 45	ไปกินส้มตำที่บ้านพี่จุ่ม	5 บาท
26 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	15 บาท
27 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	15 บาท
28 กค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	20 บาท
29 กค. 45	ชวนเพื่อนไปกินข้าวที่บ้าน	20 บาท
30 กค. 45	ไปกินส้มตำที่บ้านพี่จุ่ม	10 บาท
1 ส.ค. 45	ไปกินก๋วยจั๊บกับเพื่อน	30 บาท
2 ส.ค. 45	ไปกินส้มตำกับเพื่อน	15 บาท
4 ส.ค. 45	ไปกินข้าวบ้านเพื่อน	25 บาท

ตารางบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวันของครอบครัว นางทองลา ธิมาชัย		
วัน/เดือน/ปี	รายรับ	รายจ่าย
13 ก.ค. 45	ได้เงินมา10บาท	ขนม5 บาทกับข้าว5บาท
14 ก.ค. 45	ได้เงินมา5บาท	ขนม5บาท
15 ก.ค. 45	-	ซื้อกับข้าว5บาท
16 ก.ค. 45	ได้เงินมา10บาท	ซื้อกับข้าว5บาท ขนม5บาท
17 ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อกับข้าว25บาท
18ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อส้มตำ10บาท

19ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อกับข้าว15บาท
20ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อปลาทุ14บาท
21ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อปลาทุ14บาท
22ก.ค. 45	-	ซื้อเนื้อวัว50บาท
23ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อกับข้าว10บาท
24ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อแตงโม10บาท
25ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อกับข้าว10บาท
26ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อแบ่ง120บาทสบู่10บาท
27ก.ค. 45	-	ซื้อไข่10บาท
28ก.ค. 45	-	ซื้อแพบ12บาท
29ก.ค. 45	ดำนาง้างได้240บาท	ซื้อแตงกวา5บาท
30ก.ค. 45	ดำนาง้างได้240บาท	ซื้อไม้กวาด25บาท
31ก.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อแตงโม10
1 ส.ค. 45	รับเงินเดือนจากลูก5,000บาท	ซื้อข้าวสาร560บาท
2 ส.ค. 45	-	ซื้อไข่20บาท
3 ส.ค. 45	-	ซื้อผงชูรส5บาท
4 ส.ค. 45	-	ซื้อมาม่า10บาท
5 ส.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อแกงจืด5บาท
6 ส.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อเกาเหลา 20บาท
7 ส.ค. 45	ดำนาง้างได้120บาท	ซื้อแบ่ง10บาท

หากเราพิจารณาจากตัวเลขที่แสดงออกมาจากการเกาะกลุ่มทางสังคมมีการลงทุนเป็นอย่างมากในกลุ่มทางสังคมของครอบครัวนั้นหมายถึง ชุม ญาติที่ใกล้ชิด พ่อแม่ โดยเป็นสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดเช่น สามีภรรยา ,พ่อแม่ , ลูกและญาติพี่น้องอื่นๆ การให้ในครอบครัวเป็นปรากฏการณ์ให้บ่อยครั้งมากกว่าเครือข่ายอื่นๆไม่เพียงแต่วันเทศกาลที่เป็นทางการ ปัญหาอยู่ตรงที่ว่าสถานการณ์แบบไหนและจะให้ใคร ดังเช่น บ่อยครั้งที่เราพบว่าในกรณีที่เพื่อนบ้านมีผลไม้ที่มากเกินไปและไม่สามารถเก็บได้ตามเวลา ก็ให้อีกครอบครัวหนึ่งไปเก็บเอามากินว่า “สวนยาเขาปลูกข้าวโพดเขาให้ละปลูกผักบัวผักเหียม ปลูกยาเขาก็เอามากินนำครอบครัว เพื่อนเอาผักชีเหล็กมาแลกหัวผักเขาบ่มีผักชีเหล็กเขาก็เอานำเพื่อน เขาก็เอาหัวผักมาแลกนำเพื่อนบ้านสะท้อนนี้แหละเพื่อนเอามาแลก ลังเพื่อเพื่อนเก็บบักทันมาแลกบักพริก เอือนแม่เหลียวบ่มีหัวผักแต่บ่มีบักพริกเพื่อนเอามาแลกเขาก็ได้ เปลี่ยนกันแลกเปลี่ยนกันใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือกัน ปลูกบักพริก บักเขือเอาไว้ถ้ำกิน”¹⁸³ คนอื่นๆก็ทำเช่นกันในชีวิตประจำวันว่า” เขาก็ได้

มากินบ่ได้ซื้อเขากิน หัวหอม คับปลุกก็ซื้อเหม็ดปีเหม็ดชาติ หัวหอมนี้ปลุกแล้วเฮาก็บ่ได้ซื้อ เฮาก็เอาผักกาดไปหว่านเอาดอกมันมาขาย หกก้าห้าบาท มันจึงขายง่าย ผักคราดอีกุ่มมันหยากก็เก็บมาให้มัน บ่เอาเงินนำมันดอกลูกหลานลูกอีต้อม มื้อนี้เพิ่นว่าไปนาเก็บผักคราดมาให้กูกินแน่เด้อแม่ใหญ่ก็เก็บมาให้เพิ่น เก็บบักพริกเก็บหน่อไม้มาให้กูแกงแน่เด้อก็เก็บมาให้เพิ่น ¹⁸⁴

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดแต่ธรรมเนียมปฏิบัติของคนในพื้นที่ มาจากพื้นฐานของความเป็นไทเฮาและผีตัวเดียวกันยังนำมาใช้ตามโอกาส

เครือข่ายทางสังคมใหม่ในพื้นที่

การเกิดขึ้นมาของความสัมพันธ์ของเงินตรา ทำให้เกิดการปรับตัวแบบใหม่ของคนในพื้นที่ต่อการเอาตัวรอดของแต่ละครอบครัว คนส่วนใหญ่ได้ปรับตัวเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาด ผลที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดเครือข่ายและสร้างสำนึกร่วมกันขึ้นมาในท้องถิ่นของตนเองดังเช่น

เครือข่ายการอพยพแรงงาน

ผลที่เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ในระบบตลาดต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพพื้นที่ทำกินดังแต่ก่อน มีผลทำให้เกิดการอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่หลังจากเสร็จฤดูกาลเก็บเกี่ยว **เวลาเกี่ยวข้าวหรือดำนา คั่นอยู่บ้านบ่มีเงิน อยู่กะอยู่เล่นบ่มีรายได้** ¹⁸⁵ ระยะแรกมีคนเริ่มออกไปจากพื้นที่กลุ่มแรกๆคือไปตัดอ้อยที่ระยอง ในรุ่นแรก ต่อมาจึงปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบ ขับแท็กซี่ ถีบสามล้อ กรรมกร เครือข่ายรุ่นแรกที่ส่งออกแรงงาน ก็จะไปหารับจ้างตัดอ้อย ที่ระยอง ¹⁸⁶ เป็นกลุ่มอพยพขึ้นมา คือ **ไปนำทิดจันมา เป็นหมู่เดียวกัน รู้จักกัน เดือน 12 ไปตัดอ้อยที่ระยอง หมู่เดียวกันที่ไปตัดอ้อย มี พ่อใหญ่อาน พ่อใหญ่ไ้ ทิดจันมา พ่อใหญ่ไหล่ ไปตัดอ้อยที่ระยอง 2 เดือนก็กลับ** ถือเป็นผู้นำบุกเบิกเส้นทางในการเอาตัวรอดของคนบ้านขาว พวกเขาบอกคนที่ไม่ออกไปว่า “ผู้บ่กล้าคือผู้บ่ไป” ซึ่งมีความแตกต่างจากเส้นทางการปรับตัวของชีวิตในอดีตที่ว่า **ตะกี้คนโบราณบ่ค่อยอยากไปไส อยู่บ้านกะอยู่แต่บ้านบ่ได้ไปหารับจ้างทำงานทำการอื๋ยัง** ¹⁸⁷

การปรับตัวแบบนี้ ถือว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาว่า “ไปหาเฮ็ดงานตัดอ้อยที่กุ่มกวาปี ไปน่านายบุญพรม (บ้านขาว) กับนายไส (บ้านขาว)เอาไปทำไร้อ้อย มีนายสามารถ มาเอ็น(ชวน)ไปตัดอ้อยเพิ่นเคยอยู่ที่บ้านขาวแล้วอพยพหนีน้ำไป ตัดอ้อย (แล้ว)เสร็จ ต่อมาไปเกี่ยวหญ้าอ้อยที่จ.ชลบุรี พ่อใหญ่บ้านโนนยางมาเอ็นไปทำรู้จักกัน ได้วันละ 17 บาท ไปนำกันมีนายหลั่น นายพรมมา นายรวง นายไซ นายสังวาลย์ บ้านขาวทั้งเหม็ด ไปอยู่ได้ 2 เดือนก็กลับ” ¹⁸⁸

นอกจากนั้น ยังมีกลุ่มคนผีตัวเดียวกันได้ปรับตัวไปทำอย่างอื่น จะไปหารับจ้างถีบสามล้อ จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่จิ้น สุขา ได้กล่าวว่า **ไปหารับจ้างที่กรุงเทพฯ มีคนในบ้านนี้**

ไปหลายแล้ว ไปอยู่แถววัดสระเกษ จะไปจับสามลื้อ ค่าเช่าสามลื้อ 12 บาท” มีคนไปประมาณ 9-10 คน”¹⁸⁹ เป็นเครือข่ายอาชีพของผีตัวเดียวกันไปต่างพื้นที่ว่า “คนบ้านเดียวหมู่เดียวไปก่อนไปบั้ง 3 ลื้อ” พวกเขาให้ความหมายค่านิยมที่ไปด้วยกันของการอพยพออกนอกพื้นที่คือ อักแกกัน และเมื่อพ่อใหญ่บุญดีได้อพยพไปหารับจ้างในระยะแรกก็ไปขอให้เพื่อนฝึกหัดให้หัดถีบไปคนแถวบ้านเดียวกันก็หัดให้น้ำ ฝึกหัดกับคนในบ้านขวาวที่ไปอยู่ก่อนแล้วให้เข้าฝึกหัดให้

เครือข่ายอาชีพแก่ขวด

ในขณะที่คนบ้านย่านน้ำเช่นพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ มีความใส่ใจและรู้สึกเป็นเจ้าของสายน้ำชี(หลง)ของตน เพราะเป็นหนทางระดมทรัพยากรอย่างเดียวกันในพื้นที่ตน “ยามน้ำขึ้นน้ำลงบ้านกลอยต้องมีปลา คนบ้านเขาอยู่มาได้”¹⁹⁰ ความรู้สึกอันนี้จึงทำให้คนบ้านดอนกลอยเกิดข้อตกลงทางจิตวิญญาณร่วมกัน (ความหนาวร้อนร่วมกันโดยไม่ต้องปลูกระดมหรือทำการจัดตั้งในความเข้าใจโดยคนนอก) ในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของเขา ซึ่งมีเหตุการณ์เช่นการขับไล่ การเลี้ยงปลากะชังให้ออกนอกพื้นที่ชีหลง “เลี้ยงกะไปดีหละพันธุ์ไหลพันธุ์อยู่นี้บ่ต้องมาเลี้ยง น้ำเน่าปลาตาย”¹⁹¹ และ “บ่ได้ดอกเอามาเลี้ยงอยู่นี้บ่ได้ มีประโยชน์น้ำบ่ก็คน เสียหนักันเบ็ดบ้านบ่คือดอก”¹⁹² นอกจากนี้ยังแสดงออกมาในรูปแบบของเขตอนุรักษ์ “กันไว้เฉพาะขวดบ่ให้ไปหากิน ช่วงทำโรงเรียนฮอดท่าวัด ตัดกิ่งไม้เป็นเฮอะสำนั้น ปลาจะคืนมา”¹⁹³ และความสูกอมของความร่อนหนาวต่อข้อจำกัดและความจำเป็นปลาต่อคนบ้านดอนกลอย ซึ่งแสดงออกมาในกฎการประมงของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกัน

• การประมง

1. ลากอวนในเขตหมู่บ้าน	5,000 บาท
2. ทำลายปลาโดยใช้สารเคมี,ระเบิด	10,000 บาท
3. ล่าปลาด้วยไฟฟ้า	10,000 บาท
4. ใช้ มอ มั่ง	5,000 บาท

การสร้างกฎอิทธิพลของคนบ้านดอนกลอยนี้ ได้เป็นที่ยอมรับของทุกคนทำให้ไม่มีการละเลย “หากินกะเข้าไปตีกแหกางมอ คันสิหาไปขายไปแจกกะไปแก่ขวด”¹⁹⁴ และความคิดเห็นของเจ้าของขวดว่า “คืออยู่ที่เขาเอาปลาไปเขาต้องรับผิดชอบกับน้ำน้ำ ความคิดพ่อกว่าออกเงินกันปล่อยพันธุ์ปลาเหื่อนละห้าบาทสิบบาท แห่งสิดี”¹⁹⁵ และ “ปลาหลายขึ้นกว่าเก่า บ่ต้องแก่หลายเทือกะพอนันกัน”¹⁹⁶ จากสิ่งที่คนบ้านดอนกลอยค้นพบนี้ นำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า “ปลาห้อยหรือปลาหลายพ่อกคิดว่าเจ้าจับไปกินไปขายได้เจ้าคินลงน้ำซ้ำใด แม่บ่คินแล้วมีขอบเขตบ่ แม่บ่ว่ามีแต่จับเขาไปขาย พอปลาเบ็ดกะบ่เห็ดเวียกหยังไปนั่งเรียกร้องเอาเงินซื้อ ๆ คันพ่อกเป็นรัฐบาลพ่อกสิเอาสันตินั้นแหละให้ ปลาเบ็ดแต่น้ำยังมีอยู่ เขาจะต้องเห็ดต้องสร้างต้องปรับโตให้อยู่บ้านจะของให้ได้”¹⁹⁷

เขตการอนุรักษ์ พันธุ์ปลาของคนบ้านทุ่ง

จิตสำนึกที่แสดงออกมาของคนในพื้นที่เดียวกัน ให้ความหมายสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของตนเองว่า เป็นความรู้ในอาชีพและประสบการณ์ บรรทัดฐานทางเศรษฐกิจ ค่านิยมและสัญลักษณ์ พฤติกรรมที่กระทำอย่างต่อเนื่องได้บ่งบอกอัตลักษณ์ของตนเองและตัวตนในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจจากประสบการณ์ของช่วงชีวิตที่ยากลำบากเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา เมื่อปลาที่แม่น้ำชีได้ลดจำนวนลง ซึ่งความรู้ของชาวบ้านต่อสาเหตุที่ปลาลดน้อยลงก็คือ “ขาดมีหลาย 15 วง แย่งกันขายปลาให้เจ๊กมันพายเหื่อมารับซื้อเลย ได้ราคาปดิดอกฮั่นขายเพราะอยากได้เงิน”¹⁹⁸ และ “ขาดลงแปนเบ็ดมีแต่คนจับ เพราะคิดว่าบ่มีไผเป็นเจ้าของปลาบ่มีผู้เลี้ยง มันเลยสูญเร็ว”¹⁹⁹

การขัดเกลาและการส่งผ่าน ผ่านการเข้าร่วมในกิจกรรมของคนในพื้นที่ กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการได้มาของความรู้ในอาชีพได้ถูกกำหนดโดยการผลิตซ้ำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สามารถมีอาชีพ และก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจขึ้น เป็นหมวดหมู่ของกฎและกติกา โดยได้แสดงบทบาทจากการเรียกร้องโดยกลุ่มของตนเองตลอดทั้งวิธีการจัดการให้บรรลุ เช่น กลุ่มแก่ววด หมอลำ ต่อเรือ ไทเฮาและเสี้ยวซึ่งสมาชิกในพื้นที่ได้คาดหวังในหน้าที่ทางสังคมเศรษฐกิจอยู่

ธรรมชาติพื้นที่ทำกินของผีตัวเดียวกัน ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการให้ความหมายไปที่การแลกเปลี่ยนกันเพิ่มมากขึ้น หลังการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเอง จนถึงจุดที่การปรับตัวเริ่มขัดต่อตัวชีวิตที่สำคัญของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว

ซึ่งถือเป็นปราการป้องกันที่สำคัญของคนบ้านขาวคือการ " มีผีตัวเดียวกัน" อย่างไรก็ตามผีตัวเดียวกันได้สร้างกฎเกณฑ์ของสังคมขึ้นเพื่อให้พื้นที่ทำมาหากินตามระบบธรรมชาติ ให้สามารถตอบสนองต่อความอยู่รอดร่วมกันได้ คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ได้ออกกฎเกณฑ์ร่วมกันคือ

1. ห้ามจับปลาในหนองบ้านและได้นำพันธุ์ปลา มาปล่อยในหนองบ้านเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์
2. ห้ามแก่งขุดในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวโดยเด็ดขาด
3. ห้ามตัดต้นไม้ การใช้ไม้ให้เอาไม้ที่หักแล้วเท่านั้นให้สามารถเก็บเอาฟืน เอาเฉพาะไม้ที่ตายแล้ว ไม้ตายเอง หากตัดไม้มีความผิดตัดไม้ทำลายป่าเก็บเห็ดสมุนไพรได้²⁰⁰
4. หน้าแล้งห้ามเอาควายลงในกุดแช้ จะให้น้ำควายต้องไปตักมาให้ควายกินน้ำมีน้อย²⁰¹

5. ห้ามจับปลาในเดือน 4(มีนาคม-เมษายน)ช่วงปลาวางไข่
จิตสำนึกที่เกิดขึ้นมาในเครือข่าย เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ อาศัยความหมายของความร้อนหนาวในอารมณ์ความรู้สึกและเหตุผลมาใช้ บนพื้นฐานความสามารถของการปรับตัวให้ได้ในปัจจุบัน เพื่อเอาตัวรอดในเส้นทางชีวิตของตนเองและสนับสนุนกิจกรรมของตนเองให้ลุล่วง

การปรับตัวขององค์กรระบบสังคมกับสถาบันตลาด^{*}

ได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของการให้ความหมายค่านิยมที่ดำเนินชีวิตในทุกเรื่องซึ่งคนในลุ่มน้ำชีได้คัดเลือก ผลิตซ้ำ ส่งผ่าน คิดค้นเส้นทางการเอาตัวรอดของตนเองในชีวิตประจำวันดังนี้

เศรษฐกิจการให้คือการพยากรณ์และการสร้างกำลังใจ

แม้ว่าสังคมวัฒนธรรมของบ้านท่งในยุคปัจจุบันเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดสำหรับคนที่ปรับตัวเองตามวิถีชีวิตที่พึ่งพาสายน้ำและท้องนา ยังให้ความสำคัญต่อปรากฏการณ์ของความไม่แน่นอนของระบบธรรมชาติต่อพื้นที่ทำมาหากินอยู่ ซึ่งได้สร้างปัญหาความเชื่อมั่นต่อตนเองในฐานะผู้สร้างและผลิตทรัพยากรในการนำมาใช้สู่การประกันการดำเนินชีวิต ผลที่เกิดขึ้นในแต่ละปีการผลิตไม่สามารถคาดหวังผลผลิตได้อย่างแน่นอน ทำให้จิตใจและความคิดของไทเฮาและผีตัวเดียวกันจำเป็นต้องมีการผูกพันกับพลังเหนือธรรมชาติในการขอกำลังใจให้กับตนเองและนั่นก็เป็นสาเหตุหนึ่งของความเชื่อ ก่อให้เกิดขึ้นในแต่ละปีการผลิตของคนในลุ่มน้ำชี(หลง)

❖ การเซ่นไหว้ดวงสว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวเป็นความหมายของการสร้างพระเจ้ามาคุ้มครองตนเองในเรื่องเกี่ยวกับเส้นทางชีวิตของตนเอง ผ่านเครื่อง

^{*} สถาบันตลาดหมายถึงผลรวมของบรรทัดฐานทางสังคมของเจ้าภาพทางเศรษฐกิจที่สร้างขึ้นมากำกับการแข่งขันและระดับราคา

เช่น ขึ้นมาเพื่อคุ้มครองและให้เกิดความไหลลื่นในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองในไร่นาแปลงปลูกของตนเอง ซึ่งเป็นไปในรูปแบบของการให้เพื่ออ่อนน้อมต่อระบบบรรทัดที่ไร้การกำกับของพื้นที่ ดังนั้นคนในพื้นที่จึงให้ความสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบของผีเช่น ผีปู่ตาหรือผีตาแฮก เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาคุ้มครองการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง เห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่ดี หมุนลี ผู้เป็นชะจ๋่าที่ได้รับมอบหมายจากคนบ้านขาวให้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับผีปู่ตาได้กล่าวว่า “เลียงปู่ตาเวลาลงไร่ลงนา ทุกปีบางคนก็มาบนบานสารกล่าว ถ้าจะไปสอบหรือเดินทางไปไหนไกล ๆ ก็ให้ไปบอกกล่าวปู่ตา เป็นการให้ปู่ตาปกป้องรักษา (เรียกคอบเข้า) ไปไหนมาไหนก็ให้ปู่ตาช่วยคุ้มครองรักษาไม่ให้เจอเจอสิ่งที่ไม่ดีเดินทางขึ้นรถลงเรือไม่ให้ติดขัด ถึงเวลาเริ่มต้นการทำงาน ถือเป็นการขึ้นปีใหม่ จะพูดจะทำอะไรก็ตามผมผมก็จะพาไปพูดไปจา จะไปสอบหรือไปทำอะไรจะไปกล่าวไปจาให้สอบได้ ถ้าได้บนบานเลียงไก่ เลียงหัวหมูแล้ว เราจะถวาย ถ้ารู้ว่าได้ถึงมาเลียง เลียงก่อนก็ได้ ถ้าไม่เลียงเพิ่นจะไปโกรธให้คนที่ไม่มาเลียงทำให้ป่วยไป ไปหักไม้ไผ่ยามก็ว่าเพิ่นทำ”²⁰²

ความหมายของการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อการไหลลื่นในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจว่า “บวงสรวง ตอนเดือน 6 เลียงบ้าน เพิ่นสิเลียงบ้านมื่อใด โดยมากเพิ่นถือเอาวันพุธเป็นวันเลียงบ้านว่าแต่บ่ให้ถูกวันศีล เพิ่นมีมเหศักดิ์ อยู่เหนือพ่อเฒ่าอยู่ทางหัวเอือน จังว่าลูกเต้า สิไปทำการงานอียั้ง เฮาไปบ๋าไว้ ให้สอบได้เด้อ สอบปริญญา สิเป็นครูเป็นหยั่ง ไปบ๋าไว้สิให้หัวหมู หรือจิงใดแนวเราสิให้ว่าโลด คั้นสอบได้มาแล้วบ๋าไว้แล้วเฮาก็มาเลียงเพิ่น บ๋าหัวหมูก็เลียงหัวหมู”²⁰³

การบวงสรวงเป็นการให้เกิดกำลังใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ การทำนายในสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ โดยได้กล่าวว่า “บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ้านเฮาก็ไปเข้าดอนปู่ตา เสี่ยงทายดูถ้าหน้าจะท่วมให้คางไก่กระเด็นขึ้นคางไก่เป็นคางเล็ก ๆ อยู่ใต้คางมันคางข้างใน เขาจะเอามาริดดูถ้ามันจะท่วมให้มันจะกระดกขึ้นถ้ามันจะแล้งให้มันงอเข้าถ้ามันจะได้อยู่ได้กินให้มันจ่ายคัมเกี้ยว ตาแฮกก็ดูที่คางไก่ เสี่ยงญาพ่อปู่ ก้อเสี่ยงดูไม้มีไม้สั้นวัดว่าถ้าเราจะมีอยู่มีกินน้ำเยอะแล้วแต่เราจะพูด ให้ไม่ยาวกว่าวถ้ามันจะไม่ได้อยู่ได้กินให้มันสั้นกว่าว ใช้ไม้อันเดียวกัน ที่เชื่อเพราะไม้อันเดียวกันทำไมถึงสั้นถึงยาวได้ มีแล้งกลางปี หน้าแล้งก็เสี่ยงทายดูเหมือนกันใช้น้ำต้มไก่ น้ำต้มหมูตั้งหม้อก๋อไฟใส่ ถ้าหน้ามันจะเยอะ ให้มันเดือดขึ้นหรือปุมขึ้นถ้ามันปุมก็แสดงว่าน้ำเยอะถ้ามันแล้งให้มันอยู่เฉย ๆ ไม่ให้ปุมขึ้นถ้าหน้าพอดิได้อยู่ได้กิน”²⁰⁴ ซึ่งการเลียงปู่ตา ถือว่าเป็นการรวมทรัพยากรทั้งหมดของคนในพื้นที่เพื่อบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ “เลียงปู่ตาบางบ้านเลียงเต้าเช่นบ้านหนอง บ้านหันเลียงไก่ จะเสี่ยงทายโดยดูคางไก่ ถ้าปีใดน้ำมันจะท่วมมันจะชัน ถ้าปีดีฝนจะดีมันจะเป็นโค้ง ๆ โค้งก้านกล้วย ถ้าปีใดน้ำมันจะท่วมมันจะหยิดเจเต่ ถ้าไม่ท่วมก็แล้ง

หรือใช้ไม้ว่า ถ้ามันจะแล้งให้ยาวกว่าวา หรือสั้นกว่าวา แล้วแต่เราจะอธิษฐาน ผู้เสี่ยงคือ
เผ่ากระจำ ชื่อนายคำ ภูวิเศษ เวลาทำพิธีเสี่ยงทายจะไปทุกหลังคาเรือน”²⁰⁵

❖ การบีบบังคับของธรรมชาติ ทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบูต้อง
ปรับตัวเข้าใช้ธรรมชาติ อย่างยากลำบากตลอดมาในประวัติศาสตร์ชีวิตของคนในพื้นที่ “น้ำท่วม
หลายแต่ก่อนนี้มีแต่หน้าปีกะบได้เฮ็ดบมีฮอดข้าวใส่ปากลูก”²⁰⁶ ความยากลำบาก ได้ผลักดันให้
สร้างความเชื่อร่วมกันในตำนานและโลกทัศน์ของตนเองในตอนต้นฤดูกาลผลิต เป็นการสร้างแรง
บันดาลใจในการพยากรณ์เหตุการณ์เกิดขึ้น ได้กำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตของแต่ละฤดูกาล
ผลิต เพื่อสร้างสัญลักษณ์เตือนภัยร่วมกันผ่านศูนย์กลางความเชื่อจิตใจที่เหมือนกัน ดังนั้นจึงเกิด
ปรากฏการณ์ที่ให้ความเชื่อถือต่อการ“เลี้ยงเจ้าปู่แล้วเพิ่นกะเฮ็ดให้เฮาฮ่มเย็น เสี่ยงทายคางไก่
เฮากะได้ฮู้น้ำท่าลวงหน้า”²⁰⁷

ความต้องการเสี่ยงทาย เป็นความพยายามที่จะรู้ถึงการพยากรณ์ในเส้นทางชีวิต
ของตนเองล่วงหน้าที่เกิดขึ้น ผ่านพิธีกรรมและความเชื่อภายในโซนวัฒนธรรมของตนเองโดยใช้
ความเชื่อและความเคารพ เป็นสิ่งที่ยืนยันในความถูกต้องเป็นสำคัญ “เฮาเฮ็ดบได้เจ้าปู่เพิ่นเฮ็ด
ได้เพิ่นดูแลเฮาอยู่เพราะเฮาเป็นลูกหลานเพิ่น”²⁰⁸ ดังนั้นคนในพื้นที่จึงต้องหาทางออกเป็น
การบวงสรวง เพื่อให้เกิดความกรุณาเมตตาในความเคารพและความเป็นห่วงลูกหลาน ซึ่งสิ่งศักดิ์
สิทธิ์เช่นเจ้าปู่ พ่อใหญ่ธาตุต้องช่วยเหลือดูแล “มือที่พ่อหวัดหนี้เงินล้าน พ่อจ้างกองยาวแห่ตั้ง
แต่บ้านไปหาศาลเจ้าปู่เลย แล้วถวายช้างม้าบริวารให้เพิ่น เพราะเพิ่นช่วยพ่อเลยหาอยู่หา
กินหมาจนมีเงินใช้หนี้”²⁰⁹ นอกจากนั้นเจ้าปู่ยังช่วยแก้ปัญหาใหม่ๆเช่นยาเสพติดที่ลูกหลาน
บางคนต้องการจะเลิกยากก็จะไปสาบานกับเจ้าปู่ ซึ่งถ้าฝ่าฝืนก็จะถูกลงโทษ “มือนั้นข้อยไปเล่นยา
แต่ข้อยเคยสาบานว่าสิเลิกแล้ว พ่อใหญ่ฮู้เห็นเพิ่นเลยพาไปศาลเจ้าปู่ แล้วเพิ่นกะว่าไผ่ตัว
เจ้าปู่กะล่าบแม่คนบ้านนี้ มือนั้นมึงเฮ็ดผิด ในเมื่อพ่อแม่มึงตายเบ็ด กูที่เป็นพ่อใหญ่มึงขอดี
มึงต่อหน้าเจ้าปู่ ให้มึงคิดว่ามึงผิดบ่ เพิ่นกะเลยเอาไม้เรียวตี ตอนนั้นข้อยกะบ่ค่อยรู้สึกตัว
เพราะเมายาอยู่ ฮู้แต่ว่ามันมีดฝนกะตก ข้อยกะนั่งอยู่หน้าศาลนั้นแหละนั่งจนข้อยคิดได้
ทุกมือนั้นกะเลยบ่กล้ายุ่งกับยาเสพติดอีกเลย พ่อข้อยถือว่าข้อยให้ชีวิตกับเจ้าปู่แล้วต้องเป็น
ลูกหลานที่ดีของเพิ่น”²¹⁰

ประวัติศาสตร์การให้ในพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบู
เป็นเรื่องของการสร้างความเชื่อมั่นต่อกำลังใจในการดำเนินชีวิตของตนเองในแต่ละฤดูกาลผลิตดัง
สะท้อนออกมาจากคนในพื้นที่ให้ความหมายของตนเองออกมาในจิตสำนึกที่เข้ามาในแต่ละครั้งของ
ฤดูกาลการผลิตว่า “เอาบุญต่างๆตามฮึดคอง ให้การเฮ็ดนาุล่วง กับเป็นประเพณีทาง
ศาสนา ที่พ่อแม่เพิ่นเฮ็ดมา”²¹¹ เป็นการบวงสรวงเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาคุ้มครองตนเองให้
สามารถบรรลุปฏิกรรมการเอาตัวรอดในชีวิตประจำวันได้

การให้เพื่อกระชับกลุ่มทางสังคมของตนเองในบ้านท่ง

ในขณะเดียวกันไทเฮาก็ใช้โอกาสในพิธีกรรม สร้างการเกาะกลุ่มกันขึ้นมาในกลุ่มของตนเองและการกระชับกลุ่มและผลิตซ้ำส่งผ่านกลุ่มทางสังคมอยู่ตลอดเวลา “ยามบุญเป็นยามได้ม่วนต้องเตรียมกับข้าวไปวัดเตรียมเหล้าโทไวให้พี่น้อง”²¹² ตรงกันกับ “ชุมเสี้ยวกะสิมากินข้าวกินเหล้ากลางเทื่อลูกเมียเขามาเด็กน้อยก็ได้รู้จักกัน”²¹³ และ สำหรับการกระชับการเกาะกลุ่มทางสังคมของคนบ้านเดียวกัน “คนบ้านเฮาก็พากันไปวัดฟังเทศน์ฟังธรรมกินข้าวนำกันคุยกันเรื่องนั้นเรื่องนี้”²¹⁴ โดยโอกาสในการให้สามารถแสดงออกมาเป็นตารางการให้ในรอบปีได้ ดังนี้

เวลา	การให้และกิจกรรม	ผู้รับและความหมาย
เดือนอ้าย	บุญข้าวกรรม ถวายข้าวพระ	พระสงฆ์ และเลี้ยงผีต่างๆ, ล้างบาป กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนยี่	บุญคูณลาน ถวายข้าวพระ	เป็นการสร้างกำลังใจในการเอาข้าวขึ้นลาน กระชับกลุ่มทางสังคม

เดือนสาม	บุญข้าวจี๊ และมาฆบูชา ถวายข้าวพระทำข้าวจี๊ไปวัด	เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนสี่	บุญเผวส (มหาชาติ) ถวายข้าวพระ ฟังเทศน์มหาชาติอยู่วัด	เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนห้า	บุญสงฆ์ธาตุคำบุ๋ม สรงหอเจ้าปู่ สรงกรานต์ ถวายข้าวพระ สรงน้ำพ่อใหญ่ธาตุ เลี้ยงเจ้าปู่	เป็นประเพณี กระชับกลุ่มทางสังคม เสี่ยงทาย สร้างกำลังใจ บูชาคุณบรรพบุรุษ
เดือนหก	บุญบั้งไฟและวิสาขบูชา ถวายข้าวพระ	เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนเจ็ด	บุญซำฮะ ถวายข้าวพระ ฟังเทศน์	สร้างกำลังใจ กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา ถวายข้าวพระ ฟังเทศน์	เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน ถวายข้าวพระ ฟังเทศน์	สร้างกำลังใจ กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนสิบ	บุญข้าวสาก (สลากภัต) ถวายข้าวพระ ฟังเทศน์	อุทิศให้ผู้ล่วงลับ กระชับกลุ่มทางสังคม
เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา	เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน	เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา

นอกจากนี้ ยังมีพิธีกรรมที่เป็นพลังความดีคือการสืบทอดการทำพานบายศรี ซึ่งพ่อครูบัว กองคำ ให้ความหมายว่าเป็นการระลึกถึงแม่โพสพ ซึ่งเป็นความหมายของข้าวซึ่ง “บ้านเฮามีข้าว กะมีขวัญ มีกำลังใจ แหมไปในข้าวบ่มีเล้ากะทุกยาก”²¹⁵ โดยจะต้อง “สืบทอดต้องเชิญ แม่โพสพ แม่ธรณี แม่คงคา มาเป็นขวัญกำลังใจ”²¹⁶ เป็นการยืนยันถึงความสัมพันธ์ของสภาพธรรมชาติในพื้นที่ทำมาหากินที่เข้าไปมีบทบาทต่อพิธีกรรมความเชื่อ ในส่วนนี้ก่อให้เกิด

เศรษฐกิจการให้ที่อยู่ในหลักพื้นฐานของความเชื่อและโลกทัศน์ มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่วัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)

การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนไป

ความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของสำนึกร่วมในจิตวิญญาณเดียวกันของไทเฮาหรือผีตัวเดียวกันต่างได้รับการปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดด้านหนึ่ง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งคนอื่นๆ มีความคิดที่แตกต่างกันไม่ได้คิดเช่นนั้นสำหรับการเอาตัวรอดของครอบครัวในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรประจำวันมีผลทำให้เปลี่ยนแปลงความคิดของตนเองในการใช้ ความช่วยเหลือทรัพยากรที่มีอยู่

ดังเห็นจากพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม ชาวบ้านให้ความหมายการให้ความช่วยเหลือกันภายในพื้นที่ว่า” การให้ความช่วยเหลือกันกะดีคือเก่าอยู่เพราะว่า ถ้ามีการงานอียังจ้งยกบ้านใหม่คนในบ้านกะไปชอยยกชอยอียังกันด้อยู่ กับเรื่องเฮ็ดนาถ้าเ็นไทยบ้านไปเขากะไปชอยด้อยู่จ้งไปสีข้าวเกี่ยวข้าวเขามาชอยดิขนาด บ่แตกต่างจากอดีตดอกเพราะว่าบ้านเฮาสามัคคิกันด้อยู่บ่มีการเปลี่ยนแปลงดอก”²¹⁷ ได้ยืนยันถึงระเบียบการเก่าของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ไม่ได้ถูกขวางกั้นไปกับการเข้าสู่วัฒนธรรมของระบบตลาด ยังนำเอาคุณค่าเหล่านั้นมาช่วยเสริมสร้างความจำเป็นในความต้องการได้ทรัพยากรในรูปต่างๆ หรือการรวมแรงงานกันในการสร้างบ้านให้กับตนเองเป็นค่านิยมที่นำมาเอามาปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับครอบครัวที่ได้ใช้วิธีการแบบนี้ไม่ได้เห็นความแตกต่างของความหมายในอดีตและปัจจุบัน ดังเห็นได้จากความคิดและจิตสำนึกที่สอดคล้องกันว่า”แม้ว่ามันทุกเรื่องเพราะบ้านเฮามันบ่ใหญ่เพราะว่าไปใส่มาใส่กะรู้จักกันหมดส่วนมากคนในหมู่บ้านสิมีตั้งแต่พี่แต่น้องกัน ถ้าเขาไปขอให้ชอยนั้นชอยนี้แน่เขาจะมาชอยดี ส่วนมากแม่สิขอความชอยเหลือเรื่องเงินเรื่องทองกับเรื่องวานให้มาเฮ็ดนั้นเฮ็ดนี้”²¹⁸ ความสามารถที่นำมาใช้ได้ในปัจจุบันมาจากสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความหมายของความเป็นไทเฮาและอยู่บนพื้นฐานของรากเหง้าทางเครือญาติร่วมกัน ดังนั้นการเกิดขึ้นมาของกิจกรรม กลายเป็นเรื่องของครอบครัวไปที่ทุกคนภายในพื้นที่ให้ความช่วยเหลือ ความเป็นเพื่อนบ้านและเครือญาติ(ที่ใกล้ชิดหรือห่างกันเป็นหลัก) มีส่วนอย่างมากในการสนับสนุนและสร้างเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมาดังเห็นได้จาก”ส่วนมากกะชอยเหลือกันยกย่อนเป็นคนบ้านเดียวกันกะสิชอยเหลือกันทุกเรื่อง ส่วนมากกะชอยกันเรื่องเฮ็ดไร่เฮ็ดนาเขากะสิมาชอยกันถ้าไปเ็นมาชอยส่วนมากกะสิมาชอยอย่างเต็มใจเพราะมีตั้งแต่ญาติพี่น้อง กับเรื่องเฮ็ดบ้านว่าตั้งแต่ไปเ็นไปวานกะสิมาชอยกะเป็นจ้งสิมาตลอดตั้งแต่ยุคพ่อยุคแม่แล้ว”²¹⁹ ความมีน้ำใจและการช่วยเหลือกันในการบรรลุนิติภาวะได้มาแรงงานหรือทรัพยากรที่ตนเองต้องการ เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ได้ชี้ให้เห็นว่า คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งหมดในการให้การยอมรับกับวัฒนธรรมที่วัดด้วยมูลค่า การช่วยเหลือโดยเพื่อนบ้านเป็นสิ่งที่อยู่กับสังคมวัฒนธรรม

การให้ความช่วยเหลือเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ขึ้นอยู่กับความสามารถของการเข้าไปสู่ระบบตลาด และยังให้ความหมายในวิธีการแก้ไขเป็นตัวขับเคลื่อนในการสร้างสังคมของตนเองประจำวัน โดยเฉพาะคนที่พึ่งพากับที่นาซึ่งมีผลให้ประกันกิจกรรมของตนเองให้ลุล่วงและมีความเสี่ยงที่ต่ำที่สุดด้วยเหตุผลว่า"มันจะเป็นจิ้งลึงถ้าเขาไปเอ็นเขาวานเขามาเวลาเขาเลี้ยงเขาเขาต้องเลี้ยงเขาเป็นอย่างดีเลย ต้อง เหล้า ยาหมูเห็ดเปิดไก่อะต้องหามาสุ่เขากิน เพราะว่าเขามาขอยคือการที่เสียสละมา แล้วถ้าเขามาจ้างแทนการเอ็นมันกะอีกอย่างหนึ่งต้องให้กินแบบจิ้งไก่อะได้คือเขา ผู้ที่เขาจ้างมาสิบได้มาอาศัยกินน้ำเขาเพราะว่าเขาจ้างขาดโตแล้ว แต่เดี๋ยวนั้นมันกะอยากเป็นไปทางจ้างหลายกว่า เพราะว่าทุกมือนั้นคนกะต้องการตั้งแต่เงินเป็นสิ่งสำคัญมันกะเป็นจิ้งลึงมาได้ 30-40 ปีแล้วที่เป็นการว่าจ้างไปเห็ดแทนการเอ็นวาน"²²⁰ ได้ชี้ให้เห็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมา2แนวทางในพื้นที่ ต้องเลือกเอาเองระหว่างการจ้างหรือการที่เกิดขึ้น สำหรับการช่วยเหลือแบบนี้ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลง ยังทำงานอยู่เหมือนเก่า

วิธีคิดและจิตสำนึกที่แสดงออกมาให้เราเห็นความชัดเจนในการเอาตัวรอดในเส้นทางของตนเองอยู่แล้วยังมีจำเป็นอยู่ และเกิดขึ้นมาในสังคมปัจจุบัน เพราะว่าไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องและนานๆครั้ง ไม่ได้สร้างความเสียหายในเรื่องของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้านและญาติ ถือว่าเป็นเรื่องของคนในพื้นที่ในละแวกเดียวกันที่ไม่สามารถปฏิเสธกันได้ เป็นการสร้างกลุ่มและความสัมพันธ์ของตนเองในกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาภายหลัง เมื่อนำมาใช้ไม่ได้สร้างความถดถอยทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ตนเองมีการกิจอยู่ เพราะว่าการสร้างบ้าน หรือการเก็บเกี่ยวไม่ได้เกิดขึ้นมาทุกวัน แต่ว่าการเก็บข้าวหรือการดำนา เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาตามฤดูกาลและเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้น

การช่วยเหลือได้ถูกแบ่งออกมาเป็น2แนวคิดในเรื่องไขของการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดว่ามีความแตกต่างกันคือ สำหรับคนที่ยังเน้นการปลูกข้าวเป็นหลักอยู่ ก็ยังให้ความหมายเช่นเดิมอยู่ส่วนหนึ่งมาจากพื้นฐานของการทำนว่าการปรับตัวคนเดียว ถือว่าเป็นเรื่องที่ยากลำบากอยู่เพราะธรรมชาติของการปลูกข้าวเป็น"งานที่อาศัยผู้อื่นสูงกะเป็นเรื่อง ไร่นา มันได้อาศัยผู้อื่นสูง กะได้ข้างเขามาเห็ดขอยเพราะว่าบ่สามารถเห็ดเองผู้เดียวได้ กะเลยต้องจ้างเขามาขอยเห็ดขอยทำ ถ้าเขาเห็ดเองมันกะโดนแล้วพอกะเฒ่าแล้ว นาพอกะบ่หลายดอกถ้าเหลือจ้งได้กิน นาพอกะหลบเต็น้ำท่วมขาดทุนหลาย แล้วนาที่อยู่ห้วยบ้าน 2 ไร่กะลงทุนหลายอยู่ได้เกือบ 5,000บาท พอจักจ้างอิหยักแจจ้งดำ จ้างเกี่ยว จ้างสี จ้างแ่ ซ้อปุ๋ย มันได้จ้างเหม็ดถ้าบ่จ้างกะเห็ดบ่ได้ พอว่าพอเฒ่าหลายแล้วมันกะได้จ้างมา เกือบ 20 กว่าปีแล้ว"²²¹ คือสิ่งที่เกิดขึ้นมาในความขัดแย้งกับการใช้แรงงานแบบเก่าและการจ้างแรงงานแบบใหม่ ในส่วนนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาในเวลาเดียวกัน

การให้ความช่วยเหลือกันแบบแรงงานฟรีหรือเรียกว่า"เหล้าข้าว"ยังมีอยู่แต่จำกัดอยู่ในวงเครือญาติหรือคนที่ใกล้ชิดกันจริงๆ ดังเห็นจากการแนวคิดนี้ในการทำกับทรัพยากรของตน

เองว่า "การชอยเหลือบตีคือเก๋าดอกเพราะว่ามันคนหละสมัย ตั้งแต่ก็สมัยพ่อแม่พื้นกะเอ็นกันวานกันมาชอย เกี้ยวข้าวกะลงแขก กะไปหากันเอ็นกันทุกอย่างมีตั้งแต่ชอยเหลือกัน แต่เดี๋ยวนี้มีถ้ามีกะมีตั้งแต่พี่น้องน้อยๆนี้หละ ถ้าไปเอ็นกะต้องไปจ้างเป็นเงินแล้วทุกมือนี่สิเอ็นไปชอยกันบ่ได้คือเก๋าดอกเพราะว่าเกรงใจกันแล้วทุกมือนี่กะต้องได้จ้างมาแล้วเป็น 6-7 กว่าปีแล้วการจ้างกันทุกมือน้อย่างน้อยกะได้มื่อละ 120 -130 บาท"²²² ความสำคัญในการชวยเหลือขอแรงงานฟรีไม่ได้เปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มเป็นหลัก โดยเฉพาะเครือญาติที่นิยมนำมาใช้กัน เพราะสามารถขอร้องกันได้ไม่จำเป็นต้องใช้เงินตราได้ในขณะเดียวกัน ถ้าเป็นการระดมแรงงานอย่างเต็มที่ เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัดว่า " เรื่องที่เพื่อนบ้านบ่ให้การดูแลกันคือเก๋ามะว่าเรื่องลงแขก เพราะว่าตั้งแต่ก็พ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่การทำงานแต่ละอย่างก็เฮ็ดงานส่วนหลายบ่สามารถเฮ็ดผู้เดียวแล้ว การสิเอ็นพี่น้องปองปลายไปชอยกัน การเอ็นขอแรงสมัยตั้งแต่ก็สิเอ็นกันหมัดบ้านจั่งไปเฮ็ดนากะสิเอ็นกันไปหมัดบ้าน นาหลายๆคนในหมู่บ้านกะสิไปรุ่มกันคราวเดียวกะแล้วเขาเอ็นการลงแขก แต่ทุกมือนี่สิบ่มีแล้วเพราะว่าคนเฮามันอดหยากหลาย ถ้ามาชอยกะต้องเอาเงินเพราะว่าต้องใช้จ่ายในครอบครัว ถ้าบ่จ้างกะบ่มาเพราะว่ากะมีผู้อื่นจ้างคือกันมันบ่มีการวานคือตั้งแต่เก๋าดอกแล้วมันกะเป็นย่อนยุคสมัยที่เปลี่ยนไปมันกะเป็นมาได้ 10-20 ปีแล้วที่เปลี่ยนแปลง"²²³

การเกิดแนวคิดนี้ประมาณปี พ.ศ.2525ที่ผ่านมา ได้สร้างให้แนวคิดแบบนี้เป็นที่นิยม เกี่ยวข้องกับเวลาและการทำมาหากินให้ได้มาในรูปเงินตราด้วย คือรายจ่ายที่เกิดขึ้นมาในครัวเรือน เป็นรายจ่ายที่ต้องหาประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเด็กเรียนหนังสือหรือรายจ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้องการได้มาของรายได้ตนเองจำเป็นต้องใช้เงินมากยิ่งขึ้น โดยไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องน้ำใจที่ให้ความหมายกันอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคมเปลี่ยนแปลงไปได้บังคับให้คนจำนวนหนึ่งเลือกการปรับตัวอีกแบบหนึ่งคือ การเน้นเงินตราในการเสริมสร้างรายได้แก่ตนเองในชีวิตประจำวันว่า " พ่อกะว่าเรื่องที่เพื่อนบ้านบ่ให้การดูแลกันมันกะเป็นน้าสมัยมันเปลี่ยนไปเพราะว่าทุกคนกะต้องดิ้นรนในการทำมาหากิน แล้วกะบ่มีเวลาสิได้ไปชอยกันเพราะว่าถ้าบ่หากะบ่ได้กิน อีหยังมันกะอดๆหยากๆหากินผัดเอง ถ้าสิเอ็นไปชอยกะต้องเกรงใจเขาเพราะว่าเขากะต้องหาเงิน กะต้องได้จ้างแทนการเอ็น ถ้าบ่จ้างเขากะบ่มาเลยมากะมาชอยบ่พอ 1-2 ชั่วโมงกะไปเฮ็ดเวียกเขาแล้วมันเป็นจั่งสิมาได้ 10 กว่าปีแล้ว "²²⁴ หลักการเช่นนี้ที่เป็นแนวคิดแบบรับจ้างหรือการจ้างแรงงานในพื้นที่ เกิดขึ้นมาจริงประมาณปี พ.ศ.2535ที่ผ่านมาเห็นว่ารูปแบบเก๋าดอกไม่สามารถเอามาใช้ได้ จำเป็นต้องใช้รูปแบบใหม่มาใช้

กล่าวคือครอบครัวไหนที่ไม่มีแรงงานที่เพียงพอตนเอง จำเป็นต้องจ้างงานแรงงานไม่มีเงิน ใช้วิธีการทำงานอย่างอื่นไป เช่นการเย็บผ้าเพื่อเอารายได้เหล่านี้มาจ้างงานให้เสร็จตามเวลา ดังเห็นถึงวิธีการแก้ไขปัญหาคาการขาดแคลนแรงงานของตนเองว่า"งานที่ได้อาศัยผู้อื่นสูงกะมีตั้งแต่เฮ็ดนาเพราะว่าเขาบ่สามารถเฮ็ดเองผู้เดียวบ่ได้ต้องได้จ้างได้วานผู้อื่นมาชอยเฮ็ดเพราะอยากแล้วเร็วเพื่อว่าสิได้เฮ็ดงานเย็บผ้าต่อ เพื่อสิได้หารายได้เข้าครอบครัวเพราะว่าถ้าบ่หากะบ่ได้กะได้

อาศัยผู้อื่นมาตลอดตั้งแต่เห็ดนามา 5-6 ปีแล้ว”²²⁵ เพราะวัฒนธรรมระบบตลาดเป็นเรื่องของ“เวลา และการทำมาหากิน”ของทุกคนมีค่า และทุกคนต้องพยายามหาทางออกด้วยตนเอง ตามความสามารถของตนเองที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันพื้นฐานของการทำนาได้” มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ เพราะว่าเดี๋ยวนี้สีเ็นกันมาใช้ฟรีได้ ต้องไปจ้างเขามาเขาจึงช่วยว่าเรื่องได้กะตาม เพราะว่าเวลามันมีค่า เขาต้องไปหาเห็ดเห็ดงานเขาคือกัน แนวคนทุกมือนี้กะไปเห็ดงานคือกัน คั้นเ็นเขามาซื้อ ๆ เขากะบ่อยากมา ถ้าพ่อเ็นพ่อกะต้องจ้างตางเล่าคือกัน แต่คั้นหาอีหลีกะพอหาพี่น้องพ่อได้อยู่ บ่ต้องจ้าง มันเ็นจั่งสิมา 10 ปีแล้ว”²²⁶ ในสถานการณ์ของตลาด ได้มีผลต่อการเพิ่มรายจ่ายและค่าครองชีพสูงขึ้นด้วย ต่อการดำรงชีพ เพื่อนบ้านทุกคนที่ทำมาหากินแบบเก่าและแบบใหม่เข้าใจกันเป็นอย่างดีในสิ่งที่เกิดขึ้นมา ดังนั้นการระดมแรงงานเพื่อมาช่วยเหลือฟรีในประเพณีเศรษฐกิจ ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความคุ้มค่าและอาจทำลายโอกาสของผู้อื่นๆด้วยวิธีการที่ตนเองนำมาใช้ ซึ่งทุกคนก็พยายามที่ปรับตนเองในการใช้แรงงานไปในรูปแบบตลาดมากยิ่งขึ้น คือในรูปของการจ้างงานเป็นสำคัญสำหรับการประกอบกิจกรรมการปลูกข้าว

**นางอุไร อินทนท์ผู้ยืนยันว่าครอบครัวชาวนาเน้นการกระจายแรงงานในการสร้างมูลค่า
(ทำนา+รับจ้าง+สานแห)**

ผลที่สุด นำไปสู่การเกรงใจขึ้นมา ให้การยอมรับความเป็นตัวตนของครอบครัวมากยิ่งขึ้น ความหมายที่เกิดขึ้นในจิตใจของการให้กำลังกายและกำลังใจที่ว่า“เรา เพื่อเรา” นั้น

เปลี่ยนเป็น “ฉันเพื่อฉัน” “คุณให้ฉัน ฉันให้คุณนั้น” ถูกวัดด้วยมูลค่าของการแลกเปลี่ยนแรงงานในระบบตลาดขึ้นมาในสถาบันเพื่อนบ้าน การใช้เวลาของครัวเรือน เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับผู้อื่น ได้ถูกวัดออกมาในรูปของแรงงานในระบบตลาดว่า“เท่าไร” ได้เกิดขึ้นมาอย่างอัตโนมัติในจิตสำนึกของคนส่วนใหญ่ วัฒนธรรมระบบตลาด ได้สร้างให้จิตใจของคนที่เป็นชุมหรือกลุ่มในพื้นที่เริ่มเห็นความเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้น ในความหมายของความรู้สึกว่าคนอื่นกำลังเสียเวลากับประโยชน์ของตนเอง และคนอื่นๆ ที่สูญเสียเวลานั้นได้ถูกประเมินในจิตใจของคนที่ว่าให้ในรูปของมูลค่าแรงงานในระบบตลาดด้วย

การเกิดวิธีการแก้ไขปัญหาระบบแรงงานได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นวิธีปฏิบัติแบบใหม่ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของกฎสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุญ สถาบันเพื่อนบ้านได้ขั้วทั้งระเบียบการเก่าของท้องถิ่นและให้การยอมรับความหมายของสถาบันครอบครัวตนเองมากยิ่งขึ้น เป็นการยืนยันในจิตสำนึกทางสังคมที่ว่าอยู่บนพื้นฐานของระบบตลาดอย่างเต็มที่ คนในพื้นที่ต้องให้ความหมายต่อตนเองเป็นสิ่งแรกคือ ครอบครัวสำคัญก่อน เกิดความรักแก่ตนเองก่อนและ การใช้ข้อมูลอย่างมีเหตุผลในการปรับตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่ของการคัดเลือกหรือสร้างหน้าที่วัฒนธรรมในสังคมที่ตนเองอยู่อาศัยและแนวทางของระเบียบการใหม่ในท้องถิ่น เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่น่ามาใช้ที่ให้ตนเองสามารถอยู่รอดได้โดยการลงแขกหรือการเหล่าน้าว กลายเป็นเรื่องที่ต้องทำกันภายในเครือญาติหรือชุมชนของตนเองจริงๆ และเป็นเรื่องที่ทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจมากเกินไปทั้งเวลาและมูลค่า โดยไม่มีความคุ้มค่าหากเอาเวลาที่วันนั้นไปทำอย่างอื่นในระบบตลาดดีกว่า เพราะแรงงานในระบบตลาดมีมูลค่าและสามารถแลกเปลี่ยนได้ในการประกันต่อการหารายได้ในประจำวัน ดังการยืนยันในจิตวิทยาทางสังคมของคนที่ใช้วิธีการแบบนี้ว่า”แต่ก็การช้อยเหลือกันกะแต่ก็กะไปเล่ากันมา แต่ว่าเดี๋ยวนี้มีแล้วมีแต่ว่าจ้างเอา กะว่าเล่า กะว่าจ้างไปแห่ชื้อมือนี่ค่าแรง150 แต่ถ้าว้าเขาเล่าเขาไปกะมือละ 100 เปลี่ยนแปลงจั้งขึ้นมา 3 ปีแล้วเวลาเขาเอาข้าวขึ้นเหลากะว่าช้อยแห่ กะต้องได้ชื้อเหล้าชื้อหยังไฮ่เขากิน ยาสูบ ต้มไก่ แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ต้องจ้าง”²²⁷ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกวัดด้วยมูลค่าขึ้นมา เมื่อนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยน แรงงานในครอบครัว เริ่มออกมาจากสถาบันเพื่อนบ้านและเข้าสู่ระบบตลาดที่ไม่เป็นทางการในท้องถิ่นของตนเองอย่างเต็มที่

❖ ปัจจุบันในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ยังปรากฏระเบียบการท้องถิ่นที่เคยนำมาใช้ในการเกิดการขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน เพื่อนบ้านได้ออกปากเรียกร้องการระดมแรงงานกันได้ในกรณีการนำมาใช้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของตนเองให้บรรลุ ในเรื่องนี้ได้รับการยืนยันว่า”การลงแขกเกี่ยวชื้อมือนี่กะมีอยู่ครั้ง ถ้าว้าน้ำบ่ถวมกะได้แขกกันอยู่ กะเอาไก่ชื้อเขากินกะบ่ได้จ้าง กะเอาไก่เฮา เหล้าเขากะชื้อเอาค่าเหล้า กะเป็นหมากฮุงหมากพริกกะชื้อไฮ่งานแขกเขานี้หละ ถ้าว้าข้าวขึ้นเหลากะได้หากัน หาหมุ่หากันหาแขกคือกันสิข้าวกะได้หา”²²⁸ คือสิ่งที่ตอกย้ำอย่างดีในจิตสำนึกของคนที่นี่ ให้ความเห็นใจกันในเรื่องของการเป็นคนในละแวกเดียวกันและกิจกรรมที่ไม่

สามารถจัดการได้โดยตัวคนเดียว ในขณะที่เดียวกัน ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นฤดูกาลในกิจกรรมที่แต่ละคนในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ให้ความช่วยเหลือกับใครบ้าง และเมื่อตนเองมีความจำเป็นในเรื่องที่ตนเองต้องการให้เข้ามาช่วยเหลือในกิจกรรมของตนเองก็เป็นเรื่องง่าย ในการระดมทรัพยากรแรงงานที่ตนเองมีความจำเป็น ถือว่าเป็นเหมือนทุนวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ และให้ความเป็นหุ้นส่วนในกิจกรรมอยู่โดยเป็นฤดูกาลในการลงทุนของตนเองที่เกิดขึ้นมา กลายเป็นทุนทางสังคมของกลุ่มตนเองไปในที่สุด

ค่านิยมเก่าที่เกิดขึ้นมาในจิตใจของความเป็นกลุ่ม ได้ครอบงำเหนืออำนาจของวัฒนธรรมเงินตราในระบบตลาด เป็นการยืนยันในตัวตนของวัฒนธรรมตนเองว่า เป็นวิธีการแก้ไขที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในกลุ่มหรือพื้นที่ และแนวความคิดแบบนี้ได้ขยายตัวไปในการให้ความช่วยเหลือเรื่องอื่นด้วย เพราะว่าในละแวกเดียวกันรู้จักกันหมด สภาพของสถาบันเพื่อนบ้านกลายเป็นสมาชิกของครอบครัวไป ในเวลาเดียวกันหากคนไหนมีปัญหาที่เกิดขึ้นได้เรียกร้องการวานในการให้ความช่วยเหลือแรงงาน เป็นปรากฏการณ์ที่ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่พึงกระทำได้ พื้นฐานที่มีความเชื่อมกันในสายใยสัมพันธ์ทางเครือญาติและสถาบันเพื่อนบ้านที่ได้ปฏิบัติมา ทำให้การขาดเกินในบางครั้ง สามารถหยิบยืมกันได้โดยไม่ต้องทำไปตามกฎของมูลค่า แต่สามารถใช้พื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้น

ความคิดของเพื่อนบ้านคนอื่นๆ เห็นคล้ายตามกันในพฤติกรรมแบบนี้ว่า มีอยู่ทุกคนในฐานะที่เป็นผีตัวเดียวกันแม้ว่าอยู่ในระบบตลาด อย่างไรก็ตามในบางครั้งจิตใต้สำนึกของตนเองยังได้ถูกประเมินออกมาว่า **"พอแล้วหรือขาดแคลน"** ด้วยความเกรงใจซ่อนเร้นอยู่ในส่วนลึก ถือว่าสามารถเรียกให้ช่วยเหลือกันได้ไยยามพึ่งพาและจำเป็นที่เห็นการเปรียบเทียบออกมาในอดีตและปัจจุบันว่า "การหยิบยืมช่วยเหลือกับแต่ก็กับเดียวกันมันกะบ่เปลี่ยนแปลงหลายดอก เพราะว่าผู้ใดมีอันนั้นอันนี้พวกผ็อน พวกเลื้อยพวกมิดพวกหยัง ถ้าว่าไผ่หาบ่เห็นกะมายืมมูกุญจุกุญแจกะมายืมกะยังยืมกันอยู่คือเก่า แต่ว่ากะบ่หลายคือเก่าหนา เพราะว่าคนมันพัฒนาคีนมันกะเกรงใจกัน ทางนี้ก็มีคนมันใกล้ชิดกัน คนที่มันใกล้ชิดกันมันกะยืมกันอยู่ กะนี้หละอยู่ติดกันกะผู้ใหญ่บ้านผู้หนึ่งยืมกะบ่ให้ใหญ่โตดอกกะยืมของกันน้อยๆ แล้วกะเพื่อนบ้านใกล้ๆ นี้หละที่อาศัยกันกะมี พ่อใหญ่ คงพ่อใหญ่สิงค์ พ่อใหญ่ชาติพ่อแดง กะอะไรขาดเหลือนี้ๆ หน้อยๆ กะหยิบยืมกัน แต่ว่ามันกะเปลี่ยนแปลงกว่าแต่เก่าอยู่แน่นอน เพราะว่าแต่ก่อนแต่ได้ตอนที่เฮายังบ่ได้มาอยู่ เขามีหยังกะสูกันกินมีกับข้าวกับปลาเขากะสูกันกิน ชูมือกะมีคือกันห่างๆ บ่หลายคือเก่า มันเปลี่ยนแปลงไปไปตอนได้กะบ่ฮู้คือกันมันเปลี่ยนไปอย่างปู้โตแบบอย่างอัตโนมัส มันกะเปลี่ยนแปลงมากะตั้งแต่สมัยใหม่นี้หละกะประมาณ 7-8 ปีนี้หละค่อยลดลงเลื้อยๆ มันเป็นอยู่แบบนี้มันกะคือเก่ามันกะคือเก่ามันหละแต่ว่าความเปลี่ยนแปลงมันกะมีอย่างอันอยู่กินมีอียังกะเอิ้นกันมากินผู้ใดเฮ็ดกะเอิ้นคือเก่า"²²⁹

สภาพการเปลี่ยนแปลงของระบบพื้นที่ทำมาหากินมีผลต่อลดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ในขณะที่เดียวกันความจำเป็นของการใช้เงิน มีผลต่อการแบ่งปันทรัพยากรลดลงด้วย

เพราะมีภาระของตนเองในครอบครัว ดั้งเดิมได้จากการกระจายทรัพยากรของตนเองท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาดว่า การแลกเปลี่ยนผลผลิตที่อยู่ในรูปธรรมชาติในระบบตลาด สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ แต่ระบบตลาดได้ให้ความหมายที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ในผลผลิตที่คนไม่จำเป็นที่ต้องรู้จักกันได้แลกเปลี่ยนกัน ที่คนต่างความคิดได้มาติดต่อและเปลี่ยนกันและกัน

ขอยกเว้นที่ได้เริ่มนำมาใช้อย่างกว้างขวางภายในชุมชนของตนเองเป็นหลักซึ่งมีความแตกต่างจากในอดีต ในเรื่องนี้เป็นเรื่องหลัก ที่จะให้กิจกรรมบรรลุได้ เช่นในความหมายของการช่วยเหลือว่า "การพึ่งพากันที่ว่าเฮ็ดบ้านโฮบได้จ้างกัน อย่างเป็นแรงบ่ได้จ้างกะบ้านเฮานี้หละ กะมีพอกิจ พ่อแดง พ่อใหญ่อาน คนใกล้แต่ว่าเฮากะเฮ็ดอาหารกลางวันโฮเฮากะอย่างว่าเฮาไปเล่ากันมา แต่กัมันเป็นจ้งชั้น แต่ว่าเดี๋ยวนีไปหาจ้งชั้นบ่ได้ต้องจ้างถ้าว่ามีเงินกะเฮ็ดบ่ได้เดี๋ยวนีเปลี่ยนแปลงน้ำมันกะบ่หลายปีดอกกะประมาณ 4-5 ปี"²³⁰ พฤติกรรมที่ปฏิบัติอยู่ ได้ชี้ให้เห็นว่า เริ่มนำมาใช้กับคนที่ใกล้ชิดคนที่คิดเหมือนกันหรือมีความผูกพันภายในกลุ่มของตนเอง โดยเฉพาะในงานที่ต้องใช้ทรัพยากรในระบบตลาดที่มากยิ่งขึ้น ได้เกิดขึ้นมาแล้วภายในผีตัวเดียวกันนั้น ในขณะที่เดียวกันความช่วยเหลือที่ผ่านมาในแบ่งปันอาหาร แม้ว่าอยู่ในระบบตลาดก็นิยมนำมาใช้ หากมีทรัพยากรก็เอามากระจายใหม่ในกลุ่มของตนเองในรูปของการแลกเปลี่ยนกัน เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาในการคัดเลือกหน้าที่ทางวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ ที่ต้องเน้นทั้งคุณค่าและมูลค่าด้วยในเวลาเดียวกัน สามารถตอบสนองต่อการบริโภคและความคุ้มค่าที่เกิดขึ้นมาภายในกลุ่มเดียวกัน

กล่าวคือ คนที่มีรากเหง้าในพื้นที่ฐานของผีตัวเดียวกัน เป็นคนที่มีฐานะในชุมชนของตนเองก็สามารถเรียกร้องเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือได้ง่าย ทั้งในงานเทศกาลของท้องถิ่นและการแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาในเรื่องเงินทองได้ภายในเวลาเดียวกัน เป็นรูปแบบที่นิยมนำมาใช้กัน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในละแวกเดียวกัน เห็นได้ว่า "การช่วยเหลือของแม่ส่วนมากสิวานพี่วานน้องมาช่วยเกี่ยวข้าวกับเวลาเฮาทำบุญต่างๆชาวบ้านหรือญาติพี่น้องเขากับมาห่มมารุมช่วยกันดื้ออยู่ กะมี ยาย อู๋ พ่อ อ.บ.ต. แม่นางทองใบ แม่จองสี นี่เป็นเมีย พ่อผู้ใหญ่บ้าน มันหลายครั้งสิเว้ากะเกือบหมิดบ้านส่วนเรื่องเงินเขากะเคยแล่นมาหาแม่อยู่ถ้าแม่มีแม่กะให้เทียละ 100-200 บาท ตั้งแต่แม่ไปเยี่ยมเพิ่นกะบ่ขัดขึ้นคือแม่ไปเยี่ยมตั้งแต่ลูกเรียนหนังสืออยู่พุ้นหละส่วนมากสิไปเยี่ยมแม่ จอมศรี เทียละ 4,000-5,000 บาท ยืมให้ลูกเรียนเป็นค่าเทอมลูกให้ผู้ที่หนึ่งกับผู้ที่สอง"²³¹

การนำเงินมาช่วยสนับสนุนการลงทุนในการศึกษาเป็นรูปแบบหนึ่งที่คนในพื้นที่ต่างให้ความช่วยเหลือ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสถาบันการเงินที่ไม่เป็นทางการหรือนอกระบบหรือในระบบตลาด เช่นโรงจำนำ เพราะว่าการนิยมช่วยเหลือกันแบบนี้ เป็นการให้ความช่วยเหลือลูกหลานเดียวกันภายในพื้นที่ของตนเอง แนวคิดที่นำมาใช้แบบนี้ ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่ชุมชนหรือครอบครัวไหน สามารถช่วยเหลือกันได้ในพื้นที่ก็นำมาปฏิบัติ เพราะว่าในสังคมแบบนี้การเรียกร้องแรงงาน ถือว่าเป็นความจำเป็นที่เกิดขึ้นมาตลอดเวลา นำไปสู่การพึ่งพาหากครอบครัว

ไหนมีฐานะหรือมีโอกาสที่ดีกว่า เป็นระเบียบการในท้องถิ่นของตนเองที่ต้องสนับสนุนให้ลุกขึ้น

อย่างไรก็ตามระเบียบการเก่าอยู่ได้ในเงื่อนไขการช่วยเหลือภายในวงที่ใกล้ชิดของตนเอง ในขณะที่ความต้องการในการใช้เงินตราและการวัดมูลค่าต่างๆด้วยเงินตรา เริ่มนำมาใช้มีผลต่อการกำหนดแนวคิดและมุมมองของความคุ้มค่าและไม่คุ้มค่าอยู่และส่งผลกระทบต่อการทำงานของแรงงานแบบการเหล้าข้าวออกมาเป็นการว่า“จ้างแรงงาน” เพราะการปลูกข้าว เป็นอุปสรรคอย่างมาก เข้าไปสู่ความขัดแย้งของการกระจายแรงงานภายในครัวเรือนของเพื่อนบ้าน แรงงานเมื่อออกนอกครอบครัวไปสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด สามารถแลกเปลี่ยนเป็นมูลค่าออกมาในกฎของระบบตลาด นั่นคือ สิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของการทำมาหากินในพื้นที่ของตนเอง โดยการปลูกข้าวยังให้ความสำคัญการพึ่งพาแรงงานของคนอื่นๆ ในขณะที่ในระบบตลาดแรงงานคือ รายได้ ดังนั้นเกิดการปรับวิธีการระดมแรงงานคือ“งานที่พึ่งพาผู้อื่นสูงจะมีตั้งแต่งานเห็ดไฮ้ เห็ดนา กับงานก่อสร้างเพราะว่ามันเป็นงานหนักกับสามารถเห็ดเองผู้เดียวได้ จิ้งโงไฮ้ ไถนาเกี่ยวข้าว สีข้าวจะจ้างผู้อื่นมาช่วยเพราะว่ามันหลาย พ่อกะได้อาศัยมาตลอดผัดเห็ดนาแล้ว ส่วนงานก่อสร้างพ่อกะต้องไปเห็ดเป็นกลุ่ม เพราะว่ามันเห็ดเองบ่ได้ มันต้องยกไม้ ยกเหล็ก มีแต่อันหนักๆ มันเห็ดเองบ่ได้ กะต้องไปเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน พ่อกะได้อาศัยจั่งสีมาตลอดตั้งแต่เห็ดไฮ้ เห็ดนา มาเป็นสิบ ๆ ปี”²³²

แน่นอนว่าปรากฏการณ์ที่นำมาใช้แก่ชีวิตตนเองไม่เหมือนกัน คือการขอแรงงานมาใช้กินขอบเขต โดยเฉพาะครอบครัวที่มีที่ดินในการเพาะปลูกเพื่อแลกเปลี่ยนในระบบตลาดหลักเหลียงไม่ได้ที่เรียกร้องการว่าจ้าง นอกจากว่าไม่สามารถระดมแรงงานได้ในระยะสั้นได้แล้ว ความหมายของการช่วยเหลือให้ความหมายแค่การปลูกเอาไว้กิน เป็นการกำหนดความหมายของการเปลี่ยนแปลงระเบียบการเก่าและใหม่ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ระบบตลาดที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจออกมาด้วย

เราได้เข้าใจความหมายของค่านิยมใหม่กับค่านิยมเก่าในการทำงานของครอบครัวที่อยู่ในช่วงเวลา หากเมื่อ ขาดแคลนแรงงานใช้วิธีการจ้างแรงงานออกมาช่วยในการทำนา ในขณะที่ ครอบครัวต้องใช้ความพยายามในวิธีการหรือชนิดของงานที่ตนเอง สามารถกำหนดออกมาเป็นมูลค่าแรงงานได้ในระบบตลาด ทั้งในรูปของผลผลิตในสินค้าหรือเป็นแรงงานรับจ้างที่ไม่เป็นทางการ นอกจากว่าสามารถสนับสนุนกิจกรรมของการว่าจ้างให้เกิดขึ้นมาแล้ว ยังสามารถทำงานได้ตามเวลาและสามารถสร้างรายได้ในรูปเงินตราแก่ครอบครัว

การจ้างแรงงานต่อการทำนาเพื่อการค้าของครอบครัวนางเดือนจิตร ฐาจารย์

ความเป็นปัจเจก* เกิดขึ้นมาในระดับครัวเรือน 7-8 ปีที่ผ่านมา เพื่อนบ้านเริ่มให้ความเกรงใจและเห็นความเป็นส่วนตัวว่าทุกคนต่างก็มีภารกิจของตนเองในครอบครัว การเรียกร้องที่ทำในอดีตดูเหมือนกับว่า เป็นการรบกวนเวลาแรงงานของครอบครัวอื่น ในขณะเดียวกันเวลาและการใช้แรงงาน สามารถประเมินเป็นมูลค่าได้ในระบบตลาดอย่างตรงไปตรงมา และการทำมาหากินในปัจจุบันมีความลำบากอยู่ การไปขอแรงงานดูเหมือนว่าจะไม่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงค่านิยมที่วัดด้วยมูลค่าและการประกันการเอาตัวรอดมากกว่า ดังนั้นการเหลาข้าว ปรากฎแทบน้อยมาก นอกจากภายในชุมชนของตนเองหรือเครือญาติ ในขณะที่ความเป็นเพื่อนบ้านในความหมายของสถาบันได้ให้การประนีประนอมระหว่างระเบียบการแบบเก่าของท้องถิ่น โดยขึ้นอยู่กับความหมายของชุมชนตนเองเป็นหลัก ได้ยินย่นนำมาใช้และในความหมายความจริงใจที่หยิบยื่นออกมาในการสนับสนุนกิจกรรมหากให้ความช่วยเหลือแล้ว คนภายในชุมชนได้รับความช่วยเหลือกลับคืนมาด้วย ซึ่งแรงงานกลายเป็นมูลค่า และสิ่งอำนวยความสะดวกในการตอบสนองการบริโภคต่อการแก้ไขปัญหาขาดแคลนแรงงานของครอบครัว

แต่มีข้อจำกัดคือไม่ใช่สำหรับเครือญาติหรือชุมชนของตนเอง ในขณะเดียวกันคนที่มีความเหงาเดียวกันของความเป็นเครือญาติหรือผีตัวเดียวกันไม่ต้องการที่จะให้สมาชิกในพื้นที่ คิดว่าตนเองไม่มีน้ำใจกับเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในอดีตเป็นเทศกาลของการเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือการ

* ความเป็นปัจเจกหมายถึงการแสดงออกมาในความคิดและจิตสำนึกที่เป็นอิสระมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ตนเองเป็นหลักและไม่ให้ความสำคัญในค่านิยมธรรมเนียมปฏิบัติเดิมๆ

ลงแรงงานกันก็ยังมีทำที่ประนีประนอมในการให้ความช่วยเหลือกันอยู่ คือหากเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือข้าวหรือการวานกันในการขอแรงงาน ทำให้แคว้นเดียวหรือมือเดียวในความหมายที่แสดงออกมาของสำนึกร่วมกันของสังคมตนเองว่า"พอเห็นมันเปลี่ยนแปลงกะมีมาโดนแล้วเพราะว่าสมัยตั้งแต่อยู่กับพ่อแม่มีตั้งแต่การวานกันมาชอย เช่น การเห็ดนาตั้งแต่ก็มีตั้งแต่วานพี่วานน้องมาชอย เอ็นกันมาลงแขกเห็ดจนแล้ว พอกะคิดว่าคนสมัยเก่ามีน้ำใจดีและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถ้าเอ็นมาเห็ดชอยกะมารวมชอยกันคราวเดียวกะแล้ว แต่ว่าคนทุกมือนี้น้ำใจคือสืบทอดคนสมัยเก่า เพราะว่าทุกมือนี้น้ำใจยังกะหาหยากการอยู่การกินกะผัดเคือง **แล้วการชอยเหลือกันกะบ่ดีคนทุกมือกะเลียบกั้ววานกันถ้าวานกะต้องวานแค่ได้มือเดียว แล้วต่อไปกะต้องจ้างเพราะว่าคนเขาทุกมือนี้น้ำใจกะต้องมีหน้าทีรับผิชอบถ้าบ่จ้างเขากะบ่มาชอย เขากะต้องไปเห็ดให้คนที่จ้าง เพราะว่าทุกมือ มีตั้งแต่ได้จ้างอย่างต่ำ ถ้าดำนา เกียวข้าว กะต้อง 100 กว่าบาท มันกะเปลี่ยนประมาณ 20 กว่าปีแล้ว"**²³³

แนวคิดที่นำมาใช้แบบประนีประนอมเช่นนี้ ได้สร้างวัฒนธรรมบนการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมแบบประเพณีและวัฒนธรรมแบบตลาดที่ให้ความหมายว่า คนสามารถอยู่ได้ในระบบตลาด โดยใช้แรงงานในเชิงมูลค่าและคุณค่า ในขณะที่วัฒนธรรมแบบเก่าที่เคยเป็นระเบียบการในท้องถิ่น ได้นำมาใช้ในเงื่อนไขที่มีข้อจำกัดของเวลาที่ต้องไม่สร้างประโยชน์แก่ตนเองในเชิงการแลกเปลี่ยน มีความเกรงใจเพื่อนบ้านด้วยกัน พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวได้ใช้แนวคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจกำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของการได้มาทรัพยากร อยู่บนสองเส้นทางในระบบตลาดที่เป็นทั้งมูลค่าและความหมายของคุณค่า คือน้ำใจที่เคยประพฤติปฏิบัติที่ผ่านมาโดยประยุกต์นำเอาความคิดแบบนี้มาใช้ สร้างให้เกิดความเข้าใจกับเพื่อนบ้านด้วยหรือผิตัวเดียวกันว่าไม่ใช่เป็นคนเห็นประโยชน์แก่ตัว แต่เงื่อนไขในการทำมาหากินในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปสามารถตกลงในค่านิยมเดียวกันในช่วงระยะเวลาที่จะพึงพาในเรื่องการใช้แรงงานด้วยกัน

สำหรับคนที่มียี่สิบดินขนาดใหญ่ก็นำมาใช้อยู่ในการหาทางออกแก้ครอบครัวเช่นกัน ไม่จำกัดว่ามีที่ดินมากหรือน้อย แต่ให้ความหมายไปในการวานกันแบบเก่า ในขณะเดียวกันต้องมีการจ้างแรงงานด้วย เป็นการคัดเลือกการใช้ชนิดของแรงงาน ในความหมายของระบบตลาดแบบการวานช่วยเหลือกัน เป็นรูปแบบที่นำมาใช้และเพื่อนบ้าน เห็นความจำเป็นในการให้ความช่วยเหลือ ได้นำมาใช้ที่สร้างความกลมกลืนแก่ทุกฝ่ายในพื้นที่ อยู่บนพื้นฐานของการให้ความเข้าใจในความหลากหลายในชนิดจิตใจและแนวคิดทางเศรษฐกิจที่ทุกคนสามารถเอาตัวรอดได้ท่ามกลางวิกฤติที่เข้ามาในแต่ละเรื่องของครอบครัว หากขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีที่ดินขนาดใหญ่ ได้ใช้วิธีการพึ่งพากันและกัน**บ่มีมีแต่เอาเงินดอกไปดำนาให้แม่ยงค์เพิ่นก็ให้เงินค่าดำนารายวัน ช่อยบ่ไปยืมเงินเพิ่นจักก็อ"**²³⁴ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นสอดคล้อง กับการยืนยันจากนางพุทราที่เคยเห็นตัวอย่างในเรื่องนี้ว่าในการใช้แรงงานแทนการจ่ายดอกเบี้ย ดังตารางข้างล่างในงานที่ทำแทนการจ่ายดอกเบี้ยและงานไหนที่ไม่จ่ายดอกเบี้ยเป็นเงิน

จำนวนเงินที่กู้มา	ในระยะ เวลา	ทำงานอะไรที่เป็นการแลกเปลี่ยน		
		ชนิดของงาน	วัน ทำงาน	จำนวนวัน
500	6 วัน	เกี่ยวข้าว	6 วัน	6 วัน

หรือจากการใช้บริการช่องทางแบบนี้ของแม่ใหญ่หน่าที่เล่าให้เราฟังว่าในอดีตใช้กัน

เป็นประจำ

จำนวนเงินที่กู้มา	ในระยะ เวลา	ทำงานอะไรที่เป็นการแลกเปลี่ยน		
		ชนิดของงาน	วัน ทำงาน	จำนวนวัน
1,000-2,000	2 เดือน	ดำนา ไถนาซอยพื้น	4-5 วัน	4-5 วัน

โดยสอดคล้องของการบอกเล่าโดยนายสง่าว่าเกิดเหตุการณ์แบบนี้เป็นลักษณะ“หน่า ๆ ครั้ง น้อยที่สุดก็แล้วบ่มีเงินส่งดอก สิไปดำนาให้แล้วและ เกี่ยวข้าว เป็นแบบว่าออกจากเกี่ยวข้าวแล้วเป็นงานเล็กๆน้อยๆ ธรรมดาหมู่บ้าน แบบว่าเฮ็ดงานบ้านทำความสะอาดบ้านผู้นั้นไปยืมเงินไปเฮ็ดงานให้ เพิ่งก็ว่ากุสิไปเฮ็ดให้ดอกพอดิบมีเงินใช้ดอก(เบี้ย)แทนดอกเบี้ย”²³⁵

การผสมผสานระหว่างคุณค่าและมูลค่าในความสัมพันธ์ของระบบตลาด เป็นการหาทางออกในความหมายของรากเหง้าทางจิตวิญญาณของผีตัวเดียวกัน ในการเข้าสู่ระบบตลาดที่จะประกันตนเองในฐานะครอบครัวกับความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของผีตัวเดียวกันให้อยู่รอดจิตสำนึกที่เกิดขึ้นมาบนพื้นฐานของความเป็นผีตัวเดียวกัน ได้มีส่วนในการกำหนดความเป็นพวกเดียวกันในวัฒนธรรมของตนเองที่ใช้ ในขณะที่เดียวกันการปรับตัวในเส้นทางของระบบตลาดได้มีส่วนอย่างมากที่กำหนดการประกันให้แก่ตนเองอยู่รอดได้ด้วย เห็นได้จากการนำมาใช้ในแนวคิดของการควบคุมทรัพยากรและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจออกมาว่า“กะว่าการช้อยเหลือญาติพีกะได้ไฮ้การช้อยเหลืออยู่ยาเพิ่นมาหากะได้ช้อยเหลืออยู่เพิ่นหากะได้ไฮ้กะได้จุ่นเจือกันอยู่ กะยามเฮาบมีนั้นหากะได้ช้อยเหลือขอพึ่งกันเฮาอยู่กะว่าช้อยกันไปช้อยกันมา กะเฮ็ดจั้งซี่มากะตลอด กะเป็น 10-10 ปีกะว่าถึง 20 ปีอยู่ดอก กะว่าเฮามีถได้เฮากะไฮ้กันไปกะแบ่งกะปันกันไป ว่าแต่ก็กะชอกันกินบ่ได้ขายแต่มีแต่ขอแลกเปลี่ยนข้าวน้ำเขามากิน กะอย่าง ไบปลามากะไปแลกข้าวเพิ่นกะบ้านเฮานี้หละแล้วกะบ้านอื่นแห่น ไปกะว่าบ่ได้มีพื่อน้องกะไปบ้านหากะบ่ฮู้ว่าไผเป็นไผแต่ว่าเขายากได้เขากะเอามาแลก ชุมม่อนี้กะมีแลกอยู่กะบ้านเฮานี้หละกะยายนี้หละยายยังไปอยู่ อย่างได้หมากโมมายายกะไปขอข้าวเพิ่นมากิน ได้ปลาแดกมายายกะไปแลกข้าว กะอย่างเฮียผู้ใหญ่นบ้านจั้งชี่ยายกะไป กะเอาปลาหละไปแลกข้าวเขา”²³⁶ เป็นความหมายของการพึ่งพาอาศัยกันช่วยเหลือกัน

จิตสำนึกที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นฐานของรากเหง้าของตนเองในการสนับสนุนการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความสัมพันธ์ตลาดบนพื้นฐานข้อจำกัดของทรัพยากรอย่างมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบและต้องแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเป็นสำคัญ นับว่าเป็นก้าวใหม่ที่เกิดขึ้นมาบนพื้นฐานของหน้าที่ทางวัฒนธรรมเศรษฐกิจ ได้ส่งผ่านและการคัดเลือกกระบวนแบบเก่าและใหม่ของท้องถิ่นได้นำมาใช้ร่วมกัน

ความสัมพันธ์ภายใน2ครอบครัว:จริยธรรมในการพึ่งพากัน

รูปแบบของเส้นทางเศรษฐกิจแบบ2ครอบครัวคือ เศรษฐกิจหนึ่งเดียว เป็นรูปแบบที่แพร่กระจายอยู่ โดยพ่อแม่อาศัยอยู่กับหลานหรือลูกสาวและลูกเขยของตนเอง มีพื้นฐานคือ พ่อแม่ให้ความช่วยเหลือต่อบุตร แม้ว่าบุตรอยู่ในเมืองหรือประกอบอาชีพเป็นอย่างไร ในฐานะของครอบครัวบุตร นอกจากมีลูกแล้วไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นหน้าที่ของการสร้างหลักประกันอาหารไม่ว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดู การดูแลเรื่องอาหารการกิน การรับส่งไปโรงเรียนพ่อแม่(ปู่ย่าตายาย)คอยเป็นคนช่วยเหลือ

รูปแบบนี้ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ปรับโครงสร้างของเศรษฐกิจครัวเรือนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุในปัจจุบัน ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงบทบาทของครอบครัวจากการใช้แรงงานในครัวเรือนที่พึ่งพาจากฤดูกาลและทรัพยากรในลุ่มน้ำชี เปลี่ยนแปลงเป็นการใช้แรงงานนอกครัวเรือน โดยเข้าไปสู่การแลกเปลี่ยนแรงงานในระบบตลาด กำหนดมูลค่าออกมาในราคาค่าจ้างหรือการประกอบกิจการของตนเอง ดังนั้นทั้งผู้หญิงและผู้ชายได้เข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องพะวงหน้าพะวงหลัง จึงมีความจำเป็นที่ต้องให้ลูกของตนเองมาอยู่กับแม่หรือพ่อ ซึ่งพ่อแม่พร้อมให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ทั้งที่สามารถส่งเงินมาให้กับหลานตนเองหรือไม่ส่งเงินมาก็พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ดังคำยืนยันในพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาว่า "หลานที่ไปโรงเรียนกะสีให้มือละ 4-5 บาท แม่กะให้ทุกมือ รายได้กะได้จากการขายของสหกรณ์ที่ให้ ส่วนพ่อแม่เขากะบ่เคยส่งเงินมาให้จักเทียบ แม่ตั้งแต่แม่เอาให้มาจั่งสิตตลอด 3 ปีมาแล้ว"²³⁷ หรือในกรณีที่มีการหย่าร้างขึ้นพ่อแม่ก็ให้ความช่วยเหลือในการดูแลที่เกิดขึ้นมาทุกเรื่อง ดังเช่นครอบครัวนี้ได้เล่าให้เราฟังว่า"กะพอกินอยู่เพราะว่าอยู่บ้านแม่มีแค่ 3 คน กะมี พ่อ แม่ หลานอีก 1 คน ชื่อว่าพงษ์ธรณ์ เรียนอยู่ป. 3 โรงเรียนดอนยางกล้วยสำโรง ส่วนพ่อกับแม่เขาไปหากินทางใต้บุ เขามาถึงไว้ให้ตั้งแต่ได้ 1 เดือน 14 มือเอามาถึงไว้ให้แล้วมันกะทั้งกันไปหาแต่งงานเอาผิวใหม่ พ่อมันกะลูกแม่นี้ละ ชื่อว่า คักดีดำเนิน อยู่บ้านน้ำท่วมมาแล้ว 3 ปีแล้ว"²³⁸

การให้การดูแลลูกหลาน เป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิตของคุณย่าหรือคุณยาย คุณปู่ คุณตาหรือป้า น้าอาของตนเอง เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของการแก้ไขปัญหาเรื่องการจ้างแรงงานหรือการทำงานบ้าน เพราะทั้ง2ส่วนนี้ได้สร้างอุปสรรคของการเข้าไปสู่ตลาดแรงงานและในขณะเดียวกันสภาพของครัวเรือนในปัจจุบันทรัพยากรของครอบครัวคนหนุ่มสาวมาจากระบบตลาด คือการแลกเปลี่ยนแรงงานของตนเอง หรือการประกอบกิจกรรมเล็กๆน้อยๆที่เกิดขึ้นมา ดังนั้นการมีลูก

อยู่ที่บ้านของตนเอง ถือว่าเป็นอุปสรรค พ่อแม่สามารถได้รับการช่วยเหลือจากลูกด้วยในเวลาเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการส่งเงินมาให้ใช้ในแต่ละเดือนของตนเองและการได้อยู่กับหลานของตนเอง เป็นความสุขอย่างหนึ่ง ถือว่าเป็นการให้คุณค่าในความสัมพันธ์ที่ขึ้นต่อกันและการให้ความช่วยเหลือต่อกัน ดังเช่น การเล่าให้ฟังในบทบาทของพ่อแม่ ในฐานะผู้กระจายทรัพยากรใหม่ของครอบครัวว่า “นางหอม ผู้นี้จะไปทำงานอยู่กรุงเทพฯ ได้ 3 ปีแล้ว เขาไปทำงานตั้งแต่จบ ม.6 มีลูกผู้หญิงชื่อว่า เพชร เขากะส่งเงินมาให้แม่ใช้ เดือนละ500-1,000 บาททุกเดือนอยู่ เขากะขึ้นมาบ้านทุกปีอยู่ยามเทศกาลปีใหม่เขากะมาอยู่ นายอำนาจ เขากะไปทำงานอยู่โสทรกับบริษัทขายรถไถนา เขากะแต่งงานแล้วมีลูก 2 คน ชื่อว่า มด หน้อย ชื่อจริงจำไม่ได้ดอก ผู้ชื่่อมดเรียนอยู่โรงเรียนศรีธรรมอยู่โสทร อายุ 6 ปี ผู้แรก ชื่อว่ามดเรียนอยู่โรงเรียนบ้านค้อเฮาหนีละ อายุ 5 ปี แม่กะให้เงินหลานอยู่ทุกมือทีละ 5-10 บาท นางสาว เขียบผ้าอยู่บ้าน มีลูกอยู่ 2คน ผู้แรกกะชื่อว่า หวาน ผู้ที่สองกะชื่อว่าปอย ผู้ชื่อว่าหวานกะเรียนอยู่โรงเรียนโนนสุขอยู่จังหวัดยโสธร อายุ 6 ปี อีกผู้หนึ่งชื่อว่าปอย กะเรียนอยู่ โรงเรียนบ้านค้อ แม่กะเอาเงินให้คือกันถ้าเขามาหาทีละ5-10 บาททุกมือ ผู้นี้จะอยู่กรุงเทพฯ กะชื่อว่าทิง เขากะไปได้ปีพอดีนี้แหละ เขากะแต่งงานแล้วเขากะสิขึ้นมาเดือนมีนาคมนี้แหละ เขากะสิขึ้นมาออกลูก เขากะเงินแม่ใช้ทีละ 1,000-2,000 บาทนี้แหละพอได้ซื้อกิน”²³⁹

ครอบครัวนางเพ็ญ จันทรแก้ว

ที่มาของรายได้	จำนวน รายได้/ เดือน	ที่มาของ รายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
ลูกส่งเงินมาให้ใช้	500-1,000	เลี้ยงหลานของลูกชาย(1	300-600
ลูกส่งเงินมาให้ใช้ปีละ	2,000	คน)และลูกสาว(2คน)	
ปลูกข้าวไว้กิน	240กระสอบ	ค่าอาหาร	5,000
เผาถ่านไม้	6,000	ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	1,500
ขายข้าวเจ้า	17,000/ปี	ลงทุนปลูกข้าว	20,000/ปี
		พักหนี้กับธกส.	30,000/ปี
ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน	10,000	ให้ลูกๆไป	2,000

เราเห็นว่าเส้นทางในการช่วยเหลือเป็นรูปแบบใหม่ คือ เป็นการกระจายทรัพยากรภายในครอบครัว ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่นำไปสู่การการส่งผ่านทรัพยากรไปสู่ผู้ปกครองจากลูกๆของตนเอง เพื่อสนับสนุนให้พ่อแม่ตนเองอยู่ได้ ในขณะที่แม่เป็นศูนย์กลางในการกระจายทรัพยากรใหม่แก่หลานๆของตนเอง และลูกๆที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อยู่ แม่พยายามหาแหล่งที่มาของเครดิตในช่องทางใหม่ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองและบางครั้งให้ความช่วยเหลือเงินทองแก่ลูกๆตนเองอีก หากมีความเดือดร้อน ครอบครัวแบบนี้ มีลักษณะที่ช่วยกันทำงานโดยแม่ทำหน้าที่ขายผักและขายถ่านส่วนพ่อเผาถ่าน การระดมแรงงานแบบนี้ เป็นวิธีอย่างหนึ่งที่

สนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้แก่หลายครอบครัว เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวอยู่รอดได้ในเงื่อนไขของความสัมพันธ์ระบบตลาด ซึ่งครอบครัวอื่นก็ทำเช่นกันในสถานการณ์แบบนี้ ตามบทบาทใหม่ของครอบครัว

เป็นสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของการปรับตัวของครอบครัว ไม่ได้ให้ความหมายว่า “ดีหรือไม่ดี อ่อนหรือไม่อ่อน” แต่เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง ช่วยให้ลูกและหลานๆ ของตนเองมีความมั่นคงและปลอดภัย ในขณะที่ลูกคนอื่นๆ ที่ช่วยเหลือในเรื่องของการส่งผ่านทรัพยากรต่อพ่อแม่ ได้ช่วยเหลือแรงงานที่สร้างรายได้มาจากระบบตลาด โดยไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องของการกระจายทรัพยากรใหม่ภายในครอบครัวผ่านแม่ บทบาทของสตรีในการจัดการระดมทรัพยากร และการกระจายทรัพยากรใหม่ในเงื่อนไขปัจจุบันที่ให้อำนาจและสิทธิที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น ยังถือว่าเป็นการยึดธรรมเนียมปฏิบัติเก่าที่เคยทำมา เพียงแต่รับภาระผิตชอบหน้าที่มากยิ่งขึ้นของลูกและหลาน ซึ่งเป็นผลมาจากว่าส่วนหนึ่งของครอบครัว ไม่สามารถจะเข้าสู่ระบบตลาดได้ดังเช่นลูกชายในครอบครัวแม่บัวลา สีชมภู

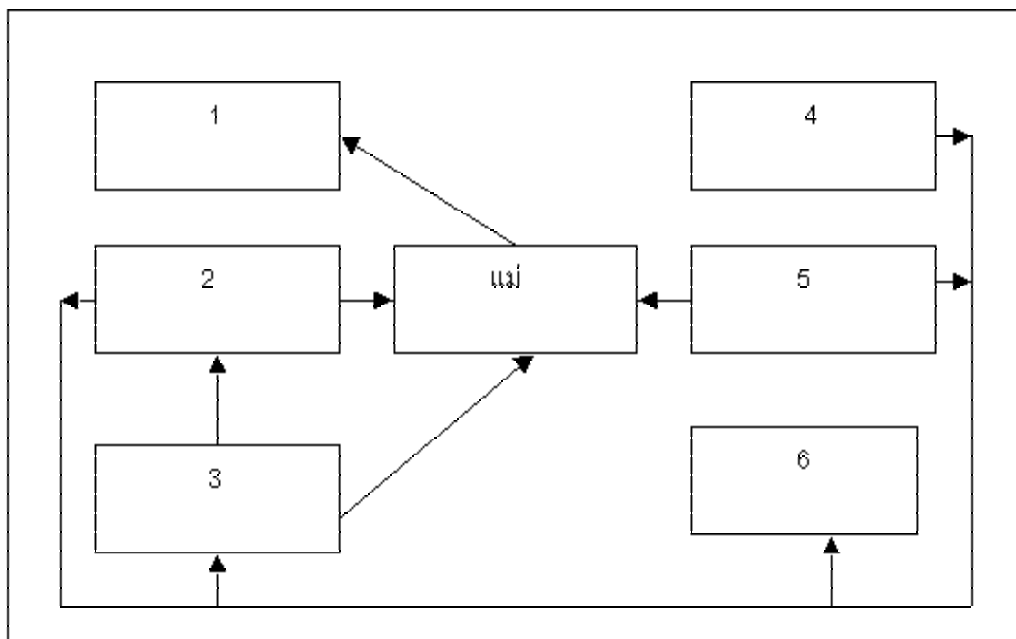
พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของครอบครัวในปัจจุบัน ได้ยืนยันว่าครอบครัวยังมีบทบาทที่สำคัญในความหมายของศูนย์กลางการกระจายทรัพยากร โดยผ่านแม่ของตนเองเป็นหลัก ให้ความหมายที่ว่าลูกๆ แต่ละคน ใช้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ต่อการให้ความช่วยเหลือก็จะส่งเงินมาให้พ่อแม่ ไม่ให้ความสำคัญว่าพ่อแม่ของตนเอง จะเอาเงินไปใช้อย่างไร ในขณะที่ลูกคนอื่นๆ ก็มีลูกของตนเอง(หลาน)มาอยู่กับพ่อแม่ตนเองเองด้วย เพื่อลดค่าใช้จ่ายและสนับสนุนการทำงานตนเองให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบทบาทขึ้นอยู่กับแม่เป็นผู้ที่กระจายทรัพยากรใหม่ในครอบครัวเพื่อที่จะเลี้ยงดูหลานและตนเองสามารถอยู่ได้ เป็นบทบาทใหม่ที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันของการปรับตัวของแต่ละครอบครัว เมื่อประมาณช่วงปี พ.ศ.2530

การช่วยเหลือในรูปเงินตราได้แสดงออกมาอย่างชัดเจนคือ การส่งผ่านเงินทองไปสู่ผู้ปกครองของตนเองต่อครอบครัวในแต่ละเดือน รายได้ในรูปเงินตราที่ส่งไป สามารถทำให้อยู่ได้ในระดับขั้นต่ำของตนเอง และช่วยเหลือดูแลหลานของพี่สาวหรือน้องชายของตนเอง เป็นทรัพยากรหมุนเวียนภายในครัวเรือนของตนเอง เพื่อให้แต่ละคนอยู่รอดได้ในการปรับตัวในเส้นทางชีวิตแบบใหม่เคลื่อนย้ายส่งผ่านทรัพยากรทุกเดือนในการดูแลแม่ของตนเอง แต่แม่นั้นไม่ได้เอาเงินเหล่านี้ใช้ทั้งหมด นอกจากมีเศรษฐกิจแบบครัวเรือน ซึ่งหาได้มาเล็กน้อยประจำวัน แล้วเงินที่ได้มาจากลูกชายนำมาสนับสนุนลูกของคนอื่นๆ เป็นของพี่สาวน้องสาวพี่ชายน้องชายของตนเองที่ไม่สามารถหารายได้ที่ดี หรืออยู่ในช่วงของการตกงานอยู่หรือสามีน้องสาวเป็นต้น คุณย่าคุณยายนั้นได้เอาเด็กที่เป็นหลานของตนเองดูแลอยู่ที่บ้าน เพื่อให้มีความปลอดภัยและประกันอาหารในการบริโภคได้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การถ่ายเทการอยู่อาศัยกับคุณยายหรือคุณย่าของพวกเขา ได้ผ่านมาหลายรุ่นแล้วรุ่นเล่าที่ปรากฏเช่นนี้

ครอบครัวแม่บัวลา สีชมภู

ที่มาของรายได้	จำนวน รายรับ/ เดือน	ที่มาของ รายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
ลูกส่งมาให้	2,000-3,000 บาท/ปี	ซื้อนมกระป๋องให้หลาน และค่าอาหาร	1,800
ยืมเงินมาจากสหกรณ์ หรือธกส. รายได้จากการทำหนังวัว และควาย	10000-20000/ปี 60,000/ปี	จ่ายเงินให้ลูกชายไปรร. รายจ่ายที่จำเป็นประจำ วัน(ค่าอาหาร ค่าน้ำมัน ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำและอื่นๆ) ซื้อข้าวกิน	3,000 6,000 4,000

แผนผังที่ 1. การให้ความช่วยเหลือของ 2 ครอบครัวในปัจจุบัน

- แม่ —> 1 : ลูกสาวที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ให้ลูกอยู่กับพ่อแม่
- 2 —> แม่ : ลูกสาวส่งเงินมาให้แม่ใช้
- 2 —> 3 : พี่สาวคนโตช่วยเหลือลูกน้องสาว(หลาน)ในการให้ที่พักและการอบรม
- 2 —> 6 : พี่สาวคนโตช่วยเหลือเรื่องรายได้แก่น้องชายตนเองที่ป่วย
- 5 —> แม่ : ลูกชายให้ความช่วยเหลือเรื่องเงินทองแก่แม่

- 5 —————> 6 :น้องชายช่วยเหลือพี่ชายที่ป่วยทางอ้อมผ่านการกระจายใหม่โดยแม่
- 4 —————> 6 :พี่สาวช่วยเหลือการดูแลสุขภาพแก่น้องชาย
- 3 —————> แม่ :ลูกสาวช่วยดูแลสุขภาพแก่แม่และเรื่องอื่นๆที่จำเป็น
- 3 —————> 2 :น้องสาวให้เงินแก่ลูกผ่านพี่สาวในการดูแลสุขภาพการศึกษา

การดูแลโดยคุณย่าและคุณยาย เป็นการปรับตัวและการให้ความช่วยเหลือในการกระจายทรัพยากรภายใน เมื่อไหร่สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจของตนเองปกติของลูกแต่ละคนหรือเข้าสู่สถานที่มีการศึกษาระดับสูง เมื่อนั้นเกิดการเคลื่อนย้ายไปที่อื่น สภาพเช่นนี้ได้เกิดขึ้นเป็นประจำอยู่ตลอดเวลา เห็นได้ว่าคนชราในสภาพทางร่างกาย แต่ในสภาพทางจิตใจให้ความสนใจในครัวเรือนของตนเองอย่างยิ่ง ถ้าเราเห็นภายในบริเวณบ้าน การจัดการเป็นแบบปลูกพืชสวนครัวและอาศัยอยู่กับธรรมชาติไปในตัว "เช่นปัจจุบันนี้แม่ได้ขอยุบตรหลานบ่ แม่กะได้ขอยุบอยู่กะได้ขอยุบส่งหลานเรียนหนังสือ เขาชื่อว่า นายสุชาติ กะบ่แม่น่ว่าเชิงว่าส่ง เขาเป็นลูกพ่อคำหนอง เขาจะไปเรียนต่อในยโสธรนี่ละ หลานผู้นี้กะไปหาพินหาตองถ้าเขาได้มาเขากะมาฝากย่ายาย กับสมศักดิ์ ถ้าแม่มีได้ไข่เป็ดกะเอาไปให้หลานทอดกินไปโรงเรียน ส่วนเงินทองแม่กะได้ให้อยู่แบบว่าถ้าหลานมีกับข้าวมาส่งจั่งสิแม่กะเอาให้ไปซื้อขนมให้ไปโรงเรียนกะขอยจั่งสิละ"²⁴⁰

รูปแบบการปรับตัวแบบนี้ เป็นรูปแบบส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานในความเป็นเฉพาะของพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี มีวัฒนธรรมของตนเองอยู่ ได้แสดงออกมาในการเสียสละทางวัตถุและกำลังกายกำลังใจ เพื่อให้ครอบครัวของลูกได้อยู่รอดและมีความปลอดภัยมากที่สุด เป็นความสัมพันธ์ภายใน2ครอบครัวที่เป็นไปไม่เท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยน เป็นการให้ที่มีผลในวันข้างหน้าตามมา พ่อแม่ในความหมายของครัวเรือนได้ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง การกระจายใหม่ในความช่วยเหลือจากคนที่เข้มแข็งกว่าสู่คนที่อ่อนแอกว่าภายในครัวเรือน เพื่อที่จะดึงคนที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเข้าสู่ภาวะปกติของตนเองในท่ามกลางพี่น้องคนอื่นๆ เป็นความหมายของสัญลักษณ์ในความมั่งคั่งในแต่ละพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่คนชราได้ช่วยเหลือ กลายเป็นความมั่งคั่งอย่างหนึ่งในเชิงสัญลักษณ์ปรากฏขึ้นคือ การเอาคนชรามาอยู่อาศัยกับลูกอีกคนหนึ่งในการดูแลพ่อแม่ของตนเอง ในขณะที่ลูกอีกคนหนึ่ง ให้การช่วยเหลือในเรื่องอื่นตามมาไม่ว่าเป็นเรื่องเงินตราหรือเรื่องฐานะที่ไม่ใช่เรื่องการใช้เงินตรา แต่เป็นการทำงานของครัวเรือนเป็นต้น

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่เป็นการให้การกระจายใหม่กับบุตรตนเอง ได้กระทำอยู่อย่างต่อเนื่องในการหมุนเวียนทรัพยากร ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่า ใครสามารถช่วยเหลือที่ดีกว่าในจิตใจนั้นพ่อแม่ แม้ว่าอยู่ในวัฒนธรรมของระบบตลาดก็ยังให้ความสำคัญไปที่มนุษย์เศรษฐกิจแบบประเพณีอยู่ ครัวเรือนมีการวางยุทธศาสตร์ระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่บุตรของตนเองในรูปแบบต่างๆแม้ว่าอยู่ในวัยที่พึ่งพาตนเองได้แล้ว

อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการช่วยเหลือในปัจจุบัน ไม่ได้หมายความว่าเกิดขึ้นมาเฉพาะพ่อแม่อย่างเดียว แต่ได้เกิดขึ้นมาจากการเคลื่อนย้ายถ่ายเททรัพยากรรอบข้างด้วย โดย

เฉพาะจากลูกของตนเองเห็นได้จากเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมเงินตราสามารถให้สิ่งของที่มีความหมายมากกว่าและหลากหลายกว่าวัฒนธรรมแบบยังชีพ การเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งในการสร้างรายได้กลับคืนมาสู่ครอบครัว ในขณะที่เดียวกันเป็นเส้นทางอย่างหนึ่ง เป็นทางเลือกที่คนในพื้นที่ใช้ต่อการสร้างรายได้แก่ครอบครัวตนเอง โดยเฉพาะพ่อแม่ด้งเห็นได้จากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาว่า"จักรที่แม่เย็บทุกมือแม่กะซื้อเอาเองซื้อมากับบ้านเอานี้หละลูกเขาไปเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯกะซื้อมานายาย แปลง ส่วนลูกสาวเพิ่นที่ไปทำงานอยู่กรุงเทพฯกะซื้อว่าดักตั้งแต่กัเขากะหุ่นกับหมู่เย็บผ้าโลอยู่กรุงเทพฯ พอขึ้นมาก็เลยเอาจักรมานำ พอดอนกลับกะเลยบ่เอาจักรไปนำแม่เขากะเลยขายให้แม่ กะเลยซื้อมาโดหนึ่ง 8,000 บาท อีกโดหนึ่งกะ 12,000 บาท โด 12,000 นี้ขายแล้ว แล้วแม่กะซื้อเพิ่มอีก 2 โด โดละ 4,000 บาท กับ 5,000 บาท แม่กะซื้อจักรตั้งแต่นั้น" 2538-2539 แม่กะซื้อเตี้ยเดียวแล้วเลย"²⁴¹

การช่วยเหลือลูกหลานของตนเองภายในครัวเรือน ได้แสดงออกมาว่าไม่ได้อาศัยความช่วยเหลือโดยทรัพยากรของพ่อแม่ตนเอง แต่มาจากญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ที่ให้เงินผ่านพ่อแม่ของตนเองและได้กระจายทรัพยากรใหม่ ในรูปของการให้เป็นสิ่งของหรือการให้เป็นอาหารแก่หลานของตนเองในฐานะคุณยายหรือคุณย่า คือความเป็นห่วงที่มีอยู่ในช่วงเวลาที่มีชีวิตอยู่ท่ามกลางครอบครัว ที่ยังไม่สามารถปรับตนเองอย่างเต็มที่ เป็นมรดกของเด็กที่แสดงออกมาในคุณภาพจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งของค่านิยมที่มีอยู่ในเครือข่ายภายในครอบครัวของตนเอง

ในขณะที่พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว พฤติกรรมของครอบครัวไม่มีการเปลี่ยนแปลง ที่แตกต่างกันสำหรับคนที่อยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมสีหลง กลายเป็นการให้ยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งไปในการเข้าสู่ระบบตลาดกล่าวคือ ยังได้ใช้เครือข่ายภายในครอบครัวอยู่ เห็นได้จากว่า"แม่ได้เอาเงินให้หลานใช้มือละ 3 บาท เดือนหนึ่งกะ 100 กว่าบาทเวลาเลิกเรียนมาอยากกินขนมกะได้ซื้อแนวเด็กน้อยมันกำลังกิน หลานที่มาอยู่หน้ากะซื้อว่าน้องอ้อฟ เรียนอยู่โรงเรียนบ้านทรายมูลเฮา นี้ละเขากะมาอยู่หน้าได้ 2 ปีแล้วแม่เขาไปทำงานเย็บผ้าส่วนพ่อไปทำงานขับรถแท็กซี่ ได้ 4-5 ปี แล้วตั้งแต่กักะเอาลูกไปอยู่หน้าพอลูกได้เข้าโรงเรียนจ้งเอามาฝากแม่ไว้ให้เลี้ยงให้เบ้งให้ เวลายามเทศกาล เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เขาจ้งได้มาหาลูกเขาตอนนี้มีตั้งแต่ฝากเงินมาให้น้องอ้อฟไปโรงเรียนโดนให้แม่เป็นคนเก็บเงินไว้ให้เป็นมือให้หลายบ่ได้มันเป็นคนน้อยใช้เงินบ่ทันเป็นเดียวเอาไปซื้อของเล่นเหมิดแม่เขากะฝากมาให้เดือนละ 2 ,000 บาทถ้าเหลือแม่กะฝากธนาคารไว้ให้เขานั้นละเพื่อเขาจำเป็นได้ซื้อเสื้อซื้อผ้าถุงเล่นใส่ยามการยามงานหรือซื้อชุดนักเรียน ซื้อสมุดหนังสือไปจ้งสนั่น"²⁴²

ครอบครัวแม่เดือนจิต ฐาจารย์

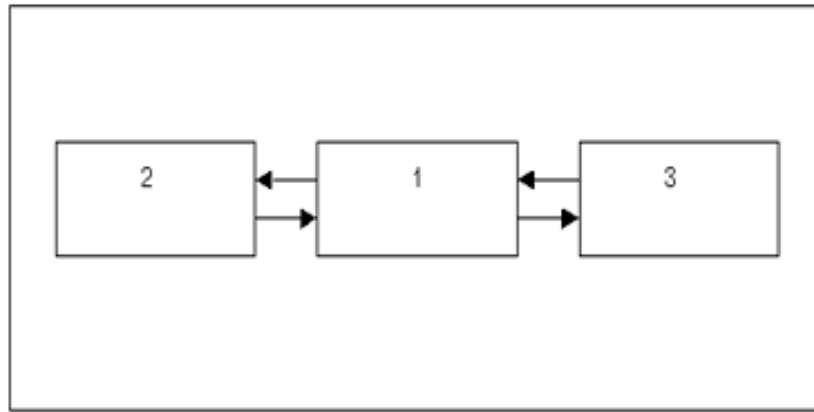
ที่มาของรายได้	จำนวน รายได้/ เดือน	ที่มาของรายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
รายได้จากขับแท็กซี่	10,000	ค่าใช้จ่ายบุตรไปรร.	900

		เลี้ยงหลาน	300
รายได้จากรถตู้	30,000	ค่าซ่อมรถ	10,000
น้องสาวส่งเงินมาให้	2,000	ซื้อข้าวมากิน	2ตัน
		ค่าซ่อมรถ	10,000-15,000
		ให้น้องชายยืม	20,000-30,000
		เงินกู้ยืมรทส.	80,000

ครอบครัวนี้ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่ใช้พ่อแม่เป็นศูนย์กลางการกระจายทรัพยากรใหม่ภายในครัวเรือน แต่ใช้บทบาทของพี่สาวที่ให้การยอมรับว่า สามารถฝากลูกของตนเองได้ให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ปกครอง ในขณะที่ตัวตนเองไปใช้แรงงานเพื่อหาทรัพยากรเข้าสู่ครอบครัวและเพื่อสร้างให้เกิดการทำงานอย่างเต็มที่ โดยเน้นการช่วยเหลือของพี่สาวให้ดูแลบุตรและเป็นผู้ที่อบรม ครอบครัวนี้ได้ช่วยเหลือน้องชายของตนเองด้วยในเรื่องเงินทองและน้องชายก็ช่วยเหลือในการหาข้าวมาในการบริโภคตามเครือข่ายของตนเอง ความเชื่อมโยงกันภายในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงจากพ่อแม่เป็นครอบครัวที่พ่อพึ่งพาได้ กลายเป็นบทบาทใหม่ของการใช้ยุทธศาสตร์ของตนเองแบบตั้งรับในการลดค่าใช้จ่าย ทำให้สามารถเข้าไปสู่ตลาดแรงงานได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ซึ่งครอบครัวหลักกลายเป็นสถานีในการควบคุมและกระจายทรัพยากรใหม่ให้เกิดขึ้น เป็นวิธีการอย่างหนึ่งต่อการแก้ไขปัญหาในการเข้าไปสู่ตลาดแรงงาน สร้างมูลค่าแรงงานให้มีความเป็นเหตุผลมากยิ่งขึ้น อาศัยรากฐานความเป็นเครือญาติ และความไว้วางใจกันเป็นหลัก อยู่บนพื้นฐานของการกระจายใหม่ทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกัน

ในขณะที่ครอบครัวที่สามารถพึ่งพาพ่อแม่ได้อยู่ พยายามใช้วิธีการแบบเดิมอยู่คือการกำหนดทิศทางต่อการหาทรัพยากร และบทบาทของพ่อแม่ ยังเป็นศูนย์กลางกระจายอำนาจและทรัพยากรภายในครัวเรือนแก่ลูกหลานและให้การอบรมหลานของตนเอง ดังนั้นการเกิดขึ้นขอความช่วยเหลือแบบที่ไม่เท่าเทียมกัน ปรากฏอยู่ในการแลกเปลี่ยนที่แม่มีต่อบุตรตนเอง กลายเป็นวิธีการเอาตัวรอดอย่างหนึ่งต่อครอบครัว ซึ่งสามารถสร้างผลที่เกิดขึ้นภายหลังแก่หลานของตนเอง เป็นการประกันรากฐานของครอบครัวไว้ในระยะยาว พื้นฐานของความช่วยเหลือ อยู่บนจริยธรรมของครอบครัวและการให้เป็นหลัก

แผนผังที่2.ความสัมพันธ์กันภายในเครือญาติในปัจจุบัน

- 1 —————> 2 :พี่สาวช่วยเหลือน้องสาวโดยการเลี้ยงบุตรของน้องสาว
 2 —————> 1:น้องสาวส่งเงินมาให้กับพี่สาวค่าเลี้ยงดูบุตรตนเอง
 1 —————> 3:พี่สาวช่วยเหลือน้องชายในเรื่องเงินทองที่เดือดร้อน
 3 —————> 1:น้องชายช่วยเหลือพี่สาวในเรื่องแรงงานหรือการหาข้าวเปลือกที่ราคาต่ำตามเครือข่ายของตนเอง

นายคำอ้าย โพธิจักร

ที่มาของรายได้	จำนวน รายได้/ เดือน	ที่มาของรายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
ลูกสาวส่งเงินมาให้ใช้	2,000-3,000	ค่าใช้จ่ายบุตรไปรร. เลี้ยงหลาน	1,500 150
รายได้จากการรับจ้างเย็บผ้า	6,000	ค่าอาหาร	3,000
น้องสาวส่งเงินมาให้	2,000	ลงทุนทำนา	5,000
กองทุนหมู่บ้าน	8,000	ค่าน้ำและค่าไฟ	200
		ค่าเดินทาง	300

รูปแบบการช่วยเหลือกัน ภายในครอบครัวแบบนี้ เป็นรูปแบบหลักที่ไม่ใช่แค่ความหมาย การกระจายทรัพยากรภายในครอบครัวให้มีประสิทธิภาพอย่างเดียว แต่รวมถึงสภาพที่หลานของตนเองพ่อแม่ในยุคปัจจุบันเอาใจใส่น้อยมาก นอกจากสภาพแวดล้อมที่บังคับทางเศรษฐกิจแล้วที่ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลา หน้าที่ในการขัดเกลาและสร้างความอบอุ่นแก่หลาน กลาย

เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่มีบ้าน อาหารให้กินและสามารถดูแลอย่างทั่วถึง กลายเป็นคนเลี้ยงหลานไปในตัวและทำมาหากินไปด้วยในครัวเรือน โครงสร้างใหม่ของครัวเรือนที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันกลายเป็นทิศทางหลักของการหาทรัพยากร สร้างคนในอนาคตของสังคมในลุ่มน้ำชีปัจจุบันที่ปรับตัวแบบตั้งรับของการเอาตัวรอดในระบบตลาด โดยอาศัยพ่อแม่เป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม และเป็นการช่วยเหลือกันที่อยู่บนพื้นฐานในการก่อรูปที่ไม่เท่าเทียมกัน เป็นรูปแบบหนึ่งของการนำมาใช้ในเครือข่ายของตนเอง ความหมายของพ่อแม่ได้ใช้เวลา เงินทองและศีลธรรมในการอบรมเด็ก(หลาน)ตนเองซึ่งตนเองได้รับแค่ความยินดีและการให้กับลูก ๆ ของตนเองที่เคยได้รับปฏิบัติมา วิธีการช่วยเหลือแบบนี้ กลายเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการระดมทรัพยากรแรงงานของตนเองในการเข้าสู่ตลาดที่มีเหตุผลเพื่อสร้างทรัพยากรขึ้นมาจากระบบตลาด ซึ่งถ้าครอบครัวลูกมีความสามารถเมื่อไหร่เมื่อไหร่ก็สามารถที่จะสร้างรายได้และส่งเงินทองกลับมา ครอบครัวยุคใหม่ยังมีเรี่ยวแรงของตนเองต่อการให้ความช่วยเหลือในการดูแล ในขณะที่เดียวกัน หากไม่มีความรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นมาจากการช่วยเหลือหลานของตนเอง กลายเป็นการสร้างควมรบกวนด้วยทั้งในเรื่องในเวลาและทรัพยากร แต่นั่นไม่ใช่เป็นอุปสรรคที่พ่อแม่ของตนเองได้คัดเลือก แต่เป็นศีลธรรมที่ให้การดูแลภายใต้ครัวเรือน

รูปแบบที่เป็นความสัมพันธ์ภายในครอบครัว2ครอบครัว เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการจัดยุทธศาสตร์ของตนเองในการเข้าสู่ระบบตลาด โดยให้บทบาทของครอบครัวพ่อแม่เป็นตัวกลางที่สำคัญในการกระจายทรัพยากรใหม่มา เป็นการปรับตัวในเงื่อนไขใหม่ หลังจากที่เกิดแรงงานการอพยพออกนอกพื้นที่ และการเข้าไปหาแหล่งทรัพยากรแบบใหม่ที่อยู่ในระบบตลาด โดยเกิดขึ้นมาประมาณช่วงตอนต้นปี2530ที่ผ่านมา แต่ช่วงเวลาประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาของแต่ละครอบครัวขึ้นอยู่กับจังหวะชีวิตของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพและความสามารถในการทำมาหากินของตนเอง อย่างไรก็ตามในรูปแบบนี้ ได้ให้ความสำคัญไปที่ครอบครัวพ่อแม่ มีสมาชิกของครอบครัวให้การช่วยเหลือพ่อแม่ในการตอบแทนบุญคุณ และการหาทรัพยากรเข้าสู่ครอบครัวในรูปแบบของเงินตราที่ทำได้อย่างมีข้อจำกัดในท้องถิ่น มีการให้ความช่วยเหลือภายในเครือข่ายของตนเองในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงหลานหรือการให้เงินแก่แม่ด้วยในการเลี้ยงหลาน ซึ่งกลไกในความสัมพันธ์นำมาใช้ในการปรับตัวของครอบครัว2ครอบครัวนี้มีแบบให้เปล่า แบบพึ่งพากันและกันของการติดตามความเท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยน

เป็นการปรับตัวแบบใหม่ในสถานการณ์ ที่สมาชิกในครอบครัวหากยังไม่มีครอบครัว ถือว่าให้การช่วยเหลือพ่อแม่ตนเองอยู่ ให้เงินแก่พ่อแม่ในการช่วยเหลือน้องสาวของตนเอง ถือว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือแบบฟรี เป็นกลไกในการกำกับความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายของตนเอง ถูกขับเคลื่อนในเรื่องจริยธรรมเป็นหลัก แต่เมื่อมีครอบครัวแล้วพ่อแม่ก็ไม่ไปรบกวนเพราะถือว่ามีการยาขึ้นมาซึ่งสอดคล้องกับครอบครัวอื่นๆว่า”พ่อแม่ลูกอยู่ 3 คน คนหนึ่งชื่อว่า นภาพิพย์

ตราสาร อายุ 23 ปี ...ไปเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯได้ 10 กว่าปีกะเลยออกทำงานมันหนักพอดีได้ไปหา
งานใหม่กะเลยไปสมัคร เป็นผู้ช่วยหมอยุคลินิค ลดความอ้วนกรุงเทพฯกะเลยได้กะทำงานอยู่คลี
นิกเท่าทุกมือนี่ได้ 3 ปีแล้วได้เงินเดือน 6,000 บาทเว้าพื้นตั้งแต่ก็เข้าส่งเงินมาให้ พ่อกับแม่ดูอยู่ได้
ตั้งแต่ทำงานเย็บผ้าส่งมาทีละ 2,000-3,000 บาทอยู่ ตั้งแต่ทันบ่ทันมีครอบครัวพึ่งมาตั้งงานกับ
คนบ้านสะท้อนบ้านใกล้เคียงกันนี้ละลูกเขยกะชื่อว่า สุรศักดิ์ อายุ 25 ปีได้ 4 ปีนี้เดียนี่กะส่งแนบส่ง
แนคือตั้งแต่ก่อนที่ยังบ่แต่งงานเดียนี่กะส่งทีละ 1,000 บาทแห่งโดนจ้งส่งมาให้กะย่อนเขามี
ครอบครัวแล้ว แล้วค่าใช้จ่ายในกรุงเทพฯกะแพงนำกะเลยบอຍากรบจนเขาปานได้ คนที่สองกะ
เรียนอยู่เมืองเสกภูมิ ชื่อว่า นางสาว อัมรินทร์ ตราสาร เรียนอยู่ ม.3 อยู่โรงเรียนเสกภูมิ พ่อกะ
ให้เงินลูกไปโรงเรียนมือละ 20 บาท เดือนหนึ่งกะตกประมาณ 400 บาท/เดือน คนที่สาม ชื่อว่า อนัน
ตราสาร เรียนอยู่ โรงเรียนโนนยาง อายุ 8 ปี พ่อให้เงินไป โรงเรียน มือละ 3 บาท ให้ทุกมือ แต่
เสาร์ อาทิตย์แห่งเปียงขึ้นกว่าเก่าตกมือละ 10 บาท แล้วเลิกจากโรงเรียนกะมาขออีกเดียนี่มือแลง
ทีละ 2 บาทไปซื้อขนม เข้านอนแล้วจ้งแล้วได้คนผู้สาม”²⁴³

ความหมายนี้คือ พ่อแม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากบุตรของตนเองอยู่ในการส่ง
ผ่านทรัพยากรมาให้แก่ครอบครัว ในขณะที่ภารกิจของตนเองมีอยู่เช่นเดิม การส่งลูกให้เรียน
หนังสือ พ่อแม่อาจให้ความช่วยเหลือเงินทองไปอีก เป็นการกระจายทรัพยากรใหม่รอบๆเครือ
ญาติของตนเองที่มีความสัมพันธ์อย่างแน่นหนา ในขณะที่เดียวกันหากส่งเงินมาไม่ได้ ลูกๆก็
พยายามที่จะให้ความช่วยเหลือในรูปแบบอื่นๆ การช่วยเหลือแบบนี้ ทำให้ครอบครัวของตนเองไม่
ล่มสลายและสามารถหาทรัพยากรจากระบบตลาดได้อย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าไม่เป็นทาง
เลือกที่ดีสำหรับคนที่มองจากข้างนอก แต่ในความคิดของคนที่สามารถหาทรัพยากรได้จากกระ
บบตลาด ถือว่าเป็นความสามารถอย่างหนึ่งในการสนับสนุนให้ครอบครัวตนเองมีหลักประกัน แม้ว่า
จะต้องอยู่ห่างไกลจากญาติพี่น้องและที่บ้านพร้อมให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนในสิ่งที่คิดว่าจำ
เป็น ทำให้ครอบครัวในปัจจุบันสามารถปรับตัวเองได้จากการส่งผ่านทรัพยากรมาจากภายนอก
รูปแบบการช่วยเหลือปัจจุบัน เป็นรูปแบบที่น่าจับตามองอย่างมากในความสัมพันธ์ที่ใช้ครอบครัว
พ่อแม่เป็นศูนย์กลางในการกระจายทรัพยากรและช่วยเหลือสมาชิกของครอบครัว เพื่อให้พัฒนาไป
อย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายทางสังคมในความสัมพันธ์ระบบตลาด

การเกิดขึ้นมาของความสัมพันธ์ในระบบตลาดต่อชีวิตประจำวันของไทยเขาและผิตัว
เดียวกันในปัจจุบัน มีผลทำให้เกิดการวิวัฒนาการรูปแบบ และนัยของเครือข่ายที่เคยนำมาใช้ใน
อดีตที่ให้ความหมายไปอีกขั้นตอนหนึ่ง ส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีเหตุผลที่มากยิ่งขึ้น บน

การพึ่งพาการช่วยเหลือกันภายใน2ครอบครัวเป็นวิธีการปรับตัวที่นิยมมากที่สุด(ภาพนาง
แก่นจันทร์ คำหอม)

พื้นฐานของข้อจำกัดทางทรัพยากร และการใช้สถาบันตลาดในชีวิตประจำวันของตนเองต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดความคล่องตัวและบรรลุได้ง่ายขึ้น ซึ่งมีผลต่อการปรับตัวในรูปแบบใหม่ๆ ในชีวิตประจำวันที่ดีกว่า เป็นเรื่องของระเบียบการของท้องถิ่นที่เคยให้ความช่วยเหลือกัน เช่น การร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน จะเน้นความสัมพันธ์กันที่รู้จักกันภายในมากกว่าการให้ความหมายของไทเฮาที่ผ่านมา โดยการร่วมมือในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะหุ้นส่วน จะต้องเอาคนที่มักคุ้นกันทำงานและอยู่เครือข่ายการทำงานที่ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความแตกต่างจากในอดีตเห็นได้จาก"การเลือกคนว่าจ้างคนมาเห็ดงานกะว่าเห็ดนาบ้านเฮาจะเลือกบ่ค่อยได้ดอกครับ บ้านเฮามันกะต้องได้จ้างโรงหละครับ บางคนกะเห็ดดีบางคนกะเห็ดบ่ดี เฮากะต้องเบิ่งว่าชะเจ้าว่างบ่ไปช้อยแห่น หรือว่าเห็ดจั่งชี้ว่าถ้าไปหาผู้นั้นกะเจ้าสิไปบ่กะเบิ่งผู้ที่ว่าเคยสนิดสนมกันก่อน กะเบิ่งนิสัยว่าถ้ามาแล้วมีแต่ว่าคนว่าพื้นว่าบ่ดีจั่งขึ้นจั่งชี้กะบ่อยากเอาปานใดโดย มาบางคนกะเห็ดพอ หล่มๆ หล่ม กะปล่อยไปเทียบหน้ากะบ่จ้างอีก บางคนกะเห็ดไฮเฮาบ่เต็มที่บางคนกะเห็ดดีคนที่ว่าเห็ดดีเฮากะเอื้อนเขาซุเทียบ กะว่าอย่างแม่ใหญ่มวน แล้วกะแม่ใหญ่บุญ แม่ใหญ่นำหมู่นี้หละกะเฟิ่นกะรับจ้างส่วนมากกะเป็นผู้เถ่า"²⁴⁴ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทางปฏิบัติในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ ได้ชี้ให้เห็นว่าสถาบันเพื่อนบ้านเมื่อเข้าไปสู่สถาบันตลาด ต้องพร้อมที่จะปรับตัวเองให้ได้ หากไม่ทำเช่นนั้นก็เกิดความเสี่ยงในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนอื่นๆ พฤติกรรมและแนวคิดเศรษฐกิจที่ว่าด้วยเหตุผลและการทำงานแบบตลาด ได้เป็นกฎที่เฝ้าติดตามในการตรวจสอบพฤติกรรมต่อกันและกัน ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวเช่นกัน

ว่า“การทำงานแม่มีความสัมพันธ์ต้องใช้ง่าย มีความรับผิดชอบในงานที่เอาไปเอ็ด แล้วก็เป็นคนขยันหนักเอาเบาสู๊ สอนมากสิเป็นเรื่องการทำนา แล้วก็เรื่องขับรถแม่จะต้องได้จ้างคนมาขับช่วย พ่อต้องเอาคนที่ปิ่นเหล้ากินยา มีความรับผิดชอบสูงเพราะชีวิตผู้โดยสารกะฝากไว้น่าคนขับรถ ถ้าผู้ใดมักกินเหล้านิสัยบ่ดีขับรถเอาไปทั่วที่ปแล้วแต่มันลืมหัดบ่แม่นรถเขาแม่กะลืบเอามาขับรถนา กะต้องลองเบิ่งเขาเอ็ดงานให้เฮาก่อนถ้าเขาเอ็ดดี นิสัยใจคอดีกะเอามาทำงานน่านี่ละการเลือกคนของแม่ผู้ที่จ้างกะเป็นญาติพี่น้องเอานี้ละ พ่อใหญ่ดิษฐ์ พ่อใหญ่วิทย์แม่สิจ้างเที่ยวละ 400 บาทคือไปกับจากกรุงเทพฯมาบ้านเฮาค่าอยู่กินอยู่หน้าเฮาเหม็ด”²⁴⁵

มาตรฐานใหม่กำหนดในพฤติกรรมและแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจได้ถูกบังคับโดยแรงงาน เมื่อเข้าสู่ความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนที่ด้วยมูลค่าและการตอบสนองประโยชน์แก่นายจ้าง ให้ความหมายที่สอดคล้องกับกฎของมูลค่าในระบบตลาด ในขณะเดียวกันทั้งนายจ้างและลูกจ้างต่างเฝ้าติดตามพฤติกรรมทางเศรษฐกิจต่อกันและกันเพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยง ดังนั้นหากสถาบันไทเฮาและผีตัวเดียวกันปรับตัวไม่ได้ ก็พยายามจะใช้ทางเลือกไม่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมา คือ พยายามใช้คนที่สนิทคุ้นเคยในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ หรือคนที่ผ่านการแนะนำมาจากเครือข่ายหรือกลุ่มของตนเอง เพื่อสร้างความเสี่ยงให้เท่ากับศูนย์หรือในวิธีการอย่างอื่นคือ งานที่“แม่มีความสัมพันธ์กับคนอื่นกะมีตั้งแต่งานเกี่ยวกับการเอ็ดไร่เนา กับการค้าขายที่แม่เอ็ดทุกมือนี่ ที่มีความสัมพันธ์กับนากะมีตั้งแต่งานกะมีหลายคนอยู่ ทิดดอน ทิดสอน นางบุญมี นางดาว นางจุก นี่แหละที่แม่จ้างเขามาทำงานเกี่ยวกับการทำนา แล้วงานค้าขายแม่กะเก็บผักเก็บหญ้ามาขาย กะมีแม่ใหญ่สายที่พื้นมารับผักที่แม่ปลูกแม่กะขายให้พื้นมาได้ 4-5 ปีแล้ว”²⁴⁶ นั้นเป็นหลักประกันที่เกิดขึ้นมาในการเอามาใช้ท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาด แรงงานกลายเป็นคู่สัญญาที่ผ่านการตรวจสอบกฎและธรรมเนียมปฏิบัติกันและกันจนเป็นที่พอใจ จนในที่สุดกลายเป็นหุ้นส่วนกันในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง2ฝ่าย ไม่มีพฤติกรรมที่ฉวยโอกาสหรือเพิ่มต้นทุนต่างๆที่เกิดขึ้นมา เกี่ยวกับการได้มาทรัพยากรโดยบรรลุได้ง่ายด้วยเพราะมีความไว้วางใจ

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมตลาดได้ทำให้คนในพื้นที่ต่างเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นมาเช่นเดียวกันว่า คนที่เป็นหุ้นส่วนหรือมีกิจกรรมร่วมกันหรือให้การช่วยเหลือกันในการได้มาทรัพยากร อาจทำให้เกิดพฤติกรรมที่มีความเสี่ยงเช่น ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ้เห็นว่า “การเบี่ยวสัญญากะมีอยู่กะเขายืมเงินไป แล้วก็บ่เอามาไฮ้ กะยืมไปผู้ละ 10,000 บาท 2 คนกะ 20,000กะว่าเขาเป็นหมู่กันนี้แหละตอนนี้จะยังบ่ทันได้คืนกะ 5 ปีแล้ว แม่กะตอนใช้คืนกะว่าไปถ้าเขาอยู่ แต่กะบ่ได้ เงินยืมมากะเป็นเงินของเก่าแก่พื้นแม่เป็นคนคำประกันไฮ้แม่กะเลยได้ไฮ้ กะมีชื่อ่านางเสาวลัด เจิดจันทร์ ตอนนั้นแม่กะใช้คืนเมิดแล้ว”²⁴⁷ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาจากการขาดกฎและกติกา เป็นพื้นฐานของการใช้สถาบันตลาดว่า จำเป็นที่ต้องมีสัญญาดีกว่า และนี่เป็นปัญหาอย่างหนึ่งของการเอาธรรมเนียมปฏิบัติมาใช้ อาจเกิดปัญหาจิตสำนึกและความคิดทางเศรษฐกิจยังไม่พร้อมกับการแบกรับความเสี่ยง ในขณะเดียวกันสัญญาที่นำมาใช้อาจไม่มีผลใน

ทางปฏิบัติ ในขณะที่คนในพื้นที่เห็นว่า สัญญาช่วยทำให้เกิดการบรรลุได้ง่ายกว่า เพราะเป็นลายลักษณ์อักษรและมีผลการบังคับใช้ในระบบตลาด โดยเฉพาะการประกันระยะเวลาที่แน่นอนของการได้มาหรือส่งมอบทรัพยากร เราได้เห็นว่าวัฒนธรรมตลาดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทำให้เห็นตัวตนมากยิ่งขึ้น โดยพยายามใช้สัญญาระหว่างกันต่อการปกป้องสิทธิกรรมสิทธิของตนเอง

ในข้อนี้ชาวบ้านในพื้นที่รู้ว่า หากต้องทำงานในระบบตลาด ได้พยายามสร้างยุทธวิธีขึ้นมาเพื่อปกป้องความเสี่ยงของตนเอง คือ การคัดเลือกคู่สัญญาในฐานะหุ้นส่วนกันในกิจกรรมที่ไว้วางใจได้และเชื่อถือได้มากกว่า ดังเห็นได้จากแนวคิดที่นำมาใช้ว่า "กะเคยทำสัญญากุ้ยมอยู่กะทำสัญญายืมเงินล้าน เพิ่นกะให้เฮากะบอกข้อความเฮากะบ่ได้อ่านละเอียดย แล้วกะให้เฮาเซ็นชื่อผู้กู้ยืม แล้วกะมีคนมาค้าประกันในกลุ่มกะมีอยู่ 3 คนต่างคนต่างยืมต่างค้าให้กันหมด คนที่อยู่ค้ากับแม่ กะมียาบุญ นางกอง เป็นน้องผัว พ่อวันที่เป็นผัวนี้หละผู้ยืม เฮากะมีวิธีการเลือกคนอยู่กะเฮาเบ็งไรนาเขาถ้าบ่มีเฮากะบ่รู้ว่าเขาสิมาใช้จ่ายจ้งได้ กะมีคนเขามาถามอยู่ในกลุ่มอยู่กะพ่อใหญ่ลิตร เพิ่นเป็นคนหนี้สินหลายแม่กะเลบเอาเพิ่นหย่านเพิ่นบ่มีจ่ายกะเลยบ่กล้า แตกก่อนกะบ่เคยยืม"²⁴⁸

เป็นกระบวนการทำงานแบบใหม่ที่ป้องกันความเสี่ยงของตนเอง และทำให้การบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีผลอย่างแน่นอนโดยปราศจากข้อสงสัย เพราะได้คัดเลือกเอาพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกลุ่มของตนเองเป็นหลักต่อการได้มาทรัพยากร เป็นแนวคิดใหม่ที่นำมาใช้กับสถาบันตลาด ให้ความหมายของคน(ผัวเดียวกัน) เป็นสัญญาและไม่ใช้ธรรมเนียมปฏิบัติที่เคยผ่านมา เพราะสิทธิส่วนตัวในกรรมสิทธิ์ที่นำเอามาใช้ ไม่ได้รับการดูแลและมีพฤติกรรมที่เกิดความเสี่ยงและการฉวยโอกาสที่เกิดขึ้นมา ดังนั้นการทำสัญญาเป็นทางออกมากกว่า ต่อการปกป้องและคุ้มครองสิทธิกรรมสิทธิของตนเอง เป็นความสอดคล้องกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นมาด้วย ส่งผลต่อแนวคิดของการร่วมมือกิจกรรม หรือการหิบบ่มทรัพยากร แม้ว่าอยู่ในพื้นที่เดียวกันแต่หากเป็นเงินจำนวนมากคือเป็นหลักพัน(1,000บาท)ขึ้นไปได้ ส่งผ่านกิจกรรมโดยสัญญาดังเห็นได้ว่า "เงินกะได้ยืมกะมีไผเซ็นสัญญากันกะว่ามีดอกมีหยังกะส่งเขาทุกเดือน กะเงินกลุ่ม กะยืมมาเฮ็ดนากะว่าเงินเฮาบ่พอกะยืมมาเทียละ1,000-2,000 กะว่า กะหามาไ้ยืมมาหมุน พ่อเฮ็ดของเจ้าของกะว่าไปรับจ้างกะเอาเงินมาใช้แทนเพิ่น กะเป็นมากะตั้งมีครอบครัวมาเลย กะเป็นชีวิตประจำวันเลยจ้งซี่ แต่ว่าเขากะลงโทษอยู่อย่างไผยืมเกิน 5,000 กะต้องมีที่ไปนาคำนำไว้ กะเงินกะสิบปันไ้จนกั้วสหาเงินมาไ้ได้นากะเก็บไว้กับกลุ่มเลย"²⁴⁹ ได้เปลี่ยนธรรมเนียมปฏิบัติที่เคยนำมาใช้ที่คนเป็นสัญญา มาเป็นสัญญาเป็นตัวแทนในการคุ้มครองสิทธิกรรมสิทธิ์และการป้องกันพฤติกรรมความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในระบบตลาดแทน แนวคิดแบบนี้ ได้รับการสนับสนุนอย่างมากในพื้นที่แม้ว่าเป็นเพื่อนบ้านกัน แต่เมื่อเข้าสู่ตลาด

สัญญาที่เกิดขึ้นมีผลบังคับใช้ที่ให้พฤติกรรมทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้ได้รับการปฏิบัติมีความคล่องตัว หรือมีอุปสรรคเกิดขึ้น อาจจะมีการลงโทษในพฤติกรรมที่ก่อ

ให้เกิดความเสี่ยงและอาจต้องใช้กฎหมายเข้ามาด้วยสัญญา เป็นเสมือนกับการควบคุมพฤติกรรม และบรรทัดฐานของคนให้สนับสนุนกิจกรรมร่วมกันและกัน ในขณะที่คนที่ทำมาค้าขาย ให้ความเห็นว่า การทำงานในกิจกรรม ทางเศรษฐกิจให้ใช้“หลักการยืมหมูยีนแมว” คือ ว่ากันด้วยเงินสดเป็นหลัก จึงสนับสนุนกิจกรรมการประกันความเสี่ยงที่ดีที่สุดในการทำงานกับระบบตลาดกับการติดต่อกับคนไม่รู้จักก็มี การให้การยอมรับความเชื่อถือ ว่าด้วย “เงินสด อย่างมีสินค้ายามาซึ่งนำหน้ากว่าเขาว่าเอาเท่านั้นเท่านั้นแหละก็ซึ่งเป็นน้ำหนัก ว่าราคานี้เท่าไรก็ว่ากันก็จ่ายเงินกันเลยทีเดียว ไปเลย ถ้าว่าเขามีสินค้ายามาเราก็จ่ายให้เข้าไป ถ้าว่าเขามาเอาคิดเงินเขาก็จ่ายให้เรา ถ้าแก่ที่ว่าไปเอาปลากับเขาชื่อว่าเจ้หง อยู่ อุดรเป็นคนอุดร อยู่ตลาดบ้านห้วย เขาเป็นเจ้าแก่เครดิตเงินเขาเป็นคนจ่าย เขาขายแล้วเขาก็โอนเงินเขาบัญชีให้เรา วันนี้ก็โอนให้แกไป 30,000 กว่าบาท ที่แรกไปจะแก อยู่โกสุมก็ยังไม่รู้จักพอไปเห็นแกนี้แหละเขาว่าเจ้าแก่ใหญ่เขาขายปลาหรด ด้วยเราไม่รู้จัก คนที่พูดให้ฟังเป็นแม่ค้าอยู่ตลาดเขาเลยเล่าให้ฟัง ที่ว่าเขาให้เครดิตเรานั้นเขาก็ไม่เชื่อว่าเรามีเครดิตแต่ว่าเชื่อไม่เชื่อเขาก็อยากขายเรื่องค้าขายไม่มีว่าจะเชื่อไม่เชื่อไม่ มีแต่ว่าอยากได้หมีเขามีเครดิตให้เท่านี้ ครั้งแรกก็ต้องจ่ายก่อนครั้งหนึ่งก่อนปีแรกก็มี เขาก็ยังไม่เชื่อใจกันครั้งแรกก็ต้องจ่ายก่อน ถ้าไม่นั้นก็มีเงินเท่าไรเอาไปแค่นั้นก่อน ต่อมาก็ไปซื้อหลายเที่ยวซื้อไปซื้อมาเขาโทรมาถามเอาเองเลย ว่าเอาปลาไม่ ก็บอกว่าเอาถ้าว่าเป็นเครดิตให้ได้ซักเที่ยวครึ่งเที่ยว บิลชนบิลก็ว่ากันไปที่แรกเขาก็ว่าได้แล้วเขาไม่เคยเสีย บอกว่าวันนี้วันนี้เขาค่อยเชื่อใจ เขาก็เลยจ่ายของมาจ่ายของมา ทุกวันนี้ก็สบายแล้วทุกวันนี้เขาก็จะโทรมาถามว่าเอาอะไรไม่ต้องถามเรื่องเงิน เขาอาศัยความซื่อสัตย์ ทุกวันนี้แกโทรมาไม่เคยถามเรื่องเงิน ที่ว่าเขามาขายของให้ ก็ เขาก็เห็นกิจการของเขา เขาไม่กลัวเรา โกงเขาจ่ายเงินให้เขาทุกครั้งคือว่าที่เขาขายให้เขาก็เพราะว่าเขาจ่ายเงินสดให้เขาก็อยากขายกับเรา แต่ถ้าไปเซ็นเขามาแล้วไม่จ่ายให้เขาเขาก็ไม่มาขายให้เราอีก แต่นี่เราไม่เคย แล้วถ้าว่าวันนี้เงินยังไม่มาก็บอกเขา แล้วก็บอกว่าเดี๋ยวค่อยเอาวันนี้ เขาก็ว่าเออไม่เป็นไร”²⁵⁰

ดังนั้น การค้าขายไม่จำเป็นต้องใช้สัญญาว่ากัน ด้วยเงินสดเป็นสำคัญและหลังจากนั้น ใช้การเฝ้าดูพฤติกรรมในการบรรลุกิจกรรมร่วมกันของหุ้นส่วน ในที่สุดนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่มีความเสี่ยงก็สามารถเอาเครดิตมาได้ แต่ต้องใช้ระยะเวลาและการลงทุน **ตัวตนในทางวัฒนธรรมตลาดได้กำหนดออกมาในความหมายว่า ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของการทำงานให้ลุล่วง สร้างความไว้วางใจกันโดยวัดกันที่ใจว่ามีจิตวิญญาณในการค้ามากน้อยขนาดไหน และนั่นเป็นตัวที่กำกับความน่าเชื่อถือไปในที่สุด** พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมลุ่มน้ำชีหลง ได้ให้ความหมายว่าสถาบันตลาดที่เข้ามามีส่วนในการกำหนดต่อแนวคิดและจิตสำนึกในการควบคุมทรัพยากรของตนเองที่มาจากระบบตลาด ความเป็นตัวตนที่เป็นผู้กระทำ การคัดเลือกวิธีการให้บรรลุกิจกรรม ไม่ให้เกิดความเสี่ยง ในขณะที่พื้นฐานของการปรับตัวเข้าสู่จิตใจและความต้องการในแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจในระบบตลาด ได้สร้างเครือข่ายใหม่ขึ้น ที่มีความแตกต่างจากเครือข่ายในอดีตโดยเฉพาะเครือข่ายอาชีพ

เครือข่ายธุรกิจ

เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระบบตลาด ได้พยายามปรับตัวในเงื่อนไขใหม่ในการสร้างช่องทางการทำมาหากิน สร้างให้กิจกรรมของตนเองบรรลุ ซึ่งอยู่ภายใต้การใช้ความสัมพันธ์ในการร่วมมือทางกิจกรรมเศรษฐกิจเป็นไปอย่างแนบแน่น การรวมตัวเป็นกลุ่มในเครือข่าย เป็นการลงทุนร่วมกันในการทำงานที่จะได้มาทรัพยากร ในฐานะผู้ปฏิบัติการในตลาด จำเป็นที่ต้องมีกฎและกติกาในการควบคุมอย่างเคร่งครัดหรือมีจริยธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือต่อกันและกัน ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มที่ผ่านมา ก่อนการเข้ามาสู่การใช้ธรรมเนียมปฏิบัติใหม่ มีการเกิดขึ้นมาของ"กลุ่มพ่อกะมีกะกลุ่มครองน้ำเป็นกลุ่มที่เอ็ดนา นาบังกับนาปี คือว่าเป็นกลุ่มที่ว่ายามเฮอยากเอ็ดนาเฮากะจับกลุ่มกันครับ ว่าเฮาสีเอน้ำจั่งซี ว่าสิเอ็ดบัสเอบว่ารวมกัว่ามีจักคนแล้วกะรวมกลุ่มกันเฉพาะกลุ่มของผมมี 12 คน กะเมิดครองนี้กะเข้ากลุ่มเดียวกันหละครับกะมีคนเกือบ 200 กลุ่มผมมี กะพ่อใหญ่ เกียม พ่อใหญ่พัน รังสันต์ พ่อใหญ่เหลา แล้วอย่างพ่อใหญ่บินเป็นกลุ่มเดียวกัน ฮ่าเทียบกะไปนอนนากันฮ่อข้าวฮ่อน้ำ ไปนอนเฝ้า นากันเวลาสูบน้ำเขานา กลุ่มผมนี้กะบ่เคยทะเลาะกันเบาะแว้งกันในกลุ่มครับ แต่ว่ากลุ่มกะมีคนกลางเตียวนี้กะเอ็ดไว้อยู่ครับ เพราะว่าผู้กลางนี้กะเป็นผู้ที่ว่าเล่นขอน้ำขอหยังจั่งซี กะตั้งเป็นผู้เป็นหัวหน้าหลังเตียน้ำบ่พอผู้นี้กะต้องไป เพิ่นกะชื่อว่าเกียม นครราช มีปัญหาฮ้อยในกลุ่มเพิ่นหละกะเพิ่นหละเป็นผู้แก้เพิ่นอายุ 61ปีที่ว่าเอาเพิ่นมาเป็นหัวหน้ากะว่าเพิ่นเป็นคนที่ว่ามีความยุติธรรมแห่น เบิงจากการกะทำว่าเพิ่นเคยไปทำมา ว่าไปเอ็ดนำหมूंมันเป็นจั้งชั้นอยู่ กะว่าเคยเอ็ดถนนหนทางนากันอยู่กะไปมานานักันดุ่มนกะเลยฮู้จักใจกัน ว่าผู้นี้เป็นแบบนี้กะคบกับมาแต่โดนแล้วครับกะตั้งแต่มายอยู่บ้านนี้หละครับเกือบ 20 กัปีแล้ว"²⁵¹

เราเห็นว่ากลุ่มที่เกิดขึ้นมา ได้สร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานของคนในพื้นที่ โดยเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ในการกระจายทรัพยากรร่วมกันเพื่อการเพาะปลูกที่มีคนกลางเป็นหัวหน้า มีอำนาจในการกระจายทรัพยากรร่วมกันแก่สมาชิก ซึ่งพื้นฐานที่สำคัญมาจากการสร้างความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือต่อกันของการให้ทรัพยากรน้ำแก่สมาชิกในกลุ่ม ดังนั้นกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในกฎและกติกาที่คอยประสานกับทุกกลุ่มที่มีสมาชิกในการใช้น้ำเพื่อให้ทุกคนได้รับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันมีความยุติธรรมต่อการกระจายทรัพยากรร่วมกัน วิธีการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม ได้เกิดขึ้นมานานแล้ว เพื่อช่วยให้คนที่ใช้น้ำในช่วงฤดูกาลสามารถมีน้ำได้ และเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดเครือข่ายของผู้ใช้น้ำร่วมกัน มีข้อดีอย่างมากที่ได้วางกฎและกติกาต่างๆไว้ เกิดขึ้นมาจากพื้นฐานปัญหาของตนเองโดยไม่มีสมาชิกใหม่ หรืออยู่บนพื้นฐานของเครือข่ายแบบประเพณีการแก่ขวด โดยเป็นการผึกกำลังของครอบครัวที่เป็นชุมชนเดียวกัน ซึ่งมีตัวอย่างในการสร้างความสำเร็จ และสร้างคนรวยใหม่ในพื้นที่เมื่อใช้การประสานงานของประสภารณจากวิถีชีวิตเก่าและการจัดการควบคุมทรัพยากรแบบใหม่

ในขณะที่กลุ่มเกิดขึ้นมาจากวัฒนธรรมตลาดโดยตรงคือกลุ่มเย็บผ้า เป็นเครือข่ายอาชีพในปัจจุบัน ดังเห็นได้ว่า”พ่อที่มาเห็ดงานนำกันแต่ว่าแยกกันเห็ดเวลาเห็ดเสร็จแล้วกะเอมารวมกันไว้บ้านพ่อแล้วพ่อกะมารับเอาอยู่บ้านพ่อ ผู้ที่เห็ดนำกะมี บ้านเมือดชื่อว่าบาน บ้านคือเหื่อนแม่แปลง บ้านคือใต้ แม่จี แม่ลัย บ้านผือแม่จิม แม่สวอย บ้านกล้วยแม่บน บ้านดอนกลางกะพ่อนี้แหละ กะเห็ดมาได้3-4 ปีแล้วที่รวมกลุ่มกัน”²⁵²

สาเหตุของการเกิดขึ้นมาของกลุ่มนี้ เพื่อสร้างหลักประกันในรายได้ในรูปของเงินตราเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันตลาดมีความต้องการแรงงานของคนกลุ่มนี้ ดังนั้นครอบครัวกลุ่มนี้ มีภารกิจที่สำคัญคือ การสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นมากับตนเอง มีความสามารถในการประกันการผลิตที่สอดคล้องกับปริมาณและเวลา เห็นได้จากแนวคิดในการทำงานเครือข่ายที่ว่า ”การเลือกมาทำงานนำส่วนมากกะสิเป็นปากต่อปาก ส่วนมากเขากะสิมาหาเฮาเองเพราะว่าคนในหมู่บ้านกะสิบอกว่าหม่องนั้นหม่องนี้เขาจ้างเย็บผ้ารายได้ แล้วเขากะมาติดต่อเอง ส่วนมากกะบ่ขอยเลือกดอก เพราะว่าเขากล้ามาของงานเห็ดแสดงว่าเขากะมีฝีมือในการเย็บผ้าคือกัน แล้วกะขอยเหลือกันไปถ้ามีคนบ่เป็นพ่อกะหัดให้พ่อกะขอยเหลือกันคนบ้านเดียวกันพ่อกะขอยให้เขาปรับปรุงมาเรื่อยๆส่วนมากสิดีขึ้น พ่อกะเห็ดจั่งสิมา 5-6 ปีแล้ว”²⁵³ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับผลงานให้เกิดขึ้น

เครือข่ายการจัดการบริหารทรัพยากรน้ำของพ่อบัวผัน ศรีวิเศษ

ตัวกลางเครือข่ายสัญญาซื้อขายผ้าของนายปราโมทย์ บาทชารีย์

ในปัจจุบันเครือข่ายทางธุรกิจในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายอยู่ในความสัมพันธ์ของสัญญาซื้อขายที่ไม่เป็นทางการหรือแรงงานรับจ้าง การประกอบกิจกรรมของเครือข่ายเป็นผลมาจากความสำเร็จที่เข้าสู่ระบบตลาดที่จำเป็นต้องจ้างงานขึ้นมาในการประกอบกิจกรรมของตนเอง เห็นได้จากการยืนยันว่า“อาชีพที่สร้างรายได้ดีกะอาชีพนี้แหละกะ กะชาวบ้านเพิ่นกะแฮดกันเกือบทุกหลังคาเรือน คือว่าผู้ตากกะตากไปผู้แล้กะแล้ไป เจ้าของเพิ่นผู้แฮดกะบ่ถึงกับว่ารวดยดอกกะกะพอได้กินกะว่าเพิ่นแบ่งไฮ้กับพวกไทยบ้านไปแห่น เพิ่นกะได้กำไรบ่หลายเพิ่นว่าเพิ่นได้อู่ตันละ 2,000 กั้ว อาทิตย์หนึ่งเพิ่นสิได้อู่ 3-4 ตัน หักจากต้นทุนเพิ่นสิได้กำไรอยู่ตันละ 2,000 เพิ่น เว้าไฮ้ฟัง ต้นทุนตั้งแต่ซื้อหนังกะ 7,000 เพิ่นว่าโลละ 7 บาท แล้วเพิ่นกะมาจ้างแล้ โลละบาท แล้วบัดนี้มาจ้างตากอีก 400 จ้างกู้อีก 100 หนึ่ง”²⁵⁴ เครือข่ายแบบนี้เน้นการสนับสนุนแรงงาน เพื่อบรรลุเป้าหมายของแผนการทางธุรกิจของตนเอง ใช้ค่านิยมแบบการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบการว่าจ้าง การเกิดเครือข่ายธุรกิจ เป็นการรวมตัวกันของตัวแทนครอบครัวและธุรกิจในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการที่ไม่จำเป็นต้องปรากฏขึ้นเป็นคู่ค้าโดยตรง รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายธุรกิจมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวมาก ระบบเครือข่ายได้จัดการตามหน้าที่เกี่ยวกับการป้อนทรัพยากรให้เกิดขึ้น ใช้แรงงานของครอบครัวเป็นหลัก สนับสนุนธุรกิจของตนเองในการเข้าสู่ตลาด ดังเห็นได้จากกฎของการระดมแรงงานว่า“ งานที่ว่าแฮดกันเป็นกลุ่มกะอย่างตากหนังนี้แหละกะได้แฮดกลุ่มอยู่ คนที่ว่าแฮดนำกะนางบุญมา แล้วกะมีแฟน น้องสาว แล้วกะมีพี่น้องนี้แหละกะรวมกันแล้วเป็น 4 คน กะเฉลี่ยกันแฮด

นำกันบางมือกะได้พอมต้นดอกกะได้ 800 โลกะมีเฉลี่ยกันแล้วได้ 80 บาท อีกแผนกอื่นกะมี อย่างที่ว่าเฮ็ดเป็นกลุ่มคือกันกะมี นางกอย นางผัน หลายคน การแบ่งกลุ่มกันเป็นแผนกๆกะแบ่งเป็นคุ่มแล้วเป็นคุ่มกลางบ้าน ตากกะกลางบ้าน หันคุ่มท้ายบ้านคุ่มโรงหนัง”²⁵⁵ นั้นเป็นเครือข่ายในการสนับสนุนธุรกิจของครัวเรือน โดยเครือข่ายนี้ มีไว้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการค้าหนึ่งวันและควายให้สามารถส่งมอบได้ตามเวลา ในขณะที่เดียวกันแรงงานที่มีอยู่ในการเร่งการผลิตไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความจำเป็นในการจ้างงาน เป็นเครือข่ายอาชีพแบบไม่เป็นทางการเกิดขึ้น

การร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ประกันการว่าจ้างหรือจำนวนสินค้าที่ผลิตเข้าสู่ระบบตลาด และเกิดการจ้างงานขึ้นมา ประกันรายได้ของตนเอง ในขณะที่เครือข่ายอาชีพแบบเก่าขึ้นอยู่กับฤดูกาลธรรมชาติเป็นหลัก และไม่มีความแน่นอนในการได้มาทรัพยากร แต่เครือข่ายแบบนี้ได้ค่าจ้างทุกวันหากทำงาน ในขณะที่เดียวกันเป็นงานที่สามารถทำได้ตลอดในพื้นที่ อย่างไรก็ตามเครือข่ายอาชีพแบบใหม่ที่เกิดขึ้นก็ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในช่วงฤดูกาลผลิตเนื่องจากจิตสำนึกและความคิดเศรษฐกิจของแรงงานยังเป็นแบบประเพณีอยู่คือให้ความสำคัญในการปลูกข้าวแบบบรรพบุรุษ

ในปัจจุบันสถาบันผีตัวเดียวกัน ได้อาศัยความสามารถของคนในพื้นที่มาสร้างกิจกรรมขึ้นมาในการรวมกลุ่มอาชีพของตนเอง ได้รับการยืนยันในเรื่องนี้ว่า”แม่รู้ว่ากลุ่มได้ร่วมโตกันแล้วประสบความสำเร็จที่เห็นแม่กะว่าพวกที่เฮ็ดเย็บผ้านี้ละอยู่ในบ้านมันกะเฮ็ดเป็นหลังไผ่หลังมันแต่เขากะส่งหม่องเดียวกันคือที่เห็นเขาเฮ็ดเดี๋ยวนี้นี้กะมีคนอยู่บ้านขาวชื่อว่าตุ้มไปรับมาจากกรุงเทพฯมาส่งให้พวกเขาเฮ็ดอยู่บ้านเฮากะเฮ็ดหลายหลังประมาณ 5 หลัง ผู้ที่รับมาจากกรุงเทพฯส่งให้กลุ่มเขาแทบเหมิดตำบลขาว มีบ้านหนอง โพธิ์ตาก ทราบมูล หัน สะทอน หลายเหมิดอำเภอแม่กะบ่รู้จักกันว่าเขาไปรับมาจากใ้รู้ตั้งแต่ว่ารับมาจากบริษัทแห่งบ่รู้ว่าชื่อว่ายังรายได้กะพออยู่ได้บ่ถือว่าดีที่เขาได้มือหนึ่งกะ 130 บาท เดือนหนึ่งกะเกือบ 4,000 บาทกะพออยู่ได้ส่วนมากพวกที่เฮ็ดกะได้ลูกได้เมียเหมิดบ่รู้ว่าเฮ็ดทำอียังกะเฮ็ดทำอันนี้เป็นรายได้หลักให้ครอบครัวตนเองพวกที่รับมาเฮ็ดเขากะเฮ็ดเป็นสิบๆปีแล้วเต้”²⁵⁶ กล่าวคือ การทำงานเป็นแบบความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการ ใช้แรงงานของครอบครัวโดยคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้ความหมายว่า ได้สร้างให้เกิดอาชีพและคนมีรายได้ ซึ่งเป็นตรรกะของการอยู่รอดในปัจจุบัน คนในพื้นที่พยายามขวนขวายอยู่ คือต้องเป็นแรงงานรับจ้างที่ไม่เป็นทางการ เป็นการแก้ไขปัญหากับคนในพื้นที่ ไม่จำเป็นที่ต้องอพยพออกนอกบ้านของตนเอง ดังสอดคล้องกับความคิดเห็นที่ว่า ”พ่อกะเห็นแต่พวกที่เย็บจักรที่อยู่บ้านแล้วมีรายได้ดี พออยู่พอกิน แล้วประสบความสำเร็จเฮ็ดเป็นกลุ่มใหญ่แทบสิเหมิดบ้าน ช่วยให้คนในบ้านบ่ได้ไปเฮ็ดงานหม่องอื่นพ่อกะเฮ็ดแต่เย็บจักรนี้ละ”²⁵⁷ เป็นข้อดีอย่างมากที่คนในท้องถิ่นสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวของตนเองได้ที่บ้าน ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสามารถในการเย็บผ้าของตนเอง เพราะว่าเคยประกอบอาชีพนี้ที่ผ่านมา โดยเครือข่ายที่นำมาใช้ได้ใช้ช่องทางอย่างหนึ่งในการสร้างรายได้

เห็นได้จากการอธิบายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากภายในว่า "มีความสัมพันธ์ในการเอ็ดงานกันไฟแน พ่อกะมีความสัมพันธ์กัน 2 คน ผู้แรกกะอาจารย์ ตู่ย พี่นกะเลิกไปแล้วละ เดียวนี้กะเอ็ดนำพ่อใหญ่ สนิท ในเรื่องเอ็ดนำพ่อใหญ่สนิทกะ 3 ปีแล้วบมีอียังกะจุนเจือกันไป วิธีการเลือกคนพี่นกะสืเลือกกว่าผู้นี้สามารถเอ็ดงานให้พี่นได้แล้วเป็นคนตรงต่อเวลาบเป็นคนขี้โกงแล้วพี่นกะมีกำไรยอนเฮาหลายแล้วพี่นกะบ้องงานมาให้เรื่อย ๆ เท่าทุกมือนี่"²⁵⁸ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมา เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง เกิดจากการคัดเลือกพฤติกรรมของคนงานในพื้นที่ มีความสามารถและไม่สร้างปัญหา ตอบสนองสินค้าให้ตรงตามคุณภาพและเวลา เมื่อนั้นการสนับสนุนการทำงานและการสร้างรายได้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการเกิดเครือข่าย เป็นการปรับตัวเองเข้าสู่ระบบตลาด เน้นเหตุผลและวินัยในการจัดการรักษาเวลา ผลงานที่เกิดขึ้นมา สามารถมีงานทำอยู่ตลอดเวลาและเป็นแหล่งที่มาของรายได้ตนเองด้วย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางแรงงานที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติไปในที่สุด โดยวัดกันที่จิตใจและพฤติกรรมของความน่าเชื่อถือ เมื่อเราเปรียบเทียบความสามารถที่เกิดขึ้นของตัวเองในระบบตลาด สามารถสร้างให้เครือข่ายหรือหุ้นส่วนมีความไว้วางใจมากยิ่งขึ้น และสนับสนุนการได้มาทรัพยากรได้ตลอดเวลา เมื่อมีความจำเป็น เพราะผลงานและฝีมือนั้นให้การยอมรับอยู่

การเกิดเครือข่ายในระบบตลาดได้ใช้ความสามารถ รักษาวินัยความรับผิดชอบของตนเองอย่างเคร่งครัด เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการหาทรัพยากรที่มีความแตกต่างจากในอดีต เป็นความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการ เป็นแรงงานที่อยู่ในส่วนของการให้การขาดความคุ้มครองดูแล ในขณะที่มีวิธีการในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอยู่อย่างต่อเนื่อง สร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นและวิธีการให้ได้รับการยอมรับจากระบบตลาด หากเราพิจารณาในปัญหานี้ เราเห็นว่าการใช้วัฒนธรรมแบบระบบตลาดในการเอาตัวรอดโดยการเผชิญหน้ากับระบบตลาด เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาแบบใหม่

ดูได้จากการใช้เครือข่ายในสังคม ต่อการสนับสนุนต้นทุนในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น เครือข่ายของคนเลี้ยงวัวได้เล่าให้เราฟังว่า "หมู่ข่อยซื้อกันมันก็มีขายอยู่ นี่ข่อยอยู่บ้านขาว หมู่ข่อยอยู่บ้านฝากไปอีกไกลๆ ก็มี อำเภอมหาสารคาม บ้านชีโล่น บ้านแจ้ง บ้านช่อง คนหลายบ้านไปนำกัน พี่นก็เป็นพ่อค้าระดับเนาะ จังหมู่พ่อใหญ่อินทร์ พี่นอยู่บ้านกุดเขียว ซ้ำว่าหมู่ข่อยเป็นพี่น ลูกน้องพี่นก็แม่นเพราะว่าพี่นค้ำมาก่อนหมู่ข่อยก็ถามพี่น ไปนำกันเฮาก็ปรึกษากันเฮาก็สอนกัน วิธีการซื้อการขายแล้วก็ เชื่อใจกันพ้อม เฮาไปฮู้จักพี่นแต่ก็ข่อยไปซื้อวัวนำเรา ไปซื้ออยู่บ้านพี่น เฮาก็ไปหาถาม ข่อยก็บู้ว่าพี่นเป็นพ่อค้า ก็ว่าพี่นเลี้ยงซื้อเลี้ยงขายธรรมดา แต่ว่าฐานะพี่นดีกว่าหมู่ข่อยพี่นก็มีรถแล่น พี่นก็มีรถหกล้อ เฮาไปซื้อนำพี่น พี่นก็รับประกันให้ บ่มีการว่าขาดก บ่มีการว่าป่วย ว่าหยั่ง บาทนี้ก็ฮู้จัก ก็คบกันมาเลยเท่าเดี๋ยวนี้แหละ

เดี๋ยวนี้พ่อใหญ่บวญ ก็ไปซื้อนำพี่นไปขายนำพี่น พี่นลงขอนแก่นเดี๋ยวนี้มือแล่งจังสิมา มืออื่นก็สไปยโสต่ออีกอยู่ ลงไปขอนแก่นก็ไปขายจัว มันมีตลาดนัดซูกหม่อง ตลาดนัดสิมมียู่ซูกมือ แต่ว่ามันมีหลายหม่องเนาะจัง มือนี้วันจันทร์นี้อยู่ขอนแก่น มืออื่นวันอังคารอยู่ยโส มือวันพุธ

อยู่สรวงเอ๋ มีอพยพหนีภัยอยู่โพ้นทอง มีวันศุกร์อยู่หนองผักแว่น มีวันเสาร์เข้าร้อยเอ็ด มีวันอาทิตย์ลงหนองหลุม ²⁵⁹ การพัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้า ได้เกิดความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างคู่ค้าสร้างความเชื่อถือต่อกัน นำไปสู่สัญญาที่ผูกพันกัน โดยได้วางรูปแบบของการประสานทางธุรกิจที่มีความหลากหลายอย่างมาก เป็นการรวมตัวแบบแนบราบในตัวแทนทางเศรษฐกิจที่เป็นอิสระโดยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของการจัดการและการเงิน ประกอบขึ้นเป็นพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ เครือข่ายทางธุรกิจ คือการผนึกกำลังร่วมกันในพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างแนบแน่น ระหว่างหุ้นส่วนร่วมกัน สร้างให้เกิดเครือข่ายทางธุรกิจนำไปสู่ความเชื่อถือนและไม่มีความเสี่ยง แสดงออกมาในพื้นฐานการช่วยเหลือที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การลดค่าใช้จ่ายในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจความสัมพันธ์กับการกระทำร่วมกันกับคู่ค้าที่ไม่รู้จักกัน ดังเห็นได้จากพฤติกรรมที่ตอบรับในเรื่องนี้ว่า "ถ้าเขาเขาตลาดเขาก็ตัวขายเต๋ บ่แม่นว่าเฮาสีว่าดีไปตลาด ตลาดบ่แม่นตลาดชื่อสัตย์เต๋ ตลาดหลอกลวง เพราะว่ามันสิเจอชุกคน ข่อยก็เจอชากกข่อยก็เจอเฮาสี ฉิดยามา เตี้ยวนี่ไปขายอยู่นี้จักว่าสิทกหรือบ่ทก เพราะว่าข่อยเอามาเลี้ยงได้ สองอาทิตย์ ข่อยบ่มีลักษณะของวัวชากก ข่อยก็เลยส่งเอาไปขายร้อยเอ็ด ไปขายมีอวานนี้ลงขอนแก่น วัวชากกมันก็บ่เป็นหยั่งย่างบ่งามคนบ่มีมัน จัวชากกขายบ่ได้ราคา ที่เฮาได้ซื้อจัวชากกเฮาก็เสียรู้เขา เขาตัวเฮาได้เขาฉิดยามาเฮาเบ็งบ่เก่ง เฮาไปซื้อจัวเฮาก็ต้องรู้จักคน เฮามั่นใจจั้งซื้อได้ แต่ที่ข่อยไปใหม่ ๆ บ่รู้จักไผ่เต๋ ชุกมือนี่ต้องถามชื่อว่าเจ้าอยู่บ้านได้ เจ้าชื่อว่าจั้งได้ต้องบอก ผู้บ่เคยซื้อข่อยก็บ่ชื่อนำซื้อจัว เครือข่ายของเฮาก็แม่นมีผู้แนะนำให้อีกก็แม่น เพราะว่าเขาเชื่อกันชุกคน คนในตลาดสิรู้จักกันเหมิดชุกคนนอกจาก สิรู้จักน้อยรู้จักหลาย

ประกันราคาชื่อว่าเจ้าต้องประกันให้ข่อยว่าจัวเจ้าบ่ชากก(เก)บ่ชนคน บ่เป็นโรค ถ้าเป็นจั้งช้นเฮาคืนได้โทรบอกให้เขามาเอาคืนก็ได้

เอื่อยเคยได้มีคนเอาจัวมาคืนเฮาก็มีอยู่ในตลาด จนว่าสูญ(โกรธ)ให้กันก็มี เขาซื้อไปเขาเห็นชากกเขาเอามาคืน ตอนที่เฮาบ่ได้หนี เฮาก็ต้องคืนเงินให้เขา เอาจัวเฮาคืนมามันหนีบ่ทัน ล้งเทื่อตัวเขาแล้วก็ฟ้าวหนี ขายแล้วก็ฟ้าวหนีออกมา ในตลาดมันบ่แม่นตลาดชื่อสัตย์ มันแม่นตลาด หลอกลวง ช้นแหล้วถ้าเฮาหนีบ่ทันถ้าของเฮาบ่ดี ถ้าของเฮาดีเฮาก็บ่เป็นหยั่ง มีเทื่อเฮาได้ของดีเฮาก็เอาของดีไปขาย มันบ่เสมอไป

การป้องกันเฮาไปซื้อเฮาก็ต้องการได้จัวดี เฮาก็เบ็งไปนำตาอินทร์เฮาก็ปรึกษาไป พ่ออินทร์นี้ก็แม่เราเป็นผู้แนะนำหมู่ข่อย เพิ่นเป็นเพิ่นคำมาก่อนเราก็ก็นำเฮาเพิ่นบอกเฮาเฮาก็ฟัง เฮาก็จื้อคำว่าเพิ่นไว้ เฮาก็สังเกต เวลาเฮาสีซื้อของ ไปซื้อเฮาก็ต้องเบ็งชะก่อน บ่แม่นว่าสิซื้อเอาโลด สมมุติว่าจัวอยู่นี้ เฮาถามราคาแล้ว อย่างหนีไปเบ็งตัวอื่นให้ไกล ๆ แล้วก็หอมมันพ้อม เฮาไปหอมอยู่พุ้นหละไกล ๆ พุ้นหละ บ่แม่นว่ามักบ่ปลืซื้อเอาบับ เฮาหอมเบ็งว่ามันสิชากกบ่ หอมเบ็งนิสสัยของจัว ซื้อจัวมันบ่คือซื้อเสื้อซื้อผ้า นี่ซื้อจัวเบ็ง

ตัวมันดีลึงก็เอม้นก็ขาดก เขาบ่เห็นเอาโลด เขาต้องไปซอมไปสังเกตเบ็งชะก่อน บ้านหมู่
ข่อยว่าซอมเบ็งโลดแต่ว่าภาษาหนังสือเขาสิว่าต้องมีการสังเกต ตาอินทร์เพิ่นสอนเฮา เพิ่น
เฮ็ดก่อนเพิ่นก็ต้งมีประสบการณ์ก่อน”²⁶⁰

กลายเป็นเครือข่ายทางธุรกิจมาจากยุทธศาสตร์ของช่องโหว่ในความสัมพันธ์ระบบ
ตลาด ที่จำเป็นต้องอาศัยคู่ขาที่เข้าใจและรู้เรื่องเหล่านี้ เริ่มต้นมาจากการเชื่อมกันแบบแนวนราบใน
ระบบตลาด ซึ่งสามารถแบ่งออกมาเป็นครัวเรือน การเลี้ยงวัว(ซื้อขาย) เครือข่ายธุรกิจ ตลาด
การเรียนรู้ในการเอาเงินมาใช้ ได้ผ่านยุทธศาสตร์ของครอบครัวได้จัดตั้งตามวิถีชีวิตของตนเองและ
ความชอบถนัดในเรื่องนั้น มากกว่าการให้ความสำคัญหรือทุ่มเทไปกับการประชุมร่วมกันของชุม
ชนหรือท้องถิ่น ดังนั้นครัวเรือนเหมือนกับนิติบุคคล ให้ความหมายธุรกิจเป็นเสมือนกับการฝึก
กำลังร่วมกันในกิจกรรมทางธุรกิจ ที่มีรอยต่อที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันของครอบครัว อยู่ภายใต้การ
ควบคุมเดียวกัน แต่เครือข่ายทางธุรกิจเป็นผลผลิตในการประสานผลผลิตของแต่ละคนและความหลากหลาย
ของอาชีพ ครัวเรือนและธุรกิจ ได้แสดงออกมาในคุณภาพของตัวแทนทางเศรษฐกิจ ในข้อ
สรุปนี้ มีความจำเป็นที่ต้องเน้นถึงความหมายของธุรกิจ และเครือข่ายทางธุรกิจเป็นรูปแบบของ
ช่องว่างที่เกิดขึ้นมาจากตลาดและความสัมพันธ์แบบแนวนราบ การเพิ่มความเสี่ยงในกิจกรรมทาง
เศรษฐกิจเป็นผลที่เกิดขึ้น ด้านหนึ่งคนในพื้นที่ไม่สามารถปรับตนเองได้ในกิจกรรมเศรษฐกิจของ
ระบบตลาด อีกด้านหนึ่งขาดจริยธรรมใหม่ในระบบตลาดที่มีผลทางปฏิบัติ กลไกที่ควบคุมให้เกิด
ประสิทธิภาพขึ้นมา และการสร้างความน่าเชื่อถือต่อกันระหว่างหุ้นส่วน คือเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็น
ทางการในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

เครือข่ายธุรกิจเป็นผลรวมที่ยั่งยืนที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแทนทางเศรษฐกิจ
ดังนั้นสิ่งที่ตนเองต้องสร้างขึ้นคือ การลดต้นทุนความเสี่ยงให้มากที่สุด กับธุรกิจของตนเอง เกิดมา
จากความไร้จัดตั้งของตลาดท้องถิ่น จำเป็นต้องปกป้องในการบรรลุในระบบตลาด อย่างไรก็ตาม
สัญญาไม่ใช่เป็นหลักประกัน แต่การปฏิบัติหลายครั้งๆเป็นตัวที่ทำให้การคำตอบที่ดีที่สุด ผ่านการ
ตรวจสอบจากเพื่อนบ้าน กับอีกด้านหนึ่งของเครือข่ายธุรกิจได้พัฒนามาจากความสัมพันธ์ที่ไม่เป็น
ทางการไปสู่วัฒนธรรมที่เป็นทางการมากยิ่งขึ้นโดยเป็นการใช้เอกสารในการกำกับพฤติกรรมของคู่
สัญญา

หน้าที่ของเครือข่ายทางธุรกิจ อยู่บนพื้นฐานของการเอื้ออำนวยในการบริการต่อกันและกัน ไม่จำเป็นต้องใช้เอกสารที่เป็นทางการในการปฏิบัติ นำมาสู่ผลของการได้มา
ทรัพยากรในตลาด เป็นตรรกะในกิจกรรมทางธุรกิจที่ได้ตรวจสอบตนเองความไว้วางใจในการ
ทำงานไปในที่สุด และเพิ่มระดับความน่าเชื่อถือต่อกันในการเข้าร่วมกิจกรรม ได้กำหนดคนใน
วัฒนธรรมเศรษฐกิจแบบตลาดของกลุ่มน้ำชีในปัจจุบัน ให้ความสำคัญในพฤติกรรมที่มีเหตุผลมากยิ่งขึ้น
ขึ้นในข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ กับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในการทำสัญญาและมีกิจกรรมทาง
เศรษฐกิจจะระหว่างกัน เป็นทิศทางที่พัฒนาเป็นคู่ขนานในสังคมวัฒนธรรมของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทาง

การ อย่างไรก็ตามไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเครือข่ายทางสังคม ยังมีบทบาทอยู่ในการสนับสนุนการเข้าถึงและได้มาทรัพยากรในท้องถิ่น

ตัวกลางสัญญาย่อยที่ไม่เป็นทางการ-ทุนทางสังคมของกลุ่มนายคำอ้าย โพธิจักร

ในขณะที่ค่านิยมและความคิดของคนรุ่นที่สามคือ เยาวชนนั้น ยังให้ความสำคัญอย่างมาก ในความคิดของการบูรณาการความคิดในสังคม โดยเยาวชนมากกว่าครึ่งหนึ่งประมาณ 65% ให้ความสำคัญของท้องถิ่นตนเองอย่างมาก ได้แสดงความคิดเห็นว่า**“ท้องถิ่นมีความสำคัญไม่มีความจำเป็นใดๆที่ต้องอพยพออกจากที่นี่ โดยเห็นว่ามีแต่คนที่รู้จักกันและมีอาหารการกินก็หาง่ายไม่ยากเหมือนกับที่อื่น”**²⁶¹ ในขณะที่เยาวชนที่เลื้อยเห็นว่า**“การทำมาหากินในท้องถิ่นนั้นมีความยากลำบาก ที่ไหนก็ได้ที่ตนคิดว่าสามารถสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเห็นว่าทุกอย่างมีความสะดวกสบายและทันสมัยจะอยู่ที่ในเมืองเท่านั้น เลยต้องการที่จะศึกษาให้มั่งงานทำในเมือง”**²⁶² ในความคิดเห็นที่เกิดขึ้นมาในความแตกต่างของเยาวชน ได้นำไปสู่สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือค่านิยม และธรรมเนียม ปฏิบัติโดยส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญและคิดว่าจำเป็นที่ต้องหาสิ่งใหม่ในการนำมาใช้ประกอบกิจกรรมในชีวิต ค่านิยมในจิตสำนึกและเครือข่ายในความหมายของผีตัวเดียวกันหรือเจ้าปู่ เยาวชนไม่ให้ความสำคัญในชีวิตประจำวันว่าจะมีความสัมพันธ์ในการเกี่ยวข้องอย่างไรแก่ชีวิต รวมทั้งเห็นว่าสังคมในปัจจุบันการช่วยเหลือกันในการทำกลางความยากจนของเพื่อนบ้านแม้ว่าจะชอบคอกัน ไม่เป็นสิ่งที่ควรกระทำเพราะว่าทุกคนต่างมีปัญหาที่เกิดขึ้นมาในระดับครอบครัวโดยเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมาในส่วนนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าใน

ท้องถิ่นปัจจุบัน ไม่มีแนวโน้มค่านิยมให้กับเยาวชนในสังคมตนเองในความหมายของการขัดเกลาให้แก่เยาวชน

เยาวชนให้ความสำคัญกับความสามารถในระบบตลาดโดยยังมีสำนึกร่วมกันในท้องถิ่น

ทำให้เยาวชนส่วนหนึ่งมีเหตุผลให้ความสำคัญกับหลักการความเป็นปัจเจกหรือการลอกเลียนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาในความสัมพันธ์ระบบตลาดว่า ระเบียบการและบรรทัดฐานที่คนรุ่นเก่าในอดีต เคยนำมาใช้ไม่สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน และคนเราสามารถสร้างตนเองได้ การค้นหาสิ่งใหม่และสร้างโอกาสที่ดีแก่ชีวิต ภายใต้การศึกษาและความสามารถของตนเองที่มีอยู่ น่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ โดยเห็นว่าการได้ความรู้หรือการฝึกงานในเมือง น่าที่จะสร้างโอกาสของการเข้าไปสู่ความสำเร็จอาชีพได้ ซึ่งเป็นรอยร้าวในค่านิยมที่เกิดขึ้น ของการกำหนดทิศทางในการขัดเกลาโดยตนเอง แต่มีสำนึกร่วมกันในท้องถิ่นว่า **"ต้องมีความปลอดภัยในชีวิตเกิดขึ้นมาในแง่ของกฎหมาย"**²⁶³

ในขณะที่ความสัมพันธ์กับสถาบันเพื่อนบ้าน ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในเชิงคุณภาพและมิตรภาพให้เกิดขึ้น เพราะว่าในท้องถิ่น มีแต่คนที่รู้จักกันและมีความอบอุ่นกันมานานแล้ว นั้นเป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นมาแก่เยาวชนที่ให้ความสนใจในเรื่องของตนเองและท้องถิ่นไป ในขณะที่เดียวกัน ได้เกิดช่องว่างที่แตกต่างกันในค่านิยมของการนำสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการเคยนำมาใช้ เพราะว่าในสภาพปัจจุบันการขัดเกลาของเยาวชนได้ผ่านความสัมพันธ์ระบบตลาดเป็นหลัก ทำให้เห็นโลกทัศน์ในมุมมองของตนเองที่เป็นทางเลือกในความหมายของเหตุผลและการได้รับข้อมูลในการตัดสินใจต่อพฤติกรรมของการได้มาทรัพยากรจากแรงงานและความสามารถในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันท้องถิ่นขาดการขัดเกลาหรือส่งสัญญาณต่อการสร้าง

โปรแกรมทางเลือกคำนึงโดยตัวของตนเอง เพราะในชีวิตที่เป็นจริงอยู่ภายใต้ความกดดันของความสัมพันธ์ระบบตลาดและเส้นทางของการปรับตัวเป็นไปอย่างยากลำบาก อย่างไรก็ตามเยาวชนเกือบทั้งหมดเห็นว่าสำนึกที่เกิดขึ้นมาร่วมกันในท้องถิ่นคือ ความผูกพันกันและการอนุรักษ์รักษาสายน้ำชี(หลง)และธรรมชาติที่มีอยู่ให้มั่นคงสืบไป **เยาวชนคิดว่ายินดีบริจาคเงินออมของตนเองแก่การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นตนเอง และเห็นว่า ควรให้การยอมรับว่าความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจในลุ่มน้ำชีนั้นมีปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอยู่**²⁶⁴

บุคคลที่ให้สัมภาษณ์.

1. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ละ ออ สาระพล .บ้านขวาว.อายุ52ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.
2. อ่างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ.เวทีเครือข่ายผู้อาวุโส.
3. อ่างแล้ว กำนันสถาพร รอดเสนา.
4. อ่างแล้ว.นายสิงห์ สิงห์สุโว.บ้านขวาว.อายุ72ปี.วันที่สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2544.
5. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ที หมุนลี.
6. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.
7. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร
8. อ่างแล้ว.
9. อ่างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2545.
10. อ่างแล้ว.
11. อ่างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ.
12. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ.
13. อ่างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ.
14. แม่ผอง คำหอม .วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
15. แม่ใหญ่น้อย จารุนคร. วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
16. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
17. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ที หมุนลี.วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.
18. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่มะลิ งามคนทรง.
19. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.บ้านขวาว.อายุ 83ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2545.
20. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.
21. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
22. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ที หมุนลี.
23. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่จีน สุขา.

24. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.
25. อ้างแล้ว.
26. อ้างแล้ว.
27. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.
28. อ้างแล้ว.
- 29.พ่อใหญ่หยาด สิทธิบุรี.อายุ82ปี.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2545.หมู่ที่1.ตำบลบ้านขาว.อ.เสล
ภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 30.อ้างแล้ว.
- 31.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ไหล่ สาระบิล.
- 32.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ละออ สาระพล.
- 33.อ้างแล้ว.
- 34.อ้างแล้ว.แม่เกษร โพธิจักร.
- 35.อ้างแล้ว. ยายอ่อน นิลไชย.
- 36.อ้างแล้ว.ยายเป้า เศษสุวรรณ.
- 37.อ้างแล้ว.
- 38.อ้างแล้ว. ยายอ่อน นิลไชย.
- 39.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน.
- 40.อ้างแล้ว.ยายเป้า เศษสุวรรณ.
- 41.อ้างแล้ว.ยายอ่อน นิลไชย.
- 42.อ้างแล้ว.ครูบัว กองคำ.
- 43.อ้างแล้ว.ยายอ่อน นิลไชย.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ.
- 44.อ้างแล้ว.
- 45.อ้างแล้ว.ยายเป้า เศษสุวรรณ.
- 46.อ้างแล้ว.
- 47.อ้างแล้ว.พ่อครู บัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2545.
- 48.อ้างแล้ว.ยายเป้า เศษสุวรรณ. ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
- 49.อ้างแล้ว.พ่อครู บัว กองคำ.
- 50.อ้างแล้ว. พ่อใหญ่มอน อินคะเน.
- 51.อ้างแล้ว.ยายเป้า เศษสุวรรณ.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ.
- 52.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.
- 53.อ้างแล้ว.
- 54.อ้างแล้ว.ยายบัว เศษสุวรรณ.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ.

- 55.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.
- 56.อ้างแล้ว.
- 57.อ้างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ.
- 58.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.
- 59.อ้างแล้ว.
- 60.อ้างแล้ว.
- 61.อ้างแล้ว.วันที่ 28 มกราคม 2545.
- 62.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ พรหมมา นามสง่า อายุ80ปี . วันที่สัมภาษณ์ 18 มิถุนายน 2545.
- 63.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ เกษร โพธิจักร.อายุ55ปี .วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.
- 64.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ หมุนลี. วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.
- 65.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ เกษร โพธิจักร.
- 66.อ้างแล้ว.
- 67.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
- 68.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.
- 69.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ เกษร โพธิจักร.
- 70.อ้างแล้ว.พ่อตา เปล่งปล้ม. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 71.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน . วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
- 72.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ อ่อน นิลไชย. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 73.อ้างแล้ว.พ่อสิน ภูสิงห์. วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545.
- 74.อ้างแล้ว.พ่อหอม ไครชม. วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545.
- 75.อ้างแล้ว.พ่อบัวไล เนาวราช.วันที่สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม 2545.
- 76.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สิงห์ สิงห์สุโว.วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.0
- 77.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ หนา พฤษชาติ. วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.
- 78.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สุด นามบุญลือ.อายุ81ปี. วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.
- 79.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ เกษร โพธิจักร. วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.
- 80.อ้างแล้ว.ยาลิ งามนทร. วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.
- 81.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ หมุนลี.
- 82.พ่อใหญ่ วิฑูรย์ โพธิจักร.
- 83.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ เกษร โพธิจักร.
- 84.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ พรหมมา นามสง่า.
- 85.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรหมมา นามสง่า.

- 86.แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่ 18.หมู่5.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 87.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 88.อ้างแล้ว.พ่อสิน ภูสิงห์. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 89.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร.
- 90.แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่31 หมู่8บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 91.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ศรี คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 92.อ้างแล้ว.พ่อสิน ภูสิงห์ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 93.พ่อลา เปล่งปลื้ม วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545. ที่บ้านเลขที่105 หมู่8บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 94.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 95.อ้างแล้ว.พ่อหอม ไกรชม วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 96.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 97.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 98.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 99.อ้างแล้ว.พ่อทองดี กองศรี วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 100.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 101.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่หลัน สีแสนดอ.อายุ 80 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2545.
- 102.นายสมัย น่ำบัณฑิตย์. อายุ 38 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2545.ที่บ้านเลขที่218 หมู่9.บ้านขวาว.ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 103.ยายทองดี หมุนสี . อายุ 66 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545.
- 104.อ้างแล้ว.
- 105.อ้างแล้ว.ยายอ่อน นิลชัย วันที่สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2545.
- 106.อ้างแล้ว.ครูบัว กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2545.
- 107.แม่ทองจันทร์ บุญจิต วันที่สัมภาษณ์ 25 มิถุนายน 2545.ที่บ้านเลขที่109.หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 108.นายไชยา อินทนนท์ อายุ 19 ปี วันที่สัมภาษณ์ 18 มิถุนายน 2545.ที่บ้านเลขที่5. หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 109.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
- 110.แม่เล็ก เนาวราช วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545. ที่บ้านเลขที่18. หมู่10.บ้านท่าเยี่ยม.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.

- 111.อ้างแล้ว. นายสม คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 112.อ้างแล้ว.นาย บุญ กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 1 มิถุนายน 2545.
- 113.อ้างแล้ว.แม่หง กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 114.อ้างแล้ว.แม่ทองจันทร์ บุญจิตร.วันที่สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2545.
- 115.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สุด นามบุญลือ.
- 116.อ้างแล้ว.แม่เกษร โพธิจักร.วันที่สัมภาษณ์ 27 สิงหาคม 2545.
- 117.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่หลัน สีแสนดอ.
- 118.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ สิงห์ทอง สาระพล.อายุ75ปี. วันที่สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม 2545.
- 119.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ สิงห์ทอง สาระพล.
- 120.อ้างแล้ว.แม่ปริก นามบุญลือ.
- 121.นางมาลี ประสานมิตร.อายุ47ปี. วันที่สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2545.ที่บ้านเลขที่87 หมู่9.บ้าน
ขวาว ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 122.แม่จันทร์ อินคะเน.วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่33. หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 123.อ้างแล้ว.แม่ผอง คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 124.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ มอน อินคะเน.วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
- 125.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์.
- 126.อ้างแล้ว.พ่อตา เป่งปลื้ม. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 127.อ้างแล้ว.นายปกรณ อินทนนท์. วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.
- 128.อ้างแล้ว.นายพล กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 2สิงหาคม 2545.
- 129.อ้างแล้ว.
- 130.พ่อลี เนาวราช. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่24. หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบล
ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 131.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ศรี คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2545.
- 132.อ้างแล้ว.นายสม คำหอม.
- 133.อ้างแล้ว.แม่ผอง คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 134.นายเดี่ยว คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่88. หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 135.อ้างแล้ว.นายลี เนาวราช.วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
- 136.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ครู บัว กองคำ .
- 137.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน.
- 138.อ้างแล้ว .นายบุญ กองคำ.

- 139.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ บัว โพธิจักร. วันที่สัมภาษณ์ 18 สิงหาคม 2544.
- 140.นาย ไพฑูรย์ สาระพล.อายุ54 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 9มีนาคม 2545. ที่บ้านเลขที่204. หมู่9.บ้าน
ขวาว.ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 141.อ้างแล้ว.ยาพันธ์ หมุนลี .อายุ75ปี.วันที่สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2545.
- 142.อ้างแล้ว.นายทองดี บัวชะรา. วันที่สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2545.
- 143.อ้างแล้ว.
- 144.อ้างแล้ว.แม่ผอง คำหอม.
- 145.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
- 146.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์.
- 147.นายฉลอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่20. หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 148.อ้างแล้ว.นายปกรณ์ อินทนนท์ .วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.
- 149.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.
- 150.พ่อใหญ่มอน อินคะเน วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.
- 151.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์.
- 152.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ศรี คำหอม.วันที่สัมภาษณ์ 10สิงหาคม 2545.
- 153.อ้างแล้ว.พ่อพล กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 154.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร. วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.
- 155.อ้างแล้ว.นางทองใบ เนตรวงศ์.
- 156.แม่ใหญ่ทองวัน กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่80. หมู่8.บ้านดอน
กลอย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
157. อ้างแล้ว.นางทองใบ เนตรวงศ์.
- 158.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ มอน อินคะเน.
- 159.อ้างแล้ว.นายเดี่ยว คำหอม.
- 160.แม่ศรี คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่30. หมู่8.บ้านดอนกลอย.ตำบล
ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 161.อ้างแล้ว.นายเดี่ยว คำหอม. วันที่สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2545.
- 162.นายรอด คำหอม.วันที่สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2545. ที่บ้านเลขที่30. หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 163.แม่เนา เปล่งปลื้ม.วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่105. หมู่8.บ้านดอนกลอย.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 164.อ้างแล้ว.แม่ทองวัน กองคำ.

- 165.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ หลัน สีแสนตอ.วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2545.
- 166.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สม คำหอม.วันที่สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2545.
- 167.อ้างแล้ว.แม่สัง พิลาวุฒิ. วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2545.
- 168.อ้างแล้ว.นายสมพงษ์ กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม 2545.
- 169.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่ หลัน แสนสะตอ. วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2545.
- 170.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร. วันที่สัมภาษณ์ 27 สิงหาคม 2545.
- 171.อ้างแล้ว.แม่ปริก นามบุญลือ.
- 172.อ้างแล้ว.
- 173.แม่พุทรา สาระบิล.อายุ40ปี . วันที่สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2545. ที่บ้านเลขที่213 หมู่9.บ้าน
ขวาว.ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 174.อ้างแล้ว.
- 175.อ้างแล้ว.แม่ทองจันทร์ บุญจิตร. วันที่สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2545.
- 176.อ้างแล้ว.
- 177.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า. วันที่สัมภาษณ์ 18 มิถุนายน 2545.
- 178.อ้างแล้ว.แม่ทองจันทร์ บุญจิตร.
- 179.อ้างแล้ว.พ่อสี เนาวราช. วันที่สัมภาษณ์ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2545.
- 180.อ้างแล้ว.
- 181.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุ่น พุ่มปะหมัน อายุ 93 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
- 182.อ้างแล้ว.ยายอ่อน นิลไชย.วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2545.
- 183.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่แดง ชาระ.
- 184.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.วันที่สัมภาษณ์ 27 สิงหาคม 2545.
- 185.อ้างแล้ว พ่อใหญ่บัว โพธิจักร. วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2545.
- 186.พ่อใหญ่ไหล่ สาระบิล . วันที่สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม 2545. ที่บ้านเลขที่135. หมู่7.บ้านขวาว.
ตำบลบ้านขวาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 187.อ้างแล้ว. พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
- 188.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สงวน โพธิจักร.อายุ60ปี. วันที่สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2545.
- 189.อ้างแล้ว .พ่อใหญ่จิ้น สุขา. วันที่สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2545.
- 190.อ้างแล้ว.พ่อสี เนาวราช. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 191.อ้างแล้ว.พ่อบุญ กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545.
- 192.อ้างแล้ว.พ่อสมพงษ์ กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.
- 193.อ้างแล้ว.พ่อพล กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 194.อ้างแล้ว.แม่สัง พิลาวุฒิ วันที่สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2545.

- 195.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.
- 196.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน วันที่สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2545.
- 197.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์ .
- 198.อ้างแล้ว.พ่อบัวไล เนาวราช วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545.
- 199.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สม คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545.
- 200.อ้างแล้ว.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2544.
- 201.อ้างแล้ว.ยายทองนาค สาริแสน. วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2544.
- 202.พ่อใหญ่ดี หมุนลี.วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.
- 203.อ้างแล้ว.
- 204.อ้างแล้ว.กำนันสิงห์ สิงห์สุโว.วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2544.
- 205.อ้างแล้ว.พ่อทองดี บุตรชาระ.วันที่สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ 2545.
- 206.อ้างแล้ว.แม่ทองใบ เนตรวงศ์.
- 207.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน.
- 208.อ้างแล้ว.แม่สัง พิลาวุฒิ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 209.อ้างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2545.
- 210.อ้างแล้ว.นายปกรณ อินทนนท์.วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2545.
- 211.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร . วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 212.อ้างแล้ว.พ่อสิน ภูสิงห์ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 213.อ้างแล้ว.พ่อตา เปล่งปลื้ม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 214.อ้างแล้ว.พ่อทองดี กองศรี วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 215.อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 216.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
- 217.อ้างแล้ว.แม่หนูพิน ชนะพันธ์ .
- 218.แม่นิยม พิลาวุฒิ อายุ 56 ปี.อาชีพ วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่ 59. หมู่ 5.
บ้านกล้วย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 219.นายปราโมทย์ บาทชาธิย.อายุ 36 ปี.อาชีพทำนาและเย็บผ้า.วันที่สัมภาษณ์ 16 มกราคม 2546. ที่
บ้านเลขที่ 134. หมู่ 4.ดอนกลาง.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 220.อ้างแล้ว.
- 221.แม่นอ พิลาวุฒิ.อายุ 67 ปี.อาชีพค้าขาย. วันที่สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2545. อายุ 36 ปี.อาชีพทำ
นาและเย็บผ้า.วันที่สัมภาษณ์ 16 มกราคม 2546. ที่บ้านเลขที่ 6 หมู่ 3.บ้านสำโรง
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.

- 222.นางเพ็ญ จันทร์แก้ว.อายุ55ปี.อาชีพทำนา.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2545.
ที่บ้านเลขที่47 หมู่1.บ้านค้อเหนือ.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 223.อ้างแล้ว.นางอุไร อินทนนท์.
- 224.อ้างแล้ว.นายประสิทธิ์ โพธิทอง.
- 225.อ้างแล้ว.นายปราชญ์ บาทชาธิ์.
- 226.อ้างแล้ว.นายประสิทธิ์ โพธิทอง.
- 227.นาง นงรัก เศษสุวรรณ.อายุ29ปี.อาชีพทำนาและทอผ้าไหม.บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่33 หมู่5.บ้านกล้วย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 228.อ้างแล้ว.นายกำน หาดพล.
- 229.นางสร้อยสุดา ภูเทศ. อายุ45ปี.อาชีพขายปลาและค้าเห็ด.วันที่สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่64 หมู่10.บ้านโนนยาง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 230.นาง ยุ่น รานมีชัย.อายุ49ปี.อาชีพหาปลา.บ้านโนนยาง.วันที่สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่74.หมู่1.บ้านโนนยาง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 231.พ่อหนู ทาดันทา. อายุ64ปี.อาชีพทำนา.บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์ 7 มกราคม2546. ที่บ้านเลขที่74.หมู่4.บ้านทรายมูล. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 232.อ้างแล้ว.
- 233.นายชัยอนันต์ อ่อนงาม. อายุ28ปี.อาชีพทำนาและหล่อเสาปูน.บ้านหัน.วันที่สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2546. ที่บ้านเลขที่53.หมู่13.บ้านหัน.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 234.อ้างแล้ว.นางเกษร โพธิจักร.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2545.
- 235.อ้างแล้ว.นายสง่า น่ำบัณฑิตย์.อายุ 53 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545.
- 236.อ้างแล้ว.นายยุ่น รานมีชัย.
- 237.อ้างแล้ว.แม่นอ พิวาภูมิ.
- 238.อ้างแล้ว.
- 239.อ้างแล้ว.นางเพ็ญ จันแก้ว.
- 240.แม่นิยม พิวาภูมิ.อายุ56ปี.อาชีพทำนาและค้าขายอยู่ตลาดสด.วันที่สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่89 หมู่1.บ้านค้อเหนือ.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 241.อ้างแล้ว.แม่อุทัย อินทนนท์.
- 242.แม่เดือนจิตร ฐาธิ.อายุ36ปี.อาชีพทำนาและขับรถตุ้.บ้านทรายมูล.วันที่สัมภาษณ์ 18มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่ 149 หมู่4.บ้านทรายมูล.ต.บ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด
- 243.อ้างแล้ว.พ่อทองเกียรติ ตราสำโรง.
- 244.นายสมหมาย แสนสุข.อายุ48ปี.อาชีพตัดเย็บผ้าเสื้อผ้า.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่3 หมู่ที่1.บ้านค้อเหนือ.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.

- 245.อ้างแล้ว.นางเดือนจิตร ฐาจารย์.
- 246.อ้างแล้ว.นางอุไร อินทนนท์.
- 247.นาง บุญถิ่น พันธูระ.อายุ45ปี.อาชีพทำนา.บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545. ที่บ้านเลขที่36 หมู่ที่5.บ้านกล้วย.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 248.อ้างแล้ว.แม่ทองลา แทนกุดเรือ.
- 249.อ้างแล้ว.เต็มดวง พรหมชาติ
- 250.อ้างแล้ว.นางสร้อยสุดา ภูเทศ.
- 251.อ้างแล้ว.นายบัวผัน ศรีวิเศษ.
- 252.อ้างแล้ว.นายปราโมทย์ บาทชาธิย.
- 253.อ้างแล้ว.
- 254.อ้างแล้ว.นางนงรักษ์ เศษสุวรรณ.
- 255.อ้างแล้ว.นางกนกวรรณ เพียงดา.
- 256.อ้างแล้ว.แม่สมภาร คชรินทร์.
- 257.อ้างแล้ว.พ่อทองเกียรติ ตราสำโรง.
- 258.อ้างแล้ว.นายคำอ้าย โพธิจักร.
- 259.อ้างแล้ว.นางพุทธา สาระปิล.
- 260.อ้างแล้ว.
- 261.นายคมสันต์ ราษฎร์ชัย.อายุ17ปี. เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 8พฤษภาคม 2546.ที่บ้านเลขที่109 หมู่ที่10.บ้านโนนยาง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 262.น.ส.พนิดา แสนชะบุตร.อายุ17ปี.เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 8พฤษภาคม 2546. ที่บ้านเลขที่41 หมู่ที่10.บ้านโนนยาง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 263.นายอาทิตย์ วรรณบุตร.อายุ16ปี. เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 8พฤษภาคม 2546. ที่บ้านเลขที่150 หมู่ที่10.บ้านโนนยาง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
- 264.เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 8พฤษภาคม 2546. ที่บ้านเลขที่136 หมู่ที่10.บ้านโนนยาง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.

บทที่3.พื้นที่องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น

1.องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น

เครือข่ายเสี้ยว

- เสี้ยว-ทุนสำรองของครอบครัว
- เสี้ยว-ผู้ส่งผ่าน+ผู้ค้าประกัน
- เสี้ยว-ศูนย์กลางการกระจายทรัพยากรใหม่ระหว่างพื้นที่
- การควบคุมแนวคิดของสถาบันเสี้ยว(การเอาตัวรอด)

2.การสนับสนุนช่องทางในการระดมทรัพยากร

- เครือข่ายทางต่อห้อง
- เครือข่ายหมอลำ
- เครือข่ายต่อเรือ
- เครือข่ายแก๊วขวด
- ตลาดของคนในท้องถิ่นที่ (Bazaar economy) -ยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด
- การเกิดขึ้นมาของตลาดคนในพื้นที่

3.พื้นที่เครือข่ายเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบัน

- การพึ่งพาแรงงานที่ไม่เป็นทางการในครัวเรือน
- การเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ
- การประกอบกิจกรรมของตนเอง
- ผู้ประกอบการที่ไม่เป็นทางการ
- การอพยพแรงงาน

เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี(หลง) เกิดจากการก่อรูปนโยบายยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอดร่วมกันของคนบ้านทุ่งและบ้านโคก ในการอาศัยพึ่งพากันของการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ การติดต่อการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลายเป็นระเบียบการของท้องถิ่นสร้างขึ้นเพื่อให้สถาบันทางสังคมของตนเองอยู่รอด เป็นความสัมพันธ์ที่ให้ความหมายของอาณาบริเวณจากท้องถิ่นหนึ่งสู่อีกท้องถิ่นหนึ่งของลุ่มน้ำชี ทำให้แต่ท้องถิ่นได้สร้างเครือข่ายของตนเองในการเอาตัวรอดร่วมกัน โดยผ่านคนกลางหรือเครือข่ายของตนเอง กลายเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญมากต่อนโยบายการอยู่รอดร่วมกันและอยู่บนพื้นฐานของมนุษย์ที่เน้นสถาบันทางสังคมอันกลายเป็นจริยธรรมของการอยู่รอดร่วมกันในยุคแรกที่พึ่งพาสายน้ำและธรรมชาติ

องค์กรเครือข่ายในท้องถิ่น

ไทเฮาและผีตัวเดียวกัน ต่างรู้ข้อจำกัดของตนเองจึงได้สร้างระเบียบการในท้องถิ่น กลายเป็นวัฒนธรรมเศรษฐกิจที่ตอบสนองต่อเป้าหมายการเอาตัวรอด โดยมีวิธีการไม่ว่าจะเป็นการ

ประกันทรัพยากรเพื่อตอบสนองทางกายภาพ หรือการสนับสนุนกิจกรรมในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการคิดค้นวิธีการเอาตัวรอดและสร้างค่านิยมของสถาบันขึ้นมาเพื่อประกันสังคมตนเอง

เครือข่ายเสี้ยว

เสี้ยวมีหน้าที่และตำแหน่งที่สำคัญมากในรากฐานของสังคมวัฒนธรรมของบ้านทุ่งที่ผ่านมา ได้ช่วยให้สังคมเอาตัวรอด โดยเฉพาะการเผชิญปัญหาเฉพาะหน้า (การประกันการได้มาของอาหารในการบริโภคแก่ครอบครัวหากเผชิญปัญหาวิกฤติ) หรือการถ่ายเททรัพยากรตาม LAN เสี้ยวเป็นพื้นฐานที่สำคัญในธรรมเนียมปฏิบัติของพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการกระจายทรัพยากรใหม่ และการให้ทรัพยากรแก่ครอบครัวหรือเครือญาติ เพื่อนบ้าน และพันธมิตรต่าง LAN ดังนั้นเสี้ยวให้ความหมายเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมในจิตวิญญาณเดียวกัน ได้ผลิตซ้ำวัฒนธรรมของสังคมตนเองที่ผ่านมา การเกิดขึ้นมาของเสี้ยว เป็นการเริ่มต้นของการลงทุนและการหาช่องทางทรัพยากรมีวิธีการที่คล้ายคลึงกันดังเห็นได้จาก

❖ ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ใช้รูปแบบของเครือข่ายสังคมแบบเสี้ยวเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ ซึ่งเกิดขึ้นมาเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมแบบซี(หลง) จากการศึกษาการเกิดขึ้นมาของเสี้ยว ค้นพบว่าเกี่ยวข้องกับระบบพื้นที่ทำกินโดยตรงและเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการกำกับทางสังคม ดูได้จากคนบ้านขาวให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคมชนิดเสี้ยวรูปแบบนี้ว่า เสี้ยวเหยเกยกอีก¹ การเกิดขึ้นมาของเสี้ยวมีความเหมือนกันในจิตวิญญาณของคน ว่า “ผู้อื่นมาผูกให้ พ่อเป็นคนว่าเถียงน้อยเถียงใหญ่อยู่อำเภอกุสุม (บัวขาว) ชื่อบัวโอดสะดั่ง พวกไทบ้านนี้(บ้านขาว)ไปหาข้าวหาปลา ทางพัน น้ำท่วมข้าวระยะนั้น หาฝ้ายหาหยั่งมาเช็ญ สมัยเช็ญฝ้ายเลยไปพ่อ ว่าเถียงน้อยเถียงใหญ่คือกัน ผู้ใดมันคือ(เหมือน)น้ำสีเผือก(ผู้ให้สัมภาระ)แท้ แม่ใหญ่หย่นก็เลยถามเขาก็เลยผูกเสี้ยวไว้ให้ อยู่บัวขาวพันก็กลับมาบอกพ่อใหญ่ว่าได้ไปผูกเสี้ยวให้อยู่” ซึ่งสามารถสร้างขึ้นมาจากพ่อแม่ว่า “พ่อผูกเสี้ยวให้ตั้งแต่เล็ก พ่อไปหาซื้อเอียน ที่บ้านหนองใหญ่ควยง จังหวัดกาฬสินธุ์ ไปเห็นยาง(เดิน)บ่เคียม(เดินกระโดดกระเดก ไม่เรียบบ่อย)คือกัน เลยผูกเสี้ยวให้ แล้วพ่อกะมาบอกว่าผูกเสี้ยวให้ชื่อคือเป็นเสี้ยวกัน รักกันไปมาหาสู่กันคิดถึงกันก็ไปหากัน มีเสี้ยวอีกผู้หนึ่งอยู่บ้านโพธิ์ชัน หมู่บ้านพันขาว ชื่อสุด เคยอยู่ด้วยกันแต่น้อยจนโตสนิทกันก็เลยผูกเสี้ยวให้บ้านซีโหล่นพ่อเห็นว่าว่าคือกันจึงอีหนูแต่ผู้เสี้ยวให้กะนะ ก็เลยได้ ชื่ออีหนู บ้านโพธิ์ตาก “ถ้ามาพีมักินข้าวกันหมอ ก็เลยเป็นเสี้ยวกัน” ธรรมชาติของการเป็นเสี้ยวมีลักษณะเป็น “เสี้ยวกันแต่ก็คนคือกัน หน้าตาคล้ายๆ จึงได้เป็นเสี้ยวกัน”⁴ หรือเกิดมาจากนิสัยส่วนตัวของพ่อแม่ว่า “เสี้ยวก็มายาม กันกะถามบ้านเมืองกันเป็นจึงได้นิสัยคล้ายกันชอบพอกันก็เลยผูกข้อต่อแขนแล้วกะว่าว่าเป็นเสี้ยวกันเด้อ ไปหามาแะ”⁵

❖ การเกิดขึ้นมาของเสี่ยวไม่ได้ มีความแตกต่างกันมากนัก ดังเช่นในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบูให้ความเข้าใจว่ามีอยู่สองแบบ คือ มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาเช่นบ้านไกล่กันหรือเคยเป็นเพื่อนเล่นกันมาก่อนแล้วมีเหตุการณ์ที่ได้ช่วยเหลือกันมา หรือพ่อแม่เป็นเสี่ยวกันมาก่อนและเคยใช้บริการกันมาแล้วได้ผล เช่นนายแสงกับนายมีที่พ่อแม่เคยเป็นเสี่ยวกันมาต่อมาก็กลายเป็นเสี่ยวกัน

แบบที่สองคือแบบที่ผ่านการท่องเที่ยวทำงานด้วยกันมา แล้วไปเจอกันรักใคร่ชอบพอแล้วจึงผูกกันเป็นเสี่ยว

“การผูกกันเป็นเสี่ยวในสมัยนั้น คนที่จะเป็นเสี่ยวกัน ก็มีเช่นว่าเคยโตมาด้วยกัน แล้วรักใคร่ชอบพอกัน แบบนี้จะเป็นคนบ้านเดียวกัน เช่นพ่อใหญ่กับพ่อใหญ่ทวยที่เพิ่งเสียไป เป็นเพื่อนกันมาแต่น้อย ต่อมาก็ได้ไปทำงานด้วยกัน จนถึงตอนบวชก็ไปบวชด้วยกัน ก็ถือเป็นเสี่ยวกัน แม้ไม่ได้ผูกข้อต่อแขนกัน

อีกวิธีหนึ่งก็คือ แบบที่ไปพบเจอกันด้วยว่าอาจตามผู้ใหญ่ไปหาสิ่งหาของหรือไปเที่ยว เช่นงานธาตุพนมแล้วเจอกันผู้ใหญ่เลยจัดการผูกให้เป็นเสี่ยวกัน คนเป็นเสี่ยวมีหน้าที่ต้องดูแลกันในยามเดือดยามร้อน ถ้าไม่ช่วยกันก็จะจืดจะจางกันไปโดยที่ไม่ไปหากันอีก นานไปก็หลงลืมกันไป”⁶

“ผูกไว้หลายอยู่เสี่ยวแต่ไปหาบ่หลาย เพราะที่ไปหาก็เลือกไปแต่ผู้ที่มีของที่เขาอยากได้ แล้วเขาให้เขาคืนมาคุ่ม ที่ไปบ่อยก็มี ยายแถม บ้านชั้นไคใหญ่ ยายसानบ้านโคก บักนัด ยายทองบ้านหนองเป่า ยายเข้าบ้านโคกเม็ก ยายดีบ้านทรายมูล ยายบัวบ้านคำฮี”⁷

เสี่ยวที่มาจากภายนอก ก็ต้องอาศัยการประกันต่างหน้าของคู่เสี่ยวของตน เช่นอาจเข้าทำการต่อเรือหรือแกว่ขวดด้วยกัน (นายแสงกับนายมีที่อ้างข้างต้น) ในการเลือกคนที่ผูกเสี่ยวด้วยจะมีวิธีการดูที่ว่าคนที่จะมาเป็นเสี่ยว ต้องมีความคล้ายคลึงกันทั้งหน้าตาและนิสัย แต่สิ่งที่ชัดเจนคือเครือข่ายทางสังคมแบบเสี่ยวในพื้นที่นี้คือ จะมีเสี่ยวอีกรูปแบบหนึ่งใน**ความหมายทางเศรษฐกิจ คือเสี่ยวจะมีสิ่งที่คู่เสี่ยวไม่มี**

จึงเป็นการยืนยันถึงเหตุผลว่า ทำไมเสี่ยวต้องเป็นเครือข่ายทางสังคมระหว่างพื้นที่ในบางครั้ง เช่น ชาวบ้านดอนกลอยมักจะเลือกผูกเสี่ยวในบ้านโคกที่น้ำไม่ท่วม เช่นแถบทรายมูลหรือเลิงนกทา ก็เพราะเสี่ยว มีความหมายที่ว่าต้องช่วยเหลือกันเมื่อยามเดือดร้อนและบทเรียนของคนที่ไม่ใช่เสี่ยวหมายถึง การขาดหลักประกันในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งต้องยืมเส้นทางจากไทเขาที่มีเสี่ยว “ปีนั้นไปบ้านหนองหมื่นถ่านอาจสามารถได้ข้าวมาครึ่งตะกร้ากะฮ้องให้มานำทางโอด โอ่ยว่ากุสเอาข้าวอยู่ใส่ใส่ปากลูกน้อยนอ หย่างข้ามน้ำสองสามเทื่อดินฮ้อนจนพองจนแตก ได้หย่างหย่องแห่งเข้าฮ่มเอายามไป ยามมาบ่ได้ข้าวข้าของกะเบิดถูกเขากดเอาฮ้อนว่ามา ไกลแล้วเขาสิให้คำนี้บ่เอากะแล้ว ย้อนว่าโตบ่มีเสี่ยวเขากะบ่มีไผช่วย บาดหลังไปนำผู้มี

**เสียวจะแรงได้ แนวเสียวจะของมีแต่อยู่บ้านและนำน้ำกันบ้านโคกมันไกลบ่อยมีเสียว
บาดหลังเลยไปบ้านโคกทางทรายมูลได้เสียวทางพื้นดีกว่า”⁸**

หากเป็นเสียวที่มีชะตากรรมเดียวกัน แม้จะมีการดูแลความปลอดภัยแก่กัน แต่ก็แทบจะไม่ช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้เลย ดังนั้นเสียว จึงอยู่ในฐานะของเป้าหมายการพึ่งพาอาศัย ในเวลาเดือนร้อนที่มีดินฟ้าอากาศ เป็นผู้รักษาและสนับสนุนกฎการแลกเปลี่ยนให้ดำเนินต่อไป เพราะมักจะเกิดปรากฏการณ์ที่ตรงกันข้ามระหว่างพื้นที่เสมอ เช่นหากน้ำพอดี บ้านโคกก็แล้ง หากการทำลายกลุ่มสังคมเสียวเป็นเรื่องที่เสี่ยงเป็นอย่างมาก เพราะเสียวยังต้องอาศัยความเป็นไทเฮาของคู่เสียว หยิบยื่นทรัพยากรเพื่อคอยแก้ปัญหาให้ตนอยู่ ดังที่เราเห็นเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านท่งใต้พึ่งพาอาศัยร่วมกัน

หมู่บ้าน	ทรัพยากรหลัก	ความชำนาญเฉพาะ
ค้อ ⁹	ข้าว(บางปีแต่ดีกว่าบ้านอื่น)มีบัก แจวบักไฟ	บ้านใหญ่มีพื้นที่นอกพื้นที่ ที่หลายระดมทรัพยากร เก่ง มีจุดตั้งที่ง่ายในการ ระดมทรัพยากรระหว่าง พื้นที่
ดอนกลอย ¹⁰	มีปลาน้อย มีของป่า	หากินทางน้ำทางดงเก่ง, บ้านใหญ่มีพื้นที่นอกพื้นที่ ที่หลายระดมทรัพยากร เก่ง
คำน้ำสร้าง ¹¹	ผัก แตงต่างๆ พริก ปลา ของป่า	ปลูกผักได้ ทำนาแข่งได้
แจ้งน้อย ¹²	มะยม ปลา ของป่า	หาปลาเก่ง แต่เป็นบ้าน น้อยมีปัญหาในการระดม ทรัพยากรนอกพื้นที่ เพราะจุดที่ตั้งเป็นมุมอับ
ดอนยาง ¹³	ข้าว(บางปี),ปลา	หาปลาเก่ง
กล้วย ¹⁴	ข้าว(บางปี)	เป็นคนกลางในการส่ง ผ่านทรัพยากรในพื้นที่
สำโรง ¹⁵	ปลา	หาปลาเก่ง
ดอนกลาง ¹⁶	ข้าว,ปลา	มีจุดตั้งที่ง่ายในการระดม ทรัพยากรระหว่างพื้นที่

นอกจากนั้น ยังมีเสี้ยวมาจากความสัมพันธ์ก่อนหน้า เช่นเคยไปทำงานไปเที่ยวด้วยกัน หรือพ่อแม่เป็นเสี้ยวกันมาแล้วเคยฟังพากันได้ผล ซึ่งเสี้ยวแบบนี้ จะเป็นมรดกตกทอดมา เช่น น้องสามารถไปหาข้าวกับเสี้ยวของพี่ได้ “ฮอดยามบักโมพี่น้องบ้านกอยกะเอาปลาแดกมาแลกบักโมบ้านนี้ปลาบ้านเฮากะพอหาได้อยู่แต่กะถือว่าปันกันกินไป เพราะเป็นไทเดียวกันมีหยิ่งช้อยกันได้ต้องช้อยกัน แม่หนูแดง เคยไปบ้านถาวรนำผัวชายที่ขายทางเบ็ดबाटที่นี้ผัวตายเลยพาลูกกลับมาอยู่บ้านนำพี่น้อง ที่ไเฮ่ที่นาที่เคยขายให้พี่ให้น้องไปแล้วเขาจะให้ยืมเฮ็ด ปีโตบได้ผลกะเฮ็ดนาแซงเอา น้าบวกนำหนองเลาะดงที่มันมีน้ำซับไหลออกมาตลอดปี แต่ก็แม่บ่เป็นพี่น้องกะต้องมีเสี้ยว คนบ้านกอยมาเอายากับพ่อใหญ่ชุยบ้านคำสร้างนี้กะบ่ห้อย พ่อใหญ่ครุบัวกับปู่คงนี้กะเป็นเสี้ยวกัน เลาคะพากันไปหาปลาอยู่ชี่ ปลาข้าวปลาโดปลากะมันล่ากกเสาเอามาสูกันกิน แต่ก็หากินง่ายแต่ทุกเงิน งานบุญธาตุไปขายบักโม เจอเสี้ยวแห่งพี่น้องแห่งกะสู้เขากิน เฮาเหมามา 4-5 บาท บ่คิดเอากำไรหลายแต่ให้ดีกว่าอยู่ชื้อ ๆ ไปเที่ยวเสียเงินชื้อ ๆ แม่อ่อนศรีบ้านกอยเป็นม่าย ลูกเพิ่นอยากแม่สงสารเลยให้ไปชื้อ ๆ เพราะถือว่าเป็นไทเดียวกันบ่แม่บ่ทางอื่น”¹⁷

อีกรูปแบบหนึ่งที่คล้ายคลึงกันกับเสี้ยวนั้นก็คือ การผูกเป็นแม่ฮักพ่อฮัก ลูกฮัก พี่ฮักน้องฮัก จะเป็นการผูกสัมพันธ์ที่คล้ายเสี้ยวแต่ต่างกันตามอายุ

“เคยไปหาข้าวบ้านทรายมูล แม่สีเพิ่น สงสารเห็นเป็นผู้หญิงมาลำบากหาอยู่หากิน เพิ่นเลยผูกเป็นลูกฮักลูกแพง ก็เลยมีแม่ฮักอยู่ที่นั่น”¹⁸

เป็นช่องว่างที่เกิดขึ้นมา และจากความชอบคอกันส่วนตัว แต่ประเด็นที่สำคัญกว่านั้นการกลายเป็นเครือญาติหรือครอบครัวเดียวกันของเสี้ยว ได้สร้างหลักประกันในระยะยาวด้วยการลงทุนเป็นการเกาะกลุ่มของครอบครัวที่มีความคิดคล้ายคลึงกัน ได้เสริมสร้างความหลากหลายในยุทธศาสตร์ของการประกันตนเองในครอบครัวต่างๆตาม LAN หากเกิดปัญหาขึ้นมาในภาวะที่ล่อแหลม การสร้างหรือการลงทุนในกลุ่มเสี้ยวมีวิธีการและจัดระเบียบขึ้นโดยผ่านพิธีกรรมดังเห็นได้จาก

ผีตัวเดียวกันได้สนับสนุนวิธีการและรูปแบบที่ไม่แตกต่างกันมากนักของคนในพื้นที่วัฒนธรรมในชี(หลง)ได้ผ่านพิธีกรรมการ **ผูกข้อต่อแขน**¹⁹ จากนั้นกลุ่มเสี้ยว ได้ใช้วิธีที่เรียกว่าการ **“เป็นเสี้ยวต่อได้”**²⁰ ซึ่งหมายความว่าเครือข่ายทางสังคมรูปแบบเสี้ยว สามารถขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ในประเด็นนี้เห็นได้จากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บัว โพธิ์จักรที่กล่าวว่าเกี่ยวกับการเป็นเสี้ยวต่อได้ว่า **“บักนี้กับบักนี้เป็นเสี้ยวกันบักนี้มันเป็นเสี้ยวกับบักนี้ต่อกันเป็นพืด ไปโลด”**²¹ ซึ่งเป็นเสี้ยวต่อกันในความสัมพันธ์ต่อกันว่า **“เสี้ยวมีเสี้ยวที่บ้านหนองกุง และที่บ้านหนองจอก เป็นเสี้ยวสมัยที่เป็นผู้ช่วย(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)และบ้านคุ้มสะอาด(บ้านหนองแฮด) เป็นเสี้ยวกันต่อได้กันคนนี้เป็นเสี้ยวมาก่อน ก็มาแนะนำให้รู้จักกันไปต่อได้ไปเรื่อย ๆ ใจตรงกันถึง**

เป็นเสี่ยวได้ ถ้าใครเดือดร้อนก็ไปหากัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้ามีงานต่าง ๆ ก็มาช่วยเหลือกัน เช่น งานบวช งานบุญ ถ้าเป็นเสี่ยวกันแล้วมีแต่รักกัน ไม่มีเรื่องต้องให้ถึงขนาดต้องเลิกกัน” ²² หรือจากการรู้จักผ่านเครือข่ายของตนเองว่า “เสี่ยวพ่อใหญ่อยู่หลายบ้านอยู่กาฬสินธุ์ก็มี ชื่อสุธี อยู่บ้านเมย อำเภอมือง นายศรี อยู่อำเภอยโสธร ตำบลค้อเหนือ นายตาล โพธิ์ศรี อยู่บ้านโพธิ์ชน นางกอง บ้านโพธิ์ตาก นายใบ บุญภิละ ช่งหนองชีควย นายสุธีไปรู้จักกันอยู่โรงพยาบาลพาเยไปเอายาไปกินข้าวพอกันก็เลยรู้จักกัน อีกกัน พ่อศรี หมู้อักแก่นไปพอกันไปค้าขายนากัน เลยว่าเป็นหมู่กันอีกกัน นายตาลก็ค้อกันไปขายควยกรุงเทพนากัน เกิดหวางเดียวกันก็เลยเป็นเสี่ยวกันนายตาลนี้ นายกอง แต่ก่อนหมอบเป็นผู้ใหญ่บ้าน เขาเป็นกำนันก็เลยชักแก่นกัน นายใบเกิดอยู่นากันไปค้าไปหยังก็ไปนากัน” ²³

ในขณะที่ไทเฮาได้เล่าถึงประสบการณ์มีเสี่ยวของยายทองมี วงศ์พิลา ว่า “เป็นเสี่ยวกับแม่อ่อนศรีบ้านดอนกลอย เพราะเรียนหนังสืออยู่บ้านค้อมานากัน ถูกกัน ชักกัน ลางเทื่อเพิ่นเอาปلامาให้เฮากะเอาบักหุ่งให้ ลางเทื่อเพิ่นกะเอาปลามามาหาข้าว เฮากะช่อยข้าวให้ ลางปีเพิ่นบมีข้าว แต่เฮามีน้อย คนชักกันบมีกะต้องแบ่งให้” ²⁴ เป็นเส้นทางแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นมาในชีวิตประจำวันพร้อมกับความยากลำบากได้ ทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือของคนในพื้นที่เดียวกัน ผ่านพิธีกรรมความเชื่ออันเดียวกัน คือพระธาตุคำบุ สามารถทำให้คนในพื้นที่มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน หรือที่เรียกว่า “ไทเฮา” ขึ้น”เป็นไทเดียวกันเป็นไทเฮาเบิด ไปเอาบุญธาตุนากัน มักนิสัยใจคอกันกะผูกข้อต่อแขนเป็นเสี่ยวอีกกัน สัญญากันว่ายามเดือดร้อนต้องช่อยกัน” ²⁵ เป็นประสบการณ์เดียวกันกับคนในรุ่น80ปีขึ้นไปที่ยังจำเรื่องราวความหลังของการสร้างพันธมิตรเสี่ยวผ่านการทำทางเกวียนที่เรียกว่า ทางต่อท้อง “แต่ก่อนเขาไปเฮ็ดทางนากันยามแล้วบ้านนั้นบ้านนี้กะลงเงินกินเนื้อกินเหล้ากัน อิพ่ออยู่บ้านเว้าให้ฟังว่าเพิ่นได้เสี่ยวย่อนเฮ็ดทางนั้นหละ” ²⁶ หรือเป็นกันมาตั้งแต่วัยเด็กชอบคอกัน

การเกิดขึ้นมาของเครือข่ายเสี่ยว ได้ชี้ให้เห็นว่า คนบ้านทุ่งในอดีตสามารถจัดองค์การทางสังคมที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติของพื้นที่ทำกิน ในขณะที่เดียวกันได้สร้างเครือข่ายให้กว้างไกลพึ่งพาอาศัยมากยิ่งขึ้น เป็นธรรมชาติของศีลธรรมที่เกิดขึ้น เมื่อเผชิญชะตากรรมเดียวกันในปัญหา การเกิดเครือข่ายจึงเป็นการสืบจิตวิญญาณขึ้นมาได้อาศัยภัยพึ่งกัน ดังนั้นการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเงื่อนไขข้อจำกัดในทรัพยากรเป็น การคัดเลือกวิถีชีวิตและการเรียนรู้ในการเอาตัวรอดของคนบ้านทุ่ง ใช้สถาบันทางสังคมกำกับการกระจายทรัพยากรภายในกลุ่มมากกว่าการใช้การแข่งขันกลไกของราคาตลาดในการได้มาทรัพยากร ดังนั้นเสี่ยว เป็นทุนที่ยิ่งใหญ่ของคนบ้านทุ่ง สร้างภารกิจในการคัดเลือกเส้นทางชีวิตในสังคมวัฒนธรรมของคนบ้านทุ่งอย่างต่อเนื่อง

เสี่ยว ทุนสำรองของครอบครัว

เครือข่ายทางสังคมในรูปแบบเสี่ยว สามารถยกระดับเป็นความสัมพันธ์ระดับครัวเรือนได้เช่นพ่อเสี่ยวแม่เสี่ยว, เสี่ยวผัวเสี่ยวเมีย, ลูกเสี่ยว, พี่เสี่ยวน้องเสี่ยว เห็นได้จากการให้ลักษณะนี้ว่า **น้องเสี่ยวชื่อนางแดง เอี้ยเสี่ยวชื่อลิ น้องสาวเสี่ยวชื่อเลิง และบักพัดสอน น้องเสี่ยวผู้ชายชื่ออาแถว พี่ชายเสี่ยวชื่อครุบิน**²⁷ ซึ่งได้รับการยืนยันว่า **“พ่อเสี่ยวแม่เสี่ยว บ้านบงอีเลิศตอนนี้ยังมีอยู่”** เป็นการใช้เครือข่ายเสี่ยวของตนเองเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ผ่านเข้ามาในวงจรชีวิตของตนเอง โดยได้เล่าถึงการให้การช่วยเหลือของเสี่ยวของตนเองว่า **“ครั้งแรกไปกับแม่ใหญ่หนูแม่ใหญ่หนูมาเอ็นว่า “มาไปแลกข้าวกันเถาะ ไปยามพ่อเสี่ยว อ.อาจสามารถ บ้านพ่อเสี่ยวตายแล้ว เหลือแต่ลูกเต้า พี่นก็เลยพาไปทั่วบ้าน ได้ข้าวมา 6 กระสอบ เสี่ยวของพ่อ ตอนนั้นแม่(ผู้ให้สัมภาษณ์)ยังน้อยพี่นก็มายาม หาบกบหามเขียดมาแลกข้าว บ้านเรา”²⁸**

จากตรงนี้เราเห็นความคิดและจิตสำนึกเป็นรูปแบบที่หล่อหลอมทางวัฒนธรรมเดียวกัน โดยสามารถที่จะขยายตัวออกมาออกมาได้ หากมีความชอบคอกันและที่สำคัญสามารถส่งผ่านเป็นมรดกทางจิตวิญญาณได้หากกฎและกติกายังใช้อยู่ ในเรื่องนี้เห็นได้จาก ความหมายของเสี่ยวที่แสดงออกมา ให้ความหมายที่ค่อนข้างเป็นสโตลิไนวิถีชีวิตของตนเอง ที่สอดคล้องกับพื้นฐานของวัฒนธรรมสังคมในลุ่มน้ำชี(ลง) เกิดขึ้นมาจากพ่อแม่หรือสร้างขึ้นมาเอง หรือระบบธรรมชาติเรียกร้อง ต้องใช้เครือข่ายเสี่ยว เพื่อประกันตนเองในภาวะของความล่อแหลมในชีวิต ดังจิตสำนึกที่สะท้อนออกมาของการใช้เครือข่ายเสี่ยวในชีวิตของตนเอง

องค์กรทางสังคมในรูปแบบเสี่ยวของผีตัวเดียวกัน ได้ให้ความหมายว่าเป็นทุนทางสังคมของเศรษฐกิจครัวเรือนของคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ มีเป้าหมายเพื่อการเอาตัวรอด และรูปแบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ แสดงออกมาเมื่อเป็นสมาชิกในกลุ่มเสี่ยวกันแล้ว ต่างก็มีหน้าที่ต่างก็มีภารกิจ ที่จะช่วยเหลือแบ่งปันกันเพื่อเอาตัวรอดร่วมกัน

❖ ดังเช่นเกิด เมื่อเผชิญวิกฤตการณ์ขาดแคลนทรัพยากรในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวว่า **“คั่นเป็นเสี่ยวกันแล้วมีแรงได้กะอยู่กะกินน้ำกัน แบ่งสันปันแจกกันไป ปันไปกะอีกกัน”²⁹** ได้รับการช่วยเหลือจากเสี่ยวในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง

ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรไปตามเครือข่ายของตนเองว่า**“สีหาลามา เอ็ดปลาแดก พุ้นแหล้วบ้านโพธิตากเพิ่นเอามาให้ เป็นเสี่ยวกับบักห้า เข้าโรงเรียนน้ำกัน โพธิตากมันติดยั้งนี้แหล้ว เค้าเอ็ดสะดุ้ง ปลายังมันหลายมาทางบัวขาวลำยังมันก็มา บ้านโพธิตากเพิ่นเอาปลาแดกมาให้เพื่อละไห เพิ่นฮู้ว่าเฮาบมีหม่องไปใส่ซอนใส่ไซ ได้ปลา เพิ่นเลยเอามาให้ เพิ่นถามว่ามีปลาแดกกินบ่ เฮาก็ว่าบมีมีแต่ซื้อกิน เขาก็เอามาให้”³⁰** คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้ให้ความสำคัญต่อสถาบันทางสังคมเสี่ยวว่า สามารถกระจายทรัพยากรแก่คนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในเครือข่ายเดียวกัน อยู่บนวิถีคิดที่เห็นอกและเข้าใจชะตากรรมเดียวกัน ในการประกันการอยู่รอดของสมาชิก

แม่ใหญ่บู่ พุ่มปะหมัน.หนึ่งในเครือข่ายเสียว

ให้ความหมายที่ค่อนข้างเป็นสโลว์ไลฟ์ในชีวิตของตนเอง ที่สอดคล้องกับพื้นฐานของวัฒนธรรมสังคมในลุ่มน้ำชี(หลง) เกิดขึ้นมาจากพ่อแม่หรือสร้างขึ้นเอง หรือระบบธรรมชาติเรียกร้อง ต้องใช้เครือข่ายเสียว เพื่อประกันตนเองในภาวะของความล่อแหลมในชีวิต ดังจิตสำนึกที่เป็นวิธีการปกป้องคนที่ร่วมในชะตากรรมเดียวกันว่า **“เสียวสมัยโบราณสมัยชุก(ทุก)บ้านผู้เฒ่าเป็นเสียวเป็นเฮยกัน เสียวมันสืบทอดกันกันไปยามกันคันท่าเฮาบมี คันท่าเสียวมี คันท่าเฮาไปเพี้ยสืช่วยเหลือเฮาได้ยืมเงินเพี้ยก็ได้ ยืมข้าวเพี้ยมากิน เพี้ยบ่คิดดอกคิดหยั่งเสียวเอาไปกิน ขอข้าวก็ไปกินคันท่าเสียวมีก็เอาไปกิน คันท่าเสียวมีเสียวสืเอาไปส่ง”**³¹ ดังนั้นความหมายของการให้ยืมเงินหรือสิ่งของเป็นรูปแบบเฉพาะของเครดิต คือเครดิตอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือน้ำใจ มากกว่าความเชื่อถือนในการกลับคืนมาของเงินที่ให้กู้ และการให้กู้เงินหรือการให้เช่า ในขณะที่เดียวกันความหมายของเสียวให้ความช่วยเหลือ เมื่อเข้าสู่ปัญหาในชีวิตประจำวันสามารถยืมสัตรีเลี้ยงที่ใช้ไปในการลากไถ **“ได้เอาควยเพี้ย(เสียว)มาเฮ็ดนาได้สมัยก่อน เสียวยังข้าเจ้าอีกกันอีหลี คันท่าเสียวกัน เป็นเสียวจนตายหนีจากกัน”**³²

❖ ไทเฮาได้ใช้เสียวในทิศทางของการช่วยเหลือหรือยืมหรือการให้ การกระจายทรัพยากรเช่นกัน ข้อจำกัดและชนิดของความแตกต่างของทรัพยากรและความชำนาญในพื้นที่ได้ส่งผลให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม สร้างกลไกทางสังคมภายในกลุ่มของตนขึ้นมา เพื่อให้เคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ไม่มีในพื้นที่ของตน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ตามLANในพื้นที่ ดังเช่น **“บ้านค้อมีนาทุ่งหลายยามน้ำท่วมเขาได้ข้าว เขากะได้เอาปลาไปหาเขา กะพอได้กินไปสองสามมื้อ”**³³ และ **“บ้านกอยเฮ็ดนาตามหลายน้ำท่วมดู ปีได้เฮาพ้อมีข้าวกะเอาไว้ถ้าเสียวบ้านกอย เสียวกะมีแม่น้อยบ้านกอยลงเทื่อกะมายืมข้าวไปกิน เขากะให้ ลงเทื่อเขากะเอาปลามาให้เขาซื้อๆ เขา**

กะเอาปลาไปหาข้าวบ้านอื่นนำ แม่น้อยเขากะไปหาข้าวคือกัน ลงเรือเขาเอาปลามาให้ซื้อๆเขาบ่มี เขากะให้ซื้อๆถือว่าสู้กันกิน ลงเรือกะแลกกันถือว่าตอบแทนกันเป็นหมากม่วงหมากแวงไป ลงเรือเขามีเงินเขากะซื้อ ถือว่าช้อยกัน ยามเขาอยากได้ปลาไปหาข้าวเขากะไปบอกให้เพื่อนหาปลามาส่งแทนช้อยสิเฮ็ดปลาแดก เพื่อนกะไปแก่ววดแล้วเอามาส่ง เขามีข้าวหลายเขากะแบ่งเพื่อนคือกัน เพราะว่าปลาเพื่อนมีหลายเพื่อนเลยบ่แพง ถ้าเขาได้ปลาไปหาข้าวเมื่อเพื่อนบ่มีข้าวเขากะต้องช้อยเพื่อนลงเรือเขาได้กะบ่บ่มากะเอาไปส่งเพื่อน เพราะว่าบ้านเขาบ่มียางต้องไปหาซื้อกะบ่มาแต่บ้านโคกบ้านเขาน้ำท่วมอยู่ข้างบ่ออก กะช้อยกันไปช้อยกันมาแจ้งชี้แหล่ว ถ้าบ่ช้อยเขายามเขาเดือดร้อนสิหันไปทางใดกะยากแหล่ว แต่เขามีเสียนี่ดี แจ้งเพื่อนไปเห็นข้าวบ้านใดหลายกะมาบอกเขาว่าไปเต๊อบบ้านทรายมูลข้าวเขาหลายช้อยๆไปมาแล้ว เขาสั่งให้เอาบักแ้วไปพร้อมเต๊อบ เขาไปตามนั้นเขากะง่ายแหล่ว”³⁴

เสี้ยวถึงแม้ว่าเป็นตัวกระจายทรัพยากร เป็นทรัพยากรสำรองของครอบครัว แต่ให้ความหมายของการใช้ทรัพยากรเพื่อการบริโภคจากความอดอยากภายในวงพี่น้องหรือญาติที่ใกล้ชิดของตนเอง ในขณะที่ความเข้าใจกันตรงนี้ ช่วยให้เกิดกลไกทางสังคม* ผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง ผ่านสถาบันทางสังคมเมื่อเกิดภาวะวิกฤติของตนเอง จำเป็นใช้ทรัพยากรสำรองที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สร้างให้เกิดทรัพยากรและความสามารถของแรงงาน เปลี่ยนแปลงทรัพยากรเพื่อตอบสนองต่อการบริโภคของตนเอง ดังนั้นเสี้ยวเป็นทุนสำรองทางสังคมที่เกิดขึ้น มาจากการออกแบบวัฒนธรรมของบรรพบุรุษตนเองในการปรับตัวต่อความเสี่ยงทางธรรมชาติให้ลงตัว ในจิตวิญญาณตามวิถีชีวิตเก่า คือวัฒนธรรมที่อยู่นอกระบบตลาด ไม่มีจุดมุ่งหมายของการแข่งขันในการสร้างมูลค่า แต่เป็นการใช้จริยธรรมของสังคมในการกระจายทรัพยากรอย่างจำกัดให้กับคนในพื้นที่ มีความเชื่อทางศูนย์กลางในจิตวิญญาณและผ่านการเกาะกลุ่มทางสังคมให้ดำเนินชีวิตอยู่ได้

เสี้ยว-ผู้ส่งผ่าน+ผู้ค้าประกัน

ตัวตนของเสี้ยวเป็น“ตัวส่งผ่าน”และ“ผู้ค้าประกัน” เป็นการบ่งบอกความหมายว่าเป็นพวกเดียวกันที่มีความเดือดร้อนในช่วงเวลานั้น พร้อมทั้งจะช่วยเหลือคนที่มาขอรับด้วยหากเผชิญปัญหาด้วยกันหากมีโอกาสในวันข้างหน้า ดังนั้นการมีตัวส่งผ่าน ถือว่าเป็นการสลายปัญหาการใช้ภาษาในจิตวิญญาณที่แตกต่างกัน เพราะว่าเสี้ยวเป็นตัวค้าประกัน ดังนั้นเสี้ยวแสดงออกมาในจิตวิญญาณของผู้ที่ส่งผ่าน ในขณะเดียวกันเป็นหลักประกัน ให้กิจกรรมของ2ฝ่ายที่ติดต่อกันนั้นดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

* กลไกทางสังคมหมายถึงค่านิยมทางวัตถุและจิตใจของคนในพื้นที่อันเป็นรูปธรรมโดยเข้าไปยึดครองกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ความคิดเห็นในสังคม อารมณ์ การคาดหวังทางสังคมและความแตกต่างของคนในกลุ่มทางสังคมออกมา

❖ ดังเช่นในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ได้ใช้เครือข่ายทางสังคมรูปแบบเสี้ยวของตนเองเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ขึ้นในพื้นที่ เพื่อเอาตัวรอดในกิจกรรมการหาข้าว ซึ่งเป็นรูปแบบในการเอาตัวรอดของผีตัวเดียวกัน แม้ว่าเข้าสู่ความสัมพันธ์ในระบบตลาด เห็นได้จากปัญหาการเกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2544 ในพื้นที่ตนเอง ถือว่าเป็นอุปสรรคในการเอาตัวรอดของคนในพื้นที่ โดยแม่ใหญ่ละอได้ใช้เครือข่ายเสี้ยวของตนเอง ในเหตุการณ์วันที่ 29 มกราคม 2545 ได้เล่าว่า **“ไปยามบ้านเสี้ยว บ้านนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผูกไหว่แล้วนาน ๆ จึงจะมายามกัน เวลาแม่ไปแลกแม่ก็เลยเห็นว่า มาหาข้าวไปกินน้ำท่วมข้าวกู”**³⁵ จากจุดนี้ได้เห็น

ข้าวเป็นผลผลิตหลักของบ้านคือ ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่บ้านโคก

ยายบุญ พุ่มพะหมันหนึ่งในผู้ใช้ช่องทางของเสี้ยวในการประกันตนเอง

ถึงความเป็นเสี้ยว เป็นความรู้สึกที่มีความเคร่งครัด ความสัมพันธ์ที่แสดงออกมาเป็นความช่วยเหลือคนที่เป็สมาชิกในเครือข่ายทางสังคม เมื่อไหร่เกิดการขอร้องให้ความช่วยเหลือใครที่มีพื้นฐานมาจากกลุ่มทางสังคมในรูปแบบเสี้ยว เมื่อนั้นได้เกิดความช่วยเหลือ จึงเห็นได้จากการส่งสัญญาณตอบรับมาจากแม่ละออซึ่งเป็นสมาชิกในเครือข่ายแม่ใหญ่ละออได้เล่าว่า “ **มากุพาไปชั่วก่อนจะมาเอาเอือนเฮา**”³⁶ หลังจากนั้น เสี้ยวของแม่ใหญ่ละออได้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงกับทรัพยากรภายในพื้นที่บ้านนาขาม ได้พาไปยังบ้านต่างที่เป็นสมาชิกในกลุ่มทางสังคมของตัวแม่ก่อนโดยให้ความหมายว่า “**เสี้ยวพาไปชั่วมาแล้วจึงมาตักอยู่เอือนให้เพิ่น(เสี้ยว)ไปหาอี๋นมาตักกัน กับข้าวที่อยู่เอือนแม่(ผู้ให้สัมภาษณ์) ถ้าไม่ได้ข้าวจึงมาตักอยู่เอือนให้ ถ้าได้ข้าวหลายจึงตักข้าวที่อยู่เอือนให้เพิ่นบ่หลาย ผัวแพร 2 ผีน ข้าว 1 กระสอบ บักหอยให้ 1 มื้อที่ทำอาหารได้ข้าวสารซัก 3 กิโล บางครั้งก็ให้ข้าวพอมำข้าวครึ่งหนึ่ง ปลาเอียบ(แห้ง) 1 ถูง แดงกาว 1 ถูง บางเอือนให้ถูงดำหนึ่ง บางเอือนให้กะต้ำหนึ่ง แล้วแต่เพิ่นสิให้ ถ้าได้บ่หลายก็ขอตักนมมันได้หน่อย**”³⁷

จากจุดนี้แสดงให้เห็นว่าเสี้ยวเป็นผู้ที่ส่งผ่าน ผู้ผ่านและมีสายใยสัมพันธ์ในอำนาจของการได้มาในทรัพยากรสู่การแลกเปลี่ยนทรัพยากร ไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้าเหมือนกับซื้อขายต่างตอบแทน(Barter System)คือการยื่นหมูยื่นแมว แต่เกิดขึ้นมาจากประเพณีในชีวิตประจำวันของสังคมชาวนา ในการจัดการปรับตนเองให้อยู่รอดจากระบบพื้นที่ที่ทำมาหากินในระบบธรรมชาติที่ไร้การกำกับ พลังธรรมชาตินี้ ได้มีส่วนในการกำกับเส้นทางชีวิตในการให้ผลผลิตหรือการแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนเอง

เป็นกิจกรรมของการสร้างความเชื่อมโยงในการผูกพันในระหว่างพื้นที่ที่ได้ติดด้วย แม้ว่าการแลกเปลี่ยนทุกคนไม่ได้คำนวณในมูลค่าของการแลกเปลี่ยนในกิจกรรมในแต่ละครั้ง แต่เป็นเพียงการเข้าร่วมในกระบวนการแลกเปลี่ยน ได้มีความทรงจำที่ดีว่าเป็นหนี้ใครบ้างในทางจิตใจ และให้ความหมายในสิทธิของตนเองที่ไม่ใช่ของฟรี ดังนั้นไม่มีความหมายของการสร้างการแลกเปลี่ยนแค่ครั้งเดียว แต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่มีจิตใจที่ผูกพันกันที่ว่า“**วันนี้คุณให้ใคร คุณคิดว่า เป็นเรื่องส่วนตัวของคุณ แต่พรุ่งนี้ เพื่อนบ้านมาหาคุณและนำส่วนอื่น(การบริการ ข้อมูล อาหารและอื่น)มาแบ่งปันกับคุณ**”

❖ ในขณะที่เสี้ยวในความหมายของไทเฮา ไม่ได้คิดเรื่องกำไรจากเงินเป็นหลัก แต่คิดเรื่องการมีเพื่อนมีมิตรเป็นหลัก“**ลางปีแม่กะเฮ็ดข้าวละซองขาย อยู่ชื้อ ๆอยากได้เงินเห็น ข้าวเจ้าเหลืองมีกะเลยเฮ็ดบ่ได้ลงทุนหลายมีแต่แนวหาได้ ยามไปขายบ่ได้คิดกำไรว่าท่อนั้น ท่อนี้ เพราะว่าอยากได้เงินกะเอาข้าวละซองไปแลกซื้อ ๆหาบขายนำบ้าน ลางเทือกะฮอดบ้านกล้วยบ้านกอย กะให้เขาสี่ถ้วยต่อบาท ลางคนขอห้าถ้วยบาทกะให้ลางคนขอให้ลูกกิน จักถ้วยแหนด กะให้เขา ได้เงินบ่หลายบ่คือไปขายในเมืองได้ถ้วยละ50ตาง แต่ขายนำบ้านได้**

เห็นพี่เห็นน้องบ่ได้เงินแต่ได้แนวอื่นได้ปลาแดกบักพริกบักเขือ อยากได้เงินหลายๆแฉ่งไปขายยโส”³⁸ และการช่วยเหลือของไทเฮาที่แม่บุญเพ็ง ไครชม บ้านท่าเยี่ยมได้ประสบมาคือ “ปีนั้นลูกแม่ใหญ่วันบ้านกอยสาวนาช่างทราย พี่เป็นครูอยู่ไกลเฮาเลยไปขอเอ็ดนาเพิ่นบอกเพิ่นว่าสิแบ่งข้าวให้ผู้ละครึ่ง พี่กะให้เอ็ด ปีนั้นข้าวงามน้ำบ่ท่วมเฮาได้ข้าวหลายเพิ่นเอานำแค่30ข้าวบ่พอครึ่งข้า”³⁹ และความหมายของคนที่ทำให้การช่วยเหลือต่อไทเฮาคือ “ให้พี่น้องไทเดียวกันได้เอ็ดอยู่เอ็ดกินไป พี่บ่มีเพิ่นแฉ่งขอ”⁴⁰

นอกจากนี้ ความเป็นไทเฮายังช่วยเหลือสมาชิกที่อยู่ห่างไกลทรัพยากรด้วยการยอมรับในการเป็นตัวกลางในการส่งผ่านทรัพยากรของคนบ้านกล้วย เกิดจากว่าคนบ้านกล้วยย้ายจากบ้านค้อมมา เพื่อให้ใกล้ที่ทำนาทำให้บ้านกล้วยค่อนข้างหากินทางอื่นลำบาก ทำให้คนบ้านกล้วยต้องปรับตัวเป็นไทเฮาแบบพิเศษ คือ “บ้านเฮาลงซีกะไกลไปยังกะยาก ลงปีอีตข้าว กะไปยืมข้าวซื้อข้าวอยู่บ้านค้อม แม่กองบ้านค้อมขายข้าวให้กันมากิน หมิ่นละ5 บาท เฮากะแบ่งกินละแบ่งแลกปลากับเสี้ยวบ้านกอย ได้ปลาแล้วกะเอาไปหาข้าวหมუნกันไป เอ็นว่ากขายปลายกิน ลงปีกะไปซื้อปลาบ้านกอยก่อน แต่ต้องซื้อบ่ปลากะข้าวซื้ออย่างอื่นแฉ่งหมากโมกะแลกแนวอื่นได้น้อย บ่พอกิน”⁴¹

ตรงกับทำให้ความสำคัญของปลาและข้าวต่อไทเฮาที่ว่า “ยามน้ำยามนาบ่ได้หาต้องหมาก่อนมีข้าวมีปลาแดกกะบ่อดตาย ต้องไปหาหาเฮาหามาได้มีคนขอกะให้เขาแต่พอกินเฮากิน”⁴²

เราเห็นว่า นัยของเสี้ยว ก่อให้เกิดกิจกรรมภายในกลุ่ม ได้สร้างความมั่นใจในการติดต่อของคนที่มาใช้กลุ่มของตนเองว่า ได้กระจายทรัพยากรสอดคล้องกับ **การช่วยเหลือแก่คนที่มีชะตากรรมเดียวกันและที่สำคัญมีจิตวิญญาณเดียวกันคือ ทรัพยากรนี้ได้นำมาใช้เพื่อการบริโภคแก่คนที่มีปัญหาจริง ๆ และเป็นคนที่ใกล้ชิด มีความสนิทชิดเชื้อดังที่เสี้ยวได้ให้เป็นหลักประกัน** เพราะในสภาพภาคหน้าการลงทุนในการเกาะกลุ่มที่เกิดขึ้น ต้องให้ความช่วยเหลือแก่คนที่เคยช่วยเหลือในตอนนี้ในช่วงที่เกิดภาวะวิกฤติแก่ตนเองซึ่งเกิดขึ้นมาได้ทุกเมื่อ การลงทุนในวันนี้อาจได้กลับคืนมาอย่างแน่นอนหากเดือดร้อน เสี้ยวเลยกลายเป็นตัวเปิดปิดการไหลเวียนถ่ายเททรัพยากรตามLAN เพื่อให้เกิดความไหลลื่นและสร้างความมั่นใจภายในกลุ่มของความปลอดภัยโดยทุกครั้งไม่มีอุปสรรคใดๆ และการขยายเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น เป็นผลมาจากการประกันและการส่งผ่านโดยเสี้ยวในกลุ่มของตนเอง

เสี้ยว-ศูนย์กลางการกระจายทรัพยากรใหม่ระหว่างพื้นที่

เสี้ยวในความหมายของพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ให้ความหมายอย่างมากในการเอาตัวรอดของคนในพื้นที่ เสี้ยวเป็นสถาบันทางสังคม* ที่อยู่ในความหมาย”การกระจายใหม่ของทรัพยากรระหว่างพื้นที่”ดังที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุญในการสร้างคลังทรัพยากรสำรองของตนเองขึ้นมา เมื่อเผชิญภาวะวิกฤติของตนเองเป็นรูปแบบของการกระจายทรัพยากรใหม่ บ้างก็ผ่านการให้หรือเครดิตหรือการแลกเปลี่ยน มีความซื่อสัตย์ระหว่างกัน เป็นความทรงจำระหว่างผู้ให้และผู้รับที่เป็นเจ้าของกลุ่มทางสังคม ซึ่งถือเป็นหนทางนำใจระหว่างผู้ให้กับผู้รับอยู่

เสี้ยว ถือเป็นการเกาะกลุ่มขึ้นพิเศษของเศรษฐกิจแบบการกระจายใหม่(ให้) ที่มีการตีกรอบความเข้าใจ ว่าด้วยการช่วยเหลือกันเมื่อเผชิญปัญหา ภายใต้ความเป็นคน คนเดียวกัน ซึ่งมั่นคงและใกล้ชิดมากกว่าความเป็นไทเฮา เพราะความสัมพันธ์เหมือนกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว(เรื่องภายในครอบครัว) นั่นก็คือเป็นการให้เพื่อ “เรา” ที่เป็นคน”จิตวิญญาณ”เดียวกันดังเช่น

❖ เสี้ยวในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว ได้จัดการกระจายทรัพยากรใหม่คือการไปคว่ ซึ่งจากคำบอกเล่าของพ่อใหญ่หลั่น สีแสนต่อ ได้คลี่คลายปัญหานี้โดยกล่าวว่า “พาไปคว่บ้าน ก็พาไปหาข้าวหาของนี่แหละ ก็เป็นพี่น้องแน่นแฟ้นก็ให้มีหมูพวกมาจากบ้านอื่นมาขอปลาไปกิน มันเป็นจิ้งจอกที่มีหมูผู้หนึ่งอยู่อาจสามารถเป็นเสี้ยว หมู่อีกกัน เป็นบัดดี้(Buddy)กัน เห็นชื่อติดคำ ก็มาฮอดปู่ปู่มีปลากิน มึงตัดเฮอะไว้เด้อ มานัดกันไว้เด้อเดือนนั้นกูสิมายามมึงเดือนเมษาเด้อสงกรานต์กูสิมายาม พอเมษามาปุบเฮาก็เอาเพียก เอาต่างไปอ้อมเฮอะฮั่นแหละ ต้องฟันไว้สองสามเฮอะนำชีหลง เอาเพียกไปอ้อมแล้วก็เอามากินกัน สมัยก่อนบ่มีเหล้าภาษี กินแต่เหล้าต้ม ก็เหล้าโทเราฮั่นแหละแต่ไปกลั่นเอาหัวน้ำเหล้าเถื่อนก็คือเหล้าบ่ได้จ่ายภาษีฮั่นแหละ ก็กินกันสิเมื่อยก็แต่งปลาแต่งหยิ่งให้กันผู้เสี้ยว ที่เหลือก็ย่างไว้ได้หละบันพีบ้น้องในบ้านนี้ ตัวงามๆเอามาเอ็ดปลาแดกปลาร้าไว้ ตัวเล็กก็งามได้ งามคือมันบ่เน่า ยังสดอยู่แต่ก็บ่มีตู้เย็นผู้หญิงอยู่ข้างบนก็เอาปลาไว้ให้ผู้หญิงทำกับข้าวไว้ ทำต้มกินปลา”⁴³

การประกอบกิจกรรมการคว่ที่เกิดขึ้นใช้เสี้ยวเป็นตัวกลางสำคัญ ซึ่งเครือข่ายเสี้ยวก็ให้ความช่วยเหลือตลอดเวลาเมื่อถึงความจำเป็นว่า”เสี้ยวแม่ก็อ้อมมายามแม่ก็พาไปคว่เหือนแม่มูล แม่ว่าแม่รัต เหือนย่าสังข์ เหือนอาตือ ให้เหือนละครด้าก็มาทอกใส่กันได้ 4 สอปปุ่ยบาทนี้แม่ก็ดักของแม่ให้ไปสืให้ข้าวสารไปสอปปานสอปปนึ่งกับข้าวจ้าวสอปปนึ่ง เห็นไปหากก็ได้กระสอปปนึ่ง เขาไปเว้าว่า อามาเบ็งของฝากนำข่อยแน่เสี้ยวมายาม เห็นเอาผ้าห่ม มา

* สถาบันทางสังคมหมายถึงประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น รูปแบบที่มีความมั่นคงในการจัดตั้งกิจกรรมร่วมกัน การกำกับบรรทัดฐาน ประเพณี ความเคยชิน และทิศทางในการตอบสนองรากฐานในการบริโภคของสังคม

แลกสองผืนกับมันแกวกับกล้วย มันแกวพื้นเอามาแต่สวนแต่ภูพื้น มันแม่นพื้น้องกันก็เอาน้ำกัน เพราะว่าพื้นเป็นพื้น้องกับเขา เขาก็ไปคั่วเหื่อนอื่นเขาไปคั่วแต่เหื่อนพื้น้องเขา จังซีหนา ยามพื้น้องพื้นมาพื้นก็มาคั่ว”⁴⁴

จากจุดนี้ได้แสดงให้เห็นถึง การระดมทรัพยากรภายในสถาบันทางสังคมของตนเอง เป็นคุณลักษณะสำคัญของกลุ่มทางสังคมระหว่างครอบครัวในการบริการที่เน้นการกระจายทรัพยากรระหว่างกัน ไม่ให้ความสนใจต่อการเฝ้าติดตามในการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกันให้มากที่สุด ดังนั้นคุณลักษณะของการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบการไปคั่ว จึงเป็นการนำพาไปสู่การแลกเปลี่ยนที่เป็นสิ่งของต่อสิ่งของระหว่างกัน มีเป้าหมายเพื่อการเอาตัวรอด โดยการกระจายทรัพยากรภายในสมาชิกที่สังกัดอยู่ในสถาบันทางสังคมของตนเองที่อาศัยอยู่ทั้งในและนอกพื้นที่วัฒนธรรม

การพาไปคั่วมีนัยของการกำกับโดยสถาบันทางสังคมได้กดดันให้สมาชิกในพื้นที่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนดังกล่าว เห็นได้จากการให้ความหมายของคนในพื้นที่ว่า**ขึ้นกันบ่ได้** ดังนั้นการประกอบกิจกรรมการไปคั่ว จึงเป็นลักษณะของการระดมทรัพยากรของสมาชิกในสถาบันทางสังคมของตนเองที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการเอาตัวรอดของสมาชิกที่สังกัดในสถาบันทางสังคมที่อาศัยอยู่ต่างพื้นที่วัฒนธรรม ซึ่งได้ประสบปัญหาภัยพิบัติที่

ปัสุด ชาระ.ผู้ที่เคยใช้บริการในช่องทางการคั่ว

เกิดขึ้นมาในชีวิตประจำวัน ซึ่งบทบาทที่สำคัญนั้นไปร่วมกันมีสตรีเป็นผู้จัดการเป็นหลักในการกิจเหล่านี้ว่า “พาไปคั่วก็มีอยู่แหละเนาะคันพื้น้องมาหา หาน้ำอ้อมแอมไกล่ ๆกันนี้แหละ หาน้ำพื้น้องนำหมุ่นี่แหละ มีแต่พวกแม่หญิงแหละพาไปคั่วอ้อมแอมหมุ่นี่แหละหมุ่น่ายหญ่ หมุ่น

ใหญ่สอนบ้านโนนอันแหละ พี่น้องเขาเอง เขาก็ไปว่ากับพี่ว่าพี่น้องข่อยมายาม ข่อยข่อย
 แน่กว่าจ้งซีก็เลยได้อ่านำกัน บ่อยากเขาก็ได้อ่านำขึ้นบได้ พี่น้องทางไกลเพิ่นมายาม ก็
 เลยได้อ่านำกันบ่อยากเขาก็ได้อ่านำ เพิ่นมาหาข้าว เขาก็หาแลกกันพอข้านี้ ล้งเทื่อเพิ่นก็มา
 หาปลาแดก ล้งเทื่อเพิ่นก็มาหาปลาส้ม เพิ่นก็มาหาเฮาล้งเทื่อเขาก็ไปหาเพิ่นล้งเทื่อเพิ่นก็มา
 หาเฮา เปลี่ยนกันชั้นแล้ว พอปันกันไป”⁴⁵

จากจุดนี้ ได้ชี้ให้เราเห็นถึง ความหมายของการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
 ในรูปแบบ”การพาไปค้า” เป็นสื่อกลางในการเชื่อมต่อถ่ายทอดแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่มีความแตก
 ต่างของพื้นที่ ซึ่งมีเป้าหมายในการเอาตัวรอดระหว่างสมาชิกของทั้งสองพื้นที่ ได้แสดงให้เห็นถึง
 การเรียกร้องทรัพยากรจากสมาชิกในสถาบันทางสังคมในความหมายของผีตัวเดียวกัน เพื่อกระจาย
 ทรัพยากร ตามความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้านเรือนเคียง นี่เป็นรูปธรรมที่สุดเพราะว่าประเพณีในเส้น
 ทางชีวิตของคนในพื้นที่

รูปแบบของการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบการไปค้าของคนในพื้นที่
 วัฒนธรรมบ้านขาว จึงเป็นไปในลักษณะของรูปแบบการประกันและการลดความเสี่ยงที่ต่ำที่สุดใน
 การขับเคลื่อนให้คนในพื้นที่ไปแสวงหาทรัพยากร เพื่อตอบสนองต่อความเอาตัวรอดเมื่อเผชิญกับ
 ภัยธรรมชาติว่า”แม่ไปแลกข้าวอยู่ปึกลาย ไปกับพ่อไปบ้านเสี้ยวพ่อ บ้านเมียงน้อย ร้อยเอ็ด
 ฝากอาจสามารถ ไปเพิ่นก็ถามว่าเฮามาหาพอยากพอกิน บ้านน้ำท่วมเขาก็อยู่โลดก็เอาผ้า
 กับปลาแดกไป เอาผ้าไปพันหนึ่ง 11 ผืนเอาปลาแดก ถึงหนึ่ง พ่อไปถึงเสี้ยวชื่อว่าดม เพิ่นก็
 พาหาคั่ว ไปกับผู้อันผู้นี้ก็เอานำ ผู้สอบสองสอบ เอือนเสี้ยวก็ให้ 4 สอบ ลูกสาวก็ให้ 2 สอบ
 เพิ่นก็บ่เอาของฝากนำแม่เขาก็ให้เฮาหลายเดิบอยู่ได้ 19 สอบบู้ ของฝากก็เอาไปให้ผู้อื่น
 เสี้ยวเขาบ่เอา ลูกเต้าเขาก็บ่เอานำ พาไปค้าผู้อื่นให้ พาไปหาแลกบ้านนอกเอิ่นว่าพาไปหา
 แลก นำญาติพี่น้องหมู่ที่เพิ่นรู้จักข้าเจ้า ไปเอือนนั้นเอือนนี้ เอือนที่ข้าเจ้ารู้จักกัน เฮาบ่รู้จัก
 ผู้ที่แลกนำเฮาดอก เพิ่นรู้จักกันกับเสี้ยวเฮา ญาติเครือพี่น้องข้าเจ้า เฮาบ่รู้จักนำเพิ่น เพิ่น
 พาไปหา เพิ่นพาค้าบ้านได้ ข้าว 19 สอบเฮาไปหาข้าวมากินท่อนั้นแหละเพื่อเอาตัวรอด
 มั่นอึดมั่นอยากก็จ้งไปหากัน บ่อึดบ่อยากก็บ่ไป”⁴⁶

❖ ในขณะที่พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ เมื่อเกิดทุกข์ภัยธรรมชาติหรืออื่นๆ
 ที่ร้ายแรง กลุ่มเสี้ยวจะเป็นกลุ่มที่มีขีดความสามารถในการ การกระจายใหม่ (ให้) ที่สูงมาก กว่า
 กลุ่มทางสังคมชนิดอื่นๆในพื้นที่ ที่เผชิญชะตากรรมเดียวกัน เสี้ยวเป็นเครือข่ายขึ้นมาแบบพิเศษ
 เป็นได้ทั้ง ไทเดียวกัน ไทบ้านเฮา ไทเฮา ข้าเจ้าไทเฮาและช่ง ไม่ได้ยื่นมือเข้าช่วยเหลือสมาชิกทุก
 คนทุกเรื่อง แต่จะเป็นการที่ช่วยเหลือทุกคนบางเรื่องและช่วยเหลือบางคนทุกเรื่อง ซึ่งมีความ
 เป็นเครือญาติ,บ้านใกล้เคียง,โคมด่วยกัน,พึ่งพากันมา เป็นตัวที่แบ่งและเลือกระดับการร้องขอ
 และช่วยเหลือ โดยที่ จะมีความซับซ้อนและโยงใย ซึ่งสุดท้ายนั้น แต่ละครัวเรือนจะต้องมีคนที่มีน้ำใจ

ได้ว่าจะต้องช่วยเหลือคนทุกเรื่องอยู่เสมอและชัดเจนว่า เมื่อเขาประสบปัญหาที่หนักเมื่อไหร่เขาก็จะไปหาช่องทางการระดมทรัพยากรชนิดนี้เสมอ

แม้ว่าไทเฮาได้ย้ายไปอยู่ที่ใหม่ ยังมีสายสัมพันธ์และเป็นช่องทางระดมทรัพยากรแก่คนที่อยู่ในพื้นที่อีกด้วย “สีไปหาข้าวบ้านถาวร จ้างรถพ้อไหวไป คูนนำไทเดียวกันสีห้าครัว ปีนี้มันอัดไปทางไกลย่านมีคนไปหาหลายเขาสิบมิได้ ไปบ้านถาวรบ่ เขาไปเห็ดนาอยู่ฮั่นว่า งามแท้ได้ ออกเงินจ้างพ้อไหวนำกัน ข้อยฮู้จัก พี่น้องอยู่ ชุมแม่หวี มลางแม่ใหญ่ทองบอด ทิดตาหมุ่นนั้นกะเลยออกเงินกันไป แล้วไปเตรียมปลาต้มปลาแดกไปเป็นของฝากไปหาปลา น้อยอยู่บ้านกอยพุ้น พอไปเขามักเพราะเขาหายากเลยได้ข้าวมาหลายขนาด จนกลางคน เหลือกินกะได้ขาย”⁴⁷

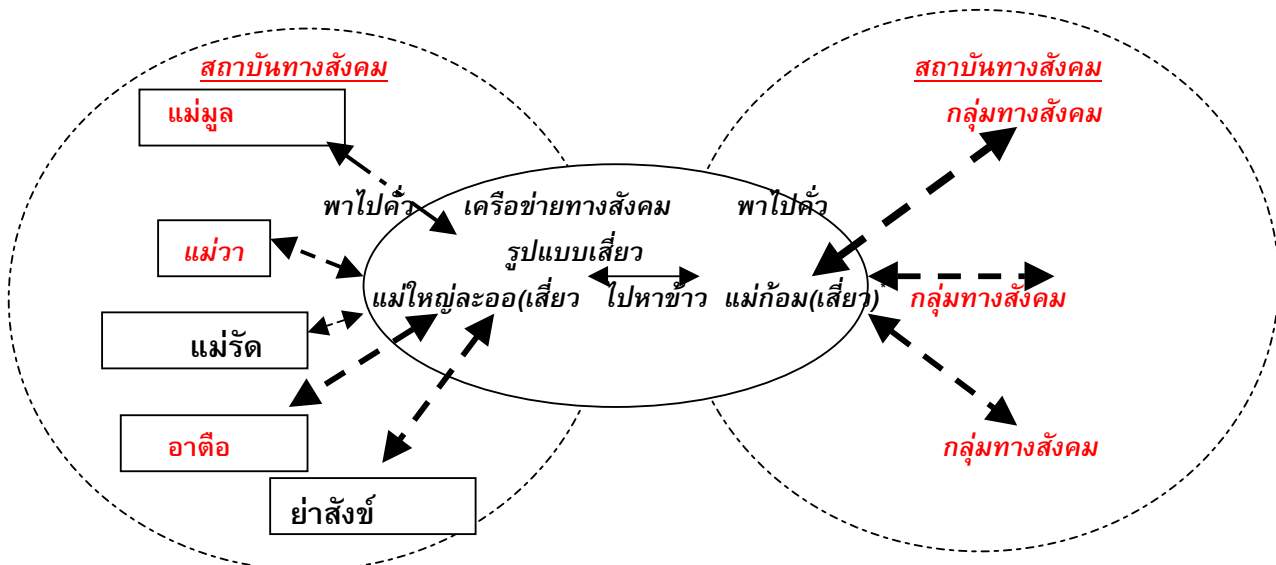
หน้าที่ของเสี่ยวตรงนี้ เป็นคนที่รวมทรัพยากรขึ้นมาเข้าสู่ศูนย์กลางในแต่ละพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างสมัครใจตามจิตวิญญาณของครอบครัวที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น เสี่ยวเปรียบเสมือนคลังอาหาร เป็นการอาศัยการเอาตัวรอดร่วมกันและกระจายขึ้นมาใหม่ในรูปแบบต่างๆ บางทีเป็นการให้ หรือการกระจายหรือการแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับความจำเป็นมากน้อยหรือมีทรัพยากรมากน้อยขนาดไหนเป็นสำคัญ หน้าที่ตรงนี้ช่วยประคับประคองการได้มาของทรัพยากรมีความมั่นคง หากทุกคนยังเผชิญปัญหาความไม่แน่นอนของระบบธรรมชาติในลุ่มน้ำชี ซึ่งได้ให้ความสำคัญของการได้มาทรัพยากรในแง่ของการอยู่รอดร่วมกัน เป็นจริยธรรมที่สำคัญของสถาบันสังคมในลุ่มน้ำชี(หลง)

การควบคุมแนวคิดของสถาบันเสี่ยว(การเอาตัวรอด)

การช่วยเหลือกันภายในกลุ่มเสี่ยวของตนเองระหว่างพื้นที่ เป็นการต่อยอดอย่างมากในข้อจำกัดของการขยายตัวของวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง) และธรรมชาติที่เกิดขึ้นมากมายเป็นยุทธศาสตร์ไปในตัวของคนบ้านทุ่งคือ การแบ่งแยกแรงงานตามธรรมชาติในพื้นที่ฐานข้อจำกัดทรัพยากรภายในพื้นที่และศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา กลายเป็นเสี่ยวที่ต้องจัดการ เพราะเป็นรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมที่เป็นไปอย่างแข็งแกร่ง เพราะเสี่ยวเหมือนกับเป็นจิตวิญญาณเดียวกันของครอบครัวหนึ่งในอีกท้องถิ่นหนึ่ง ดังนั้นหากพิจารณาเครือข่ายเสี่ยว ดูเหมือนกับว่าเป็นเครือญาตินามสกุลเดียวกัน(พี่น้องร่วมสาบานหรือไม่เป็นทางการ)ที่ไม่เป็นทางการเพียงแต่อยู่คนละพื้นที่ในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้พฤติกรรมที่แสดงออกมามีความใกล้ชิดและสนิทมากกว่าเครือข่ายทางสังคมชนิดอื่นๆ ในส่วนนี้พื้นฐานของการก่อรูปเครือญาติตระกูล ได้สนับสนุนพี่น้องเดียวกันที่ไม่เป็นทางการให้มีความมั่นคงมากที่สุด หากทำได้ ถือว่าเป็นการสนับสนุนตนเองไปในตัว เพราะเป็นความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ให้ความยั่งยืนในทั้ง2ฝ่าย ในปัจจุบันเป็นความหมาย”ทุนของครอบครัว”ไปในที่สุด เสี่ยวถือว่าเป็นทรัพยากรของครอบครัวในLAN การพัฒนาความสัมพันธ์ของกลุ่มครอบครัวและความเข้าใจจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือ มากกว่ากลุ่มใดๆ เพราะเป็นตัวที่

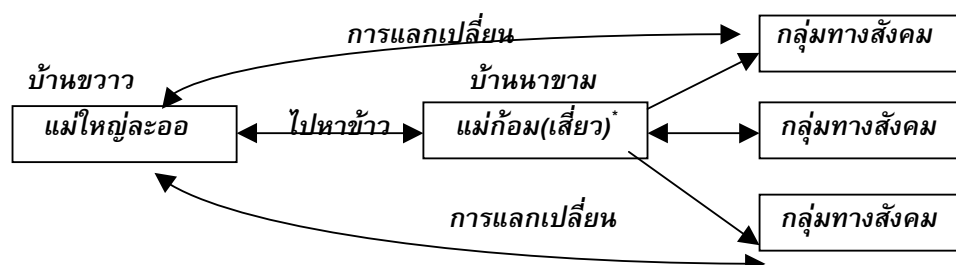
คอยผ่อนคลายภาวะล่อแหลมของสังคมในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการเกิดขึ้นมาของเสี้ยวในแต่ละพื้นที่มีอยู่ในระหว่างพื้นที่วัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นการสร้างความมั่นคงในระยะยาว ดังเช่น การยืนยันในความช่วยเหลือที่เป็นกิจลักษณะ หากมีปัญหาระหว่างครอบครัวที่เป็นกลุ่มเสี้ยวกันของพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ซึ่งได้รับการยืนยันจากเหตุการณ์ในรูปแบบเดียวกัน ในการเอาตัวรอดของแม่ใหญ่เพชรได้รับการสนับสนุนการแลกเปลี่ยน ไม่ได้คิดมูลค่าของการช่วยเหลือว่า “ไปบ้านญาติ อำเภอยาวดี ไปกับพ่อวัน(มีเมียเป็นคนบ้านนั้น) แม่บัว นามบุญลือ เป็นญาติกัน แม่สังกา แม่ทองสี เป็นเสี้ยวกัน ไปกัน 5 คน เอาผ้าแพร แต่งกวา หอย ปลา ไปแลกกันอย่างนี้ทั้งหมู่บ้าน ไปแลกเอาข้าวให้เท่ากับหมาข้าว 1 ครั้ง (2-3 กก.) แลกข้าวกับผ้าแพรอีโป(ผ้าขาวม้า) 2 ผืนข้าว(เปลือก) 3 กระตั่ว(ประมาณ 15 กิโลกรัม) ตอนเรียกคนมาแลกข้าว “มาเด้อสุมาเบ็งพี่น้องเพื่อนมาหาข้าว” ก็มาดูครั้งละ 4-5 คน พี่นก็ถามว่านำท่วมหลายบ่อหลายท่วมได้ 4 เดือน ตอนไปกับแม่ใหญ่หนู แม่ใหญ่สอนได้ 8 แม่หยู่ได้ 6 กระสอบ แม่หนูได้ 10 กระสอบ เอาหอยแลกข้าวแล้วแต่เขาสิให้ข้าวมากหรือน้อย หอย 2-3 ถ้วย ต่อ ข้าว 1 กระตั่ว”⁴⁸

รูปภาพที่ 14 แสดงตัวอย่างการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบการพาไปค้า

* เสี้ยวได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการนำไปสู่การบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยการนำไปสู่เป้าหมายคือการหาทรัพยากรภายในสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมพื้นที่ของตนเอง

รูปแบบที่15แสดงการให้การช่วยเหลือระหว่างสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบเสี้ยว

คนที่อาศัยอยู่ในบ้านทั้ง ได้ใช้การเกาะกลุ่มความสัมพันธ์รูปแบบเสี้ยวเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างLANขึ้นมา เพื่อที่จะหากิจกรรมต่อการเอาตัวรอดจากระบบธรรมชาติ จึงเป็นไปได้ที่คนบ้านทั้งจะสามารถมีชีวิตรอดได้ หากไม่มีเครือข่ายทางสังคมระหว่างLAN คนบ้านทั้งต้องอาศัยความช่วยเหลือและการให้ความช่วยเหลือระหว่างท้องถิ่น

ดังนั้นเครือข่ายเสี้ยวของคนบ้านทั้ง เป็นรูปแบบของการผนึกกำลังร่วมกันของครอบครัวและพันธมิตรตามLAN สามารถร้องขอการอาศัยช่วยเหลือกันระหว่างLAN เพราะว่า เป็นค่านิยมในประเพณีเส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านทั้งและบ้านโคก

❖ ดังการปฏิบัติของพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวได้ให้ประสบการณ์อย่างต่อเนื่องว่า วันหนึ่งวันใดทุกคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ได้มีโอกาสประสบวิกฤติในชีวิต โดยผีตัวเดียวกันให้ความหมายการช่วยเหลือภายในกลุ่มเสี้ยวว่า **“หากมีงบบ่มีกินก็ลงไป หากกูบ่มีกินก็ขึ้นมา”**⁹ เช่นกัน หากคนในบ้านทั้งไม่สามารถปรับตนเองได้ทันทีทันใด การใช้เครือข่ายทางสังคมรูปแบบเสี้ยวของคนบ้านทั้งเกิดขึ้นเป็นเสมือนทุนสำรองในการเอาตัวรอดของคนบ้านทั้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความหมายของคนบ้านทั้งในการใช้กลุ่มความสัมพันธ์รูปแบบเสี้ยว จึงเป็นเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นของคนในพื้นที่และLAN ไทเขาให้ความหมายเปรียบเสมือนพันธมิตรและครอบครัวเดียวกันทางยุทธศาสตร์ เพื่อการเอาตัวรอดของคนในเส้นทางสังคมเศรษฐกิจของตนเอง

ความสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบเสี้ยว ได้ทดแทนสิ่งที่ขาดหายไปของสภาพพื้นที่ทำมาหากินของคนบ้านทั้ง ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการเอาตัวรอดได้ ดังเห็นได้จากคำบอกเล่าว่า **“แต่ปีนี้บ่ได้จักเม็ด ได้พาลูกพาหลานไปพุ้นไปหาเสี้ยวพุ้น**

* เสี้ยวได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ไปสู่การบรรลুকิจกรรมทางเศรษฐกิจ นำไปสู่เป้าหมายคือ การหาทรัพยากรภายในสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมพื้นที่ของตนเอง

บ้านนาสะไมย์ บ้านเสี้ยวพ่อใหญ่ พ่อใหญ่พ่อเผ่ายาย นี๋กะเลยรักแก่กันมาเขาอยู่ม่อนสูง น้ำบ่ท่วม บ้านโคกนาสะไมย์ ยโส น้ำบ่ท่วมถึงย่านแต่แล้งอย่างเดียว ไปบ่ช่วยเหลือยังมี แต่เขาให้ข้าวแล้ว มีแนวไปอยู่เป็นผ้าแพรอีโป ได้ผู้ละ 10 กว่าสอบอยู่ตัว สอบบ่ไปกับ บ้านทิดบัวอีวรรณ ไป สองคนท่อนั้นแหละเป็น 4 คนพ่อใหญ่กับลูกสาว⁵⁰”

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ให้คนเป็นสมาชิกต้องเล่นบทบาทของผู้รับและผู้ให้ในการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ คือ “ที่ต้องรับต้องส่งกันเพราะว่าเป็นคนบ้านเดียวกัน ซ่อยกันมา ใผ่มีหยังกะซ่อยกัน แจ่งแม่มีปลาแดกหลาย แม่ใหญ่ศรีอยากกินกะมาเอาโลด อันใดที่เฮาบ่เดือดร้อนกะเอาไปโลด”⁵¹ คือการช่วยกันโดยการกระจายทรัพยากรจากคนที่มียังเหลือล้นไปสู่ไทเฮาที่ไม่มี ซึ่งต้องอยู่บนบรรทัดฐานที่คนให้ไม่เดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับ “ยามมีปลาซ้มปลาน้อยหลายกะคิดฮอดเสี้ยวทางบ้านผือ ลงเมื่อกะเอาไปส่ง เขาให้ได้กิน เพราะว่ายังเป็นพี่เป็นน้องเป็นเสียวกันอยู่”⁵² นั่นคือความคิดที่เป็นเรื่องของความเป็นพวกเดียวกันที่กระทำออกไปตามสัญญาชาติญาณ ที่เคยทำมา

การออกแบบและการสร้างสถาบันทางสังคมรูปแบบเสี้ยว จึงเป็นเหมือนกับการค้นหาสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา ในเครือข่ายทางสังคมของตนเอง และมีการช่วยเหลือในกิจกรรมในชีวิตประจำวันดังเช่น พ่อเสี้ยวแม่เสี้ยวของพ่อใหญ่พรมมา โพธิจักร มาช่วยในงานวันแต่ง

ปลาแดกคือตัวสื่อกลางในการกระจายใหม่ตาม LAN

งานของตนเองโดยได้เล่าว่า “ปีนั้นพ่อแต่งงาน ข้าเจ้ารู้จักมือที่จะแต่งงานอยู่ ข้าเจ้าเล่าให้ฟังว่าเพ็นลีเอาเมีย พ่อเสี้ยวแม่เสี้ยว (แม่เทต พ่ออิน)เลยซึ่งัวกับเกียนลงมาในมือที่พ่อแต่งงาน 10 คำเดือน 4 ปี วอก เพ็นลีว่าสิมมาเอาเครื่องสมมา(เสื่อยัดหนุน,สาต,หมอน,ชิ้นใหม่,ผ้าขาว, ผ้าแพรอีโป้(ขาวม้า),โสร่ง) คือแนวที่เอามาเป็นสมบัติสมมาพ่อแม่ เพ็นก็มาเอาโลดเพ็นมา เพ็นก็เล่าประวัติให้ฟังว่าแม่ใหญ่หย่นไปผูกเสี้ยวไว้ให้ ผู้ทางแม่หญิงเขาซิดีเอ็ดเครื่องสมมา มาให้ปู่ให้ย่า พ่อแม่เสี้ยวมาเอาเครื่องสมมา ร้าเอาเสื้อ เอาหมอน บ่อนที่นอน ให้เพ็นไป มาพักนำเอื้อนพ่อแหละแต่ก่อน แบบว่าเป็นเสี้ยวกันซื่อ ๆ บัดนี้เพ็นกะเลยมาผูกแขนจับหาซื่อ กันกะพ่อแม่ทางพี ว่าได้เป็นเสี้ยวกันอีหลี”⁵³

หรือประสบในชะตากรรมของตนเองที่เกิดจากวิกฤตการณ์ของพื้นที่ ซึ่งตนเองได้ใช้เครือข่ายทางสังคมในรูปแบบเสี้ยวเพื่อการเอาตัวรอดในวันที่ขัดสนจริงๆว่า “ปีนี้ไปหาข้าว 5-6 ครั้ง ไปครั้งแรกกับแม่ใหญ่หนู(พี่สาว) ไปทางอาจสามารถไปเยี่ยมพ่อเสี้ยว(เสี้ยวของพ่อ) ได้มา 10 กระสอบ เอาผ้าแพร บักหอย ผ้าแพรดำเองไปแลกข้าว ปลาแดก ปลาเอียบ ไปกัน 3 คน แม่ใหญ่หนู(ผู้ให้สัมภาษณ์) แม่ใหญ่สอน(พี่สาว) แม่ใหญ่หนู ลุงในลูกเขยแม่ใหญ่หนู เป็นคนขับรถ พ่อเสี้ยวก็ให้ข้าวมา”⁵⁴ ได้ให้ความชัดเจนถึงความเหนียวแน่นของเครือข่ายทางสังคมของตนเอง แม้ว่าสมาชิกที่เป็นเสี้ยวได้ตายไปแล้วความสัมพันธ์ก็ยังอยู่โดยได้เล่าว่า “มาไปแลกข้าวกันเถาะ ไปยามพ่อเสี้ยว อ.อาจสามารถ บ้านพ่อเสี้ยวตายแล้ว เหลือแต่ลูกเต้า เพ็นก็เลยพาไปทั่วบ้าน ได้ข้าวมา 6 กระสอบ”⁵⁵ ได้ยืนยันในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบู่ว่าสามารถถ่ายทอดมรดกทางจิตวิญญาณภายในครอบครัวได้

ดังนั้นเสี้ยวมีความหมายมากกว่าพฤติกรรมของคนรุ่นหนึ่งในพื้นที่ทางวัฒนธรรม แต่หมายถึงจิตวิญญาณที่เป็นศูนย์กลางของบ้านทั้งในลุ่มน้ำชี(หลง) หากพื้นที่วัฒนธรรมทั้ง 2 นั้นมีข้อจำกัดในการพัฒนาตนเอง หมายความว่า เสี้ยวจะมีอยู่อย่างตลอดไป เพราะเป็นหน้าที่และภารกิจที่ต้องกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการประกันเส้นทางชีวิตของกลุ่มคนที่อาศัยที่นั่น นอกจากว่าพื้นที่เป็นพันธมิตรหรือครอบครัวที่ไม่เป็นทางการได้ถูกทำลายจิตวิญญาณไปสู่วัฒนธรรมของการซื้อขายไปหรือยื่นหมยี่นแมว

นอกจากนั้นเครือข่ายเสี้ยว ยังเป็นที่มาของข้อมูลที่สำคัญในการตัดสินใจสำหรับการเอาตัวรอดการใช้ยุทธศาสตร์ หมายถึง การสื่อสารและการเปิดพื้นที่ใหม่ขึ้นมาในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อพื้นที่ตนเอง จากพื้นฐานความต้องการเอาตัวรอดโดยผ่านระบบข้อมูลที่แม่นยำและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ได้ผ่านการชี้นำโดยประสบการณ์ของคนอาวุโส ความหมายของคนในพื้นที่ให้ความหมายกระบวนการดังกล่าวนี้ว่า “มันฮู้ผู้นำไปหามาก่อน ฮู้พ่อฮู้แม่พูนหามาก่อน”⁵⁶ จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาของคนบ้านทุ่งต้องให้การยอมรับผู้ที่เคยผ่านมาก่อนซึ่งเคยใช้มา โดยบรรพบุรุษได้เคยเผชิญกับชะตากรรมดังกล่าวในรอบวงจรการผลิตในแต่ละ

รอบปี เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่เกษรที่ได้เล่าถึงการถ่ายทอดข้อมูลภายในเครือข่ายเสียว่า **“พ่อใหญ่เรียนเสียเราบ้านกุดเข้ามชวณ เสียวี่พ่อเพิ่นมาชวณไปอยู่บ้านใหม่ บ้านห้วยฝ่า หายูหาภินดีกว่าบ้านเฮา บ้านอยู่พุ้นมันหาภินดีกว่าบ้านเฮาหาภินก็ง่าย ปูปลานาน้ำก็บ่อิด”**⁵⁷ เป็นการให้ข้อมูลในการบรรลุนิยามทางเศรษฐกิจ จากจุดนี้เองได้ชี้ให้เห็นว่า เครือข่ายเสียเป็นการเอาตัวรอดของคนที่ย้ายอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านชวณ เป็นเสมือนกับทรัพยากรพื้นฐานในความความสัมพันธ์ของผีตัวเดียวกัน มีหน้าที่ช่วยชี้ช่องทางของข้อมูล และเป็นการระดมเครือข่ายส่วนตัวสำหรับการได้ทรัพยากร

❖ ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุว่า การได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่คนบ้านดอนกลอยในอดีตใช้เพื่อการระดมทรัพยากรนั้น ที่ชัดเจนมีอยู่สองวิธีคือ การ ชั่ว และ ถามข่าวจากพวก เขยบ้านกลอย

การชั่วจะเป็นการจู่โจมในกรณีที่มีคนในพื้นที่นั้นว่ามีข่าวให้แน่ๆ เพราะไปมาทุกปีจึงใช้วิธีการชั่วได้ผล “ชั่วบ้านชั่วเมืองเอาปลามาหาข่าว ให้เสียให้พี่ให้น้องพาไปชั่ว บ้านไผ่มีข่าวหลายเขาจะพาไป แแนวไปอยู่ทุกปี ทางบ้านโคก ทราบมูล พุ้น”⁵⁸

และการถามข่าวจากเขยบ้านดอนกลอย ที่ไปเอาเมียบ้านอื่น จะมาส่งข่าวนัดหมายแก่พี่น้องของตนที่บ้านดอนกลอย **“พวกบ้านเฮาไปเอาเมียบ้านอื่น บักชัย มันมายามมันกะมาบอกว่าเขาเอ็ดหาได้ข่าวสไปมือโคกะนัดกันไป”**⁵⁹ โดยสอดคล้องกับการยืนยันของแม่อำพร นักร้องกล่าวว่า ชาวบ้านในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุจะให้ความหมายของการไปตลาดเป็นสองทางคือหนึ่งไปเพื่อพบปะส่งข่าวสื่อสารกันในพวกของตน **“ไปตลาดกะได้พ้อหมู่พวก ได้พ้อคนมาแต่บ้านเสียวะได้ถามข่าวกัน ได้ฝากของให้กัน แจ่งได้ปลามากะแต่งไว้เอาไปฝากเสียฝากนำไต่บ้านเขานั่นละ ของขายกะขายไป”**⁶⁰ และสองเป็นการไปทำกำไรในการค้ากับคนในตลาดเพื่อหาเงิน มีวิธีการรวมกลุ่มของแม่คำที่เป็นไทเฮาและแม่คำ เป็นพันธมิตรในการกำหนดราคาของผักหรือปลาแต่ละชนิด ผ่านวิธีการที่เรียกว่า **“เดินหากัน”** เป็นระยะเวลาที่ไม่นานพวกแม่คำก็จะได้เกณฑ์ราคาที่เท่ากันและทำกำไรในแต่ละชนิด ดูจากว่าวันนั้นผักหรือปลาชนิดไหนในตลาดมีน้อยก็จะผลักราคาให้สูงขึ้น **“ยามไปตลาดเข้าฟ้าวางของแล้วกะหย่างหากันคุยกันก่อนอันใดเข้าไผ่ขายหย่างกะหย่างหากัน สิบกว่านาทีกะฮู้กันเบิดกะขายราคาซำกันมันแจ่งบ่ตัดราคากันเอง เอ็ดแบบนี้แล้วได้เงินดีกว่าขายไผ่ขายมัน”**⁶¹ ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้มาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน **“แต่ก่อนหย่างไปขายของตลาดไปฮอดกะคุยกันว่าสียาขายราคาแบบใด อันใดถูกแพงเฮาเอ็ดเป็นแจ่งบ่เห็นทุน ต้องคุยกันว่าราคาท่อใดแจ่งขายได้เงินหลายที่สุด ราคาของตลาดบ่คือราคาหน้าบ้าน ยากอยู่ถ้าบ่คุยกัน กะลองวางราคาเบ็งถ้าขายได้กะบอกกันว่ามือนั้นราคาท่อนี้กะขายได้ เฮากะเอาช้านี้เด้อ คือแจ่งว่า ข้าวละช่อง(ลวดช่อง)หาบหนึ่งเคยซื้อได้กระจก(จอบ)คู่หนึ่ง ถ้ากระจกแพงขึ้น ราคาข้าวละช่องกะต้องแพงนำให้ได้คือเก่า”**⁶²

เสี่ยวให้ความหมายว่าที่สำคัญอย่างมากในการประกันชีวิตของการอยู่รอดของคนบ้านทุ่งในลุ่มน้ำชี(หลง) เป็นกฎธรรมชาติของสังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี ดังนั้นการเกิดขึ้นมาของเสี่ยวมีเป้าหมายเพื่อให้สังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชีสามารถพัฒนาไปอย่างยั่งยืนได้ แม้จะมีการปรับตัวอยู่อย่างต่อเนื่อง เมื่อไปปฏิสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำกิน สามารถเกิดขึ้นมาได้ตั้งแต่ รูปแบบของการเคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ในอดีตเป็นการให้หรือการช่วยเหลือฟรี หลังจากนั้นเปลี่ยนแปลงเป็นการกระจายใหม่ขึ้นหรือเกิดการถ่ายเทพทรัพยากรให้เกิดขึ้นมาระหว่างLAN

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปรับตัว ไม่ได้ทำให้บทบาทของเสี่ยวสูญหายไป กลับทำให้เสี่ยว จำเป็นต้องช่วยตนเองมากยิ่งขึ้นมากกว่าเก่า ซึ่งในอดีตความหมายเป็นแค่ฝาแฝดของครอบครัวหรือจิตวิญญาณเดียวกันของคน2พื้นที่ **แต่ในปัจจุบันกลับกลายเป็นว่าเสี่ยวเป็นผู้ส่งผ่าน ผู้ประกันและผู้ลดความเสี่ยงในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างการบรรลุเป้าหมายของกลุ่มที่วางไว้** ได้เสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นหรือให้มีการทำงานร่วมกันขึ้นมาระหว่างคนตามLAN บทบาทและตำแหน่งของเสี่ยวจึงกลายเป็นเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของคนในพื้นที่ในการหาช่องทางลงทุน และสร้างความรู้จักและกันและการพึ่งพากันและกันมากยิ่งขึ้นในเงื่อนไขใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างพื้นที่อย่างถาวรในรูปต่างๆ สร้างการบริโภคทรัพยากรภายในกลุ่มเดียวกันที่มีจิตวิญญาณ และแนวคิดควบคุมของสถาบันทางสังคมที่เหมือนกัน ภารกิจของเสี่ยวเป็นผู้ส่งผ่านเชื่อมโยงและขับเคลื่อนสังคมในลุ่มน้ำชี(หลง)โดยเฉพาะบ้านทุ่งให้ลดความรุนแรงให้ปรับให้สู่จุดที่อยู่ในภาวะปกติในแต่ละฤดูกาลคือ การประกันความต้องการในการบริโภคขั้นต่ำทางกายภาพและเป็นรูปแบบทางพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมที่สุดที่ได้คัดเลือกนำมาใช้ในวัฒนธรรมของตนเอง

การปรับตัวโดยสร้างกลไกการเอาตัวรอด ได้ใช้วัฒนธรรมที่มีความเป็นเฉพาะของตนเองคือ การเกิดระบบการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างLAN ได้เป็นประเพณีการแลกเปลี่ยนการพึ่งพากันในเรื่องอาหารเป็นหลักหรือข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นอย่างมากในชีวิตประจำวัน จึงเป็นไปได้ที่ความยากลำบากในพื้นที่ของลุ่มน้ำชี(หลง)ที่ประกันการอยู่รอดทางกายภาพของกลุ่มคนระหว่างพื้นที่จะนำมาสู่การต่อรองมูลค่ากัน เพราะเป็นเรื่องของการซื้อขายความเป็นความตายเรื่องการอยู่รอดของคน ประเพณีการซื้อขายอาหารหรือข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นนี้จึงไม่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ (ถ้าจะเกิดขึ้นมา เป็นวัฒนธรรมของคนนอกพื้นที่และให้ความหมายในช่วงเวลาที่จำกัด) แต่เป็นแค่การแลกเปลี่ยนกัน เกิดขึ้นมาจากรากฐานของการกระจายทรัพยากรใหม่เป็นสำคัญมากกว่าการยื่นมือยื่นแมว เพราะทุกคนในพื้นที่ต่างเผชิญชะตากรรมเดียวกัน จึงมีความหมายอย่างมากต่อการสร้างกลไกขึ้นมาในการกำกับกิจกรรมการถ่ายเทพทรัพยากร ให้เกิดความไหลลื่นและมีความสะดวกระหว่างกัน และเป็นไปตามจังหวะชีวิตที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ค่านิยมและจิตวิญญาณของของการเคลื่อนย้ายทรัพยากร จำเป็นต้องมีความพร้อมทั้งภายในและภายนอกในการ

สนับสนุนการประกันการได้มาทรัพยากรในการบริโภคทั้งภายในและระหว่างพื้นที่ ดังนั้นบทบาทที่สำคัญในการกำกับกลไกทางสังคมโดยตนเอง ไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากคนอื่น ๆ แต่เปลี่ยนแปลงบทบาทเป็นการเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาโดยตนเอง อาศัยความหมายของคนตีเผชิญชะตากรรมเดียวกัน และการใช้ทุนเดิมที่มีอยู่แล้วของการมีครอบครัวแฝดในจิตวิญญาณเดียวกันระหว่าง LAN การสร้างกลไกขึ้นมากำกับตนเองในการเปิดช่องทางทรัพยากรและใช้เป็นตัวส่งผ่านทรัพยากร เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิตในแต่ละปีของกลุ่มคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)ในอดีตถึงปัจจุบัน หากขาดเรื่องนี้ วัฒนธรรมของกลุ่มน้ำชี(หลง)ไม่สามารถประกันเส้นทางชีวิตของตนเองได้มาจนถึงปัจจุบัน **ดังนั้นเป็นไปได้ที่ประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำชี(หลง)มีการขยายตัวและอยู่ได้ด้วยตนเอง**

การสนับสนุนช่องทางในการระดมทรัพยากร

กิจกรรมที่เกิดขึ้นมาของไทเฮาและผีตัวเดียวกัน บรรลุได้โดยผ่านเครือข่ายเสียภายในท้องถิ่นตนเอง ต้องให้การสนับสนุนตามความเชี่ยวชาญของตนเอง เพื่อทำให้เกิดความคล่องตัวในการเคลื่อนย้ายและการได้มาทรัพยากรตามเวลา พร้อมทั้งเกิดช่องทางใหม่ในการขยายพื้นที่ของตนเอง เพราะการใช้เครือข่ายในช่องทางใดช่องทางหนึ่งไม่สามารถสร้างความมั่นคงให้กับตนเองได้หากเผชิญปัญหาธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นความจำเป็นที่ต้องเปิดพื้นที่และขยายพื้นที่ของตนเองในเครือข่ายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในพื้นที่ของตนเอง ในช่วงการตั้งถิ่นฐานและเข้าสู่ความสัมพันธ์ตลาด แต่ให้ความหมายว่าเป็นเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในท้องถิ่น มีเครือข่ายโยงใยในการทำงานตามฤดูกาลที่อยู่ภายใต้การควบคุม เป็นการแลกเปลี่ยนในทรัพยากรและการใช้จริยธรรมร่วมกันเพื่ออยู่รอด

ไทเฮาใช้ช่องทางเฉพาะของพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ เป็นช่องทางในการระดมทรัพยากรมาใช้เมื่อยามต้องการ ซึ่งทรัพยากรนั้นไม่มีในพื้นที่ “บ้านเฮาน้ำท่วมหลายยางไม้บ่ออก ต้องไปเอาได้มาแต่บ้าน บอน บ้านพลับบ้านชั้นไคใหญ่ บ้านหนองเป่า ดอนกะยอม หนองอิตุม”⁶³ และ “ยามน้ำท่วมไปเอาข้าวนำป่าตาลลูงหีบ้านคำเตย บาดสีไป ไปเอาปลา กับเสียวบ้านกอยมาเฮ็ดปลาแดกก่อน พอได้หลายแล้วกะชวนกันไปเป็นหมู่ ผู้ใดบ่มีเสียวเฮากะบอกว่าอีนี่คนดีรู้จักหาอยู่หากิน หาเสียวให้มันแน่นสีโตนมัน เอาข้าวให้มันกินกุ่มปาก ท้องลูกน้อยมันแน่นเด้อ คนใหม่กะเลยได้เสียวไปนำ บาดสีไปอีกกะชวนกันก่อนหม่องไคเคยได้ปีต่อมากะได้ หม่องไคบ่ได้กะบ่ไป ยามก่อนลงนาคนบ้านโคกสีมาหาปลาเขาสิบอกให้ว่าหม่องไคไปแล้วได้ ลางปีบ้านผักหวานกะเอาข้าวมารถหนึ่งมาหาปลาแดก เกลือมาแต่ ร้อยเอ็ดสารคามขายกะขายแลกข้าวกะเอา เขาใส่เกวียนมา บ้านกวยน้อยมีบักพริก หมา 2 พุดแลกได้ครึ่งกะตำพื๋นึ่งให้กันซื้อ ๆ ดอก บ้านบอนเอากะบองมาแลกปลาแดกเล่มละสลึง ได้หนึ่งถ้วย ข้าวเหนียวหมื่น 5 บาท เงิน 1 บาทได้ข้าวละของ 5 ถ้วย”⁶⁴ และ “บ้านหัวเข้าโนน

ทรายมีผักดอกหลีบ จี๋มีหลายชื่อย่างมาแลกกับเด็กน้อย เด็กน้อยเก็บมาแลกยาง”⁶⁵ และ”
ยามยากได้เงินกะได้นำครั้งนั้นแล้วแต่ก็บ้านเฮาครั้งหลาย เอาไปขายในเมืองโล 5 บาท”⁶⁶

“บ้านกุดเรือโพธิ์ชัน มีหอม มีข้าวลอมมีมะยม บ้านดอนขางดอนยางอาจ
สามารถ มีมะไฟ บักแงวคือบ้านค้อบ้านดู่บ้านบอนมี บักตาล กระบอง”⁶⁷

ช่องทางที่เกิดขึ้นมาจากเสี้ยวในแต่ละ LAN เสี้ยวให้ความชุ่มเอย่างเต็มที่ในการ
สร้างความสัมพันธ์ให้เป็นไปในจิตวิญญาณเดียวกัน เพื่อเปิดพื้นที่หรือทำให้พื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ได้
มาทรัพยากรต่อกลุ่มของตนเอง บทบาทเสี้ยวแสดงเป็นตัวกลางที่ประกันในกิจกรรมของการหา
ทรัพยากรจากพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่ง คือนำมาใช้ต่อการเปิดช่องทางทรัพยากรต่างพื้นที่ซึ่งความ
สัมพันธ์ภายในกลุ่มของตนเอง มีความแข็งแกร่งมากทีเดียว ถือว่าเป็นทุนสำรองของครอบครัว
แต่ในขณะเดียวกันในแต่ละท้องถิ่น กำหนดวิถีชีวิตของตนที่มีความแตกต่างกันเห็นได้ชัดในพื้นที่
วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ มีความแตกต่างจากพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวอย่างสิ้นเชิงต่อการสร้าง
พลังภายในต่อการสนับสนุนพลังภายนอกตาม LAN เป็นธรรมชาติและคุณสมบัติของพระธาตุคำบุ
ในรากเหง้าทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานของไทยเขาเป็นความหมายของเพื่อนบ้าน เครือญาติแล้ว
ที่สำคัญให้ความหมายของพันธมิตรหรือหุ้นส่วนในกิจกรรมเป็นสำคัญ การเกาะกลุ่มทางสังคมมา
จากพื้นฐานที่สำคัญของความเชื่อต่อศูนย์กลางโซ่ววัฒนธรรมเดียวกัน ในการสนับสนุนหน้าที่ของ
ค่านิยมในสังคม ดังนั้นเกิดการหาช่องทางภายในและการลงทุนภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพื่อ
ให้ได้ทรัพยากรของตนเองในการสร้างรากฐานทางสถาบันทางสังคมในการประกันตนเองให้อยู่รอด
ดังเห็นได้จากประสบการณ์ของการนำมาใช้ของคนบ้านท่ง

เครือข่ายทางต่อท้อง

เครือข่ายทางสังคมชนิดทางต่อท้อง เกิดขึ้นจากการดิ้นรนเอาตัวรอดตาม LAN
กลุ่มทางทางต่อท้อง เป็นระบบเศรษฐกิจแบบการให้ในพฤติกรรมหรือการกระจายทรัพยากรใหม่
ระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ก่อให้เกิดหนี้ทางวัตถุ ที่มีการประกันด้วยรูปแบบ
ของสัญญานอกสัญญา ซึ่งเป็นความหมายของการช่วยเหลือกัน ตาม LAN ซึ่งแต่ละครอบครัวที่มี
การช่วยเหลือกันต่างได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นจึงเกิดหนี้ที่ต้องจ่ายร่วมกัน ในรูปสัญญาใจ ที่
ต้องปฏิบัติ ตามเพราะการเกาะกลุ่มทางสังคม จะเป็นการให้เพื่อตอบสนองต่อกลุ่ม คือเป็น “การให้
เพื่อ เรา เพื่อ ไทย เพื่อ ลูกหลานเรา “

การได้รับการช่วยเหลือด้านเครดิต จะก่อให้เกิดหนี้ในจิตใจที่ต้องหาโอกาสชดใช้คืน
เช่นในปีที่เราได้รับความช่วยเหลือ แต่เราต้องรอจนถึงเวลาที่เขาเดือดร้อน เราจึงได้ใช้ หนี้การ
กำหนดระยะเวลาในการให้และการตอบแทนของคนบ้านดอนกลอยไม่อาจจะกำหนดความชัดเจน
ของวันเวลาได้ เพราะขึ้นอยู่กับตัวแปรที่ว่า เมื่อใดธรรมชาติจะส่งผลให้สามารถตอบแทนได้

“พร้อมมือได้มีมือได้ตอบแทนกันมือนั้น”⁶⁸ ซึ่งตรงกับแนวคิดของโอกาสการให้คือ “เขามีหลายแรงสู่เขากิน ถ้าบ่มีกะบ่ให้ แต่ถ้าเขาขาดแล้วมาขอเขาพอมีกะแรงให้”⁶⁹

ครั้งแรกที่ทำทางต่อท้องนั้นไม่แน่ชัด เห็นมาตั้งแต่เกิด ผู้เฒ่าผู้แก่พาทำบอกว่าเป็นประเพณีมาตั้งแต่เป็นบ้านเป็นเมืองมา คิดว่าน่าจะมีมาตั้งแต่สมัยนั้นเหมือนที่ท่านบอกนั้นละ

ไปทำทางก็ไม่ได้ลำบาก มันสนุกเสียอีกเพราะว่าผู้เฒ่าผู้แก่ก็ได้เจอเสี้ยวเจอหมู่นเดียวกัน ผู้บ่าวก็ได้พากันกินเหล้าจิบสาว ที่เมามากก็ตักกัน พวกหมอลำหมอลำแคนก็มากันร้องลำ บางปีสองหมู่บ้านก็หาวัวมาฆ่าสุกกันกิน บางทีผู้บ่าวทำทางต่อท้องแล้วก็ชวนกันไปเที่ยวไปทำงานที่บ้านอื่นเมืองอื่นก็มี พ่อใหญ่ก็คุยกันกับเสี้ยวบ้านอื่นและพ่อใหญ่ทวยตอนทำทางต่อท้องนี้แหละแล้วก็ไปสารคามขอนแก่นกัน”⁷⁰

เครือข่ายทางสังคมแบบทางต่อท้อง ยังคงเป็นกลุ่มที่แนะนำไทเฮาผ่านกิจกรรมร่วมกัน แล้วนำพาไปสู่การจับกลุ่มเป็นการเกาะกลุ่มอื่นๆ ขึ้นมาเช่นเสี้ยว ต่อเรือ หม่มสาว ในจิตสำนึกของคนในเครือข่าย80ปีทางต่อท้อง คือ การเชื่อมจิตวิญญาณของคนที่เป็นพวกเดียวกัน เพื่อร่วมกันสร้างความมั่นคงในการขยายตัวไปสู่การร่วมมือด้านอื่นๆ เช่น การต่อเรือ การส่งข่าวความรัก เสี้ยว การแนะนำช่องทางอาชีพและเทคโนโลยีใหม่ๆ เครือข่ายทางต่อท้อง ได้ยืนยันถึงจิตวิญญาณทางเศรษฐกิจและคุณค่าของไทเฮา ที่มีความผูกพันกันมาตามช่วงเวลาประวัติศาสตร์ มากกว่าการมองเป็นมนุษย์ที่แสวงหาผลประโยชน์โดยมีความรักตัวเองสูงสุด

นอกจากนั้นเครือข่ายทางสังคมแบบทางต่อท้อง ยังชี้ให้เห็นถึงข้อมูลการตัดสินใจของ ไทเฮา ที่มีพื้นฐานมาจากจริยธรรมที่ต้องการช่วยเหลือเมื่อพบคนที่เดือดร้อน ตามที่ตนเองสามารถช่วยได้ เช่นการถามข่าวคราวกันและกัน หรือการแนะนำช่องทางระดมทรัพยากรเพื่อแก้ปัญหาให้กันและกัน ทางต่อท้องเป็นเส้นทางอย่างหนึ่งของการสร้างการลงทุนในความสัมพันธ์ให้ได้มาทรัพยากรระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในอดีต เกิดขึ้นมาจากความร่วมมือร่วมใจของคนระหว่างพื้นที่ที่มีชะตากรรมอย่างเดียวกัน โดยสร้างเส้นทางการติดต่อ และเป็นการสร้างความกระชับสัมพันธ์หลังฤดูกาลผลิตก่อให้เกิดเครือข่ายทางสังคมชนิดต่างๆที่ตามมา อย่างไรก็ตามการใช้เส้นทางของทางต่อท้อง มีข้อจำกัดอย่างมาก นอกจากผลผลิตที่ไม่มีความหลากหลายแล้วยังเป็นปริมาณที่น้อย เพราะอาศัยการเดินทางโดยเกวียนเป็นหลัก เป็นระยะทางที่ไม่ไกลพื้พากันในทรัพยากรที่เหมือนกันนั้นค่อนข้างที่ยาก ดังนั้นเป็นเรื่องของการช่วยเหลือกัน ในความหมายหากผลกระทบที่เกิดขึ้นมาพื้นที่ใกล้เคียง สามารถให้การช่วยเหลือได้หรือแนะนำให้รู้จักแหล่งทรัพยากรมาจากที่อื่นๆหรือใช้ทรัพยากรจากพื้นที่ใกล้เคียงที่มีความจำเป็นแก่พื้นที่ตนเอง

เครือข่ายหมอลำ

การค้นหาและลงทุนทรัพยากรตามLAN เป็นไปไม่ได้ที่จะอาศัยแค่ความหมายของเสี้ยวหรือทางต่อท้องในการสร้างภารกิจที่วุ่นให้สมบูรณ์ เพราะว่าโลกทัศน์ในความเชื่อ และการยอมรับในสังคมวัฒนธรรมของคนตามพื้นที่ทางวัฒนธรรม ให้การยอมรับในเรื่องอื่นๆที่ตามมาหาก

ช่วยสร้างเสริมในการกระชับความสัมพันธ์ขึ้นมาระหว่างพื้นที่ เช่น การสร้างทางต่อท้องจำเป็นที่ต้องมีหมอลำมาสร้างความบันเทิงและช่วยสร้างความรู้จักกัน โดยผ่านตนเองให้เกิดความสัมพันธ์ที่มากยิ่งขึ้น ดังนั้นการจะเปิดพื้นที่ใหม่ได้ ขึ้นอยู่กับว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้นมีหมอลำหรือไม่

สถานภาพของหมอลำในสังคมเป็นคนที่มีความสูงหรือเหนือกว่าคนอื่น ๆ นอกจากจะเป็นผู้ให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็นคนที่บอกอานิสงค์บุญและคอยขัดเกลาคคนในสังคม “หมอลำคู่แต่ก็สอนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ สอนให้รักพี่รักน้อง สำครูชุกมือนี้ละ แต่ว่าเขาลำม่วนเป็นแต่ฟัง เก่งคักอยู่พวกนี้แจ่งใดคือจำได้ ยามลำกะเท็งฟ้อนได้เปิดคิน ยามลำแล้วแต่ก็กะบ่อดแล้วคนเอาของมาใส่เป็นรางวัล เท็งกล้วยเท็งอ้อย เงิน ข้าว ไผะมักหมอลำ แหวมันบ่ได้มีหนังสือคือทุกมือนี่ ยามบุญแจ่งได้ฟังลำ ม่วนหลาย”⁷¹ เพราะว่าหมอลำต้องสามารถอ่านออกเขียนได้ เป็นคนที่มีการศึกษาในสายตาของเพื่อนบ้านหรือคนระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมและสามารถเอามาช่วยในการกล่อมเกลาร้องในพิธีต่างๆที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ ซึ่งการยอมรับของชาวบ้าน ทำให้กลุ่มคนที่เป็นหมอลำง่ายต่อการได้ทรัพยากรมาโดยที่มีความสามารถของตนแลกเปลี่ยน “เป็นหมอลำบ่ต้องขอข้าวจะได้ยามลำได้เงิน สมัยก่อนพื้นได้กันหลายกว่าเป็นครูพวกแม่ป้าวันบ้านกอยนั้น เสียงดีลำม่วนไปใสกะได้เท็งเงินเท็งของ ลางเทื่อเฮากะถามว่าบ้านนั้นบ้านนี้เป็นแจ่งใดชั่วน้ำขามปลาเขาตีบถ้าดีเฮากะไปเบิ่ง”⁷²ซึ่งคนทั่วไปไม่สามารถทำงานหรือเรียนรู้ได้อย่างง่าย ๆ

เพราะอาชีพหมอลำต้องผ่านการฝึกฝน เห็นเป็นรูปธรรมและเป็นการสืบทอดและส่งผ่าน รวมทั้งเป็นการค้นหาพึ่งพาเศรษฐกิจร่วมกันในกลุ่มหมอลำ เป็นกลุ่มของคนที่มีความรักในศิลปะการร้องรำ โดยที่คนในกลุ่มนี้จะมีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษ เพื่อผลในการที่จะมีงานแสดงและการรับงานตัวอย่าง หมอลำทองวัน ที่มีความสนใจในการร้องลำมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเป็นวัยรุ่นได้ไปเรียนลำกับหมอลำคง ต้องคอยรับใช้ครูที่บ้านและต้องคอยหาน้ำทำกับข้าว เมื่อลำเป็นแล้วจึงเริ่มที่จะรับงาน เริ่มจากในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงก่อน จากนั้นจึงได้หมอแคนที่เป็นชาประจำไปไหนไปด้วยกันบ่อยๆ คือพ่อท่อนแห่งบ้านกล้วย การจ้างนั้นหมายความว่าเมื่อจ้างหมอลำก็จะได้หมอแคนแถมด้วยเลย

จากนั้น จึงไปสั่งทำแคนที่มีระดับเสียงเข้ากับเสียงของตน ที่บ้านนาแซงจังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นเมื่อเริ่มมีชื่อเสียงแล้วจึงมีคนจ้างไปลำที่ห่างไกลมากๆ เช่น สุรินทร์ สารคาม อุบล การลำจะต้องเดินไปตามทางต่อท้อง บางครั้งลำรับจ้างเสร็จแล้วก็เดินไปล่าหาข้าวตอบางที่ก็ไปถึงกรุงเทพแล้วจึงขึ้นรถไฟมาลงที่โคราชแล้วลำกลับบ้าน

นอกจากหมอแคนคู่ใจแล้ว บางทีจะมีหมอลำฝ่ายชายที่ชอบลำกับหมอลำทองวัน จะแนะนำให้เจ้าภาพจ้างหมอลำทองวันให้มาลำกับตนเลยก็มี

เพราะว่าหมอลำทองวัน ประพฤติตนอยู่ในกฎของเครือข่ายทางสังคมแบบหมอลำ คือต้องตรงต่อเวลาไม่เอาเปรียบพวกพ้อง และพูดคำไหนเป็นคำนั้น คือรับปากแล้วต้องไปให้ได้

และความเคารพในครูและความรักในอาชีพของตน โดยมีอุดมการณ์เพื่อการสืบทอดศิลปะการแสดง และเสนอความบันเทิงสู่ผู้ชม นอกจากความรักในงานแล้วในเรื่องของรายได้และโอกาสนี้สำคัญคือ หอมล่าอาจไม่มีเวลาทำงานอย่างอื่น แต่ก็สามารถไปล่าหาข้าวได้ และการเดินทางไกลๆ ก็ช่วยให้ ได้เสียนอกพื้นที่ คือสามารถสร้างเครือข่ายได้ง่ายขึ้น

ความสัมพันธ์ในกลุ่มของหอมล่าจะให้เกียรติกัน ในฐานะที่เป็นคนอาชีพเดียวกัน ส่วนคนในกลุ่มอื่นๆทางสังคม ก็จะทำให้การยอมรับในการพึ่งพาอาศัยกัน และสำหรับนอกพื้นที่ก็จะมี ความสัมพันธ์กันกับกลุ่มของเสี้ยว “คนสมัยก่อนยอมรับคนที่รู้เรื่องศิลปะเรื่องธรรม เป็นหอมล่า ต้องรู้เบ็ด เท็งมีความสามารถร้องรำ คูน่ากะม่วน เพราะเขาอยู่เขาเห็นมาหลายหม่องหลาย ที่ บ้านใดเป็นแบบใดคนนิสัยแจ่งใดเขาจะรู้ บ้านใดข้างงามดินดำน้ำชุ่มกะถามเขาเขาจะรู้ กะได้อาศัยชื่อเขาไปถามหาคนบ้านนั้นกะมี เจ้าแม่เสี้ยวหอมล่าผู้นี้บ่ ข้อยเป็นพี่เป็นน้อง เป็นลูกเป็นหลานเพิ่น ไปแจ่งชั้นแหลว”⁷³ และกลุ่มหอมล่าในพื้นที่อื่น เพื่อที่จะมีเครือข่ายการทำงานที่กว้างและเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาอย่างอื่น

การเกิดขึ้นมาของเครือข่ายหอมล่า ถือว่าเป็นทุนสำรองที่สำคัญของพื้นที่วัฒนธรรมในแต่ละที่ เพราะบทบาทส่วนใหญ่สามารถสร้างและเปิดพื้นที่ใหม่ในการได้มาของทรัพยากร ได้ขึ้นกับหอมล่า คือ “ยามเพิ่นไปล่าใสกะมีคนมักหลายถ้าเขาไปบ้านพี่น้องเคยไปแล้วอยาก ไปหม่องใหม่ เขาจะไปสืบไปถามเพิ่นว่าบ้านนั้นบ้านนี้เป็นแจ่งใด ไปดีบ่ ถ้าเพิ่นว่าดีอยู่ข้าว หลายเขาจะไปนำเพิ่นว่า คือถามผู้เพิ่นเคยไปซื้อ ๑ ดอก เคยไปทางทรายมูลกะได้ข้าวหลาย อีหลี”⁷⁴ ในขณะเดียวกัน สามารถสร้างให้เกิดการเกาะกลุ่มขึ้นมาในรูปแบบต่างๆเช่นกลุ่มหนุ่มสาว เสี้ยว หรือกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นมาตามมา ดังนั้นกลุ่มของหอมล่านอกจากบทบาทเป็นนักการทูต ที่เราเห็นแล้วยังทำให้เกิดการเกาะกลุ่มขึ้นมาและกิจกรรมอื่นๆที่เกิดขึ้นมาด้วย เช่นกิจกรรมใน ประสพการณ์ความง่ายในการเปิดพื้นที่ของหอมล่า “ไปล่ายู่เพชรบูรณ์ ก่อนล่ายไปกินข้าวเจ้า ของบ้านขอมูกเป็นลูกฮักย่อนว่าเพิ่นมักฟังล่าย แล้วเพิ่นขอให้ล่ายให้ฟังเดี๋ยวนั้น เขาจะล่าย เพิ่นกะมูกแขนให้ร้อยหนึ่ง ยามล่ายแล้วเพิ่นกะไปฮับลูกสาวเพิ่นที่อยู่ในเมืองมามูกเป็นเสี้ยว แม่เสี้ยวให้บักขามหวานสองกะสอกับข้าวอีก 5 กระสอให้ลูกขั้บรรดมาส่งฮอดบ้าน”⁷⁵

ตำแหน่งของเครือข่ายหอมล่า เมื่อพิจารณาไม่ใช่เครือข่ายในรูปแบบปกติถือว่าเป็นการเกาะกลุ่มขึ้นพิเศษ เพราะมีสถานภาพที่สูงกว่าคนอื่นๆและสามารถสร้างให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ ให้สามารถลื่นไหลได้บทบาทค่อนข้างจะกว้างกว่าเสี้ยว แต่สามารถระดมคนใน ระหว่างพื้นที่ให้มีความไว้วางใจ และสร้างกิจกรรมใหม่ที่น่าไปสู่การเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่าง พื้นที่ได้ เป็นสถานที่ขัดเกลาคนให้มีความรู้และการยอมรับในพิธีกรรม ระดมแรงงานหรือการออก ปากช่วยเหลือกันในพื้นที่ โดยได้สะท้อนออกมาในกลอนลำของหอมล่าทองวัน กองคำ ซึ่งเป็นหนึ่งใน บรรดาหอมล่าในพื้นที่ ดังนี้ “...บัดนี้ลิกล่าวถึงบุญผลาอาณิสงค์ต่าง ๆ ที่เฮาเอ็ดเฮาสั่งนำ

รูปภาพหมอลำทองวันทวนวัฒนธรรมของพื้นที่และผู้เปิดและสร้างช่องทาง LAN

กันวันนี้ บุญชาตินี้สีให้ฮ่อมเย็นล้ำบ่มีฮ้ายมาก้าคนค้ำคุณพระธรรม เท็งพี่น้องป๋องปลายหลายหน้า ฮ่อมเย็นเพิ่นว่าย่อนอาหิสังคั้น บุญชาติหน้าแอ่งสีฮ่อมเย็น มีบุญได้เห็นพระสีอาณเป็นเจ้า พี่น้องเอยฮักกันไว้เด้อ ซ่อยกันเฮ็ดสร้างไว้สมัยหน้ามาถึง ข้าวเต็มเล้า น้ำเต็มท่า ปลาเต็มข้อง บ่ต้องทนทุกข์ยากเจ็บไข้ออดหิว...”⁷⁶

ซึ่งในบทกลอนนั้นได้สะท้อนถึง การให้ความหมายของความคาดหวังในความมั่งคั่งในอุดมคติของคนในพื้นที่ ความมั่งคั่งหมายถึง ความง่ายในการปรับตัวเข้าใช้ธรรมชาติ คือ ข้าวเต็มเล้า น้ำเต็มท่า ปลาเต็มข้อง “บ่ได้หวังหยั่งหลายแค่เฮ็ดนาได้ทุกปีกับมีปลาให้จับเฮากะสบายแล้ว”⁷⁷ แต่คนในพื้นที่ก็มีความเข้าใจในสภาพพื้นที่ของตนที่ไม่สามารถจะให้ความ มั่งคั่งตามอุดมคติได้ “มันบ่ค่อยได้เฮ็ดนาดอกบ้านเฮาบ่านดอนหาน้ำมีแต่หาปลาแลกข้าวพอได้อยู่ได้กินมือต่อมือ”⁷⁸ ความมั่งคั่งในอุดมคตินั้น ต้องรอในชาติหน้า เพราะไทเขาไม่มีความเชื่อมั่นว่าจะได้เจอความมั่งคั่งเช่นนั้นในชาตินี้ “ชาตินี้กะหาได้ซำมี กกขายปลายกินไปซ้นแหล่ว เฮ็ดบุญเข้าวัดไว้ชาติหน้าแอ่งได้ไปเกิดหม่องใหม่หม่องบ่ลำบากลำบากนพูน”⁷⁹

เครือข่ายต่อเรือ

เป็นการพึ่งพาเศรษฐกิจร่วมกัน เป็นกลุ่มที่มีรูปแบบความสัมพันธ์เป็นยุทธวิธี โดยอาศัยความเชี่ยวชาญที่ตนมีอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับพื้นฐานของตนเป็นจุดเริ่มซึ่งเกิดมาจากการเรียนรู้และการฝึกหัดโดยครอบครัวตนเอง จากการสังเกตและการลองผิดลองถูกกับความชอบด้วย

เครือข่ายต่อเรือนี้เกิดจากภูมิประเทศที่เป็นลุ่มน้ำ ทำให้มีการถ่ายทอดความรู้การทำเรือให้เป็นอาชีพสำหรับพวกพ้องของตนซึ่งเกิดขึ้นมานานแล้วตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานแรกเริ่มของพื้นที่บ้านท่ง

กลุ่มต่อเรือ มีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องมีคนรู้จักที่เป็นพวกที่หาไม้มาได้ นอกจากนั้นยังต้องเป็นที่ไวใจและคนที่มาใช้บริการต้องเชื่อในฝีมือ และการเลือกช่างของชาวบ้านที่ให้ความหมายต่อช่างต่อเรือ “ช่างต้องเป็นคนตั้งใจเห็ดงานว่าเป็นว่า แต่ต้องเห็ดงาม ได้น้ำหนัก ช่างเห็ดเรือจะเป็นช่างไม้ นำเป็นพวกที่ผู้อื่นได้พึ่งได้ขอแรงดู ช่างต้องบิผัดบ้านพาลเมืองแจ่งสิมคนจ้าง”⁸⁰

จึงให้ความหมายเหมือนกับการขอร้อง หรือเป็นผู้ที่มีพระคุณในการให้เครื่องมือการผลิตสำหรับการยังชีพทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ตนเอง ถ้าหากฝีมือเป็นที่กล่าวผู้คนจะเข้ามาหาและขอร้องอยู่อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดการเกาะกลุ่มทางสังคมของตนเองขึ้นมาอย่างอัตโนมัตินอกพื้นที่และภายในพื้นที่ของตนเอง เช่นกรณีพ่อใหญ่มอนมักจะแบ่งอาหารไปให้พ่อลีที่ช่วยต่อเรือให้ ซึ่งการให้ที่เป็นความทรงจำนั้นได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง “พ่อลีเขาเคยต่อเรือให้ ยามเขาได้ปลามาแต่แกขวดกะเห็ดสุเขากินนำเป็นการตอบแทนกันไป ต่อน้ำใจที่เขา”⁸¹

นั้นเป็นการหาช่องทางช่องทางของการได้มาซึ่งทรัพยากร และการลงทุนทรัพยากรอีกแบบหนึ่ง ผ่านทางสถาบันทางสังคมที่เน้นความสัมพันธ์การพึ่งพากันเป็นหลัก

เครือข่ายนี้จะมีความสัมพันธ์กันภายในอย่างไม่เป็นทางการ คือไม่มีการถ่ายทอดเป็นหลักสูตรแต่อาศัยความช่างสังเกตและจดจำของคนที่มีโอกาสไปช่วยนั้น “ไม่ได้ไปรำไปเรียนอะไรมากมายหรอก แคไปดูๆไปช่วยเขาทำ ก็พอจะทำได้ พอทำบ่อยเข้าก็เลยทำเป็น ที่ทำขายมาก็ประมาณ ยี่สิบกว่าลำแล้ว ตั้งแต่ใช้กับมือ จนเดี๋ยวนี้มีกับไฟฟ้าใช้ แต่ไม่มันหายากกว่าเดิมมาก ก็เลยไม่ค่อยได้ทำ คนที่อยากได้ ก็มาก ทั้งพวกแกขวดและพวกจากที่อื่นที่บ้านเขาทำไม่เป็นเขาก็มาหาซื้อ ความจริงถ้ามีไม้เราทำได้เรื่อยๆ ใครที่อยากทำเป็นก็มาช่วยแล้วให้สังเกตเอา แต่เรือชุดเราไม่เคยทำนะ เพราะบ้านเราไม่มีไม้ใหญ่เหมือนเมื่อก่อน การทำเรือนั้นต้องมีความใส่ใจให้มากที่สุด เพื่อที่ลูกค้าจะได้ของดีๆไปใช้และเราต้องเรียกราคาตามสมควร เช่น เรือขนาดสี่คนนั่งนั้น กัดกราวพันกว่าบาท”⁸²

กลุ่มต่อเรือเป็นการพึ่งพาเศรษฐกิจร่วมกัน เป็นกลุ่มที่ธรรมชาติมีรูปแบบความสัมพันธ์เป็นการอาศัยความเชี่ยวชาญที่ตนมีอยู่ สอดคล้องกับพื้นฐานของตนเป็นจุดเริ่มและมีสถานภาพเหนือกว่ากลุ่มอื่นๆ ด้วยความเชี่ยวชาญของกลุ่มตนซึ่งไม่ต่างมากนัก จากกลุ่มของหมอลำคือ

“เมื่อต่อเรือมีพ่อสมมาเลื่อยไม้ให้เป็นคนบ้านนำหั้นเป็นพี่น้องกันเพื่อนเอนำสามร้อยบาท พ่อสอนกะมาช้อยเบ็งช้อยบอก เอาไม้ยูคาเห็ดมันสิได้บ่ เขากะว่าได้อยู่ตอกเรือว่าแต่บ่จมน้ำได้เบ็ด พ่อบุญบ้านนำหั้นกะมาช้อยเพราะถ้าเรือแล้วละสิจอดไว้เถียงพ่อบุญอยู่สะพานสองเอาไว้ใช้น้ำกัน เพราะนาอยู่ติดกันเพื่อนอยู่มาให้เพื่อนเฝ้าให้ เพื่อนอายุใช้ชื่อๆเลยมาช้อยกัน เลื่อยเอาไม้เจ็ดแผ่น ไปให้พ่อพลบ้านใหญ่ต่อให้ เป็นพี่น้องกันเขาบ่เอาเงินนำดอก ต่อเรือกะไปเบ็งเพื่อนต่อเขากะหัดไปนำแจ่งสิเป็น ตอนเลื่อยไม้กะคุยกันว่าบ้านโคกนี้จะแมนสิสบาย เห็ดแต่นาถ้ากินปลาชื่อๆโลด บ้านเขาต้องลำบากบ่ได้เห็ดนา เขาเห็ดนาปลูกต้นแก้วเฝ้าถ่านดีบ่ ได้สอบละสามร้อยปลูกสามปีกะเผาได้ ช่วยถ้าอยู่สามปีสิเห็ดหยั่ง เจ้าสิไปย่านหยั่งน้ำกะท่วมอยู่ทุกปีอยู่ โอ้ยบ้านปีมันเห็ดได้กะล้ำถูกเลขพูนเต๋อ กะคุยกันไปว่าสิลองเบ็งก่อนว่ามันสิเห็ดได้อิหลีบ่ เลื่อยแล้วกะกินต้มไก่่น้ำกัน เหล้ากินตอนเลื่อยอยู่แล้ว มือช่างแจ่งเที่ยงตัดไม้ได้ตรง ช่างกะคุยแต่เรื่องวิธีหาแย้ของไทบ้านดอนกลาง มันเห็ดบ่คือบ้านเฮา มันเอาแหไปนำ มันหว่านครอบฮูแย้เลยบ่มีหนี่ได้ไวพร้อม บ้านเขามีแต่ใช้เสียมขุด แย้มันขุดหนี่เร็วกว่าคนขุดไล่พูน”⁸³

เครือข่ายการต่อเรือของบ้านดอนกลอยเกิดขึ้นมาเพราะสภาพพื้นที่ ที่อยู่ใกล้แม่น้ำ ดังนั้น ความหมายของเรือ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการใช้หาอาหาร

เริ่มแรกนั้นจะเป็นการต่อเรือภายในครัวเรือนของตน แล้วจะมีเครือข่ายที่สนใจมาช่วยงาน จนเมื่อคล่องแล้วจึงต่อเองได้

“ที่แรกก็ไปหยิบไปจับช่วยพ่อลุงทอน แล้วไป ๆ มา ๆ ก็เป็นเอง พ่อลุงเพิ่นก็เห็ดแบบนี้มาคือกัน”⁸⁴

พ่อพล กองคำ ผู้เชี่ยวชาญในการต่อเรือผลจากธรรมชาติของบ้านท่ง

ความหมายของเครือข่ายต่อเรือในอดีต เป็นความหมายที่เป็นกลุ่มช่างที่ทำงานเพื่อคนในสังคมของตนโดยมีกฎคือความเชื่อที่ว่าคนทำเรือตัวเองนั้นจะไม่มีโชคลาภ ดังนั้นเรือต้องเอามาจากคนอื่นและโสภของเรือที่มีเพื่อเป็นการกำหนดคุณลักษณะที่ดีของเรือ “เรือมีตาผู้ต่อตัวเองบ่ หมาบ่ ต้องให้คนอื่นขี่บ่เป็นหยั่ง เรือแตกกะบ่ดีหากินบ่หมาบ่ เลยต้องหาช่างดี ๆ ต่อมันแจ่งสิทน”⁸⁵

ซึ่งกฎนี้จะช่วยให้กลุ่มช่างอยู่ในสังคมได้ ไม่ต้องมีเงินตราเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน แต่มีบุญคุณแก่เครือข่ายทางสังคมอื่นๆ ก็ทำให้เครือข่ายต่อเรืออยู่ได้

“สมัยก่อนมันมีโสภเรือ ตั้งแต่ช่วงรุ่นเก่ารุ่นเฒ่าสังกาเผิ่นก็เป็นช่าง เขามีโสภว่าไว้ว่าเรือมีตาตามตำแหน่งต่าง ๆ นั้นผู้ต่อเองไม่ได้มันจะไม่หมาบ่ต้องให้มือสองขี่ ในสมัยนั้นเงินมีไม่มากก็ให้वानกัน ให้ต่อให้ เช่นพวกแกขวดหาปลา พอหาได้ก็เอาไปให้พวกที่ต่อเรือให้

แต่ก่อนเรือที่บ้านใช้ก็มีคนต่อให้ โดยที่เจ้าของหาไม้มาแล้วก็เลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำให้ข้าวปลาอาหารเสื้อผ้า กับช่าง แต่ก่อนเขาถือกันว่าช่างเป็นคนที่คนอื่นไม่สามารถไปผิตข้อหมองใจได้เพราะช่างนั้นทำเพื่อให้คนอื่นได้มีโอกาสในการทำมาหากิน ถ้าฝ่าฝืนยามเดือดร้อนเขาจะไม่มาช่วย”⁸⁶

จุดเปราะบางของกลุ่มต่อเรือก็คือ เมื่อไม่ใหญ่เริ่มหมดไป และความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ทำให้กลุ่มนี้เริ่มชะลอตัว และมีการส่งผ่านตามโอกาส(ที่ได้ต่อ)และเป็นในเครือญาติ

เครือข่ายต่อเรือมาจากความสามารถของตนเองในการปรับตัวเองให้เข้ากับธรรมชาติและการเลือกยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับตนเอง เพราะเป็นบ้านที่อยู่ย่านน้ำ มีหน้าที่สร้างเครื่องมือการผลิตและให้ท้องถิ่นหรือเพื่อนบ้านที่มีความต้องการใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการยังชีพและเป็นการลงทุนในการเปิดพื้นที่ และแสวงหาช่องทางในการได้มาทรัพยากรจากพื้นที่อื่นๆ ทำให้รากฐานภายในไทเฮาที่มีกลุ่มต่อเรืออยู่ เป็นเหมือนกับตัวเปิดปิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรที่มาในรูปแบบต่างๆจากหลากหลายพื้นที่ ด้วยความสามารถทำให้เครือข่ายทางสังคมชนิดนี้ มีสถานภาพที่มั่นคงและมีความเหนือกว่ากลุ่มอื่นๆ เพราะเป็นการพึ่งพามากกว่าการแลกเปลี่ยนหรือการยืมหนุยืมแมว ได้ช่วยให้เกิดหลักประกันแก่ท้องถิ่นอื่นๆในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างปกติ ลำพังการใช้นโยบายแค่ในรูปการเปิดหรือการแสวงหาทรัพยากรจากท้องถิ่นอื่นๆตามLAN ไม่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรได้อย่างต่อเนื่องและเป็นไปอย่างหลากหลาย แต่ความสามารถในอาชีพเกิดขึ้นมาเฉพาะพื้นที่ เป็นสถาบันที่สำคัญในการดึงดูดการเข้าสู่การแลกเปลี่ยนมากยิ่งขึ้นหรือเกิดการถ่ายทอดทรัพยากรระหว่างกัน

เครือข่ายแก๊ววด

แนวคิดและการปฏิบัติของเครือข่ายแก๊ววด เป็นคลังสำรองในการสนับสนุนเครือข่ายทางสังคมชนิดอื่นๆให้เกิดขึ้นเป็นการค้นหาพึ่งพาเศรษฐกิจร่วมกัน ได้ใช้แรงงานร่วมกันของสมาชิกในบ้านทั้งในการทำประมงจับปลาในรูปที่เรียกว่าการแก๊ววด เครือข่ายชนิดนี้ยังปรากฏอยู่ถึงปัจจุบันและมีการบูรณาการเครือข่ายทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การสร้างบรรทัดฐานของการจัดการใช้ทรัพยากรในลุ่มน้ำชี เป็นประโยชน์ของการอยู่อาศัยร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับคนที่เป็นแบบฉบับของตนเอง อยู่บนพื้นฐานค่านิยมและจิตวิญญาณแบบการให้การแบ่งปันเพื่อดำรงอยู่ร่วมกันของเครือข่ายทางสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เศรษฐกิจแบบการกระจายทรัพยากรใหม่ร่วมกันเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมวัฒนธรรมตนเอง

การแก๊ววดในบ้านดอนกลอยมีมาแต่เมื่อใดนั้นไม่ปรากฏ แต่พอครุบัวเล่าว่ามีมานานก่อนที่เจ็กสอนจะมาแก๊ววดเอาปลาไปขายการแก๊ววดในอดีต เกิดขึ้นมาจากชีวิตประจำวันของตนเองที่ต้องมีปลาเป็นอาหารสำหรับในการใช้บริโภคแก๊วตนเอง และสภาพทางธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวยเอาที่เดียวแก่การปลุกข้าว เห็นได้จากจิตสำนึกที่สะท้อนออกมาว่า**”บ้านเฮาบ่านน้ำบ้านทุ่งน้ำท่วมตุ้ ดีแต่มีปลากินนี้แหละ คนบ้านน้ำเด็กน้อยบ้านน้ำ ต้องจับปลาเป็น แจ่งสิ(จึงจะ)รอด”**⁸⁷ สภาพทางธรรมชาติที่เป็นปัญหาของคนบ้านทุ่งได้สร้างให้คนที่นี่ มีความสามารถในการเอาตัวรอดในการจับปลา กลุ่มแก๊ววดเป็นกลุ่มหลักในการเคลื่อนย้ายหรือถ่ายเททรัพยากรไปสู่พื้นที่อื่น เป็นบ้านโคกหรือบ้านดงในการได้ข้าวมาและทรัพยากรอื่นเป็นสำคัญ เพราะทรัพยากรที่สำคัญออกจากบ้านทุ่งคือปลา ดังนั้นการได้ทรัพยากรเกิดขึ้นโดยอยู่บนพื้นฐานของการรวมตัวกันแก๊ววด การแก๊ววดเพื่อหาปลาปริมาณมากในระยะเวลาอันสั้น (ยังใช้กันอยู่)

“อยากได้ปลาหลาย ๆ ไว ๆ ะเลยไปแก๊ววดน้ำกัน หาผู้เดียวกะได้แต่ว่ามันบได้ไวบ่ทันกินบ่ทันบ้านทันเมือง”⁸⁸ และ **“กลับจากหาข้าวแต่ก่อนกะแก๊ววดเลยเตรียมปลาไว้ได้พักมือสองมือถ้าหาเองเบ็ดสิบได้พักเลยแหละ หม่นอย่างเดียบบได้ดอก อยู่บ้านกลอยต้องมีพีมีน้องน้ำ มันแจ่งสิรอด”**⁸⁹

จากตรงนี้เกิดช่องว่างในกิจกรรมการยังชีพของตนเอง ทำให้เกิดความต้องการใช้เรือจึงได้รับการสนับสนุนหรือของร้องต่อกลุ่มต่อเรื่องดังที่เราได้บรรยายก่อนหน้านี้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการจับปลา (ยังเหลือตามโอกาส)

ในขณะที่เครือข่ายแก๊ววดแบบใหม่และมีจุดมุ่งหมายเพื่อการค้ำนั้นเจ็กสอนเป็นคนนำเข้ามา

“คนพาแก๊วโดยใช้ขวดตาข่ายเจ็กผู้แรกคือเจ็กสอนคนยโสธร ตั้งแต่พ่อใหญ่ได้หกเจ็ดปี เราแก๊วส่งตลาดยโส”⁹⁰

ความหมายแต่ดั้งเดิมของการแก่ววด คือการหาปลาเพื่อกินในกลุ่มของตน และบางครั้งก็ให้เพื่อนฝูงที่มาแลกเปลี่ยน จนถึงเป็นการพักผ่อนกินข้าวป่า เมื่อเพื่อนมาเยี่ยม

กลุ่มแก่ววดมีการวิวัฒนาการมาถึงปัจจุบันมีสมาชิกดังนี้

ระดับเจ้าของเครื่องในการแก่ววด เช่น ตามอน(บ้านดอนกลอย) ,พ่อสา(ดอนกลอย), แม่ไถ่ (บ้านโนนหัน) ระดับงานมีการแบ่งแรงงานเป็น 2 ระดับคือ

พวกมีประสบการณ์มี 2 ตำแหน่งคือ คนกำ และคนเดา ซึ่งนอกจากใช้ประสบการณ์ยังต้องเป็นผู้ที่ใช้แรงงานมากที่สุดในการแก่ววดนอกจากนี้เป็นคนที่มาใช้แรงงาน ในการแก่ววดแต่ละครั้งมีบุคคลที่มีหน้าที่เป็น คนกำ และ คนเดา สับเปลี่ยนกันเช่นทิดบุญสัว พ่อมา พ่อจำปา

คนดังเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากที่สุด กลุ่มแก่ววดของพื้นที่บ้าน ดอนกลอยมีดังนี้ ตามอน ทิดบุญสัว ทิดวัง พ่อมา แม่พรม แม่นาง แม่ใหญ่พา พ่อจำปา แม่น้อยแม่ใหญ่อุ่น(เป็นคนตาบอด)

เราเห็นว่ากลุ่มแก่ววด นอกจากเป็นคลังอาหารสำรองให้กับพื้นที่อื่นแล้ว ยังสามารถบอกถึงกว้างไกลในการติดต่อกับเครือข่ายกับพื้นที่บ้านอื่นๆ มีความจำเป็นที่ต้องการบริโภคปลาตั้งเช่นบ้านผือซึ่งเป็นบ้านโคกกล่าวว่**“บ้านกลอยเห็ดปลาแซบ บ้านเฮาเห็ดบัสู เคยกินมา แต่น้อย สัมปลาบ้านดอนกลอย เคยไปหาปลาอยู่บ้านดอนกลอยแต่คราวเป็นสาว”**⁹¹ และสอดคล้องกับว่**“คนบ้านดอนกลอยเขาหมั่น บ้านเขาเห็ดนาบได้ เขากะช่วยกันหาปลาหาข้าว บ้านเขาคนบัสูปาล แคคิดไวมี่หัวทางหาอยู่หากินและทางค้าทางขาย”**⁹² กลุ่มนี้มีสัญลักษณ์และธรรมชาติที่ต้องเน้นการใช้แรงงานเป็นอย่างมากในการทำงาน เพื่อให้ได้มาทรัพยากรและเป็นไปอย่างรวดเร็วจากการเปลี่ยนแปลงของสายน้ำและฤดูกาล

ดังนั้นการใช้แรงงานของครอบครัวและการระดมแรงงานของกลุ่มคนที่มีนิสัยใจคอในค่านิยมเดียวกัน ถือว่เป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของกลุ่ม**“ถ้าไปหาแก่ววดนำหมู่เพิ่นกะได้ปลาหลายเฮากะเอาไปหาข้าวได้ไว เดียวนี้สมัยนี้กะได้เงินไวกว่าหากินผู้เดียวมันบ่พอได้ขาย เพราะมันซ้ากว่ากันหลาย”**⁹³

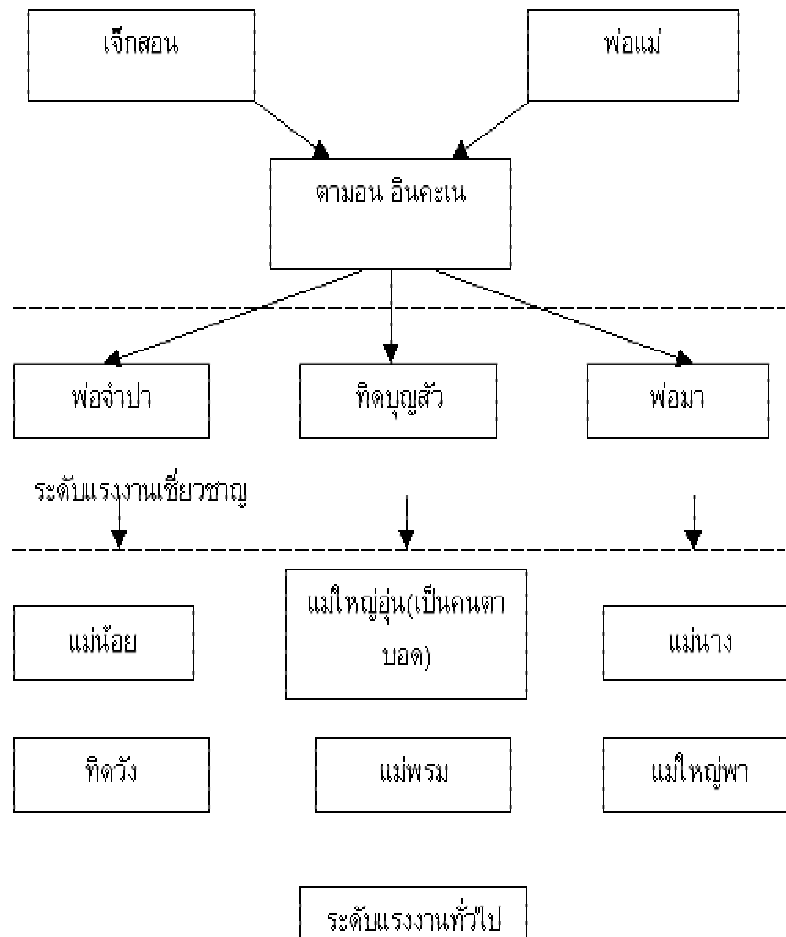
สามารถทำให้กิจกรรมที่มีอยู่บรรลุได้และไหลลื่นได้ตามเวลาที่ต้องการ ด้านหนึ่งของความหมายของแม่น้ำชี เป็นสิ่งที่คนบ้านดอนกลอยไม่สามารถจัดการได้ด้วยตัวคนเดียว แต่อีกความหมายหนึ่งเมื่อคนบ้านดอนกลอยรวมตัวกันก็สามารถเข้าไปช่วงชิงทรัพยากรจากธรรมชาติมาได้เช่นกัน **“ไปหาหาปลา แก่ววด ยกสะดุ้งนำกันได้ปลาหลาย ไปผู้เดียวไปได้แต่กางมอม กางมอมได้แต่พอกินในครัวจะของ บ่ได้หลายคือแก่ววด”**⁹⁴ ก่อให้เกิดจิตสำนึกของคนบ้านดอนกลอยที่ ชอบการเกาะกลุ่มและจำกัดความเป็นปัจเจก **“บ้านเฮาต้องช่วยเหลือกัน แจ่งจะอยู่กันได้”**⁹⁵ และ **“คนอยู่นำกันต้องช้อยกัน บ่ช้อยไผะบ่มีไผช้อย”**⁹⁶ การรวมกลุ่มของไทเฮาคือเครือข่ายเพื่อกระจายทรัพยากรแก่พวกเดียวกันในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในทรัพยากรที่พวกเขามี

อย่างล้นเหลือ มีการให้หรือที่เรียกว่าการ “ส่ง” เป็นช่องทางหนึ่งในการกระจายทรัพยากรในพื้นที่ “เรามีหยิ่งหลายกะเอาไปให้เอาไปส่งชุมเดียวกันกินน้ำ แจ่งแม่ผ้นแม่วรรณดีกะส่งกันไปกิน มาอยู่พวกแนวอยากแนวกิน”⁹⁷ ซึ่งแนวคิดในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าจะชัดเจนในจิตสำนึกที่แสดงออกมาว่า “ที่ต้องส่งกันเพราะเรามีหลายแล้ว ครอบครัวยังจะของพอกินแล้ว”⁹⁸ และ “เป็นชุมเดียวกันมาโดน เรื่องเล็กๆน้อยๆที่พอช่วยกันได้ก็ต้องช่วย”⁹⁹

นอกจากนี้ยังมีการกระจายทรัพยากรในรูปของการแลกเปลี่ยน หรือที่เรียกว่า “ข้าว” หรือ “หาข้าว” เป็นการกระจายทรัพยากรต่อพวกเดียวกันนอกพื้นที่ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาจากการให้และการลงทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ สร้างให้เกิดความมั่นคงแก่สมาชิกตนเองและตาม LAN หมายถึงความจำเป็นที่ต้องแลกเปลี่ยนกัน เพราะความแตกต่างระหว่างพื้นที่แต่ละบ้านมันบ่คือกันหม่องหากินหาอยากกะบ่คือกัน บ้านเขามีชีเฮากะมีปลา คนบ้านเฮากะพากันแก่ขวด”¹⁰⁰ และความเข้าใจในสภาพธรรมชาติที่ไม่มีที่ใดสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทุกด้านเขาต้องเอาปลาไปหาเขา บ้านใดมีข้าว กะเพราะว่าเขาเอ็ดนา เขาสิบ่ค่อยมีเวลาหากินอย่างอื่นหลาย บ่แม่น่ง่ายดอกที่จะหาปลาเอาเอ็ดปลาแดกพร้อมกับเอ็ดนา”¹⁰¹ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ต่อยกย้าให้เห็นว่าคนบ้านทุ่งที่มีวัฒนธรรมการแก่ขวดได้สร้างภารกิจที่ยิ่งใหญ่คือ เป็นคลังเสบียงสำรองเพื่ออยู่รอดของทางต่อท้องกับไทเฮาท้องถิ่นอื่นและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเอาตัวรอดของพื้นที่ทางวัฒนธรรมในระยะยาว

เครือข่ายทางสังคมของไทเฮา เกิดขึ้นมาจากช่องว่างการขาดทรัพยากรทำให้เกิดเครือข่ายที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาเฉพาะที่ตนเองมีภารกิจอยู่ ต่างได้สนับสนุนกิจกรรมให้เกิดขึ้น นอกจากเป็นการสร้างช่องทางของการได้มาทรัพยากรแล้ว ได้สร้างเครือข่ายขึ้นมาในรูปแบบต่างๆทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ตนเอง ดังนั้นเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ช่วยสร้างให้เส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่เข้าสู่ภาวะปกติ แม้ว่าหลายๆครั้งประสบปัญหาอย่างต่อเนื่องแต่การนำเอาเครือข่ายทางสังคมมาใช้ กลายเป็นการสร้างความมั่นคงให้สถาบันของตนเองสามารถมีชีวิตอยู่ได้และผลิตซ้ำตนเองออกมา เกิดขึ้นมาจากการสนับสนุนภายในของการได้มาผลผลิตและการเคลื่อนย้ายถ่ายเททรัพยากรระหว่าง LAN

การสนับสนุนให้เกิดช่องทางในการเอาตัวรอดขึ้นระหว่าง LAN ก่อให้เกิดอาณาบริเวณที่เป็นอิสระในจิตวิญญาณของการขับเคลื่อนทางกิจกรรมระหว่างกันของความเชื่อในโชนวัฒนธรรมและชะตากรรมอย่างเดี่ยว ด้านหนึ่ง ขาดความเป็นอิสระร่วมกันจากชะตากรรมที่เกิดขึ้นมาจากระบบธรรมชาติที่ไร้จัดตั้ง ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง เกิดจากจิตวิญญาณร่วมกัน กลายเป็นศูนย์กลางของการทำงานกิจกรรมระหว่าง LAN ซึ่งก่อให้เกิดอาณาบริเวณที่อยู่นอกเหนือความหมายของตลาดที่ผ่านมา กลายเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระในระดับครอบครัวและท้องถิ่นในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกันและกันในความหมายของคุณค่าที่ขึ้นในอดีที่ผ่านมา แม้ว่าในปัจจุบันเหลือน้อยอยู่แต่ก็ยังมีการนำมาใช้กันอยู่

ภาพที่16แสดงเครือข่ายทางสังคมของการแก่ชรา

ตลาดของตนเองในท้องถิ่น(Bazaar economy)-ยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอด

ประวัติศาสตร์ชีวิตความเป็นอยู่สำหรับคนที่อยู่อาศัยในบ้านทุ่ง ได้แสดงให้เห็นว่า ไทเฮาและผีตัวเดียวกันไม่ใช่หลักการซื้อขายต่อกันและกันในการดำเนินกิจกรรม เพราะพฤติกรรมหรือวิธีการแก้ไขปัญหาที่ว่านี้หลายครั้ง เมื่อนำมาใช้ได้ขัดต่อธรรมชาติของตนเองกล่าวคือ การค้าขายหรือการต่อรองสินค้าในจิตสำนึกภายในกลุ่มของตนเอง ไม่มีใครเข้าร่วมการต่อรองราคาผลผลิตทางอาหาร นัยของคนบ้านทุ่งข้อเท็จจริงที่แสดงออกมาทางตรรกะให้เราเห็นอยู่อย่างต่อเนื่องคือ พฤติกรรมของตนขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและพื้นที่ทำมาหากินเป็นสำคัญที่ประกัน

การตอบสนองต่อการบริโภคของตนเอง แต่ไม่ใช่ตระกะที่มีความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายและเครื่องมือ(ทรัพยากร)ที่ใช้ไปเพื่อประสิทธิภาพที่สุดในความปรารถนาของตนเองในฐานะเป็นผู้กระทำ ซึ่งจิตวิญญาณทั้ง2นี้เกิดขึ้นอยู่บนพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการเอาจิตวิญญาณของการค้าขายมาใช้กับบ้านท่งเป็นเรื่องของการฝืนธรรมชาติอย่างมาก ทำให้กลายเป็นมนุษย์ที่ไร้ภารกิจในพื้นที่ตนเอง แต่ประสบการณ์ให้การเรียนรู้และการปรับตัวของคนบ้านท่ง ได้สร้างกลไกขึ้นมาตามวิถีของตนเองที่สามารถปรับเข้ามาใช้ได้อย่างกลมกลืนในธรรมชาติของคนบ้านท่งคือ **การใช้วิธีการกระจายทรัพยากรใหม่ภายในของตนเองทั้งภายในพื้นที่และLAN ของตนเอง** นี่เป็นระเบียบการท้องถิ่นอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นภายใต้การเอาตัวรอดในช่วงที่พึ่งพาสายน้ำและธรรมชาติที่ผ่านมา เครื่องมือนี้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการกระจายทรัพยากรและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในปัจจุบันที่ได้สร้างการปรับตัวเข้าสู่ความสัมพันธ์ในระบบตลาด

การเกิดขึ้นมาของตลาดคนในพื้นที่

คนบ้านท่งรู้จักจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและพื้นที่ทำมาหากินว่า ยุทธศาสตร์การประกันการอยู่รอดจะมีได้อย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องเลือกการแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างพื้นที่เป็นสำคัญมากกว่าการแลกเปลี่ยนซื้อขายผ่านตลาดที่ไม่ใช่พวกเดียวกัน* ดังเช่นประสบการณ์ในการเรียนรู้ได้ถ่ายทอดให้เราเข้าใจในจิตสำนึกว่าคนบ้านท่งว่า การทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัวกับสภาพแวดล้อมทางสังคมกับพื้นที่ทำกิน นำไปสู่การประกันทรัพยากรในการบริโภคของครัวเรือน เป็นการใช้ทรัพยากรเพื่อบรรลุเป้าหมายของตนเอง คือการประกันการอยู่รอด ดังนั้นสถาบันได้กำหนดความหมายต่อคนในพื้นที่เป็นสำคัญในการเคลื่อนไหวตลาดอยู่

❖ ยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อการแลกเปลี่ยนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ได้ให้ความสนใจการติดต่อที่ไม่เป็นทางการต่อกันและกันที่ไม่มีแผนผังของตนเองในความหมาย"การซื้อขาย" แต่เป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อประกันการเอาตัวรอด และเพื่อความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน การติดต่อกันได้ให้คุณลักษณะที่มีความสำคัญคือ เป็นทุนระหว่างครอบครัวในการบริการที่เน้นการกระจายทรัพยากรใหม่โดยไม่ทุ่มเทไปกับการให้ความหมายการติดตามการแลกเปลี่ยนเชิงมูลค่าของสินค้าที่เท่าเทียมกัน เห็นได้จากการประกอบกิจกรรมการแลกเปลี่ยนของตนเอง หากตนเองประสบปัญหาไม่สามารถเอาตัวรอดจากระบบธรรมชาติว่า **"น้ำท่วมปี 21 ไปหาขอมิแนวไปสับเปลี่ยนแลกเปลี่ยนทางบ้านเข่าบ่ท่วม แต่ก็ไปหาอยู่คือกันแหละไปหาทางผู้**

* ไม่ได้หมายความว่า คนบ้านท่งไม่ได้ซื้อขายผลผลิตกับความสัมพันธ์ระบบตลาด การซื้อขายมีอยู่ แต่ได้ใช้2แบบในเวลาเดียวกัน กับระบบตลาดเน้นมูลค่าในการแลกเปลี่ยน แต่เป็นผลผลิตส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับ LAN ของตนเอง เน้นการกระจายทรัพยากรใหม่เป็นหลัก เพราะเป็นพื้นฐานของการสร้างความมั่นคงต่อชีวิตของต่อผีตัวเดียวกันและไทเฮามากกว่า

เหล้าทางโคก มันมีหม้อมีพวกหลาย ไปนำเหินเสี้ยว มีเยอะเยอะ จังบ้านหนองแขวงห้วยทราย อ้ายจันทาอ้ายบุญมา ไปนี้ก็เอาไว้ให้แ่นเสี้ยวเพิ่นก็พาไปหาแลก ได้ไปสองเทื่อ เอาของไปแลกเพื่อพ้นจากการอึดไปได้ บ้านเฮาเอาปลาไปแลก ปลา มันสิบอืดหลายเป็นพิเศษเลยปีนั้น หว่านแหล่งใสก็ได้ หามาได้ผู้ละ 3 สอบ 4 สอบ 5 สอบ เทแล้วก็มัดปาก ๆ เอามาเอ็ดปลาแดก เอ็ดใสโอ่งมังกรไว้เอาปลาแดกอันแหละเอาไปหาข้าวหาน้ำบ่ต้องซื้อ”¹⁰²ซึ่งมีการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกันในการได้มาทรัพยากร

ปัญหาเรื่องระยะทางกลายเป็นอุปสรรคในการติดต่อระหว่างพื้นที่วัฒนธรรมที่มีทรัพยากรที่แตกต่างกัน ระหว่างบ้านทุ่งกับบ้านโคก จากระยะที่ไกลได้สร้างอุปสรรคความยากลำบากอย่างมากในการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบการแลกเปลี่ยนในตลาดว่า “บ้านอยู่อำเภอกุดชุม บ้านโสก โคกยาง ไปหาข้าวใส่เกียนไป ไปสีมือจั่งชื้อฮอด เข้าฮ่มบ่ได้เซา ดินก็บ่มีเก็บใส่จั่งชื้อมือนี่”¹⁰³

ดังนั้นรูปแบบตลาดที่ได้เคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อประกอบกิจกรรมการแลกเปลี่ยนต้องมีความเป็นไปได้ของการบรรลุกิจกรรมที่มีความเสี่ยงเท่ากับศูนย์ บรรพบุรุษของคนในพื้นที่ได้สร้างรูปแบบของการได้มาของข้อมูลในการสื่อสารกันระหว่างพื้นที่ที่แม่นยำ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก เนื่องจากระยะทางที่ห่างไกล เป็นอุปสรรคที่สำคัญสำหรับการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อไปแลกเปลี่ยนกับพื้นที่วัฒนธรรมที่เป็นตลาดของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว โดยได้รับการถ่ายทอดหรือผ่านเครือข่ายปากต่อปากกัน ทำให้เกิดการรู้จักตลาดกันผ่าน เพื่อนบ้านและเพื่อนฝูงที่รู้จักกัน ความสัมพันธ์ระหว่างคน ซึ่งให้ข้อมูลในการจัดการได้มาทรัพยากรจากการสื่อสารที่แม่นยำว่า “แต่ก็เดินกันสิบเมื่อยเนาะกว่าชื้อฮอดนอนคืนสองคืน มีหม้อมีเสี้ยวมีพวกฮู้จักหม่องใดก็ชวนกันไปนอน หมูแม่ใหญ่ป้อม ใหญ่กอง ใหญ่ทองนี้แหล้วเพิ่นพาไป เพิ่นก็ว่ามันมีมาไปเฮาเค้าก็ได้ยินข่าวมาได้ยินข่าวบ้านนั้นบ้านนี้มีฝ้าย แม่ใหญ่ก็ไปเรื่อยอยู่อันแหล้วหาบไปหาบปลาแดกขึ้นไปได้ฝ้ายมาแล้วก็หาบลงมา พ้นทางบ้านคำโพนทอง บ้านโคกบ้านดง บ้านโคกก่อง หาบไปแลก จังว่าบ้านได้มีไปโลด ก็เพิ่นว่ากันตุ้ม ๆ บ้านอันมีบ้านนี้บ่มี บ้านโคกบ้านดง”¹⁰⁴

ความหมายของตลาดในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการแลกเปลี่ยนให้ความหมายไปในนัยว่า การแลกเปลี่ยนที่ทดแทนในข้อจำกัดของพื้นที่ทำมาหากินระหว่างบ้านทุ่งกับบ้านโคก เป็นรูปแบบการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทนมีจุดมุ่งหมายเพื่อประกันความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างพื้นที่วัฒนธรรมว่า “เฮาก็ไปแลกข้าว เอาปลาไปปลา มันหลายแลกไปทางหม่องเพิ่นเข้าบ่ท่วมทาง โพนทอง หนองพอก ไปกันเดิบ เอาปลาไปแลกกับข้าวเปลือก เพิ่นเอาข้าวสารมาแลกปลาแดก”¹⁰⁵ เพราะว่าได้รับรู้ถึงชะตากรรมความยากลำบากร่วมกันระหว่างพื้นที่กล่าวคือ คนในพื้นที่วัฒนธรรมสามารถรู้ถึงข้อมูลข่าวสารในการยากลำบากร่วมกันว่า “ผ้าแผ่นผ้าแพรที่บ้านเพิ่นกะดำคือกัน ทอผ้าทอแพรคือกัน แต่ปลาบ้านเพิ่นอืด บ้านเพิ่นบ่มีหนอง

บ่มีแม่่น้ำ มันมีข้าวซูกเหือนมันบ่มีคนซื้อคนขาย มันมีแต่แลกกันกิน แลกปลาร้า เขาบ่อึด เขากะเฮ็ดข้าวมาใส่เล่าไว้ หวังว่าคนบ้านเฮา สะทอน ทรายมูลโนนยาง สิไปแลกข้าวแลก ปลา อำเภอยโสธร ร้อยเอ็ดกะบ่มีใครซื้อมีแต่แลกกันกินของกันกินไปจั่งชั้นแล้ว ชอบพอ ไปหาข้าวหาปลา กะมีเพื่อนมีพวก ปีนั้นเขาไม่มีปลาสิกิน ปลาร้าเพิ่นบ่มี เพิ่นกะลงมา เฮา กะช่วยกันหาปลาให้เพิ่น เพิ่นมานำเกียน 2 คนต่อเกียน 3 ลำ4ลำเกียนเขามาหาปลาร้า เอาข้าวมาแลกปลาร้า ใครกะเอาหมดแล้วปลาร้ามันหลายใครกะเอาหมดแล้วปลาร้ามันบ่ อึด แต่ข้าวมันอึด มาจากบ้านหมู่นี้ แล้ว เพิ่นกะฮู้ว่าบ้านเราบ่ได้เกี้ยวข้าว”¹⁰⁶ คุณลักษณะ ของธรรมชาติในแต่ละพื้นที่สร้างการพึ่งพาต่อกันคือ “ปลาแดกบ้านโคกบ้านดงเพิ่นบ่มี มาเพิ่น ก็ สีข้าวสีน้ำมาหาปลาแดกบ้านเฮา บ้านคุด บ้านดงมะไฟ บ้านคำไผ่ บ้านไค้ เพิ่นเอาข้าว มาแลกกับปลาแดก แลกเอาแต่ผู้สีเอา เฮาเอาข้าวเพิ่นคุกระตำหนึ่ง เฮาก็จกปลาแดกให้ เพิ่น จกใส่กระคุกระตำธรรมดาพอสมควร ผู้ล้งคนก็หลายก่อผู้ล้งคน ผู้ล้งคนก็น้อยก่อ ผู้ ล้งคนก็เท่าก่อ”¹⁰⁷

ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันถึงการขาดแคลนทรัพยากรระหว่างพื้นที่วัฒนธรรม ที่ตนเองสามารถนำทรัพยากรที่ตนเองมี หรือสามารถหาได้จากพื้นที่ทำมาหากินของตนเองเพื่อเป็นสื่อ กลางในการแลกเปลี่ยน ก่อให้เกิดประวัติศาสตร์ความผูกพันร่วมกันระหว่างพื้นที่ ซึ่งได้ประกอบ กิจกรรมการแลกเปลี่ยนในกรณีของบ้านเมืองไพรโดยได้เล่าว่า “บ้านเมืองไพรบ้านเฮาไปแลก ข้าวบ้านเพิ่นอยู่ เพิ่นน้ำบ่ท่วม ได้ไปหาเพิ่นมากินอยู่ อันนี้เพิ่นว่าบ้านขาวบ้านอ้ายบ้าน เมืองไพรบ้านน้อง ขาวใหญ่เมืองไพร”¹⁰⁸

❖ เส้นทางตลาดของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ่งเกิดขึ้นมาจากความ แตกต่างของทรัพยากรที่มีในแต่ละพื้นที่ “บ้านน้ำกับบ้านโคกบ่คือกันบ้านโคกเขาน้ำบ่ท่วม ต้องหากินน้ำดอนน่านา บ้านน้ำเฮาน้ำท่วมคู้ ปีน้ำน้อยบ้านเฮาสิได้ข้าวงามหลาย บ้าน โคกได้ข้าวบ่ค่อยงาม ของเขาได้สองสามปีกะสำเฮาได้ปีเดียว”¹⁰⁹ และ “มันได้พึ่งได้พึ่งกัน เพราะว่ามันเป็นบาดไฟบาดมันที่เขากะเฮาว่ากะได้ มีเสียไว้มันกะดีหม่นบ่ละ เฮาบ่ได้มี รายได้ประจำเป็นเงินเดือน มีหมู่ชุมเดียวกันมีเสียมันกะดี ถ้าบ่มีเสียเลยมันต้องใช้เงิน หลายเป็นหมื่นกะบ่ฮู้สิพอ บ่ เพราะได้กินข้าวนำกันขอผักขอปลาขอแสงกันหลาย”¹¹⁰ ซึ่งผล มาจากความแตกต่างกันของระบบธรรมชาตินี้ ทำให้คนในแต่ละพื้นที่ปรับตัวเข้าใช้ธรรมชาติรอบ ตัวเองตามจุดตั้งของทรัพยากร “บ้านโคกกะเข้าป่าบ้านท่ากะลงน้ำ หากินกันไปชั้นแหล่แล้วแต่ก็ ขาดเหลือยังกะไปมาหาสู่กัน บ้านน้ำบ่มีกะบ่ลงกะไปหาเสียบ้านโคก บ้านโคกกะมาหา ปลาหาผักบ่อไปกิน เปลี่ยนกันไปนั้นแหล่”¹¹¹ และการเป็นพันธมิตรต่างพื้นที่ว่า “หากินไป ตามเฮ็ดเป็นนั้นแหล่แล้วบ้านจะของเป็นโคกกะหากินนำป่าไปบ้านเฮาเป็นทุ่งแห่นโคกแห่น กะหากินนำน้ำนำป่านั้นแหล่แล้วสิหาปลากระบู่ไทบ้านน้ำ เฮ็ดข้าวไว้ให้เขามาหาดีกว่า ยามสิ

ลงนากะไปเอาปลานำเขามากินก่อนไปอยู่หน้าเขาสองสามมือกะมีไปช้อยดกกกล้าดำนาถ้าให้เขาลงขวิดให้ กะไปช้อยแสงให้ครวเสียว ได้แล้วกะกลับมาเฮ็ดนาจะของ ยามข้าวขึ้น เล้าเขากะเอาปลามาแลกข้าวอีก”¹¹²

ข้อจำกัดของธรรมชาติที่ไม่ได้ให้สมบูรณ์แบบไปทุกอย่างที่เป็นอยู่ทุกพื้นที่ และความสมดุลธรรมชาติที่เกิดน้ำท่วมหรือฝนแล้งเป็นปกติก็ได้ ทำให้คนต้องหันหน้ามาใช้สายสัมพันธ์ในการเอาตัวรอด เป็นการปรับตัวเพื่ออยู่รอดร่วมกัน

เกิดจิตสำนึกได้สร้างตลาดเฉพาะอีกเส้นทางหนึ่งในเรื่องของการช่วยเหลือแบบ “เรามีหลายไม่เดือดร้อนเราก็กแบ่งให้พวกเราให้เขาได้กินได้อยู่ไปนากัน”¹¹³ และสอดคล้องกับจิตสำนึกของคนต่างพื้นที่ ที่ว่า “ถ้าคนฮักกันมาหากันเฮาบมีกะต้องแบ่งให้อยู่รอดไปนากันก่อนเฮากะเอาน้ำพื๋องนำบ้านเฮากะได้”¹¹⁴ ซึ่งจิตสำนึกนี้เป็นเสมือนเส้นทางประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมาก คนในพื้นที่บ้านทุ่งต่างสร้างกลไกของตลาดของตนขึ้นมา มีความหมายว่าในการกระจายการแลกเปลี่ยนการพึ่งพาทรัพยากรระหว่าง LAN ของตนเองเป็นหลัก เพราะนั่น เป็นหลักประกันการได้มาของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดตามเครือข่ายของตนเอง ไม่ใช้มูลค่าในการแลกเปลี่ยน แต่เป็นการเน้นการได้มาทรัพยากรมาใช้ได้ตามความใกล้ชิดของกลุ่มตนเอง จากความต้องการของพื้นที่อื่น ๆ ด้วยที่มีความแตกต่างจากธรรมชาติของตนเองในผลผลิต ดังเช่นตลาดที่เกิดขึ้นมาตาม LAN ของคนในท้องถิ่นบ้านทุ่ง

ความหมายของตลาดสำหรับคนในพื้นที่ เป็นแหล่งที่มาของทรัพยากรในการเอาตัวรอดร่วมกัน หากไทเฮาหรือผีตัวเดียวกันไม่สามารถเอาชนะในการปรับตัวจากระบบธรรมชาติที่ไร้กำกับของพื้นที่ได้ จำเป็นต้องมีการผนึกทรัพยากรร่วมกัน ในพื้นที่ทางวัฒนธรรม จึงไม่ได้ขายอะไร แต่มีวิธีการได้มาทรัพยากรของการเอาตัวรอด โดยใช้ธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของเป็นสื่อกลางในการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งถือเป็นระเบียบการของท้องถิ่นที่เกิดขึ้น มาจากกิจกรรมการยังชีพในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่าการให้ผลผลิตหรือการแลกเปลี่ยนผลผลิตของคนในพื้นที่ มีเป้าหมายเพื่อการประกันชีวิตรอดร่วมกันเป็นสำคัญ และเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจรูปแบบนี้ของคนในพื้นที่ทั้งสองไม่ได้เน้นคำนวณมูลค่าของสินค้าในการแลกเปลี่ยน แต่เน้นการให้คุณค่ากันในการแลกเปลี่ยนเป็นหลัก กลายเป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวที่ได้ส่งผ่านกันระหว่างครอบครัวตาม LAN มาเป็นเวลานานแล้วจนถึงปัจจุบัน

ในขณะที่ระเบียบการของท้องถิ่น ยังได้นำมาใช้และพัฒนาไปในตัวตนทางวัฒนธรรมที่ผีตัวเดียวกันและไทเฮาคัดเลือกเอามาใช้แม้ว่าเข้าสู่ระบบตลาด ด้านหนึ่งไม่ได้หมายความว่าคนในพื้นที่ได้ยกเลิกระเบียบการเหล่านี้ออกไป จากภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นกับคนบ้านทุ่งในข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ จากการเดินทางที่เราได้ไปด้วยในการเฝ้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการวิจัยวันที่ 29 มกราคม 2545 มีผู้ที่เดินทางไป

1.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร พี่สาว

2.แม่ศรีน้อย เป็นญาติกันแม่ศรีเป็นเหมือนลูกเหมือนหลานเป็นพี่น้องกันทางแม่

3.แม่สวยเป็นญาติกัน

4.แม่ต๋อย เป็นเพื่อนสนิทของแม่เกษร โพธิ์จักร

การเดินทางไปหาข้าวของคนบ้านทุ่งแต่ละคน จะเดินทางไปตามการมีกลุ่มทางสังคมตามLANที่ตนเองมีอยู่ หากไปลงในพื้นที่ตนเองไม่มีกลุ่มทางสังคมหรือความสัมพันธ์ใดๆก็จะไม่ประสบความสำเร็จของการได้มาในทรัพยากร เช่นในตัวอย่างแม่ต๋อย ที่ไปร่วมในการหาข้าวครั้งนี้ด้วย **“แม่ต๋อยเป็นคนหาข้าวเพื่อเอาไปขาย”** ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มของตนเองไม่อยากให้ลงไปหาข้าวด้วย แต่แม่ต๋อยอ้างว่าเป็นเพื่อนสนิทของแม่ใหญ่เกษร แต่การไปในการแลกข้าวครั้งนี้แม่ใหญ่สอนไม่ได้มีตำแหน่งในการที่จะสามารถชี้แจงสิ่งใดๆได้ เนื่องจากสถานภาพของตนเองไปครั้งนี้ไปพร้อมกับน้องสาว และไปหาแลกข้าวนำโดยเสี่ยวของน้องสาว ดังนั้นการเอาแม่ต๋อยลงไปก่อให้เกิดความเสี่ยงของการใช้กลุ่มของตนเองเป็นอย่างมาก เพราะว่าแม่ต๋อยมีจิตวิญญาณไม่ได้สอดคล้องกับคุณค่าและจิตสำนึกของสถาบันทางสังคมที่ใช้อยู่ และจากปรากฏการณ์นี้ ได้แสดงให้เห็นว่า แต่ละคนที่เกิดวิกฤติการณ์ในทรัพยากรของตนเอง ไม่อยากสร้างปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากจิตวิญญาณที่ไม่ได้ใช้ร่วมกันมาในธรรมเนียมปฏิบัติ โดยความหมายของพวกเขาคือ **“ถ้าเห็นรู้ว่ามาแลกข้าวเพิ่นก็บ่อยากให้ บ่อยากเอาของฝากน้า”**¹⁵ เช่นแม่ศรีน้อยไปหาความสัมพันธ์ส่วนตัวของตนเองซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในความหมายของพวกเขาคือ **“แม่ศรีน้อยก็ไปยามพี่น้องเพิ่น แม่สวยเพิ่นมาเ็น(ผู้ให้สัมภาษณ์)ไปหาข้าวบ้านเสี่ยว เพิ่นจะไปยามพี่น้องเพิ่น สำหรับแม่ใหญ่สอนได้ไปน้ากันกับแม่ใหญ่ ละออ สาระพล โดยได้กล่าวกับแม่ใหญ่ละออ สาระพลว่า “กูไปน้าแห่งสูมที่ไป”**¹⁶

นอกจากนี้การไปหาข้าว หากไปด้วยกันหลายคน หมายความว่า ตนเองจะได้ปริมาณข้าวน้อยลง เนื่องจากต้องแบ่งส่วนกันในคนที่ไปด้วยกัน ในเหตุการณ์การเดินทางไปแลกข้าวครั้งนี้ได้เกิดเหตุการณ์คือ เมื่อถึงบ้านหนองแสงห้วยทราย ตำบลชุมพร อำเภอยะผิง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นบ้านที่มีเครือข่ายทางสังคมส่วนตัวของแม่ศรีน้อย แม่ใหญ่เกษรจะลงด้วยเนื่องจากแม่ศรีเป็นคนชักจูงแม่ใหญ่สอนในการไปแลกข้าวครั้งนี้ แต่แม่ศรีไม่ให้ลงไปหาข้าวด้วย จึงถูกสมาชิกในกลุ่มตนเองที่ไปด้วยกันพูดว่า **แม่ศรีเป็นคนเห็นแก่ตัวอยากได้แต่เจ้าของไม่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ให้คนอื่น อยากเอาแต่ของเจ้าของ(ตนเอง) ไปน้าก็เลยบ่มีคนอยากเอาไปฮ่วมน้า เก่งเกินไป”**¹⁷

จากเหตุการณ์นี้แสดงถึงการละเมิดไม่เฝ้าปฏิบัติตามบรรทัดฐานของค่านิยมหรือกฎและกติกา ของคนในบ้านทุ่งคือ **“คนเขาอยู่ผู้เดียวบ่ได้ ต้องมีหมู่ต้องมีพวก(คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องมีเพื่อนฝูง)อยากเอาแต่ของเจ้าของ”** หากเกิดอันตรายขึ้นมาได้นำมาสู่การยุติบทบาทความสัมพันธ์ หน้าที่ของความสัมพันธ์การงานที่สำคัญหน้าที่หนึ่ง คือการควบคุมความสัมพันธ์ที่ได้สร้างความมั่นคงถือเป็นการลงโทษกันในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว หรือจากคำบอกเล่าถึงเหตุ

การณ้พฤติกรรมที่ฉวยโอกาสซึ่งหน้า ในการไปแลกข้าวของแม่ใหญ่ละออ สารพัดเมื่อครั้งไปบ้าน บัวห้าว ไปกับเมียผู้ใหญ่บ้าน (แม่ปี) และเมียผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน(แม่แดง)กล่าวว่า **“แม่ปลีก็อยากได้คนเดียวไม่อยากให้คนอื่นลงด้วยที่บ้านบัวห้าว แม่ได้ข้าว 2 กระต่า ค้ารถเอาไปหั่นกัน แม่แดงกับแม่ปลีจะจ่ายคนเดียว คือ 2 คนจะจ่ายคนเดียว เจ้าของรถไม่ยอมต้องออกค้ารถเท่ากัน** พฤติกรรมที่ฉวยโอกาสซึ่งหน้าของเพื่อนร่วมเดินทางจาก ข้อตกลงในการทำงานร่วมกันนี้มีความสัมพันธ์สู่การลงโทษโดยค่านิยมของสถาบันทางสังคม คนในพื้นที่ได้ให้ความหมายว่า **ตอนนี้คนช่วงบ่มีคนอยากไปฮวมนำ เหนียก็ไม่ได้ไป ธรรมดาจะมีคนไปชวนตอนนี้ไม่คนไปชวนแล้ว**

โดยตลาดในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นมาจากสภาพของเครือข่ายที่สร้างความสัมพันธ์ของตนเองในพื้นที่และระหว่างพื้นที่ โดยบทบาทของเครือข่ายเสียได้ถูกนำมาใช้อย่างมากต่อการระดมทรัพยากรในระยะเวลาอันสั้น รวมทั้งประกันการหลีกเลี่ยงจากค่าใช้จ่ายทางเศรษฐกิจที่ไม่จำเป็นเช่นสถานที่พวกเขาไปไม่มีเครือข่ายทางสังคมอยู่ เมื่อั้นการเดินทางไปครั้งนั้นก็จะสูญเปล่า ดังที่พวกเขาให้ความหมายว่า **บ้านท่าสะอาด บ้านท่าสะอาดนาดีบักหวัง(ญาติของแม่ใหญ่สอน)มันไปเอาเมียอยู่บ้านนี้ อีพรมันสิไปบ้านจอมทองบ้านปู้มัน บ้านหม่วยายหม่อง แต่ก่อนเคยไปขายผ้าดังตลอดเนาะ อีตุ้ยมันเก่ง ไปบ้านจอมทอง บ้านห้วยฝาด บ้านโคกกกม่วง อีแดงมันสิไป บ้านเสียวมันอยู่ฮั่น**

การเตรียมทรัพยากรในการนำไปค้าตามกลุ่มทางสังคมของตนเอง

การค้นคว้าได้ค้นพบข้อจำกัดและอุปสรรคที่มีอยู่ สำหรับคนที่ต้องการเข้าสู่กลุ่มแลกข้าว เพราะการเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มในการหาข้าวแลกข้าว ในความหมายของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้ถูกกำกับโดยอิทธิพลของการเกาะกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวโดย

ตรง ดังนั้นการใช้บริการเครือข่ายทางสังคมที่ตนเองมีอยู่ ของการแลกข้าว พวกเขาเลือกที่จะทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับญาติพี่น้องหรือกับคนที่รู้จักกันและข้อจำกัดในอาชีพของคนในการตรวจสอบการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี และการเลือกหุ้นส่วนได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ที่ล้อมรอบตนเองและเป็นการตรวจสอบและทำความรู้จักในกลุ่มของตนเองมาก่อน เพื่อทำให้เกิดตลาดภายในพื้นที่เกิดกิจกรรม ซึ่งตลาดแบบนี้ไม่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกแต่เกิดขึ้นมาจากเครือข่ายที่มีอยู่ตามจิตวิญญาณในพื้นที่ระหว่างบ้านทุ่งและบ้านโคก

พื้นที่เครือข่ายเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบัน

เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชีที่ผ่านมา ได้อาศัยระบบธรรมชาติและสายน้ำในการเลี้ยงดูตนเอง และความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างท้องถิ่นของการวางยุทธศาสตร์ระยะยาวในการเอาตัวรอด อย่างไรก็ตามในช่วง15-20ปีที่ผ่านมาไม่สามารถทำให้เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการดำเนินอาณาบริเวณพื้นที่เครือข่ายของตนเองได้ เนื่องจากปัญหาของการเปลี่ยนแปลงจากระบบธรรมชาติ ทำให้เกิดการปรับตัวของการทำมาหากินออกมาหลายรูปแบบ โดยเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาแรงงานระบบธรรมชาติและสายน้ำมาเป็นแรงงาน กับระบบตลาดตามความสามารถที่มีอยู่ ทำให้เกิดเครือข่ายในพื้นที่กว้างไกลไปกว่าความหมายของท้องถิ่นตามระเบียบการเก่าที่เคยนำมาใช้ เป็นทั้งการเกิดขึ้นมาในท้องถิ่นตามภูมิภาคและชาติไปในที่สุด เป็นการปรับตัวท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาดของการได้มาทรัพยากรในรูปของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในระบบตลาด การปรับตัวในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กลายเป็นจังหวะหรือโอกาสของคนในพื้นที่ที่มีความจำเป็นในการหาทรัพยากรจากระบบตลาด ทำให้เกิดการร่วมมือกันในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปของการพึ่งพาอาศัยสถาบันเพื่อนบ้านในระบบตลาดภายในท้องถิ่นของตนเองและนอกท้องถิ่น กิจกรรมและความคิดทางเศรษฐกิจอาศัยความสัมพันธ์ที่วัดด้วยมูลค่าและผลตอบแทนในแง่ของเหตุผลและข้อจำกัดทางทรัพยากรเป็นสำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นมาภายในท้องถิ่นของตนเองในระดับครอบครัว

1.การพึ่งพาแรงงานที่ไม่เป็นทางการในครัวเรือน

เป็นรูปแบบหนึ่งในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2นิยมนำมาใช้ ได้แสดงให้เห็นขอบเขตของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิตของครอบครัว ค้นพบว่าวิถีการทำมาหากิน พยายามที่จะผลิตเพื่อกินส่วนหนึ่งและเข้าสู่ระบบตลาดส่วนหนึ่ง หมายถึงการพยายามสร้างรายได้ของตนเองขึ้นในรูปธรรมชาติเพื่อประกันการยังชีพ และในขณะเดียวกันสร้างรายได้ในรูปเงินตรา ใช้แรงงานที่ไม่สามารถวัดมูลค่าออกมาในระบบตลาด(แรงงานในครัวเรือนเพื่อเอาไว้ในการบริโภค) และวัดมูลค่าออกมาในระบบตลาดโดยผ่านกลไกการซื้อขายออกมา ดังเห็นได้จากแนวคิดและการปฏิบัติของการควบคุมทรัพยากรว่า " เฮ็ดนามีน้อย ทั้งเม็ด 9 ไร่เฮ็ดแต่นาปีนาปีเฮ็ดได้ทุกปีน้ำบ่ท่วม ปลูกแต่ข้าวอย่างเดียวกะปลูกข้าวเหนียวกับข้าวเจ้า ข้าวเหนียวปลูกพอได้กิน ข้าวเหนียวกับข้าวเจ้าปลูกพอได้ขายพอได้กินนากะได้ขายนิดๆน้อยๆหละพอได้ค่ารถไถ ค่าแรง

งานค่าปุ๋ย ปีหนึ่งกะได้ทีละตัน 2 ตัน ตันละ 3,000 ปีหนึ่งกะได้ 3,000 บาท นี่ยังบ่ทันหักต้นทุนถ้าหักต้นทุนแล้ว ทั้งค่ารถค่าลา ค่าปุ๋ยกะลงโตพอดี ปุ๋ยกะปลูกอย่างละเค็งกัน 4-5 ไร่ข้าวเจ้ากะข้าวเหนียว รถไถกะได้จ้าง จ้างรถไถกะเจ้าหลายเจ้าบางทีเอะจ้อยอยู่ใกล้แห่งกะมี นาย สมวิทย์แห่ง นายสมพานแห่ง เป็นจั่งสั้นแหล่ เขากะคิดค่าไถคิดเป็นไร่กะเป็นไร่ไร่ละ 200 เวลาดำนากะต้องจ้างคนดำจ้างคนเกี่ยว จ้างเป็นรายมือๆละ 120 บาท เป็นค่าดำ แต่การจ้างคนแล้วแต่ล้งมือกะจ้าง 5 คน แต่บางล้งมือกะจ้าง 8 คนแล้วแต่ว่าเฮาสีหาคนมาช่วยได้จ้างได้ ถ้าวาเฮ็ดนามีคน 8 คนเฮ็ดกะประมาณ 10 มือกะแล้ว ส่วนเกี่ยวกะต้องจ้างกะสิจ้างมือละ 100 บาท การจ้างกะสิเป็นลักษณะแบบเดียวกับการดำ แต่ว่าเกี่ยวกะเสร็จไวกว่ำดำกะประมาณ 6-7 มือหรือประมาณอาทิตย์หนึ่งกะเสร็จ ค่าปุ๋ยกะเสียใส่ทีหนึ่งกะ ประมาณ 8-7 สอบ สอบละ 345 บาท แต่ว่าถ้าวาคิดว่าสหายได้เงินกะบ่ต้องคิดมันบ่พอหลอก นอกเหนือจากการปลูกข้าวแล้วกะบ่ได้ปลูกอียัง จัวควยกะบ่ได้เลี้ยง / ไก่กะบ่ได้เลี้ยงหลายเลี้ยงทีละละ 4-5 โตพอได้กินถ้าวาสีเลี้ยงขายกะอยู่ผู้เดียวบ่มีคนอื่นช้อยลูกกะไปอยู่ม่งอื่นเมิด มันกะบ่มีกำลังสิเฮ็ดทุนกะบ่มีเป็นภาระหลาย”¹¹⁸ กล่าวคือพยายามใช้ประสบการณ์ ความถนัดของตนเองและแรงงานที่มีอยู่มากที่สุดในท้องไร่ท้องนาของตนเอง สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นโดยการสร้างหลักประกันในการผลิตของตนเองที่เกิดขึ้นหากธรรมชาติเอื้ออำนวย หมายถึงการสร้างรายได้ที่เกิดขึ้นมากับฤดูกาลผลิตของตนเอง เพื่อสร้างรายได้ของตนเองไม่ได้โดยไม่มีหลักประกันอย่างอื่น หากศึกษาวิธีการทำมาหากินของคนกลุ่มนี้ค้นพบพฤติกรรมของการปรับตัวว่า ” พ่อกะมีนาอยู่ 40 กว่าไร่พ่อกะปลูกข้าวเหนียว แต่พอน้ำกะมาท่วมบ่ได้เกี่ยวข้าวจักเมิดเลย ถ้าได้กะสิได้ตั้งแต่ข้าวปลูก ประมาณ 10 กะสอบ มันกะท่วมมา 3 ปีช้อนพ่อกะเหนียวเงินเป็น 100,000 บาทแล้ว สาเหตุที่น้ำมันท่วมกะน้ำเขื่อนเขาล่อยลงมาใส่บ้านพ่อกะมีเขื่อนอุบลรัตน์อยู่ขอนแก่น เขื่อนลำปาว อยู่จังหวัดกาฬสินธุ์ เขากะปล่อยมา 3 ปีแล้วบ่ได้กินข้าวจักเมิดแล้วลงทุนกะหลายขาดทุนบ่รู้สิหาอียังมาทดแทน”¹¹⁹

นั่นเป็นสภาพที่แก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้า สำหรับคนอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชีหลงที่มีชะตากรรมและสภาพไม่แตกต่างกันมากนัก เห็นได้จากการสร้างรายได้อยู่บนพื้นฐานความเสี่ยงอย่างมากและต้องแก้ไขปัญหามาของตนเองออกไปในเฉพาะหน้า ซึ่งแต่ละครอบครัวต่างมียุทธศาสตร์ในการหาหรือสร้างทรัพยากรที่แตกต่างกัน บนพื้นฐานจากจิตวิญญาณของตนเองที่ได้ผ่านการขัดเกลาที่เกิดขึ้น ด้านหนึ่ง ได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเส้นทางชีวิตของตนเองเป็นไปอย่างไร้จัดตั้ง และอีกด้านหนึ่ง มีการพัฒนาที่ค่อนข้างจะลงตัวในการปรับตัวจากความไร้จัดตั้งที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นว่าสภาพความไม่นิ่ง คือภาวะการถดถอยของเส้นทางชีวิตแบบแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าไปของครอบครัว

เนื่องจากการพึ่งพาทรัพยากรในการผลิตจากระบบตลาดมากเกินไป สูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องปุ๋ย ยา น้ำมัน แรงงานและกลไกของระบบตลาดที่เกษตรกรไม่สามารถคาดหวังในด้านบวกได้ ตลอดเวลาเป็นด้านลบเสมอไปทำให้การพึ่งพากระบบ

ตลาดยิ่งมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเงินตราและการปรับตัวค่อนข้างที่จะลำบาก เพราะไม่มีทรัพยากรที่สามารถจัดการได้ภายในครัวเรือนของตนเอง แรงงานของตนเองไม่สามารถแปลงเป็นมูลค่าได้ ทำให้เกิดปัญหาอย่างเรื้อรังคือ ” อาชีพที่สร้างรายได้แย่ที่สุดพอจะเห็นตั้งแต่อาชีพเห็ดนํ้าหละสาเหตุที่มันแย่งย่อน้ำท่วม ลงทุนไปแล้วกะบ่ได้กินข้าว บ่ได้ขายถ้าเป็นจั่งสิจัก 2-3 ปีพอกะบ่รู้ว่าสิเห็ดจั่งใดคือกัน ชาวบ้านอยู่ทางนี้คือสิบ่อดตายกันเหม็ดดี แล้วอาจสิพากันย้ายหนีไปทางอื่นเพราะว่าย้ายไปหม่องนํ้ามันบ่ท่วมคือสิดีกว่านํ้าอยู่”¹²⁰

คือสภาพที่ย่งยากว่า เศรษฐกิจครัวเรือนของชาวบ้านไม่สามารถปรับตนเองได้เข้าไปสู่ระบบตลาดได้ด้านหนึ่ง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งได้พึ่งพาทรัพยากรและกลไกในระบบตลาดที่มีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากการเข้าสู่วัฒนธรรมระบบตลาด รูปแบบของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการเป็นของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ไม่สามารถที่ยึดรายได้จากในท้องถิ่นอย่างเดียว และหาความก้าวหน้าในเส้นทางการทำมาหากินได้ หากจิตสำนึกและความคิดเศรษฐกิจยังอยู่ในวัฒนธรรมแบบยังชีพอยู่ ในขณะเดียวกันพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบตลาดอย่างเต็มที่ พึ่งพาทรัพยากรจากระบบตลาด เริ่มจ้างแรงงานภายในครัวเรือนโดยแลกเปลี่ยนจากการขายแรงงานหรือการใช้แรงงานที่ไม่เป็นทางการ ไม่ได้กำหนดมูลค่าจากความสัมพันธ์ในระบบตลาด ดังเช่น การปรับตัวของบางครอบครัวให้ความหมายว่า ” **นากิให้เขาเห็ดให้คนใกล้ ๆ กันแหละเห็ด แม็กิเห็ดไ่หนึ่ง ให้เพิ่นเห็ด 5 ไร่ มีแต่ผัวกับเมียหว่านข้าวลูกเต้ากับมาเห็ด เพิ่นนาใกล้กัน แบ่งท่อ ๆ กันแม่อกบ่ย เจ้าของนาอกบ่ย เขาเป็นคนทำ เกียวแล้วเขาก็เอนไปเบ็ง** ”¹²¹ และก็ใช้ความหมายของการส่งแรงงานออกนอกพื้นที่ ในการหาทรัพยากรมาจากระบบตลาด ไม่ให้ความสำคัญกับที่ดินในฐานะกรรมสิทธิ์เพราะไม่สามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากการเผชิญปัญหาจากภัยธรรมชาติมาอย่างต่อเนื่องโดย “**ให้ลูกเต้าส่งเงินมาให้ ซื่อบ่ยซื้อหยังลูกเต้าส่งมาให้และทำการก่อสร้างบ้านให้ตนเองบ่ เห็ดบ้านลูกสาวให้มาสร้าง เพิ่นส่งเงินมาให้ อันนี้เหม็ด 400,000 ลูกสาวกับลูกชาย**”¹²² สภาพเช่นนี้ภายในความคิดของตนเองในพฤติกรรมต่อการใช้เครดิตที่เกิดขึ้นมา ได้สูญหายไปในการเป็นผู้กระทำทางการเงินอย่างสิ้นเชิง ทั้งหมดได้ฝากความหวังให้กับลูกๆที่อยู่ในเมืองเป็นหลัก”¹²³ คือเส้นทางเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ จากการปรับตัวในเงื่อนไขของระบบตลาดที่ใช้ประเพณีเศรษฐกิจของตนเองในการทำมาหากิน เพื่อสร้างรายได้กับตนเองบนพื้นฐานของการจัดการระดมทรัพยากรแรงงานที่มีอยู่ในครอบครัวอย่างเต็มที่ สามารถที่แก้ไขปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง เป็นรูปแบบที่ปรับตัวค่อนข้างจะง่าย ๆ ไม่มีความซับซ้อน และไม่ต้องใช้ความคิดมากในการได้มาทรัพยากรสู่ครอบครัว พื้นที่เครือข่ายทางเศรษฐกิจอยู่ภายนอกโซนวัฒนธรรมของตนเองที่ขึ้นกับระบบตลาดเป็นหลัก ในขณะที่ฝัตัวเดียวกันก็ยังพึ่งพาอาศัยกันและกัน

2. การเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ

อาณานิคมพื้นที่ของตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการเป็นรูปแบบหนึ่ง นิยมนำมาใช้ในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย เกิดขึ้นมาจากการคัดเลือกเส้นทางชีวิตในการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำที่พยายามออกจากความไม่แน่นอนของการปรับตัวสู่ท้องนาและสายน้ำในแต่ละฤดูกาลผลิต เนื่องจากสภาพการทำกินบังคับเข้าสู่วัฒนธรรมระบบตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเกิดการหารายได้จากการใช้ความสามารถของแรงงานที่มีอยู่ในตลาด หรือกิจกรรมที่ตนเองสามารถเลือก ได้กำหนดจิตใจที่เรียกร้องในพลังของตนเองที่แสดงออกมาและคาดหวังในสิ่งที่ตนเองต้องการ

เห็นได้จากประวัติศาสตร์ของเส้นทางการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำในบ้านขวามีหลายกรณีที่เกิดขึ้นมา แต่เหตุผลหลัก มาจากความไร้จัดตั้งของธรรมชาติและความต้องการในการเอาชนะธรรมชาติ ผ่านการจัดตั้งองค์กรแรงงานของตนเองขึ้นมาใหม่ แม้ว่าสูญเสียความเป็นอิสระบางอย่าง แต่ได้สร้างจิตใจที่มีความเป็นอิสระมากกว่าแบบหากินเฉพาะหน้า ซึ่งคนเป็นตัวกำหนดคุณค่าและผลกระทำโดยตนเอง ดังพฤติกรรมในความคิดของตนเองที่ว่า **“ข้อยจะอยู่เพื่อข้อยและครอบครัวของข้อย”**

การเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ ให้ขอบเขตที่มีความหมายมากกว่าท้องถิ่น ในอดีตได้ให้ความหมายของการทำมาหากินของตนเองว่า “พ่อกะมีที่ดินอยู่ 5 ไร่ พ่อกะปลูกข้าวไว้กินบ่ได้ขายจักปี ปลูก 3 ไร่กะพอได้กินเป็นปีไปกะพอได้กินอยู่บ่ได้ขายจักเพื่อดอกมีแต่พอกินในครอบครัวเพราะมีกะมีกันบ่หลายมีอยู่ 3 คน... ปัญหาเกี่ยวกับการเห็ดนากะมีอยู่คือว่าน่าน้ำท่วม 2 ไร่ พวกที่น้ำท่วมกะบ่ได้กินข้าวเลยมันกะท่วมมา 3 ปีเลยท่วมบ่ลดจักเพื่อข้อยอยู่เป็นเดือนจั่งลดข้าวกะเลยตาย ข้าวที่ได้กินเหลือมา 3 ไร่กะได้ข้าว 1 ตันกว่าๆ พ่อลงทุนเห็ดนาปีหนึ่งกะประมาณ 2 พันกว่าบาทได้อยู่ ... พ่อกะจ้างมาทุกปีเลยตั้งแต่พัดเห็ดนามา 6-7 ปี รายได้ในรูปเงินของพ่อแต่ละมือกะได้มาจากการเย็บผ้า เพิ่นกะเอาผ้ามาส่งให้เห็ดผู้เอามาส่งกะเป็นคนอยู่บ้านเฮานี้หละเขาไปรับมาจากกรุงเทพแล้วกะเอามาส่งให้เห็ด ข้างหลังเพื่อเพิ่นกะมาตัดอยู่บ้านเพิ่นเพิ่นกะเอามาให้เห็ด ผู้เป็นแม่แก่เอามาส่งให้กะชื่อว่านิรันดร์ เพิ่นเอามาส่งให้ประจำ พ่อกะเห็ดมาตั้งแต่ลูกเรียนหนังสืออยู่ชั้น ป.1 กะประมาณได้ 8-9 ปีนี้หละที่รับเห็ดนา เพิ่นมา รายได้ถ้ามีงานเขามาเรื่อยๆขาดช่วงกะได้อยู่ 6,000 บาท แต่ถ้างานบ่ข้อยเข้ากะสิได้อยู่ 3,000-4,000 บาท ช่วงที่มันบ่เข้ากะเป็นช่วงหน้าฝนเพราะทางโรงงานเข้ากะเห็ดออกมาหน่อย เห็ดบ่หลายประมาณ 3-4 เดือนจั่งงานเข้ามาคือเก่ามันกะเป็นจั่งสิมาตั้งแต่รับเหมามา แแนวเฮาอายุหลายแล้วกะต้องทุนเห็ดไปเพราะว่ามันได้อยู่กับลูกกับเมียแล้วเมียกะได้เห็ดข้อยคือกัน เดียวนี้พ่อกะมีจากรอยู่ 3 โตกะซื้อมาโตะละ 8,000-9,000- 12,000 บาท ส่วนอาชีพเย็บผ้าของพ่อมันกะพอใช้ไปมือๆให้มีเงินเก็บกะบ่มีดอกบางเดือนงาน บ่เข้ามาคักๆกะได้เงินแค่ 1,000บาท- 2,000 บาทกะมี พ่อกะบ่ได้หาอาชีพพียังเสริมนอกจากเห็ดนาแล้วกะมาเย็บเลยอันอื่นกะบ่ได้เห็ด กะบ่พอใช้จักเพื่อดอก มีตั้งแต่

ให้ลูกไปโรงเรียนเจ้าของกินนิตน้อยกะพอ”¹²⁴ ปัจจัยการผลิตไม่ได้มีส่วน ทำให้เกิดความสำเร็จในการบรรลุกิจกรรมเข้าไปสู่ระบบตลาด ครอบครัวนี้กลับให้ความสำคัญในการพึ่งพาการใช้แรงงานของตนเองและการทำงานรับจ้าง ที่เป็นแบบสัญญาย่อยและเป็นรูปแบบการจ้างงานที่ไม่เป็นทางการจากระบบตลาด หมายถึง คุณค่าและความคิดที่กำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจให้ความหมายของการแลกเปลี่ยนมูลค่าแรงงานในบ้านไปกับความหมายของระบบตลาด เพราะนอกจากที่นามีน้อยแล้วไม่ได้สร้างให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น เป็นแค่การช่วยเหลือในการบริโภคภายใน ในขณะที่รายได้หลัก มาจากการใช้แรงงานรับจ้างของตนเองอยู่ภายในบ้านเป็นหลัก ความต้องการในการใช้เงินตราเป็นตัวบังคับไปในตัว ต้องการพึ่งพาในระบบตลาดและความต้องการที่มีรายได้ที่แน่นอน

ระบบตลาดมีส่วนอย่างมากในการสร้างความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจ ให้คนในพื้นที่คัดเลือกดัดแปลงวัฒนธรรมขึ้นมาของพื้นที่ทั้ง 2 การปรับตัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชีหลง เกิดการปรับตัวของการหากินเฉพาะหน้า ไม่สามารถสร้างหลักประกันให้เกิดความมั่นคงได้ มีสภาพเหมือนการทำงานฟรีให้กับคนอื่น ๆ และต้องเสี่ยงโชคต่างๆ ก่อให้เกิดวิธีการสร้างเส้นทางชีวิตแบบใหม่ขึ้นมา หากวิธีการทำงานแบบเก่าไม่สามารถแก้ไขปัญหาประจำวันได้ พยายามสร้างวิธีการปรับตัวที่ตนเองสามารถบรรลุในการได้มาทรัพยากร บนพื้นฐานของกลไกทางระบบตลาด ถึงแม้ว่าจะต้องขายแรงงานหรือตีค่ามูลค่าแรงงานของตนเองในระบบตลาด แต่ได้สร้างความมั่นคงได้ดีกว่าการไร้ตัวตนและไม่มีจิตใจที่มีอิสระ ในขณะที่เดียวกันรูปแบบการใช้แรงงานภายในบ้านของคนชรา-รูปแบบหนึ่งของการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำ(ภาพนางใจ พิลาวุฒิ)

ที่นำมาใช้ เป็นรูปแบบที่เกิดการเรียนรู้จากความชอบและการถูกบังคับไปในตัวให้เข้าสู่ตลาดแรงงานทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้สร้างความคิดและจิตสำนึกแบบหาเช้ากินค่ำขึ้นมาเพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้กับครอบครัว มีความต้องการใช้เงินตราในระบบตลาดเช่นนี้มีสูงอยู่หลักเหลี่ยมไม่ได้ที่ต้องประกอบกิจกรรมว่า "เงินมันมีบทบาทหลายอยู่เพราะว่าตื่นขึ้นมามันต้องได้ใช้ซื้อของใช้ของอยู่ของกิน ตั้งแต่ค่ากับข้าวกะเหม็ดเกือบร้อยกว่าบาทแล้ว อยู่บ้านพ่อตั้งแต่ครอบครัวพ่อกะ 3 คนแล้วกะมีแม่เฒ่ากับน้องเขยมากินน้ำพ่อ รายจ่ายกะเพิ่มขึ้นแล้วกะให้ลูกไปโรงเรียน กะล้างมือกะค่าอุปกรณ์การเรียนลูก กะล้างมือ 100 กว่าบาทกะบ่อยู่เพราะว่าต้องได้ใช้จ่ายหลาย กะหลังเดือนเฮาเอ็ดงานได้กะล้างเดือนกะพอดีกับค่าแรงที่เอ็ดกะมี กะล้างเดือนกะได้หลายกว่ากะมี เพราะกะล้างเดือนงานมาบ่ทันกะต้องรองงานกะมี"¹²⁵

ความสำคัญได้เริ่มต้นตั้งแต่ มีครอบครัวใช้เวลาประมาณมากกว่า 20 ปี และเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำที่พึ่งพาแรงงานของตนเองเป็นหลักในการสร้างรายได้ อย่างไรก็ตามความคิดและจิตสำนึกที่กำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจออกมาได้สะท้อนออกมาจาก ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาในแต่ละวัน ผ่านการคัดเลือกในสไตล์ความคิดของตนเองให้เกิดขึ้น ได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขต่อการบรรลุเป้าหมายคือ ทรัพยากรที่เกิดขึ้นได้จาก "การทำงาน 7-10 ปีที่แล้วมันก็แตกต่าง ชุมมือนี้อี๊ดหยังมันกะเป็นเงินบายหยังกะเป็นเงิน แต่ก็ย้ายไปลอกป่อกะได้มีอยู่ละ 12 บาทเนาะ แต่ว่าเดี๋ยวนี้อี๊ดหยังมันต่ำ กะ 120-150 บาท เนาะมันกะแตกต่างกันอยู่ แต่ว่ามันกะก่อนที่เข้ามาหาปลาหลายปีแล้ว แต่ว่าแต่ก็ลูกเค้าเขากะเอ็ดนำอันได้เขาเอ็ดได้เขากะเอ็ด แต่ว่าไต่กับไปเอ็ดคือเขาสิบเอ็ดดอก แล้วกะสิบได้ดอกไต่กลับมาอยู่บ้านกะยังบ่กลับเลย ไต่ไปเอ็ดกะบ่เอ็ดกะว่ามันลำบาก"¹²⁶ เป็นสภาพที่ชี้ให้เห็นในจิตสำนึกและความคิดที่ว่าครอบครัวที่หาเช้ากินค่ำในการประกันอาหารและทรัพยากร มุ่งที่จะพึ่งพาตนเองในการแก้ไขปัญหา โดยการแลกเปลี่ยนทรัพยากรในแต่ละวันมากกว่าเป็นแรงงานรับจ้าง และเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่แก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรภายในครอบครัวของตนเอง และดูเหมือนว่าคนอื่น ๆ ก็มีปัญหแบบนี้เช่นเดียวกัน

สภาพที่เป็นจริงของคนที่มีพื้นฐานแบบหาเช้ากินค่ำในลุ่มน้ำชี(หลง) ก่อนข้างเผชิญปัญหาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะการส่งบุตรหลานเข้าสู่สถาบันการศึกษา เพราะว่ารายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายไปกับการศึกษา หรือในกรณีอื่น ที่เกิดขึ้นมาในความหมายของการตั้งรับในการหาเช้ากินค่ำคือ " สิ่งที่สำคัญที่สุดที่วาสิเอ็ดไฮ้ชีวิตได้กะว่าคิดเอาน้ำลูกแหลวกะว่าเขาเฒ่าแล้วกะว่าลูกสิส่งเงินมาไต่ กะว่าลูกไปเที่ยวไปค้ากะฝากส่งเงินมาไต่พ่อแม่ไต่ได้ซื้อกิน แต่ว่าพ่อแม่อยู่บ้านกะต้องดิ้นรนขนขวายอยู่คือกันถ้าว่าบ่เอ็ดกะบ่ได้กิน เขากะต้องเอ็ดข้าเขาเอ็ดไต่"¹²⁷ ปัญหาที่เกิดขึ้นมาต่างพยายามหาทางแก้ไขโดยวิธีการที่แต่ละครอบครัวสามารถนำมาใช้ให้เกิดผลที่เป็นจริง บ้างก็ค้ากำปั่นและส่งเงินกลับคืนมาและช่วยกันทำงานรับจ้างที่บ้านไปในตัว

ครอบครัวพ่อค้าขาย โปธิจักรกับอาชีพประจำวันแบบหาเช้ากินค่ำ

การค้นพบตนเองเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในวัฒนธรรมของระบบตลาด การพึ่งพาตนเองทั้งแรงงานและกำลังใจ เป็นเส้นทางหนึ่งของการปรับตัวชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำที่ครอบครัวในพื้นที่วัฒนธรรมทั้ง2ให้ความสนใจในเรื่องของตนเองเป็นหลักในการขับเคลื่อนตนเองเพื่อที่จะให้อยู่ได้ การเกิดขึ้นของจิตใจที่อิสระและการได้มาทรัพยากรบนเส้นทางของการระดมทรัพยากรภายในครัวเรือน เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง ประกันการอยู่รอดของครอบครัวซึ่งไม่ให้ความสำคัญว่า เป็นงานที่ทำด้วยตนเองหรืองานที่ทำแบบรับจ้างที่ไม่เป็นทางการว่า"งานเย็บผ้ามันกะสบายใจเนาะ เพราะว่าเขาได้เอ็ดอยู่กับบ้านเขาแล้วกะบมีผู้คุมบมีอัยยัง มันสบายใจนั้นนา การเย็บมันแล้วตั้งแต่งานงานง่ายงานหนักบางที่มือหนึ่งกะเอ็ดได้ 10 โต ถ้างานง่ายกะเอ็ดได้หลาย เอ็ดแล้วกะเพลินไปเรื่อย ๆ กะสู้เอ็ดเพื่อลูกเพื่อเมียตั้งแต่เอ็ดกะสบายใจมาเรื่อย ๆ เพราะว่ามันได้เงิน"¹²⁸ ความเป็นอิสระที่เกิดขึ้นได้พยายามผลักดันให้เกิดความมั่นคง กลายเป็นการสร้างรายได้หลักในอนาคตต่ออาชีพว่า สามารถสร้างรายได้และมีศักดิ์ศรีเหมือนกับอาชีพอื่น ๆ ในสังคมและเป็นทางเลือกอีกอย่างหนึ่งที่เป็นไปได้ของเศรษฐกิจครอบครัว พร้อมทั้งได้ต่อต้านจิตสำนึกที่ไม่มีความเป็นอิสระในแง่ค่านิยมของคุณค่าการทำงานตนเองว่า "งานที่ได้อาศัยผู้อื่นสูงกะมีตั้งแต่เอ็ดนา เพราะว่าเขาบสามารถเอ็ดเองผู้เดียวบได้ต้องได้จ้างได้วานผู้อื่นมาชวยเอ็ดเพราะอยากแล้วเร็วเพื่อว่าสิดีเอ็ดงานเย็บผ้าต่อเพื่อสิดีหารายได้เข้าครอบครัว เพราะว่าถ้าบหากะบได้กะได้อาศัยผู้อื่นมาตลอดตั้งแต่เอ็ดนา มา 5-6 ปีแล้ว"¹²⁹ นั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นมาของการจิตวิญญาณที่เป็นอิสระ และไม่ให้ความสนใจมากนักต่องานที่พึ่งพาคนอื่น กลายเป็นการว่าจ้างขึ้นมาในที่สุด

จิตใจที่เกิดขึ้นมาภายใต้การใช้แรงงานของตนเองมาหลายปีภายในครัวเรือนและ

ได้สร้างให้เกิดเส้นทางชีวิตตามแบบเฉพาะของตนเอง ได้พึ่งพาตนเองเป็นหลักและมีตำแหน่งของตนเองในสังคมของท้องถิ่นในความหมายและคุณค่าของอาชีพ มีที่มาของรายได้ว่าไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมและพึ่งพาตนเองได้ สามารถสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจครัวเรือนที่เป็นตัวของตนเอง **เส้นทางการปรับตัวชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำนี้ เป็นเส้นทางเลือกอีกเส้นทางหนึ่งของการปรับตัวตนเองเข้าสู่ระบบตลาด ถึงแม้ว่าจะต้องใช้แรงงานอย่างหนักหน่วงและมีวินัยที่สูงมาก แต่นั่นเป็นก้าวแรกที่ดีให้เห็นการออกมาจากแนวคิดและกรอบเดิมของจิตใจในสังคมประเพณี และเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งต่อการเข้าสู่การปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำแบบพออยู่ได้ซึ่งวัฒนธรรมในระบบตลาด** ได้เข้าไปมีอิทธิพลและความคิดอย่างมากที่คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2ต่าง ๆ ต้องหาทางเลือกและโอกาสในการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาต่อการจัดการที่ลงตัวของตนเองที่มีอยู่ ขอบเขตของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในรูปแบบนี้ได้เข้าสู่ตลาดระดับประเทศ และการส่งออกผลผลิตของตนเองไปต่างประเทศ ซึ่งความมั่นคงของตนเองในชีวิตประจำวัน ได้ขึ้นกับภาวะการณ์ของตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต่อการกำหนดระดับที่มาของทรัพยากรกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นสากลมากยิ่งขึ้นของความเป็นอยู่ของคนในระบบตลาด

3.การประกอบกิจกรรมของตนเอง

การปรับตัวในวิธีการทำมาหากินมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งเกิดขึ้นมาจากเส้นทางชีวิตจากประสบการณ์ บ้างมาจากการสังเกต ความรัก หรือการคิดค้นหรือการใช้เครือข่ายของตนเองในการสร้างความเป็นไปได้จากโอกาสเข้าสู่ระบบตลาด ทำให้เกิดความมั่นคงเกิดขึ้นมาของคนในพื้นที่หมายถึง การพออยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน หากเราศึกษาจากประวัติศาสตร์ของครอบครัวแต่ละคนให้ความหมายในช่วงเวลาประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน เกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขของการเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดและภารกิจที่แต่ละครอบครัวตนเองมีอยู่ จากการศึกษาค้นพบว่าคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้เกิดพฤติกรรมเศรษฐกิจเป็นดังนี้

การเกิดขึ้นมาของอาชีพการเลี้ยงไก่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาวเกี่ยวข้องกับ”เริ่มแรกที่ได้รู้จักกับบริษัทเบทาโกร ลูกชาย ผู้ที่สอง ชื่อ นาย สุรชาติไปทำงานอยู่ บริษัทเบทาโกรไปเป็นคนขายหัวอาหารร่อนขายทั่วภาคอีสานบาทนี้พื้นกะไปพ้อฟาร์มไก่เขาจึงสืบทอด กะเลยมาว่ากับแม่ว่าแม่ผมเห็นฟาร์มไก่เขาผมอ่อนช้อนหลายกะเลยถ่ายรูปมาให้แม่เบิ่งนั้นได้รูปไก่กะเลยถามแม่ว่าแม่สิเลี้ยงบ่แม่กะบอกว่าเฮสิเอาเงินมาตั้งแต่สี่ยผู้ลูกกะเลยบอกให้เอามาไปจำนอง กับ ธ.ก.ส. เขาประเมิน ให้ 400,000บาท เทียบแรกแม่กะเอามา100,000บาท มันบ่พอกะเอาเพิ่มอีก 100,000 บาท เป็น 200,000 บาทมาสร้างโรงเรือนให้ไก่ ใผ่หญ้า 10 บาท เหมิดไปเป็น 10,000 บาท ค่าเสา ค่าทราย ค่าปูน ค่าไฟเดือนละ10,000บาทต่อเดือนลงทุนเทียบแรกใช้เงิน 200,000บาท หยั่งบ่ทันได้ทุนเหมิดเฮ็ดมาได้ 6 ปี สัญญากัน 10 ปีถ้าเขาให้เขาเหมิดเฮากะบ่มีกินเลี้ยงมานี้ 30งวดมันกะได้เงินกาย 200,000แล้วกะเอามาช่วยลูกสาวเฮ็ดนา แล้วกะค่าลูกไปเรียนเอามาแม่กะได้จกให้ไปเรียนรามคำแหง ชื่อว่านายเสรี เดียวไปสอบตำรวจอยู่ขอนแก่นติดรอเรียกตัวกะแม่เอาเงินให้แน่

เที่ยว 500-1,000บาท ค้นไปเรียนรามกะเอาเที่ยวละ2,000-3,000บาท"¹³⁰ แม้ว่าการได้อาชีพมากับเครือข่าย และการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการสร้างอาชีพของตนเอง แต่เมื่อก่อนได้มีที่นาของตนเอง ปัจจุบันให้ลูกสาวและลูกเขยทำ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ที่ดี

โดยอาชีพนี้เกิดขึ้นมาเมื่อ6ปีที่ผ่านมา ได้สร้างวิธีการทำงานและการแก้ไขปัญหาในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ลดการพึ่งพารายได้จากการปลูกข้าว เคยเป็นรายได้แก่ครัวเรือน ให้ความสำคัญเป็นการผลิตอันดับสอง ในขณะเดียวกันถ้าสามารถสร้างให้เกิดรายได้ก็พึ่งพาในการใช้แรงงานไปเป็นอาชีพอย่างอื่นที่หาได้จากระบบตลาด เช่น การขับแท็กซี่ที่เกิดขึ้นมาดังในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจว่า" ผู้สร้างรายได้หลักให้ครอบครัวจะเป็นลูกสาวผู้อยู่หน้าหะกะชื่อว่านางนิตยา คำหอม กะมาจากอาชีพทำนาพอหน้าท่วมคือจ้ง 2-3 ปีนี้กะบ่ได้อียังลูกเขยกะนายปรีชา คำหอม กะไปขับรถแท็กซี่อยู่กรุงเทพ กะส่งมาให้เมียเขาเดือนละ 4,000-5,000 บาทอยู่ทุกเดือนบ่ได้ขาด ส่วนพ่อกับแม่กะมีรายได้จากการเลี้ยงไก่แต่รายได้หลักอีกหะมาจากลูกสาวคือนางนิตยา คำหอมส่วนรถแท็กซี่ลูกสาวกับลูกเขยเขาซื้อดาวเป็นของจ้าวของแล้ว เขากะขอยผ่อนเอา"¹³¹

นั้นเป็นความพยายามในการแก้ไขปัญหาภายในครอบครัว ต้องสร้างหลักประกันในความมั่นคงที่เน้นการกระจายแรงงานมากที่สุดตามช่องทางต่างๆ สามารถสร้างรายได้แก่ตนเอง และใช้ทรัพยากรในความหมายของการตอบแทนผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ **เส้นทางการปรับตัวแบบพออยู่ได้ เน้นความเป็นเหตุผลมากที่สุดในการตัดสินใจการทำงาน และเน้นช่องทางที่มีอยู่ต่าง ๆกระจายทรัพยากรโดยอำนาจที่คอยควบคุมในเศรษฐกิจครัวเรือนทั้งภายในและนอกบ้าน** แหล่งที่มาสำคัญ เป็นมูลค่าหรือแรงงานที่เกิดขึ้นมาจากระบบตลาด เป็นตัวที่สร้างความมั่นคง ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งสำหรับคนที่ใช้เส้นทางการปรับตัวแบบนี้ การเกิดกิจกรรมของตนเองได้ให้ความหมายว่า "หมากพริกปลูกขาย แต่เอาไว้กินกะส่วนน้อย กะว่าไว้กินกะเอาไว้แค่คุมปี ที่ว่าปลูกพริกขายกะว่าครอบครัวไปเฮ็ดอาชีพอื่นบ่เป็นไปรับจ้างกะเฮ็ดบ่เป็นไปค้าขายกะเฮ็ดบ่เป็นนำหู่ กะเลยจำเป็นต้องเฮ็ดสวน ถ้าเฮ็ดสวนไว้ถ้าว่ามันผลผลิต กะพอได้ซื้อได้ขาย พอได้จับจ่ายภายในครอบครัวแหล่ ครับ ที่ว่าสิปลูกหมากพริกกะว่าแต่เป็นเด็กน้อยๆพ่อแม่กะเคยพาปลูก กะเห็นเพื่อนปลูก กะว่าเฮาบมีหนทางไปเฮ็ดอย่างอื่นแล้ว กะเห็นได้พาปลูกหมากพริกมากะได้ผลผลิตมากะพอได้จับจ่ายใช้สอยกะพอมีกินแหนกะว่าบ่ถึงกับดี กะบ่ถึงเดือดร้อนปะได้กะเลยเจริญรอยตามเพื่อนมาเลย กะ 30-40 ปีแล้วหะครับ แต่ว่าถ้าว่าลงทุนตอนแรกกะลงทุนหลาย กะค่าเครื่องสูบน้ำกะ 7,000-8,000นี้หะสายส่งอีก 1,000เศษๆกะว่าหมื่นหนึ่งเลยหะไป เม็ดมันผมกะได้แต่พ่อแต่แม่เพื่อนมาเลย กะบ่รู้ว่าเพื่อนได้จาไผมา"¹³²

เป็นความคิดที่มาจากพื้นฐานการทำนาเหมือนกัน แต่ได้เลือกตัดสินใจทำสวนของตนเองเป็นหลัก เนื่องมาจากข้อจำกัดของนิสัยส่วนตัวของตนเองและคิดว่าเหมาะสมกับการเรียนรู้การเพาะปลูก ทำให้เกิดการสร้างรายได้จากการปลูกสวนพริกเกิดขึ้นมา ในขณะเดียวกันมีหลักประกันอย่างอื่นด้วยกล่าวคือ "ควยได้เลี้ยงอยู่ครับ 10-11โตนีหะครับเลี้ยงกะว่าพอได้จับจ่ายใช้

สอยกะพอมมีกินแทนกะว่าบ่ถึงกับดี กะบ่ถึงเดือดร้อนปะได้กะเลยเจริญรอยตามเพิ่นมาเลย กะ 30-40 ปีแล้วหละครับ แต่ว่าถ้าวาลงทุนตอนแรกกะลงทุนหลาย กะค่าเครื่องสูบน้ำกะ 7,000-8,000 นี้ หละสายส่งอีก 1,000 เศษๆ กะว่าหมื่นหนึ่งเลยหละไป เม็ดผั้นผมกะได้แต่พ่อแต่แม่เพิ่นมาเลย กะบ่รู้ว่าเพิ่นได้จาไผมา”¹³³

อาชีพที่เกิดขึ้นมาจากการเปรียบเทียบกับข้อเท็จจริงที่ตนเองประสบหรือการใช้ข้อมูลจากการสังเกตหรือเกิดขึ้นมาจากการถ่ายทอดข้อมูลกันและความชอบส่วนตัวเป็นพื้นฐานที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากการทำนาว่า” พ่อกะขายแดงโมมาได้ 15 ปีแล้ว ความคิดอยากขายแดงโมตั้งแต่ก่อนให้เมียเย็บผ้าไปหาขายกะเลยไปเห็นคนขายแดงโม พ่อกะให้พ่อใหญ่ทอง-ยายพันดีเพิ่นเย็บผ้าห่ม แต่เดี๋ยวนีเพิ่นกะเฒ่าแล้ว กะเลยไปเห็นกะเลยไปถามเขาว่าขายดีบ่แล้วเขากะว่าพ่อได้กะเลยลองเฮ็ดมันกะดีกะเลยเฮ็ดมาตลอดที่ไปถามกะบ่ได้ไปถามคนรู้จักได้ถามคนมาขายนาถนพพ่อกะเลยขายมาเรื่อยๆ ได้ 15 ปีแล้ว กะสอบถามว่าขายหน่วยจั่งได้ ไปรับซื้ออยู่ทางใต้ แล้วไปหาขายหม่องใต้ แล้วกะไปหาซื้อกะเลยมาลองเฮ็ดแต่ก่อนมันกะขายดีพอได้อยู่แต่เดี๋ยวนีคนอยากเฮ็ดหลาย เพราะว่าเขาเห็นเฮาได้เงินแน่เขากะเฮ็ดนา.. มันหาง่ายกว่าอันอื่นได้ แล้วมันกะพอเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียได้กะเลยเฮ็ดเป็นอาชีพ”¹³⁴

การทำธุรกิจเลี้ยงไก่ของนายเฉลียว คำหอมรูปแบบหนึ่งของกิจการตนเอง

เห็นได้ว่าทุกครอบครัวต่าง ๆ มีเส้นทางการเกิดขึ้นมาของอาชีพตนเองที่แตกต่างกัน บ้างเกิดขึ้นมาจากสภาพภูมิกบับ บ้างเกิดขึ้นมากับเครือข่ายของตนเอง หรือมาจากความคิดที่มีเหตุผลของตนเองในการสร้างรายได้ที่มาจากพื้นฐานของระบบตลาดเป็นสำคัญ แนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นถึงแม้ว่าเกิดมาในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามภารกิจของครอบครัว แต่ให้ความหมายที่ว่าหากต้องการสร้างความมั่นคงให้กับตนเองให้มากยิ่งขึ้น จำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับระบบตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพริกเพื่อจำหน่ายการเลี้ยงไก่แบบสัญญาซื้อขายเพื่อ

จำหน่ายและการใช้แรงงานของตนเองในภาคการบริการที่ไม่เป็นทางการ พฤติกรรมของเศรษฐกิจครัวเรือนที่แสดงออกมา ได้ชี้ให้เห็นว่าสามารถบรรลุได้ในระบบตลาดที่มีการแข่งขันสูงกว่าการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบประเพณีที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกันได้เกิดจิตวิญญาณของตนเองที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูงขึ้นด้วย

ร้านค้าริมถนนขายแตงโม-วิธีการหารายได้ของคนที่พักอยู่ได้

ในขณะที่การคัดเลือกการเอาตัวรอดโดยตนเองเป็นวิธีการปรับตัวอย่างหนึ่งว่า ” พ่อเลี้ยงกุ้งมาได้ 4-5 ปี แต่กะเลี้ยงบ่ยังเต็มที่อยู่เพราะว่าพ่อยังบ่ทันได้เลี้ยงเก่งคักกะลองเลี้ยงมาเรื่อยๆจึงลืละ การเลี้ยงกุ้งพ่อกะได้แนวความคิดมาจาก บ้านจ้อก้อ อยู่อาจสามารถ ข้าเจ้าเลี้ยงเหมีตบ้านเลย ส่วนพ่อกะไปถามวิธีการเลี้ยงจากพ่อใหญ่พอง แล้วพ่อกะไปซื้อลูกกุ้งน้ำพื้น พื้นเป็นคนไปซื้อลูกกุ้งมาขายให้พื้นกะไปซื้อพันธุ์กุ้งอยู่สุพรรณบุรี เพราะว่าอยู่สุพรรณบุรีมีอยู่หลายฟาร์ม พ่อกะบ่ได้ถามว่าซื้อมาตั้งแต่ฟาร์มได้ ที่พ่อซื้อพันธุ์กุ้งสิตกอยู่โต๊ะ 6-7 สดางค์ต่อโต เดียวนี้พ่อกะเลี้ยงอยู่ 5 บ่อ เฮาซื้อพันธุ์กุ้งมาประมาณ 10,000 กว่าบาทเฮาต้องมาอนุบาล 2-3 เดือนไว้ก่อนพอมันใหญ่จึงเอาลงบ่อ พ่อซื้อลูกมันมากะบ่แพงแต่โตกุ้งมันบ่ใหญ่พร้อมกันเด้ จึงเทียวนี้พ่อลงแต่เดือนกุมภาพันธ์ กะล้งโตกะบ่ทันใหญ่ทันหมู่พ่อกะจับโตใหญ่ขายก่อนพวกที่ใหญบ่ทันกะสิเลี้ยงกับชุดหลัง “¹³⁵

เป็นความหมายของจิตใจที่เป็นอิสระจากการสังเกตและการแลกเปลี่ยนข้อมูลในเครือข่ายของตนเองที่สามารถสร้างอาชีพแบบใหม่ ในขณะที่เดียวกันประเพณีทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่มีการปลูกข้าวก็ทำอยู่ แต่ไม่ได้ลงทุนมากนักเอาไว้เป็นกิจกรรมของตนเองในการลดค่าใช้จ่ายมากกว่าที่สร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้น เพราะรายได้ มาจากการเลี้ยงกุ้งเป็นหลักมากกว่าการปลูก

ข้าวเห็นได้จากแปลงปลูก เป็นการทดลองในอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นมาระยะเวลา3-4ปีที่ผ่านมา แนวคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจแบบนี้มุ่งไปในการค้นหาตนเองของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมาให้ได้ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์การขัดเกลา ในอาชีพว่า จะแก้ไขอุปสรรคของตนเองอย่างไร ในขณะที่เดียวกัน พฤติกรรมที่เกิดความเสี่ยงและมีความรับผิดชอบโดยตนเองต่อผลให้เกิดความรักต่ออาชีพเหล่านี้ เพราะสามารถสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นมาอย่างมั่นคงกว่าการทำนา ได้ให้ความหมายการบรรลุเข้าไปในระบบตลาดง่ายกว่า เพิ่มความมั่นใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ทำไปด้วยว่า” ถ้ากุ้งติดหลายหมื่นความว่ากุ้งที่เอามาเลี้ยงแต่น้อยแล้วมันบ่ตายหลาย กะสิได้กุ้งประมาณ 500-600 กิโลกรัม ผู้มารับซื้อส่วนมากพวกในเมืองร้านอาหารกะซื้อ กิโลกรัมละ 150 บาท กะตกอยู่ประมาณ 90,000 บาทต่อปี ถ้าเขาขายน้อย 1-2 กิโลกรัมนำบ้านกะขาย กิโลกรัมละ 170 บาทพวกลูกเขาจะไปหาซื้อทางใหม่เพราะเขาบ่มีกุ้งขายเพราะว่ากำลังทดลองเลี้ยงไปเรื่อย ๆ แล้วพอเวลาขายลูกเขาใหม่ กะมาซื้อเรื่อย ๆ ได้ขาดแห่งว่าขายดีอยู่ เดียวนี้กะมีพ่อค้าอยู่ปากทางมารับซื้อประจำติดต่อกันมา 2 ปีแล้วกะซื้อว่านางติม อยู่ทางปากทางเข้าบ้าน นอกจากนั้นกะอยู่นำบ้าน จังบ้านค้อเหนือ ค้อได้บ้านกล้วย บ้านสำโรง บ้านดอนกลาง บ้านดอนยาง บ้านดอนกลอย บ้านค้ำน้ำสร้าง ทางในเมืองกะมี กะมาซื้อเหมีดินนั้นละช่วงที่ขายดีกะช่วงหน้าเทศกาล”¹³⁶ นั่นคือการปรับตัวแบบพออยู่ได้ที่อาศัยการทดลอง การใช้ข้อมูลการแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างโอกาสและความก้าวหน้าแก่ชีวิตตนเองที่เกิดขึ้นมาในลุ่มน้ำชี ซึ่งช่องทางในการเข้าไปสู่ระบบตลาด เปิดกว้างอยู่ตลอดเวลาหากมีการคัดเลือกและการใช้ข้อมูลอย่างมีเหตุผลของการสร้างอาชีพตนเองขึ้น เป็นรายได้ที่สามารถสร้างให้เกิดความมั่นคงในระบบตลาดในท้องถิ่นด้วย

การเลี้ยงกุ้งเป็นการคัดเลือกวัฒนธรรมการปรับตัวของนายทองใบ ศาลาสุข

ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นมาจากสภาพทางธรรมชาติ ผลักดันโดยตรงเข้าสู่อาชีพ และหา
ลูกค้าที่มีตลาดของตนเองขึ้นมาในท้องถิ่น ความเป็นปัจเจกในแต่ละครอบครัวนั้นต่าง ๆ ปรากฏอยู่
ให้เห็นสัณฐานทางความคิดของตนเองในการกำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ที่พยายามสร้างให้เกิด
ความมั่นคงของตนเองในระบบตลาด และแต่ละครอบครัวได้เรียนรู้โดยตนเองจากการหารายได้ที่เกิดขึ้น
ขึ้นมาในแต่ละวัน

ข้อจำกัดในการหาทรัพยากรในรูปเงินตรา ท่ามกลางการใช้ชีวิตในระบบตลาดบีบ
บังคับให้ความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจของครอบครัว พยายามคัดเลือกความมีเหตุผลขึ้นมา
หากเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ใช้เงินตรา เป็นธรรมชาติของครัวเรือนที่ต้องมุ่งหาการหมุนเวียนของทุนและ
การพยายามบังคับให้เกิดรายได้ในช่องทางต่างๆที่เกิดขึ้นมา พร้อมกับมีความเสี่ยงในรูปต่างๆที่
เกิดขึ้น พฤติกรรมทางเศรษฐกิจในการสร้างรายได้ของตนเอง มีความแน่นอนกว่าประเพณี
เศรษฐกิจที่ขึ้นกับฤดูกาลโดยต้องใช้แรงงานด้วยมือให้มากที่สุด เพื่อสร้างหรือดึงดูดทรัพยากรเข้ามา
แม้ว่าเผชิญปัญหาอย่างต่อเนื่อง คือพยายามใช้ความสามารถในการระดมทรัพยากรทั้งในรูปธรรม
ชาติและเงินตราเข้ามาในชนิดของแรงงาน เป็นแหล่งที่มาของรายได้และให้ความหมายที่ออกจาก
การหาเข้ากินค่าไปสู่การหากินแบบพออยู่ได้

การจัดการส่งผ่านพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาในเศรษฐกิจครัวเรือน ได้ให้ความ
หมายไปที่เหตุผลและรูปแบบยุทธศาสตร์ของตนเอง ผลประโยชน์ที่มากที่สุดในเงื่อนไขของข้อ
จำกัดทรัพยากรที่มีอยู่ นั้นเป็นจิตวิญญาณที่เกิดขึ้นมาในเส้นทางชีวิตแบบนี้ **พฤติกรรมทาง
เศรษฐกิจแบบประเพณี ได้นำมาใช้ในเงื่อนไขของการเสริมข้อจำกัดทรัพยากรมากกว่าการ
ให้ความสำคัญว่าเป็นแหล่งที่มารายได้หลักแบบประเพณีเศรษฐกิจ กลับให้ความสำคัญ
ของการกระจายทรัพยากร บนพื้นฐานแรงงานที่มีความเสี่ยงในระบบตลาด และที่ดูแลตนเอง
สามารถกำหนดการควบคุมได้ ไม่เกี่ยวกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นทาง
เลือกหนึ่งที่คนในพื้นที่มีความพยายามเข้าไปสู่จุดนี้ อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้นมา จิต
วิญญาณของวัฒนธรรมแบบนี้ต้องผ่านการขัดเกลา และการทดลองการคัดเลือกโดยตนเอง
เมื่อนั้นสามารถที่เปลี่ยนแปลงไปในเป้าหมายที่มีเหตุผลในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ไม่ใช่
รอจิตใจของกลุ่มคนที่ห้อยเหมา**

4. ผู้ประกอบการที่ไม่เป็นทางการ

คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมชิลอง สามารถปรับตัวและพลิกฟื้นชีวิตใหม่ของตนเองได้
หากมียุทธศาสตร์ในชีวิตและมีพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเหตุผลของการเข้าสู่ระบบตลาดซึ่งสภาพ
การณ์ของระบบตลาดที่เป็นอยู่ ไม่ได้เอื้ออำนวยที่ก่อให้เกิดคนกลุ่มนี้ขึ้นมา อย่างไรก็ตามความ
สามารถในการสร้างและการคัดเลือกในอาชีพใหม่ เกิดขึ้นมาจากวิธีการปรับตัวให้กลายเป็นคนที่มี
ฐานะขึ้นมาได้ในท้องถิ่น

จากการศึกษาค้นพบว่าครอบครัวที่มีฐานะ มีพื้นฐานมาจากประเพณีเศรษฐกิจ เหมือนกับคนกลุ่มอื่นๆ ในลุ่มน้ำชีคือ พื้นที่ทำมาหากินมีส่วนในการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวในอดีตที่ผ่านมา ในขณะที่ในปัจจุบันในช่วง 3 ปี ได้เผชิญปัญหาในเรื่องน้ำท่วมเหมือนกับครอบครัวอื่นๆ ในพื้นที่เดียวกัน และสภาพพื้นที่ต่อการปรับมาสู่แปลงปลูกในช่วงฤดูทำนาปรัง ไม่สามารถทำได้ด้วย เพราะไม่มีน้ำมาใช้ในการเพาะปลูก ดังที่อธิบายให้เราฟังว่า "ที่ดินของแม่กะบได้เห็ดดอกเพราะบมีแหล่งน้ำในการเพาะปลูกมันมีคลองไหลผ่านคือทางอื่น เช่น บ้านขาว บ้านทรายมูล บ้านพันช้าง กะอยากเห็ดข้าวนาบึงอยู่จึงสิมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะว่าทางนี้น้ำมันท่วมมาตลอด 3 ปี แล้วกะหลังคนกะบได้ข้าวจักเม็ดเลยส่วนของแม่น้ำท่วมดอกเพราะมันเป็นนาโคก"¹³⁷ นั้นเป็นจิตสำนึกทางเศรษฐกิจเห็นว่า การปลูกข้าวไม่สามารถสร้างหลักประกันอะไรให้เลยในชีวิต นอกจากปัญหาที่เกิดขึ้นมากับภัยธรรมชาติแล้ว มีปัญหาเกี่ยวกับการผลิตที่เน้นการจ้างงานขึ้นมาแบบที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่ตนเอง ค่าจ้างและราคาของวัตถุดิบที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและราคาข้าวไม่ได้สอดคล้องกัน ดูได้จากกรณียกรายการของตนเองว่า " 3 ปีที่ผ่านมาแม่กับพ่อกะแยเพราะราคาข้าวมันบ่มีมันถึก ค่าแรงกะแพงจิงนาแม่ 20 ไร่จ้างมือละ 130 บาท แล้วกะได้เลี้ยงข้าวนาตกละ 150 บาทพันละ อยู่บ้านสิจ้างมาเทียบละ 15 คน ส่วนมากสิจ้างคนนำบ้านเฮาเห็ดประมาณ 4-5 มือจิงแล้ว ลงทุนค่าไถอีกค่าปุ๋ย ค่าน้ำมัน จ้างเกี่ยวลงทุนประมาณ 30,000 บาท เว่าพื้นเห็ดน่าน้ำขาดทุนแต่กะต้องเห็ดจิงมาตลอด 5-6 ปีแล้วกะเอาจากการตีไถเลี้ยงไก่ขายนี่ละเป็นค่าจ้างแต่ละปี"¹³⁸

ประสบการณ์ในการปรับตัวของเส้นทางชีวิตของผู้ประกอบการ เกิดขึ้นมาจากความยากลำบากที่ปรับตัวผ่านวิธีการหาเงินแก้ไขเฉพาะหน้า ดังนั้นเริ่มให้ความสำคัญในการหาเงิน นอกประเพณีเศรษฐกิจของตนเองคือ เป็นแรงงานรับจ้างในการตัดเย็บผ้าแล้วเปลี่ยนแปลงมาทำการค้าขายปลาโดยยึดอาชีพค้าขายปลา พื้นฐานเป็นคนนอกพื้นที่และได้ถูกขัดเกลามาตั้งแต่เด็กในการค้าขาย ครอบครัวนี้ได้เล่าให้เราฟังว่า "มาจากนครสวรรค์ย้ายมาอยู่กะตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ... กะค้าขายอยู่นี่ซื้อปลาขายปลา หาปลาขายเองด้วย เริ่มแรกไปนอนอยู่โนนฝายบ้านใหม่ชุมพร หลังบ้านใหม่ชุมพรเป็นฝายน้ำล้น ร้ายยัง เห็ดนากะเห็ดตั้งแต่มาที่แรกโพน ตั้งแต่ พ.ศ. 29-30 โพน กะทำมาเลื่อยๆ กะทำมาตลอดได้เงินปีขายของเยอะๆ ปี 34-35 นี้กะให้เขาทำกะแบ่งเอากะแบ่งให้กะแล้ว... อาชีพหาปลากะทำมาโดนแล้วกะตั้งปี 30-31 แต่ว่าตอนนี้บ่ได้หาแล้วมีแต่ซื้อ"¹³⁹

อาชีพที่เกิดขึ้นมาจากสภาพบังคับของการหาทรัพยากรที่ไม่สามารถกำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจให้มีความเป็นเหตุผลได้ในการเข้าไปสู่ระบบตลาด และในขณะเดียวกันใช้พื้นฐานความชอบในค่านิยมส่วนตัวและพื้นฐานของพ่อสามีที่เคยประกอบอาชีพนี้ เลยตัดสินใจทำอาชีพว่า " **ที่แรกที่ว่ามาคิดที่ว่าจะขายปลาก็เพราะว่าไม่รู้จะทำอะไรนะ ก็ปีหนึ่งทำนาหนึ่งมันจะพอกินอะไร ก็พอดีพ่อตาแก่เป็นคนหาปลาอยู่แล้วก็เลยไปกับแก่ไปหาปลา หาได้เราก้เข้าตลาดเอง เพราะว่าเราก้เคยขายปลามาก่อนตอนที่อยู่กรุงเทพฯ สมัยเป็นเด็ก ๆ ออกโรง**

เรียน ป.4 อยู่กรุงเทพฯขายปลาก่อนนี้ อยู่ตลาดยอดบางลำภูอยู่กับพี่สะใภ้ ที่กรุงเทพฯอยู่หลายปี อยู่ 3-4 ปี ลำบากหลายอย่างออกขายปลา¹⁴⁰ การสังเกตและสร้างอาชีพ เป็นการประเมินคุณค่าของตนเองในการค้นพบโลกตนเอง โดยการปรับตัวในหน้าที่ได้ถูกกำหนด จากวัฒนธรรมของระบบตลาดที่ให้ความหมายในการประเมินสถานการณ์ที่สะสมประสบการณ์ด้วยตนเอง และการสร้างรูปแบบพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองให้เกิดขึ้น จากการปรับตัวให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริง ความคิดและพฤติกรรมที่สะท้อนออกมา ได้ชี้ให้เห็นในข้อเท็จจริงต่อการใช้อำนาจและสิทธิในการจัดการรูปแบบกิจกรรมของตนเองให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ตามสภาพสังคมว่า " สิ่งที่สำคัญที่ที่ทำให้ชีวิตของเราดีขึ้นมา ก็เป็นการงานตัวการทำมาค้าขายนี้แหละ ถ้าว่าเขาบ่ทำเขาก็บ่มีเงินมีทองใช้เขาก็อยู่บ่ได้ลูกเค้าก็ลำบาก ก็ต้องเป็นการทำงานเหนื่อยนี้แหละ ตั้งแต่เขาจำความได้ถ้าว่ามีงานมันก็มีเงิน ถ้าว่าบ่มีงานมันก็บ่มีเงิน คิดมาตลอดว่างานมีความสำคัญกะตั้งแต่ออกจากโรงเรียนมาก็หางานหาแต่เงินหาเงินถ้าว่ามีเงินแล้วมีความสุขตอนเด็ก ๆ ก็ความคิดของวัยรุ่นคิดว่าถ้าบ่มีเงินสิบกัลบ้าน ไปตลอดหาไป ถ้าว่าบ่มีเงินก็ไม่อยากกลับบ้านเขาไปอยู่ว่าถ้าว่ากูไม่มีเงินถึง 500 ไม่กับบ้าน สมัยนั้นเงิน 500 มีค่าหลายกว่าทุกวันนี้ ทุกวันนี้ค่ารถก็หมด สมัยนั้นค่ารถไม่ถึง 100 ระยะเวลา 200-300กิโล ค่ารถ20- 30 บาท ก็ฮอดบ้านแล้ว"¹⁴¹

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาจากพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ได้ถูกถ่ายทอดให้ครอบครัวหาวิธีการแบบใหม่ เช่น ครอบครัวเลี้ยงไก่ชนได้มีการปรับตัวแบบนี้เมื่อ5-6ปีที่ผ่านมาจากการสังเกตเห็นว่าเพื่อนบ้านมีรายได้ดีจึงตัดสินใจลงหุ้นกัน หลังจากใช้เวลาว่างในช่วงหลังการทำงาน ในขณะที่คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เวลานั้น ได้ใช้เวลาว่างไปกับการทำงานตามคนอื่น ๆ ที่เหมือนกันทุกคนในพื้นที่ที่ต้องทำคือ การเย็บผ้า รูปแบบการทำงานแบบสัญญาซื้อขายไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นประมาณ 20ปีที่ผ่านมา แต่ครอบครัวได้เลือกตัดสินใจในการเลี้ยงไก่และเลี้ยงหมูขึ้นมา สาเหตุที่สำคัญหนึ่งคือ เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงในระยะเวลา20ปีเห็นว่า " เงินเพราะทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อว่าสิเป็นอาหารการกิน ของใช้ไม่สอย เครื่องอำนวยความสะดวกสบายอยู่ในบ้าน แม้กะทั้งถ้าเราบ่มีเงินญาติพี่น้องกะบ่นว่าเราเป็นพี่น้องหยานแต่เราไปขอยืมขอกิน ดูถูกต่าง ๆ นานาได้ทุกมือนี่เพราะฉะนั้นแม้ว่าตั้งแต่เงินนี้ละเป็นพระเจ้าแต่ละบ้านสืขาดบ่ได้ถ้าขาดเงินแสดงว่าอดตายเลยเพราะสมัยทุกมือนี้ยืมกันได้เที่ยวสองเที่ยวตอนเค้าบ่ใช้คืนเขากะบ่ให้ยืมอีกแม้คิดว่าเงินสำคัญมาตั้งแต่แต่งงานประมาณ 20 ปีที่แล้ว"¹⁴²

ในขณะที่ครอบครัวขายปลาได้ปรึกษากันภายใน ได้กำหนดพฤติกรรมตนเองไปถึงเป้าหมายและกิจกรรมที่ตนเองทำอยู่สามารถทำได้ขนาดไหน ในช่วงตอนต้นพยายามสร้างอาชีพมาจากพื้นฐานจิตวิญญาณของตนเองและแนวคิดในการกำหนดพฤติกรรม ให้ไปถึงเป้าหมายของตนเองในข้อจำกัดของทรัพยากรอย่างมีจำกัด ความต้องการเปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้น จึงวางแนวคิดใหม่ในการทำงานออกมาว่า" ตอนที่เข้ามาเฮ็ดปลาแฟนเห็นด้วย ก็แฟนนั้นแหละเป็นผู้เอาไปขาย ที่ว่าขายปลาก็เพราะว่าเป็นหาเองก็ไปขายเองเลยมันง่าย เย็บจักก็เย็บหาเย็บเหมือนกันเปิด

ร้านอยู่บ้านเหมือนกันแจ้ง เปิดได้ไม่ถึงปี เงินก็ไม่ได้มันไม่ดีไม่คุ้มค่า ...ก็เลยออกมาขายปลาดี เลี้ยงหมูไปนำ ก็กะว่าได้ได้กำไรมาซื้ออาหารให้หมูกินเอาไปเอามาก็คิดใหญ่เลี้ยงหลายตัวขึ้นมาไม่ไหวทีนี้ ขายเป็นปลาก็มีต้นทุนเล็กๆน้อยๆไปเรื่อย ขายวันนั้นมันก็ค่อนข้างขึ้นมามันไม่ได้ขายวูบวาบขึ้นมาทีเดียวเลย ก็ขายตั้งแต่หาเองมันก็มีว่าได้บ้างไม่ได้บ้าง ไปหามากก็มาขายวันละ 100-200 บวกทั้งกำไร ก็เจ้าของหาเอง ก็ตั้งแต่ปี 30 ”¹⁴³

สำหรับครอบครัวที่ทำหนังหนังวัวและควาย เล่าให้ฟังว่า”แม่บัวลาไปรู้เรื่องขายหนังวัวจะเกิดความคิดต้องการขายเพราะว่าแม่แดง พื้นเป็นน้องแม่แล้วพื้นเฮ็ดกระไรได้ดี พื้นกะมาชวนไปเฮ็ด พื้นกะเฮ็ดก่อนได้ปีหนึ่งแล้วแม่พื้นจึงมาเฮ็ดนำ ลูกค้าของแม่ส่วนมากสืออยู่อุดร เพราะว่าลูกค้าหลายเฮาเอาไปส่งกะมีพ่อค้ามารับ พื้นกะสั่งเทื่อหนึ่งอย่างต่ำ 5,000 บาท อย่างสูงกะ 20,000 บาทแล้วกะส่งจังหวัด อุบล สกลนคร ร้อยเอ็ด ยโสธร ไปเหม็ด แล้วมันกะไรได้ดีกะเลยเฮ็ดมาตลอด”¹⁴⁴

การค้นพบตัวตนในอาชีพได้ เป็นเพราะว่า อยู่ในระบบตลาดมาผ่านกระบวนการเรียนรู้มีอยู่ ได้ทำลายความเคยชินในประเพณีเศรษฐกิจที่ตนเองไม่เห็นด้วย เลือกที่ตัดสินใจทำอะไรได้ด้วยตนเองดีกว่าเป็นแรงงานรับจ้างให้กับคนอื่น ๆ ในขณะที่ความสามารถของแรงงานในตลาด ช่วยสร้างความมั่นใจการทำงานผ่านข้อตกลงในกระบวนการเรียนรู้และค่านิยม และรูปแบบทางพฤติกรรมในชีวิตที่เป็นธรรมชาติของครอบครัวนั้นๆ มีอิทธิพลโดยตรงต่อการสร้างจิตใจและวิถีคิดเกี่ยวกับค่านิยมในความหมายของเงิน **เห็นว่าวัฒนธรรมเงินตราได้ให้ความหมายของการแสดงออกมาในสภาพภาพของคน เสมือนกับระดับความเป็นอยู่ของคนได้ เงินกลายเป็นค่านิยมที่สำคัญในการจัดลำดับสภาพทางสังคม ซึ่งให้เห็นว่าความเป็นปัจเจกของครอบครัวไม่สามารถกระจายเงินไปได้ตามความต้องการด้วยตนเอง** สภาพเช่นนี้เป็นเหตุผลที่สำคัญ ทำให้ครอบครัวได้เข้าไปสู่การยึดอาชีพการเลี้ยงไก่และเลี้ยงหมูที่ผ่านมา เพราะคิดว่าจะสามารถสร้างรายได้ในรูปเงินตราอย่างรวดเร็ว” ส่วนเงินที่ได้มาจากการขายหมู สีเดือนสีได้ขายเทียหนึ่งได้เทียละ 30,000 บาทกะสิเก็บฝากไว้ในธนาคารเพื่อเวลาเจ็บเป็นเย็นอุ่นสีได้มีเงินมารักษาเจ้าของยามป่วยไข้กะเฮ็ดจั่งสิมาตลอดประมาณ 7 ปีแล้วเท่าที่เฮ็ดมา”¹⁴⁵ ประสบการณ์ของเพื่อนบ้านที่ประสบความสำเร็จ น่าจะเป็นหลักประกันอย่างมาก ในเรื่องนี้ตอนต้นได้รับการค้นพบจากคนรุ่นก่อนในครอบครัวตนเอง ดังที่เล่าให้เราฟังว่า” เริ่มต้นมาเลี้ยงไก่ที่แรกกะบ่การขัดแย้งกันดอกเพราะไก่อานี้ถ้าขัดแย้งกันนิดเดียวสีเลี้ยงบ่ได้เลยผู้ที่เข้ามาเลี้ยงในกลุ่มต้องมีใจรักทุกคนอยู่ในกลุ่มกะมีอยู่ 5 คนกะมีตั้งแต่คนใจรักเหม็ดจั่งพ่อแม่พื้นกะบ่ได้บังคับแล้วแต่ความสมัครใจของเฮาแล้วเฮาเลี้ยงกะได้เงินมาใช้จ่ายในครัวเรือนแล้วพื้นกะเลยบ่ขัดเริ่มแรกๆพ่อแม่แม่พื้นกะขัดเพราะพื้นว่ามันบาปอยู่แต่ต่อมาเห็นได้เงินดีกะเลยบ่ขัดบ่ว่า”¹⁴⁶ ในขณะที่ครอบครัวที่ทำหนังวัวและควายมีช่องทางการตลาดที่ทำอยู่จากเครือข่ายของตนเอง เพียงแต่ต้องสร้างช่องทางตลาดของตนเองขึ้นมาด้วยหากมีความต้องการขยายกิจการของตนเอง

ข้อสรุปที่เกิดขึ้น มาจากพื้นฐานของการบรรลุผลลัพธ์ มีวิธีการควบคุมแนวคิดของตนเองต่อทรัพยากรก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนในพฤติกรรม ให้ไปถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่ตั้งไว้ตอบสนองต่อการบริโภคในความคุ้มค่าที่ท่ายู่ การให้ความหมายในค่านิยมเช่นนี้ เป็นกิจกรรมได้มาในรายได้และรายจ่ายที่ดีขึ้นที่จะได้รับรางวัลหรือผลลัพธ์ในไม่ช้า

การปรับตัวทางสังคมในจิตวิญญาณแบบใหม่ เป็นความสามารถของตัวตนครอบครองที่ความสัมพันธ์กับสภาพเงื่อนไขของระบบตลาด ก่อรูปความต้องการในการบริโภคในการแก้ไขความยุ่งเหยิงของครอบครัวยุติในทิศทางที่สโลว์ทางความคิดและกำกับพฤติกรรมเศรษฐกิจไว้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงฐานะความเป็นอยู่ในส่วนของรายได้และความสัมพันธ์สู่แรงงานในจิตสำนึกในชีวิตประจำวัน เห็นได้จากการเล่าให้ฟังที่มาของรายได้ว่า "รายได้หลักมีเข้ามาทุกมือจากการทำนา เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ชนส่วนไก่ชนสืดยึดเป็นอาชีพหลักเพราะว่าราคาไก่มันดี ไก่ชนตัวหนึ่งถ้าดีชนะราคาสิตอยู่ 5,000-10,000 บาท จิ้งไก่ที่พ่อกับแม่เลี้ยงส่วนมากสืเอาไปตีแถว ร้อยเอ็ดกับยโสธร ดีเที่ยวหนึ่งถ้าไก่พ่อกับแม่ชนะกะสีได้อยู่ประมาณ 10,000 บาท มันเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ดีถ้าไก่ชนเขาเก่งสามารถชนะไก่ผู้อื่นได้ เดือนหนึ่งอยู่บ้าน มีรายได้จากการขายไก่และตีไก่ประมาณ 30,000 บาท ต่อเดือน เริ่มแรกเขาต้องคัดเลือกไก่ที่ดีดีโดยการเพาะเลี้ยงเองหรือไปหาเลือกซื้อกับค่ายอื่น การเลือกซื้อไก่เขาต้องซื้อตัวที่เก่งโดยการสืบถามจากคนที่รู้จัก อาจจะซื้อตัวละ 400-500 บาท ต่อมากจะนำมาเลี้ยงประมาณ 1 เดือน แล้วนำออกไปตีที่บ่อนหน้าค่ายบดินทร์เดชา จังหวัดยโสธร ราคาตีไก่ขึ้นอยู่กับเขา อาจสิดี 5,000-10,000 บาท"¹⁴⁷

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสามารถสร้างงานในระบบตลาด จากพฤติกรรมที่มีเหตุผลของตนเอง ได้รับการยืนยันในจิตสำนึกประจำวัน จนกลายเป็นวัฒนธรรมของคนที่มีฐานะในท้องถิ่นว่า"ซูมือนี่ปลาขายได้กำไร ถ้าว่ามือนี่นี้ขายไม่ได้วันละไม่ถึง 2,000 อยู่ไม่ได้ ต้องเกิน 2,000 โดยเฉลี่ยต่อมือ ต้นทุนก็ 40,000-50,000 กะแล้วแต่ว่าเที่ยวปลาเข้า ต้นทุนคิกเป็นเที่ยว อย่างเมื่อคืนกะไปเอามาหมื่นกว่าบาท ก็มาลงนี้อีกต้นหนึ่งตกต้นกว่า กะตกเป็นเงิน 30,000กว่าบาทก็ตกแล้วรวมกันก็ 40,000-50,000เฉพาะมือนี่ 3-4 มือกี้ไปเอาอีก ที่ว่าลงทุนอยู่นี้ลงทุนวันหนึ่ง 3,000-4,000 บาท วือปลาอยู่บ้าน กำไรดีเฉลี่ยเลยมือ หนึ่งประมาณ 2,000-3,000 ก็รวมทั้งหมดก็รวมที่ว่าเขาไปปรับนำ ก็รวมกันหมดเลยดีเฉลี่ยเป็นมือเลย ถ้าว่างไปเองอยู่สารคามก็เที่ยวหนึ่งเที่ยวละ 10,000เที่ยวละ 5,000-6,000 ถ้าว่าช่วงที่ว่าขายดีก็เที่ยวหนึ่ง 30,000-20,000 เดือนหนึ่งก็ประมาณ 100,000-200,000 นี้ละ โดยตัวเฉลี่ยต้องไม่ต่ำกว่ามือละ 2,000 เพราะว่าไหนจะค่าวงจรรถ ค่าลูกไปโรงเรียน ไหน จะค่าลูกน้องจ้างเขาค้ออีก"¹⁴⁸ เป็นการกำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ เมื่อบรรลุเป้าหมายแล้วได้แสดงออกมาในผลลัพธ์ทั้งกำลังกายและกำลังใจ

อาชีพใหม่ที่เกิดขึ้น ได้สร้างรายได้แก่ครอบครัวและความมั่นคงของชีวิต ความเป็นอยู่ไม่ใช้ประเพณีเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ผ่านมา แต่เกิดขึ้นมาจาก การคัดเลือกหน้าที่ของวัฒนธรรมและการสร้างความคิด จิตสำนึกทางเศรษฐกิจแบบใหม่ ผ่านเครือข่ายในการทำงานที่ไว้

วางใจได้ หมายถึง การใช้เครือข่ายทางธุรกิจต่อการระดมความคิดกัน สร้างความมั่นใจในการเข้าสู่ระบบตลาด ไม่ใช้การคัดเลือกความคิดและพฤติกรรมแบบเสี่ยงโชคที่ผ่านมา

การผลิตหนังวัว ควายธุรกิจที่ใช้เครือข่ายเครือข่ายาติรูปแบบหนึ่งของคนที่มิฐานะ

(นางบัวลา ศรีชมภู)

นอกจากนั้น ใช้เครือข่ายของครอบครัวในการคัดเลือกหรือสร้างโอกาสในการได้มาทรัพยากร ซึ่งมีความแตกต่างจากการพึ่งพาแบบประเพณีที่ใช้ความสัมพันธ์ของเครือญาติในการแบ่งปันและการกระจายทรัพยากรระหว่างกัน ดังที่เล่าให้เราฟังว่า” มีญาติพี่น้องอยู่ทางอื่นกะมีอยู่หลังปีใหม่กะสิว่าพากันไประยองไปหาญาติเพราะว่าพ่อเป็นคน จังหวัด ระยอง ส่วนมากสาเหตุที่ไปกะไปซื้อไก่ชนแน่ กับไปหาพี่ชายพี่พี่ชายกะเลี้ยงไก่ชนอยู่จังหวัดระยองคือกันส่วนพี่ชายกะเลี้ยงไก่ชนมา20ปีแล้ว พี่ชายชื่อว่า นายอำนาจ อยู่อำเภอบ้านเมือง เดียวนี้มีไก่ชน 200-300 โต ”¹⁴⁹

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดครอบครัวคำปลาให้ความหมาย แบบนี้เช่นกันว่า ” การไปเอาปลาเขาก็ต้องมีข้อมูล เขาู้จักแล้วจกตลาดแล้วเขาก็ไปตลาดได้ มาความจำเป็นคือว่าเขา อย่างลูกค้าโทรมานี้ว่า มีปลานางบ่ มีปลาหรดบ่ มีปลาอันนี้บ่ เขาก็ออกข้อมูลลงไปแล้วเขาก็โทรถาม ถามทั้งพุ้นปลายทางที่เขาจะต้องการสินค้านี้ อย่างอยู่ที่ อร์ญอยู่ตลาดโรงเกลือว่ามีปลาบับเรากี่ไปเลย ที่ว่าเขารู้ว่าตลาดโรงเกลือมีก็เพราะว่าเราเป็นพ่อค้าเขาก็ต้องมีข้อมูลว่าที่นี่มีอะไรอย่างมีปลาหรด แล้วเขาก็มีคนอื่นที่ว่าเขาค้าขายคือกันคุยกันไปว่าไปโนนไปนี้ ถามไถ่กัน ก็อย่างมีคนหนึ่งมันวิ่งไปเอาปลาอย่างทองเขาก็ไปซื้อปลาจากนั้น ที่ว่าเชื่อว่าที่อ่างทองมีปลาที่ว่าเราต้องการ ก็เพราะว่าเราเป็นคนนครสวรรค์ บัดที่ว่ามันไปเอาปลาอ่างทองมา มันก็ว่าเอาพี่ทำพี่

ไม่ไปเอาเองปลาอยู่แถวบ้านฟืมันไปชี้โพล่งให้กะลอกชื่อเขาชื่อว่ากบ บางทีมันไปวิ่งรด 6 ล้อ รด 3-4คันวิ่งควาเดียว ที่ว่าเขาเชื่อเขากะเพราะว่าตอนเด็กๆ พี่เคยพาไปหาปลาพี่เขาก็หาปลาขายคือ กัน ข้อมูลข่าวสารก็ไม่ได้เน้นอะไรมาก แต่ว่าได้ยินข่าวต่อหูกันมา เขามีรถเขาก็ไป พุดงานๆเขามี ดินเขาว่าทำไมไม่ไปเอาปลาอยู่ที่นี่อยู่ที่นี่มาขายละ เขาไปเอามาขายหละขายดีจ้ะ เขาก็ว่าที่ ไหนหละเขาก็ไปแต่ว่าอย่างอันนี้เขาก็ได้รู้จักกันนี้มันก็เป็นความรู้เพิ่มเติมที่ว่าเขาบ่เคยรู้ แบบ ว่าที่ว่าเขาไปซื้อตามที่ว่าบอกไปอย่างไปแถวอ่างทอง แต่ถ้าว่ามันไม่มีเขาก็เลาะไปก็บ้านเราอยู่ แถวๆนั้นหนทางอยู่ที่ปาก เขาบอกเลาะไปแค่อ่างทองเขาก็ไปนครสวรรค์ ไปไชยนาท ไปอุทัย ไป สุพรรณ ชลบุรี ไปหมดเลย พอว่าเขาฮู้ว่าเขาก็ไปเอาเองเลย ความรู้ข้อมูลก็ได้จากเขาหละ ก็ว่า เขาชี้โพล่งให้กะลอกถั่วว่าเขาบ่บอกเขาก็บ่ฮู้”¹⁵⁰

การใช้ข้อมูลกลายเป็นพฤติกรรมที่มีเหตุผลมากยิ่งขึ้น สำหรับคนที่อยู่ในระบบ ตลาดและกลายเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ช่วยสร้างความสามารถในการแข่งขันและ ประกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้นมาในรูปแบบต่างๆได้ ในขณะเดียวกันมีการปรับแนวคิดของตนเองให้มีความ เป็นเหตุผลมากที่สุดในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดความเสี่ยงที่ต่ำและพร้อมทั้งการใช้การตรวจสอบ ในการตัดสินใจ ได้สร้างให้เกิดการบรรลุในการสร้างรายได้ที่มีความแน่นอนมากยิ่งขึ้น ต่อการ บรรลุของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เห็นได้จากการประเมินความเสี่ยงและจุดที่ไม่คุ้มค่าของการใช้แรงงาน และการขว้างทิ้งทิศทางของการใช้แรงงานแบบขยาย ออกจากความหมายเป็นแรงงานรับจ้าง ที่ไม่เป็นทางการให้กับระบบตลาด สร้างธุรกิจของตนเองขึ้นมา

การเลี้ยงไก่ชน- เส้นทางใหม่ของเครือข่ายธุรกิจของคนที่ย้ายใหม่ในปัจจุบัน (ภาพ ครอบครัวนางสมภาร คชรินทร์)

การปรับตัวของคนที่มีฐานะได้ หมายถึงการเห็นช่องทางของระบบตลาดในการสร้างรายได้แก่ตนเอง อยู่บนพื้นฐานของคนที่มีประสบการณ์เห็นมามากกว่าในพื้นที่ตนเองอยู่อาศัยหรือรอบข้างเขาทำอะไรกัน หมายถึงเห็นทำเลการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกันในการสร้างธุรกิจของตนเองขึ้นมา ในความหมายนี้คือ ตัวตนของแม่ค้าอย่างหนึ่งที่เห็นช่องทางที่คนอื่น ๆ ไม่เห็นในการสร้างรายได้แก่ตนเองตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันได้เคลื่อนย้ายตนเองตลอดเวลาในการแสวงหาทรัพยากรทุก ๆ เรื่อง ในการนำมาศึกษาประกอบการตัดสินใจต่อการบรรลุความต้องการของระบบตลาด เพราะวาระบบตลาดในท้องถิ่น มีความเป็นเฉพาะของตนเองที่สอดคล้องกับความต้องการในการบริโภคในแต่ละท้องถิ่น เช่นคนในลุ่มน้ำชีนิยมกินปลา ในขณะที่มีฐานะน้อยชอบเล่นไก่ชน ซึ่งเป็นธุรกิจที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่ หรือการสร้างตลาดเฉพาะขึ้นมาในท้องถิ่นของตนเอง ที่คนจากภายนอกไม่สามารถเข้าใจธุรกิจที่เกิดขึ้นมาได้ มีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นอาชีพที่ตนเองทำอยู่ประจำ **ชอบใช้ชีวิตแบบคนที่หาเงินมาได้ในแต่ละวันจากการค้าขายหรือชอบใช้ความเสี่ยงในระบบตลาด และสิ่งที่สำคัญที่สุดกล้าคิดในสิ่งที่ต่อต้านกฎหรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบประเพณีของท้องถิ่น อันเนื่องมาจากว่าเป็นคนนอกพื้นที่ต่างชาติพันธุ์หรือการผ่านการขัดเกลามาจากสังคมแบบใหม่** ดังนั้นธุรกิจการค้าที่เกิดขึ้นมาจากคนนอกพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นมาได้ง่ายกว่าทำกันเอง มีขอบเขตในความสัมพันธ์กับท้องถิ่นอื่น ๆ อย่างชัดเจน สร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน

5.การอพยพแรงงาน

การอพยพแรงงานนอกพื้นที่ เป็นรูปแบบหนึ่งของการปรับตัวเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในความหมายใหม่ที่ออกจากท้องถิ่นของตนเอง และใช้ความสัมพันธ์ของแรงงานรับจ้างหรือประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง นัยความหมายพยายามจะเน้นแรงงานของตนเองเป็นที่ตั้งในที่สุด หมายถึงว่า การพยายามพึ่งพากลไกตลาดในการกำหนดมูลค่าแรงงานตนเองออกมา ทั้งภาคการผลิตที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลายเป็นเส้นทางที่มีความเป็นเหตุผลมากที่สุดในการสร้างรายได้แก่ครอบครัวของตนเอง

ประวัติศาสตร์ความทรงจำของชาวบ้านเห็นว่า การอพยพไม่มีช่วงเวลาที่กำหนดออกมาอย่างชัดเจน แต่เกิดขึ้นมาหลังช่วงปี พ.ศ.2521เกี่ยวกับกันผนังกำแพงน้ำ เป็นกระแสการเคลื่อนไหวของการอพยพออกนอกพื้นที่ การค้ากำปั่นแบบแพร่กระจายเป็นประมาณในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา ปัญหาคนอพยพออกนอกพื้นที่ ในความเห็นของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวคิดว่า” กะย่อนหลังจากนาที่ไถแล้วน้ำกะท่วมบ่ได้กินข้าวแล้วกะบ่ได้ขาย แถมยังบ้านกะบ่มีงานสิไถคนอยู่บ้านต้องดิ้นรนไปหาหม่องที่มีงานไถคนอยู่บ้านส่วนมากกะพากันไปทำงานกรุงเทพฯ ที่อยู่บ้านกะไปเย็บผ้า แล้วกะไปขับรถแท็กซี่ ไปไถงานโรงงาน เขากะไปโดน แล้วตั้งแต่พ่อกะไปทำงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ ได้ 20 กว่าปีแล้วพ่อก็ได้ลูกได้เมียกะเลยพา

เมียกับมาอยู่บ้านเย็บผ้า¹⁵¹ ความหมายนี้ให้ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังเช่นคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม ” สาเหตุที่คนในหมู่บ้านย้ายออกนอกพื้นที่ก็คือพอแล้วหน้ากะบ่มีงานเอ็ด แล้วรู้ว่าสิเฮ็ดอียังกะเลยต้องไปหาทำงานต่างจังหวัด ส่วนมากกะสิไปทำงานกรุงเทพฯ ผู้หญิงกะสิไปทำงานเย็บผ้า ส่วนผู้ชายกะสิไปทำงานโรงงาน หรือบ่ั้นกะสิไปขับรถแท็กซี่ มันกะสิเป็นจั่งสิมาตั้งแต่ไหนแต่ไร...คนในบ้านเฮากะไปจั่งสิมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่เฮาแล้วพอเฒ่าแล้วกะมาอยู่บ้านคือเก่าปล่อยให้ลูกหลานไปแทนกะเป็นจั่งสิมา 50-60 ปีแล้วที่แม่เห็น¹⁵² แม้ว่าประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวที่แสดงออกมา ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างในการเกิดจิตวิญญาณที่เรียกว่าวิธีการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำ

ดังเห็นได้จากแนวคิดและวิธีการในการนำเอามาใช้ว่า”จากการเอ็ดข้าวกะว่าพอกินอยู่ ญูๆไปได้ แต่กะว่ามีรายได้จากการขับรถ บางทีพอเฟิ่นกะลงไปขับรถแท็กซี่อยู่กรุงเทพฯ ค่าเช่ามีอยู่ละ 500 กะต้องหาไฮ้ได้มีอยู่ละ 1,000 กั๋วขึ้นหละถึงสิอยู่ได้หาได้กะได้หาบได้กะจกทุนเฮากะมี แต่ว่าตอนนี้กะบ่ได้ไปโดนแล้วปีกั๋วแล้ว กะว่านาบั้งบ่มีไผ่ไปตั้งเครื่องตั้งหยั่งไฮ้ กะต้องมีผู้ชายอยู่ ตอนนี้กะเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กะได้เงินเดือนกะหัวแต่ขึ้นได้เดือนละ 1,800 กะได้หาปลาได้พร้อม อยู่บ้านโนนยางบ้านยายซ้อย กะพอได้ขายแต่ว่าบ่ได้ขายตลอด อาทิตย์หนึ่งกะได้ขายอยู่ เกินสองเทีย กะเทียหนึ่งกะบ่หลุด 100 ได้200-300ได้อยู่¹⁵³ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ภายในครอบครัวตกลงกันใช้แรงงานของผู้ชายเข้าสู่ตลาดภายนอก สร้างความมั่นคงปลอดภัยได้ดีกว่าผู้หญิงเข้าสู่ตลาดแรงงานกว่าโดยมีความอดทนต่อระบบการทำงานที่ดีกว่า เพราะนอกจากเป็นภาคการใช้แรงงานที่ไม่เป็นทางการแล้ว ยังต้องใช้ความอดทนอย่างมากต่อความเป็นอยู่ ห่างไกลจากบ้านของตนเอง โดยรูปแบบของการสร้างรายได้ ไม่เป็นระเบียบการ ขึ้นอยู่กับว่ามีเวลาสำรองแรงงานและโอกาสที่เอื้ออำนวยมากน้อยขนาดไหน ต่อการเร่งระดมทรัพยากรที่มีอยู่ เข้าสู่ครอบครัวตนเองเป็นหลัก เป็นความพยายามที่เกิดขึ้น ต่อการใช้ความสามารถและแรงงาน ได้สร้างทรัพยากรให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว สำหรับการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามีหลากหลายดังเห็นได้จากยุทธศาสตร์ที่นำมาใช้มาจากพื้นฐานภายในครัวเรือนของตนเอง คนกลุ่มนี้ไม่ได้มีความจำเป็นที่ต้องเข้าสู่การใช้แรงงานหรือทำงานที่ไม่เป็นทางการเหมือนกับกลุ่มแรก แต่พยายามปรับยุทธศาสตร์ของตนเองแบบตั้งรับกล่าวคือ” การไปทำงานอยู่กรุงเทพฯไปขับรถ กะโดยตัวเจ็ลยแล้งกะไปบ่โดนกะเลยเดือนหนึ่งผมไปบ่พอเดือนบางเดือนกะไป 9 มื่อ10 มื่อแต่ว่าเฮากะสามารถยกครอบครัวไปอยู่โพลมันบ่คุ้มทั้งค่าเช่าบ้านทั้งค่ากินอยู่มันกะเลยต้องไปผู้เดียวมันลืที่สุด แต่ว่ากะเทียกับเฮากะว่าเมียลูกเฮาอยู่ที่นี่เฮากะเลยกลับเฮากะเป็นจั่งซี้มาตลอด แล้วการใช้จ่ายเฮาสินหย่อยลงกว่าไปอยู่กรุงเทพฯทั้งเมิตเวลากลับมาอยู่บ้านกะบ่โดนบ่พอเดือน ประมาณ 2-3 อาทิตย์กะกะกลับไปเดือนหนึ่งแล้วจั่ง กลับมาบ้านเงินเมิดกะไปอีก เวลาเฮากลับบ้านกะถือว่าเฮามาพักผ่อนกับลูกกับเมียเฮา¹⁵⁴ บทบาทของเศรษฐกิจชนิดนี้ นอกจากช่วยเหลือปัญหาการว่างงานแล้ว ยังสร้างเครือข่ายที่เกิดขึ้นมาตามพื้นที่ สถานที่ไทเฮาและผีตัวเดียวได้ไปทำงานก่อให้เกิดการดึงแรงงานจากท้องถิ่นของตนเอง

ไปด้วย โดยเฉพาะในอาชีพการขับแท็กซี่หรือการกรีดยางพาราที่ภาคใต้ สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองที่ดีและนำเงินทองและรายได้มาสู่ครอบครัว เป็นการดิ้นรนพยายามมาจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ตนเอง มีความแตกต่างจากในอดีต ตรงที่ว่าเป็นทรัพยากรที่มาจากมูลค่าแรงงานในระบบตลาด

ปรากฏการณ์ของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในท้องถิ่นปัจจุบัน มีเครือข่ายขององค์กรอย่างกว้างขวาง มีอาณาบริเวณที่ไม่จำกัดความหมาย แคล้วคลาดน้ำขึ้นที่เกิดขึ้นมาในอดีต แต่ก้าวไปสู่ความสัมพันธ์ที่ร่วมกันในภูมิภาคอื่นๆไป ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน สนับสนุนให้ครอบครัวของตนเองสามารถอยู่รอดได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระบบตลาด ทำให้มนุษย์ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2ได้ปรับตัวเอง ไปทั้งความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจไปในตัวเพื่อสร้างหลักประกันที่สำคัญแก่ชีวิต ปรากฏการณ์เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในความสัมพันธ์ระบบตลาดแบบใหม่ มีอิทธิพลในชีวิตประจำวันในระดับครอบครัวที่พยายามสร้างความเป็นปัจเจกให้เกิดขึ้นมาจากการปรับตัวตนเองในเส้นทางชีวิตที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันบางครอบครัวก็ยังใช้เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในความหมายของการกระจายและการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน ในวิถีชีวิตแบบเก่า ดังที่เราได้เสนอมานี้ ซึ่งไทเฮาและผีตัวเดียวกันได้นำมาใช้อยู่ในปัจจุบัน ขึ้นกับความสามารถในการปรับตัวของตนเองเป็นสำคัญว่าประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนของการเข้าสู่ระบบตลาด อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาได้ชี้ให้เห็นว่านับวันเครือข่ายองค์กรเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการได้ขยายตัวมากยิ่งขึ้น ที่มากไปกว่าความหมายของการดำรงอยู่ได้ในท้องถิ่นหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่นๆมากยิ่งขึ้น พื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านทุ่งในปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นว่า มีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องปรับความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ตอบรับเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในความหมายใหม่ ให้ความหมายมากกว่าจิตวิญญาณกลุ่มชาติพันธุ์(ไทเฮาและผีตัวเดียวกัน) และจำเป็นต้องเป็นรูปแบบที่ดำเนินในกิจกรรมที่หลากหลายตามความสามารถของตนเองที่มีอยู่ และการปรับตัวตนเองในระบบตลาดเป็นสิ่งที่สำคัญ อันจะทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวมีตัวตนอยู่ได้ แม้ว่าจะอยู่ในสภาพของการปรับตัวที่แตกต่างกัน

ในขณะที่เยาวชนให้ความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบันว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของคนที่ทำงานที่ท้องถิ่นของตนเอง เป็นคนที่ไม่ได้รับความรู้และไม่ได้มีการศึกษาเห็นว่า งานในท้องถิ่นที่เน้นการใช้แรงงานของครอบครัวเป็นหลัก ให้ความหมายของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการว่า"คิดว่าตนเองไม่สามารถทำงานแบบนี้ได้ เพราะว่ามันตากแดดและมันหนักและมันก็เหนื่อยร้อนก็ร้อนเลยไม่สามารถทำนาได้ โดยเห็นว่ารบราชการนั้นดีที่สุดเพราะเห็นมาตั้งแต่เด็กนั้นเวลาแก่เฒ่ามันจะได้ไม่ลำบาก"¹⁵⁵ แม้ว่าจะคนอื่นนั้นสามารถ"ทำนาได้อย่างพอแม่ตนเอง เพราะว่ามีความคุ้นเคยกันอยู่ในการทำนาแต่อยากทำอาชีพเป็นครูเพราะว่าอยากสอนหนังสือ และมันเป็นงานที่ชอบไม่ได้ต้องลำบากเหมือนกับเป็นชาวนาโดยอยากเรียนหนังสือมากไม่

ต้องมาทำงานที่หนัก”¹⁵⁶ ความคิดเห็นในค่านิยมที่เกิดขึ้นมา ได้สะท้อนให้เห็นจากการขัดเกลาโดยตรงของการช่วยงานบ้านของเยาวชนที่ผ่านมามีว่า เส้นทางในการเอาตัวรอดที่เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ เป็นการเอาตัวรอดที่อาศัยแรงงานและขึ้นกับสภาพแวดล้อมของสังคมและธรรมชาติของตนเองเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่เกิดขึ้นมานี้ต้องการเข้าสู่การทำงานที่เป็นรูปแบบองค์กรของราชการ เป็นความต้องการสร้างหลักประกันให้แก่ชีวิตของตนเองที่มั่นคงและมีความปลอดภัยอย่างถาวรเป็นแนวทางหนึ่ง ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่งเห็นว่าชอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เพราะว่าไม่ลำบากแล้วก็มีที่มั่นคง¹⁵⁷ หรือการทำงานส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นการเย็บผ้าหรือค้าขาย

ค่านิยมในจิตสำนึกของเยาวชน มีความพยายามที่จะทำงานที่สามารถสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นมาที่มีรายได้อย่างสม่ำเสมอ มีหลักประกันที่มั่นคงและปลอดภัย รวมทั้งคนในท้องถิ่นให้ความนับหน้าถือตาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามค่านิยมที่เกิดขึ้น เป็นรอยร้าวทางวัฒนธรรมได้ผ่านการสนับสนุนการขัดเกลาจากพ่อแม่ของตนเองเป็นสำคัญ ที่ผลักดันให้ปรับตัวเข้าไปสู่ระบบตลาดจากทุนมนุษย์และการแข่งขันกันเองในตลาดแรงงาน ซึ่งแน่นอนว่าส่วนหนึ่งไม่สามารถหรือมีความต้องการในการแข่งขันได้ กลายเป็นอาชีพและแรงงานที่อยู่ในโซนของตลาดที่ไม่เป็นทางการต่อไป

บุคคลที่ให้สัมภาษณ์

1. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บุตดี พฤษชาติ. อายุ 70 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2545.
2. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขาว.อายุ 80ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.
3. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ละออ สาระพล.บ้านขาว.อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.
4. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ที หมุนลี. อายุ 72 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2545.
5. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่จีน สุขา.อายุ 73 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2545.
6. อ่างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.อายุ80ปี.วันที่สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม 2545.
7. อ่างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ. อายุ74ปี. เวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
8. แม่ใหญ่สีดา ชันขาว. อายุ70 ปี. บ้านแจ้งน้อย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่5.หมู่.12.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
9. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่บุน พุ่มปะหมัน. อายุ 93 ปี. บ้านค้อ.วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
10. อ่างแล้ว.แม่สัง พิลาวุฒิ. บ้านดอนกลอย.วันที่สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม พ.ศ.2545.
11. อ่างแล้ว.แม่บัวไล ขอมเดช .อายุ 47 ปี .บ้านค่าน้ำสร้าง.วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
12. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่สีดา ชันขาว. อายุ 70 ปี. บ้านแจ้งน้อย. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
13. แม่ใหญ่ทอง จุลวงศ์. อายุ 67 ปี. บ้านสำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่18.หมู่.3.บ้านสำโรง.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
14. แม่ใหญ่พรม พิลาวุฒิ. อายุ 67 ปี. บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่40 หมู่.2.บ้านค้อใต้. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
15. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่นอ พิลาวุฒิ.
16. แม่ใหญ่กอง ศรีชมภู. อายุ 67 ปี. บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่ 89. หมู่.2.บ้านค้อใต้. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
17. อ่างแล้ว.แม่บัวไล ขอมเดช .อายุ 47 ปี. บ้านค่าน้ำสร้าง. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
18. อ่างแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ. อายุ74ปี. เวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.
19. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ละออ สาระพล.บ้านขาว.อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.
20. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บุตดี พฤษชาติ.
21. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่บัว โพธิจักร.
22. อ่างแล้ว.พ่อทองดี บัวชะรา .อายุ 60 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2545

23. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สิงห์ สิงห์สุโว. อายุ 74 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.
24. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา. อายุ 73 ปี บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
25. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว. อายุ 73 ปี. บ้านสำโรง.วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
26. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุน พุ่มปะหมัน. อายุ 93 ปี. บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
27. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.
28. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่นางละออ สาระพล.
29. อ้างแล้ว.
30. อ้างแล้ว. แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.
31. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่วิฑูรย์ โพธิจักร.อายุ 60 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545.
32. อ้างแล้ว.
33. แม่หา กองศรี. วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่40.หมู่8.ดอนกลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
34. แม่ใหญ่บุญ พุ่มประหมัน.อายุ 66 ปี. บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่.44หมู่2.บ้านค้อใต้. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
35. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่นางละออ สาระพล.
36. ใช้รูปแบบการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์การประกอบกิจกรรมการไปแลกข้าวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาววันที่ 29 มกราคม 2545.
37. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่นางละออ สาระพล.
38. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู. อายุ 67 ปี. บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
39. อ้างแล้ว.แม่บุญเพ็ง ไครชม. อายุ 50 ปี. บ้านท่าเยี่ยม. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
40. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองวัน กองคำ. บ้านดอนกลอย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
41. แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ. อายุ 70 ปี. บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่18.หมู่5.บ้านกล้วย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
42. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง จุลวงศ์. อายุ 67 ปี. บ้านสำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
43. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่หลัน สีแสนตอ .อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2545.
44. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สุทัศน์ ชาระ.อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 3กันยายน 2545.
45. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ละออ สาระพล.อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 28 สิงหาคม 2545.
46. อ้างแล้ว.แม่โพท มารปี. อายุ 51 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 5กันยายน 2545.
47. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ.อายุ 70 ปี. บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
48. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.
49. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่นางละออ สาระพล.อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.

50. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.บ้านขวาว.อายุ 80ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.
51. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่อ่อน เนาวะบุตร .วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545
52. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองวัน กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545.
53. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.
54. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่นางละออ สาระพล.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.
55. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.อายุ 55 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.
56. อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จำอ้วน นามสง่า.
57. อ้างแล้ว. แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.
58. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่น้อย จารุนคร .วันที่สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2545.
59. แม่เล็ก เนาวราช .วันที่สัมภาษณ์ 31 กรกฎาคม 2545.ที่บ้านเลขที่18.หมู่.10 บ้านท่าเยี่ยม.
ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
60. แม่อำพร นักร้อง อายุ 39 ปี บ้านหนองหว้า.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.บ้านเลขที่
51.หมู่.13บ้านหนองหว้า. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
61. อ้างแล้ว.
62. อ้างแล้ว. แม่ใหญ่บุ่น พุ่มปะหมัน.
63. อ้างแล้ว.วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
64. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุญ พุ่มประหมัน อายุ 66 ปี บ้านค้อ .วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
65. แม่รัศมี เนรสิงห์ อายุ 53 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545. ที่บ้านเลขที่56.
หมู่2.บ้านค้อใต้.ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
66. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ลอ พิลาวุฒิ อายุ 66 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
67. อ้างแล้ว. แม่ใหญ่บุ่น พุ่มปะหมัน.
68. อ้างแล้ว. พ่อสิน ภูสิงห์ .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
69. อ้างแล้ว. พ่อบัวไล เนาวราช. วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
70. อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.อายุ80ปี บ้านดอนกลอย .วันที่สัมภาษณ์1 กันยายน พ.ศ.2545.
71. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุ่น พุ่มปะหมัน .
72. อ้างแล้ว.แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปีบ้านค่าน้ำสร้าง. วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน พ.ศ. 2545.
73. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่กอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
74. อ้างแล้ว.แม่ไท นิลชัย อายุ 53 ปี บ้านท่าเยี่ยม วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
75. อ้างแล้ว.หมอลำทองวัน กองคำ บ้านดอนกลอย วันที่สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
76. อ้างแล้ว.หมอลำทองวัน กองคำ
77. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ลอ พิลาวุฒิ.
78. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

79. แม่รัศมี เนรสิงห์.อายุ53ปี.บ้านค้อ.วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่56.หมู่2.
บ้านค้อใต้.ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร
80. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ล่อ พิลาวุฒิ อายุ 66 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน พ.ศ. 2545.
81. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
82. อ่างแล้ว.นายพล กองคำ.ช่างต่อเรือ บ้านดอนกลอย.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2545.
83. อ่างแล้ว.พ่อสมพงษ์ กองคำ บ้านหนองหว้า วันที่สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2545.
84. อ่างแล้ว.นายพล กองคำ. กลุ่มต่อเรือ.
85. อ่างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ อายุ80ปี บ้านดอนกลอย วันที่สัมภาษณ์2 กันยายน พ.ศ.2545.
86. อ่างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2545 .
87. นายพุทธา อินทนนท์ . วันที่สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่67.หมู่8.บ้านดอน
กลอย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
88. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545.
89. อ่างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.
90. อ่างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน เจ้าของขวด อายุ85ปี.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ .
91. ยายหล่อ จันทรแก้ว .อายุ72ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2545.ที่บ้าน18 หมู่5 บ้าน
กล้วย. ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
92. อ่างแล้ว.แม่ทองจันทร์ จันทรแก้ว .อายุ55ปี. วันที่สัมภาษณ์21 กรกฎาคม พ.ศ.2545.
93. แม่สัง พิลาวุฒิ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545.ที่บ้านเลขที่8.บ้านดอนกลอย. ตำบลค้อ
เหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
94. อ่างแล้ว.พ่อทองดี หลอดคำ วันที่สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม 2545.
95. อ่างแล้ว.พ่อหนอม ไครชม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
96. อ่างแล้ว.พ่อบัวไล เนาวราช วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
97. อ่างแล้ว.แม่ผอง คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.
98. อ่างแล้ว.พ่อทองลา คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
99. อ่างแล้ว.แม่ใหญ่ศรี คำหอม วันที่สัมภาษณ์30 กรกฎาคม 2545.
- 100.อ่างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 101.อ่างแล้ว.พ่อหนอม ไครชม วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545.
- 102.อ่างแล้ว.พระครูโสภณ เสลคุณเจ้าอาวาสวัดอินทนิवास .อายุ76 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 17 สิงหาคม
2544.
- 103.อ่างแล้ว.
- 104.อ่างแล้ว.แม่ใหญ่หนา พฤษชาติ.อายุ 66 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2545.
- 105.อ่างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.

106. อ่างแล้ว. พ่อใหญ่หนู วรรณพฤษ. อายุ 75 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.
107. อ่างแล้ว. แม่ใหญ่หนา พฤษชาติ.
108. อ่างแล้ว. แม่ใหญ่ที หมุนลี.
109. อ่างแล้ว. พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 3 กันยายน พ.ศ. 2545.
110. อ่างแล้ว. แม่ไท นิลชัย อายุ 53 ปี บ้านท่าเยี่ยม วันที่สัมภาษณ์ 3 กันยายน พ.ศ. 2545.
111. อ่างแล้ว. แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปี บ้านค่าน้ำสร้าง วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน พ.ศ. 2545.
112. อ่างแล้ว. ยายหล่อ จันทร์แก้ว อายุ 72 ปี บ้านผือ วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545.
113. อ่างแล้ว. แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
114. อ่างแล้ว. แม่วัน ศิริสม อายุ 55 ปี บ้านผือ วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน พ.ศ. 2545.
115. อ่างแล้ว. แม่ใหญ่ละอ อาระพล .อายุ 52 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 30 มกราคม 2545.
116. อ่างแล้ว.
117. อ่างแล้ว.
118. นายยงยุทธ ป้อมเขต.อายุ44ปี.อาชีพทำนาและรับจ้างขับรถ.วันที่สัมภาษณ์18 ธันวาคม 2545.
ที่บ้านเลขที่2.หมู่ที่3.บ้านสะทอน.ต.บ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด
119. พ่อหนู ทาคันทา.อายุ64ปี.อาชีพทำนา.บ้านทรายมูล. วันที่สัมภาษณ์7มกราคม 2546.ที่บ้าน
เลขที่74.หมู่ที่4.บ้านทรายมูล.ต.บ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
120. นายบุญล้อม เหลลทอง.อายุ56ปี.อาชีพทำนา.บ้านดอนยาง. วันที่สัมภาษณ์22 พฤศจิกายน
2545.ที่บ้านเลขที่51 หมู่6.บ้านดอนยาง .ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
121. อ่างแล้ว. นางละอ ไพริจักร.อายุ55ปี.อาชีพทำนา.บ้านขาว.วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2545.
122. อ่างแล้ว.
123. อ่างแล้ว. พ่อหนู ทาคันทา.
124. นายดำรงค์ ไพริจักร.อายุ40ปี.อาชีพเย็บผ้า.บ้านหัน.วันที่สัมภาษณ์7 มกราคม 2546.ที่บ้าน
เลขที่17.หมู่ที่13.บ้านหัน.ต.บ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด
125. อ่างแล้ว
126. อ่างแล้ว. นางยุ่น รมมีชัย
127. นางสมหมาย มณีโชติ.อายุ 53ปี.อาชีพทำนาและทอผ้าไหม.บ้านหนอง.วันที่สัมภาษณ์8
มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่127 หมู่5บ้านขาว ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
128. อ่างแล้ว. นายปราโมทย์ บาทชาธิย.
129. อ่างแล้ว.
130. อ่างแล้ว. นายเฉลียว คำหอม .
131. อ่างแล้ว.

132. นายณรงค์ ศิริโท.อายุ43ปี.อาชีพปลูกพริก ทำนา.บ้านโนนยาง.วันที่สัมภาษณ์21 ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่92 หมู่10บ้านโนนยาง.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
133. อ้างแล้ว.
134. นายประสัท ศรีสะไล.อายุ45ปี.อาชีพขายแตงโมและทำนา เลี้ยงกบ.บ้านหัน.วันที่สัมภาษณ์8 มกราคม 2546.ที่บ้านเลขที่36.หมู่13.บ้านหัน.ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
135. อ้างแล้ว.นายทองใบ ศาลาสข.
136. อ้างแล้ว.
137. อ้างแล้ว.นางสมภาร คชรินทร์ .
138. อ้างแล้ว.
139. อ้างแล้ว.นางสร้อยสุตา ภูเทศ.
140. อ้างแล้ว.
141. อ้างแล้ว.
142. อ้างแล้ว.
143. อ้างแล้ว.นางสร้อยสุตา ภูเทศ.
144. นางบัวลา สีชมภู. อายุ53ปี.อาชีพแปรรูปหนังวัวและหนังควาย.บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์20 ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่81 หมู่5.บ้านกล้วย .ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
145. อ้างแล้ว.นางสร้อยสุตา ภูเทศ.
146. อ้างแล้ว.
147. อ้างแล้ว.นางสมภาร คชรินทร์.
148. อ้างแล้ว.นางสร้อยสุตา ภูเทศ.
149. อ้างแล้ว.
150. อ้างแล้ว.นางสร้อยสุตา ภูเทศ.
151. อ้างแล้ว.นายดำรงค์ โพธิจักร.
152. แม่ใจ พิลาวุฒิ.อายุ63ปี.อาชีพเย็บผ้า .บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์24 ธันวาคม 2545.ที่บ้านเลขที่749 หมู่5 บ้านกล้วย.ต.ค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร
153. อ้างแล้ว.นางผ่องศรี โพธิจักร.
154. อ้างแล้ว.
155. นายวิทยา คำสะท้อน.อายุ17ปี. เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง”อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน”.วันที่ 8พฤษภาคม 2546. ที่บ้านเลขที่47.หมู่10.บ้านโนนยาง. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.

156. นางสาว.เกสร ศิริโท.อายุ17ปี.เวทีเยวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านทุ่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยวชน".วันที่ 8พฤษภาคม 2546. บ้านเลขที่105.หมู่10.บ้านโนนยาง. ตำบลบ้านขาว.อ.เสลภูมิ.จ.ร้อยเอ็ด.
157. นางสาว เทียนทอง ละครราช.อาบุ17ปี.เวทีเยวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านทุ่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยวชน".วันที่ 7พฤษภาคม 2546. บ้านเลขที่62.หมู่5.บ้านกล้วย. ตำบลค้อเหนือ .อ.เมือง.จ.ยโสธร.

บทที่4.นัยและรูปแบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ

- เศรษฐกิจไม่เป็นทางการ:ยุทธศาสตร์เพื่อการเอาตัวรอดของท้องถิ่น
- เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ=การกระจายทรัพยากรใหม่+ตลาดของคนในพื้นที่
- ตลาดที่ไม่เป็นทางการของตนเองในปัจจุบัน
- เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ:ความสัมพันธ์นอกระบบตลาด
- เศรษฐกิจไม่เป็นทางการในความสัมพันธ์ของระบบตลาด

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง) ได้ยืนยันตัวตนที่ผ่านมาว่า อยู่บนพื้นฐานจิตวิญญาณของเศรษฐกิจครัวเรือน ใช้กลไกทางสังคม(ธรรมเนียมปฏิบัติระเบียบการของท้องถิ่น)และโซนนวัตกรรมของท้องถิ่นเป็นตัวสร้างวัฒนธรรมการเอาตัวรอดในการได้มาทรัพยากรของครอบครัว ผ่านความสัมพันธ์การให้ การกระจายใหม่ระหว่างเครือข่ายพื้นที่ทางวัฒนธรรม

เศรษฐกิจไม่เป็นทางการ:ยุทธศาสตร์เพื่อการเอาตัวรอดของท้องถิ่น

ข้อจำกัดของธรรมชาติของคนบ้านท่งได้ใช้ตรรกะของการเอาตัวรอดท่ามกลางความไร้จัดตั้งของสายน้ำและท้องนา สร้างวัฒนธรรมของการเอาตัวรอดร่วมกันระหว่างท้องถิ่น ความหมายของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการไม่ใช่ความหมายที่เกิดขึ้นมาในระดับครอบครัว แต่เป็นการสร้างพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ระหว่างท้องถิ่นของการเอาตัวรอดร่วมกัน ต่อการประกันพืชพันธุ์ธัญญาหารของบ้านท่งและบ้านโคก แสดงออกมาในกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับครอบครัวหรือระดับกลุ่ม ได้เคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกันจากเครือข่าย เสี้ยว และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มียุทธศาสตร์การเอาตัวรอดร่วมกัน ดังนั้นเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในอดีตที่ผ่านมา ในช่วงแรกได้บอกอาณาบริเวณของตนเองไว้ ในแง่ของการติดต่อสื่อสารและการสร้างยุทธศาสตร์ของตรรกะเพื่อการเอาตัวรอด ผ่านการจัดองค์กรเครือข่ายของตนเองในท้องถิ่นที่เผชิญชะตากรรมอย่างเดียวกัน มีเป้าหมายเพื่อการประกันการยังชีพและการสนับสนุนกิจกรรมชีวิตของไทเฮาและผีตัวเดียว

ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี(หลง)ได้สร้างยุทธศาสตร์ของการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอด เป็นตรรกะในชีวิตประจำวันในสภาพที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักที่ผ่านมามาของคนทั้ง2พื้นที่ การเอาตัวรอดในอดีต ให้ความหมายเป็นการพึ่งพาแรงงานในการได้มาทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง ด้วยการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ขาดแคลนเพื่อการประกันการบริโภค ซึ่งพื้นฐานของการทำมาหากินมุ่งไปแลกเปลี่ยนตามฤดูกาลของการขาดแคลนในพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่ง จึงทำให้เกิดการรวมตัวของโซนแรงงานที่ไม่เป็นทางการขึ้นมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2 หมายถึง การใช้หรือหาวิธีการที่สร้างประสิทธิภาพในชีวิตประจำวันของครัวเรือนไปในทิศทางของการประกันการอยู่รอด เป็นวิธีการปรับตัวของคนในพื้นที่โดยอิทธิพลของพลวัตรธรรมชาติ ให้การสนับสนุนการประกันอาหารและกิจกรรมชีวิตของตนเองที่ไม่สามารถวัดด้วยมูลค่าได้ แต่สามารถวัดด้วย ความหมาย “เพียงพอหรือขาดแคลน”ในระดับครอบครัวและท้องถิ่น เป็นประวัติศาสตร์ของโซนแรงงานที่ไม่เป็นทาง

การ เป็นเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองในท้องถิ่น ให้ความหมายของการอยู่รอดร่วมกันของท้องถิ่นเป็นหลัก

ดังนั้นการจัดองค์กรทางสังคมขึ้นมา เพื่อระดมแรงงาน ถือว่าเป็นหน้าที่ของการเอาตัวรอดข้อหนึ่ง ได้ให้ความหมายอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการเหล้าข้าว ช่งแก่ขวดหรือชุมต่างๆที่มีภารกิจในเครือข่ายองค์กรของพื้นที่ ต่อการสนับสนุนพื้นฐานเศรษฐกิจของตนเองในการสร้างเครดิต และความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ร่วมกับท้องถิ่นอื่นๆ มีผลทำให้ท้องถิ่นของตนเองในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้ง2 สามารถสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในความหมายของการยังชีพได้ กำหนดอาณาบริเวณของตนเองในเครือข่ายสายสัมพันธ์ เป็นการแสวงหายุทธศาสตร์การเอาตัวรอดร่วมกันของเครือข่ายในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ดังนั้นโซนแรงงานนอกการผลิตที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาในความหมายของเครือข่ายในพื้นที่ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนสถาบันทางสังคมของตนเอง พื้นฐานของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในช่วงของการปรับตัวกับสายน้ำและธรรมชาติ เน้นการประกันการอยู่รอดของสังคม ได้รับความสังคมของตนเองไว้ให้อย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจได้นำมาใช้ในรูปของการแบ่งปัน การให้ การกระจายใหม่ การแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ ซึ่งแตกต่างจากความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนในระบบตลาด

เครือข่ายความสัมพันธ์ในการพึ่งพาทรัพยากรของผีตัวเดียวกัน

ชื่อบ้าน	ทรัพยากรที่ต้องการในการแลกเปลี่ยน
1.กุสิม (บัวขาว) ร้อยเอ็ด ¹	หาข้าว
2.บ้านหนองแสงห้วยทราย ร้อยเอ็ด ²	หาข้าว
3.บ้านนาขาม จังหวัดกาฬสินธุ์ ³	หาข้าว
4. บ้านโคกก่อง จังหวัดร้อยเอ็ด ⁴	หาข้าว,หาฝ้าย
5.บ้านหนองสูง หนองไธ ⁵	หาฝ้าย
6.บ้านแวง อาจสามารถ ⁶	หาเกลือ,แรงงาน,ซี่ซี่,ยางบง
7.บ้านหนองขาม อาจสามารถ ⁷	หาเกลือ,แรงงาน, ซี่ซี่,ยางบง
8.บ้านโนนฮาง อาจสามารถ ⁸	หาเกลือ,แรงงาน, ซี่ซี่,ยางบง
9.บ้านบัวขาว ⁹	หาฝ้าย
10.บ้านเขือก หนองพอก ¹⁰	หาข้าว
11.บ้านนาคำ ยโส ¹¹	หาข้าว
12.บ้านคำแดงคำพอนตา ยโส ¹²	หาข้าว,หาสมุนไพร
13.บ้านใหม่ชุมพร ยโสธร ¹³	หาถอย,ไม้,ที่ทำไร่ข้าว
14.บ้านโพธิ์ตาก เสดภูมิ ¹⁴	หาปลา,บักพริก
15.บ้านม่วง หนองพอก ¹⁵	หาข้าว,หาฝ้าย

16.บ้านแดง หนองพอก ¹⁶	หาข้าว,หาฝ้าย
17.บ้านกุดน้ำใส เลิงนกทา ¹⁷	หาข้าว,หาฝ้าย
18.บ้านเชียงเก่า บ้านเชียงใหม่ ¹⁸	หาข้าว
19.บ้านกุดชุม ยโส ¹⁹	หาข้าวและฝ้าย
20.บ้านดอนน้ำช้าง เลิงนกทา ²⁰	หาฝ้าย
21.บ้านดอนแก้ว เบลอ ²¹	แดงโม,ปักหมี่
22.บ้านโสก กุดชุม ²²	หาข้าวและฝ้าย
23. บ้านโคกยาง กุดชุม ²³	หาข้าวและฝ้าย
24.บ้านคำโพนทอง ร้อยเอ็ด ²⁴	หาฝ้าย
25.บ้านคุด ร้อยเอ็ด ²⁵	หาฝ้าย
26.บ้านดงมะไฟ ร้อยเอ็ด ²⁶	หาฝ้าย
27.บ้านคำไผ่ ร้อยเอ็ด ²⁷	หาฝ้าย
28.บ้านเมืองไพร เบลอ ²⁸	หาข้าว
30.บ้านศรีสุข ²⁹	หาข้าว

เครือข่ายความสัมพันธ์ในการพึ่งพาทรัพยากรของไทยเขา

ชื่อบ้าน	สินค้า
ทรายมูล ³⁰	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้กวาด
โคกยาว ³¹	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้กวาด
เหล่าเมย ³²	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้กวาด
หนองเป่า ³³	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้กวาด
ดอนกะยอม ³⁴	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้กวาด
เหมียด ³⁵	ข้าว
ผือ ³⁶	ส้มผัก ข้าว
บอน ³⁷	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้)
พลับ ³⁸	ข้าว กระบอง(ไต้)
ขันไดใหญ่ ³⁹	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้)
หนองอิตุ้ม ⁴⁰	ข้าว กระบอง(ไต้)

บ้านคำเตย ⁴¹	ไต้, ข้าว
ผักหวาน ⁴²	ข้าว
กวยน้อย ⁴³	พริก
หัวเช่า ⁴⁴	ผักดอกหลิบ
โนนทราย ⁴⁵	ผักดอกหลิบ
โพธิ์ชัน ⁴⁶	พริก
โพธิ์ตาก ⁴⁷	พริก
กุดเหือ ⁴⁸	พริก
ค้อ ⁴⁹	ผักดอกหลิบ
เพ็ก ⁵⁰	ผักดอกหลิบ
กุดเขียดดอน ⁵¹	ข้าว มีหางนกยูง เขากวาง หมากแห้ง ยาสมุนไพรร
หัวนา ⁵²	ข้าว มีหางนกยูง เขากวาง หมากแห้ง ยาสมุนไพรร
ดอนขวาง ⁵³	มะไฟ บักแ้ว
ดอนยาง ⁵⁴	มะไฟ บักแ้ว

2.เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ=การกระจายทรัพยากรใหม่+ตลาดของคนในพื้นที่

การกระจายใหม่ ให้ความหมายอย่างมากต่อการสนับสนุนสังคมวัฒนธรรมในช่วงแรกให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระจายผลผลิตแรงงานที่อยู่นอกบรรพตลาด เกิดจากแรงงานการผลิตในครอบครัวเพื่อประกันการบริโภคและแลกเปลี่ยนกันตามเครือข่ายที่พึ่งพาอาศัยกัน ผลผลิตที่เกิดขึ้นเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวที่ก่อให้เกิดอำนาจต่อทรัพยากร ซึ่งอยู่ในฐานะผู้กระจายทรัพยากรใหม่ตามความต้องการตนเองเป็นสำคัญ เป็นวัฒนธรรมในการปรับตัวเองเพื่อการอยู่รอด สอดคล้องกับวิถีคิดและจิตสำนึกเดียวกัน มีผลทำให้สร้างการคัดเลือกวัฒนธรรมขึ้นมา อันเป็นรากฐานของสังคมวัฒนธรรมของคนบ้านทุ่งที่ผ่านมา

คนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมีการเตรียมการกระจายทรัพยากรในรูปแบบการแลกเปลี่ยน หากมีความต้องการแลกเปลี่ยนในความหมายของผีตัวเดียวกัน ซึ่งเป็นความหมายที่แสดงออกมาในสถาบันทางสังคมของตนเอง ผีตัวเดียวกันได้ใช้ความหมายของการกระจายทรัพยากรเป็นพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันแก่คนที่มีความใกล้ชิด

ความสามารถในการนำเอารูปแบบการแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นทางการของพื้นที่ทางวัฒนธรรมมาใช้ ได้ชี้ให้เห็นการปรับตัวและการปกป้องตนเอง จากระบบตลาดที่คนในพื้นที่ปรับตัวเองได้ยากลำบาก เลยหันมาใช้ช่องทางที่ว่านี้ ให้ตนเองอยู่รอดได้จากจิตสำนึกเก่าที่ตนเองเคย

ให้บริการอยู่ ได้ช่วยให้เศรษฐกิจของครอบครัวมีการแพร่กระจายในรูปแบบการสร้างพื้นฐานให้มีความแข็งแกร่งในการแลกเปลี่ยนกันต่อกัน โดยไม่จำกัดจำนวนชาติพันธุ์

ในปัจจุบันแม้ว่าเข้าสู่ความสัมพันธ์ตลาดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างพื้นที่ปรกฏอยู่ ได้ข้ามผ่านจากพื้นที่ทางวัฒนธรรมหนึ่งเข้าสู่อีกพื้นที่ทางวัฒนธรรมหนึ่ง(ดูอาณาบริเวณของ Bazaar economy ของคนบ้านขาว ตาม LAN) โดยเฉพาะในช่วงที่เผชิญกับพลังธรรมชาติที่ไร้จัดตั้งสร้างอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของตนเอง ได้ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ตนเองจำเป็น ได้ปรับตนเองเข้ากับสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ เกิดช่องทางของการบรรลุในการได้มาของผลผลิตหรือการบริการที่ราคาต่ำกว่าในระบบตลาด โดยช่องทางนี้เน้นไปที่การให้คุณค่ามากกว่ามูลค่า นั่นคือชนิตมนุษย์ทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้ค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติของสถาบันสังคมตนเอง

ดังเช่น เราได้เห็นเส้นทางเศรษฐกิจของผีตัวเดียวกัน เลือกใช้ การหาทรัพยากรที่ขาดแคลนในตลาดของคนในพื้นที่ เพื่อตอบสนองต่อการเอาตัวรอด ยังมีให้เห็นได้อย่างทันที เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำท่วมขึ้นในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวในปี พ.ศ. 2544 ตลาดของคนในพื้นที่ในรูปแบบนี้ได้ปรากฏขึ้น เนื่องจากกิจกรรม ดังกล่าวมีความเป็นไปได้ง่ายกว่าการแลกเปลี่ยนโดยพื้นฐานของความสัมพันธ์ในระบบตลาด สามารถใช้วิถีชีวิตแบบเก่าในการเอาตัวรอดได้ เห็นได้จากคำบอกเล่าของของแม่ใหญ่ละออ เลือกเส้นทางในการแลกข้าวตามพื้นที่ ซึ่งเป็นตลาดของตนเองโดยเล่าว่า “ไปหาข้าว บ้านน้ำท่วม บ่ได้เกี่ยวข้าวเลยจักตัน เขาตอบว่าตาเหลือโตน ปีนี้ไปหาข้าว 5-6 ครั้ง ไปครั้งแรกกับแม่ใหญ่หนู(พี่สาว) ไปทางอาจสามารถไปเยี่ยมพ่อเสี้ยว(เสี้ยวของพ่อ) ได้มา 10 กระสอบ เอาผ้าแพร บักหอย ผ้าแพรดำเองไปแลกข้าว ปลาแดก ปลาเยียบ ไปกัน 3 คน แม่ใหญ่หนู(ผู้ให้สัมภาษณ์) แม่ใหญ่สอน(พี่สาว) แม่ใหญ่หนู ลงในลูกเขยแม่ใหญ่หนู เป็นคนขับรถ พ่อเสี้ยวก็ให้ข้าวมา ไปแลกทางภูไทแลกบ่อย”⁵⁵ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของแม่ใหญ่เกษรที่ได้ยืนยันในประเด็นดังกล่าวว่า “ไปบ้านภูไท อำเภอมะยาดิ ไปกับพ่อวัน(มีเมียเป็นคนบ้านนั้น) แม่บัว นามบุญลือ เป็นญาติกัน แม่สังกา แม่ทองสี เป็นเสี้ยวกัน ไปกัน 5 คน เอาผ้าแพร แดงกวา หอย ปลา แดงกวาซื้อที่เสลภูมิ ฤงละ 5-8 ลูก ไปแลกกันอย่างนี้ทั้งหมู่บ้าน ไปแลกเอาข้าวให้เท่ากับหมาข้าว 1 ครั้ง (2-3 กก.) แลกข้าวกับผ้าแพรอีโป(ผ้าขาวม้า) 2 ผืนข้าว(เปลือก) 3 กระตั่ว(ประมาณ 15 กิโลกรัม) ตอนเรียกคนมาแลกข้าว “มาเด้อสูมาเบ็งพี่น้องเพิ่นมาหาข้าว” ก็มาดูครั้งละ 4-5 คน เพิ่นก็ถามว่านำท่วมหลายบ่อ หลาท่วมได้ 4 เดือน ตอนไปกับแม่ใหญ่หนู แม่ใหญ่สอนได้ 8 แม่หนูได้ 6 กระสอบ แม่หนูได้ 10 กระสอบ ที่ได้มากกว่าเพราะของฝากมาก เอาหอยแลกข้าวแล้วแต่เขาสิให้ข้าวมากหรือน้อย หอย 2-3 ถ้วย ต่อ ข้าว 1 กระตั่ว ในปีหนึ่ง ต้องได้ 30-40 กระสอบจึงจะพอกิน ได้ 6 กระสอบ”⁵⁶

อาหารและอื่น)มาแบ่งปันกับคุณ” เห็นได้ว่าในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านขาว เกือบไม่ได้ขายอะไร แต่มีวิธีการได้ทรัพยากร ดังคำพูดของคนในพื้นที่ว่า “ช่วยเอาน้ำเจ้าเจ้าเอาน้ำช่วย”⁵⁷ สถาบันเพื่อนบ้านมีบทบาทอย่างมากต่อการสนับสนุนกิจกรรมเหล่านี้ให้เกิดขึ้นมาในชีวิตประจำวันว่า “เพื่อนบ้านมีหยั่งก็สู้กันกินผู้ใดเดือดร้อน มีอียั่งก็เอิ้นใส่กัน คนนี้ตายก็เฮ็ดชอยกันจนแล้ว ขอบักพริก เอือนนี้บ่มีเกลือเฮ็ดปลาแดก ก็ชอกันได้ก็ไปเอาน้ำกันได้ มีแจ่วมีเกลือกินน้ำกันได้ บ่มีข้าว บ่ได้นึ่งก็ไปขอมากินได้ ไปเอาน้ำกันได้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดคือกัน ยืมเงินอยู่แต่ได้น้อย เงินเป็นการยืมกันได้ ชอกันบ่ได้ ยืมแน่จ้กร้อยสองร้อยแล่นยืมกันก็ได้บ่มีคิดดอก คั้นเพิ่นมีก็เอามาให้”⁵⁸

ได้ให้ความหมาย เป็นกลไกในความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในท้องถิ่นในเงื่อนไขปัจจุบัน ทำให้เศรษฐกิจครัวเรือนมีกิจกรรมในรูปของการแลกเปลี่ยนที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหากครอบครัวเผชิญวิกฤติทรัพยากร การใช้ความสัมพันธ์ของเงินตราจะลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่หันมาใช้รูปแบบวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนที่เคยนำมาใช้ในการแบ่งปันพึ่งพาแทน ถือว่าเป็นปัจจัยทางพลังยุทธศาสตร์ในการประกันการอยู่รอดและการดูแลสุขภาพกายภาพของครอบครัวต่อการปรับเส้นทางเศรษฐกิจของตนเอง ที่พยายามเอาตัวรอดบนความสัมพันธ์ของระบบตลาด

ในขณะที่พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม ดูได้จากจิตสำนึกที่สะท้อนออกมาในพฤติกรรมของคนบ้านย่านน้ำ จากจุดตั้งของกระจายทรัพยากรรอบพื้นที่ สามารถใช้เป็นช่องทางในการระดมทรัพยากรมาสู่ครอบครัว หากเมื่อไหร่มีปัญหาว่า “แต่ก่อนคนบ้านเฮาล่าบากหลาย ลงปีบ้านเฮาน้ำท่วมหลายกะไปพุ้นแหล่วไปนอนอยู่บ้านเสี้ยวอยู่โคกให้ลูกเมียอยู่บ้าน ไปช้อยเขาดกกล้าไปช้อยเขาดำนา ดำแล้วกะกลับบ้านเอาข้าวเขาลงมาน้ำ เอาปลาเฮาขึ้นไปอีกเวียนไปหาเสี้ยวบ้านใหม่อีก สามสี่มือแล้วกะเวียนไปบ้านอื่นต่อ ต้องเฮ็ดแบบนี้แจ่งสิได้ ข้าวอยู่ตลอด ลงเทื่อยามนาเสี้ยวเขาจะมาหาฮอดบ้านมาเอาปลาไปกิน เอาข้าวมาให้ เขากะชวนไปช้อย เฮากะไป ยามข้าวเขาขึ้นเล้าลงคนกะเอาข้าวมาให้เลย เฮาไปหากะง่ายเขากะให้โลด”⁵⁹ การเคลื่อนย้ายในการได้มาทรัพยากรโดยผ่านเสี้ยวของตนเองที่มีอยู่ตาม LAN ได้สร้างช่องทางของตนเองมานานแล้วในการระดมทรัพยากรระหว่างกัน

“บ้านบักพริก(บ้านที่มีพริก)ได้แก่พวกบรรดาบ้านฟากยัง กำ(แถบ)โพธิ์ชัน โพธิ์ตาก กุดเฮือ เขาปลุกอยู่ริมยัง บ้านมีไหม อยู่กำส่วยกำเขมร ทางราชี รัตน แถวบ้านค้อ บ้านเพ็กบ้านทางป่า ก็มีเช่นทรายมูล โคกยาว บ้านหมุ่นนี้มีส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้กวาดแถวเลิงแถวกุดชุม เช่น บ้านหัวนา บ้านกุดเขียดด่อน ก็มีข้าว มีหางนกยูง เขากวางหมากแห้ง ยาสมุนไพร”⁶⁰

“บ้านกุดเรือโพธิ์ชัน มีหอม มีข้าวลอยมีมะยม บ้านดอนขวางดอนยางอาจสามารถ มีมะไฟ บักแฉงคือบ้านค้อบ้านดู่บ้านบอนมี บักตาล กระบอง”⁶¹

นั้นเป็นตลาดของคนในพื้นที่ที่เกิดขึ้นมานานแล้ว และยังดำเนินต่อไปในเส้นทางชีวิตของคนที่อยู่ในโซนวัฒนธรรมบ้านทุ่ง คนภายนอกไม่สามารถเข้าใจ ตรรกะของการอยู่รอดได้ ว่าอยู่บนพื้นฐานอะไร(รูปภาพอาณานิคมของBazaar economyของคนบ้านทุ่ง ตามLAN)

การกระจายทรัพยากรใหม่ในบ้านทุ่ง มาจากธรรมชาติของสังคมวัฒนธรรมในกลุ่มน้ำชี(หลง)มีช่องโหว่ ทำให้เกิดกลไกทางสังคมมาเสริมส่วนนี้ ต่อการแก้ไขปัญหา การประกันการอยู่รอด ดังนั้นการแสวงหาช่องทางในการได้มาทรัพยากรถือว่าสำคัญอย่างมาก เครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่และตามLAN ถือว่าเป็นการบูรณาการในโครงสร้างขององค์กรพื้นที่ในท้องถิ่นโดยขึ้นกับความยั่งยืนของกลุ่มตามเวลาและการเปลี่ยนแปลงของระบบพื้นที่ทำมาหากินเป็นสำคัญ ตรงนี้ก่อให้เกิดกลไกของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นตามLAN เกิดน้อยย้อยภายในและตัวกลางระหว่างLANที่สร้างประสิทธิภาพในการกระจายใหม่ให้เกิดขึ้น คือ การกระจายทรัพยากรใหม่ต้องสนับสนุนการเกิดขึ้นมาระบบตลาดในพื้นที่ของตนเอง มีกลไกการแลกเปลี่ยนอยู่3ชนิดคือ

1)การเคลื่อนย้ายผลผลิต หรือทรัพยากรอย่างง่ายในพื้นที่จากมือหนึ่งสู่อีกมือหนึ่ง เป็นการ ปฏิบัติการแลกเปลี่ยน(รวดเร็ว บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้)

2)การแลกเปลี่ยนระหว่างคนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรและผลผลิตในพื้นฐานการกระจายทรัพยากรใหม่

3)การแก้ไขปัญหาและการแลกเปลี่ยนในพื้นฐานของการแข่งขันหาช่องทางและการลงทุนการได้มาทรัพยากรและผลผลิต

ตลาดที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ได้พัฒนาจากบรรพบุรุษที่ได้สร้างLANขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นในการเอาตัวรอด ซึ่งจากประสบการณ์ในอดีตของตนเอง ได้กำกับให้ผีตัวเดียวกันมีพื้นที่เป็นพันธมิตรต่อกัน เนื่องจากมีความเป็นไปได้สูงที่ผีตัวเดียวกันไม่สามารถประกันผลผลิตจากพื้นที่ของตนเอง หากเกิดภัยพิบัติขึ้นมาเมื่อนั้นต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติที่ไร้จัดตั้ง ดังนั้นจึงสร้างช่องทางการระดมทรัพยากรไว้ เพื่อเอาตัวรอด เมื่อเกิดภัยจากธรรมชาติเป็นเหตุการณ์เกือบปกติสำหรับคนที่ตั้งถิ่นฐานในกลุ่มน้ำชี(หลง)

ข้อมูลที่ได้รับเกี่ยวกับพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมแลกเปลี่ยน ผ่านความสัมพันธ์ทางเครือข่ายทางสังคมในแต่ละระดับของตนเองที่มีอยู่และมีวิธีการหาทางออกไว้แล้วว่า **“บู้จู้จักว่า เพิ่นไปยามไต่แต่ว่าพ่อแม่บอกนำกันไป บอกว่าพี่น้องเขาอยู่บ้านนั้นบ้านนี้ เพิ่นก็ลงมายามก็เลยฮู้จักกัน ก็เลยฮู้จักกับเขา เขาก็เลยขึ้นไปยามเพิ่น ยายก็ให้แนวยากแนวกินตอนที่เพิ่นมายามก็มีปลาแดก เพิ่นลงมาก็ให้ปลาแดกเพิ่นให้ผ้าห่มเพิ่นไป บ้านเพิ่นเป็นบ้านโคกปลาบ้านเพิ่นมีปลาน้ำบ้านเขามันปลาซีมันแซบ”⁶²**

ประสบการณ์ในการหาข่าวเพื่อการเอาตัวรอดของบรรพบุรุษของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวได้ใช้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการแลกเปลี่ยนเป็นตลาดในพื้นที่ของตนเอง เกิดในช่วง

ที่คนได้เริ่มดึงตัวเองเข้าสู่วิถีชีวิตแบบความสัมพันธ์ระบบตลาด แต่อย่างไรก็ตามการค้าของพวกเขาในรูปแบบนี้ได้เอาขาข้างหนึ่งยืนอยู่ในวิถีชีวิตแบบเก่าของตนเอง เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่ วันที่ได้คลี่คลายประเด็นนี้ว่า “ที่แรกเขาก็มีรถบาทนี้แม่ค้าผู้เคยไปขายแรก ๆ มาชวนเขาไปขายบ้านโน้นบ้านนี้ ผู้ที่มาชวนมีแม่หม่อง แม่ติ่ม แม่สร้อย ที่แรกเพิ่นก็มาจ้างรถเขาไปขาย

อาณาบริเวณของBazaar economyของคนบ้านทุ่งตามLAN

เขาเห็นเพื่อนชายก็อยากขายน้ำเพ็น แต่ก่อนบ้านเขามันเกิดน้ำท่วมปี 21 แต่ก่อนข้าเจ้าก็บ่เคยขายเพ็นไปหาข้าวหาไปหามา เพ็นสั่งเอานี้เอานั้น ขายขึ้นขายเสื่อที่แรกของเจ็กอันนี้เฮาบ่ทันมีดอกผ้า ding บาทนี้เฮามีของใหม่ ของอันนี้เฮาก็เอาไปขาย จังเพ็นสิเอาลูกเขย เพ็นก็เอาหมอนเอาเสื่อเอาผ้าแพรอีโป้แต่ที่แรกเฮาไปหาข้าวก่อนที่จะเรสิไปขาย แรกๆเฮาไปแต่พ่อแต่แม่เราไป ปีไหนมันอีตอยากปี 21 น้ำท่วมเพ็นก็เอาบักพริก ปลาแดกปลาจ๋าเรนี้แหละไปหาขายเอาปูเอาปลาเรนี้แหละไปหาขาย ขายไปขายมากก็เอาผ้า ขนนอกขนนุ่งเอาชิ้นเอาผ้าไปขายก็ขายดี ตอนแรกไปหาข้าวน้ำท่วมไปขายหลังเพื่อเพ็นก็เห็นว่าเฮาไปเรื่อย เพ็นก็ว่าเฮาหาไปขาย เพ็นก็อยากเอาเงินซื้อผู้ใดมีเงินเพ็นก็เอาเงินซื้อ แต่ก่อนข้าเจ้าไปขายร่ำขายรวย ขายรวยแหละเนาะเพ็นขายได้ขายดี หาข้าวได้เป็นรถๆ เอาข้าวไปขาย แต่ก่อนคนบ่หาข้าวไปขาย หาขายเก่งปานนี้ ไปนำกันเพื่อละคันใหญ่ๆเพื่อละสิบคนชาวคนเพ็นไปย่ายบ้านนี้บ้านนั้น เพ็นก็เริ่มมาแต่ปี 21⁶³ มีทีมทำงานของตนเองและการรู้จักใช้ข้อมูลในการตัดสินใจจากประสบการณ์ที่เคยนำมาใช้เพื่อให้ได้ทรัพยากร จากการรู้จักสังเกตข้อมูลความเป็นอยู่ในชีวิตมากกว่ากับการตัดสินใจในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนน้า” พอมารุ่นเฮา เอ็ดขายเต่บาทนี้ เดือนละหลายหุก เดือนละ 5 หุกพั้นแล้วผ้าของหมู่เฮาไปขายใส่ก็ได้ หม่องที่เฮาเคยไป

ไปขายที่บ้านพี่บ้านน้อง บ่ได้ยาก เขาเอาผ้าแพรไปขายอยู่นำบ้าน พี่นั้มนำเขาพี่นั้เกาแหละ เนาะ เบ็งมันละเอียดสีมันงาม เขาก็เลือกสิ่งงามๆมาตำเนาะ เขาก็เลือกสิ่งงามๆมาเฮ็ด พิมเนื้อดีๆ พิมซำมันก็เนื่องามๆ สิ่งงามๆก็สีแดง สีดำ พี่นั้เกาต่อเขาคือกัน เขาไปฮ้องผีนละสีสิบพี่นั้เกาต่อสามผีน ร้อย ทางโคกทางดงเคำบเฮ็ดคือบ้านเฮา พอได้ขายบ้านโคกบ้านพุนบ้านที่เฮาไปแลกข้าวปีแล้วมา พี่นั้เกาต่อคือบ้านเฮา คือว่าบ้านโคกบ้านดง แต่พ่อแต่แม่เฮาพี่นั้เกาไปหาแลกข้าว รุนเฮาไปหาขาย ผ้าแพรอีโป่ ดึงกันไปนำพีนำน้องไปจ้งขันแหละ น้องฮ้ายกันก็ดึงกันไปพากันไป ไปกลุ่มแม่ปริกกี้ เป็นพี่เป็นน้องกับเฮาเป็นเครือญาติห่างๆกันแนใกล้กันแนผิวพี่นั้เกาใกล้กับพ่อแต่แม่พ่อภาพเป็นลูกพี่ ลูกน้องกันจ้งซี้แหละ ก็เลยไปนำกัน มีแม่ปริก แม่ปลี เฮาเหมารถหมู่บ้านเฮาไปโขงอำนาจ ทางพุนแหละแต่ก็เฮาไปแลกข้าว⁶⁴

ตลาดที่ไม่เป็นทางการของตนเองในปัจจุบัน

ตลาดในความหมายปัจจุบันได้นำมาใช้ในความสัมพันธ์ระบบตลาด ได้พัฒนาออกมาเป็นมูลค่าควบคู่กันไปโดยอยู่ในรูปที่ไม่เป็นทางการ กลายเป็นจุดเปลี่ยนผ่านจากความสัมพันธ์แบบคุณค่าเป็นความสัมพันธ์เชิงมูลค่าว่า “แต่ก็แม่เคยไปแลกข้าวได้มีอะละเต้มรถก็ได้ ผู้เดียวได้มีอะละเป็นตัน ตอนนั้นกับทันได้ขายของ ไปแลกข้าวก่อนเฮาก็จ้อไว้บ้านได้ได้ข้าวดี เฮาก็ไปเรื่อยเฮาก็จ้อไว้ยามเฮาไปหาขายของบ้านได้ขายดีเฮาก็ไปเรื่อย บ้านได้บ่ค่อยได้ขายเฮาก็ไป บ้านขายดีของแม่ก็บ้านทุ่งแต่ บ้านสะไมย์ บ้านสีฐานกระจาย ส่วนใหญ่ขายดีสีไปลงตลาดนัด มันจ้งบ่ได้ยั้ง เฮาไปนั่งอยู่ตลาดเมืองยโส ตลาดวันเสาร์ พี่นั้เกาหาเฮามื้อนี้มื้อนั้นข่อยสีแต่งงาน เจ้าเอาที่นอนเอาผ้าแพรอีโป่ไปส่งข่อยได้บ่ บ้านข่อยอยู่ฮั้นอยู่ฮั้นข่อยชื่อว่าจ้งซี้จ้งขัน เฮาจ้อไว้ จ้งบ้านกว้างก็แม่นแม่แก้ว พี่นั้เกาสั่งบักที่นอน 3 หน่วยพื้นม้งานแต่ง เฮาก็เอาของไปส่งพี่นั้เกา ก็ถือโอกาสขายไปนำบ้านเลย⁶⁵ ส่งผลให้มีการปรับตัวกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองด้วยว่า” ตั้งแต่ตำหูกขายมานี้ตั้งแต่บักทำเรียนอยู่ม 1 ซูกมือนี้บักทำก็ไปเรียนปวส. ปี 2 แล้ว 9ปีมาแล้ว ตอนเริ่มตำหูกเพื่อขายก็ไปกรุงเทพแต่ก็ เอาแม่ใหญ่ไปกรุงเทพแต่ก็เข้าไปกับพ่อใหญ่หงวน ก็เห็นพี่นั้เกาผ้าดิงมากก็นำมา พี่นั้เกาซื้อเอาผ้าดิงมาขายผ้าดิงหมู่แม่ใหญ่วงศ์ เอือนพ่อใหญ่ไฟก็เลยเอานำพี่นั้เกามาตำ ตำแล้วก็ลงไปหาพ่อฮั้นอยู่กรุงเทพ ก็เลยเอาไปขายเขาให้ผีนละ40 กับห้าสิบเอาไปขายนำกรรมกรแบกข้าวบ้ออัด อยู่แถวสาธุ ผ้าดิงทอได้ง่ายกว่าทอผ้าฝ้าย เขาก็งดิงเอาโลดมีอะละ4 -5-6 ปอย เฮาซึ้งมีอะละปอยกับได้ ล้งเทือกก็คร้านเช่นแนก้นนอน ทั้งติดตูปๆเท็งสีแล้วก็คร้าน เฮ็ดอันนั้นมันสบายก่อ ดิงออกมาแล้วก็ค่นแล้วก็สิบเอาโลด ตอนทอผ้าฝ้ายบ่ได้เอาไปขายตำใส่ชื่อๆ สมัยฮั้นบ่ทันเจริญแต่ย้ายไปโรงเรียนก็หุงซิ่นต่งผ้าดำจุหม้อ ไปขายผ้าขาวม้าเทื่อแรกข่อยก็ว่ามาซื้อผ้าขาวม้า ทอเอง แต่ก็โรงทอร้อยหนึ่งได้สิบผืนแต่ย้ายไปซื้อมาแต่พระประแดง ผีนสันผีนน้อยค่นผีนใหญ่จ้งซี้ก็ขายคู่ละร้อย นี้อเองมาซื้อสิบตักแลกกับบ่หุด แต่ของโรงงานมันก็บางก่อเฮาตำเอง คุณภาพก็บ่ดีคือเฮาตำเด่ เฮาตำมันก็หนามันบ่ขาดง่าย เปลอ้มลูก

เห็นบ่อออยนอนกับขาจกเทื่อ ของโรงงานมันบางมันผืนน้อย ผืนมันบ่ยาวจ้งจ้ง เอามาตำ ย่าศรีเอื้อยพ้อใหญ่หงวนเราไปขายให้ล้งเทื่อก็ได้สื้อร้อยห้าร้อยหูกหนึ่ง ตำสิบห้าผืนตำอาทิตย์ หนึ่งก็แล้วไปขายบ้านฮั่นบ้านนี้ บ้านโคกนาโก บ้านนาหมอม้า บ้านสีฐาน บ้านดงบัง⁶⁶

สอดคล้องกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เคยใช้ไปกับการตลาดของตนเอง ต้องอาศัยประสบการณ์การตลาดของตนเองที่มีความเป็นเฉพาะอย่างมากในแต่ละท้องถิ่น ไม่มีคำตอบเดียวเป็นตัวตัดสินใจว่า “เฮาหาขายกับฮู้จกกับเพิ่น ล้งเทื่อเฮาขายไปเรื่อย ๆ ก็บ้านฮั่นบ้านนี้ก็ค่อยฮู้ไป เฮาไปขายก็ชุกลื้อไป เฮาไปก็ถามเพิ่นแม่ใหญ่บ่เอาผ้าเอาแพร เอาหมอน เอาเสื้อ เพิ่นอยากได้เพิ่นก็มาเบ็ง ถ้าเพิ่นบ่อยากได้เฮาก็ชุกไปเรื่อย บ้านที่เฮาไปขายเฮาก็ไปตาม บ้านที่เฮาเคยไป ล้งบ้านเฮาก็ไปเสียดคือกันเฮาบ่ฮู้ ก็บ้านที่เฮาขายได้ขายดี ก็บ้านผู้บ่ตำผู้บ่ทอ เฮาฮู้เพิ่นเฮ็ดกระดืบข้าวบ่ เฮ็ดหวดบ่ เพิ่นก็บ่มีผ้า จ้งบ้านเฮาเข้าเจ้ามาขายผ้าเพิ่นก็บ่ค่อยได้ขายตัวคันเฮาเฮ็ด เฮาก็เบ็งว่าเพิ่นบ่เฮ็ดหูกเฮ็ดหยั่ง เฮาก็จ้งไปจ้งสืได้ขายเพิ่น เฮาก็เคยไปบ้านใดเฮาบ่เคยไปก็บ่ค่อยได้ขาย หากล้งบ้านเข้าเจ้าบ่เฮ็ดเพิ่นไปเฮ็ดอันอื่น เพิ่นไปเฮ็ดฮ้อบ่อฮ้อมันไปเฮ็ดสวน⁶⁷

ความหมายของแม่ใหญ่เกษรที่ได้สืออกมา นั้น ทำให้เราได้เห็นถึงข้อจำกัดของตลาดของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว คือ บ้านที่ไปประกอบกิจกรรมการขายผ้าแพร ต้องเป็นบ้านที่มีทรัพยากรที่แตกต่างกับสิ่งที่ตนเองเอาไปคือผ้าแพร ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับตลาดของคนบ้านขาว คือบ้านที่ไม่ได้ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจรูปแบบการทอผ้า จึงทำให้สามารถเกิดกิจกรรมของตลาดของตนเองในท้องถิ่นขึ้นมาได้

นอกจากนั้น ได้สร้างเครือข่ายทางสังคมของตนเองขึ้นมา รูปแบบใหม่ที่เรียกตัวเองว่า “หมู่ไปค้ำนำกัน” สมาชิกในกลุ่มมีพื้นฐานมาจากความเป็นเพื่อนเป็นพี่น้องร่วมบ้านใช้ความเป็นคนบ้านเดียวกันในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน ได้มีการส่งผ่านข้อมูลแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการตลาดร่วมกันภายในหมู่บ้านภายในกลุ่ม เห็นได้จากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่เกษรที่ได้กล่าวว่า “เพิ่นก็มาบอกมีวันจันทร์ไปเอาของมีวันอังคารก็ไป พุธ พฤหัส ศุกร์ เสาร์อาทิตย์ไป มีแม่ตุ้ย(แม่ริน) แม่ปลี แม่บุญ แม่ติก มีความสัมพันธ์เป็นหมู่พี่น้องบ้านเดียวกัน ในหมู่ไปค้ำนำกัน ผู้ล้งคนก็ว่าล้งบ้านนี้แหละเจ้าข่อยมาขายเทียวก่อนก็ได้ขายดีอยู่เฮาก็ล้ง โชวเฟอร์แหละพ้อบุญศรี การหาขายผ้าคือกันแหละขายก็ขายแลกก็แลกคือกันกับเกลื่อนนี้แหละขายก็ขายแลกก็แลก เกลื่อนแลกข้าวแลกก็แลกขายก็ขาย เพิ่นเคยไปบ้านโคกนาโก เพิ่นบ่ตำหูก บ้านดงบังก็บ่ตำหูก มีแต่ปลอกเสื้อ บ้านสีฐานเค้าเย็บแต่หมอนขายปลอกเสื้อ ลักเทื่อเพิ่นก็ว่าเอาสาตมาให้แน่เด้อสิเอาข้าวแลก เฮาก็เอาสาตไปแลกข้าวเพิ่นไปแลกกับข้าวได้ผืนละสองปีป”⁶⁸

จากจุดนี้เรา ได้เห็นถึงกระบวนการจัดสรรทรัพยากรในกลุ่มการค้าของตนเองเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของรูปแบบสินค้าที่มีความเหมือนกัน ผลที่เกิดขึ้นทำให้มีการสว่นช่องทางของ

ตนเองไว้ เนื่องจากสินค้าเหมือนกันทำให้การแลกเปลี่ยนอาจมีอุปสรรคว่า” ข้อมูลหม่องที่เฮาไปขาย อันนี้เป็นของแต่ละคนแต่ไปเอาของกะบให้รู้เปิดเผย ความลับให้กันรู้ ของนั้นสิได้มาราคาเท่าใดสมมุติว่าเอาไปขายเท่าใดเฮากะบอกเล่าบอกเขาอันนั้นมันเป็นระบบที่ว่าเป็นความลับไว้”⁶⁹

ดังนั้นจึงต้องมีเครือข่ายทางสังคมขึ้นมา เพื่อลดความเสี่ยงที่ต่ำที่สุดในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เราได้เห็นถึงข้อจำกัดนี้ว่า “บ้านที่มีคนลงเฮาก็บได้ขายแล้ว คนอื่นไปขายก่อนเฮาก็บได้ขาย ถ้ามองเห็นว่ามีคนมาขายหมอน ผ้าแพรแล้วบ ถ้าเห็นว่าบเฮาก็ลง เฮาก็บได้รู้จักกับเพื่อน เราไปขายก็ไปขายมัลลอเพื่อน แม่ใหญ่ยืมล่อแน่เด้อ เพื่อนก็บอกไปเอาอะแม่ ชุกไปขาย ยายเจ้าบเอาหมอนเอาผ้าแพรบ ลังเทื่อเพื่อนก็บอกว่าโอยเอาหมอนมาให้จัสสิหาร้อยแน่ สี่หาร้อยเงินคั่นแลกข้าวก็แลกก็ได้”⁷⁰

แต่สิ่งหนึ่งที่เราได้เห็นความแตกต่างของระบบตลาดของคนในพื้นที่คือการเพิ่มขึ้นมาของข้อมูลเกี่ยวกับจุดตั้งเพื่อประกอบกิจกรรมการแลกเปลี่ยน มีการเพิ่มจำนวนพื้นที่มากยิ่งขึ้นเป็นเพราะว่าผู้ตัวเดียวกันได้ให้ความหมายของการแลกเปลี่ยนที่แตกต่างจากอดีตไป กล่าวคือในอดีตเป็นการหามาเพื่อกินเอาตัวรอด แต่ในปัจจุบันหาทรัพยากรมาเพื่อการค้าในระบบตลาด ซึ่งจากจุดนี้ได้ถูกบีบบังคับจากจารีตประเพณี หรือธรรมเนียมปฏิบัติของตนเอง ที่ต้องเสาะแสวงหาพื้นที่ใหม่ที่ไม่ใช่พื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่พี่น้องหรือเป็นเศรษฐกิจแบบผู้ตัวเดียวกัน เห็นได้จากคำบอกเล่าถึงความแตกต่างกันตรงนี้ว่า” เวลาเฮาไปหาขายผ้าเฮาบไปจกเทื่อบ้านพี่น้องหมูกูไปแต่บ้านอื่น บ้านพี่น้องบไป หย่านพี่น้องยากน้ำ ยากแบบว่า คั่นพี่น้องไปนาพื้นที่สิบได้ไปเด่ พี่น้องพาเฮาไปหาคว่บ้าน เฮาไปบมีผู้มได้พาคว่ไปเอาเองเราหาขายเนาะ คั่นไปหาข้าวมากินก็หาน้ำพี่น้อง ไปหาขายเฮาบไปหาน้ำพี่น้องก็หย่านพี่น้องว่าเนาะ”⁷¹ ความหมายของตลาดแบบนี้ มีความหมายมากกว่า การแลกเปลี่ยนโดยมูลค่าแรงงานเพราะว่า” บ้านที่เฮาไปหาขาย บได้มีพี่น้องเฮา บได้มีญาติมีหย่งไปตามพวกที่ไปค้าขายนี้แหละมันคือกันกับตลาดของเฮากี่แม่ การไปหาขายน้ำพี่น้องเฮากี่เกรงใจเนาะ บค่อยอยากไปคั่นเฮาหาขาย คั่นเฮาหาอยากมากินมันก็แม่ บค่อยอยากไปรบกว่นพี่น้องว่าจันเถาะเราขายแนวนี้ ไปขายน้ำพี่น้องคือจันฐานบังคับเค้าเห็นแก่หน้าเฮา เค้าก็อยากซื้อน้ำเฮา ถ้ามีอยู่เค้าก็ซื้อได้ เฮาเกรงใจคือกันกับการบังคับให้เค้าซื้อ ว่าพี่น้องมาขายคือสิบเอาน้ำกับได้เค้าก็เลยได้ซื้อน้ำ”⁷²

อย่างไรก็ตามแม้ว่าเป้าหมายในการแสวงหาทรัพยากรได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือผู้ตัวเดียวกันได้อาศัยช่องโหว่ของการผลิตที่เน้นการประกัน และอาศัยการแลกเปลี่ยนในเชิงคุณค่าในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง ให้ความหมายว่าการหาขายผ้าคือ กันและขายก็ขายแลกก็แลกคือกันกับเกลือนี้แหละขายก็ขายแลกก็แลก เกลือแลกข้าวแลกก็แลกขายก็ขาย”⁷³ ซึ่งกลายเป็นข้อดีอย่างหนึ่งของการปรับตัว เพราะรู้ความต้องการในแต่ละพื้นที่ จาก

ข้อมูลที่เคยนำมาใช้อยู่แม้ว่าเข้าสู่วัฒนธรรมตลาดยังสามารถนำมาใช้ได้ว่า”ก็เคยไปขาย ไปขาย
 เติ้งขายทั้งไปหาข้าวผู้เพิ่นอยากแลกก็แลกเพิ่นอยากซื้อเพิ่นก็ซื้อ แล้วแต่เพิ่นสิเอาหยั่ง
 เปลี่ยนเอา คันมีผู้แลกก็อยากแลกจึงได้กำไรหลาย เอาผ้าแพรอีโป เอาไปแลกกับเพิ่น บ้าน
 ท่งแต่บ้านใดก็ได้ทั้งแลกทั้งขาย ข้าเจ้าอยากซื้อก็เอาเงินซื้อ ผู้ฮั่นอยากเอาข้าวแลกก็เอา
 ข้าวแลก เอาขายเขาก็ดีราคา สามผืนร้อยเขาก็ได้สิบบาท คันถ้าเอาแลกข้าวมันก็ได้หลาย
 กว่าสิบบาท ผืนหนึ่งก็สองกระเปาะ ลังเทือกก็สามผืนห้ากระเปาะ ลังเทือกก็ขายได้ร้อยยี่สิบ
 สามสิบ มันได้หลายกว่าขาย”⁷⁴

เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ:ความสัมพันธ์นอกระบบตลาด

พฤติกรรมเศรษฐกิจของท้องถิ่นในปัจจุบัน ด้านหนึ่งมาจากเงื่อนไขนอกความ
 สัมพันธ์ในระบบตลาด เห็นได้จากว่าไทเฮามีการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างพื้นที่ตามกฎเกณฑ์
 เวลา เป็นการปรับตัว เพื่อเอาตัวรอดร่วมกัน “ให้กันแลกเปลี่ยนกันให้มีกินนากันช่วยกัน
 เพราะว่าคนเขามีบ่คือกัน บ่พึ่งกันเสียเลยอยู่บ่ได้ไปบ่รอด”⁷⁵ ในช่องว่างที่ธรรมชาติเปิดโอกาส
 ให้ หมายความว่าความแตกต่างระหว่างพื้นที่ เช่นบ้านโคกและบ้านน้ำ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกันเสมอ
 ว่า ปีไหนน้ำมากปีนั้นบ้านโคกจะได้ข้าว ปีไหนน้ำน้อยปีนั้นบ้านน้ำจะได้ข้าว “ปีใดน้ำหลายบ้าน
 เสาบได้ข้าว ปีใดแล้งบ้านโคกจะเจ้ากะบ่ได้ข้าว”⁷⁶

ความแตกต่างทำให้ชาวบ้าน เห็นถึงเส้นทางของความมั่นคงในชีวิตที่มีโอกาสรอด
 ถ้ามีความสามารถในการเชื่อมตาม LAN ซึ่งมีรูปธรรมที่ชัดเจนคือ เสี้ยว “มีเสี้ยวสิไปหาของกะง่าย
 ถ้าบ่มีเสี้ยวไปหาของกะลำบาก หย่างหน้าแหล่หน้าดำกะบ่ได้ ต้องคิดหลาย มีเสี้ยวดีที่สุด
 แม่มมีเสี้ยวอยู่หลาย ยามฮึดข้าวกะเอาผักเอากะแบกแบกถั่วไปหาข้าวนำเขา กะพอได้อยู่รอด
 ไป”⁷⁷

ความสามารถของเสี้ยว เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ส่งผ่านทรัพยากร,ข่าวสาร,ช่องทางระดม
 ทรัพยากรและอาชีพแก่กัน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีในการแสวงหาทรัพยากรมาใช้ “ยามบ่มีกินมืออยาก
 กะไปหาเสี้ยวว่าเขาคือลำบากแท้เฮ็ดแจ้งใดหมอ เขากะบอกให้เอาปลาสัมปลาแดงมามือ
 นั้นมือนี้ ข้าวในเล้าเขามีอยากได้ปลากินอยู่ แต่ก่อนฝากข้าวกันนำคนไปตลาด นำคนไปหา
 กันทุกมือนี้โทรเอาโลดง่ายกว่าแต่เก่า”⁷⁸

ในขณะเดียวกัน การคงอยู่ของความสามารถของเสี้ยว มาจากระบบเครดิตหมุน
 เวียนขึ้นจากวงจรของธรรมชาติที่ให้ความจริงในบางเรื่อง แม้ว่าจะคาดเดาสภาพธรรมชาติในพื้นที่
 ตนไม่ได้ แต่แน่นอนว่าธรรมชาติของบ้านน้ำไม่เหมือนกับบ้านโคก “มันอยู่คนละหม่องแจ้งใดกะ
 บ่คือกัน ไผ่บ้านเฮาแล้ง แล้งแหล่วไปเบิ่งอยู่บ้านโคก มาเบิ่งบ้านน้ำแห่ ท่วมมาแต่พ่อ
 แต่แม่ ปี 21 ว่าท่วมหลาย กะบ่กายไปเกินบ้านค้อข้า เฮากะไปอยู่กับพี่น้องอยู่โรงเรียนบ้าน
 ค้อ แต่น้ำบ้านค้อกะท่วมเบิดคือกันนั้นแหล่ว”⁷⁹

ความแตกต่าง ได้พัฒนาไปเป็นความสัมพันธ์ครั้งแล้วครั้งเล่า จนมีรูปธรรมของการเคลื่อนที่ของทรัพยากรระหว่างพื้นที่ตามกฎเกณฑ์เวลา ที่อยู่ในแนวความคิดว่า “มีกินคือกันสิน้อยสินหลายขึ้นอยู่กับการเวลาว่าอยู่ใสบได้มีว่าสินีปลาตามฝนแต่มีข้าวตามแล้ง มีน้ำกันเปิดอยู่แต่บ้านน้ำกะบ่อิดปลาบ้านนาบ่อิดข้าวชั้นดอก กะเลยต้องปันกันไปน้ำ แต่สินหลายสินน้อยกะเว้าได้อยู่”⁸⁰ ดังนี้

การเคลื่อนของทรัพยากรระหว่างพื้นที่ตามกฎเกณฑ์เวลาของไทเฮา

ชื่อบ้าน	สินค้า		ฤดูกาล	
			ก่อน ลงนา	ข้าว ขึ้น แล้ว
ทรายมูล ⁸¹	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้ กวาด	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เอือน > เหี่ยว	เหี่ยว> เอือน
โคกยาว ⁸²	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้ กวาด	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เอือน > เหี่ยว	เหี่ยว> เอือน
เหล่าเมย ⁸³	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้ กวาด	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เอือน > เหี่ยว	เหี่ยว> เอือน
หนองเป้า ⁸⁴	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้ กวาด	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เอือน > เหี่ยว	เหี่ยว> เอือน
ดอนกะยอม ⁸⁵	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้) ไม้ กวาด	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เอือน > เหี่ยว	เหี่ยว> เอือน
เหมียด ⁸⁶	ข้าว	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เอือน > เหี่ยว	เหี่ยว> เอือน
ผือ ⁸⁷	ส้มผัก ข้าว	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เอือน > เหี่ยว	เหี่ยว> เอือน

บอน ⁸⁸	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้)	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
พลับ ⁸⁹	ข้าว กระบอง(ไต้)	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
ขึ้นโตใหญ่ ⁹⁰	ส้มผัก ข้าว กระบอง(ไต้)	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
หนองอิตุ้ม ⁹¹	ข้าว กระบอง(ไต้)	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
บ้านคำเตย ⁹²	ไต้,ข้าว	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
ผักหวาน ⁹³	ข้าว	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
กวนน้อย ⁹⁴	พริก	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
หัวเช่า ⁹⁵	ผักดอกหลีบ	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
โนนทราย ⁹⁶	ผักดอกหลีบ	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
โพธิ์ชัน ⁹⁷	พริก	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน > เหย้า	เหย้า> เอื่อน
โพธิ์ตาก ⁹⁸	พริก	ปลาส้ม,ปลาแดง, ผักป๋อ,บักหอย	เอื่อน >	เหย้า> เอื่อน

			เหี้ย	
กุดเหือ ⁹⁹	พริก	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เหียน > เหี้ย	เหี้ย> เหียน
ค้อ ¹⁰⁰	ผักดอกหลิบ	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เหียน > เหี้ย	เหี้ย> เหียน
เพ็ก ¹⁰¹	ผักดอกหลิบ	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เหียน > เหี้ย	เหี้ย> เหียน
กุดเขียดดอน ¹⁰²	ข้าว มีหางนกยูง เขากวาง หมาก แห่นง ย่า สมุนไพรร	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เหียน > เหี้ย	เหี้ย> เหียน
ห้วน ¹⁰³	ข้าว มีหางนกยูง เขากวาง หมาก แห่นง ย่า สมุนไพรร	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เหียน > เหี้ย	เหี้ย> เหียน
ดอนขา ¹⁰⁴	มะไฟ บักแกว	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เหียน > เหี้ย	เหี้ย> เหียน
ดอนยาง ¹⁰⁵	มะไฟ บักแกว	ปลาส้ม,ปลาแดก, ผักบ่อ,บักหอย	เหียน > เหี้ย	เหี้ย> เหียน

พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นการสนับสนุนการกระจายทรัพยากรใหม่ เป็นพื้นฐานในพฤติกรรมในรูปแบบการตกลงของการแลกเปลี่ยนทรัพยากร พฤติกรรมของผู้ให้และผู้รับ(ฝ่ายใดของครอบครัว หุ่นส่วนในกิจกรรม) ได้ให้ความสำคัญในการกระจายทรัพยากรใหม่ ที่ตอบรับในแนวคิดในการกำกับโครงสร้างขององค์กรในสังคม รากเหง้าของพฤติกรรมมีความแตกต่างจากการแลกเปลี่ยนในพื้นฐานของการกำหนดราคา เห็นได้อย่างชัดเจนเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมาในความหมายนอกระบบตลาดที่ไม่ได้เน้นความเป็นปัจเจก ข้อจำกัดของทรัพยากรและพฤติกรรมที่มีเหตุผลอยู่นอกเหนือความได้เปรียบ ความคุ้มค่าของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในกฎของตลาด เพราะหมาย

ถึงการเอาทรัพยากรไปก่อน เพื่อให้หุ้นส่วนในกิจกรรมหรือครอบครัวของเสีย สามารถสนับสนุนการผลิตของตนเองในช่วงของการก่อนลงนามและมีผลผลิตในช่วงข้าวขึ้นแล้ว นั่นเป็นกลไกที่สร้างความเหมาะสมที่สุดของรากฐานสถาบันสังคม ช่วยให้สังคมของคนบ้านทุ่งและบ้านโคกในลุ่มน้ำชีเอาตัวรอดได้ กลไกการแลกเปลี่ยน เป็นตัวกำหนดการกระจายทรัพยากรใหม่ เสนอให้คุณค่าเพื่อการสนับสนุนการอยู่รอดด้านหนึ่ง ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง การแลกเปลี่ยนในพื้นฐานของกลไกราคา มีเป้าหมายในความคุ้มค่าที่ได้รับมาในพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างคู่ค้า การขายมักจะเป็นการติดต่อกับคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อนหรือใช้วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ในขณะที่การกระจายทรัพยากรใหม่ได้เกิดขึ้น เพราะว่าเรื่องอาหารหรือความจำเป็นในการบริโภคในการตอบสนองต่อกายภาพแค่นั้น จากตรงนี้ไม่มีใครที่พยายามแสวงหาผลประโยชน์จากการใช้ความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนเรื่องอาหาร แม้ว่าอยู่ท่ามกลางเศรษฐกิจระบบตลาด โดยกิจกรรมเศรษฐกิจได้ถูกสร้างขึ้นมาจากคุณลักษณะความหมายแรงงาน ซึ่งเป็นแรงงานเพื่อประกันผลผลิตแก่ตนเองกับแรงงาน มาจากตลาดแรงงานรับจ้าง ซึ่งได้ให้ความหมายที่แตกต่างกัน ด้านหนึ่งแสดงถึง แรงงานเพื่อประกันการบริโภคแก่ครอบครัวในการได้มาในพืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นแรงงานที่ไม่สามารถวัดด้วยมูลค่าได้แต่สามารถวัดด้วยความสามารถในการกระจายทรัพยากรใหม่แก่เครือญาติ ครอบครัวหรือเสียที่เกิดขึ้นตามพื้นที่ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งแรงงานในระบบความสัมพันธ์แบบตลาด(ภายนอก) เป็นยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งของธรรมเนียมปฏิบัติของครัวเรือนที่เกิดขึ้น หมายถึง การสร้างการเรียนรู้และความสามารถในการแลกเปลี่ยนมูลค่าของแรงงาน เพราะตลาดแรงงานเกิดขึ้นมาจากความสามารถในการตอบสนองต่อการผลิตหรือต่อแรงงาน ที่ผู้ซื้อมีความต้องการในระบบตลาด เป็นเรื่องของการแข่งขันในความสามารถที่มีอยู่ แม้ว่าหลายครั้งการได้มาของตลาดแรงงาน(ภายนอก) เกิดขึ้นมาจากกลุ่มอาชีพในสังคมของท้องถิ่น

การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นมี2แบบ แบบแรก เป็นการแลกเปลี่ยนในตระกูลในขณะแบบที่สอง เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับเพื่อนบ้านเรือนเคียงในเงื่อนไขที่ถูกกำกับโดยพลังธรรมชาติและสภาพทางเศรษฐกิจภายนอกที่เลวร้าย เป็นการรวมตัวกันในพลังทั้งหมดเพื่อให้ตนเองอยู่รอดซึ่งรากเหง้าจากความเป็นผีตัวเดียวกัน ทำให้สามารถเอาตัวรอดได้หากเกิดโศกนาฏกรรมขึ้นในชีวิตประจำวันของตนเอง ดังนั้นการแลกเปลี่ยน ถือเป็นการเอาไปให้กับเพื่อนบ้าน สร้างความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนกันและกัน ผลที่เกิดขึ้นได้สร้างกลุ่มทางสังคมขึ้นมาอย่างอัตโนมัติ และที่สำคัญเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมขึ้นมาเพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตด้วยหรือช่วยเหลือสินค้า หรืออาหารที่มีความจำเป็นในความต้องการประหยัดเวลาและผลผลิตไม่สูญหายไปหรือขายในราคาถูก ได้สร้างการแลกเปลี่ยนที่อยู่บนพื้นฐานเป็นคนบ้านเดียวกันในความเป็นมิตรภาพ

จากจุดนี้แสดงให้เห็นว่า การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวเป็นไปในลักษณะที่ว่าคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ สามารถใช้สถาบันทางสังคมในความหมายของผีตัวเดียวกันในการกระจายทรัพยากร เป็นความหมายที่แสดงออกมาในสถาบันทางสังคมของตนเอง ผีตัว

เดียวกันและไทเฮา ได้ใช้ความหมายของการกระจายทรัพยากรเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันภายในที่ใกล้ชิดกัน สอดคล้องกับความยุติธรรมที่ประกันสิทธิของสมาชิก เพื่อให้สามารถเอาตัวรอดได้ในเส้นทางชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ไม่ใช่ความหมายในการนำมาใช้แค่ครั้งเดียว แต่เป็นรูปแบบที่ให้ความสนใจที่ไม่เป็นทางการต่อกันและกันที่ไม่มีแผนผังของตนเองในความหมาย”การซื้อ-ขาย” แต่เป็นการประกันความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและการติดต่อกัน นำไปสู่ความหมายของผลประโยชน์ตนเองสูงสุด คุณลักษณะที่สำคัญของกลุ่มครอบครัวแบบนี้คือ เน้นการบริการที่มีความต้องการกระจายทรัพยากรใหม่เป็นหลัก

ระบบวัฒนธรรมสังคมของคนบ้านท่ง ใช้กลไกทางสังคมแบบการให้ฟรีแก่ญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดกันว่า “ขายคล้าย ๆ ว่าสิเอ็ดยาก บ่อยากขายให้กันเลย บ่มีในความคิดการแลกเปลี่ยนกันได้ ขอกันกินได้ ลังเทื่อมีปลาแดกปลาร้าแลกข้าวมา แลกข้าวเอือนั้นกับมีปลาแดกกิน กูสิให้ข้าวมึงดอกจกปลาแดกไปให้เขาเฮาก็เคยเอ็ดคือกัน เขาไปแลกเอือนแม่ใหญ่ห่นคล้าย ๆ ว่าเป็นพี่น้องกันเครือญาติกันนั้นแหละ อาศัยว่าพื้นมีข้าวมีน้ำพื้นมีนาหลายน่าน้ำท่วม เฮาก็ขึ้นอยู่เลาะน้ำเลาะชีหลงหาปลาได้เอ็ดปลาแดก เอ็ดปลาแห้งไปหาพื้นข่อยบ่มีข้าวกิน ให้ข่อยแม่ใหญ่ ข่อยขอข้าวเจ้าไปกินแน่ ข่อยเอานี้มาแลกเจ้ามาขอเจ้าพื้นก็ดักข้าวให้ พื้นก็ให้เพื่อความอยู่รอดของเขา อาศัยซึ่งกันและกันในบ้านเฮานี้แหละ”¹⁰⁶

ดังนั้นการแลกเปลี่ยนการค้าต่อกันและกันระหว่างครอบครัวเกิดขึ้นในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาว ให้ความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพอย่างมากในการเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนสินค้ากับองค์กรธุรกิจสมัยใหม่เช่นบริษัท คือการแลกเปลี่ยนแบบนี้ ไม่ได้คำนึงถึงการคำนวณที่แม่นยำและไม่ได้เป็นการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน ในหลักการตามกฎหมายของการแลกเปลี่ยนเชิงมูลค่าในผลต่างตอบแทน และที่สำคัญไม่ได้เสนอแนะในการแลกเปลี่ยนที่มีความแม่นยำตามเวลา คือเวลาในชั่วโมงทำงาน แต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในสภาพทางธรรมชาติของสังคมชาวนา ไม่ได้แสดงออกมาถึงความกดดันในเวลาและมูลค่าต่อกันและค่าใช้จ่ายในรูปของเงินตรา ไม่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการติดต่อพบปะกันท่ามกลางปัญหาที่เกิดขึ้น นั่นคือกลไกทางสังคมที่ครอบครองมีพลังในการสร้างให้สังคมมีเสถียรภาพในช่วงเกิดวิกฤติ เมื่อไหร่เกิดการตกต่ำทางเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจของคนบ้านท่ง คือได้รับค่าจ้างหรือค่าแรงงานที่ต่ำ เมื่อนั้นรูปแบบของการบูรณาการ ได้นำมาใช้ซึ่งเป็นพื้นฐานในสังคมประเพณีได้เคยบริการมาแล้วในการปรับตนเองให้อยู่รอด

ยุทธศาสตร์ในการเอาตัวรอดของคนบ้านท่งในลุ่มน้ำชี(หลง) กลายเป็นความหมายของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ เป็นกฎการพัฒนาทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นภารกิจของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ มีเป้าหมายทำให้สังคมวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชีสามารถพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องได้ แม้ว่าคนบ้านท่งมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเมื่อไปสัมผัสกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำ

มาหากิน ก่อให้เกิดการปรับตัวเพื่อการเอาตัวรอดด้วยวิธีการต่างๆไม่ว่าจะเป็น การเคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ในอดีตเป็นการให้หรือการช่วยเหลือฟรี หลังจากนั้น เปลี่ยนแปลงเป็นการกระจายใหม่หรือเกิดการถ่ายเททรัพยากรให้เกิดขึ้นมาระหว่างLAN กลายเป็นปรากฏการณ์เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการอย่างแพร่หลายมากก่อนปี พ.ศ.2525 เป็นโซนแรงงานการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติและอยู่นอกระบบตลาด อาศัยความเป็นเฉพาะพื้นที่ของตนเอง ขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการกับพื้นที่อื่นๆตามเครือข่ายของตนเอง แต่เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบันได้พัฒนาไปอีกขั้นตอนหนึ่ง ฉึกแนวทางแบบที่เคยนำมาใช้จากวิธีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดในอดีต ได้เกิดขึ้นมาในช่วงของความสัมพันธ์ตลาดที่มีการขยายตัวหลังปีพ.ศ.2525ที่ผ่านมา

เศรษฐกิจไม่เป็นทางการในความสัมพันธ์ของระบบตลาด

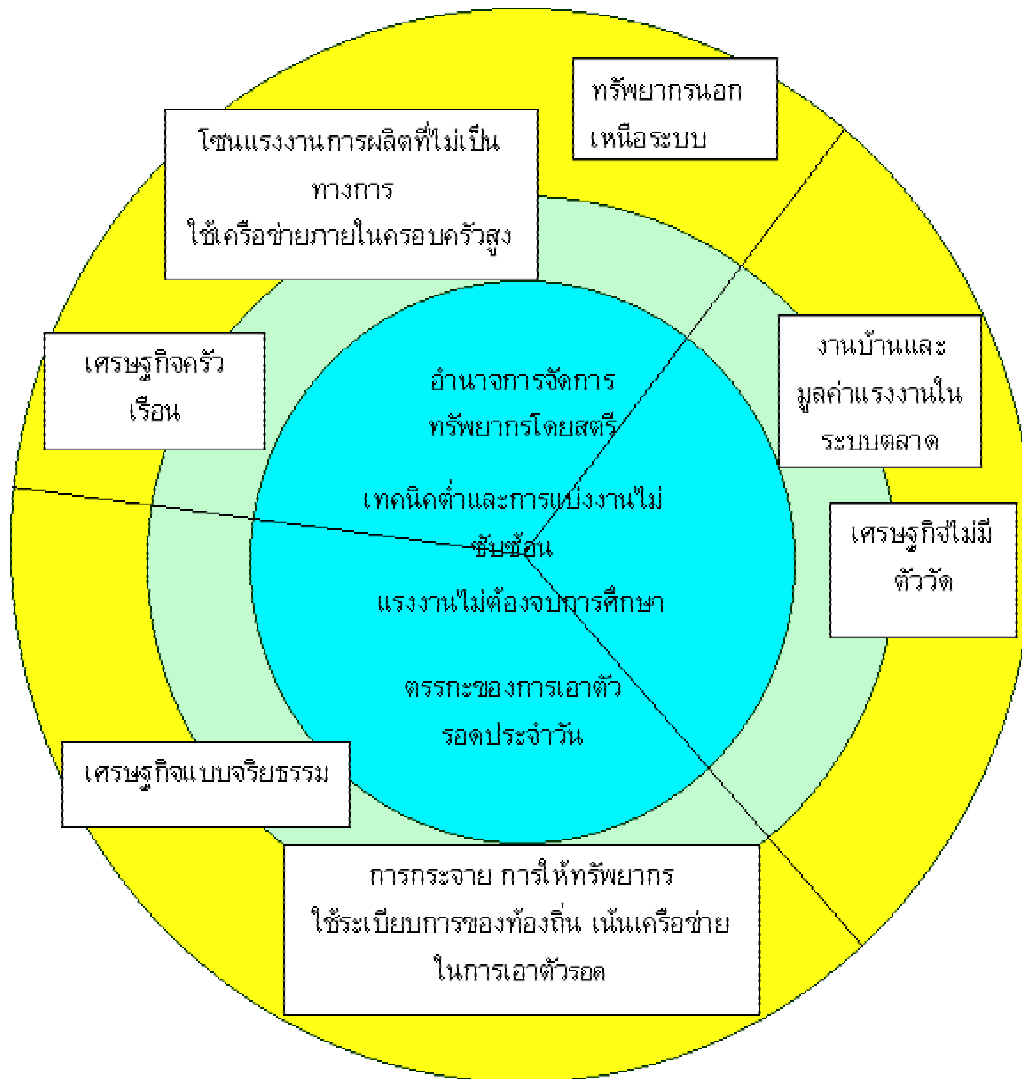
หากเราพิจารณาตัวตนเศรษฐกิจไม่เป็นทางการในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านทุ่งคันพบ ว่า เศรษฐกิจแบบนี้ได้เป็นเส้นขนานกับเศรษฐกิจระบบตลาด และในขณะเดียวกันมีความสัมพันธ์กับระบบตลาดอย่างแนบแน่น **หมายถึงว่า ด้านหนึ่งเป็นการใช้แรงงานเพื่อสนับสนุนการประกันการได้มาผลผลิตหรือการบริการในรูปของการยังชีพ ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง ครัวเรือนสามารถจ้างแรงงานในการสนับสนุนหรือผลิตเพื่อจำหน่ายในระบบตลาด** ตัวตนของครัวเรือนแบบแรก คือเศรษฐกิจที่มีการดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดได้ให้ความหมายว่า การใช้แรงงานด้วยมือ แรงงานไม่จำเป็นต้องจบจากสถาบันการศึกษา สตรีเป็นฐานแรงงานหลักในอำนาจการกระจายทรัพยากรของครัวเรือน ใช้เทคนิคที่ดำและการแบ่งแยกแรงงานที่ไม่ซับซ้อนในกิจกรรมมนุษย์ทางเศรษฐกิจ ความหมายของเศรษฐกิจชนิดนี้ ไม่ใช่เรื่องของเศรษฐกิจที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก แต่เป็นแค่ความหมายการประกันตนเองเป็นหลัก ไม่ให้ความสำคัญของการผลิตเพื่อจำหน่ายและให้ความหมายของการแลกเปลี่ยนผลผลิตในรูปเงินตรา เพื่อประกันการอยู่รอดของสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า อยู่บนพื้นฐานจริยธรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

ในขณะที่ตัวตนแบบที่สอง มีจิตวิญญาณเพื่อการค้าอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ตลาด ครัวเรือนเป็นทั้งหน่วยการผลิตและหน่วยการบริโภคไปในตัว จะเน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นทั้งตลาดวัตถุดิบและจำหน่ายผลผลิตไปในตัว มีการกำหนดพฤติกรรมอย่างมีเหตุผลในการวางแผนของครอบครัว มีความจำเป็นในเรื่องของแรงงาน ทนเพื่อใช้ในกระบวนการผลิต ปัญหาที่ประสบแก่ตนเองในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจคือ การขาดแคลนแรงงานและเทคโนโลยีพื้นฐาน สนับสนุนการลงทุนการหมุนรอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง ใช้ความสัมพันธ์ในเครือข่ายเป็นหลักในการได้มาทรัพยากรหรือเป็นคนต่างชาติพันธุ์ อาศัยช่องว่างของระบบตลาดในการทำมาหากินและเป็นตลาดเฉพาะในท้องถิ่น ไม่มีการโฆษณาในสินค้า รู้จักกันเป็นส่วนตัว ไม่ได้รับการคุ้มครองจากภาครัฐใดๆ ไม่เสียภาษีรายได้จากผลกำไรของกิจกรรมเศรษฐกิจ แรงงานไม่ได้รับการคุ้มครองจากสถาบันตลาด

เศรษฐกิจครัวเรือนที่ไม่เป็นทางการเป็นเศรษฐกิจที่ไม่มีตัววัดออกมาคือ เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของงบประมาณเวลาของครอบครัวที่ด้านหนึ่ง การใช้แรงงานเมื่อออกจากครัวเรือนของตนเอง(หรืออยู่ในครัวเรือนของตนเอง)หากมีความสัมพันธ์กับการแลกเปลี่ยนแรงงานสามารถเกิดเป็นมูลค่าได้ ตามหลักการซื้อขายแรงงานในระบบตลาด ในขณะเดียวกันหากใช้แรงงานในการสร้างทรัพยากรในรูปต่างๆภายในครัวเรือน เพื่อเอามาใช้ในการบริโภคแก่ตนเอง ไม่สามารถประเมินออกมาด้วยมูลค่าในราคาท้องตลาดได้เช่น การเลี้ยงดูบุตร หรือการปรุงอาหารหรือการซ่อมแซมสิ่งของที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน คือ ไม่ได้เป็นนายจ้างและลูกจ้าง ไม่มีเงินเดือนแต่มีการกระจายทรัพยากรที่เกิดขึ้นมาภายในครัวเรือน เป็นความสัมพันธ์ของเครือญาติเป็นหลัก ดังนั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้น มาจากไม่มีตัววัดแบบนี้ทำให้ครอบครัวในท้องถิ่นของตนเอง สามารถดำรงอยู่ได้ ในขณะที่ปัจจุบันการเกิดขึ้นมาของอิทธิพลของระบบตลาดได้กำหนดให้พฤติกรรมของเศรษฐกิจครัวเรือนเริ่มใช้ตัววัด เกิดขึ้นมาจากระบบตลาดมากกว่า ตัววัดภายในครัวเรือนของตนเองที่ให้ความหมายว่า“**เพียงพอหรือขาดแคลนทรัพยากร**”เป็นการหาเหตุผลต่อการใช้เวลาในการสร้างมูลค่าให้เกิดขึ้น จากความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตรามากยิ่งขึ้นในชีวิตประจำวัน พื้นฐานของเศรษฐกิจที่ไม่มีตัววัดนี้ได้ดำเนินอยู่เช่น การปลูกข้าวหรือกิจกรรมต่างๆที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลไกของระบบตลาด

รูปแบบการปรับตัวในปัจจุบัน จะพยายามเน้นการใช้งบประมาณเวลาของครัวเรือนให้มีเหตุผลมากที่สุด ซึ่งเป็นรูปแบบการปรับตัวของโครงสร้างเศรษฐกิจครัวเรือน ทั้งสตรีและผู้ชายมุ่งเข้าสู่ระบบตลาดในการสร้างมูลค่าแรงงาน อาศัยความช่วยเหลือของเครือข่ายในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของแม่หรือเครือญาติต่อการใช้แรงงานที่ไม่มีตัววัดที่เกิดขึ้น เช่นการเลี้ยงดูอบรมหลาน งานบ้าน ในขณะที่ครอบครัวเข้าสู่ตลาดแรงงานส่งทรัพยากรกลับคืนมาในรูปเงินตรา ถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของครอบครัว ดังนั้นในปัจจุบันเศรษฐกิจที่ไม่มีตัววัดอยู่ในขั้นตอนของการใช้ข้อมูลในการเลือกความคุ้มค่าและประสิทธิภาพของการใช้เวลา การสร้างทรัพยากรขึ้นมาในครัวเรือนว่ารูปแบบไหนมีประสิทธิภาพมากกว่ากัน ระหว่างการใช้แรงงานภายในครัวเรือนแบบไม่มีตัววัดกับการใช้แรงงานในระบบตลาดที่มีตัววัด ส่งผลต่อการบังคับไปในตัวที่ต้องให้สตรีเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อตอบสนองประสิทธิภาพของการระดมแรงงานในรูปของเงินตรา สร้างความขัดแย้งที่ลดลงในสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

เศรษฐกิจครัวเรือน เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการที่มียุทธศาสตร์ของการอยู่รอดเป็นพื้นฐาน**จริยธรรมของการอยู่รอด** ของสังคมแบบประเพณี ใช้อำนาจทางสังคมที่ตนเองสร้างขึ้นในการกระจายใหม่ ให้ความช่วยเหลือทรัพยากรกันภายในและระหว่างท้องถิ่น นโยบายในการเอาตัวรอดอยู่บนพื้นฐาน การให้ความสำคัญทางสังคมมากกว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในการประกันสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต หลายๆครั้ง ค้นพบว่าเป็นการต่อต้านอัตถประโยชน์ของตนเอง

ชนิดตัวตนและคุณลักษณะของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในกลุ่มน้ำซี(หลง)

และขาดเหตุผลในความสัมพันธ์ระบบตลาดที่ต้องรักตนเองและเน้นประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตาม การประนีประนอมกันระหว่างระเบียบการท้องถิ่นแบบใหม่และเก่า ช่วยสนับสนุนการพึ่งพากันตามเครือข่ายหรือชุมชนของตนเอง เป็นความสัมพันธ์บนพื้นฐานเหตุผลและข้อจำกัดของการใช้ทรัพยากรที่มีแรงขับเคลื่อน ไม่ได้แสวงหากำไรสูงสุดของตนเอง แต่เพื่อเอาตัวรอดไปประจำวัน

ยุทธศาสตร์ของการเอาตัวรอด เป็นการวางแผนระยะยาวให้กับบุตรหลานของตนเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา ทุนมนุษย์ การให้การขัดเกลา การเตรียมอนาคตแก่ลูก

หลานตนเองในการสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งมาจากพื้นฐานจริยธรรมและความรักของครอบครัว อันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ได้ทำมาช้านาน หลักการที่มีความเป็นเฉพาะของเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบศีลธรรม มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น ความเป็นเหตุ ผลและความไร้เหตุผล เป็นเรื่องที่ยากมากในการจำแนกออกมาจากประเพณีที่เป็นเหตุผล ค่า นิยมจริยธรรมและองค์ประกอบบางอย่างที่ไม่สามารถควบคุมได้ การช่วยเหลืออยู่นอกเหนือความหมายทางเศรษฐกิจ ทำให้ยังมีเรื่องของเศรษฐกิจครัวเรือนอยู่ ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับความคิดที่ว่า ทำภายในครัวเรือนดีกว่าและเป็นเรื่องส่วนตัว แม้ว่าสังคมให้ความหมายของการบริการทางเศรษฐกิจ หรือประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจชนิดอื่นดีกว่าครัวเรือน แต่ด้วยเหตุผลส่วนตัวหลายๆ อย่างทำให้ความเชื่อว่า ทำภายในครัวเรือนของตนเองดีกว่า เช่นพ่อแม่อยู่บ้านกับลูกแทนที่ส่งไปให้คนอื่นเลี้ยงดู หรือการส่งลูกตนเองมาให้คุณปู่คุณย่าเลี้ยงดู

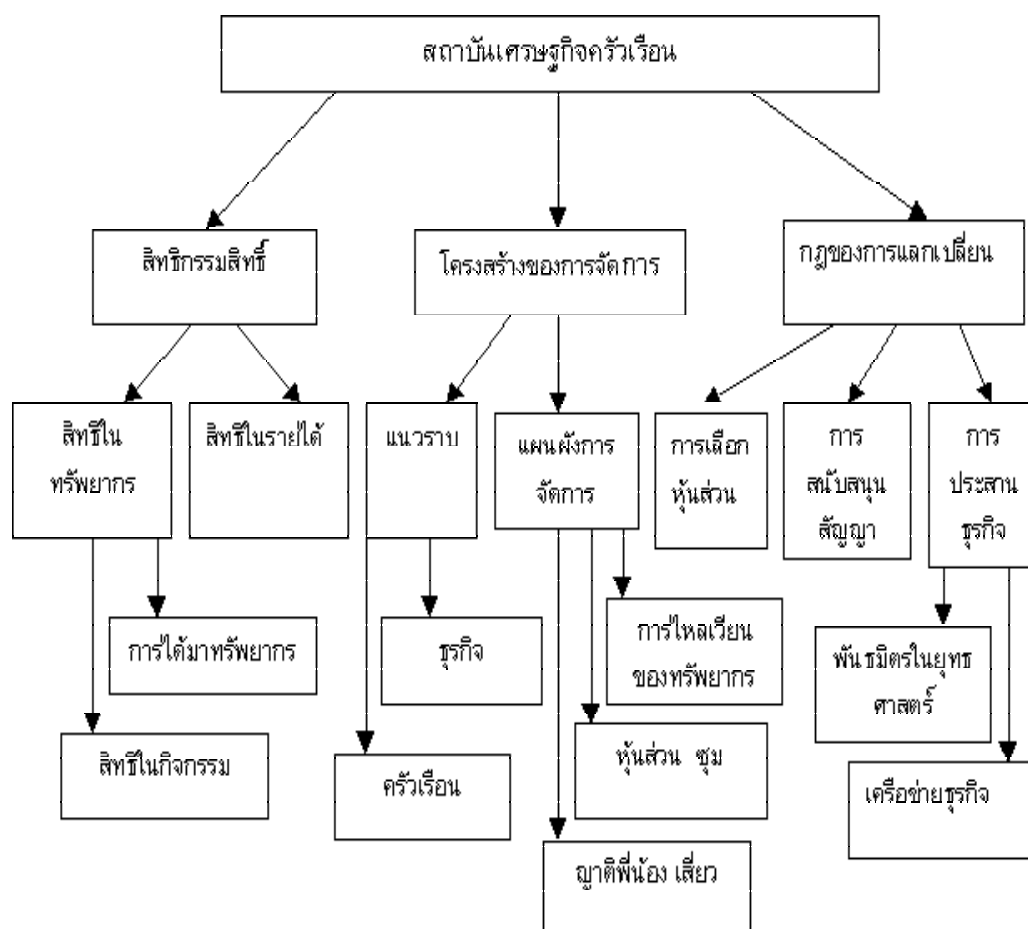
เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี เป็นการค้นพบตรรกะการอยู่รอดของตนเอง จากธรรมชาติของสังคมและเป็นภาคการผลิตแบบที่ 2 พื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบนี้พยายามใช้ เป้าหมายในการสนับสนุนตนเองให้อยู่รอดให้ได้ ในเงื่อนไขของการประกันการยังชีพในระดับท้องถิ่นตนเอง เป็นเครื่องมือการผลิตอย่างหนึ่งที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ในวันนี้ คนอื่นๆ ในสังคมไม่ได้ให้รู้จักต่อวิธีการและตรรกะของการอยู่รอดในปัจจุบัน รากฐานในการดำเนินกิจกรรมทางชีวิต ของสถาบันทางสังคมที่แสดงออกมาก็คือ ความคิดของการสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้น เศรษฐกิจชนิดนี้ไม่ได้มีสัญญาที่เป็นทางการในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งรูปแบบปฏิบัติ ประจำวันในกิจกรรมของการดำเนินชีวิตประจำวันใช้สถาบันเป็นสัญญานบนพื้นฐานของความเชื่อใจ กัน การผึกกำลังกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในความสัมพันธ์ทางสังคม

หากเราพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ถือว่าเป็น ทรัพยากรส่วนที่สองที่อยู่นอกเหนือกลไกของระบบตลาด เป็นพื้นที่ค้นพบความสัมพันธ์ทางสังคม ของตัวตนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ พยายามใช้ความเป็นเหตุผลบนพื้นฐานของเครือข่ายมากที่สุด เพื่อประหยัด เวลา เข้าถึงโอกาส และสร้างทรัพยากรให้เกิดขึ้นมา แม้ว่าจะมีความหวังที่น้อยใน ปัจจุบัน ความหมายของเศรษฐกิจแบบนี้ขาดการวางแผน แต่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเป็นหลัก ดังนั้นจึงมีพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่มีการปรับตัวยืดหยุ่นอย่างมาก คือเป็นพฤติกรรมที่ใช้ ความคิดอย่างมากของความพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการเอาตัวรอดประจำวัน เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชีเป็นเส้นทางหนึ่งที่ได้พัฒนาเป็นทางเลือกของการพัฒนาสังคม วัฒนธรรมปัจจุบัน ที่พยายามใช้ประโยชน์และความได้เปรียบของสถาบันทางสังคมตนเองในการ สนับสนุนตนเองให้ดำเนินกิจกรรมชีวิตเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

วิธีการปรับตัวในการเอาตัวรอดของคนบ้านทุ่งที่แสดงออกมาในความหมายและ ตัวตนของเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ได้สร้างการคัดเลือกวัฒนธรรมเศรษฐกิจของตนเองที่ประกัน การเอาตัวรอดและการสนับสนุนสังคมวัฒนธรรมของตนเอง เป็นประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมที่

เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ทางวัฒนธรรมบ้านท่ง แม้ว่าที่ผ่านมาในอดีตเศรษฐกิจไม่เป็นทาง การให้ความหมายในความได้เปรียบของการให้ การอยู่ในโซนวัฒนธรรมของความเป็นเครือข่ายทาง สังคมอย่างเคร่งครัดของไทยเขาและผิตัวเดียวกัน แต่ในปัจจุบันแม้ว่าอยู่ในระบบตลาดครอบครัวเมื่อ เกิดวิกฤติเศรษฐกิจยังใช้พื้นฐานของการกระจายใหม่และการสร้างตลาดเฉพาะของตนเอง อันเป็น ผลมาจากระเบียบการของท้องถิ่นที่เคยนำมาใช้ ยังเป็นกลไกที่ทำงานอยู่ในปัจจุบันควบคู่กับ ระเบียบการใหม่อันเป็นกลไกใหม่ที่นำมาใช้ในระดับครอบครัวและสร้างความเป็นปัจเจกขึ้นมาอย่าง ต่อเนื่อง(ดูในรูปโครงสร้างของสถาบันเศรษฐกิจครัวเรือน)

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาของเศรษฐกิจไม่เป็นทางการนำเอามาใช้ทั้ง2แบบทั้งแบบ เดิมและแบบใหม่ แต่ให้ความหมายไปในเป้าหมายเดียวกันคือการเอาตัวรอดดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นตรรกะประจำวันของการเอาตัวรอดของครอบครัวและท้องถิ่นสืบไป

บุคคลที่ให้สัมภาษณ์.

- 1.อ้างแล้ว.เสี่ยวของพ่อใหญ่พรมมา นามสง่า.วันที่สัมภาษณ์ 18 มิถุนายน 2545.
- 2.พ่อใหญ่หนู วรรณพฤษและแม่ศรีน้อย ตลาดในการหาข้าวของ. วันที่สัมภาษณ์ 20กรกฎาคม 2545.
- 3.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ละออ สาระพล,แม่ใหญ่เกษรโพธิจักร,แม่สวຍใช้เป็นตลาดในการหาข้าว.วันที่29 มกราคม 2545.
- 4.อ้างแล้ว.ยาลิ งาคนทรงและแม่ใหญ่หนาใช้เป็นตลาดในการหาฝ้าย.วันที่สัมภาษณ์24 กรกฎาคม 2545.
- 5.อ้างแล้ว.ยาลิ,พ่อใหญ่วิฑูรย์ โพธิจักรใช้เป็นตลาดในการหาฝ้าย. วันที่สัมภาษณ์24 กรกฎาคม 2545.
- 6.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่วิฑูรย์ โพธิจักรใช้เป็นตลาดสำหรับหาเกลือ.
- 7.อ้างแล้ว.
- 8.อ้างแล้ว.
- 9.แม่ใหญ่หนาใช้เป็นตลาดในการหาฝ้าย.วันที่สัมภาษณ์22 กรกฎาคม 2545.
- 10.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่หนูใช้เป็นตลาดในการหาข้าว.
- 11.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่หนูและแม่ใหญ่ที่ใช้เป็นตลาดในการหาข้าว.
- 12.อ้างแล้ว.
- 13.แม่ใหญ่ที่ใช้เป็นตลาดในการหากลอย หาไม้และเป็นพื้นที่ซึ่งใช้ในการประกอบกิจกรรมไ้ข้าว.
- 14.แม่ใหญ่ที่ใช้เป็นตลาดในการหาพริก .วันที่สัมภาษณ์7 มีนาคม 2545.
- 15.อ้างแล้ว.ยาลิ ใช้เป็นตลาดในการหาข้าวและหาฝ้าย.
- 16.อ้างแล้ว.
- 17.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สิงห์ ใช้เป็นตลาดในการหาข้าวและฝ้าย.
- 18.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่พรมมา ใช้เป็นตลาดในการหาข้าว.
- 19.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ที่ใช้เป็นตลาดในการหาข้าวและฝ้าย.
- 20.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สิงห์ใช้เป็นตลาดในการหาฝ้าย.
- 21.อ้างแล้ว.ยาลิ ใช้เป็นตลาดในการหา.
- 22.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่สิงห์.
- 23.อ้างแล้ว.
- 24.แม่ใหญ่หนาใช้เป็นตลาดในการหาฝ้าย
- 25.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่หนาใช้เป็นตลาดในการหาฝ้าย
- 26.อ้างแล้ว.
- 27.อ้างแล้ว.

- 28.อ้างแล้ว.ยาลิและแม่ใหญ่ที่ใช้เป็นตลาดในการหาข้าว.
- 29.อ้างแล้ว.ยาลิใช้ในการหาข้าว.
- 30.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง จุลวงศ์ อายุ 67 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 31.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุญ ฟุ่มปะหมัน อายุ 93 ปี วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545
- 32.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 33.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 34.อ้างแล้ว.แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปี บ้านค้ำน้ำสร้าง วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 35.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่พรหม พิลาวุฒิ อายุ 67 ปี บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 36.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่นอ พิลาวุฒิ อายุ 66 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 37.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 38.แมร์ศรี เนรสิงห์ อายุ 53 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.ที่บ้านเลขที่56 หมู่ 2.บ้านค้อใต้ .ตำบลค้อเหนือ.อ.เมือง.จ.ยโสธร.
- 39.อ้างแล้ว.
- 40.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สีดา ชันขวา อายุ70 ปี บ้านแจ้งน้อย วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 41.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 42.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 43.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 44.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู .
- 45.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 46.อ้างแล้ว. แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู.
- 47.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา.
- 48.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุญ ฟุ่มประหมัน อายุ 66 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 49.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู .
- 50.อ้างแล้ว.
- 51.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุญ ฟุ่มประหมัน.
- 52.อ้างแล้ว.
- 53.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่นอ พิลาวุฒิ อายุ 66 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 54.อ้างแล้ว.
- 55.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ละออ สาระพล.
- 56.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.

- 57.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.วันที่สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2545.
- 58.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่วิฑูรย์ โพธิจักร.
- 59.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว.วันที่สัมภาษณ์ 3 กันยายน พ.ศ. 2545.
- 60.อ้างแล้ว.วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 61.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บ่่น พุ่มปะหมัน อายุ 93 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 62.อ้างแล้ว.ยายทองดี หมุนลี . อายุ 66 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2545.
- 63.อ้างแล้ว.แม่ริน นามสง่า. อายุ 49 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2545.
- 64.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่แดง ชาระ.
- 65.อ้างแล้ว.แม่ริน นามสง่า.
- 66.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.วันที่สัมภาษณ์ 27 สิงหาคม 2545.
- 67.อ้างแล้ว.
- 68.อ้างแล้ว.
- 69.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่วิฑูรย์ โพธิจักร.วันที่สัมภาษณ์ 24 กรกฎาคม 2545
- 70.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.
- 71.อ้างแล้ว .
- 72.อ้างแล้ว.แม่ริน นามสง่า.
- 73.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่เกษร โพธิจักร.
- 74.อ้างแล้ว.แม่ริน นามสง่า.
- 75.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุญ พุ่มประหมัน อายุ 66 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 76.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 77.อ้างแล้ว.แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปี บ้านค่าน้ำสร้าง วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
- 78.อ้างแล้ว.พ่อสมพงษ์ กองคำ บ้านหนองหว้า วันที่สัมภาษณ์ 2 กันยายน พ.ศ.2545.
- 79.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 80.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 81.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง จุลวงศ์ อายุ 67 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
- 82.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บ่่น พุ่มปะหมัน อายุ 93 ปี วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
- 83.อ้างแล้ว.พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 84.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 85.อ้างแล้ว.แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปี บ้านค่าน้ำสร้าง วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 86.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่พรม พิลาวุฒิ อายุ 67 ปี บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.

- 87.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ล่อ พิลาวุฒิ อายุ 66 ปี บ้านสำโรง วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 88.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
89. อ้างแล้ว.แม่รัศมี เนรสิงห์ อายุ 53 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545
- 90.อ้างแล้ว
91. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สีดา ชันขวา อายุ 70 ปี บ้านแจ้งน้อย วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
92. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
93. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
94. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
95. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
96. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา.
97. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 1 กันยายน พ.ศ. 2545.
- 98.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา.
- 99.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุญ ฟูมประหมั่น.
100. อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.
- 101.อ้างแล้ว.
- 102.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่บุญ ฟูมประหมั่น.
- 103.อ้างแล้ว.
- 104.อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ล่อ พิลาวุฒิ .
- 105.อ้างแล้ว.
- 106.อ้างแล้ว.